

IONEL TEODOREANU

OPERE ALESE
VII

*Ediție îngrijită
Studiu introductiv
și note de
NICOLAE CIOBANU*

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA
București, 1981

C. Inv. Nr. 1522232

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI

Cu volumul de față se încheie ediția *Ionel Teodoreanu : Opere alese*. Examinînd sumarul volumului, se poate lesne observa că acum sînt luate în considerare acele scrieri ale lui Ionel Teodoreanu care necesită efortul tipăririi lor într-o culegere de „restituiri”. Are loc, prin urmare, fenomenul paradoxal, dar perfect explicabil din perspectivă istorico-literară (fenomen pe larg analizat alît în prefața ediției, cît și în cadrul notelor și al comentariilor), potrivit căruia în timp ce o serie întreagă din romanele teodoreniene în momentul de față dovedesc, după opinia noastră, serioase deficiențe ce nu îndreptățesc eventuala lor reeditare, în schimb, scrieri mai puțin cunoscute, rămase în paginile publicațiilor sau cu caracter postum, revendică în mod justificat o asemenea acțiune de valorificare. Dovada o constituie prezentul volum prin care urmărîm să aducem la cunoștința cititorului o selecție din scrierile de debut ale lui Ionel Teodoreanu (*Jucării pentru Lily*), prozele scurte, rămase în afara volumului *Ulîța copilăriei (Nuvele și povestiri)*, culegerea de poeme postume *La porțile nopții* și o parte, cea mai interesantă, din textele cu caracter publicistic ale scriitorului, adunate în *Addenda*. Titlul primei secțiuni este formulat de autor, întrucît majoritatea poemelor în proză de aici au apărut în reviste însoțite de titlul generic *Jucării pentru Lily. Nuvele și povestiri*, titlul următoarei secțiuni, ne aparține. *La porțile nopții*, titlul culegerii de poeme postume, este dat de editorul acesteia, Ștefana Velisar-Teodoreanu. Primul ciclu din *Addenda*, *Literatură sportivă*, poartă titlul dat de autor acestui grupaj de tablete cuprinse în volumul *Iarbă*, iar titlurile celorlalte două cicluri, *Pro*

534263
amicitia și *Pro domo*, sînt formulate de noi, tînînd seama, firește, de semnificația mesajului intim al fiecăruia dintre ele.

Menționăm că stabilirea textului culegerii *La porțile nopții* aparține Ștefanei Velisar-Teodoreanu, iar al conferinței *Cum am scris „Medelenii“* lui Alexandru Oprea. Explicațiile de rigoare, în ambele cazuri, sînt date la note și comentarii. Ordinea dispunerii textelor în cadrul fiecărei secțiuni, cu excepțiile menționate și motivate în note și comentarii, este aceea impusă de cronologia apariției lor în volumele ori publicațiile de unde sînt transcrise.

Situație firească, ultimul volum al ediției se încheie cu o bibliografie, reprezentînd rezultatul investigației de pînă la ora de față a operei teodoreniene și a intervențiilor critice referitoare la ea. Precizăm că și bibliografia critică este organizată cronologic, în intenția de a reliefa procesul de receptare în timp a operei scriitorului.

Dat fiind scopul urmărit cu acest volum al ediției, caracterul relativ compozit al sumarului constituie o realitate inevitabilă. Nutrim însă speranța că o atare impresie poate fi atenuată în bună măsură de noutatea, prospețimea artistică a textelor selectate și de interesul lor documentar.

N. C.

JUCĂRII PENTRU LILY

JUCĂRII PENTRU LILY

Hulubul

În aceeași clipă, gândul meu și gheara miței s-au întins asupra acestui boț proaspăt de brinză de vacă.

Dar cum boțul avea aripi, a zburat, și așa se face că mîța a rămas plouată și gândul meu cu o imagină.

★

A adormit pe-acoperiș, plin și alb. Găina îl tot privește, îl tot privește și se miră : „ooooo... oooo !“

Poate că vrea să clocească acest ou minunat !

★

Cioara, privind hulubii albi, îi insultă graseind : „Ciori decolorate !“

Hulubii nu-i răspund, dar o huiduie pe-nfundate.

★

Zboară toți hulubii, deodată, încununîndu-mi privirile cu aureole. Știu ei, poate, că în clipa aceasta prin ochii mei privesc ochii tăi.

Ciorile

Toamna

Cîmpia e acoperită cu o risipă uriașă de boabe de cafea, arse de prăjite ce-s.
Pe-alocurea, copacii rîșnesc croncănit.

Acoperișurile bisericilor sînt tipsite cu ciori!

S-a înnoptat. Pe-o creangă de castan, despuiată, zăresc o cioară în dreptul lunii. Pare un as de pică aureolat de un as de lumină. Vîntul desprinde o frunză, ca un as de aur.

Iarna

Pe fața de masă a cîmpiei, copacii ninși filează crengi negre. Vîntul risipește funinginea ciorilor.

Și sufletul meu înfățat de iarnă se innegrește de ciori.

Penița uriașă a plopului a împroșcat pagina albă a cîmpiei cu stropi de cerneală.

Vrăbiile

O fi destupat primăvara mărul înflorit, ca pe-o sticlă de șampanie, căci vrabia a sărit ca un dop, și crengile sînt înspumate de flori!

*

De pe jăratecul rotund al cireșelor sare, sfîrîind, o castană coaptă, acoperită de cenușă și cade... și zboară!
De! am mîncat-o cu ochii!

*

A trecut o căruță bodogănind. Pe mine m-a stropit cu glod și văzduhul cu vrăbii; au și căruțele privilegiații lor!

*

Tot privindu-le joaca neastîmpărată, îmi par păsări școlărițe în recreație!

Gîndacul

Fissss... fiss...
Te-ai dezumflat?

Cucoșul

Cucuriguu! Cu...curiguuu!
Și într-adevăr se luminează.

Iar cucoșul privește trufaș pămîntul pe care l-a „călcat“, gîndind poate că fără el pămîntul n-ar fi ouat oul nebulos al luminii, cu gălbenuș de soare.

Cloșca

Mă-ndrept spre ea. Se vede că pașii mei o turbură, căci se ridică deodată zburlită; și puișorii aurii de subt ea se rostogolesc drăgălași ca o grămadă de caise pufoase din coșul răsturnat.

Curcanul

Sătul de-a fi curcan, el vrea să fie floare. Din două pufnituri a și-nflorit, încordîndu-și capul ca un semn de întrebare, congestionat.

Acum, stă în mijlocul ogrăzii, pe o singură tulpină vinjoasă, așteptînd fluturi, albine... sau poate o mină albă care să-l culeagă. Cum însă nu vine nimeni, uriașa floare se înfurie și bîlbîie ridiculă.

Sătul de-a fi floare, se face din nou curcan ; și în mijlocul curcilor care, mai practice, ciugulesc, stă îmbufnat și nedormit. Iar nasul îi atîrnă ca un semn de exaltație, decolorat.

A stat atîta timp în arșița soarelui, încît dă în foc ca o oală cu lapte !

A r i c i u l

Pe șoseaua prăfuită pare un uriaș scai, turist !

O m i d a

Numai în scrumelnița unei flori poți găsi scrumul întreg al unei țigări.

F l u t u r i

Unui trandafir i-au căzut petalele, așa de potolit, așa de drăgălaș, încît ai fi crezut că mireasma adormită se dezvelea prin somn.

Fluturul care veghea însă a acoperit-o la loc cu șalul subțire al aripilor.

*

Pe o garoafă, două petale fac sluj !

*

Iată-l pe o frunză. În anotimpul florilor, e firesc ca și o frunză să aibă o floare la butonieră.

F u r n i c i l e

Covîrșit de imagini, mă opresc din scris, păstrînd creionul în mînă.

Cînd îmi îndrept ochii spre iarbă, ce să văd : o sumedenie de litere, căzute — pesemne — din creionul prea plin !

Zadarnic vreau să le deslușesc ; sînt așa de mărunte, încît îmi joacă pe dinaintea ochilor !

*

Pentru ce floare s-o fi pregătind această minusculă blană de astrahan ?...

*

Mă uit cu poftă la mușuroiul lor strălucitor : ce mai tartină cu icre negre așa face, dacă imaginația mea le-ar preface în icre adevărate !

C a r a d a ș c a

D-lui Davidescu C. V.

Am prins-o ! O pun pe caiet și-i întind creionul prietenos. Ea îmi privește mai întîi, sever, rîndurile scrise, apoi îmi strînge creionul în ghilimetele ei ascuțite.

Mica mea prietenă, nu mă supăr ; ești singurul critic de la care primesc ghilimete, pentru creionul meu.

Ț i n ț a r u l

Se apropie țiuind subțire... Iată-l pe obraz ; mă înțeapă. Să-lucid, să nu-lucid ?

Îi dau pace ! Închid ochii și-mi pare că sînt o grădină din care o ființă mică de tot culege macul pitic al unei picături de sînge.

Și mă gândesc : ce-ar fi dacă blajinul pământ ne-ar
ace la fel cînd îi culegem florile ? Ce-ar fi dacă în loc
ă ne îngăduie, ne-ar da cu munții în cap ?!

Licuricii

S-a întunecat de-a binelea. Firele de iarbă au ajuns
anterne mici și forfotesc foșnind, în căutarea șiragului
bicăturilor de rouă, risipite pe cîmpie.

Broaștele

Ca să asculte privighetorile, vîntul a îngenuncheat în
arbă ; din ochii lui umezi cade rouă, de înduioșare.

Miresmele s-au înălțat în vîrfurile florilor.

Aripile fluturilor s-au împreunat ca minile pentru
rugă.

S-au deschis parcă mai multe stele pe cer.

Broaștele însă nu pot asculta în tăcere : cunosc melo-
dia și fredonează orăcînd !

Broasca riioasă

S-a oprit sub mărul înflorit. Pare un zbirciog umflat,
tăvălit prin glod.

O floare de măr, scuturîndu-se, cade pe ea.

Broasca, ironică :

„Sînt foarte măgulită ; pentru întîia oară un fluture
mă ia drept floare“.

Privighetorile

În mănăstirea clarului de lună, ciocăniturile au bătut
toaca. Acum privighetorile sună vecernia crîngului.

Ascultați susurul ce pornește de pe crengi spre icoana
lunii ; frunzele se închină.

Șarpele

Se-ntinde ca o diră groasă de cerneală, vărsată dintr-o
călimară.

Și ochii mei îi sug imaginea, ca o sugătoare !

Elefantul

Îl privesc ținîndu-mi suflarea și tremur, de teamă ca
ușoara adiere de vînt să nu spulbere formidabilul serum.

Piramidă

Moto : — 5°

Pe faldurile smolite ale glodului stă tolănit un porc.
Scurmă atît de migălos, cu atîta băgare de seamă, încît
— fără să vrei — îți deșteaptă imaginea unui savant
miop, deslușind în genunchi slovele unui pergament
străvechi.

Pe spinarea porcului s-a lăsat o cioară, avînd înfăți-
șarea unei mînuși negre. Cu o hărnicie cumpătată, cioara
zețuiește purici. Pe cioară licărește un fulg de omăt.

Gugetările de jos în sus :

Glodul : „Chiar ciocul se face slujitorul vieții mele
înfloritoare“.

Cioara : „Dovedesc iernii, negru pe alb, originalitatea
mea“.

Gugetările de sus în jos :

Fulgul : „Sînt noița penelor tale. Acuși gerul se va
cuibări în tine, și omătul îți va albi penele, înnoindu-le“.

Cioara : „Porcule ! De pe acum porți doliu după tine“.

Porcul : „Mi-e simpatic glodul, fiindcă e mai murdar
decît mine“.

Ariciul

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă“

V. Alecsandri

De-atîta vreme își poartă peria aspră pe toate drumurile, prin toate colburile, păstrînd-o curată. Și iată că din cer a căpătat mătreață !

Racul

Arătînd fulgilor, amenințător, o pereche de foarfeci :
„Să nu intrați la mine-acasă că vă fac ferfenițe“.
Fulgii intră și se fac apă !

Corbii

Craaa... Craaa...

Astă-vară, mi-aduc aminte, ascultam glasurile soprane ale greierilor : Cri-cri, cri-cri...
Acum, îmi pare că ascult greierii baritoni ai gerului.

Melcul

La picioarele unui copac, pare statuia înghețată a sem-nului de întrebare.

Fulgii se îndărătnicesc să-i cadă pe cap. Dinlăuntru șoptește : „Analfabeților, punctul se pune dedesubt !“

Gînsacul

S-a năpustit din mijlocul giștelor, urmînd gestul arătător al gîtului, ca un gînsac. Dar s-a oprit lingă o coajă de bostan cu aripile desfăcute, cu gîtul trimbițat spre ceruri, inspirat solemn, sfînt, ca un arhanghel... Și a fisiit.

Iar nevăzuta rachetă a fisiitului său — aruncată pînă-n nouri —, lovindu-se de bolți, s-a prăbușit, prefăcută în tumult spornic de *confetti* argintii.

Cel puțin așa credeau giștele, căci au aplaudat și au proclamat asurzitor minunea.

Giștele

Din cînd în cînd, cîte una se socoate datoare să fisiie ca un foi, pentru a înteți scinteile ninsorii în cuptorul cerului.

Rățuștele

Dintr-un capăt al ogrăzii pînă în celălalt, trec grăbite, cu aripile desfăcute, clătîndu-și trupurile : „Noi sîntem balanțe delicate. Un fulg pe-o aripă, doi pe cealaltă, și echilibrul e clintit...“ Și se pierd în fundul ogrăzii, păstrînd în ele taina greutății unui fulg.

Găina

Biata găină ! Te văd atît de împovărată sub ninsoare, de parcă ai vedea, în risipa ei albă, amenințarea pilafului care va fi cel din urmă vestmînt cald al cărnii tale înfiorate.

Cucoșul

Privind nedumerit norii vineți, din care cad fulgi albi : „Pe acestea nu le-am călcat și totuși se ouă !?“

E clipa cerească a răsăritului. Îndeobște, razele soarelui răsărit par ecoul despletit în lumini — al trimbiței întrebătoare a cucoșului.

Cucuriguuu... Cucuriguuu...

(Subt nori, soarele răsare cărunț și chel, ca un bulgăr de omăt turtit.)

Cucoșul, uluit : „Am cîntat soarele și a răsărit luna. Jos cortina !“

Norii lasă cortina ciuruită a ninsorii, ca toate păsările să ridă de bietul cucoș nins și plouat.

Curcanul

Înciudat de șuierul vîntului, gerul s-a înroșit în amurg și-i gata-gata să-și umfle norii în ninsori.

Curcanul împărtășește furia gerului ; mărgelele lui iau culoarea amurgului... pufnește și se umflă... Cum stă așa, pare miniatura ninsorii, care a început să cadă bogată, zburbind văzduhul de fulgi. Și curcanul, a cărui furie tresare în toți fulgii, vede în ninsoare apoteoza lui.

Curcile

Cu capetele ascunse sub aripi, par capete de marmură desfigurată, căzute de pe soclu în omăt.

Tochmai curcile să deștepte această imagină !

Musca

Moto : „*Afurisitele de muște*“

Gospodinele

Mai întii, ascut creionul pînă cînd străpung cu vîrfului lui — lung și subțire ca un semn de exclamare făcut cu penița — o muscă de grafit. O suflu. În urma zborului murdar, rămîne pe hîrtie un arhipelag de puncte de muscă.

Apoi, încet — ca și cum aș grava o placă de marmură — scriu titlul : *Musca*. Și fac popas.

Ce să scriu despre muscă ? Mărturisesc : mai degrabă aș desena-o ; dar nu-s în stare ! Să scriu o pățanie ? Nu, prea e lung ! S-o zugrăvesc ! La ce bun ; cine n-o știe !

Pun creionul la o parte și îl privesc întrebător, așteptînd de la el dezlegare. Lunguiet, cu vîrfului ascuțit,

are, în neclintirea lui, săgetarea străpungătoare a unei cege. Și atît.

Răsucesc o țigară. În timp ce o aprind, zăresc gămălia carbonizată a chibritului, scaldată în flacăra galbuie. Mă privește holbat, ca un cap de muscă înclieată în miere ! Și-atît.

Urmăresc cu privirea fumul care mă alintă ieșind din buze, ca o ciudată coadă de pisică, și cel care se resfiră din țigară — închipuind coarne albăstriei de cerb. Văd în ele : afundări leneșe de gituri de lebede ; întortocheri pufoase de omidă ; înfloriri de stînji ; vestejiri de crini ; rufe întinse la uscat ; melci străvezii ; zboruri de pescăruși ; răsuciri de mustăți brumării ; năluciri de sate ; surîsuri de babe ; innourări de lună... Uf ! Și-atît.

Mi-ascult ticăitul degetelor pe masă. Mirat, îmi privesc mîna... Îs sîcîitoare gamele reci care-mi tresaltă degetele ca pe o claviatură de pian-jucărie. Astîmpărat, mă razem de speteaza scaunului, cercetînd în jurul meu. Atîta încordare încruntă mobilele, de parcă și ele vor să vie la masa de lucru, alătura de mine, să mă ajute. Or să nădușească. E cald ; prea ! Jarul din sobă, roș, cu roșcate înflăcărări, apare ca un morman de raci fierți, încercînd să-și mai miște foarfecii.

Privesc pe masă. Un măr a ouat umbra de subt el, a turtit-o, și s-a înroșit pudic !

Privesc în jos ; motanul alb — ca un motan de frișcă — ridică lăbuța, o linge, și o duce la loc, intactă !...

Zizzz... zizzz... Din îngîndurarea ei adîncă, odaia desprinde o muscă uitată — ca un gînd întrerupt întîmplător — și mi-o trimite pe caiet, ca pe un cuvînt rostit rîzînd.

Iat-o ! Pe colțul de sus al paginii, e monograma cernită a unui colț de batistă. Ba nu : i-un vîrf de vanilie răsărit dintr-un șerbet de lămîie. Nici : e neg, tremurat de un tic nervos.

Ca o gămălie de fard, înnegrind o sprînceană albă, se mișcă arcut. Încearcă să descuie, cu subțirele chei ale piciorușelor, lacata de umbră de subt ea. Mai încolo, cu piciorușele de dinainte, își smulge trompa, iar cu cele

dindărăt toarce harnică un fuior de alb. Trece înainte ; păscînd, plivînd, depănînd sau croșetînd ? S-a oprit. Începe să strice hîrtia ca un miez de fruct ; se înnegrește ca o măsea cariată ; a găurit-o un cui ca pe un zid ; i s-a stins mucul ca unei luminări de spermanțetă ; sau e arsă de țigară ? Se urcă din nou tacticos — această boabă de cafea, prăjită și înaripată — făcînd alpinism. Se oprește lîngă titlu. Minuscul aparat fotografic, ia instantanea numelui ei. Fuge. Iară... stă. Privirea mea s-a împiedecat în oprirea ei ; iat-o, galoș al privirii mele înzăpezite !

Acum, zgîrie o frază de zigzaguri, ca o peniță automată ; tresare... și zboară zvicnit, ca un sîmbure de har-buz, împrôcat de nevăzute degete.

Am pierdut-o din vedere, dar îi aud zvonul de drîmbă, pe masă. undeva. Diz-ziz-zaz-dzi... Oare nu ride creionul de mine, pe înfundate ?

Cu mișcări asasine, degetul meu arătător o descoperă și cu o sfîrlă o ucide. Apoi, pătat de sînge, se întoarce înapoi pe hîrtie și ca un Hamlet lapon se întrebă privind literele de sus : Titlu sau epitaf ?

Am ucis musca fără de nici un folos ; pagina e goală. Ce să scriu oare despre muscă ?...

Iau din nou creionul în mîină, îl aplec asupra caietului cu vîrf, cu vîrf — ca o undiță prin poșghița de gheață a unui heleșteu pitic — și aștept...

Zadarnic.

Iau creionul între degete și, plictisit, îl înclin asupra scrumelniței — ca o cumpănă asupra unei fîntîni — și aștept...

Zadarnic.

Mînios, tai titlul, cu o mișcare apăsată. Tic. Vîrf, s-a rupt, acoperind ocrotitor și ironic literele, ca un picior de muscă răsărit din creion.

Mi se încrețește fruntea... ta... ta... ta... Cad muște moarte pe hîrtie ? Nu. Din portativele necăjite ale frunții picură broboane de sudoare ca niște note istovite.

Îmi iau capul în palmă, închid puțin pleoapele, privind prin gene ca prin gaura unei chei. Maidanul din fața casei, acoperit de zăpadă și de murdării, e ca o față de masă după un chef.

Firește, comesenii, beți, dorm dedesubt ; pe fața de masă roiesc muștele. Dar nu-s muște, sînt ciori !

Obrajii mi se încrețesc tremurînd, ca gîdiliți de muște. Dar sînt nervi !

Creionul meu e pinză de paianjen înșesată de muște vii. Dar nu-i decît începutul migrenei !

Urechile mi-s prinse cu cercei de bîziit. Dar e țiuitul tăcerii ascultate.

Atîrnînd greoaie, zimțate de înfiorări, picioarele îmi par căptușite cu fișii cleioase, înnegrite de muște. Dar sînt friguri ! Mă mîncă sîngele ca o iederă de muște. Dar e clocotirea exasperării.

Sar de pe scaun, ca un Samson zidit în templul muștelor, gata să-l dărîm peste el. Dar nu-i !

Oglinda din perete îmi arată o față aprinsă, cu ochii buimaci, cu părul vâlvoi, cu o mîină ridicată amenințător și nedumerit. Sînt ridicol ! Aș vrea să-mi scarpin sufletul și nu știu cum !

Îmi vine să plîng de ciudă ! și-mi pare că, dacă o lacrimă s-ar milostivi să se-nfiri pe între gene, în loc să-mi răcorească obrazii cu alintarea ei rotundă, s-ar înnegri pe dată și-ar zbura — muscă.

V e v e r i ț a

Moto : „Ce ți-i cu lunaticii !“

Oamenii gravi

I

Rătăceam într-o zi de primăvară prin pădure. Aveam pușca pe umăr ca să nu-și închipuie nimeni că am caietul și creionul în buzunar. „Mă duc la vînat“, spuseseam oamenilor : că „e rușine pentru un bărbat să viseze ziua nămiaza mare“ — spun oamenii.

La umbra pădurii — atît de rodnică, de-ți pare că înmugurește sub ocrotirea ei — pîndeam stolurile de cer albastru, care tresar și pier prin golurile frunzișurilor verzi.

Dezbărat de orice gând, se înalță trupul meu ca un stup de sănătate, în care ochii, nările, gura, urechile erau albine culegătoare, înfăgurindu-mi un suflet firesc.

Așa mi-am trecut ziua.

...Desfășurat pe zare, apunea păstorul luminilor : Soarele. Mai rămăsese o rază galbenă ; și ciripitul pădurii părea doina pe care o cântă soarele, prin fluierul razei.

Cu turmele luminilor — care se strecurau împresurate de revărsările umbrelor — mă întorceam și eu spre casă. Mai aveam puțin pînă să ies în pădure, cînd zării o veveriță într-un copac.

...Bang... Ca un mănunchi de frunze roșcate, veverița căzu moartă. Stîrpișem, dintre frunzele verzi, cel dintîi surîs al toamnei veștede.

Și-am plecat mîhnit. Era atît de minunată vara : dar era atît de drăgălașă veverița !

II

Acum cîtva timp în urmă, am fost din nou în pădure. Aveam pușca pe umăr, ca să mă apăr de lupi ; și creionul în buzunar, ca să-mi apăr visele de uitare.

Pădurea era ninsă.

Și primăvara și vara și toamna răsar din copaci — înmugurînd, înfrunzînd, împurpurînd — și le sînt podoabe ; iarna cade din cer albă, curată — dar stearpă, ca un mucenic fățarnic, și le e povară.

Așadar, mergeam prin pădurea ninsă, lăsînd, pe unde treceam, salbe de pași ușori, care păreau urmele dorului de ducă al copacilor amăriți.

O cădere de omăt mă făcu să ridic ochii și pușca : o veveriță se tupila fugarnic, prin crengile ninse, topindu-se.

Am surîs, gînditor. Culesesem, în plină iarnă, surîsul toamnei ruginii. L-am strîns în suflet și am plecat.

Stau la gura sobei privind neliniștea — de veveriță închisă în cușcă — a jarului stufos de flăcări...

...Flăcările s-au potolit, jarul se înroșește ; și mi-s răniți ochii de surîsul însingurat al toamnei moarte.

Rățuștele

Moto : „Inspirație ! Scînteie divină“.

Poezii

Povestesc în rîndurile care urmează o convorbire auzită în mine într-o zi, pe cînd ședeam în ogradă privind păsările.

Închipuirea exaltată, cuprinzînd lumea : „Pămînt ! Ești o corabie urgisită rătăcind prin haos, de mult. Noptile care te întunecă sînt valuri, năprasnic boltite asupra-ți ; zilele care te luminează sînt spuma lor îmblînzită.

Bieți oameni ! Ochii voștri privesc cu mîndrie pădurile, și cugetele voastre le numesc : falnice Păduri. Dar ele nu-s decît frînturile catargelor de odinioară, pe care primăverile și verile își incolăcesc algele verzi pe care Toamnele își scînteie fosforescențele de aur, pe care Gerurile își înfuioară pulberile de mărgăritare.

Bieți oameni neștiutori ! Ochii se aprind privind cerul. Dar cîtă deznădejde i-ar întuneca, de-ați ști că cerul nu-i decît un fald umflat al pinzei smulte, că soarele nu-i decît gheara vicleană a luminii care sfîșie înstelînd.

Bieți oameni ! Trec anii — gîndiți voi — girbovindu-vă trupurile, zbîrcindu-vă chipurile, albindu-vă capetele, îmbătrînindu-vă sufletele.

Nu ! Fuge corabia și zbuciumul valurilor care-o poartă înfrînge trupurile, vă scurmă chipurile, vă așterne spumă istovită pe capete, vă aruncă spuma mării în suflete... Și, înecați în spumă, rînd pe rînd, vă stingeți, și vîntul vă aruncă, pescăruși de spumă în ciocotul spumei.

Cine știe pe ce maluri stîncoase te vei sfărîma, nălucă pribeagă, corabie urgisită !“

Inima care a urmărit, cu obrazii înflăcărați, vorbele închipuirii, aplaudă cât poate : tac-tac, tac-tac, tac-tac, tac-tac.

Gîndul normal, care a ascultat uluit, se adresează închipuirii : „Ei, asta-i ! De unde și pînă unde vezi dumneata că pămîntul e corabie ? Deslușește-mă serios, de ce ?“

Ochii care priveau ograda, trăgînd cu urechea înăuntru, răspund foarte ironici : „Foarte simplu : Fiindcă rătuștele se clatină filfiindu-și aripile, întocmai ca pasagerii pe o corabie clătînată de valuri !“

JUCĂRII CU LUNA

Pentru Lily

Primăvara

Luna

Plopii înfrunziți sînt o iederă cățărata pe lumină. S-a înnoptat. Prin tremurul lor umbrit zăresc o bună-dimineața deplin înflorită : luna.

*

Se sprijină ușor pe o creangă de măr. Bucuroasă, creanga luminează umbra, c-un fugar suris, de sus.. pînă-n pămîntul alb de flori și de lună.

*

Culcat, cu fața în sus, visez sub mărul înflorit. Cînd deschid ochii, văd chipul lunei aplecat asupra mea, privind-mă prin voalurile ciufulite ale florilor.

Eu îi surîd, întinzîndu-i buzele, iar ea desprinde, cu o clătinare molatecă, fișii din voalurile albe ce-i tănuiesc lumina... Voalurile cad, legănîndu-se, spre obrazii mei... A !... Prin fiecare floare luna mi-a trimis o sărutare de rouă.

Crai-nou

Așa-i de luminoasă noaptea, încît pare pictată cu lumini albastre. Într-un colț de cer, soarele și-a zgîriat, c-o rază, inițială de aur.

*

Cînd te gîndești că pe această firavă crenguță răsare mugurul enorm al lunei pline, învăluit acum în umbră, te miri că nu se frînge, căzînd pe pămînt, cu mugur cu tot !

*

Cuier ! Ești prea departe... și prea subțire pentru haina mea. De aceea îți atîrnă imaginea peste mantia de bal a nopții !

*

Pe cer, un deget înmănușat arată stelelor pămîntul, căruia i se suie primăvara în cap, rîzînd în hohote de flori.

*

Parcă văd că vreuna din păsările care se întorc se înțeapă în această așchie de lumină !

V a r a

Luna

Ssst... Ssst ; frunzele... Minutarul ploplului s-a oprit la ora de alb a lunei pline ! Visați...

*

O clipă, am zărit, printre nori, darabana lunei... și-am pierdut-o ! Unde-i ?

Desigur, a căzut în baltă, căci toată noaptea broaștele au bătut din ea !

Semiluna

Vîntul a fișit cu tot frunzișul pădurii, ca un gînsac uriaș.

Dealul speriat și-a ciulit semiluna !

Crai-nou

Îmi dă poftă de băut acest șipot de lumină proaspătă.

*

Uite-l în mărul înflorit ; desigur că două vrăbii s-au prins iedeș !

*

Deasupra dealului își arcuiește saltul de ogar alb !

*

În gondola de lumină a Craiului-nou, luna se ascunde sub o umbrelă de umbră de soarele apus, care din vîrfurile razelor îi trimite sărutări de stele.

*

Stau tolănit în iarbă. Genele mele clipeșc laolaltă cu genele ierbii, gîdilînd stelele umede...

Cînd, iată că o luminoasă ață de păianjen mi se agață de gene ! Clipeșc mai repede... cerc s-o prind cu degetele și s-o suflu în vînt ; nu izbutesc !

Pe genele mele, prelungite de vis pînă-n cer, se prinsese Crai-nou !

T o a m n a

Luna

În adierea de vînt, adie clarul de lună, luminînd umbra.

Privesc plopul, din iarbă, și-mi pare că-i o scară prinsă de lună pe care se înalță zborul argintiu al frunzulițelor de toamnă, care, încet, se urcă spre ele, prin firele de iarbă ofilite; frunzulițele prinse de toamnă cad galbene de spaimă!

*

Se înecă toamna în vânt.

Dinspre pământ, privește foșnetul deznădăjduit al frunzelor. Și cerul pare că geme, prin geamandura lunii clătinată de nori vineții.

...Prin bezna umedă mai zăresc doar catargul unui plop...

Crai-nou

Luna a răsărit albă, dar s-a îngălbenit din ce în ce, ca și cum ar fi oglindit toate frunzele toamnei.

*

S-au scuturat toate frunzele. Noaptea a atârnat luna, galbenă, de crengile goale ale pădurii ca o candelă aprinsă deasupra frunzișului mort.

*

În noapte, vastă și stearpă răzvrătire de valuri e marea...

Dar când răsare luna — oglindindu-se în mohoritul cuprins de apă — într-o clipă îl preface în nesfârșită înflorire de trandafiri rizători; marea e grădina lunii...

*

Prin spărtura lunii, iarna privește toamna...

Noaptea-nfiorată tremură de stele... până-n frunze.

*

S-a innoptat. Firul de iarbă al Craiului-nou e alb de brumă și încovoiat.

Miini, în zori, toate firele de iarbă vor fi la fel!

Crai-nou a răsărit amenințător de tăios! De teamă, s-a scuturat vântul și frunzele toate!

*

Crai-nou și-a întins gheara după cîrdușii de păsări călătoare; prea tîrziu... A prins doar zborul vîntului și l-a sfișiat, cu un foșnet nesfîrșit...

În pădure e vînătoare tăcută, de frunze; cad aripi însîngerate; stoluri de aripi rănite încearcă, zadarnic, un zbor.

Soarele cade împușcat, însîngerînd zările... și luna răsare ca un fum de pușcă!

Iarna

Ninsoarea era un balet de fulgi; rotunde picături de rouă, în crinoline albe, menuetînd grațios, din cer pînă-n pământ. În urma lor cerul s-a înseninat. Crai-nou a răsărit deghizat în Pierrot, înclinîndu-se curtenitor în fața baletului oprit pe pământ!

*

De frig, cerul a crăpat în Crai-nou!

*

Florile de cireș ale ninsorii s-au scuturat toate, lăsînd în urmă-le o singură cireasă rumenită.

Una singură, dar priviți-o numai!

*

Dacă vreun vis de-al tău s-a uitat în văzduh jucîndu-se cu stelele, eu îi dăruiesc mica etolă de pe cer să-l încălzească!

*

Dacă aş apăsa pe butonul de sonerie al lunii, poate că prin tăcerea iernii ar răsună tot ciripitul verii şi pământul — de bucurie — ar înverzi, prefăcînd omătul într-un suris de flori albe.

*

S-a înseninat ! Cine-o fi pus la uscat — pe cer — umbrela ninsă a lunii ?!

*

Din cuşca de sufleur a cerului, o mină a rupt toate manuscrisele iernii, zvirindu-le în ninsori... Tăcere...
Ce pot face ? Au amuţit şi imaginile mele !

O TOAMNĂ

I

Din viaţa decorurilor

Sînt cele de pe urmă zile de vară, hohotitoare de viaţă, covîrşitoare de belşug.

Cerul e o neţărmurită scoică albastră, în care se zbate zvonul unui ocean ciripitor.

Văzduhul e un fagure încins, din care se revarsă mie-re soarelui în valuri calde cu sclipiri bălaie.

Iar dedesubt pământul pîrguit rîde... Rîde pământul în zumzetele gîdilitoare ale albinelor, în clinchetele moi ale apelor, în foşnete pline ale frunzişurilor, în hohotirea despletită a vîntului, cercînd să uite de lacrima care se-nfiripă din chiar deplinătatea bucuriei lui, şi care, curînd-curînd, va picura nesimţită, înourîndu-i cerul, învineţindu-i văzduhul, lăsîndu-i doar vremelnicul suris al frunzelor căzătoare.

*

Răsăritul s-a desluşit deasupra dealurilor, purtînd o poală plină de lumini aurii prinsă de cer ; şi soarele care răsare încet pare capul aureolat al Toamnei înălţat cercetător deasupra pământului pe care va semăna, cu gesturi largi de vînt, sămînţa veştedă a frunzelor.

*

Privind paloarea de frunză veştedă, domol căzătoare, a soarelui, am închis ochii şi i-am ascultat apusul. Şi nu

era o părere c-am auzit în căderea lui foșnet de frunze moarte, căci pădurea care-l privea a oftat adînc și a lăcrimat căderi de frunze.

*

Croncănitul ciorilor pare geamăt de crăci uscate, frînte batjocoritor deasupra copacilor gîtuiți de toamnă.

*

Iată o frunză galbenă prin frunzișul încă verde. De departe, toamna surîde trist în mica oglindă ovală întinsă de o crenguță, tremurător.

*

Toamna e o primăvară stranie a frunzelor verzi.

În lumina soarelui, frunzișul pădurii nu e stîns, dimpotrivă, e aprîns. Pe crengi nu se vestejesc frunze, ci înfloresc lumini.

Copacii sînt pajii soarelui. Cînd apune, ei îi poartă pe crengi trena de lumini crepusculare și, cu un foșnet grav, pădurea pare că urmează evlavioasă soarele care coboară orbitor treptele haotice ale întunericului.

*

Iarba e încă verde, dar frunzele au îngălbenit. O frunză căzînd de pe creangă rămîne întinsă pe iarbă și-mi pare că toamna își lipește de vară obrazul ei suferînd.

*

Frucele au fost culese, dar frunzele sînt atît de viu colorate, de gîndești că fructele s-au dezbrăcat, agățîndu-și vestmintele împurpurate de cuierele crengilor.

*

Via a vărsat atîtea lacrimi, încît pleoapele frunzelor sînt roșii de plîns.

*

La drept vorbind, toamna, frunzele nu cad ; schimbă numai etajul după ce-au schimbat haina.

Frunzele plopului se scoboară de la mansardă. Iarna le mută pe toate la subsol.

*

Gutuiul s-a scuturat. N-a mai rămas în el decît o singură frunză. Pare inima de aur a luminii care se stinge, bătînd tot mai rar, tot mai rar.

Autoportret

Mă plimb prin pădurea scuturată, cu suita mea de frunze. Foșnetul prelung care-mi urmează pașii mă face să cred că port vîntul purpuriu prins de umăr, ca o mantie pe cît de întinsă în nesfîrșita ei înfălduire, pe atît de ușoară.

Crai-nou împodobește cu o diademă de soare visurile mele.

Modest monac al imaginilor, drept sceptru am creionul.

*

Scăldate-n toamnă, pădurile scînteietoare de pe culmile dealurilor sînt cascade de soare rostogolite din poala cerului prea plin.

*

S-au îngălbenit frunzele și au căzut pe pămînt. Acum se îngălbenește lumina — abia-nrouată de ploaie — și cade în amurgul sur. În zare... dintr-un nor vînat, răsare o clipă soarele roș ca un muget însîngerat al cerului părăsit de vară... Și vîntul îngrozit fuge, fugărit de frunze.

*

Unde-i vîntul ?

O căsuță mică îl arată cu un deget sfios de fum !

*

Soarele a apus atît de repede, încît părea, prin vîrtejurile de frunze, un vîrtej de lumini pulberate de vînt.

*

Rodul viei a fost cules. Acum aleargă vîntul la culesul frunzelor.

*

Văzduhul scînteietor de lumina de zmeură a soarelui abia apus se-nvinețește ușor de umbre.

E o uriașă cupă de must — spumegînd de nouri — închinată de pămînt toamnei.

*

Vîntul care a fost un vulcan de frunze se leagănă acum pe tulpina unui trandafir, scuturat laolaltă cu un fluture.

*

Îndreptîndu-mă spre pădure, îmi scot pălăria, salutînd curtenitor copacii gătiți. La rîndul lor, ei își apleacă ramurile, salutîndu-mă cu frunze.

Crengile desfrunzite ale castanului sînt înmugurite de vrăbii zgribulite care înfloresc în ciripit. Sînt cei din urmă muguri, sînt cele din urmă flori.

O piatră aruncată în castan, și crengile rămîn goale.

*

Cu gestul blînd și luminos al frunzelor căzătoare, copacii binecuvîntează pămîntul care i-a rodit.

*

În livadă. Spărietoarea de păsări a rămas cu brațele întinse, uluită. Iată o spărietoare de frunze !

*

Spărietoarea are suflet mai bun, mai omenos decît oamenii.

Cu gestul acestei comice răstigniri, ea spune : „Lăsați păsările să vie la mine !“

De aceea, în fiecare zi îi umplu buzunarele — pe furis — cu miez de pîne și cu mălai.

Desigur că, în iarnă, spărietoarea va fi cuib de vrăbii !

*

Flăcările frunzelor cresc în flăcările soarelui pînă-n cer.

În fața pădurii, un măr a înflorit. În alba lui nevinovăție el pare un copil fugit în cămașă de noapte din acest uriaș foc.

*

M-am așezat sub un castan ; cu caietul pe genunchi, citesc.

O frunză se scoboară tiptil și-mi rămîne pe umăr, atentă. Poate că citim împreună !

*

Voind să desprind o frunză, m-am întîlnit — mină-n mină — cu vîntul, care voia să facă la fel.

O clipă, mi-a tresărit în mină — prins.

Dar pe dată s-a smucit, smulgîndu-mi frunza, și-a fugit hohotindu-mi în obraz.

*

O vrăbie s-a lăsat pe o crenguță covîrșită de frunze. Curioase, ele s-au scuturat ; îi făceau loc !

*

Frunzele plopului adunate la picioarele lui pasc iarbă.
Cum stă așa îngîndurat, cercetînd zarea, plopul pare
păstorul frunzelor lui.

*

Ploaia a început să cadă așa de ușor, de parcă se teme
să calce pe frunzele încinse.

*

Cu măruntele darabane ale broaștelor, toamna vestește
că albastrul cerului oglindit în lac e de vînzare.

Nori posaci, urmînd chemarea răsunătoare, s-au învăl-
mășit pe cer, trăgînd spre ei seninul valurilor.

Astfel a fost despuiat lacul de cea mai frumoasă po-
doabă.

*

Vîntul colbăit aleargă pe drumul care duce spre sat.
Cînd și cînd, se oprește în fața unui copac, se ridică
spre crengi și paște frunze.

*

Priveam, astă-vară, cu bucurie, stelele căzătoare semă-
nîndu-și arcul luminos. Visul meu vedea în minutele lor
aurii boabe de rouă, semănate prin văzduh, ca să rodească
răcoarea fragedă a zorilor.

Acum, privesc abătut căderile stelelor, căci visul meu
vede în ele îndemnuri poruncitoare frunzelor, să cadă.

*

De pe culmea dealului, privesc blajina turmă a căruțe-
lor satului.

Mai la o parte, bisericuța e păstorul ei : întins pe pă-
mînt, cu căciula-naltă de lînă albă, împodobită cu un spic

de aur, a prins să cînte din fluier doina creștină a clopo-
telor.

*

Cresc fumurile albastrii de pe acoperișe și se pierd în
albastrul văzduhului, spre cer.

E atîta seninătate în înserare, încît îmi pare că meduza
albastră, care acoperea cerul, se pogoară încet spre pă-
mînt, ca spre fundul unei ape adormite.

*

Pe cîmpia cosită, răsare soarele. Din holdele culcate
de coasele oamenilor, umplu glorios cerul, culese de soare
în razele lui.

Și căpițele care se rotunjesc, cît cuprind cu ochii, sînt
lacrimi de recunoștință, lacrimi scînteietoare, prelinse din
aurul cîmpiei spre holdele răsăritului.

*

M-aplaudă vîntul, cu frunzele, foșnind.

M-aplaudă lumina, cu aripile, filfiind.

M-aplaudă apele, cu valurile, clipocind.

Și-s departe de oameni și n-aud orăcăitul fățarnic al
aplauzelor lor.

*

Soarele, aplecat cu resemnare pe zări, pare capul bălai
al luminii îngenuncheate, pe care cerul o investimintă în
umbra nopții... a apus... dar vîntul îi flutură încă pe
dealuri, prin văzduh, despletirea luminoasă a razelor ră-
mase.

Îmi pare că privesc părul tăiat al unei fete frumoase
care se călugărește, îmbrăcînd pentru totdeauna rasa în-
tunecată.

*

Cad frunzele pădurii, și crengile — din ce în ce mai abătute — sînt lungi priviri incremenite după căderile necontenite.

De ce-mi simt trupul tot mai împovărat de mîhniri ?
De ce-l simt cum se-ncovoie tot mai greu, spre pămînt ?

De ce-mi atîrnă brațele vlăguite ? De ce vrea timpul să-mi smulgă sufletul care-mi filfiie deasupra cerului, ca un steag al luminii ; de ce vrea să mi-l împovăreze cu mîhniri fără rost ?

Trunchiul de copac din care viața mi-a făurit trupul își aduce aminte că, demult, își pierdea și el frunzele — la vreme de toamnă — laolaltă cu pădurile.

Și sufletul aplecat pe trup ca o ureche pe o scoică ascultă înfiorat nălucile foșnitoare ale toamnelor de odinioară.

II

Pămîntul soarbe razele soarelui, împăienjenindu-i strălucirea ; pămîntul soarbe albastrul cerului, înourîndu-l ; pămîntul soarbe ploile norilor, puhăvîndu-i ; pămîntul soarbe frunzele copacilor, împovărîndu-i ; pămîntul soarbe sufletele noastre — și totuși pămîntul se goleşte din ce în ce.

...Ascult cu teamă apropierea învăluitoare a minilor haotice care cuprind, în fiecare toamnă, ugerul de belșug al pămîntului, și-l mulg, și-l mulg, lăsîndu-l vlăguit, lăsîndu-l istovit.

Va veni oare ziua în care mii de suflete puternice, unite întru străjuirea pămîntului, vor smulge minilor hrăpărețe ciubărul plin cu viața pe care ne-o fură și-l vor vărsa din nou pe pămînt, înviîndu-l ?

Abia atunci pămîntul nu va mai avea nici toamnă, nici morminte.

Amurgul trandafirilor

Au smuls zările bujorul luminii cu rădăcini de flăcări, lăsînd cerul gol.

Adînc s-au însîngerat zările în ghimpii soarelui apus.
Ce freamăt mut tresare în văzduhul care se va întu-neca ?

Privesc visînd și văd : Nălucile trandafirilor se stre-coară din pămîntul umed și, covîrșind văzduhul, cu ves-tejitele lor înflăcărări, răzbat deznădăjduite, voind să se înfăptuiască, să-nflorească iarna.

Biete năluci ! Mi-e milă de truda voastră zadarnică.

Vă-ntînd, larg, brațele mele. Veniți cu toatele, veniți cu văzduhul întreg, să vă scald în inima mea, să vă-m-bujoreze vloga singelui meu tînăr ; ca zburînd iară, în-florite, să vă rostogoliți pe pămînt, acoperindu-l, ca un hohot de rîs împurpurat al singelui meu, învingător al toamnei.

...Dar noaptea se înalță neagră, zvirînd nepăsătoare în inima mea, ca-ntr-un mormînt abia deschis, nălucile trandafirilor, vestejite pentru totdeauna.

Amurg biblic

Capul însîngerat al Soarelui se apleacă tot mai mîhnit în apus, încununat, însîngerat de spinii razelor.

Din brațele lui luminoase, întinse pe dealuri, curg blînde șuvoaie de sînge.

E Toamna, răstignită pe crucea zărilor.

Iar văzduhul, prosternîndu-i-se la picioare, revarsă al-bastrele despletiri ale umbrelor cu care-i șterge rănile și-i înfășoară trupul sfișiat de frunze, în care norii înfig lungile sulii ale ploii.

Un lung șir de păsări își seamănă filfiirea deasupra capului meu, și se pierde... Privirile mele, întilnindu-l, îi curmă neliniștita dungă, făcînd semnul crucii deasupra Toamnei.

Trufie

Stau neclintit, lipit de trunchiul unui copac. Sînt o icoană străveche, scoasă de pădure pentru sfințirea toamnei.

Crengile mi-au împodobit părul cu o cunună de frunze. Soarele, din asfințit, mi l-a împodobit cu o aureolă de purpură.

Singele, scaldat în lumină, scînteie prin trupul meu, îmbrobonîndu-mi inima de rubine. Luminez toată pădurea.

Depart, copacii trag clopote de foșnet.

Frunzele îmi sărută minile.

La picioare, umbra mea îngenuncheată mi se închină mie.

Umilul visător

Stau rinduiți cerșetorii pe strada pustie, ca niște mormane de zdrențe plouate.

Lîngă ei, rezemat de zid, stă în picioare un tînăr.

...Un foșnet lung pornește din capătul străzii, venind înspre ei.

Într-o pornire, cerșetorii se descopăr, întind pălăriile soioase, mormăind fiecare: „Milostiviți-vă di-un biet bătrîn neputincios“.

Tînărul, odată cu ei, întoarce capul într-acolo de unde pornește foșnetul, privește, suride... suride... și întinde pălăria.

Foșnetul se pierde în depărtare.

Cerșetorii mormăie înciudați: „Afurisit vînt!“ Iar tînărul suride înainte, căci în pălăria lui întinsă foșnesc frunze de aur: Dania Toamnei care, trecînd pe strada nevăzută, își miluise cerșetorul.

„Toute pétrée de contrastes,
Avide elle guette à l'horizon
La violence et le faste
Des couleurs criblées de sons.“

Lily

Un cerșetor

Cît de îmbătrînit îmi văd Soarele în această zi de năruiri veștede!

Anevoie-anevoie, coboară povîrnișul zării, și greu îl mai apasă coroana ruginită a razelor!

Mi-am adus palma — streșină — deasupra ochilor, să-i pot urma calea.

Iată-l: S-a oprit pe culmea dealului... șovăiește — l-au părăsit puterile — se sprijină pe copaci, sperînd ciorile, și ochii mei îl privesc apunînd pe cer, ca întotdeauna.

Dar visul meu umilit îi vede coroana razelor căzînd pe pămînt, laolaltă cu frunzele. Îl vede înfășurîndu-se într-un nour zdrențuit... Privește, lung, cerul de care se desparte și se coboară de cealaltă parte a dealului, sprijinit în cîrjele copacilor.

Ajuns la poalele dealului, anevioie-anevoie, o pornește soarele olog spre sat, pe drumul tuturor pașilor. Și cîrjele scîrțîie, și-l latră cîinii, și-n urma lui rămîne colb.

La marginea satului, cîțiva cerșetori se încălzesc în jurul unui foc de coceni.

Încet-încet, se-ndreaptă soarele înspre ei, să se încălzească și el, că soarele cerului a apus demult, și nopțile de toamnă sînt lungi și friguroase.

.....
Ați simțit voi golul cerului, toamna, după ce apune soarele?

Știți voi de ce latră cîinii a pustiu?

Cocorii

Rînduiți în unghi, cocorii își încep pribegia. Îi pri-
vesc : Fruntea cîrdului se mistuie în soarele care-l soarbe,
dar capetele cîrdului flutură încă prin văzduh, ca două
aripi lungi, subțiri, răsunătoare de chemări.

Și spun sufletului meu : nu-ți risipi clipele vieții,
stinghere. Adună-le în cîrd mereu crescînd și îndrumă-le
unite înspre sfîrșit. Ca atunci cînd cea de pe urmă clipă
a anilor bătrîni se va mistui în moarte, cîrdul clipelor
tinere să fluture încă deasupra vieții, ca două aripi ră-
sunătoare de tot ce-ai iubit, de tot ce-ai cîntat, de tot
ce-ai slăvit, de tot ce-ai suferit.

Despărțire

Pămîntul, acoperit de mormane de frunze, e un peron
de gară pe care se învîlmășesc pădurile venite să-și pe-
treacă păsările.

Privirile mele, incremenite în afundul zării, sînt două
șine lungi pe care pleacă sufletul meu de vară. Tot mai
departe, tot mai departe... îl pierde pe culmea soarelui.
Ș-abia îi mai deslușesc rîsul și plînsul în ciripitul păsă-
rilor...

...Răsăritul lunii e trist, ca o fluturare de batistă pe
un peron gol după cei ce n-o mai văd.

Basmul toamnei

Îl începe o frunză — cu glasul stins de sfială, cu
obrajii dogoriți — șoptindu-l : „A fosst odat' !...“

Dar șoapta îi sporește în freamăt răspîndit prelung,
și frunzele, 'mpreună, murmură întrebător : „A fossst... ?“

De departe, gînsacul hotărăște : „A fossst...“ Și giș-
tele îl încuviințează dînd din cap : „Da-da, da-da, da-da“.

Iar firele de iarbă, alergînd de-a valma, s-apleacă și
se roagă suspinînd : „sssspune... ssspune...“

Prunii, deșteptați din toropeala verii, deschid ochi
vineți, aiuriți.

Merele și perele fug de prin așternutul crengilor, zu-
grăvindu-și chipurile colorate pe fețele frunzelor, ca să

nu le bage nimeni în samă fuga. Dar vîntul descoperă
înșelăciunea și, pornind în căutarea lor, se uită pe ferești,
le vede și le cheamă prin horn.

Gutuile îngălbenesc de spaimă, privind pe sora lor
mai mare, Luna, care-a albit de groază pe marginea pră-
pastiei.

Bostanii au cozi fudule, rid pe-nfundate de fratele lor,
Soarele, că-i berc.

Nucii cu miros amar se-ntreabă de unde li s-a tras
atîta mîhnire frunzelor și, frămîntați de gînduri, creierii
închiși în nuci se zbîrcesc mohorit.

Frunzele viei prind culori aprinse și se clatină de
beție, că doar sînt mici, și o boabă de poamă e damigeană
de must pentru o frunză.

Prin văzduh, vara a semănat, în mersul ei, zboruri
de păsări, ca să nu-și piardă calea la întors. Dar păsările
s-au împrăștiat și vara s-a rătăcit departe.

Prin ierburi, prizăriții greieri doinesc tremurător be-
janja firavilor funigei ; cosașii cosesc zoriți țuitul tăcerii ;
lăcustele, în salturi sprintene, se joacă de-a stelele căză-
toare ; broscoi cocliți îngînă, bleg, croncănitul ciorilor de
zgură : Cra-craaa, cuac-cuac...

Țînțarii, ațîțați de frunzele roșii, le înțeapă, și trupul
toamnei tremură înfrigurat.

Castanul sălbatec, năting de felul lui, se bucură că-i
doldora de fructe, dar se rușinează că-s zburlite fructele
rotunde și, mînios, le aruncă de pe el.

Floarea-soarelui, îngrijorată de ropotul căderilor, s-a-
pleacă la pămînt, tot mai jos, și trage cu urechea...

Basmul e lung, dar trece pe nesimțite și poposește
în împărăția lenei, pesemne, căci de la o vreme frunzele
pică de somn, cerul picură...

...Cînd te deștepți, ești cu capul în poala Iernii care-și
toarce fuiorul de fulgi și-ți pare că de cînd lumea Iarna
îți povestește basmul, căci de frunză nici urmă nu-i.

Și Iarna-ți povestește înainte basmul început de-o
frunză, căci gura vetrei e gura Iernii, și gura vetrei —
cu flăcări și cu jar — îngînă dogorînd basmul de aur al
Toamnei.

BUCOLICE

Primăvara

I

April a legat cu basmale de flori ochii verzi ai pomilor...

Cucu !

Cucu !

Nu știu dacă e glasul unei păsări sau chemarea pomilor copilăroși, care se joacă de-a baba-oarba.

Cucu !

Cucu !

Un zarzăr, scuturându-se, mă arată livezii. Și, fără să vreau, privesc îndărătul meu, să văd de nu cumva un piersic mititel, îmbujorat de alergătură, s-a tupilat după mine, ca să nu-l prindă ceilalți pomi... Rid albinele, cucul cîntă, și buzele mele șoptesc și ele : „Cucu“.

Dar îndărătul meu nu-i nimeni.

April ! De ce nu mi-ai legat și mie ochii cu o basma de flori ?

II

Ascult cum se frămîntă, cum se adună și se respiră seva în pămînt, ca nourii pe cer. Livada plouă fraged încolțirea ierburilor. Cînd și cînd, îmi scapără prin ochi fuga unei șopîrle, ca un trăsnet scurt, zvîcnit din sevă, mistuit în ierburi și sfărmat în salturi de lăcuste.

E greu pămîntul ca o furtună mocnită, dar mi-e trupul gol de gînduri, și sufletul mi-i luminos și viu ca un curcubeu purtat de ploi.

Căprioara

Ca o toacă de vecernie, într-un schit, departe, pașii ei înfiorați răsună prin pădure.

Urechile ei sînt agere ca aripile fluturilor de cîmp, și nările ei sînt înflorite de miresele pădurii.

Botul ei plătînd se apleacă pe izvoare ca pe un fluier, și-n ierburi, buzele ei sărută genele vîntului.

Așa-i de firavă, că un copil ar frînge-o ca pe o surcică — dar i-ar fi milă — și-apoi e mlădioasă ca un vînt.

Ea se oprește din goană, învoaltă, și atît de vioi, că-ți pare cărarea pe care a venit o creangă aplecată din cer, de pe care își va lua zborul.

Ea e sperioasă ca parfumul violetelor de toamnă ; ochii ei sînt umezi ca aroma fragilor sălbatici ; și viața ei e zbuciumată ca inima unui copil îndrăgostit.

Doamne ! Nu scoate vînătorii în calea căprioarelor !

Fragii

Mi-e dor de voi, fragi ai pădurilor !

Numele vostru e fraged ca o sărutare strivită pe buze ; rostindu-vi-l, buzele mele se sărută.

Sub frunzele pădurii — ca sub o mare verde cu valurile infoiete, deasupra căreia plutește meduza de miere a soarelui — primăvara vă-nfiripă mărgeanul vostru.

Pe unde răsăriți, pămîntul întinerește, rumen ca un obraz sărutat ; voi sînteți sfiala primăverii ascunsă în păduri.

Aroma voastră e curată ca roșeața zorilor, căci zorile sînt gîndul drag al cerului care vă visează de cînd adoarme înspre seară, închizînd, în ochii de amurg, culoarea voastră, fragilor !

Buzele unui copil din leagăn sînt veștede alături de tinereța voastră, boabe de rană roșite !

Poate îngerii care fură, într-o noapte, trandafirii toamnei și-au însingurat mînuțele și v-au picurat din cer în

păduri ? Sînteți copilăria căpșunilor ? mătăniile violete-
lor ? Ori sînteți jarul pîlpîind, pe care pămîntul și-a ars
trandafirii albi, ca să culeagă pîlpîirile macilor ?

Mi-e dor de voi, fragi ai pădurilor ! Dar prea mi-i
pîngărit trupul și prea mi-s prihănite mînele ca să cutez
să vi le-ntind !

Aș vrea să-mi rostogolesc sufletul înspre pădurile care
v-adăpostesc, să mi-l jertfesc pe rugul vostru de arome,
ș-apoi să-i suflu, în vîntul care vă dezmiardă, cenușa
întinerită, sau s-o culeg în punni și s-o sărut — fragi ai
pădurilor !

Zmeură

Sîngele aprins al verii ți-a împurpurat surîsul, zmeu-
ră luminoasă ca vișiniul amurgurilor prin păduri !

Inima sevei bate mai repede și mai bună, pentru
tine, rod umed de rubine !

Cu trupul gol scăldat în frunze, îți porți aroma ca pe
o floare sfîșiată în dinți.

E-atîta patimă în caldă ta suflare, că tremură mai
tare glasul privighetorilor din preajma ta.

Chipul tău e beție de vin roșu, pentru ochi ; chipul
tău rănește sîngele și dogorăște obrații ; aroma ta sărută
nările și umezește buzele !

Păroșii și greoi urși sînt robii tăi, zmeură cu buzele
înfăgurite de friguri !

Ai deocheat pe pustnicii pădurilor ! Căci iarna, fără
de tine, ei zac zdrobiți în vizuini, ca niște trunchiuri de
stejar, fulgerați de buzele tale.

E aprigă dragostea lor cînd vin prin foșnetele verii,
cu nările arse de poftă, cu buzele flămînde, să-ți îm-
partă culcușul, ibovnică cu buzele mușcate, a vajnicilor
urși !

Dar îi uiți, nepăsătoare, atuncea cînd desculțele ți-
gănci cu păr murlu și ochi întunecați ca umbra ta vor veni
să te culeagă în cofițe ! Căci îți vinzi dragostea oricui,
și vor mușca și dinții oamenilor din rîsu-ți roș și crud,
zmeură ispititoare ca sîngele fierbinte, copt în buze de
țigancă.

OGRADA

Casa noastră s-a născut, a făcut ochi și a crescut
voinică, în poala de pămînt a ogrăzii, sub privegherea și
ocrotirea ei.

Ograda a privit cel întii suris nedumerit al geamurilor
cu gene lungi de soare, tot ea a îndurat cu bunătațe
mînia streșinelor, gîngurită prin uluce, și a iubit deopo-
trivă copilăria casei înfășată în scutece de var, tinereța
ei cu obraji de măcieș, și vîrstnicia ei treptată.

...Sîpetul cu capac de viță al grădiniței, în care ograda
păstrează găteli firești ale florilor : peptenul de lemn
vopsit al gardului ; oglinda de ploaie verzuie a putinei ;
fuiorul de hulubi al hulubăriei ; ornicul cucurigător al
poeții ; cutia de chibrituri a hambarului de lemne ; chi-
mirul de piatră al fîntinei ; degetarele chiupurilor și
candela felinarului, aprinsă la icoana nopții, suflată cu
lună sau cu umbră... sînt darurile pe care ograda le-a
primit din mîinile casei, în amintirea clipelor trecute,
cînd ograda, despuindu-se, făcea cuiburi streșinilor casei,
învățînd-o să fie veselă și darnică.

Cînele

În oameni s-a intrupat, însuflețită, casa ; în cîne, s-a
intrupat, însuflețită, ograda.

Asemeni ogrăzii, cînele este pretutindeni, împrejmuit ind ocolul casei. Și-a schimbat de multe ori porecla, ba chiar statura și portul și le-a schimbat, dar numele lui adevărat este Cînele, și, statornic, el e unul și același. Fără preget, veghează și ocrotește. Așa i-a fost sortit : el se supune cu dragă inimă.

Mintea lui osebește trei soiuri de oameni : pe ai casei, în fața cărora se gudură, pe cei străini, pe care-i mîrîie, și pe slujbașii poștei, pe care-i latră sau îi mușcă.

Eu sînt dintre cei dintii. Mă simte de departe și mă întîmpină. De îndată ce mă apropie de casă, el se desprinde din ogradă, zburdalnic și năuc asemeni virtețului de colb ; năvălește pe porțiță, deschizînd-o, sau o sare și dă buluc peste mine, spart în țandări și hămăiri, mînjindu-mă cu labele pînă pe umeri, năzuind să-mi umezească măcar capătul bărbiei cu vîrfurile limbii lui.

Ograda iubitoare se bucură, dezmiardă și sărută cum știe și cum poate.

În schimb, pune mîna un străin pe clanța din afară a porțiței, coada cînelui se arcuiește, zvicnind deodată, aidoma clanței pe care străinul, speriat, a scăpat-o din mîna ; un mîrîit mocnit, de zăvor ruginit, îi hurducă fălcile ; nările se umflă, scurtînd buza de sus, tivită cu licăriri de ger ; urechile, ridicate, împung.

Dă străinul să se strecoare înlăuntru, el răsare în prag, aprig de temut, și capul lui e un revolver cu cocoșul tras, într-o mină care nu tremură.

Se întîmplă că străinul să fie tocmai vreun prieten de-al meu. Atunci, dau fuga la porțiță, alung cînele și urez bun-venit omului. Cînele se supune, dar privirile lui apasă greu ca o descărcătură de alice dosul prietenului meu, întovărășindu-l pînă ce intră în casă.

Ograda, înțeleaptă, mă vestește că bunii prieteni sînt străini desăvîrșiți, fiindcă ea știe că între două case se ridică un gard — de fier, de lemn sau de verdeață — îndărătul căruia veghează o ogradă și pîndește un cîne.

Pe factorii poștali îi urăște. Cînd intră vreunul pe porțiță, el îi înnoadă și-i ferecă pașii cu lanțuri de lătrături tăioase, că doar îl va împiedica să răzbată pînă la cutia cu scrisori.

Ograda, cu vie aduceri-aminte, știe că hîrțile acelea sînt atît de prețuite în casă, sînt ferestre zăbrelete de temniță, prin care dorul celor duși nu încapă să cuprindă dorul celor rămași...

Coadă cînelui

Cînd e țațoș, coada lui stă înfiptă ca un pinten ; cînd e abătut, se lasă în jos ca o privire ; cînd e vesel, se răsuțește mucalit ca o musteață ; cînd e mîhnit, atîrnă moale ca un deget de mînușă ; cînd e semeț, se arcuiește ascuțit ca un Crai-nou ; cînd e blajin, adie ca o mlădiță în floare ; cînd e zburdalnic, filfiie ca o aripă ; cînd e sleit, se blegește ca un fir de sparanghel fiert ; cînd e falnic, trupul lui atîrnă de ea ca de un cuier ; cînd e pocăit, ea îl urmează ca o vislă ; și cînd e înfricoșat, o pierde sub pîntec.

Coadă cînelui nu e podoabă de prisos : e coada inimei lui.

Urechile cînelui

Cînd pare că moțăie, cu ochii închiși, cu trupul înno-dat, în urechile lui se deschid ochi tainici de umbră, străbătători ca ai cucuvaieiilor cu care vede toate stelele căzătoare ale zvonurilor, scînteind prin noaptea tăcerii.

Iată, de pildă, priveștiștea sunetelor unei după-amieze de vară, privită prin urechile lui :

Pe șesul lin al foșnetelor curge leneș pîrîul uguirilor hulubilor, în al cărui fund prundișul țîrîirii greierilor tremură, încrețind limpedele apei... Prin iarba deasă a zumzetului de albine și a bizîitului de muște țîșnesc vioi lăcustele ciripirilor. Cotcodăcitul unei găine bate cu ciocanul pe nicovală. Răsare sprinten, aici și acolo, plo-pul însoțit al unui cucurigu. Mai departe, orăcăitul broaștelor din iaz scutură un sac plin de nuci. Găgîitul ră-țuștelor trece grăbit, clămpănindu-și papucii de lemn. Fișîitul gînsacului e o șerpuitoare șosea, prăfuită de puf-niturile curcanului... Trece un nor greu de tăcere, din care tresare trăsnetul unui scîrțîit ; rîndunelele țîpetelor își întretaie zborul ascuțit ; un freamăt plouă.

Iată și un catir cu mersul bleg, înhămat la o saca spartă : glasul gros al bucătăresei, și glasul subțire al slujnicei.

Nările cînelui

Ele pîndesc și sorb. Mirosul cel mai vioi trece prin ele potolit, izul cel mai ciudat străbate prin ele lămurit, asemeni trenurilor, care își încetinesc mersul și își aprind luminile cînd trec prin tunel.

Ochii cînelui

Cînd ochii mei — trudiți de ochii oamenilor, în care și-au măsurat singurătatea — caută odihnă și tovarășie, îl privesc în ochi. Privirea lui îmi învăluie blînd ochii, despărțindu-mă de oameni, ca o pleopă umedă de-nduioșare.

Ș-atunci nu mai sînt cu ograda.

Cuviință

Cîteodată îl poftesc în casă. El nu cutează ; crede că rîd de el.

Eu stărui. El se codește. Ochii lui, atît de umil nesupuși, îmi spun : „Stăpîne, nu se cade !“ Eu îl îndemn cu porunca, îl omenesc cu vorba, pînă ce îl hotărîsc să intre. Atunci se oprește neliniștit pe pragul ușei ; în frămîntarea lui se vădește sfiala ogrăzii, așa cum se vădește stînjeneala țaranului în căciula pe care o sucește în mîni, cînd intră în casa boierului !

Noaptea cînelui

Furtuna soarelui se mistuie pe zare. Lumina fuge ca un vînt, spulberînd lanul de trandafiri al amurgului, și pe pămîntul ostenit pogoară umbra cerului : noaptea.

O boare blîndă aprinde argintiu frunzișul moale al umbrelor : răsare luna.

Din cer, pe zare, cad grei și calzi picuri de rășină : stelele.

E clipa în care truda culcă trupurile oamenilor, la fel cu umbrele copacilor.

Una cîte una, luminile casei se sting, zgomotele amuțesc, pleoapele se închid : pe vadul de lene al somnului, viața ațipește moleșită. Pe cînd, în jurul casei, cînele se mișcă de colo-colo, mîriie răgușit sau latră prelung ; ograda, chinuită de gîndul pazei, se frămîntă și vorbește prin somn.

Cușca

Într-un ungher al ogrăzii, cușca pare o scundă odăiță de lemn, dată afară din casă și pusă la colț.

Albinele spun despre ea că e cel mai falnic stup pe care l-au întilnit vreodată, și văzîndu-l găunos și scăpătat în ogradă, cred că mai dăinuiește acolo ca o mărturie a vremurilor de huzur, cînd albinele erau mari cît zarzările coapte, și florile nalte cît pomii.

Cucernicile flori de romaniță, neștiutoare că au înflorit din pămînt — fiindcă uită —, trezindu-se în fiecare primăvară în preajma cuștei, o socot schitul lor, din care au ieșit afară să se închine soarelui lor : floarea-soarelui.

Cînd vreun melc, cu ghiozdanul în spate, se îndrumă înspre ea, cușca e o școală primară în fața căreia vrăbiile în recreație se joacă de-a copiii.

Rîndunelele, din mansarda lor de streșină, coboară în goană întortocheatele trepte de vînt care duc la cușcă, culeg un pai luminos și vin îndărăt : cușca e hambarul lor.

Firește, hulubul și hulubița zboară din hulubărie, pe acoperișul cuștei. Acolo, tainici și nestingheriți de ceilalți hulubi, ei își apropie ciocurile de mărgean, vîrf la vîrf, uguind înăbușit, ca doi școlari care, la adăpost de ochii dascălului, își aprind țigara unul de la altul.

Rătuștele cu picioare șubrede fac băi de nămol în toate băltoacele ogrăzii. Numai cușca le poate fi cabină de baie !

Ciorile, auzind lătrături înlăuntrul cuștei, o iau drept clopotniță și se miră că nu văd biserica, nici crucea.

După ce și-au ținut iarmarocul undeva în ogradă, gîștele vin în urma gînsacului care-și vîră capul nătîng

înăuntrul cuștei. Mai toate fac la fel cu el. Apoi izbucnesc în hohote de gîiit asurzitor și o pornesc abia ținîndu-se pe labe. Coadă cinelui le arată cu degetul. Iar curcile se dau la o parte, scîrbite, din drumul acestor păsări care au fost la circiumă.

A clocit și cloșca în cușcă. Cucușul nu se îndoaie că acolo e visteria din care chiabura sa tovarășă a scos atîția bulgărași de aur. Dar găinile știau că acolo e cuptorul în care gospodina lor a copt galbenii cozonăci.

Curcanul s-a umflat în pene și în fața cuștei. Îi ședea bine, căci părea un merișor înflorit pe pragul unei case de păpuși.

Uneori, la începutul primăverii, cînele poposește mai multă vreme în cușcă. Atunci, nimeni nu mai intră. Cînd se arată iarăși în ogradă, e întovărășit de doi-trei cățeluși zburdalnici. El vine cu ei din cușcă, așa cum se întoarce un părinte de la gară împreună cu odraslele sale care s-au înapoiat acasă pentru vacanța cea mare.

Numai motanul ocolește cușca : „Nu sînteți șoareci“, spune el ; adevărul e că se teme să nu fie vreo capcană de motani.

Așa e cușca !

Mai poți crede despre ea : că e un circ ambulant de păsări, la care e înhămat un cîne ; că e hanul la care trag drumeții veniți tocmai de la poiată ; și iarna, cînd e văruiată de ninsoare și sihastră, că e chilia unui călugăr lapon, sau că-i o colibă dulce de zahăr, pe care o cioară e un horn strîmb de vanilie.

...Cușca a fost conacul în care mă poftea ogradă, pe-atunci, cînd eram călăreț prea mic pentru cîne și, mai tîrziu, a fost cutia cu jucării însuflețite a copilăriei mele.

Acum sînt mare, cușca e mică ! Și totuși adeseori mă uit pe geamul odăii mele încăpătoare la cînele care intră în cutia lui de scînduri, cu învidie.

Anotimpurile în ogradă

Cu părul galben strîns în soare și îmbrobodit în nori ; cu cerceii ciocîrliilor la urechi ; cu salba sunătoare a cîrdurilor de păsări în jurul gîtului ; în strai fluturător de

vînt, țesut din fraged borangic de ploi și înflorit cu fluturi și albine ; ținînd în mîni coșurile livezilor, pline de zarzăre și de cireșe, acoperite cu năframa florilor peste verdeața frunzelor, cu pași de ghiocei, primăvara vine de la țară, rîzînd. Și pe cîmpii, și-n crînguri, se întinde umbra ei de violete... N-a scîrțîit porțița, cînele n-a bătut, nici nu s-aud pași străini ! Pe unde a intrat la noi copila pe care ogradă nu și-a văzut-o de atîta vreme ?

Căsuța, cu geamurile deschise, respiră adînc suflarea gurii care-a mozelit flori și a mușcat fructe.

Iar afară, primăvara, voinică și înaltă că abia încapă sub pragul cerului, se face mică, îngenunchează și, aplecîndu-și chipul umed, cu șuvițe de soare pe tîmple, dezmiardă cu palmele ei de iarbă, lung și tremurător, chipul zbîrcit al ogrăzii.

De ce cad, șiroaie, florile castanului de la poartă ?

Plînge ogradă, de bucurie că a crescut atît de frumoasă primăvara ei ? Sau plînge primăvara, de mîhnire că și-a găsit ogradă atît de girbovă și de bătrînă ?

*

Pe dîmbul vremii urcă zilele fără număr, cu mers greoi și anevoios. Sînt plăvanii de aur arzător, cu lungi și leneșe coarne de vînt, înjugați la carul de verdeață al verii. Pe lîngă ei, umbrele lor culcă legănătoare nopți albastre... Cînd sfîchiul unui trăsnet îi lovește, mugetul lor zburciună jelanial drumului lung și a împovărării istovitoare. Și cînd le zărești copita încinsă, vezi soarele pe raze și-l pierzi în nori de colb.

Munți, cu vulturi pe umerii lor de stînci, pe șold cu tolba codrilor de brad ; dealurile, cu struguri în pletele lor crețe de podgorii ; crîngurile, cu fluierul privighetorilor pe buza lor de frunză ; șesurile, dezmiardînd cu mîni de sălcii harfa rîurilor de argint ; răcoarea, cu ulciorul de rouă pe umărul ei gol de lună plină... delaalaltă își înalță graiurile de belșug în carul verde.

Ogradă, prea umilă pentru falnicul alai, stă lipită de căsuță, ascultînd, în țîriitul greierilor, scîrțîitul osiilor verii care trece. Și verdeața castanului de la poartă nu-i decît pomana făcută unei biete cerșetoare.

*

— Ascultă ! Bate cineva la poartă !
— Nu-i nimeni : cad castanele !

*

A venit olteanul — cu coșurile pline de busuioacă, de fragă, de coarnă și de razachie — aducând crăinicia viilor. Și am știut că strugurii copti ard în vii, ca mii de policandre — de aur, de argint și de aramă — și că podgoriile pîlpîie de-mpurpurarea frunzelor, ca bisericile de lumini, în noaptea Învierii.

— Ascultă ! Tremură cineva la poartă !
— Nu-i nimeni : frunzele castanului !

...A intrat pe poartă căruța care vine de la livadă.

Harbujii și harbuzoacele, cu trupul lor de omăt roș imbrăcat în strat târcat de brotac ; mătăniile de noapte ale prunelor, brumate de razele lunii care le-a înșirat ; aurul cucuiet și creț al gutuielor ; nucile smolite și vris-tate ca obrazul țigăncilor bătrîne ; ploștele grele de must ale perelor ; merele, cu obrații aburiți de bujori și tran-dafiri, și piersicele, care abia mai pot strînge în pumnul lor moale migdala dulce din sîmburul de lemn, mi-au dat de veste că-n livezi e vicleimul toamnei.

— Uite ! Se încinge un foc la poartă !
— Nu-i nimic : castanul se vestejește.

Pe poartă intră, scirțîind, carele cu lemne surghiunite din pămînt.

Spun buturugile bătrîne, venite de departe, că vînturi aspre au prăvălit, din munți spre văi, stîncele de lînă ale turmelor ; și că din năvoadele vînjoase ale pădurilor s-a scurs talazul verde — al frunzelor —, și — acum, cu solzi de aur și de jar, toamna foșnește sfîșiindu-se ; că nouri galbeni ca mierea și ploioși de spice ai holdelor de grîu — în care-au fulgerat coasele și-a rîs curcubeul briielor cosașilor — s-au mistuit, lăsînd în urma lor, pe mohoritele ogoare, clăile ude ale ploilor ; că bruma a căzut rănită pe cîmpii, și gîtul ei de lebădă a fluturat prelung pe ierburi, scuturînd macii, și blîndele ei aripi au fulguit aburi ; că paloșul frigului a despîcat, de pe

grumazul pămîntului, capul de foc al luminei, și că pe ochii de amurg, genele cocorilor ce pleacă, cearcănul noptilor crește...

— Cine-a plecat de la poartă oftînd ?
— Nimeni : s-a scuturat castanul.

Pămîntul nins e prispa albă a unei case în care au murit copiii și bătrînii.

Sub streășina de nori nici o pasăre nu și-a făcut cuib, și cocostîrcul cel de aur, care străjuia casa, a zburat...

Castanul de la poartă, alb ca spaima, cu brațele întinse deznădăjduit, vrea să oprească corbii să nu intre... unde ?

A murit cineva în căsuța noastră ?

Cealaltă ogradă

La capătul tîrgului, pe coasta unui deal, se întinde ograda ale cărei porți sînt deschise tuturor, deopotrivă.

Nu-i nici un cine de pază înlăuntrul ei. Doar o biserică schiloadă își mai trage zilele acolo, și sunarea clopotelor ei e jalnică asemeni urletelor unui cine fără stăpin.

Spun bibliile că e ogradă sfîntă și că e a cerului, dar nimeni n-a văzut pe Dumnezeu mergînd prin ea.

În largul ei cuprins, de la porți și pînă în fundu-i, se văd doar urmele unor pași uriași, pe care nimeni nu i-a auzit : morminte. E-așa de departe de mine ograda cea străină, ș-așa-i de aproape ograda noastră !

Dar dacă mă gîndesc cum, rînd pe rînd, s-au strîns, se strîng și se vor strînge bătrînii mei, și dacă îmi socot risipa zvîcniturilor din piept, ascult și văd cum om cu om, clipă cu clipă, viața căminului nostru — despărțîndu-se de ogradă — se apropie și intră în veci în ograda cu cruci.

DOUĂ LEGENDE ALBE

Legenda lebedelor

...Pe atunci, pământul era învăluit de negură ca de aripile unui liliac haotic.

Scorbura neagră a cerului se cască deasupra... Pământul era brăzdat de zbircituri mohorite; și apele, oarbe, erau atât de înfricoșate, încît se strîngeau singure în brațe, cu valuri tremurătoare.

Dar, de la o vreme, lumina înduioșată de chinul lor se milostivi, întinzîndu-și mîna prin negură spre ele.

O clipă, mîna se opri în slăvi; cunună binecuvîntătoare pe creștetul cerului albastru. Și negura fulgerată se spulberă în fulguri de liliesi întunecați, cu țiuiri plîngătoare.

Apoi mîna se pogori, urmată de șipotul brațului alb, prin noaptea înălțată deasupra pământului, ca o amforă umplută de lumina brațului pogorîtor.

Din pământ, înfloreau privirile crinilor, albe de lumină, incremenite asupra ei, sorbind-o ca pe o mireasmă.

Oprită o clipă pe luciul apelor, mîna luminii alintă tot cuprinsul lor, lăsînd în urmă-i surisuri de nuferi pe-nvăluiri brumate cu licăriri de-argint.

Atîta îndrăgîră ele alintarea, încît, cu o pornire nebună, valurile se încordară în talazuri înspumate, cuprinzînd, cu toatele, brațul alintător.

Brațul se frînsă, de la umăr, și căzu... suris mîhnit prin noaptea care era o salcie plîngătoare de raze albe...

Pe cer rămase brațul ciung al luminii: luna.

Fulguri de liliesi întunecați jucau prin noapte... stele cădeau pe cer... din crinii abătuți cădeau lacrimi de aur... Albastrul nopții se ofilea...

Bucălarea valurilor înspumate, investmîntată în bucălarea luminoasă a brațului frînt de ele, se prefăcu în lebede.

Alunecînd pe ape, ele urmează blînda alintare a brațului din care s-au desprins. Dar albul mlădios al gîturilor se încovoiaie, împovărat de plîns de raze, asupra apelor care le alină.

Priviți clarul de lună: e dorul alb al lebedelor de brațul din care s-au desprins.

Priviți clarul de lună: e mîhnirea luminoasă a brațului ciung, înlăcrimată asupra dorului zadarnic.

Și noaptea toată e doina mută a unui dor neîmplinit, a unei mîhniri nealinate.

Legenda lăcrămioarelor

Vrabia zgribulită de frig abia se mai ținea pe cren-guța mărului înflorit fără mireasmă.

Geamul — care se deschide primăvara, să intre prin el vîntul ciufulit de flori, în cîrlionțări de brumă înflorită — rămînea închis. Era iarnă cumplită și copacii păreau răstigniți pe văzduh, cum părea răstignită vrabia pe cren-guța mărului căruia îi rămăsese credincioasă.

...Gerul o cuprindea — încetul cu încetul — aspru.

Își simțea inima ca un boboc de trandafir însingerat de chiar ghimpul său. Rar, pliscul ei mic se crăpa îndurerat și un ciripit pioura din el, ca un scîncet slab.

Cu gheare mărunte, gerul o scurma, strîngîndu-i ciripitul — boabă cu boabă — și vrabia simțea ciripitul

căzîndu-i pe inima rănită, ca o ninsoare înghețată.

Acum, doar inima îi mai zvîcnea, în plîsul care se deschidea și se închidea — mut.

...Ca prin vis, văzu fereastra deschizîndu-se, o mîină albă întinzîndu-i miez alb de piine, fărîmițat mărunt... Cu o ultimă tresărire de aripi, vrabia se smunci din toropeală și căzu în mîina întinsă.

Văzuse o creangă scuturînd fulgii și, vrînd să zboare, căzuse laolaltă cu fulgii scuturați, ca o lacrimă plînsă — prin somn — de creanga mărului înflorit fără mireasmă.

În omătul sclipitor, gerul rînjea !

Primăvara, în jurul mărului înfloriră cîteva lăcrămioare. Pămîntul înălța — pe tulpinițe subțiri ca firîșoare de gene — boabele de ciripit laolaltă cu fulgii de omăt.

Și lăcrămioarele înfloreau, deschizînd plîsul alb al petalelor, într-un ciripit mut, rugător, spre creanga de pe care căzuseră.

Dar mărul — ale cărui crengi erau acum un hohot de ciripit într-un hohot de flori albe — nu știa că subt el, pe mormîntul vrăbiei, înfloreau credincios ciripitul mut.

Și lăcrămioarele, triste, își aplecau floarea, umil, spre mormînt, și mireasma lor era o lacrimă nevăzută plină de un ciripit mut.

ICOANA FĂURARULUI

Lily

Ce trosnet vajnic scrișnește în adîncuri ?

Ce încordare istovitoare încremeneste pădurile ?

Ce suflu nețarmurit lărgeste pieptul luminii, îmbrobodîndu-l de soare fierbinte ?

Ascultați ! Ascultați !

Lumina — curmîndu-și spinarea albastră a cerului înspumat de ani —, povîrnită în toate zările, cu miile de brațe ale pădurilor, trage din adîncul pămîntului, ca dintr-o uriașă fîntînă împotmolită, trage din greu cîntarea de sevă crudă a primăverii.

Cu mîinile aprig împlîntate în pămîntul umed, ca niște rădăcini ; cu trupul încolăcit pe pămîntul cald, ca un șarpe ; cu inima înfiptă în pămîntul zbuciumat, ca o tentaculă, aștept.

Cu urechea lipită de pămîntul adînc, ascult.

Tremură mușchii cumpliți ai stejarilor sub neclintirea mohorită a scoarțelor care-i acoperă, că-i grea povara belșugului !

Anevoie se înalță ciutura răzbind prin îndărătnica înclăstare a pămîntului, anevoie !

...Și se-nalță... se-nalță — în duhnirile pămîntului spintecat — și s-apropie... s-apropie... Iat-o... Plină !

În urechi îmi vîjîie uraganul clocotirii sevei spre înmugurire.

Minile mele implîntate în vîltoarea ei ard. Trupul meu se zvîrcolește, străbătut de năvala zvicnirilor care vor să-l spargă.

Dar inima mea, căscată lacom, curge prădalnic, curge sălbatec, soarbe nesățioasă toată seva ciuturii oprite.

.....

M-am ridicat drept în sus, cu creștetul în soare. Tru-fașă se-nalță făptura mea deasupra pămîntului, că-i am-foră plină deasupra fîntinii pe care a secătuit-o.

Vino tu, însetată pribeagă. Vino și mă soarbe; te aștept.

Cu toată primăvara în tine, să fii rodul meu, nu al pămîntului.

Atunci, scheletele pădurilor vlăguite mă vor fulgera cu înmiitul blestem al crengilor uscate, pe mine, tilharul primăverii lor.

Dar soarele, adunîndu-și risipa razelor în palmă, de slavă, o va apleca deasupra ta, cel mai minunat rod pe care l-a privit. Și toate păsările văzduhului își vor roti zborul în jurul tău, împletindu-ți cununa vie de aripi și de cîntece.

Iar eu, ingenunchind, îmi voi apleca fruntea la pămînt și mă voi închina ție, icoană suflată cu sufletul meu, Icoana Belșugului.

IMN

Inchinat lui Lily

Prefă-te, cer, cu-n spasm nebun, din nor albastru de senin în vast soare boltit; și despletește-te în tumultoase holde de raze, să-nvestmînți pămîntul în fulgerătoarea lor beteală, să-nvestmînți o fericire care-l cuprinde tot.

*

Albiți-vă-n lumini de lună, pribegi nori ai cerului, și adunați-vă laolaltă în albă înflorire, să fiți flori de lămîiță pe fericirea mea.

*

Vulcani! Sorbiți primăverile lumii, cu toate florile și ciripitul lor, și-n năvăliri de lavă zvîrliți-le-n văzduh, ca-ntr-o haotică ninsoare de curcubeie ciripitoare, să-n-cununați fericirea mea.

*

Tresăriți aripi albe ale ghețarilor și zburăți cu foșni-toare filfiiri, albind văzduhul, să fiți fluturi prin florile fericirii mele.

Prefaceți-vă, claruri de lună, în jocuri tainice de surisuri, să vă presar pe fericirea mea.

*

Prefă-te, pământ, în uriașă lacrimă de bucurie, să fii pitică lacrimă de bucurie în ochii nesfârșit deschiși ai fericirii mele.

*

Smulgeți-vă din vorbirea adâncurilor, cascade ! Țișnind spre cer, din două capete ale pământului, împreunați-vă, strivindu-vă, să fiți nimb de diamante inspumate pe fericirea mea.

*

Săriți din pieptul oceanelor, uragane, să fiți inimă zbuciumată fericirii mele.

*

Prefaceți-vă, codri vajnici ai pământului, în codri clătinători de crin cu polen de sori ; și scuturați-vă clarul de frăgezime al petalelor și calda strălucire a polenului, că peste voi calcă fericirea mea.

*

Topiți-vă talazurile, oceane, în lucru astîmpăr ; săltați drept în sus și-ncremeniți de jur împrejurul pământului, ca-n oglinzile voastre adînci să-ncapă fastul fericirii mele.

*

Și-acum...

Cazi din limpezile slăvi, atotcuprinzătoare lacrimă de chihlimbar solar, sorbind cer și pământ cu fericirea mea, și du-le, închise în clarul tău, și du-le, du-le, într-o rostogolire hohotitoare de cîntece și lumini, în haosul căscat ; să-l lumineze de-a pururi, fulgerîndu-l, fagurul orbitor al fericirii prăbușite.

NUVELE ȘI POVESTIRI

DOUĂ POVEȘTI

PENTRU COPII

Ce cumsecade-s copacii !

I

Anul fusese darnic...

April dăruise soarelui mărtișor de ciocîrliei ; și soarele, în schimb, îi îngăduise să se-noureză, înflorit, prin livezi. Mai prinsese să îmbroboneze crengile cu bura acră a roadelor. Iulie avea să huruiască de grădini coapte.

...Dar țăranul cu livadă chiabură și chimir la fel era zgîrcit. Avea în livadă un cireș cu hultoane. Și cireșul era podoaba livezii. Și țăranul îi iubea cu patimă roadele lucii, de parcă în ele se întrupaseră fraged cele dintii sărutări de dragoste, mușcate de tinerețea lui.

În toată primăvara zburlea, cu spini verzi, gardul care-mprejmuia livada. Că satul era doldora de copii ; cu buzele roșii ca cireșele mușcate, se cam dădeau în dragoste cu cireșul gospodarului ! Și gardul era avan ca sufletul omului ; și mai avea omul o bită și un dulău, ș-așa scăpase de copii.

Dar bunul Dumnezeu, care-a făcut pe copii pofticioși de fructe, le-a făcut pe vrăbii la fel. Și cum bunul Dumnezeu, care-a mai făcut și cerul cu stele, nu s-a gândit să facă și ceruri de spini deasupra livezilor, vrăbiile buzunăreau livada cu pricina. Și țăranul afurisea pe vrăbii și le chitea cu praștia, și găurea doar vîntul ; că năstrușnica de mînie tremura mîna omului, și vrăbiile o zbugheau tefere.

Și pe țăran îl chitea Dumnezeu cu somnul și-l nemea. Și vrăbiile se-nfruptau în voie.

Și-așa s-a gândit țăranul să le vie de hac vrăbiilor cu o spărietoare de păsări. A căutat el prin ogradă cât a căutat, și n-a găsit din ce s-o facă. Și a ieșit afară din ogradă și a găsit două crăci pripășite pe lângă niște paie. Le-a ridicat, le-a adus pe prispă, le-a bătut cu un cui în cruce, le-a pus suman pe umeri, pălărie pe cap, le-a încins cu un curmei de cînepă, le-a tras un nădrag pe picior și a grăit astfel către Spărietoarea purcesă din mîna lui : „Ti-am cules di pi uliță goală-golută. Ți-am dres ciolanele, ti-am înțolit, ti-am dichisît frumos și ti-am făcut om acătării ca toți oamenii“. Spărietoarea, cu pălăria cam pe o ureche, gata să cadă în brațele țăranului, asculta.

Țăranul grăi mai departe : „Pi uliță erai di risul dobitoacelor. La mini ai sî duci o viață cuviincioasă. Am sî ti sui în cireș, și ai sî stai acolo tolănită, la pîndă. Cum auzi oleacă de gălăgie din partea vrăbiilor, începi sî ti strîmbi, și oftezi, și scîrții, și ti zbcuimi... Uite-așa“. Și țăranul făcu de toate, potrivit cu spusele lui, pînă ce-l dădură sudorile. Apoi urmă : „Ci dracu ? Trebuie sî-nveți și tu sî ti porți ca oamenii ! Sî fii vrednici di haina pi care ți-am dat-o !... Dacă-s mulțămit di tini, apoi îți dau aer curat, miros plăcut și vînt cît vrei. De nu, ti dezbrac și ti dau pi foc. Ai înțales ?“ Și țăranul, omenos, așeză pe Spărietoare la locul ei, o privi mulțămit și-și căută de treabă.

Spărietoarea arăta, în plinul cireșului, ca un vînzător de balonașe roșii pentru păpuși : îi ședea bine.

II

Frunzele, fiecare, șoptiră la ureche, una alteia, nou-tatea. Vîntul o află și veni iscodind. Spărietoarea se îngrășă așa de tare de vînt, încît își dădu în vileag trupul de lemn

Vrăbiile, liniștite, făcură praznic vrăbiesc sub ochii Spărietoarei, induioșată de cinstea pe care i-o făceau oaspeții.

III

A doua zi, cînd țăranul veni să-și vadă isprava, găsi pe Spărietoare cu pălăria mai strîmbă, binecuvîntînd blajin sîmburii.

Roș de mînie, cu fruntea brăzdată de praștia vinătă a vinelor, țăranul smuci pe Spărietoare din copac, o călcă în picioare și zbiră : „Slugă netrebnică ! Așa mi-ai păzît avutul ?!“

Iar Spărietoarea, cu glas suav de foșnet veșted, răs-punse : „Ce să fac ? Vrăbiile au venit, s-au jucat pe brațele mele, au șuguit, cum să mă lase inima să le alung ! Am fost și eu, o dată, copac !“

IV

În dimineța aceea, din hornul casei țăranului, se furișă un fum prizărit, ca un fuior de funigei. Adierile îl destrămară.

Și vrăbiile, văzîndu-l, nădăjduiră că în cerurile grele de dolofanii sfinți ai oamenilor a încăput și un firav sfînt de-al lor : Sfîntul Spărietoare-de-Păsări.

PENTRŪ VISATORI

„Cur urceus exit ?“

Horatiu

Mahalaua Tăciunilor avea o sultană : pe țața Lența.

Fusese, cîndva, Lența mîndră copilandră : cu părul negru și lucios ca vanilia, cu ochii murii și gene grele de umbră, cu gura rană de căpșună, cu chip dogorit parcă de oglindirea buzelor care-l poșteau, cu trup învolt și trufaș ca intruparea vîntului în pinzele unui catarg.

Dar anii tinereții fură mănoși, și mîndra copilandră dospî, prin ei, pe țața Lența.

Era rea de gură cumătra, ca nici una alta. Cînd vreun necaz o aducea în prag, cu mîinile în șolduri, falnică, asemeni unei amfore pentru hipopotami, dîrdîia mahalaua.

Și cînd deschidea gura, să-și verse focul, mahalaua, înecată, huia. Atunci țața Leanța era vulcanul mahalalei. Și amuțeau țațele, și amuțeau dulăii și javrele, ca să mai învețe ceva!

Avea țața o slăbiciune. Slăbiciunea era un cucuș, și cucușul sultănea peste sultană. Cucușul, ca toți cucușii: creastă de zmeură dintată, gușat ca două pungulițe de piele de patlagele roșii, gămălii de ochi ca boabele de icre negre; gorniță de os inciocat; guler, despletit alene, ca mătasa păpușoiului; imbinări de frunzare înroșite, drept vestmînt; coada, iatagane de pene cu sclipiri de oțel; pîteni cirnoși și cîrni; și labele în cruci împelitate.

Odată cu adierea fragă a zorilor, cucușul, treaz, își crăinicea gutunarul spre soare, cu țipete străpezite în tăcerea jilavă. Dar țața Leanța deslușea, în grăirea lui, un: „Ța-țo Len-țooo“ și i se umezeau ochii de înduioșare, auzind chemarea. Numai în cămașă și-n papuci, alerga afară, privea cu nesăț pe cucuș, clătînd din cap, și prindea să-l dezmiere. „Cucușelul mamei, cucușel! Că el numai pe mă-sa o iubește, și mă-sa îl iubește numai pe el. Că el e pușorul Lențișoarei, și Lențișoara e puica lui.“ Și-cu-cu-cooo și-o-o-ooo și of-of-ooof. Și după ce-și oua duioasa Leanța toată rana inimii de dragul cucușului, intra în casă, se dichisea și, cînd ieșea din nou afară, iar era țața Leanța: sultana și vulcanul mahalalei.

Trecură anii și prin mahala și unul din ei răboji pe Leanța cu o boală grea. Dirză, Leanța răzbi prin această încercare: cu perii suri, cu trupul muls de vlagă, cu gîndurile cătrănite de amărăciune.

Suspina ea: „Dacă mă prăpădesc? Pe ce mini o să-ncapă cucușul mamei? Cine-o să vadă de el?“

Și țața Leanța, încolțită de teamă, se hotărî să puie capăt zbuciumului, tăind cucușul.

Vestea zbîrnii din gură în gură. Mahalaua se cruci. ...Fusese sortită o miercuri să fie ziua jertfei.

Dis-de-dimineată, cucușul — neștiind că-și cîntă al lebedei cînt — strănută voios: „Ța-ță Len-țooo!“

Soarele se strivi pe cer, căpșuniu.

Leanța, cernită din trup și pînă-n gînduri, cu capul cufundat în pernă, se văicăra: „Vai de mine și de mine! Sărăcuțu de tine, sărăcuț! Ooof, ooof!“

Neînduplecate, minutarele înspicau sporul clipelor.

Prin trupul țaței Leanța pustiau ghețari și pustiau arșițe; o treceau frigurile și o treceau căldurile. I se dezghioca sufletul în lacrimi și în sudori, și orele treceau, mîinind ursita cucușului și apusul soarelui.

Cucușul își căuta de găini.

Veni năprasnicul amurg, despiciînd soarele de trupul luminii cu paloșul lui însingerat.

Mahalaua îngrădi, cu un gard de trupuri, gardul de la casa țaței.

Pe geam, Leanța vedea norodul din fața casei ca pe o cunună atîrnată de un mormînt.

Păși afară, hotărîtă.

Prinse cucușul.

Îl strînse la sîn.

Tăcerea era încilcită de zvîcnituri de inimi. Cerul, străveziu de palid, părea stafia cerului.

Înnoptarea pilpii o stea; clipi, sperios, un liliac.

Țanc, cuțitul căzu, așchiind strident însingerate. Prin umbră, un cald foc bengal țîșni din trupul cucușului, ca un ultim cucurigu împurpurat spre soarele apus.

Atunci, sub privirile oamenilor și ale stelelor, țața Leanța — cu trupul sloi, cu degetele țurțuri — cuprinse capul din care înflorea o crizantemă rubinie, îl duse pînă-n dreptul buzelor și-l sărută lung, lung...

O, țață Lențo, țață Lențo! Dacă ai fi trăit cu douăzeci de veacuri mai înainte, omenirea, înfiorată, cu buze tremurînde, te-ar fi numit în șoaptă: Salomeia.

RISUL VERII

Moto : Știi bine că moartea te va nimici ca pe un frag în buzele ei de cărbune, și totuși rizi și cinți cu frăgezime privești viața vieții. Ce minunat ești, tristule fărăur de bucurii ! Îți zugrăvesc hărnicia astfel : păsări mici își clădesc cuiburile într-o gură de balaur, care se închide, treptat, asupra lor.

Bunicii mei erau așa cum sînt indeobște bunicii care se îndrumă spre nunta de aur, purtînd pe capete, rărită, beteala căruntă a nunții de argint. Prietenii lor, bunici și ei desigur, erau mai toți la fel. Cînd se adunau mai mulți laolaltă, era o adevărată încintare pentru ochi privești brumăriului, fumuriului și argintiului odihnind cuminte pe capetele bătrînilor.

Odată — era prin luna april — ziua bunicii adunase mai mulți ca oricînd. Firește — după ce au conținut urările și amintirile, după ce s-au conținut deodată dulcele și cafelele — s-au întocmit cuvenitele partide de cărți, în odaia cea mai încăpătoare, în salon. Stîrnite de pîlpîirea vîntului, ferestrele deschise, cît și ușa cu geamlic înaripau cu străveziul lor însoțit peretele dinspre livadă. Eu, din altă odaie, mă tot uitam la ei și, de pe capetele lor, privirile mele se răzlețeau alene, întîlnind crengele înflorite. Și așa, privind printre gene risipele de alb îngemănat în lumină — al odăii și al livezii —, mi se

năluci, de la o vreme, că bătrîni au ieșit afară să se plimbe și că pomii au intrat înlăuntru, ținîndu-le locul la jocul de cărți.

Astfel mi-am trecut eu mulți ani ai copilăriei, privind mai mult decît jucîndu-mă. Capetele vristnicilor noștri oaspeți erau, pentru ochii mei, un șirag de mătăni scorțoase și prăfuite, pe care-l știam boabă cu boabă și-l desfăceam în voia visului. Cu motanul pe genunchi, sau cu o carte de basme, mă cuibăream pe o canapea, priveghind cu duioșie adunările lor, ca și cum eu le-aș fi fost bunic : și doar numărul anilor mei nu-l întrecea pe al degetelor cu care îi socoteam.

Dintre toți însă alesul meu era Moș Neculai, vărul bunicii. De ce mi l-am socotit mai drag decît ceilalți, Dumnezeu știe ! De ce l-am oșebit de ceilalți, nu-i greu de lămurit : era altfel decît ei ; mai întii avea o înfățișare neobișnuită ; tocmai semnele care vădesc bătrîneța, pe el îl întinereau. Părea că risul care încrețește obraji copiii își țesuse, pe chipul lui, paienjenis statornic : pornind din colțurile buzelor, resfirat de-a lungul obrazilor, rotit în jurul ochilor prinși, înălțat pe suișul frunței și că, odată ajuns acolo, rostogolise, pe tot capul, licărurile fragede culese de pe dinții copiii, într-un vîlmășag înspumat care, străbătînd fața, se revărsa mai departe prin fire lungi de barbă, la capetele cărora se oprea, înfiorat, ca prins de ger.

Trupul lui era puțin adus, dar frumos ; așa cum sînt pomii cînd crengele sînt luminate de flori. Hotărît lucru : anii nu-l împovăraseră cu bătrîneța oamenilor ; îl înnoiseră cu tinereța pomilor.

Deopotrivă cu înfățișarea, firea îi era deosebită. Prietenii nu-i știa nimeni ; nimeni nu-i călcase în casă. Pe la noi venea rareori. Cînd ne găsea singuri, ori juca pîchet cu bunica, ori ședea de vorbă cu bunicul. Dar de se nemerea să fie lume, se retrăgea la o parte de ceilalți și-ncremenea ceasuri de-a rîndul. Atunci aveam un simțemînt ciudat. Mi se părea că nu era în aceeași încăpere cu mine, alături de ceilalți, ci că-l zăream cărunțind în limpedele unei depărtări, ca un pisc de ghețar, și că ochii mei îl apropiau înșelător. Domnea deasupra celorlalți, tăcut și lăuntric, păstor al singurătății lui.

Viața lui era o taină pentru toți. Bunicul vorbea despre el cam așa : „Neculai ? I-un om foarte cumsecade. Știe multă carte, o călătorit mult... Fuge de oameni fiindcă nu le seamănă și fiindcă-i un înțelept“. Bunica hotăra despre el mai scurt : „Ia, un sărit !“ Ba chiar se îmbelșugau, înăsprindu-se, vorbele bunicii, „giudecîndu-l“ pe Moș Neculai, mai ales cînd o bătuse, de curînd, la pichet. Dar cum erau vorbe de mînie și cum n-aduc nici o dezlegare în șirul povestirii, să zicem că le-am uitat și pace !

Spuneam că-mi era drag Moș Neculai, dar n-am spus cum de-am legat amîndoi prietenie ; că de văzut îl vedeam cînd și cînd și, cum mai era și dus pe gînduri, de unde și pînă unde să bage în seamă o așchie de om ca mine ?

Iată cum : Aveau bunicii o sumedenie de vietăți în ograda lor încăpătoare. O cerea rostul gospodăriei și veselia ei ; ograda fără de păsări, fără de animale e ursuză ca o odaie de copil fără jucării. Din tot norodul acesta, tovarăș mi-l alesesem pe Bum : un cîne danez care aducea a ponei din pricina înălțimii, și a elefant, din pricina culorii, îl numeam așa fiindcă lătratul lui semăna cu o bolborosire de tobă mare.

Bum avea multă ciudă pe Scrum — motanul nostru — fiindcă : Scrum se îmbrăca în cenușiu — la fel cu el ; fiindcă, adăpostit îndărătul scutului străveziu al ferestrei, motanul îl privea în ochi, ba chiar îi și întorcea spatele, ridicînd coada necuviincios ; și fiindcă, la urma urmei, Scrum cuteza să fie motan în fața lui, a dulăului Bum !

Ciuda-i ciudă, lesne își născocoște pricină de ușurare, dar un cîne ca Bum știa s-o stăpînească. De aceea, de cîte ori îl întâlnea pe motan prin ogradă, se mulțumea să-i mîrîie în față, chipurile, spunîndu-și numele ; aceasta, cu duhul blîndeții și al cuviinței.

Întîmplarea însă le-a cîrmuit odată pașii spre o răspîntie a vieții lor : strachina cu mîncarea cînelui. Cum s-o fi potrivit nu știu, dar Bum era sătul în ziua aceea, Scrum era flămînd. Bum, înțelept, se culcase în preajma strachinei, așteptînd să-i treacă sațul. Scrum, după o amănunțită cercetare a mișcărilor cînelui, crezîndu-l adormit, se apropie binișor de strachină, ușor ca fumul, se

opri la marginea ei, întoarse capul spre cine, îl îndreptă din nou spre strachină — cumpănind primejdia cu ispita — și, la toată urma, liniștit de sforăitul cînelui și înduplecat de îndemnul stomacului, se hotărî ; și începu să mănînce motanul, atît de încetișor, atît de tainic, de parcă vorbea strachinei, la ureche.

De-acolo i se trase rușinea, căci Bum, mehenghi mare, se prefăcuse numai că dormea. După ce lăsă pe motan să se îndestuleze, se năpuști asupra lui, cu un salt miriitor, îl răsturnă, punîndu-i laba pe pîntecul plin, îl privi galeș, cu capul pe-o ureche, își ridică buza de sus, descoperindu-și colții surizători, și începu să-l lingă cu lacomă desfățare : credea, pesemne, Bum că șterge culoarea motanului.

Era așa de hazlie perechea lor, încît eu, care-i urmărisem de la început, rîdeam cu hohote, bătînd din palme. O mîină lăsată pe umărul meu mă făcu să-mi întorc puțin capul : în spatele meu era Moș Neculai. Rîsul meu se oglindea sonor în risul lui. Rîdeam, acum, unul de altul și, cum ris cu ris se întêtea, nu mai conteneam.

Hohotele acelea au fost botezul prieteniei noastre ; eu îi eram drag fiindcă știam să rîd și rîdeam cu poftă ; el mie, fiindcă mă făcea să rîd. Și m-am trezit tovarăș de veselie al acestui bătrîn tăcut și închis pentru toți cei de-o vristă cu el.

De-atunci, spre marea uimire a bunicilor, Moș Neculai veni mai des pe la noi. Și de cîte ori venea ne duceam împreună în ogradă sau în livadă — și rîdeam.

*

Semănasem ani mulțișori în urma mea, pe nesimțite, așa cum își pierd copiii acadelele dintr-un buzunar găurit. Copilăria, cu ochii umezi, îmi șoptea : „Ești atît de mare și eu atît de mică ! Nici înălțîndu-mă nu mai ajung, cu mînuțele mele pline de colb și de rouă, să-ți acopăr ochii care privesc aiurea.“ Iar bunica ofta : „Ești gogemite holtei cu minte de copil !“

Era în toiul unei ierni cumplite, într-o duminică, pe la vremea prînzului. Odaia de mîncare a bunicilor, așezată în subsol, se învecina cu bucătăria. Din această pri-

cină, în fiecare zi, la orele prinzului și ale cinei, bucătăria primea măgulirea mirosului de rășină afumată, alături, și odaia de mâncare, prin nasurile noastre, simțea jignirea unui iz de ceapă prăjită, dincolo.

Cum spuneam, era la vremea prinzului. Bucătăreasa așezase farfuria cu friptură pe masa rotundă în jurul căreia ședeau bunicii, Scrum și cu mine. Bunica, după ce îmi covârși farfuria cu o bucată vrednică, mai degrabă, de puterile lui Bum decît de-ale mele, — voia bunica să prind puteri —, începu să taie bucata pe care o împărțea cu bunicul. Tocmai ridicase furculița cu jumătatea bunicului, cînd numai ce ne pomenim că intră prin ușa bucătăriei Moș Neculai : chiar el ! Jumătatea din furculiță, urmînd mișcarea mirată a brațului, căzu în gura lui Scrum.

Alb, din cap pînă-n picioare, ca un om de omăt, Moș Neculai se oprise în prag, cu o plecăciune, scoțîndu-și paltonul. Prin crăpătura ușei, zării pe bucătăreasă privind cu gura căscată.

Intrarea lui Moș Neculai în odaia de mâncare, de-a dreptul prin bucătărie, la vremea prinzului, era așa de neașteptată încît nici n-apucă bine să sfîrșească — „Sărut mîna și poftă mare“ — că bunica îl și luase în primire : „Piii ! Ce-i minunăția asta ?... Te-o fi adus vreun cutremur de pămînt, omule ?“

Iar bunicul, îndulcind năvala de mirări a bunicăi, îl pofti, cu mîna, să șează, spunîndu-i : „Ce s-o întîmplat ?“

Eu nu mă dumeream ; motanul, cu ochii țintă la bunica, aștepta cealaltă jumătate.

Moș Neculai, după ce-și scutură mustețile și barba, începu cu glasul lui blajin : „Uite ce-i, Alecule, am venit la tine cu o rugăminte : să-l lași pe băiat — mă arată cu un semn prietenos — să-și petreacă după-amiaza la mine-acasă.“ Bunica pufui : era dezamăgită, iar bunicul, dînd din umeri : „Mai încape vorbă ! Doar fi băiat mare !“

Nu mai știu cum s-a sfîrșit prinzul și ce-a mai urmat : eram prea nerăbdător să văd așezarea ciudatului meu prieten, de-atîtea ori și într-atîtea feluri închipuîtă de mine pînă atunci. Țin minte numai că bunica, întovărășindu-ne pînă la antrețelul care dădea în ogradă, mi-a șoptit răspicat, destul de lămurit ca s-o audă și Moș Necu-

lai : „Bagă de seamă să nu te calce vreo sanie ; mai multă încredere am în tine decît în zărghitul ista !“

Afară, o adiere geroasă ca o limbă de pisică ne linse fețele, încrețindu-le. Nînsoarea văruise orașul, preschimbindu-l în sat dolofan, asupra căruia se văruia tăcută.

După mult mers — eram aproape de capătul orașului —, Moș Neculai îmi arată o căsuță, la marginea unui maidan : „Ajungem“.

De unde eram, căsuța apărea ca un zar bosumflat, cucuiet de omăt. Cu cît ne apropiam, mi se vădi un amănunt care-i da o înfățișare deosebită ; n-avea ferești în față, numai o ușă. Așa că părea întoarsă cu spatele la uliță.

În fine, ne oprirăm în fața ușei. Omătul ne luase înainte ; pașii lui albi suiseră scările care urcau din caldarîm, și acum aștepta să intre în casă, cu mîna înmănușată pe clanță, privind prin gaura cheii.

Moș Neculai bătu cu pumnul în ușă, de cîteva ori ; inima îmi zvicnea așa de tare, încît bubuiturile picioarelor mele, care își scuturau omătul, păreau mai degrabă urmări ale zvicnirilor ei decît ale sfaturilor bunicii, care sunau cam așa : „Drăguță ! Înainte de-a intra într-o casă, oprește-te la ușă, șterge-ți bine picioarele, suflă-ți nasul, potrivește-ți hainele și părul ; că-i mai mare rușinea să intri ca un sălbatec într-o casă de oameni !“

După lungă așteptare, ușa se deschise, cosind anevoie omătul din dreptul ei și vîdînd înlăuntru o săliță. Bătrîna adusă de șale, care ne deschise, după ce ne scutură de omăt, se îndreptă spre ușa din fund, cu mersul unei cerșetoare într-o biserică. Un sipet scund, acoperit cu un șal vechi, făcea o mătanie greoaie în fața noastră. Două uși joase se deschideau de-a dreapta și de-a stînga, făcîndu-și față.

Odată dezbrăcați, Moș Neculai își frecă minile înghețate, își scutură barba sticloasă de ger, și mă pofti cu o mișcare a capului să intru prin ușa din stînga. Zîmbea.

O aromă de livadă încălzită de soare mă întîmpină în pragul odăii înlăuntru careia priveam mirat și minunat totodată. Încăperea aceea n-o puteam boteza cu nici una din numirile odăilor obișnuite. Nici odaie de lucru, nici odaie de culcare, nici odaie de mâncare ; mai degrabă o

cămară de basm ; dar nici ! Iat-o : Pereții, văruiți curat, erau așa de luminoși încît i-ai fi luat drept geamlîcuri mari, astupate de omăt ; adevăratele ferestre însă vădeau înșelăciunea. De-a lungul peretelui din stînga ușii, o laiță. Deasupra ei, o poliță de lemn, acoperită cu tot felul de mere : bunduce cu roșeața lucitoare, ca niște ci-reșe pîntecoase ; galbene deschis, ca niște pete de soare ; galbene mai închis, cu pelița curată și chilimbarie ; dom-nești, ca rotunjimea bosumflată și aprinsă ca obrazii copiilor după plîns ; iar roșii, dar mai mărunte și mai vii ca cele din-tii, păreau scufițe culese din pozele basmului cu Scufița Ro-șie ; risipite printre acestea, o sumedenie de merișoare cu codițe lungi, păreau păpușile celorlalte. Și mai erau încă multe altele, că doar neamul merelor e tot atît de felurit cît și al oamenilor, și polița era încăpătoare și plin încărcată. Dar acelea scapă amintirii mele.

În mijlocul odăii, o mesuță joasă, rotundă, plină de ardei mărunți avînd culoarea sprintară a virfului de nas vopsit cu roș, al lui August-cel-Prost. De jur-împrejurul mesuței un sfat de bostani, așezați turcește, deșteptau imaginea unor pitici gușați, adunați în jurul unui foc.

Cît despre podea... A ! Dar uitasem să spun. Intrînd pe ușă, în urma mea, Moș Neculai îmi șoptise : „Ia sea-ma cum pășești“. Avea dreptate : un pas nechibzuit pu-tea turti mulțimea de gutui galbene și unsuroase ca niște boțuri de aluat de cozonaci care și-ar fi așteptat rîndul la cuptorul din fața laiței.

Pe pereți, nici o podoabă. Doar o icoană ștearsă, avînd înfățișarea de umbră castanie pătată de puncte aurii ca ale păstrăvilor afumați. Belșugul de culori firești, orînduirea lor neașteptată umpleau odaia cu o tăcere mirată — de joacă oprită — tulburată doar de îmbufnările fo-cului.

Moș Neculai, după ce mă pofti pe laiță, alătura de el, mă întrebă alintîndu-și barba :

— Cum îți pare gospodăria asta ? Cam înapotrivită cu bătrînețele mele ! Nu ?

— Moș Neculai, drept să-ți spun, mie îmi pare că trăiesc un basm pe care nu l-am mai întîlnit nicăieri ; am trecut prin împărăția Iernii, călăuzit de un vesel Moș Crăciun, și acum iată-mă ajuns la tainața în care se află

visteria Toamnei, păzită de un pom așa de alb, încît nu știu dacă e nins sau înflorit și, dacă, punînd mina pe el, ar cădea omăt sau ar zbura păsări.

Bătrînul îmi dezmierdă părul. Se bucura, de cite ori îi istoriseam închipuirile mele. Apoi căzu pe gînduri.

În cuptor, jarul roș începu să se stingă. Un tremur de umbre mărunte îi înghițea, treptat, strălucirea. Părea că buze repezi sugeau, pe ascuns, un miez de harbuș.

Bătrînul, cu privirile departe, îmi îngîna vorbele : „...Păzită de un pom așa de alb, că nu știu dacă e nins sau înflorit“, surîse trist. „Dar tu nu știi povestea pomu-lui-moșneag sau copil, cum îi spui tu ! Să vezi ! Odini-oară, într-o pădure depărtată, laolaltă cu ceilalți copaci, mai tineri sau mai bătrîni, se înălța deasupra pămîntului din care răsărise un pom. Primăvara asculta, cu toate rădăcinile, graiul sevei din adîncuri ; cu trunchiul îl lă-murea ; și crengile lui, mai tîrziu tocmai, începeau să rîdă, așa cum rîd și copiii, de fericire și de mîndrie, cînd au izbutit să lămurească năzdrăvăniile unui basm, și se minunează cît de meșteșugite și de hazlii sînt. Și crengile pomului erau așa de îmbelșugate de floare, încît păsările care se adăposteau în el erau tănuite, și glasurile lor pă-reau chiar risul pomului. Apoi, încet, cu chibzuință și cumpătare, frunză cu frunză șoptind, se desfăcea vara pe crengi, căci pomul, ca și copilul, rostea, pe îndelete, bas-mul ascultat, de teamă să nu uite ceva povestind. Și zi-lele se făceau tot mai mari și mai luminoase, așa cum să măresc, zîmbitori, ochii unui bunic, atunci cînd își as-cultă nepoțelul istorisind așa de frumos și cu atîta tilc urzeala unui vis sau a unui basm. Și iată că pomul înce-pea să se îmbrace cu zale numai și numai de aur și prindea să-și făurească buzdugane rumene de roade — arme nevinovate, ce-i drept, dar pentru el strașnice — căci pomul, ca și copilul, voia să-nfăptuiască basmul știut și-l înfăptuia cum putea.

Trecea toamna, cu foșnet viteaz de frunze și de vînt, cu izbituri voinicești de fructe, cu săgeți de cîrduri călă-toare, și pomul, ostenit de-atîta joacă, adormea, și zalea zdrențuită îi cădea la picioare, și buzduganele înfierbîn-tate cădeau peste zale.

Trecea iarna albă ca un suris de copil adormit — și cînd pomul se deștepta din nou asculta același basm, dar lui i se părea că-i altul, fiindcă, dormind, îl uitase.

Dar, odată și odată, pomul cel fericit și cuminte — momit poate de zborul păsărilor, de pribegia vîntului, de goana vietăților pădurii, sau poate sătul de neclintirea lui — s-a răzvrătit împotriva ursitei, rîvnind să fie slobod, să poată și el cutreiera pămîntul în voie. Și pămîntul l-a făcut să-și ispășească răzvrătirea, împlinindu-i dorul. Astfel, pomul s-a născut om, pe același pămînt, dar izgonit din el. Cît i-a dăinuit copilăria, a fost fericit nu fiindcă era om, ci fiindcă mai era pom. Bucuriile copilăriei nu erau decît pîrguirile tomnatice ale celor de pe urmă roade, pe care pămîntul i le mai lăsase. Dar asta n-o știa încă. Copilăria i s-a mistuit curînd, cum se mistuise vlaga pomilor dezrădăcinați, și cu ea depăși anotimpurile fericirii, intrînd în al cincilea anotimp, acel al amărăciunii omenești : anotimpul sufletului.

De-atunci a simțit trupul lui mîhnirea pașilor înstrăinați de pămînt, de-a lungul pribegiei lor neliniștite.

De-atunci a îndurat trupul lui povara singurătății depline, împrejmuit de singurătățile haine ale oamenilor.

De-atunci au suferit minele lui umilința crengilor sterpe, care nu pot decît să despoaie crengile rodnice... Și pomul cel trist că i se împlinise dorul, fugind de semenii lui, oamenii, despuindu-se de trufia amară a cugetului, veni înapoi, sărac și umil ca un cerșetor, cu părul alb, alb ca un pom nins sau ca un pom înflorit, să fie paznic al visteriei Toamnei, care odinioară fusese a lui.

Și s-a sfîrșit basmul început de tine.“

Ajungînd aici, Moș Neculai își sprijini coatele de genunchi ; își cuprinse tîmplele cu pumnii și-și aplecă fruntea, privind parcă fundul unei fintini.

În tăcerea odăii, un biziit ușor, ușor — deșteptat de mult poate, dar nebăgat în seamă de urechile mele — începu să se gudure mărunt, mărunt. Moș Neculai îmi surise : „Ha ! Mi-ai descoperit lăutarii ! Sînt cîteva muște din mulțimea acelor care mă necăjau astă-vară. Le păstrez cu sfințenie, toată iarna“. Și, văzîndu-mi mirarea, urmă : „Uită că sînt muște. Lasă-te furat de biziitul lor, o să vezi...“

Jarul din vatră era stîns. Desigur, se înnopta afară, căci încăperea începuse să se întunece. Dar umbra nu venea pe geamuri, ele păreau mai curînd învinețite de frig decît de umbră. Pe gura vetrei, adîncă și posomorită ca un tunel deschis în inima pămîntului, veneau umbrele.

Urmînd sfatul bătrînului, am închis ochii înviorați de risipa culorilor, ascultînd ușurelul biziit.

„Zizz... Zizz... Zizz...“

Ca niște mătănii de vînt, aromele fructelor îmi alunecau prin nări, în piept, lărgindu-l.

„Zizz... Zizz... Zizz...“

Ca o arșiță, potolită de umbrare, mă învăluia căldura.

„Zizz... Zizz... Zizz...“

Calcat în iarba multă a livezii, la umbra dulce a pomilor, simțeam cum îmi crește sufletul tremurător pe tremurul ierbilor, înfiorat, în risipirea lui treptată, de zumzetul gîdilitor al gîzelor...

Abia cînd am deschis ochii m-am dezmeticit. Ascultasem, în plină iarnă, în casa unui bătrîn, risul verii.

În umbră, capul blindului vrăjitor dormea alb, apropiat de mine, și părea atît de departe, ca o lună văzută prin vis.

*

Cînd a murit Moș Neculai, e mult de-atunci, mîhnirea mea a fost adîncă. Pierise, într-un mormînt, pomul veșnic înflorit, care-și scutura belșugul pe sufletul meu.

Vor spune unii — deopotrivă cu bunicul — că era un om cumsecade, alții — deopotrivă cu bunica — îl vor socoti un nebun ; vor fi și de aceia care vor spune că era un visător nevinovat și vor adăuga, desigur : n-a scris nimic ! Păcat !

Eu știu atît : că de la el am învățat cum se păstrează pururi, în suflet, frăgezimea vremelnică a obrajilor copilărești. Și mai știu că Moș Neculai era un copil fermecător.

MĂRȚIȘOR

— În pivniță ? în pod ? sau în hambar ? — se întrebau odată cinci copii, ținându-și sfatul în ograda casei părintești.

Această întrebare a răsunit demult, într-o străveche zi de primăvară a unui an uitat. Dacă în loc să fie zi păstrată-n timpul dus al amintirii, ar fi fost mătasa unei rochii de mireasă, strinsă într-un sipet dintr-un pod, mireasa ei de-atunci ar fi băbuță azi, iar rochia din sipet, odinioară proaspăt albă, n-ar mai fi decât o ceață ivorie, delicată zdreanță de painjenișuri, veștedă-n fulgi de năfalină și cu foșnet ostenit.

— În pivniță ? în pod ? sau în hambar ?

Cei cinci copii se pregăteau ca pentru-o conspirație. Aveau nevoie de-un decor foarte misterios, ferit și de privirile părinților și de lumina zilei.

Deci : în pivniță, în pod, sau în hambar.

De ce au ales hambarul nu mai știu, dar fapt e că hambarul l-au ales. Hambar de lemne pentru foc. O săpă, un hîrleț, o greblă, tărăboanța, toporul, ferăstrăul, și grămada pădureață a lemnului fără de sevă, moarte-n jocul lor scortșos, în primăvara care începea, nu pentru ele, ca un timp venit între ceasornice oprite.

Ușa hambarului închisă, păzită de spinarea unei sentinele. Un întuneric, hai să zicem ca de catacombă, deși prin toate crăpăturile pereților de lemn ridea-nstelat soarele primăverii : blond, împrejmuit cu faguri de lumină

nouă camera obscurii fapte. Ardea și-o luminare sau culoarea electricității unei lămpi de buzunar. Glasuri scăzute pînă-n preajma șoaptei, gesturi ca pentru un descîntec, ochi exaltați ; într-un cuvînt, solemnitățile unei slujbe infantile, contrazisă în răstimpuri de cîte un : „Tîmpitule“ ; sau : „Du-te dracului“, ori : „Boule“.

Cei cinci pitici din întunericul hambarului, pitici fără de bărbi și scufe, deloc moșnegi, ci dimpotrivă-n roua vîrstei, împrejmuiiau o viață care se trezea din somn, luînd treptat ființă din minile, din ochii și bătaia lor de inimă.

Într-un tîrziu, pe ușa în sfîrșit deschisă, a ieșit alaiul celor cinci copii, însoțind în asfințitul zilei o mireasă fără ani, tînără în clipe. Doi o duceau de umerii subțiri, alți doi purtau pe brațe trena cozii lungi, iar după ei, fără nimic în mină, venea al cincilea, mezinul lor, botos. Pe-acela îl cunosc atît de bine încît îmi vine să zîmbesc.

S-au dus pe un maidan.

Adică nu s-au dus : au *dus-o*.

Pe-acel maidan plutea verde miros de zarzără mușcată-n dinții străpeziți : iarbă de primăvară.

Nunta acolo s-a întîmplat.

Zmeul — căci zmeu era — s-a dus, luat de vînt ; copiii au rămas la poalele nălțării lui. Cinci, ca cinci stele pe-un maidan. Priveau. Erau în cer cu zmeul lor. Cinci inimi rumene ca cinci cireșe sub albastrul unui cer de primăvară. Murmur de albine sus în buzele zbîrnîitoare ale zmeului. Cite-o minie de bondar. Apoi tăceri albastre, cu adînc în sus și-n jos.

Tot mai îndepărtat, cu trenă lungă, printre vînturi fragede, zmeul era în cerul nupțial al primăverii. Plutea. Se alinta. Și se-nălța cu zîmbete-n zbîrnîitoare și ondulare serpentină-n cozile prelungi. L-au întîlnit cocorii, rîndunelele și toate păsările care s-apropiau călătorind din sud, spre palmele deschise cu malai de soare, ale vechiului lor Dumnezeu.

Copiii, cinci troițe în valea înălțării zmeului, se întrebau : era, sau nu era al lor zmeu de sus ?

Parcă fusese numai.

Acuma îl vedeau la o fereastră a seninului. Stea de Crăciun adusă de copiii unei ierni de sus, c-un clinchet și un cîntec de „Flori dalbe“ ale cerului.

Îl pierdeau și-l regăseau, ca prin clipiri ale văzduhului, în străvezia înnoptare. Sfoara vibra demult în mîna tiraniei unuia.

Cam cu smuceală și-ncruntare, trecu în mîna altuia.

Apoi veni la rînd al treilea. Struna înaltului cînta și-n mîna lui. Al patrulea o smulse, ca Napoleon, coroana, singur investindu-se.

Cel de pe urmă, cel mai mic, codașul, tresărea nervos. Vroia și nu se încumeta. Nu cunoscuse dragostea cu tremurul de harfă-n degete, în preajma mînei unei fete. Era cu inima la o răspîntie de zei și flori neînflorite. O spaimă a încîntării îl împrejmuia.

Sfoara trecu și-n mîna lui.

Nu sfoara : mîna de logodnică a primăverii.

— Ție ți-ajunge. Îl dăm jos, răsuna poruncitor glasuri grăbite pentru altul.

Dar mîna celui din urmă dădu drumul sforii, brusc, liberînd în cerul primăverii amintirea acelei clipe.

— Măgarule, măgarule, măgarule, măgarule, se răsti corul cu patru glasuri și cu tact de pumni în spate.

Măgarul eram eu.

MASCARADA

Desprins de pe apele de spumă, pînă pe la miezul nopții, foșnetul mării cutreierase ulițele tîrgului, evocînd zbuciumul unei castelane cu trenă lungă de mătăsuri arhaice, captivă în palatul și-n durerea ei. Apoi, treptat, în locul spumelor, culoare de spumă fusese numai lumina lunii ; valurile, în răstimpuri tot mai sporite, avură cadența oftărilor după plîns, pornite din adîncul unui vast piept omenesc ; pînă cînd, peste întinsa tăcere a mării ud potolite, greierii, cosașii și toate gingăniile vibratile ale arșițelor verii își iuțiră tremurătoarele și ascuțitele cîntări, prefirîndu-și-le pînă-n licărirea puzderiilor de constelații.

Și luminile lunii se clădiră nebulos pe fundurile întunecate ale Mării Negre — în argint albastru și-n opal fumuriu — ca mănăstirile în văile de umbră ale munților de brad.

*

Oprit pe marginea falezei, omul se proiecta pe zarea solemnă, așa cum venise din război : încovoiat, parcă mergînd mereu prin tranșee, și cu-n picior de lemn. Îndărătul lui, ușa magherniței de scinduri era dată-n lături a pustiu, ca la mort. Nici nu deshămase calul de la cărută, căluțul de munte, care-și scutura mereu mărgelele din jurul gîtului, lovind cu o copită măruntă pămîntul

străin și sterp al coastei de mare. Cinele, lipit de roata căruții, își privea stăpînul.

Deși trupu-i împietrise la marginea ripei, gîndul morții nu trecu prin mintea invalidului. Îi venea să suduie, să suduie cu fiecare bătaie a inimii, cum crapă ceru-n fulgere, să suduie și să sfarme pămîntul cu viața lui rea, ca pe-o sticlă de otravă după ce-ai deșertat-o.

Venise tocmai de la Constanța, cu căruța plină de marfă acolo cumpărată, fără să îndemne calul, lăsîndu-l în voie, la pas ; cu inima plină de bucurie, lăsînd-o și pe ea în voie, la galop ; își cruța calul, inima, nu. Calului îi cumpărase șirag lung de mărgele albastre, cum poartă la gît măgărușii turcilor — să se fudulească și el, cînd s-or întoarce în satul lor de munte. Pe cine-l ospătase cu carne grasă de berbec dobrogean. Lui își cumpărase un tutun de-a două și o foiță de lux.

— Mă fraților, le spusese el la plecarea din Constanța, adresîndu-se calului, cînelui și lui ; se-ntorc trei boieri, mă, să ne zică turcii : săru' mina !

Începuse ziua cu bine. Cînd pornise spre Constanța — în zorii zorilor, odată cu apusul leneș al lunii —, nevastă-sa, în cămașă de noapte, albă și moale ca apusul lunii, se lipise de el în pragul ușii, îl sărutase ea — zi mare, cu roș însemnată în calendarul inimii — și-i răsucise mustața lui spălăcită și surită de vîrstă și necazuri, cu degetele ei albe de cucoană. De bucurie, luase și cățelul în căruță alături de el. Plecase cîntînd un cîntec oltenesc de dragoste haiducească, pe care-l uitase poate de pe cînd era flăcău, și care-i aducea pe buza arsă de acum gustul de frunză strînsă-n dinți, al vremii de atunci.

Își iubea nevasta ca pe-o ibovnică. El, beteag, stors în tranșee și în lagăre bulgărești ; ea... cînd o vedea, clipea ca-n soare, și nu-i venea să creadă că-i a lui, iar cînd se despărțea de ea, gîndea că ea e într-un cîntec auzit la beție și într-o scripcă de lăutar turbat, nu stăpîna și aievea femeie în gospodăria lor.

Adusese în căruță marfă colorată și dulce pentru copiii plajei, și găteli pentru femei : piepteni, oglingioare cu harap dințat, basmale turcești, șiraguri de scoici si-defii și crini de mare, brățări de celuloid, trîmbiți de carton, cîrîitori de Moși, țignale, muzicuțe, pachete de cio-

colată, acadele, covrigi înșirați pe sfoară, alune americane, zahăr de gheață, roșcove, turtă dulce, cărți poștale ilustrate, găleți și lopățele, corăbioare de lemn, evantalii, pantalonăși de baie, scufe de hîrtie colorată, bonete de cauciuc... Și mai aducea — asta însă nu mai era marfă, ci dar așezat în buzunarul de la piept, alături cu livretul de demobilizare, cu certificatul de reformă, cu actul de împroprietărire și cu inima — o salbă de mărgean roșu pentru femeia lui, pentru grumazul ei alb și gras ca duda albă, pe care și-l ferea de bătaia soarelui c-o maramă de borangic.

Nu fusese vorbă între ei să-l aștepte pe șosea, fiindcă nici ea, nici el nu puteau ști ceasul întoarcerii de la Constanța. Dar inima lui socotise... de ! el venea cu salbă de mărgean, parcă nu cumpărată, ci culeasă, bob cu bob, din inima lui.

Nu-l așteptase.

Pe faleză, nimeni.

Îl apucase un dor de femeia lui — și era doar la cîțiva pași de ea — ca și cum nu ar fi venit spre casă, ci ar fi plecat din nou la război ; și se vede că și calul simțise ce fierbea în sufletul lui, căci luase deodată trapul, în timp ce cățelul se pornise să latre vesel.

Ușa închisă — nu dată-n lături, cum s-aștepta.

Fereastra, și ea închisă.

Nu-l aștepta ?

Nu !

Oftase.

Adormise, săraca ! Femeie tinăra, copil, de ! Se ferecase-n magherniță, de frică ! Copil, de !

Zîmbise zbîrcit.

Coborîse din căruță. Pocit mai sună pasul cînd izbucnirea inimii vrea pași de bărbat, s-o poarte, și cînd piciorul e de lemn !

În fața ușii scosese salba de mărgean. O simțea, în brațele lui, cum te năpădește dogoarea focului mare înainte de a-l vedea ; și degetele, care se pregăteau să-i pe-treacă pe după gît găteala roșie, pîlpiau ca flăcările-n vînt de mare.

Bătuse-n ușă, chemînd-o cu glas scăzut, pîrîndu-i rău că-i strică somnul, temîndu-se și să n-o sperie, și minu-

nîndu-se mereu că între un om și fericire poate să nu fie decît o ușă.

— Eu sînt, Mario, auzi ? eu...

Așteptase — tînăr ca răsărit din pămînt de primăvară.

Iar bătuse, ridicînd glasul :

— Mario...

Schiopătase spre fereastra beată de lună. Privise.

Din spatele lui, cățelul lătrase a străin. Întorsese capul.

— Ce-i, mă grecoteiule ?

„Grecoteiul“ era un fel de piccolo al așa-zisei bodegi de pe faleză : adolescent scurs din drojdia Balcanului, de vreo șaisprezece ani puhavi, cu buze groase, șolduri de muierușcă și ochi de codoș timpuriu.

Răsărise deodată, ca îngerii poveștilor, în izmene, cu o cheie-n mînă, cam întinzînd-o spre invalid, în timp ce ochii clandestini mai mult rîdeau decît se temeau, ocotînd mereu privirea fătîșă.

— Ce-i, grecule ? Zi...

Glasul răsunase aspru, răgușit deodată, ca lătratul cinilor în care coace turba.

Grecul făcuse un pas îndărăt, întinzînd și mai tare mina cu cheia, dar cu fereală, de parcă s-ar fi temut să nu-i explodeze în mînă. Ochii invalidului se opriseră asupra cheii, uitîndu-l pe grec ; pînă cînd, din cheia întinsă, gîndul pornise — glonte — lovindu-l drept în inimă : nu era o cheie, ci cheia ușii îndărătul căreia dormea Maria.

— Grecule !...

Șiragul de mărgean scrișnise în pumnul încleștat.

— ...unde-i cucoana ? ai ?

El îi spunea „Maria“ nevستی-si ; dar, între „liftele“ de greci, turci, și bulgari, îi spunea „cucoana“ c-o mocnită sfidare în glas.

— A fudzit, dom' Tudorică...

— Mă ! tunase glasul invalidului.

Trupul în izmene al grecului pîlpiise a fugă. Avusese un zîmbet gras, un fel de iahnie de zîmbet pe fața lui untdelemnice, și-o clipire piezișă, în timp ce bărbia i se gușase-n piept.

— ...cu domnisoru Miltiadi.

„Domnisorul Miltiadi“ era băiatul cel mare — cu bicicletă, inel și unghie lungă la degetul cel mic — al patronului bodegei.

Din pumnul deschis, ca dintr-o rană, șiragul de mărgean căzuse, roșu.

Grecul fugise, lepădînd la piciorul invalidului cheia magherniței pustiite de mîinile unei femei tinere.

Niciodată nu-i mai deșert pămîntul în ochii durerii unui om de munte, decît atunci cînd în zare nu-i nici sat cu luciri de clopotniță, nici troiță de răsucruce, nici stîncă, nici brad, nici frunză, nici fulger dulce de apă curgătoare — ci apă, tot apă amară ca lacrima bărbatului, drum lung, lat și adînc de apă sură, pe care copita calului și pasul omului nu pot răsuna, și ale cărui mor-minte n-au cruci.

Răsucise, gros, țigară după țigară, fumîndu-le pînă cînd își frigea buzele sugînd, delaolaltă cu ultimul fum, și arsura mucului aprins.

Curînd isprăvisese tutunul. Căutase altă arsură, mai adîncă : vin, rachiu, rom. N-avea. De cînd o luase pe Maria se lăsase de năravul întărit pe front — ca să-i dea ei, pentru găteți, banii pe care i-ar fi înghițit beția.

Își frecă degetele mîinilor, apăsător, unele de altele, răsucind, cu gîndul fulgerat, în degete, cînd o țigară, cînd un gît alb de femeie, cînd o viață de om dusă dracului.

Palmele-i zvîcniră-n iad.

— Ducă-se !

Se uită la cal — mărgele muieresti, hm ! —, la cîine — cîine ! —, la căruță —, marfă boierească ? de ce ? pentru cine ? — la magherniță nu îndrăznea să se mai uite ; acolo era patul gol ; și-apoi, ca în biserica satului de munte, își ridică ochii spre bolta cu sfinții și Dumnezeuul bisericilor.

Ardea deasupra mării și-a pămîntului, învăluit în bo-rangicul lunii, cerul unei nopți de vară, cu stele mari și ațîțate ca sfîrcul de fată mare cînd singele fierbinte al vrîstei începe să le coacă șerpuirea trupului furnicîndu-le în sini, de cheamă ca pe-albine la floarea cu mireasmă tare, mîinile cutremurate ale bărbatului.

Zvirli cuvîntul preacurviei, greu și mirșav — pe care nu-ndrăznise să-l arunce în femeia lui — spre stele.

Da.

Stea, femeie, cer, ori viață — totuna. Înnoadă-le pe toate într-un cuvînt și scuipe-l din gură.

Așa-l momise și Maria, cu fecioria ei albă la trup și sinii ei arzînd în sfîrcurile șfichiuite, ca stelele nopții de vară.

Și, după ce zvirli ocară biblică în stele, scuipe pămîntul umbrei lui betege.

Șchiopîrc-șchiopîrc, cu buza răsucită de dezgust, și cu spinarea aplecată, se îndreptă înspre căruță.

Vin, nu.

Tutun, nu.

Femeie...

Oftă adînc scuipe din nou, că iar i s-adunase-n suflet cuvîntu-n care înnodase laolaltă cerul, stelele, femeia și cu viața.

Muncă dar, drept vin, femeie și tutun, și drept otravă, cînd n-o ai. Începu să descarce marfa cumpărată, aducînd-o teancuri, în maghernița luminată numai de luna în declin. Veninoasă lumină ! Vinăt-albă, leneșă, galeșă și parcă uneori umflată de cîte-un suspin ca trupul fără saț al femeilor cînd rîvnesc dragoste și prin somn, încolăcindu-se șerpește în faptele visului.

Adună laolaltă pachetele ; începu să le desfacă, orînduînd marfa, cu mișcări cînd răstite și smuncite, cînd abătute, pe rafturi și tejghea. Atîtea culori vesele, de parcă-mpodobeă un pom de Crăciun pentru copii... pentru copii morți.

Pînă cînd nu mai avu nici ce despacheta, nici ce rîndui — decît iar sufletul.

Vin, nu.

Tutun, nu.

Femeie...

Se lăsă pe scaunul de la tejghea.

Apusul lunii părăsi cerul c-un fel de foșnet luminos ca al rochiei miresei ; pămîntul fu mai singur : se-nnegri.

Îl apucă deodată un dor de nevastă-sa, atît de-adînc și atît de cald, că parcă îi arase-un plug tot sufletul, stîrnind mirosul țarinelor de primăvară.

Întoarse capul. Patul gol albea prin umbră.

Afară, Calea-Laptelui atîrna moartă printre stele, ca o piele de șarpe atunci lepădată.

*

Dimineața se deștepta cu piuit de rîndunele și glasuri de copii : zvonuri primăvărâtece într-un văzduh de zori fragezi ca o ploaie pe alb de liliac înflorit.

Marea-și întindea, vast argintii, stepele brumoase. Treptat, aburii turțiți pe mare se umflară, se desprinseră unii de alții, se clătinară și alunecară într-o forfo-teală galeșă, ca hulubii gușați și rotați cînd se adună-n zori de zi pe acoperișul caselor ; apoi aburii se destrămară nebuloși, rîrîndu-se, topindu-se, lăsînd s-apară și să ridă albastrul matinal al mării, scînteietor și proaspăt, cu ro-uă-n el, cu floare de lavandă, de cicoare, cu albăstrele, cu zorele și cu ochi albaștri de copil, deschiși într-un suris de deșteptare.

Și dimineața răsturnă de-a valma, peste mare și pămînt, panerul cerului, cu toporași, cu rîndunele și cu portocalele soarelui răsărit.

*

Toată lumea care cobora spre plajă trecea prin dreptul magherniței din marginea falezei.

Dintăi intră o rîndunică și ieși de-a dreptul în albastrul cerului care o aștepta la ușă.

Apoi veni o fetiță mărunță, cu pelerină școlară deasupra albastrului costum de baie. Intră zglobie și vorbăreață, cu viața ei de zurgălău de sanie.

— Domnu Tudorică...

— ...

Se opri. Scăzu glasul. Și vorbi numai pentru ea, în șoaptă, ca la urechea unei păpuși.

— Domnu Tudorică doarme.

Clipi, zîmbind unui gînd și bunătăților de pe tejghea, colorate de lumina soarelui violent.

Domnul Tudorică adormise cu capul pe tejghea — ca Zmăul din poveste, gîndi fetița, cutezînd să-ntindă mîna

și să ia o carte poștală ilustrată, pe cea de deasupra. Oftă, șovăi, iar oftă — Zmăul dormea, dar tot Zmău era — și grămădi banii, mut, peste teancul de cărți poștale de lângă somnul zmeiesc.

Zmău ! Zmău ! Domnu Tudorică. Ce, e zmău ? om ca toți oamenii.

Și, binișor, cu inima-nmiită de bătai ca un cireș de inimioare roșii, luă un pachet de ciocolată și ieși în virfuri din povestea cu zmăul adormit.

Afară, lângă ușă, cățelul invalidului făcea sluj cu ochii la fetiță. Toți copiii coloniilor școlare și toată clientela matură a invalidului îi cunoșteau cățelul : amestec ordinar de basset cu corcitură de fox, ținând coada mereu birligată, scund, turtit, lat în șale, cu picioarele cam strimbe, c-o pată neagră pe-un ochi, buzat și un colț ieșit afară ca la rinoceri. Strănuta des ca pisicile, rămânând hli-zit după strănut, într-un fel de extaz, ca cei care prizează tabac. Cine se uita la el ridea. Un fel de măscărici, de August-cel-Prost al patrupezilor. Aștepta pe toți clienții la ieșire, făcându-le un sluj slugarnic, cu capul dat pe-o ureche și lăbuțele din față agitate ca minile tobosarilor.

Cerșea speculând ilaritatea pe care-o provoca. Căpăta uneori resturi de chiflă, de turtă dulce, coji de măr, de topatan ; mînca orice, ca porcul. S-alegea uneori și cu cite-un picior ; nu mușca, și mulți vizitatori înțelegeau să se răzbune pentru spaima pe care le-o dăduse colțul lui rînjit războinic, înainte de a-l cunoaște și de a-l disprețui.

Javră umilă, cîne ratat.

Fetița însă nu-i dădu nimic, fiindcă furase ciocolată și parcă-i era rușine de ochii vii — javra avea ochii expresivi ai cînilor deprinși să se uite mult la oameni, parodiindu-i oarecum, mimetic ; dar parcă mai puternică decît rușinea de cîne era ciuda împotriva ochilor lui, care prefăcuseră povestea născocită cu zmăul adormit într-un furt de ciocolată de la invalid.

— Marș, tu !

O luă la fugă, ajungînd tocmai pe plajă cîrdul de fete din care se furișase clandestin.

S-acolo, în nisip, culcată pe burtă, cu cerul gurii căpușit cu ciocolată fondantă, începu să scrie, urmărind c-un virf de limbă cafenie conturul literelor :

„Draga mea mamaie, mai trimite-mi niște bani dacă vrei să îți scriu în fiecare zi cum vrei mata, fiindcă Domnu Tudorică vinde f.f.f. scump cărțile poștale, toți plajisti spun că face speculă, și nu îmi ajung banii...”

Furtuna de la începutul nopții acoperise bombarea pură de pîntec de nimfă a nisipului lins din preajma apei cu alge întunecat stufoase iar apa o umpluse de meduze. Parcă trecuse un satir mitologic pe acolo, lăsînd leșin în apă și în nisip, iar în văzduh, miros tare de pește, de nucă fermentată, de iod acrit, de flori veștede și de iarbă cosită și stătută.

Copii desculți, cu lopățele și găleți, umblau prin acest miros, răscolind cu mîni naive stuhul viscos și mirșav lepădat de mare, prin care zvicneau amortit midii și foiau erabi.

Aproape de marginea mării, pe hotarul de unde începe umezeala c-un fel de clipiri umbrite, vaste umbrele roșii cu puncte albe, înfipte în bețe solide, aminteau prin formă și culoare ciupercile veninoase ale adîncului de pădure. Printre ele și îndărătul lor — stacojii, portocalii, vișinii, galbene, verzi, albastre, purpurii și azurii — se arcuiau și se țuguiau corturile cu crăpăturile lor de umbră, ca niște fructe mușcate din miezul cărora răsărea nuditatea tolănită de vierme gras a cite unui trup gol de femeie.

Halatele, felurit și violent colorate, aduceau pe nisip o zglobie împestrîtare de flori de portulac, de bomboane acre răsturnate de-a valma și de cioburi de vitraliu.

În fundul plajei, la poalele falezei de argint lepros, se răsirau coloniile școlare. De o parte, băieții, tuciurii ca dancii țiganilor lingurari, unii goi de-a binelea, scăldîndu-se în nisip ca vrăbiile în colb, alții cu izmene suflecate ca la gîrlă, alții cu blegi pantalonași de baie, în-cinși cu curea, negri, roșii sau vîrगाți.

De altă parte, fetele, îmbrăcate în costume de baie de un albastru spălăcit, cu basmale pe cap.

Animalizați de soare și de golicione, băieții se băteau cu nisip nechezând glume sau trimeteau, cu cioburi de oglindă, bulgărași de soare în ochii fetelor.

Fetele coseau, împleteau și trăgeau cu coada ochiului fie spre cer, fie spre mare, fie spre băieți, această iscodire mironosită dovedind, mai adânc decât activitatea mișcării, vocațiunea lor feminină.

Soarele părea concentrat de-o lupă astrală. Tremurau pe mare sclipirile ca țințari de argint și diamant.

Căldura creștea din văzduh și din nisip deopotrivă. Nici o briză nu venea din largul mut, suav și năprasnic albastru. Nici un val pe mare, nici o undă, nici un creț; nici măcar șipotirea vălurelelor străvezii care fac clinchet dulce printre scoicile malului.

Departe, ca întrezărit printre gene, și, totodată, aproape ca lângă frunte, minile orizontului marin brodau câte o pînză de corabie, câte-un fum, în creangă înflorită de cireș, câte-un zbor brun cu aripi circumflexe — ca pe o stampă japoneză.

Din ce în ce, plaja se toropea, acoperită de o somnolență blondă, ca cea care cuprinde strugurii în aer de septembrie.

Dominînd plaja, sus pe faleză, maghernița invalidului, cu ușa dată în lături, părea că strigă ajutor în arșiță.

Și deasupra ei cerul era atît de sclipitor azuriu, că parcă s-adunaseră toți ochii ingerilor din văzduhuri, întreșînd o boltă de instelări albastre, să privească în jos, înspre pămînt, fiindcă nimeni încă dintre pămînteni nu știa că se va ridica o cortină și va începe un spectacol, dar nu pe mare, ci pe scena teatrului de păpuși vii, ridicat de Dumnezeu pe marginea falezei, cu minile invalidului.

*

— O ilustrată, nene Tudorică.

Invalidul ținea cotul pe teighea, cu fruntea rezemată în palmă. Soarele îl bătea în plin.

— O ilustrată, nene Tudorică, repetă băiatul care intrase.

Invalidul întoarse încet capul slăbit, zbircit, negru-galben, ca miezul de nucă veche, privindu-l cu ochi ră-tăciți.

— Ce ?

— O ilustrată, nene Tudorică, vorbi băiatul în șoaptă.

— Na !

Îi întinse întregul teanc de cărți poștale de pe teighea, răsturnînd cu zgomot banii puși de fetiță deasupra.

Băiatul adună banii rostogoliți pe jos, înapoindu-i, și alese o ilustrată punîndu-le la loc pe celelalte.

— Na, făcu încă o dată invalidul, dîndu-i-le îndărăt cu o mișcare răstită.

— Da ce să fac ?...

— Ia și pleacă ! răsună glasul îndîrjit.

Și cum mîna băiatului se ferea, invalidul zvîrli teancul întreg afară.

— Și tu ce mai vrei ?

Apăruse Grecul, în drum spre plajă, cu coșul plin de chifle subt un braț, și cu cofa cu bragă subt celălalt — măsurînd din ochi cînd pe invalid, cînd ilustratele risipite în praf.

— Na, pleacă ! Na, pleacă ! Na, pleacă !...

Și izbucniră înspre grec — grindini — roșcove, pachete de ciocolată, piepteni, brățări, trîmbiți de carton, pantalonași de baie — tot ce cădea sub mîna invalidului.

Dînd drumul coșului și cofei, grecul căzuse în genunchi. Aduna proiectilele mereu sporite cu-atîta vehemență, că unghiile-i zgîriau cînește pămîntul. Îi umblau ochii și minile înnebunite ca la cerșetori cînd se îmbulzesc la tava cu colivă. Cîte-o roșcovă, cîte-un pieptene îl pocneau în frunte, în piept și în obraz. Nici nu le lua în seamă. Primea cu voluptate loviturile, ca femeile isterice. Îi tuna inima în piept și în tîmple, i se uscaseră gura, gîfiiia, asuda, clipea și grebla pămîntul cu degetele, adunînd marfa delaolaltă cu țărîna și gunoaiele.

Apoi se repezi-n galop spre bodegă, să lase cofa și coșul, și să se-ntoarcă iar să-l bată invalidul cu marfă.

Băiatul cu cărțile poștale porni în goană spre plajă.

În urma lor, cînele invalidului, după ce făcuse un sluj fără folos — căci nu-ndrăznise să se răpeadă printre mî-nile grecului lăsat în patru labe — se lăsă și el în patru

labe, înghițind vindicativ o muscă suportată pînă atunci pe nas din distracție optimistă.

*

- Ce-i ?
- Ce s-a întîmplat ?
- S-a înecat cineva ?
- Arde ?
- Unde ?
- S-a sinucis o femeie...

Plaja tresări din somn și tresăltă de-a lungul și de-a latul ca o drăcească năpustire de ciocan pe-un țimbal.

Se ridicau trupuri, fluturau halate, țîșneau brațe spre mare și uscat, gesticulau mîni. Izbucneau culorile ca o explozie de focuri bengale, ca zboruri de păsări tropicale.

Și din mulțimea de culori buimac pîlpîitoare se desprinse o năvală de valuri albastre spre faleză, urmată și curînd întrecută de un iureș de trupuri țigănești amestecate cu pulberi.

Vestea, gîfiitor șoptită, trecuse-n trombă prin coloaniile școlare.

- Tudorică e beat și dă marfa pe degeaba.
- Tudorică a înnebunit și aruncă marfa.
- Haideți, mă.
- Care-i mai repede ?

Din gură-n gură, ca o veveriță pe crengile aceluiași copac, vestea pornită din gurile copiilor trecu dinspre faleză înspre plajă pînă la cei din apă. Și plaja deveni ca o sală de teatru ai cărei spectatori din loji și staluri s-ar fi răsucit spre galerii să vadă și să urmărească ce se întîmplă acolo.

Coloniile curgeau spre magherniță în goană brună și albastră.

Dintii, ajunseră băieții, strîngîndu-se în grup compact, umăr la umăr, cap la cap, parcă-nclieiați unii de alții ca alunele-n *nougat*.

Fetele, sosite-n urma lor, împinseră cu valurile lor albastre digul de trupuri pămîntii din față.

— Să vedem și noi ! Să privim și noi ! mieunau glasuri stridente de curiozitate și necaz. Fiți cavaleri !

Ghionți, gîdilituri, risete, glume, chicotiri, mormăiri, exclamații.

Suple, cu insinuante mișcări de apă curgătoare, fetele albastre își făcură loc și se amestecară cu băieții bruni. Nu îndrăzneau să intre.

Așteptau.

Veniseră în goană — gîfiau — și nu începea nimic, și nu vedeau nimic.

Și iată că zăriră, lingă ușă, sentinelă, javra invalidului, făcînd un sluj cu capul lateral echilibrat și labele din față trepidante.

— Bate darabana la falimentu lu stăpînă-său, făcu un glas istef. Și se stîrni un ris în cor, cu glasuri de soprană, altă, de tenor adolescent, de curcă, de măgar, de broască, de găină.

- Nu mă pișca !
- Eu ?! Te lauzi !
- Nu-mpinge !
- Ce-s hamal ! Ia mai lasă !
- Ba-mpinge, mă, nu te lăsa !
- Ssst ! Tăcere ! Gura !
- Tăcere ! Tăcere ! Tăcere !

Cereau tăcere, fiindcă toți veniseră să fie spectatori, și pînă acuma nu erau decît actori improvizați în antract, așa cum se întîmplă în mulțimile de la galerie înainte de ridicarea cortinei.

Dar nu începea nimic.

O ușă deschisă și, înlăuntru, marfă pentru plajă și un om, pesemne, beat.

Atît ?

Soarele bătea cu flăcări de argint capul invalidului aplecat pe tejghea. Îi vedeau numai tîmpla brăzdată de vine vînat umflăte pe care cădea încet o singură broboană de sudoare, mare, clară, grea, solitară.

Și fiindcă alunecarea broboanei de sudoare era singura acțiune din fața lor, o urmăriră, concentrîndu-și toți privirile asupra ei, ca asupra unui răsărit de lună.

Făță-n față, zeci de copii avizi și-un fel de lacrimă a tîmplei unui om.

Lăsase-o diră umedă pe obraz.

Tăcerea venea ca o altă mulțime.

Un glas de copil mic începu să plîngă tare, chemînd-o pe maică-sa.

Se priviră unii pe alții, dezamăgiți, stîngaci, nedumereți, ca la mort.

— Ce-i asta, mă ! Ne-a păcălit ! Haideteți, mă, la plajă...

Mulțimea, deznodată brusc, avu o mișcare de lehamete, rărindu-se. Se ridicau sprîncene, se răsfrîngeau buze, blazate, se umflau obraji, botos ; parcă doreau să li se restituie prețul biletelor la casă.

Un elan frînt, o poftă neîndestulată.

Invalidul întoarse capul spre ușă. O muscă verzuie i se plimba straniu pe gura închisă, precedînd parcă o picătură de sînge negru. Era galben și neras, cu cearcăne pungite sub ochi ; mustața-i atîrna pleoștită. Privi spre mulțime cu fruntea încordată încrețită, cercînd parcă să-și amintească ceva îndepărtat și nedeslușit.

Întîlnind ochii invalidului, mulțimea, încă-nșurubată în fața ușii, mai rămase, tot nehotărîtă, dar c-un fel de așteptare ciulită.

Și deodată, ca o rîndunică țîșnită pe sub botul unui bivoli, o fetiță statu-palmă, în costum albastru, se strecură printre mai-marii ei, se desprinsese din mulțime și intră. Dar pragul ușii, care-o despărțea de cei rămași în urmă, îi cosi curajul. Se opri, cu obraji albi, între invalid și mulțime, gata să fugă, să ridă, ori să-nchidă ochii și să țipe asurzitor ca să-și sperie spaima.

Invalidul se ridicase.

Ochii copiilor de-afară se-necordară, unii se încrucișară, se măriră, buzele se căscară, fețele se aplecară, urmărind parcă un miracol, sau clipa culminantă a unei lupte atletice.

Invalidul luă de pe rafturi pachete de ciocolată, teancuri de cărți poștale, corăbioare de lemn, evantalii, covrigi, grămădindu-le în brațele fetiței, pînă cînd nu mai găsi loc pentru nimic. Și văzînd că ochii fetiței tot îl priveau, dilatați de incredulă bucurie, dar lacomi ca bulboanele, îi mai puse pe cîrlionți o tichie de hîrtie.

Și fetița tot nu se ducea.

— Hai, îți ajunge, pleacă ; răsunară glasuri de fată.

Invalidul o privi, fetița îl privi și ea și, în șoaptă dulce, cu obrazul înclinat ușor și bărbia gales, femeiască, îi șopti :

— Dă-mi și-o oglingioară !

Se stîrni un rîs general, copilăresc.

Invalidul îi dădu și oglingioara, îi mai viri în gură și-o trîmbiță de carton și, încetișor, o împinse de umeri afară.

Fetița se strecură prin mulțime cu o mîndrie fanfaron agresivă de premiant cu cunună, ferindu-se, cu umeri și coate ostile, de cei care voiau s-o vămuiască, și năvăli spre plajă, sunînd din trîmbița de carton, ca un înger vestitor coborît albastru din cerul albastru spre marea albastră.

*

Nu se mai auzea nici o vorbă, nici o șoaptă. Toți copiii erau gravi, cu ochii lor mari deschiși ca o perdea de zorele înflorite pe albastrul îmbinat al cerului și-al mării.

Invalidul împărțea mereu. Mișcările lui pierduseră violența deznădăjduită de la început.

Nu se mai despuia, aruncînd în oameni.

Dăruia, amar, dar dăruia.

Gesturile lui aveau nobleța calmă a mînilor zugrăvite pe bolta vechilor biserici.

S-auzea, în tăcerea spontană a tuturor, numai ritmul de toacă rară, al piciorului de lemn.

Aduna marfa de pe rafturi, venea în prag și împărțea mînilor goale, care se întindeau pe rînd, timid. Copiii mulțimeau, își făceau loc prin mulțimea celorlalți, și-o dată singuri, parcă scăpați din atmosfera de constrîngeri grave a unei biserici, izbucneau spre plajă, cu tichii colorate pe cap, sunînd din trîmbiți de carton, gesticulînd nebunește, legînd c-un lanț de siluete carnavalești plaja de magherniță.

Și pe măsură ce coborau cei îndestulați, alții urcau fugînd, chemați, parcă, de sunetele înmulțite ale trîmbițelor de carton.

Începură să se desprindă din nisip și copii în cirje, suind cu mișcări de crabii drumul care ducea spre daruri, întrecuți de năvala celor teferi.

Iar cei înapoiți pe plajă, după ce-și inventariau avutul, priveau din nou către magherniță, c-un fel de neas-timpăr îmbinat și cu păreri de rău. Bucuria surprizei trecuse. Începea lăcomia. Conștiința c-au mai rămas daruri și că, cine știe, poate c-ar mai putea căpăta ceva îi îmboldea din nou.

Și, unul cite unul, iar porniră, fiecare dintre cei care porneau hotărînd pe cei din urmă.

Mulțimea din fața ușii creștea, se îndesa, pierzîndu-și treptat calmul.

Dintii, începu o frămîntare de picioare, ca de copite. Izbucniră certuri răzlețe.

Ochii se înăspreau, înourîndu-se parcă. Cei care făceau coadă fără să poată răzbi în față protestau cu murmure surde, un fel de mîrîit canin, cu profund sincerul sentiment că sînt nedreptățiți.

Cei din urmă urau pe cei din față, urîndu-se și între ei fiindcă-n curînd aveau să fie ultimii la darurile împuținate.

Cei din față, sub întețita apăsare a celor din urmă, vroiau tot mai imperios, febril, ca totul să se petreacă repede-repede, cu acceleratorul, să capete-n sfîrșit și ei ceva din ce a mai rămas și să fugă la o parte de primejdia minilor flămînde și-a ochilor lucitori.

Din ce în ce, minile întinse spre invalid deveneau mai categorice, mai autoritare, mai nerveose, întocmai ca minile călătorilor exasperați de încetineala casierului de la ghișeu de bilete, în clipa cînd s-aude clopoțelul.

Nu îndrăznea nimeni să poruncească invalidului : „Hai mai repede. Nu dormi ! Mișcă !“ — dar vorbele, unanım gîndite și unanım comprimate, determinau o oțetire a ochilor, o îndîrjire a mișcărilor, o încleștare a fălcilor, o posomorire a frunții și nervozități de coadă de pisică în minile fetelor.

Treptat, deveneau laolaltă mulțime, un singur bloc masiv, nehotărît, gata să se prăvale dezagregîndu-se, clătîndu-se încă pe temelii înainte de a-și slobozi elanul născînd.

— Ce-mpingeți ? Ce-mpingeți ? Huo !

Clocotul sporit al nerăbdării și furia unora împotriva altora, a fiecăruia împotriva tuturor și-a fiecăruia împotriva fiecăruia îi hotărî deodată pe toți.

De unde pînă atuncea cei din față respectaseră pragul magherniței, împotrivindu-se apăsării celor din spate, cendară, izbucniră : catapultă.

Și năvala mulțimii compacte fu atît de violentă și-nclăștată, că nimeni nu putu intra. Deveniseră toți un singur trup preistoric, prea vast pentru încăperile ome-nești, scuturat de convulsii.

Bătaia începu în fața ușii. Se zgîriau, se îmbrînceau, se pișcau, se loveau cu pumnii, se mușcau, se scuipau, se înjurau.

Pînă cînd, subt apăsarea mulțimii care înainta bătîndu-se, ca un ciclon format din mii de vîrtejuri potrivnice, o scîndură se desprinsese, și alta, și alta, pîrîind spart, ca oasele în colți de fiară.

Ușa se lărgise sinistru pentru marele trup hirsut.

Intrară, numai mîni purtate de picioare : o mie de mîni, sfărîmînd, smucînd, sfișîind, lovînd.

Ardea înlăuntru, mistuînd, un incendiu cu mîni în loc de flăcări.

*

Devastaseră.

Curgeau la vale înspre plajă, dezmațați, demenți, cu ochii tulburați, ca șuvoaie revărsate după ploi, cu tot ce-au smuls în cale.

Pe urma lor rămaseră, mirați, ochii cinelui. Niciodată nu fusese atîta lume, niciodată nu făcuse atîtea slujuri — și totuși nu căpătase nimic decît picioare în burtă.

Intră în magherniță. Invalidul se refugiase în fund, pe patul Mariei. Cînele făcu încă un sluj pentru stăpînu-său. Apoi, văzînd că tot degeaba așteaptă, linse mîna care atîrna.

Omul tresări. Se uită lung la cîne, la mîna umedă, la patul gol — și se porni pe plîns.

Într-un târziu, își luă palmele de pe ochi, privi udeala lacrimilor adunate-n ele și lepădă cu scîrbă minile în lături.

Muiere ! Bocise ca muierile !

Muiere ! Privise ca muierile cum îl prădau !

Muiere ! Încrucisase muierește brațele după ce nevas-tă-sa îl batjocorise fugind c-o putoare grecească, în loc să-i ia urma, s-o ajungă, s-o înșface de cozi și să tragă, și să tragă, și s-o sature...

Se smuci de pe pat, intrînd în dugheană. Cînele se luă după el.

Rafturile atîrnau sfărimate ; pe jos, marfă ruptă, sfi-șiată, călcată-n picioare ; scînduri, așchii, cuie ; prăpăd tătărăsc.

Oftă cu dinții strînși, cu fălcile-nceștate.

Prin scîndurile rupte, prin rana banului său muncit, vedea în zare cerul, marea plină de cei care se scaldau și plaja cu forfota vicleimului care-l jefuise.

Oh ! să-și descarce bărbătește năduful, scîrba, ura, să dea în cineva cu pumnul, s-audă gemăt de durere subț călcîiul lui...

Clocotea. I se umflaseră vinele pe frunte, i se miliseră ochii în care viermuiau vinișoare roșii, gîfîia greu și mî-nile dădeau orbește să apuce, și n-aveau ce.

Își roti ochii jur-împrejur, întîlnind iar cerul, marea, plaja, oamenii, faleza, pragul, scîndurile sfărimate, raf-turile prăvălite, patul pustiu...

Și deodată răsări, jos pe podea, mutra hlizită a javrei.

Și fiindcă n-avea pe nimeni, nici femeie, nici copil, nici Dumnezeu, răcni cu glasul spart, dînd cu piciorul teafăr drept în botul cînelui :

— Te uîți la mine ? Rizî ? Ai ? Na ! Satură-te, mama ta de cîne !...

LITERATURĂ

INDISCREȚIE

Rog pe lector să fie foarte atent. Înainte de a-l pofti în sală, oferindu-i cel mai bun loc, într-un fotoliu de orchestră, care nu scîrție, și între vecini care nu tușesc, îl voi introduce pe ușa interzisă publicului, între culise, și pe scenă.

Așadar, atenție. Sintem în culise, înainte de ridicarea cortinei.

Decorul — nu-i pictat — e lacul Ghilcoș numit și Lacul Roșu. Apă stranie, de un negru coclit, din care ies virfuri vrăjmașe de brazi uscați, ogîndindu-se în luciul mort. De jur împrejur, munți. O atmosferă de legendă — apa balaurului verde spre care vine Sfîntul Gheorghe pe-un cal alb — și de asasinat istoric : lăncile negre de sînge încheșat, cu care l-au ucis păgînii pe Voievod la poalele munților stîncoși, departe de frunza verde.

Actorii, negrimați și necostumați, sînt : eu, în haine de ski — deși e toi de vară — și Hypolit.

Eu sînt eu.

Hypolit e el. În liceu îl poreclisem „Ipocrit“.

Sînt atîtea similitudini între el și mine, încît e probabil că ne detestăm cordial. Am fost colegi de bancă din clasa întîia, pînă-ntr-a opta.

S-a înscris la Drept. L-am urmat.

A devenit avocat. Și eu.

Conferențiar el, ca și mine.

Amîndoi, sportivi.

El, nuvelist. Eu, romancier. Cel puțin prin titlul de pe cărți.

Lectorii lui spun despre mine : prolix, superficial și diluat.

Lectorii mei spun despre el : glas de greier, corect, dar mic.

Sintem un fel de gemeni. Dualitatea noastră se suprapune ca o falcă peste alta.

În viață ne evităm, urmărindu-ne totuși cu coada ochiului. Insomniile lui sînt obsedate de mine. Insomniile mele sînt obsedate de el. E mai rău decît o dragoste. E oiștea unui destin cu două juguri.

Ne inventariem cu grijă unul altuia lipsurile, excesele și celelalte cusururi. Ne interesează numai negativul. Ce rechizitorii ne-am putea face, dacă n-am fi avocați !

Născuți din părinți antropofagi și părăsiți pe-o insulă pustie, cred că am deveni vegetarieni, numai ca să ne stimulăm apetitul de reciprocitate.

*

Ne-am întilnit la Ghilcoș, ochi în ochi, ca într-o oglindire.

Niciodată nu ne-ntrebăm ce facem și de unde venim. Văzîndu-ne, ne-ncredîntăm că încă n-am murit. Ajunge.

Ne resemnăm să fim alături.

Atunci și deodată, confesiv, a început să-și povestească întîmplarea din trenul București-Sibiu. L-am ascultat atent, ca pe un client important în ora de consult profesional.

Fumam.

Fuma.

— E ultimul capitol al unui roman, am spus.

— E materialul inform al unei nuvele, mi-a răspuns. Tu vezi numai romane. Procust avea ticul patului. Tu ai ticul romanului. Cultul cantității, obsesia amănuntului acumulat și dezvoltat într-atîtea sute de pagini.

— Ce-i nuvela ? l-am întrebat.

— A mea e un roman în octavă. Tu cînți gama întregă a unei nuvele și o numești roman.

— Do, re, mi, fa, sol, la, si, do. Gama trebuie cîntată.

— Do, do. Octava e adevărata dimensiune a pasului pe viață.

— A saltului peste.

— A pasului pe.

Îndărătnici amîndoi.

— Fiecare cu pasul lui. Scrie-ți întîmplarea.

— Cum s-o scriu ?

— Cum mi-ai povestit-o, în octavă.

— Nu pot scrie la persoana întîia. Scrie-o tu.

— Tu nu știi că nici eu nu scriu la persoana întîia ?

— Eviți persoana întîia, dar ești prizonierul ei. Lirismul e un mod de-a te alinta. Personagiile tale nu-s decît pieptenele unei femei despletită la oglindă.

— Atunci cum crezi că aș putea fi eu, într-o narațiune în care „eu“ ar însemna „tu“ ?

— Îți ofer ocazia de-a evada din tine într-un alt subiectivism.

— Adică îmi oferi experiența ta.

— Desigur. Autentică, directă. O „trăire“, cum spun ultimii snobi ai vocabularului. Ți-am dat dimensiunea profunzimii, nu a suprafeței.

— Și cu metaforele ce te faci ? l-am întrebat zîbind. Tu n-ai reacția metaforică.

— E o reacție ?

— La unii. La alții, un efort.

— Vei face efortul de-a renunța la reacția ta, cită vreme vei fi procuratorul identității mele.

Era hotărît să mă convingă.

De ce ? De ce ? De ce ?

Ne-am plimbat cîtva timp, fără să vorbim, pe marginea lacului straniu ca ochii morților cînd rămîn deschiși.

— Și vrei s-o iscălesc eu ? l-am întrebat.

— Nuvela ?

— Da. Nuvela ta.

— Evident, de vreme ce tu o scrii.

— Cu libertatea de-a o scrie cum vreau ?

— Cum trebuie. În octavă.

De ce ? De ce ? De ce ?

Întîmplarea lui avea două accente : unul cădea pe camaradul nostru comun, Dobre, oarecum eroul narațiunii, celălalt, pe Hypolit, naratorul și protagonistul ei.

Evident, Dobre i-a spus lui Hypolit vorbe foarte corozive. Parte dintre ele sînt valabile și pentru mine. Ce vrea Hypolit? Să mă încerce dacă sînt în stare să mă mortific, denunțîndu-mi lipsurile subt iscălitură? Sau mai cu seamă să ridă singur, cetînd nuvela scrisă la persoana întîia, în care tot ce nu vrea Hypolit să-mi spuie în față să-mi fie atribuit exclusiv mie? I-adevărat că și pe mine m-ar distra profund să cetesc o astfel de nuvelă iscălită de Hypolit și scrisă la persoana întîia.

Oricum, situația e amuzantă. Cu-atîtea oglindiri pirandeliene în ea, încît ametești.

„Eu“, oglinda lui „tu“; „tu“, oglinda lui „el“; „el“, oglinda lui...

— Vrasăzică, dintîi ceața. Ceața în octavă, la fereastra infirmeriei liceului și, după douăzeci de ani, la fereastra trenului București-Sibiu.

— Exact. Aceeași ceață, cu același timbru psihologic. Bagă de seamă: nu o ceață plastică, decorativă. Adu-ți aminte de versul lui Tennyson: „Spaima îl privi, albindu-i fața.“

— Bine. Ceața: „Spaima îl privi...“ Apoi poeziile lui Verlaine. Stai. La ce pagină e sonetul?

— Pagina unsprezece. Pe recto: *Mon rêve familier*. Pe verso: *À une femme*. Pagina unsprezece.

— Bun. Un lucru numai: eu n-am fost intern.

— Ce importanță are. Ai imaginație.

— O accepți pe-a mea?

— N-am încotro. Dealtfel, materialul ți l-am dat. Ți-am schițat esențialul infirmeriei, focul din sobă, paturile, ferestrele, ceața. Numai nu fă descripții lungi. Fii constatativ, sec...

— Crezi că-i așa ușor? De pildă, focul de la Copșa-Mică. Ce foc! Claudel ar face un poem.

— Un rînd ajunge.

— Poate de-al tău, cezarian.

— În nici un caz, nu abuza. Nu-ți trebuie o șarjă de cavalerie cu lănci pentru a trece prin urechea unui ac. Focul de la Copșa e o simplă apariție...

— Cetatea zmeilor!

— Uite, atîta ajunge pentru focul de la Copșa... Dar acuși se-ntunecă. Spune: cum ai să-ncepi?

Tonul era cominator. Am zîmbit.

— În două feluri, cu două fire: unul pentru tine, altul pentru mine. Pentru tine, aș începe așa: „*Faptul brut, prealabil întîlnirii din tren, e acesta...*“

— Nu afecta un exces de precizie prozaică. Începe simplu și abrupt.

— Încep: „*Plecam de la București spre Sibiu, unde eram așteptat a doua zi, dimineața, urmînd să țin o conferință despre creația literară.*“

— Oprește-te la conferință. Titlul ei e superfluu în nuvelă; e suficient că-l știu afișele de la Sibiu.

— Bun. „*Urmînd să țin o conferință. Inutil deci să descriu Bucureștiul și Gara-de-Nord; sînt cunoscute și fără de nici o legătură cu întîmplarea.*“

— Și asta-i inutil. Lectorul subînțelege de ce nu descrii Bucureștiul și Gara-de-Nord. Urcă-te-n tren. Îți duc bagajul.

Am zîmbit, continuînd:

— „*Stricteța m-ar obliga să încep narațiunea din clipa cînd, după ciocăniturile în fereastră, enervat...*“

— „Enervat“ e de prisos. Lectorul îți cîntărește cuvintele, ca și cum el le-ar plăti la telegraf.

— „... am zguduit mînerul ușii compartimentului cu perdelele lăsate și lumina stînsă...“ Și asta-i de prisos?

— Nu. Asta nu. Notifici lectorului numai esențialul. Gîndește-te la el, nu la tine. E musafirul tău. Nu-i politicoasă să-l neglijezi ca să-ți potrivești pieptănătura sau cravata la oglindă.

— Bine, maestre. Continuu extemporalul: „...gata să vociferez...“

Se însera între munți și la marginea lacului, ca într-un început de altă lume, de pe celălalt tărîm. Vuia în apele Bicazului galopul de argint în spume al calului lui Făt-Frumos. Curînd, la o fereastră gotică a cerului, Ileana Cosînzeana avea să-și despletească-n răsăritul lunii cozile de aur. Munții în noapte: peșteri cu balauri. Brazilii: vrăjitoarele la pîndă. Stelele: piticii.

— Sînt sigur că te-ai apucat să scrii povești, mi-a spus Hypolit. De ce nu vrei să uiți c-ai fost copil?

— Știi vorba lui Cocteau : „*Qui, lourdauds du ciel nous sommes. La poésie ne serait que l'accent de chez nous.*“

— Nu-ți ascunde mâna în mănuașa lui Cocteau. Te-ai apucat de-o treabă serioasă. Fă-o cu mâna goală. Ai început bine pentru mine. S-aud restul.

Am oftat, despărțindu-mă cu părere de rău de cartea cu povești, deschisă de noapte la lumina lunii dintre munți.

— Firul meu ar începe așa : „*Dar oricât de grăbit aș fi să istorisesc întâlnirea din tren, cu mâna lui, care dădea impresia c-a fost surprinsă de cântecul cocoșilor înainte de-a fi intrat cu totul în sicriu, ceața din care veneam mă oprește în loc. Ca să pot intra din nou în acest tren, întocmai ca atunci, trebuie să trec prin zidul de fum al ceții, prin ochii ei de mucegai...*“

— Stop. Fără ochi de mucegai. Metaforă. Prețiozitate.

— Dar nu era o privire în ochii albi ai ceții? Adu-ți aminte versul lui Tennyson : „*Spaima îl privi, albiindu-i fața.*“

— În fond, ai dreptate. Mă privea cu ochi de mucegai. Așa erau și ochii lui Dobre : mai mult albi decât albaștri.

— Atunci să las ochii de mucegai ?

— Lasă-i la fereastră. Mai departe.

— Ajunge. M-am săturat de patul lui Procust. Mă duc să mă întind în patul meu, așteptând ora mesei.

— Numai nu uita. Octava. Verlaine. Pagina unsprezece. : „*Je fais souvent ce rêve étrange et pénétrant...*“

— „*D'une femme inconnue, et que j'aime, et qui m'aime.*“

— „*Et qui n'est, chaque fois, ni tout à fait la même.*“

— „*Ni tout à fait une autre...*“

*

„ET M'AIME ET ME COMPREND.“

Bucureștiul nu mai era decât un nume în ceață.

Veneam din ceață și plecam în ceață.

M-am suit cu tregherul după mine în vagonul direct București-Sibiu. Ocupat. Ocupat. Ocupat. Am început să

fierb. Nu pot accepta calm nedreptatea de-a nu fi privilegiat.

În acea clipă am pierdut contactul emotiv cu ceața.

Dau să deschid ușa compartimentului, cel cu perdelele lăsate și cu lumina stinsă. E încuiată pe dinăuntru. Bat în fereastră. Vociferez. Chem însoțitorul. Deschide cu cheia lui. Intru agresiv. Aprind lumina. Văd mina care atîrnă : pecete galbenă pe amintirea ceții de afară.

Eram gata să strig și să plec. Dar cel de pe canapea și-a întors fața spre mine, acoperindu-și-o cu mâna, m-a privit cețos, ca de dincolo, și iar s-a culcat cu fața spre perete.

O fi bolnav, mi-am spus. Și am rămas. Dar am stins lumina. Într-o astfel de încăpere, lumina supără ca un zgomot.

Trenul a pornit. Nu mai fusesem la Sibiu. Totul îmi era necunoscut : drumul, călătorii...

M-am întins pe canapea și, neîndrăznind să fumez, din cauza vecinului de întuneric, am rămas cu minile subț ceafă, privind fereastră. Luminile orașului abia mai pîlpîiau dese ațe de paianjen. Au dispărut. Și din nou s-au ivit la fereastră, orbi, ochii de mucegai.

Am închis ochii cu repulsie. Nu-mi era frică, sau poate că nu vroiam să-mi fie. Dar frica nu-i decât o formă de ceață a absurdului din noi. Ploaia cade. Ninsoarea fulguie. Ceața abia e. Și, deodată, nu mai rămîne decât ceața.

Așadar, am închis ochii, cercînd să recapitulez textul conferinței pe care trebuia s-o țin a doua zi la Sibiu. Manuscrisul era închis în geamandan. Renunțasem la manuscris, ca și la lumină.

Revizia biletelor, opriri, plecări, zgomote de fierării, glasuri, lumini, apoi iar tăceri cu pulsul de metal al roților — și ceața. Călătoria cu trenul. Stafia ferestrelor. Oboseala. Nici trenul nu putea scăpa de ceață, nici gîndul meu din tren.

Vorbele conferinței îmi apăreau atît de exterioare, că parcă prindeam distrat fărîme din conversația altora.

Gîndul fumega îndărăt.

Cînd am ajuns în odaia albă, cu paturi de fier și miros fenicat, parcă nici nu plecasem de acolo, viitorul fiind intact și netrăit.

Sînt în infirmeria liceului, cu temperatură mare, care-mi dă mereu mirări. Îmi aud gîndurile și focul din sobă. Sîngele ? sau focul din sobă ? Sînt ca un pian închis în care bîzîie o muscă. Așa încep sonoritățile stranii și după prima aspirație a cloroformului.

Ochii injectați, pleoape de migrenă, puls metalic, gura uscată, gîtul inflammat. Mereu nevoia unei înghițituri dureroase. Nasul nu mai respiră. Arde.

Eu sînt bolnav. Tu ești bolnav. El e bolnav.

Eu, prizonier între oglinzi fierbinți.

Mă văd din toate părțile, multiplicat. Mă rătăcesc ca-ntr-o pădure în care toți copacii au ochii mei și mîna lui de frunză galbenă.

Iată-l.

— Dobre !

E ? Sau nu-i ?

Și aici mă persecută ?

— Dobre !

Nu răspunde.

Cine-a vorbit ?

Mă uit la mîna mea. O mișc. Spun : „deschide-te“. Se deschide. „Închide-te“. Se închide.

Azi e miercuri. De ce-i spune miercuri ? și nu joi ? Și de ce joi ? O zi. O frunză. De ce n-au nume și frunzele ? Nu pot gîndi fără semne de întrebare. E un tic.

Vineri. Sîmbătă.

Duminică nu e o zi. Duminică e fata cu bucle blonde. Ne întîlnim la marginea orașului. Avem copacul nostru. Eu o aștept întotdeauna.

„De cînd te-aștept, ar fi putut crește păduri.“

Ea vine ca o căprioară, sprinten, cu pelerina ei de școală și cu părul auriu pe umeri. Vine cu mînile întinse. Zimbesc. Zimbește. Ne ducem departe. Tăcem. Vorbim. Sîntem alături.

Duminică trecută — azi e miercuri — mi-a dat poeziile lui Verlaine. O singură pagină era tăiată cu fotografia ei. Și-a uitat fotografia între versuri. Volumul îl am subț pernă. Nu l-am tăiat. Fotografia ei e peste sonetul lui Verlaine.

„...*Et m'aime et me comprend.*“

Mă iubește.

Pagina unsprezece din Verlaine e poarta raiului.

Mă iubește ! Mă iubește ! Mă iubește !

Cine mă privește ? Cine mă pîndește ? Cine vrea să-mi fure inima ?

Iar Dobre.

Nu-i văd ochii, dar îi știu. Sînt atît de șters albaștri, că par albi. Și mîna lui galbenă ! Cînd te gîndești la Dobre, vezi numai o mîna. Are două. Dar una o ține în buzunar, ca cei cu o mîna de lemn.

N-am să mai pot dormi. Sînt nădușit. Respir mai ușurat. Pun lemne în sobă. Mă duc la fereastră. Beau puțină limonadă. Dau storul la o parte.

Ce-i asta ?

O beznă albă ! Nu văd bine ? Ba da. Fum oprit la fereastră. Parcă a zidit-o cineva pe din afară. Ce apăsător e să ți se taie respirația la fereastră, negăsind aerul !

Nu ninge. Nu-i lună. Dar e alb. Parcă se uită orbii pe fereastră. O acopăr.

Cînd eram mic, știam că cineva a pus mîna pe clanța ușii încuiate în afară. Asta cînd mă sculam deodată din somn, în toiul nopții. Simțeam cu mînile mele reci, una într-alta, răceala clanței atinse.

Mi-e frig. Mă duc la sobă. O deschid. Lumina jarului mă înroșește.

Ce bine-ar fi la gura sobei, fără Dobre. E bolnav ? sau se prefacă ? Dar Dobre e bolnav întotdeauna.

Doarme ? sau simulează ?

Oare duminică mă spiona ?

Ne-am speriat amîndoi cînd l-am văzut pe Dobre, galben la față, slab, cu pelerina lui murdară, privindu-ne de după un copac. Am scăpat din mîna volumul lui Verlaine. Poate că, dacă nu era acolo Dobre, ne-am fi sărutat. Între noi nu mai erau decît genele : tremurau.

Unde-i volumul ? Nu mă pot despărți de el. E înnodat de mine prin inimă. Îl găsesc subț pernă cu fotografia. Respir. Mă duc din nou la gura sobei. Mă așez pe scaun. Iau într-o mîna fotografia, în cealaltă țin deschis volumul la pagina unsprezece. Citesc și privesc în același timp. O văd și o aud.

Sărut fotografia. Sărut sonetul lui Verlaine.

Sint atât de fericit că mi-i frică. Tristețea mă umple cu pământ negru, dar fericirea mă face fragil și luminos.

Mă duc în pat. Rămîn cu volumul în mînă, privind focul din sobă.

Vremea trece încet. Azi, mîni, poimîni răs-poimîni. Luni, marți, miercuri — azi e miercuri — joi, vineri, sîmbătă.

Cînd va fi numai duminică? Duminică ziua, duminică săptămîna, duminică luna, duminică anul, duminică viața.

Cînd voi putea-o lua în brațe în fața lumii întregi.

„Car ele me comprend, et mon coeur transparent

Pour elle seule, hélas, cesse d'être un problème...

*

Mă deștept cu doctorul și cu infirmierul la căpătii.

Și cu directorul.

— Stai, băiețăș!

Îngheață tot liceul în fața directorului. Îți vine să te ridici din pat, ca în bancă.

— Ce-i asta, băiețăș?

Își pune ochelarii cu care se uită în catalog în ora de matematică, înnegrind inimile elevilor.

„Asta“ e volumul lui Verlaine. Fotografia! Dumnezeule!

— Nu te agita cu termometrul!

Nu mă agit. Tremur. Îmi clănțnesc dinții. E imposibil să nu descopere fotografia, fiindcă volumul e tăiat numai la fila unsprezece și tocmai acolo l-am deprins să se deschidă.

Dumnezeule, ce scandal are să fie! Numele ei, fotografia ei pe masa cancelariei, trecînd din gură în gură, din mînă în mînă. Anchetă. Conferință...

Dar directorul a răsfoit volumul și l-a pus pe pat, indiferent. Sînt sigur că se preface.

Mi s-a oprit inima. Respir cu efort.

Doctorul a trecut la Dobre, urmat de director. Spinarea directorului mă pîndește.

Dar iarăși nu se întîmplă nimic.

După ce pleacă, deschid volumul.

Pagina treisprezece!

Treisprezece, nu unsprezece?

Clipesc. Îmi șterg ochii și fruntea. Iar deschid volumul.

Nu-i posibil!

Dobre s-a întors în pat, cu spatele la mine.

Stau cu volumul în mînă și nu-mi vine să cred. A dispărut și fotografia, și pagina cu sonetul: ruptă bestial.

Uit că-s bolnav. Sar ca un tigru.

— Tu mi-ai umblat în carte?

— Ce ai cu mine?

— Dă-mi înapoi ce mi-ai luat!

— Nu ți-am luat nimic.

— Dă-mi fotografia!

— Care fotografie?

— Dă-mi-o, că te gîtui!

— Poftim, n-ai decît...

Îmi întinde gîtul de schelet, cu mărul lui Adam bulbucată ca un buboi copt.

— Nu mă gîtui?

Zimbește, scobit ca un tuberculos.

Îl urăsc cu greață.

Îl arunc din pat. Oh! trupul lui în cămeșă de noapte prea scurtă! îi răscolesc patul, îi desfăț perna, i-o frămînt, îi caut subt saltea și în saltea, îi cercetez uniformă, mă uit subt pat, pe dulap, în dulap, în toate, toate, toate părțile.

— Atunci cine mi le-a luat?

— Eu.

— Tu?!

— Eu. Le-am dat foc.

Îl privesc.

Mă privește.

L-aș dărîma c-o palmă. E schelet.

Dar mi-e greață să-l ating. Și dacă-l bat va țipa, va veni directorul, va afla...

Ricanez:

— Bravo, Dobre, mi-ai făcut un mare serviciu.

Parcă l-am gîtuit într-adevăr.

I s-au bulbucată ochii albi.

Parcă vrea să latre. I s-a întredeschis gura.

— Dacă nu le luai tu, camarade, le descoperea directorul și era scandal.

Pe Dobre l-am uitat în anii de după liceu — ani mulți de studii, dragoste, lupte, înfringeri și succese — dar privirea lui a rămas de mucegai, în fundurile de coșmar ale amintirii.

*

— Dobre !

Am vorbit treaz ? sau prin vis ?

Nu mai știu nici câți ani am, căci m-am trezit deodată din somn negru în năprasnic aur. Sus, pe un pisc al cerului de cremene, fulgeră Cetatea Zeilor, astfel răsărită în ochii lui Făt-Frumos pornit s-o scape pe Ileana Cosânzeana.

Am sărit de pe canapea, ducându-mă la fereastră. Clipeam, cu genele în aur de miracol. Toată ființa mea era un murmur de mulțime, cu ochii și cu brațele spre cer.

— Arde o sondă la Copșa-Mică. Asta-i realitatea spectacolului.

Același glas, îngroșat de-un fel de răgușeală cronică.

— Dobre !

Nu mi-a răspuns. Se ridicase pe canapea. Aprindea o țigară. Acum avea barbă neagră, ca cei din lagărele de prizonieri. Mă privea cu aceiași ochi, suflându-mi parcă înadins în față fumul filtrat prin plămîinii lui. M-am ferit, ducându-mă mai încolo.

A zîmbit. Același zîmbet scobit, acum cu barbă neagră și paloare nepămînteană.

— Nu-s tuberculos. Am cancer.

Mi-a pus vorba pe brațe, ca un craniu.

— După cum vezi, sînt consecvent. Am rămas cum eram. Pe tine nu te-ntreb ce mai faci. Cărțile de română îți fac biografia...

— Ești profesor ?

— De chimie și matematică, la Sibiu. N-am făcut războiul. Am fost reformat. Inapt pentru moartea cu decorații. Fumez. Sînt morfinoman. Necăsătorit. Asta-i tot. Do-rești să mai știi ceva ?

Trenul nu plecase încă de la Copșa.

Focul din cer arunca lumini de iad pe fețele noastre. Dobre nu mințise. Canceros și morfinoman. În ochii lui albi se oglindeau dinții încleștați ai morții.

Am întors capul spre focul de pe cer, aprinzînd o țigară.

— Tot așa frumoasă e ?

Am tresărit.

— Cine ?

— Fata de atunci. „*Je fais souvent ce rêve étrange et pénétrant...*“

— O mai ții minte ?

— Tu, nu ?

— Vag ; au trecut atîția ani.

— „*Car elle me comprend, et mon coeur transparent, pour elle seule, hélas, cesse d'être un problème.*“ Țineai într-o mîna versurile, în alta, fotografia. Te văd în infirmerie, la lumina focului din sobă. Săruți fotografia, săruți versurile. Îmi vine să mă pun în genunchi în fața ta.

— Tu, Dobre ?

— Eu cel de-atunci.

— Nu mă urai ?

— Te adoram.

— Tu pe mine ?!

— Credeam că tu poți iubi. De ani de zile sufeream între voi, nu fiindcă eram urît și respingător, ci fiindcă sufletul vostru era urît și respingător. Copii ! Inocenți ! Poate acasă, cu părinții, nu la școală, cînd erați singuri, voi cu voi, în dormitor, după stingere, sau în fundul repetitorului, sau culcați pe burtă, afară, în iarbă de primăvară.

— De asta te fereai de noi ?

— Eu respectam dragostea, fără să iubesc pe nimeni. La școală, toți erau îndrăgostiți : scrisori, versuri, fotografii. Dar vorbele lor despre femei nici porcii nu le-ar fi mîncat.

— Și tu nu iubeai ?

— Eu eram leprosul de lîngă templu. Nu cerșeam decît credința în dragoste. Mi se usca mîna întinsă. Și, într-o zi, te-am văzut și pe tine singur, la o parte. Te fereai de ceilalți. Vorbele lor te jigneau. Poate că începe să

iubească, mi-am spus. Te-am urmărit. V-am văzut într-o duminică. Erați frumoși și curați amândoi. Pe umerii voștri se puteau odihni versurile lumii. Începeam să cred. În noaptea când te-am văzut sărutînd fotografia și sonetul lui Verlaine, te-am adorat. Și deodată m-am îndoit de tine și de mine. Și dacă minte chiar cînd crede că nu-l vede nimeni? mi-am spus. Era mai rău decît moartea. Pe mine m-am urît, nu pe tine. Am așteptat să adormi. Ți-am luat cartea, am rupt pagina unsprezece și am dat-o pe foc împreună cu fotografia. Poate că ceul a primit fumul lor.

— De ce le-ai dat pe foc?

— Ca să te-ncerc. Să văd cum ai să pedepsești pe cel care ți-a ars icoanele, pe cel care s-a îndoit de dragoste.

— Să lăsăm, Dobre...

— Te-ai infuriat : cu vorbe. Și tot cu vorbe te-ai calmat. De pe-atunci erai scriitor. Te disprețuiesc de-atunci. Focul de sus nu-i decît netrebnicul incendiu al unei sonde petrolifere. Aur pe cer, și pe pămînt păcură puturoasă. Toți sînteți la fel : cei anonimi, ca și cei iluștri. Ți-am cetit cărțile : vorbe. Nu știi nici să urăști, nici să iubești. Ești sluga succesului. Deschizi ușa vorbelor mari ca să intre aplauzele. Ești așteptat la Sibiu. Vor veni toate femeile la conferința ta. Despre ce le vorbești?

— Despre creația literară.

— Tot atît de onest ca și scrisul tău?

— Să lăsăm, Dobre...

— Nu ne-aude nimeni.

— N-ar fi bine să te odihnești?

— Dacă te gîndești la tine, sacrifică-te pentru un camarad bolnav și detracat. Iar dacă te gîndești la sănătatea mea, află că mi-o sacrific pentru un camarad pe care l-am adorat. Te-ntreb : ai iubit vreodată?

— ...

— Răspund eu pentru tine : nu. Ai suferit vreodată? Nu. Ai crezut în ceva? Nu.

— De unde știi?

— Ți-am citit cărțile. Te joci ca o pisică pe covor cu coada și miauni ca să te alinte lumea care n-are ce face. Și dacă alții nu te-alintă, te-alinți tu singur... Atunci cu ce drept vorbești în numele vieții? În vorbele lui Isus

curge singele rănilor lui. Unde ți-i singele? Unde ți-s rănile?

— Vrei să le țin în vitrină? Vrei să le port la butonieră?

— Vorbe! Viața începe de-acolo unde încetează vorbele. Viața e gemăt, e scrișnet, e urlet, e luptă, zvircolire, răstîgnire, înviere, răscumpărare. Viața e drum prin iad spre Dumnezeu.

— Lîngă mormînt.

Fuma țigară după țigară. Ceața de la fereastră infirmeriei și cea de la începutul nopții reapăreau prin gura lui.

Îmi simțeam capul greu, ochii osteniți.

M-am scuturat deodată, c-un fel de minie.

— Tu ai iubit?

S-a uitat lung la mine, adîncindu-mă, recapitulîndu-mă.

— Te-ai gîndit dacă ai dreptul să-mi pui o astfel de întrebare?

— Mi se pare că nici eu nu te-am întreat cu ce drept te-ai amestecat în viața mea intimă?

— Eu îmi căutam biserica.

— Ai găsit-o?

— Am găsit ultima cruce la o fereastră cu flori... Dar înainte de asta trebuie să știi de ce-ți mărturisesc numai și tocmai ție singura mea dragoste. Dostoievski îl disprețuia pe Turgheniev. Înțelege?

— Știu.

— Dostoievski era viața, Turgheniev, literatura. Nu vorbeau unul cu altul. Odată, Dostoievski s-a dus acasă la celălalt. L-a găsit înconjurat de admiratori. S-a dus de-a dreptul la el și i-a mărturisit cea mai abjectă faptă din viața lui : cum violase o fetiță. Acum vei înțelege de ce tocmai ție...

— Am înțeles : viața disprețuind literatura. Spune.

— Acum trei ani...

— Și pînă atunci n-ai iubit?

M-a privit c-un dispreț uscat, reluîndu-și vorbele.

— Acum trei ani, trecînd pe o stradă a Sibiului, am văzut la fereastra de sus a unei case cu trei etaje un cap de fată tînără. Era tristă și singură. M-a observat și mi-a zîmbit cu bunătate. De-atunci am trecut în fiecare zi

pe-acolo. O găseam la aceeași fereastră. Întotdeauna împletea. Abia o atingeam cu privirea. Niciodată n-o vedeam pe stradă. Numai la fereastra îndreptată spre nord. Avea vârsta fetelor care se plimbă pe străzi, care se duc la bal, care se bucură de viață. Și frumoasă la fereastra întunecată, să ingenuncheze Magii în fața ei. Atunci de ce ședea mereu singură la fereastra îndreptată spre nord? Mi s-a strâns inima și am fost fericit cu durere. Desigur că era infirmă. Paralitică într-un scaun. Nu i-aș fi cerut mai mult decât să mă lase să-i dau o fereastră cu soare și un scaun cu roți, în care eu s-o plimb. Să știu și eu, în sfârșit, că picioarele și minile mele sînt bune pentru ceva, să știu și eu că viața mea, cît va mai arde, va încălzi pe cineva. Și uneori să mă culc la picioarele ei paralizate. „*Pour elle seule, et les moiteurs de mon front blême, elle seule les sait rafraichir en pleurant*“... Zimbești?

— Ascult.

— Asculți și gîndești: Cum își permite belferul să recite în fața mea, c-un astfel de accent, versuri din Verlaine? Și tu ai uitat și obrazul fetei care ți le-a dat! În mine ard versurile de-atunci.

— Dobre, e mult mai interesantă fata de la fereastră. Era blondă? brună? Avea ochi albaștri? negri?

— Am să ți-o arăt îndată. Într-o zi n-am mai văzut-o la fereastră. Se innegrea soarele în ochii mei. Și deodată se oprește o trăsură, coboară din ea un om voinic, un fel de mecanic, intră în casă, trece cîtva timp... Înghetașem. Vedeam negru la poarta casei. Vedeam oprindu-se dricul. Trece cîtva timp și mecanicul iese cu ea, ținînd-o de braț. Merge! Mînune! Și am rămas trăsînit. Era...

— ...însărcinată.

— De unde știi? a urlat Dobre.

— Viața...

— Ticăloșilor!

N-a mai spus nimic.

S-a întins din nou pe canapea și a rămas acolo, lepădat de viață, ca un ciine care-și linge rănile de moarte

*

— Ți-e milă de el? m-a întrebat Hypolit.

— Cum îți pare nuvela? i-am răspuns.

Sau poate că eu am pus întrebarea întîia, și Hypolit mi-a răspuns cu întrebarea a doua.

Dar era tîrziu și ne-am despărțit grăbiți, fiindcă aerul de munte îți dă o foame de lup.

BEIȘOR

Cum se spune în Moldova, Beișor a păpat tot : moșiile și casele părintești, moara și via rămase de la *tante* Tinca Hălăceanu, și grajdul de curse lăsat de *oncle* Albert.

La cafenea, minile lui Beișor — bărbătește fine și încă îngrijite — parcă dau cărțile la masa verde.

Chefliu, lunatec, cartofor, afemeiat, fumător, duelgiu, spiritual și secătură — spun bărbații. Dar femeile tot îi zîmbesc, privindu-l lung : în vița lui a dezmiardat atitea ! Încep să aibă amintiri numai văzîndu-l.

Nume mare : i-l știu biserici în Moldova, luminîndu-i-l cu candelii. Dar toată lumea îl știe Beișor. Așa i-au spus părinții — și-n glumă și-n răsfăt ; la fel, colegii primelor ștrapate ; tot așa, femeile — cele de noapte ca și celelalte. Numai în acte-i altfel. Dar cine s-ar gândi să-l caute pe Beișor în acte ?

Știe tot și nu știe nimic. Enciclopedic ignorant, zîmbetul lui e atoateștiutor.

Pare mereu grăbit și nu face nimic.

Oriunde-i provizor, pentru un moment, și stă o noapte. Pierde mereu la cărți. De unde pierde, cînd nu are ?

La Iași, pe vremuri, era *arbiter elegantiarum*, Prințul de Galles, spaima părinților cu fete, Kronprințul iadului, în uniformă de liceu, matriculat în raiul ingerilor, și Cneazul muscalilor cu doi cai.

Pe front și-a pus monoculul în fața gloanțelor, ca pentru pulpe de balet. Tot Beișor.

Tot Beișor s-a-ntors, plecînd îndată la Paris după șampanie franceză.

Apoi a revenit la București, sleit de cazinourile Coastei-de-Azur.

Cu ce trăiește Beișor ?

Nimeni nu știe. Sînt întrebări la care numai zîmbetul răspunde.

Gura lui umedă e o punte între două chefuri, pe care vine ultimul refren spre cele care-ncep.

Cînd doarme Beișor ?, se-ntreabă somnul. Căci patul pentru Beișor e o femeie, iar cu femeile nu doarme.

Vremurile s-au asprit mereu. Vechii boieri s-au dus. Cei noi sînt altfel. S-a întors pe dos, cu căptușeala, împărăția rușilor. Sultanii și-au pierdut și capul fesului și celelalte atribute. Boierii au morminte, țaranii au pămînt și sărăcie, dar fără de boieri. Roșul nu e culoarea de cravată sau de fustă : e pigment social. Politica a expropriat culorile. Lenea nu se mai poartă. E moda muncii. Dueluri nu mai sînt, decît cu epitete. Banii și-au pierdut aurul ; nu mai sună, foșnesc. Sărăcia se numește criză. Reformele schimbă mereu nu starea lucrurilor, ci pieptănătura lor. Stînga nu-i mîna stîngă. Dreapta nu-i mîna dreaptă. Stînga și dreapta sînt un antagonism social obligator. Nuanțele dispar : sînt desuete. Culoarea tare le înlocuiește. Vioara nu mai are loc să cînte. Vine trîmbița. Mătasea e în agonie. Crește piatra...

Dar Beișor e-o tîflă-n nasul timpului.

— Pa ! Altădată...

Și creditorilor, și vieții, la fel le spune.

Mîna lui Beișor parcă mereu se-nvecinează cu o cupă de șampanie ; o găsește alături, ca pe-o batistă într-un loc de noapte.

Acesta-i calendarul, numai cu file roșii, al anilor lui Beișor.

A curs multă șampanie franceză, în Franța și în România ; s-au scuturat cu foșnet crînguri de femei ; au ars țigări să-nnoueze toți Carpații României, zi cu zi, noapte cu noapte, an cu an. Și într-o zi, singur la masa unei cafenele, cu ultima țigară Maryland, cu buzunarele deșarte, cu hainele cam roase, pălăria veche, gura cam amară,

Beişor s-a uitat afară, pe ferestrele dinspre Calea Victoriei. Şi-n loc să vadă femeii, a văzut că ninge.

Şi Beişor a spus deodată versul lui Bacovia :

Trist, c-o pană mătur vatra, solitar,
Iar în zarea grea de plumb ninge gri.

*

Nu, Beişor nu s-a sinucis.

S-a dus direct la un minister reputat pentru fonduri. A intrat grăbit — orice portar va recunoaşte că Beişor trebuie salutat cu respect —, a căutat pe cineva în antecamera ministrului, a zărit alte hiene cu două picioare, a simţit c-un zîmbet protector alarma şefului de cabinet şi a plecat, aflînd de la un funcţionar intimidat de atîta cînst, adresa particulară a excelenţei.

Deşi s-a dus pe jos, silueta lui pedestră e o aluzie la un automobil atent, care-l urmează.

Domnul ministru însă a venit ostentativ cu automobilul atît de indispensabil, încît te întrebi ce s-o fi făcînd în intimitate domnul ministru — cînd stă la masă, cînd lucrează şi cînd doarme — fără automobil.

Beişor l-a salutat amical. Ministrul s-a uitat distrat şi a descins, intrînd grăbit în casă, fără să întindă braţele lui Beişor.

„Crapule !“

Beişor l-a apreciat pe franţuzeşte, ca să nu fie nedelicat faţă de sergent, şi a continuat să se plimbe, fumînd ţigări Meseriaş, prin faţa porţii, ca un vilegiaturist care-şi face cura de ape minerale. E drept că altceva nu are de făcut. Posteşte.

Ninge.

Şi, în sfîrşit, s-a întîmplat ceva nu pentru Beişor anume, dar ca pentru el. A tras la scară un automobil cu două locuri. Beişor a apreciat — estetic dezinteresat — acordul negru-roş al caroseriei. Negrul, ca cel de sprincene. Roşul, ca cel de buze. Gîndul lui Beişor a oferit un trandafir acestei caroserii.

O doamnă se urcă.

Beişor judecă femeile de jos în sus — de la încălţăminte — pornind de la premize spre concluzie. Şi pan-

tofii, şi gleznele, şi ciorapii au conferit, prin ochii lui Beişor, doamnei, apartenenţa estetică a automobilului.

Beişor s-a dat la o parte din faţa porţii, acceptînd benevol să facă loc, şi a salutat ca în veacul al optusprezecelea.

Doamna de la volan nu s-a încruntat, dar nici n-a zîmbit. A tresărit. A palpitat ca o inimă. Apoi l-a privit lung. Şi a fugit cu patru roţi.

Aa ! Şi mai bine.

Beişor i-a trimis din urmă, fum protector.

*

Deci Beişor şi-a acordat un scop : acela de-a fi îndrăgostit de soţia, fiica sau nepoata domnului ministru. „Ce e sărăcia ?“, se întreabă Beişor, ca să scape de ea, definind-o.

Şi după ce suflă fum „Meseriaş“ fulgiilor care l-au încolţit la poarta domnului ministru, îşi răspunde singur, dar c-o gravitate de cor antic :

„Sărăcia e ultima demnitate a boierilor.“

Se plimbă la poarta casei domnului ministru la aceeaşi oră, aşteptînd s-apară ultima femeie vrednică de-a fi iubită de un boier sărac.

Automobilul iese, negru-roş, cu o voaletă de cristal şi-un foşnet de metaluri mătăsoase.

Beişor salută şi cu pălăria, şi cu buchetul de toporaşi. Doamna de la volan zîmbeşte, trece înainte fără grabă, lin. Poarta se-nchide.

Nici Beişor nu se grăbeşte.

Automobilul s-a oprit la marginea străzii. Îl aşteaptă.

Beişor aruncă ţigara, scutură scrumul iernii de pe paltonul roş şi intră : dîntii cu nările, ca de cîte ori se apropie de o femeie. Parfumul acesteia are bun accent francez.

— Sărut mîna, doamnă !

Îi pune toporaşii pe genunchi. Mîna care-i ia îi merită.

— Buna ziua, Beişor. Mulţumesc. Nu te miri ?

— De nimic, doamnă. Sînt deprins cu mine.

— Ştii unde mergem ?

— După dumneavoastră.

— Într-adevăr, după mine mergem.

Beişor se instalează confortabil, apreciind căldura care îi îmbracă picioarele fără galoşi.

Nu întreabă nimic. Cu-atîta poate respecta pe femeile încă necunoscute : cu tăcerea.

Cu toate că doamna de alături e frumoasă, Beişor, care o intuieşte biografic, află c-a fost foarte şi că mai e încă. Beişor ştie să conjuge frumuseţa care în realitate e un verb.

Doamna conduce fără ticuri, calm. Dar parcă face game la volan, gîndindu-se la altceva.

Evident, la Beişor — gîndeşte Beişor.

Cabina de cristal cu roţi e intimă şi sprintenă. Din ea, ninsoarea e o cochetărie a luminii — păr pudrat la oglindă — iar gerul, o purificare preţioasă a transparenţelor.

— Nu mă întrebi nimic, Beişor ?

— Aştept să fiu întrebat, doamnă.

— Mă cunoşti ?

— Ar fi o nepoliteţă să vă răspund contrarul. Sinceritatea e o moşcie predicată de bărbaţii căsătoriţi.

— Nu-ţi aduci aminte de mine ?

Beişor suride, respirînd-o.

— După cum vedeţi, da. Surisul meu e amintirea dumneavoastră.

— Neschimbat !

— Sper că nu vă indis pune acest semn de fidelitate ?

Doamna oftează. Beişor îi urmăreşte de profil linia sînilor, destăinuită de mişcare.

Automobilul fuge de oraş. Apar copacii. Motorul îşi încoardă strunele. Vitezele alunecă : urcuş. Tot ce-i alb pe la ferestre pare de mătase şi de fum.

— Şi eu sînt ieşancă.

— Atunci am cîntea de-a mă fi născut în oraşul dumneavoastră.

— Al tău, Beişor, nu al meu.

— Sînteţi prea generoasă, doamnă, dîndu-mi ce vă aparţine. De-acum voi purta Iaşul în dreptul inimii.

Doamna zîmbeşte sceptic trist, cu buze roşii.

— Beişor, te-ai demodat.

— Faţă de tinereţa dumneavoastră, doamnă, e firesc să fiu în urmă.

— Beişor, iartă-mă că-ţi spun pe nume. Te rog nu mă întrerupe. Încearcă să taci şi să ascuţi, fără să fii curtenitor şi spiritual.

Beişor zîmbeşte cu degetul pe buze. Nu ştii dacă e semnul tăcerii acceptate sau iniţiala sărutării.

Doamna suride fără veselie şi continuă :

— A fost odată o fetiţă săracă. Eu eram. Atît de necăjită, că nici nu bănuiam că, în afară de sărăcie, mai e şi frumuseţa. Pe-atunci soarele însemna economie de lămpi, şi vara, economie de lemne. Cum am îndrăznit să-mi ridic ochii asupra lui Beişor, nu ştiu. El mi-a dat dorinţa să fiu frumoasă, cea mai frumoasă fată din calea lui.

— Bine, Beişor ! exclamă Beişor.

— L-am întilnit pe stradă, pe o stradă, într-o zi ca toate zilele. Am aflat atunci că-s cea mai fericită şi cea mai nenorocită fată din lume. Îmi găsiser inima, şi mi-o pierdusem. Natural, Beişor nici nu se uita la mine.

— Calomniaţi, doamnă, pe un om dezarmat.

— El, Beişorul Iaşului, eu, o fetiţă dintr-o mie...

— ...şi una de nopţi.

— Beişor ! il dojeneşte doamna, cu melancolie. Eu, o fetiţă dintr-o mie, în uniformă sărăciei anonime. Îl pîndeam pe stradă, îl aşteptam în faţa casei — ştiu şi acum pe dinafară plopii de la poartă, ferestrele, culoarea perdelelor, musteţile portarului —, îl urmăream. Inima mea era un covor desfăşurat şi strîns înaintea şi pe urma paşilor lui Beişor. Am învăţat să desenez ca să-i pot scrie profilul pe caiete. Litera F era blazonul inimii mele. O aveam brodată pe toate gîndurile şi pe toate insomniile. I-am scris scrisori pe care niciodată nu le-am pus la cutie : le ardeam. I-am făcut versuri. Vorbeam singură. Cîntam, rideam, plîngeam. Nu sînt prea urită ? întrebam oglinzile.

— Fericite oglinzi, oftează Beişor.

— Ştiam la ce croitor îşi face hainele, la ce cofetărie îşi bea şocolata, ce prieteni are, ce glume spune, şi ani în şir — ani făcuţi din ceasuri lungi — n-am îndrăznit să-i spun vorba care creştea odată cu mine, vorba

care era de plumb cînd eram singură, și de aur cînd îl vedeam : tot grea. Și într-o iarnă, am făcut în sfîrșit o nebulie. Era Ajunul Crăciunului. Îți închipui ce-am făcut ?.

În amintire, Beîșor nu găsește nimic. Dar amintirea lui Beîșor e un carnaval mai învîlmășit decît al ninsorii : fulgi, femei... Cu neputință să găsească fața celei de alături.

— I-am dus inima mea la fereastră. Da, Beîșor, așa am făcut. Crăciunul, pentru mine, e inima mea de față la fereastra lui Beîșor, într-un Iași al amintirii. M-am pregătit de cu vară pentru noaptea de Crăciun. În loc să mă bucur de vacanță, am preparat eleve corigente toată vara, de dimineață pînă seară. Și cu banii strînși mi-am adunat zestre pentru steaua de Crăciun, ascunzînd-o în podul casei. Am cumpărat tot ce era mai scump, mai bun și mai frumos. Nici o mireasă n-a fost mai fierbinte împodobită decît steaua mea. Și-n noaptea Ajunului, după ce părinții s-au culcat și luminile s-au stins, am fugit de acasă, pe fereastră, Beîșor. Am ajuns arsă de ger și spaime la poarta casei lui Beîșor. Poarta nu era încuiată. Am respirat mulțumind stelei mele și lui Dumnezeu. Întrînd în omăt pînă la genunchi, m-am dus de-a dreptul la fereastra lui Beîșor. Era întunecată. Doarme ? sau nu-i acasă ? Am încremenit acolo, zidită în omăt, cu minile înghețate pe bățul stelei ridicate la fereastră. Cîntau coruri în sufletul meu : „Steaua sus răsare, ca o taină mare“. Dar tăceam și plîngeam la fereastra lui Beîșor. Nu mai știam dacă sînt trează ori visez. Și deodată aud un zgomot și simt cum cade omăt de pe marginea ferestrei. Dumnezeule, mi-am spus, ai făcut minunea ! Într-adevăr, fereastra s-a deschis. Și l-am văzut pe Beîșor, cu paltonul de blană și căciulița, încălecînd pervazul ferestrei și sărînd. Avea o crizantemă la butonieră și mirosea a parfum ca o femeie care se duce în lojă la teatru. Beîșor a închis fereastra cu bastonul și s-a uitat impertinent la mine. „Ce cauți aici ?“ mi-a spus. „Am venit cu steaua“, am șoptit, cu capul în piept. „Pleacă repede ! Nu vezi că boierii nu-s acasă ?“ Am plecat, lăsînd steaua la poarta casei. Acolo a rămas, Beîșor, căci de atunci am

trăit altfel... Și iată că ne-am întîlnit din nou, tu tot Beîșor, eu... Știi cine sînt ?

— Fata de-atunci ?

— Nu, Beîșor.

— Soția domnului ministru ?

— Dacă vrei, da. O femeie măritată.

Ningea des.

— Pe cine așteptai în fața casei ? Pe soțul meu ?

— În fond, nu-l așteptam pe el.

— Pe mine ? Să nu minți, Beîșor.

— Așteptam ceva... o stea.

Automobilul virează printre fulgi, întorcîndu-se.

De la o vreme, încep străzile cu oameni printre casele orașului. Vin sărbătorile.

— Unde vrei să te duc ?

Beîșor privește toporășii de pe genunchii doamnei.

Apoi, ochii lui cu gene lungi se opresc în ochii de alături.

— Steaua sus răsare ? șoptește fără zîmbet Beîșor.

— Boierii nu-s acasă, îi răspunde, fără zîmbet, doamna. Unde să te duc ?

— La cimitir, zîmbește Beîșor. Sînt așteptat.

Doamna frînează brusc, dezmiardă mîna lui Beîșor și îl alungă cu blîndețe.

Automobilul pleacă.

Beîșor aprinde o țigară.

Iar în zarea grea de plumb, ninge gri.

TRĂIENEL ȘI CIREȘICA

Biografia acestor două inimi începe cu cortina din sala de producții a liceului „Miron Costin“, în clipa când sala a spus : „Aaa !“ Căci pînă atunci Trăienel nu s-ar fi încumetat să ridice ochii, cu speranță, asupra uneia dintre fetele protopopului Nae Deculescu.

Încă din clasa întâia de liceu, Traian Popazu, băiatul primului grefier al tribunalului, a avut nota zece la calligrafie și desen, ridicîndu-se într-acestea mult deasupra colegilor. Cînd l-a descoperit cu dar și tragere de inimă maestrul Ichim a venit în cancelarie, cu zîmbetul Giocondei, și a spus :

— Peste cîtiva ani, orașul nostru va avea o surpriză.

Și s-a ocupat de Trăienel ca de propriul lui copil, inițiindu-l la început în toate tainele penitei, creionului, cărbunelui și estompei, iar mai apoi, dîndu-i în mîna pătrunsă de evlavie, ca pe-un inel al logodnei cu curcubeele, paleta culorilor.

Proiectul cortinei s-a născut din ambiția lui Trăienel de a dovedi cine-i și ce poate, și din dorința maestrului Ichim de a-și consacra elevul și cariera printr-o operă indiscutabilă. Formal, numai directorul liceului a fost pus în curent ; om de ispravă, a dat banii și a așteptat încrezător. De fapt însă a bănuit mai toată lumea despre ce era vorba.

Trăienel a lucrat trei ani, începînd din clasa cincea, împreună cu maestrul Ichim, în atelierul acestuia. Viața

lui s-a împărțit între școală și atelier, între datorie și ideal.

Trăienel a fost întotdeauna mic, adică și mai mic decît cei de-o seamă cu el. Dar, în copilărie, lipsa lui de înălțime nu s-a prea observat.

„Are timp să crească. Așa-s copiii.“

De cînd însă colegii lui din cursul superior au început parcă să fugă-n sus, crescînd întruna, s-a văzut că Trăienel rămîne-n urmă, stă pe loc, oprit rotund ca o floarea-soarelui printre înălțări de plopi cu uniformă.

Și totuși, cel mai de curînd copt întru suflet dintre camarazii lui Trăienel a fost. El singur, înaintea tuturor, a știut ce vrea și încotro se duce. Acest pas hotărît i-a dat prestigiul unei maturități tocmai în epoca cea mai șovăitoare a adolescenței. Nu și-a simțit singele izbucnind ca dintr-o rană tulbure ; a rămas mereu drept în armura cu semn a sufletului închinat picturii.

Abia în clasa opta, la sfîrșitul anului, cortina a fost gata pentru nunta gloriei. Serbarea de sfîrșit de an a devenit un simplu pretext pentru cortină.

Ghirlande de flori și de hîrtie colorată, lampioane japoneze, șerpuiți de brad, podelele frecate cu gaz, becuri nouă, și un vag miros de varză murată pe la ușile din fund, ca o rudă săracă în costum intim, nepoftită în salonul musafirilor.

S-au adunat în sala de producții nu numai școlile — de fete și băieți — dar și protipendada orașului, în frunte cu deputatul, prefectul, primarul, comandantul garnizoanei, primul-președinte al tribunalului, directoarea școlii de fete și protopopul Deculescu, însoțit sau mai exact împodobit de cele trei fete ale cuvioșiei-sale : Didica, pianista cu mîni de crin ; Maricica, romantica, ai cărei ochi cu gene lungi înstelează insomniile liceelor de băieți ; și Cireșica, cireșică, precum bine i s-a spus din bottez.

Cortina nu s-a lăsat admirată dintr-o dată. Lumea a găsit-o tot pe cea veche, mai zbîrcită, mai decolorată și mai zdrențuită decît în anii trecuți. E cortina vechilor generații, care din amintire vine și în amintire se va duce.

La un semnal s-a stins lumina electrică. În întunericul cinematografic s-au auzit șoapte răstite — noroc că erau numai șoapte — apoi un foșnet dramatic ca al epoletului rupt pe cîmpul de degradare — căderea vechii cortine —, alte șoapte, o așteptare cu bătăi de inimă și, în sfîrșit, luminile s-au revărsat, premergînd aplauzelor.

— Aaa !

Într-adevăr, toți au rămas cu gura căscată.

Ce culori ! Ce alegorii ! Și ce muncă titanică.

— Al dracului Popazu ! a exclamat familiar un glas din clasa lui.

Și-au început aplauzele și uralele. Pînă și bucătarul internatului, răsărit ca un om de omăt pe pragul miro-sului de varză, a aplaudat cu minile lui deprinse să bată pîrjoalele.

Directorul s-a ridicat, a vorbit ceva confidențial cortinei și, în tumultul înțețit, au apărut ținîndu-se de mînă, în halate albe, pictorii cortinei. Maestrul, cu ochi umezi ; discipolul, cu obraji de față după valsul celui dintîi bal.

În acea clipă de apoteoză, ridicată ca un pisc de munte dinspre trecut spre viitor, ochii lui Trăienel au cules, c-o intensitate de fulger, pe fetele protopopului : Didica, pianista, abia aplaudînd, condescendentă, c-un aer blazat ; Maricica, romantica, parcă jîgnită de zgomotul aplauzelor, ca o lebădă lătrată de broaște ; iar Cireșica, în picioare, numai culoare și avînt, cu păr negru, piep-tănat cu cozile pe spate, buze roșii și obraji la fel, proaspătă ca un cireș copt într-o pădure de frunze zbruciu-mate.

S-au întîlnit ochi în ochi și-au înțeles că inimile lor predestinate se iubesc pe veci.

*

Dar Trăienel e hotărît și ordonat în toate. Așa s-a învățat de-acasă, din copilărie, așa l-a dăscălit și maestrul lui, adversar neînduplecat al dezordinii în atelier și viață. Maestrul Ichim nu și-a pierdut niciodată vremea cu vin, aperitive și discuții deșarte. Atelierul lui e curat ca bucătăria unei gospodine din Germania. Din leafa și ciștigurile lui modeste și-a făcut singur casa cu ferestre

mari, cu cerdac bătrînesc, cu grădină în față și livadă în fund.

— Dragă Trăienel, arta e disciplină și efort. Asta să fie deviza ta. Moartea artistului e dezordinea. Alung-o și din atelier și din viață.

Trăienel i-a arătat inima colorată de Cireșica, cerîndu-i sfat și îndrumare.

Maestrul Ichim l-a aprobat. O cunoaște pe Cireșica. E fată de oameni gospodari. Îi va fi o tovarășă bună.

Așadar, maestrul Ichim și-a pus redingota și s-a dus la protopop s-o petească pe Cireșica.

— E prea tînăr. Nici nu și-a făcut serviciul militar.

— Îi logodim numai, și așteptăm.

— N-are situație.

— E plin de viitor. Numele lui va cinsti orașul nostru.

— Ei, dar cu arta, bat-o norocul — a oftat protopopul —, în vremurile de azi, numai bine mori de foame.

— Eu nu mor de foame, părinte, și n-am talentul lui Trăienel.

— Ești profesor.

— Și Trăienel va fi : în locul meu. Am și luat toate măsurile.

Poate că maestrul Ichim n-ar fi izbutit numai cu astfel de argumente să-l convingă pe protopop, dar după lungi discuții, de-a lungul cărora Cireșica a servit mai multe rînduri de cafele, maestrul Ichim și-a pus ochelarii și a scos din buzunar o hirtie solemnă pe care a cetit-o cu glas tare.

— Cireșica... Popazu, a meditat c-un fel de oftat concesiv protopopul.

Și, la plecare, maestrul Ichim a sărutat amîndoi obraji Cireșicăi.

*

Logodna a durat mulți ani, ani lungi de despărțire, așteptare, muncă și primejdii.

Trăienel a plecat în lume. Aurul verigii de logodnă a lucit bisericeste asupra vieții lui. A fost la oaste, la bele-arte, și cîteva luni în Italia, cu bursă.

La bele-arte, colegii l-au poreclit „Fecioara“. Dar nici ironia, nici ispita n-au putut mușca din fructul lui ursit. A muncit mereu, ca un student la medicină, fiind prețuit ca un elev model. Nu s-a grăbit să facă expoziții, spre deosebire de colegii lui. Nu și-a criticat profesorii : caz unic. I-a respectat pe toți, căutînd să învețe de la fiecare. Și n-a fost nici nemulțumit, nici răzvrătit, așa cum tatăl lui, primul grefier al tribunalului, a motivat de-a lungul vieții atîtea hotărîri date de cumințenia, ignoranța, capriciul s-au deprinderea judecătorilor ; cu ascultare și supunere ; nici resemnat, nici filozof, ci pur și simplu funcționar cu leafă și cu ani de pensie.

În timpul anilor de despărțire, Trăienel a scris mereu ; Cireșicăi i-a trimis cireșele candido ale inimii ; maestrului Ichim, harta strădaniei și a progresului ; iar celor de acasă vești bune despre sănătatea lui.

În fiecare vară a venit în orașelul lui natal, plecînd și mai logodnic în septembrie.

Între timp, nici Cireșica n-a fost cruțată. Surorile ei nu l-au văzut cu ochi buni pe Trăienel. Pentru pianistă, Trăienel e numai un pîrlit de pictoraș, un mîzgălici. Pentru romantică, e feciorul grefierului Popazu. Amîndouă i-au spus și repetat mereu că e ridicol să te căsătorești cu un bărbat atît de mic și au încercat să-i abată inima dinspre Trăienel.

Dar nici surorile, nici balurile, nici ofițerii garnizoanei n-au izbutit s-o scoată pe Cenușăreasă de la gura sobei ei în care așteaptă jarul inimii, dogorîndu-i obrazii.

Pianista s-a căsătorit c-un ofițer. A divorțat. Și s-a căsătorit din nou c-un avocat : cel care-o divorțase.

Romantica, după ce-a rupt două-trei logodne, a devenit directoarea școlii de fete : casă, luminat, încălzit, servitori, trăsura. A renunțat astfel la cele pămîntești, hărăzîndu-se apostolatului. Într-un singur an, diafana a cîștigat cinci kilograme. Și deodată s-a văzut cît de bine seamănă cu protopopul.

Și, în sfîrșit, a sunat și ceasul Cireșicăi.

Trăienel s-a întors din Italia, deschizîndu-și în orașul natal, înainte de nuntă, înțlia expoziție. Au bătut cuie toți trei : Cireșica, maestrul Ichim și Trăienel. Vernisajul a fost un adevărat triumf, ca și cortina absolvenței.

În expoziția lui Trăienel nici o pînză nu-i urită. Ochiul fiecăruia regăsește lin ceea ce admiră în natură : apusul de soare, floarea bine reputată, fructul, nudul, apa curgătoare și pădurea înverzită sau de aur. Toate sînt așa cum le-a lăsat Dumnezeu, dar în ulei, în cadră, și iscălite de caligraful lui Dumnezeu, Trăienel Popazu.

S-au vîndut toate tablourile, într-adevăr, ca pînea caldă. Orașul parcă s-a cinstit pe sine, grăbindu-se să facă zestre proverbialilor logodnici. Deputatul, prefectul, primarul, comandantul garnizoanei, directorul liceului, magistratii, profesorii, profesoarele și negustorii și-au lăsat cărțile de vizită pe cîte-un tablou corespunzător preferințelor. Numai cei cu nudurile și-au păstrat anonimatul.

Sufletul protopopului s-a luminat. Așa da !

Tot atuncea, maestrul Ichim a dat pe față cărțile știute pînă atunci numai de el și de cineva cu trecere la minister.

Maestrul Ichim a ieșit la pensie, în locul lui fiind numit Trăienel. Și, totodată, orașul a aflat cu „aaaa!“ că meșterul Ichim și-a donat casa lui Trăienel, el mulțumindu-se cu cele două odăite clădite între timp în fundul livezii.

O săptămîină înainte nunții — desigur, în luna cireșelor — logodnicii și-au gospodărit noua casă : casa lor. Maestrul Ichim nu a luat din casa dăruită decît strictul necesar unui bătrîn modest ; restul l-a dat logodnicilor. Și-au mai adus și ei cîte ceva : Cireșica, multe gavanoase, linguri și tingiri, mobile din odaia ei de-acasă, scoarțele de ea țesute, broderiile și zestrea albă a fetelor ; Trăienel, trecutul, prezentul și viitorul lui de pictor. Și-au împodobit păreții numai cu opere de-ale lui Trăienel. Nimic mai vesel decît sunetul ciocanului de viață nouă. Au avut și scară, dar n-au folosit-o. Fiecare cui a fost bătut de Cireșica ridicată-n sus de Trăienel. Tot ea și tot astfel a agățat tablourile pe păreți, luptînd apoi c-o nouă sărutare.

Nunta lor a dat orașului o noapte din povești, cu stele, cu privighetori, cu primăvara la ferestre și în trupul nou ca ghiocelul, al mirelui și al miresei. A curs mult vin, au curs și lacrimi.

Iar zorii dimineții au fost de culoarea cireșelor.

*

Trăienel are alt rang în orașul natal. Și vorbele concetățenilor și comportările îi spun : „maestrul Popazu“. Numai Cireșica îi spune tot „Trăienel“, cu zîmbetul pe buze și în ochi.

Cireșica e atît de gospodină, că la ferestrele căminului ei și lumina e mai lucitor curată decît la ferestrele celorlalte case. Au bucătăreasă, dar mai mult de ochii lumii, căci de fapt Cireșica face tot. Mîinile ei au moștenit patriarhalele tradiții ale Moldovei de odinioară. Nu-s numai harnice și iscusite, dar au și chemarea devotamentului. E ca un miros de faguri și de busuioc în casa lor. Camara e plină, pivnița la fel, podul asemenea ; în ogradă, păsările se îngrașă strălucind ca într-un rai al lor ; în casă nu-i muscă, șoarec sau gîndac ; în pomi nu-i omidă, în grădină nu-i buruiană, iarba deasă parcă-i pieptănată și lăută ; toate ceasornicele spun ora la fel, parcă mergînd în pas de defilare, iar atelierul e o sfînta sfîntelor.

N-au copii. În schimb, se au unul pe altul.

Cireșica e mereu frumoasă, dar tot ce era din cireasă albă în ființa ei devine mai robust rotund, împlinindu-se ca merele.

Iar maestrul Popazu, tot atît de mic ca și odinioară Trăienel, începe să se umple galeș. Parcă-i un pic însărcinat, gata să devie mamă. Muncește ca și înainte, dar doarme și mănîncă altfel ; mai cu seamă.

Își pregătește tot cu vechea sîrguință expoziția de la București. Și maestrul Ichim — care acum mai mult aude decît vede — și Trăienel doresc o consacrare cu răsunset în capitala țării. Nu numai ei, dar și orașul, dornic să se afirme, altfel decît prin politică, la centru.

Au descins, provinciali și optimiști, în Gara-de-Nord. Dar Bucureștiul a fost vitreg — ca întotdeauna — cu provincia. Cincisprezece zile în șir, într-o sală plătită scump, maestrul Popazu, Cireșica și maestrul pensionar Ichim au stat singuri și cu inima strînsă, ca niște gazde cu masa pusă cînd musafirii așteptați nu mai vin. Ziarele abia au pomenit în trecăt, ca despre un fapt divers, de expoziția lui Trăienel. Cronicarii reputați nu i-au con-

sacrat cronici, deși i-au vizitat expoziția zîbind laudativ și lingîndu-și buzele cînd Cireșica i-a tratat cu dulceți moldovenesti făcute cu mîna ei. L-au apreciat laconic. Unii : „Corect și mediocru“. Alții : „Plat“. Alții : „Fabrică de cărți poștale ilustrate“. Alții : „Fotografie în culori“.

Trăienel n-a mai înțeles nimic. E un adevărat complot. Maestrul Ichim s-a încruntat. Cireșica a oftat.

Apoi, toți trei au vizitat, pentru edificare, alte expoziții : lăudate. S-au îngrozit. Nici muncă, nici talent, nici frumuseță și nici cinste. Nuduri de mucegai și de vînația văzute în oglinzi convexe și concave. Desemnul e un fel de geometrie bolnavă de elefantiazis. Culoarele și-au pierdut buna-creștere de flori și curcubeie : se zvîrcolesc parcă hrănite cu revoluții și dinamită.

S-au înfricoșat ca într-un ospiciu de nebuni și au plecat, spălîndu-și rănile ochilor cu lumina, soarele și florile lui Dumnezeu.

Dar maestrul Ichim tot nu s-a lăsat. Are la București un vechi prieten din tinereță, pictor consacrat, ale cărui păreri fac lege. L-a adus la expoziția lui Trăienel, povestindu-i pe drum cum și ce fel.

Oracolul a intrat, și-a pus ochelarii, a privit, a zîmbit și l-a bătut pe Trăienel pe umăr, spunîndu-i mefistofelic de amical :

— Dumneata, stimate confrate, ești un om fericit. N-ai dramă.

Nedumerit, maestrul Ichim a insistat, cerîndu-i sfaturi pentru viitor.

— Ce sfaturi, iubite amice ? Lasă-l să trăiască fericit. Doar nu-i sîntem dușmani...

Astfel, cei trei pelerini ai artei s-au întors în orașul natal, sîngerăți, dar nezdruncați.

*

Totuși, vorba oracolului bucureștean a germinat încetul cu încetul în mintea maestrului Popazu, dîndu-i o întrebare enigmatică : „N-am dramă ?“

Ac de viespe.

Cum adică ? Fiindcă nu-i smintit ca ceilalți ? Fiindcă nu vede hîit și deșucheat ca oglinzile de panoramă ? Fi-

indcă ochiul lui e transparentă pentru frumuseța lumii, nu obstacol? Fiindcă respectă forma naturii și culoarea ei, cum au adus-o cerul, pomii, trupul și grădinile?

E ca și cum ai spune, fiind judecător: „Tu ai dreptate, hoțule, care calci legea, nu legea care te oprește de la rău. Lege, te condamn la moarte!”

Căci legea pictorului e natura. O lege scrisă chiar de Dumnezeu, cu mina lui, în formă, în culoare, în umbră și lumină.

Atunci de ce oamenii care calcă legea profană a omului sînt socotiți răufăcători și-s osîndiți — iar cei care în artă calcă legile dumnezeiești devin talente preamărite? Frumosul n-are judecată și judecători cu cumpănă și sabie?

De ce? Mereu: de ce?

Dar mințea maestrului Popazu nu suferă înțepătura semnului de întrebare.

Și-a limpezit deci fruntea și a intrat, alături de Cireșica, și mai cu hotărîre, în albia vieții lui de pînă atunci.

E nedreptățit. Nu-i singurul. Nici ultimul. Ceasul dreptății încă n-a venit: e-n timp.

Astfel a început maestrul Popazu să conceapă nemurirea.

*

De la o vreme l-au împresurat mormintele. Pe rînd: tatăl lui Trăienel, maestrul Ichim și protopopul Deculescu. O pauză. Și-apoi s-a dus și mama lui. Toți cei între care-a fost copil și tînăr, altădată.

Vin alte vremuri, alte tinereți și alte glasuri.

Cerul patriarhal de ieri, numai cu soarele, cu luna și cu stelele, azi zbîrnie de avioane.

Numele străzilor se schimbă, ca și zgomotele lor: ieri, de căruțe, azi, de automobile. Casele timpului sînt cuburi parcă pentru zaruri, nu pentru ființe vii. Partidele politice au învrăjbit pe oameni: fiecare e dușman, în sînge, celuilalt. Viața și-a pierdut catifelarea. E aspră și tăioasă, piatră și cuțit. Nu mai poți fi singur cu tine și ca tine. Trebuie să fii cu ceilalți, ca unii și ca alții, împotriva altora.

Și elevii s-au schimbat. Parcă nici nu au părinți. Simplul fapt că nu ești tînăr ți-i face dușmani.

Uneori, maestrul Popazu a auzit vorbe de batjocură despre cortină:

— Ne rid fetele cu-așa cortină. Să-i dăm foc!

Nu i-au dat, dar a ars ceva în inima maestrului Popazu.

A mai făcut cîteva expoziții, dar cumpărătorii s-au rărît din ce în ce. Cei care vin intră, stau, vorbesc de altele și pleacă. Urechea maestrului Popazu a surprins și oarecare șoapte:

— Vai, ce neant, ce platitudine!

— Și cînd te gîndești că se mai găsesc imbecili care să-l creadă pictor!

Crud și sincer. Năprasnic.

De la o vreme, maestrul s-a posomorît. Nu-i mai vine să picteze. Stă zilnic în atelier, cu fruntea-n mîni, înconjurat de pinze ca de o armată învinsă de vid.

— Ce-i, Trăienel? Nu ți-i bine?

Zîmbește Cireșicăi, dar sufletul filfiiie negru.

Într-o zi, s-a hotărît să întrebe pe unul care nu-i ca toți. Au fost colegi. În clasa șasea a fost dat afară din cauza „ideilor”; se vede că avea, de vreme ce toți profesorii le-au socotit intolerabile. Și-a isprăvit liceul, peregrin. Apoi i s-a pierdut urma în străinătate. Și într-un tîrziu iar a apărut, bîrboș, nepieptănat, bețiv, batjocorind prin cîte-o gazetă efemeră starea de lucruri, oamenii, metodele și monumentele.

Trăienel Popazu l-a ademenit la el acasă, făgăduindu-i o sticlă de vin vechi.

Hirsutul a intrat în căminul Cireșicăi. A fumat zvîrlind țigările pe jos, stingîndu-le cu talpa, a băut o sticlă, încă una, privind chiorîș prin atelier, și-a mai cerut o sticlă.

— Mă Popazule, bun băiat ești tu: zahăr. De ce nu te-ai făcut grefier ca tată-tău?

— Tocmai asta voiam să te întreb — a început cu inima strînsă maestrul Popazu. Sînt sau nu pictor?

— Tuu? Grefier, păpușică. Mîna de slujbaş, băiatule! Știi tu ce-i mîna lui Prometeu?

— Poate că nu-s pictor mare — a încercat maestrul, sîngerînd de modestie anxioasă.

— Nu ești deloc, Popazule! l-a retezat bărbosul.

— De ce, măi omule?

— Fiindcă ai fost, ești și vei fi fericit. Fericirea e somn, mă băiatule. Se-ngrașă sufletul dormind, ca porcul îndopat. Nici nu se mai poate urni din loc. Numai deschide gura și înghite. Viața, mă, e suferință, revoltă, prefacere, mișcare mare, vînt cu sînge și flăcări. Tu te-ai născut mort, Popazule — fericitul. Ai înmulțit numărul adormiților, și atît. Cum vrei să fii artist, cînd nici măcar om n-ai fost. Nu te superi?

— Te-ascult și vreau să te pricep, măi omule.

— Vrei, Popazule, că ești băiat bun și silitor, dar nu poți. Tu trăiești în ce-a fost și ce este. Nu poți să vrei, și nici n-ai ce să vrei. Cum e, tot bine e pentru tine, fiindcă așa e: cum să fie altfel? Tată-tău ți-a dat de mîncare, te-a dat la școală, ai bucherit toate neroziile din cărți — erau doar tipărite —, ai căpătat note bune, ai găsit un alt prost care ți-a descoperit talent la desemn și care te-a clocit în liceu, te-ai căsătorit cu fata proto-popului, n-ai înșelat-o, v-ați îngrășat unul pe altul, ești profesor, maestru, leafă ai, casă ai, vin bun ai — și nu-l pricepi —, nevastă ai, țititoare n-ai. Ce mai vrei? Mergi pe șine, băiatule, uns, din leagăn pînă la mormînt. În Dumnezeu crezi?

— Oarecum... Nu știu...

— Lasă că știu alții pentru tine, *oarecum*. Cum să nu crezi cînd vezi cu ochii tăi bisericile lui? Crezi, mă Popazule, și-n Dumnezeu, și-n rai, și-n lege, și-n virtute. Numai în moarte să nu crezi, că-i păcat de dulceața ta. Te-așteaptă raiul, mă băiatule, cu îngeri la poartă. N-ai fumat, n-ai băut, n-ai mințit, n-ai ponegрит, n-ai furat, n-ai rivnit la ce-i al altuia, nu ți-ai înșelat nevasta... Mă Popazule, mare minune mai ești! Tu n-ai avut o dramă în viața ta. Eu, mă, să fiu primar, aș tocmi un sculptor să-ți facă statuia, cu minile pe burtă, și să scrie pe ea cu litere mari: „Iată un om fericit“.

*

Dacă hirsutul a avut dreptate spunînd că fericirea-i somn, maestrul Popazu și l-a pierdut de-atunci.

N-are dramă!

Într-adevăr, dramă n-a avut.

A crezut în pictură și în sfaturile maestrului Ichim. A învățat mereu, crezînd în înțelepciunea profesorilor. A fost supus. A crezut în ascultare ca-ntr-o datorie sfîntă. A crezut în muncă, cinste și ordine. Nu și-a împărțit nici inima, nici trupul. Și le-a dat Cireșicăi. Devotat unei singure legi în pictură, unei singure femei în viață.

Și iată că nu-i așa.

Îi vine să se lepede și de pictură, și de Cireșica. Să calce strîmb. Să facă închinare altui sfat și altei legi. Să aibă în sfîrșit și el o dramă care să-i arate drumul la lumini de flăcări cu fum negru.

*

Încă înainte de apariția dramei, Cireșica a simțit că se întîmplă ceva, că miroase a ars. Trăienel nu mai intră în atelier, întîrzie în oraș, și-a pierdut pofta de mîncare, noaptea geme și oftează prin somn, uneori chiar vorbește fără șir, ziua rămîne dus pe gînduri la fereastră, abia răspunde la întrebări, e distrat, face și nu știe ce, țipă la servitoare fără motiv, zgomotele inofensive îl supără — Cireșica a trebuit să taie curcanul și cocoșul cel mai frumos — e încruntat mereu, dușmănos cînd tace în prezența ei, răstit cînd ea îl cercetează cu îngrijorare.

— N-am nimic!

C-un ton de „lasă-mă-n pace!“

Cireșica plînge noaptea, cînd toate gîndurile se adună cu nesomn pe perna somnului, ceea ce îl enervează și mai tare pe Trăienel, făcîndu-i viața de nesuferit. Nici unul și nici altul nu-și dau seama că lacrimile Cireșicăi au un caracter profetic.

Într-adevăr, drama s-a ivit la timp, găsindu-l copt pe Trăienel, sau permeabil.

Elevul Porjes din clasa întîia a venit la ora de desemn nu numai fără bloc, dar și c-un zîmbet impertinent.

— Ieși afară, nesimțitule ! Să vii cu părinții.

A venit numai doamna Porjes, văduvioară, c-un zîmbet cald de Sulamită. Elevul Porjes n-a pățit nimic. Nici mama lui, fiindcă maestrul Popazu, și în păcat, tot cel de odinioară a rămas. Atît numai că și-a schimbat drumul de acasă la școală, la dus și întors, nemaitrecînd prin piața cu statuia eroilor. S-abate, ocolind, pe la atelierul de croitorie „Rochii și Confecțiuni de Dame“ al doamnei Porjes. Sulamita îl așteaptă la fereastră. Are părul creț și negru, ochi de noapte tropicală, buze de un roș fierbinte. Văzînd-o numai, parcă îți aduci aminte de ținutul rodiiilor.

Odată, maestrul Popazu i-a oferit — pictural — o garoafă ruptă din grădina de acasă.

— Frumoasă floare, au admirat-o pe bustul doamnei Porjes strălucitor de ace, cucoanele venite la cercat.

— E de la maestrul Popazu...

— Aaa !

Acest „aaa“ în care fierb ecourile, a sonorizat garoafa pînă la urechea Cireșicăi și-a surorilor, dîndu-i o rezonanță orgiacă.

De-atunci, surorile au început să picure otravă în urechea Cireșicăi. Și pianista, care-i căsătorită cu un avocat, și romantica, falnica directoare a școlii de fete.

— Să te faci de ris c-o jidaucă !

Cireșica a plîns pe toate pernele și la toate ferestrele casei, pînă cînd într-o zi și-a luat inima-n dinți, spunînd lui Trăienel ce se vorbește, gata să-l creadă și să-l ierte și să fie iarăși Cireșica lui.

Dar Trăienel, în fond nedreptățit, a izbucnit ca un vulcan :

— Așa sînt eu : artist, fără prejudecăți burgheze. Dacă nu-ți place, pleacă la surorile tale !

Și Cireșica a plecat la sora ei, fosta romantică, lăsîndu-l nedumerit și alarmat.

A doua zi s-a și zvonit în tîrg că Cireșica dă divorț. Binevoitorii s-au grăbit să-l informeze pe maestrul Popazu. Cu toate c-a simțit în inimă un cui de răstignire, maestrul a ridicat din umeri, rece, ricanînd cu nepăsare :

— O privește.

Binevoitorii, indignați de atitudinea maestrului, au relatat-o, dîndu-i proporții, surorilor Cireșicăi. După un leșin sincer, cu comprese și apă de flori, Cireșica a introdus acțiune de divorț prin cumnatul ei, avocatul.

Trăienel a încuiat casa și s-a mutat în fund, în chiovăia bătrîneții maestrului Ichim. Într-adevăr, e în plină dramă. Se simte oarecum ca o statuie răsturnată de pe soclu, lăsată pe seama derbedeilor, a cinilor și a cioricilor. Îl vorbește de rău tot orașul. Pe cît e de compătimită Cireșica, pe-atît e de hulit el. Ea, ingerul ; el, demonul. Pentru ea naframa, pentru el lancea. Elevii îl salută cu un zîmbet sfidător. Profesorii tac solidar cînd vine printre ei în cancelarie. Antisemiții îl arată cu degetul pe stradă, ca pe un vîndut. Un cărbune batjocoritor i-a desemnat pe stilpul de la poartă caricatura Sulamitei Porjes c-un cățel de usturoi în gură și o garoafă între sîni. Nu mai pictează de mult, fiindcă și-a pierdut încrederea în dumnezeul culorilor. Dar acum parcă l-a părăsit pictura, ea lepădîndu-se de el. Iar Cireșica a lăsat un gol atît de mare în jurul lui, încît se simte ca o casă arsă cu pereții dărîmați.

Nu mînîncă, abia doarme, oftează ca babele, vorbește singur, suspină, își șterge ochii cu batista, își simte inima ca o bubă care coace, nu-i vine nici să se spele, nici să se schimbe, nici să se radă. Gîndul sinuciderii e ultima lui rezervă de optimism. Se gîndește uneori la înmormîntarea lui, cu Cireșica după dric, în haină de doliu ; plînge după el și Cireșica, și numai așa se mai răcorește puțin.

Asta cînd e singur.

Dar între oameni se îndîrjește din nou și trece printre ei răzvrătit, hulit și mîndru ca un geniu printre contimporani.

Într-o zi a primit o scrisoare de la sora Cireșicăi, doamna directoare, prin care îl întrebă, înțepat, cînd poate să vie sora ei să-și strîngă zestrea.

A răspuns că o așteaptă peste două ore. Și adunîndu-și toată energia, a pus pe stilpul de la poartă o pancartă : „De vînzare“, scrisă cu litere gotice.

*

El i-a descuiat ușa din față, răspunzînd la sonerie. S-au văzut abstract unul pe altul, ca două cifre care-au fost alături, despărțite prin scădere.

Cireșica a intrat în casă salutîndu-l demn și rece — lecția doamnei directoare —, dar cu ochii roși : cireșele.

Maestrul Popazu i-a predat cheile casei și-a lăsat-o singură. El s-a retras în atelier. N-a mai intrat în casă de o săptămîină. E-un început de colb în casa aerului și-a gospodăriei. Aceleași lucruri împrejmuitoare i-apar altfel, neînsuflețite, reci, înstrăinate. El le cunoaște bine, dar parcă ele nu-l mai recunosc. Și fiecare clipă e o inimă care nu bate, fiindcă toate ceasurile casei s-au oprit.

Afară-i primăvară. Dar e afară numai, ca o fată cu cireși, oprită la fereastra casei de vînzare.

De dincolo s-aude zăngănit de chei, zgomot de mobile împinse.

E ca o pierdere de sînge. Se golește casa drept prin inimă, sleind puterea.

Și-ncet, cu-ncetul, amintirile încep cu semn de doliu. Anii de liceu, maestrul Ichim, cortina, entuziasmul Cireșicăi, aurul logodnei, anii de muncă și speranță, laurii primei expoziții, primăvara casei cu ferestrele deschise pentru-un început de viață, noaptea nunții, anii luminoși de-apoi...

Hirsutul îi apare ca un demon, rînjind prin fum și flăcări. Cît despre doamna Porjes, a uitat-o. A mai rămas din ea doar numele unui elev impertinent pe care trebuia să-l dea afară...

Trăienel plînge.

Își șterge ochii.

Se duce ca în somn, înspre ietac, deschide ușa și rămîne-n prag.

Fericirea-și face cuferele. Cuie negre pe pereți și-n inimă.

Cireșica umblă în dulapul cu rufe. Pe-ale ei le aruncă-n cufăr, ca pe niște rufe negre ; dar pe-ale lui Trăienel le rînduiește cu atîta grijă și delicateță sfișiată, că lui Trăienel îi vine iar să plîngă.

Nu mai poate.

— Cireșica !

Plîng amîndoi, brațe în brațe, cu lacrimi și cu hohote. Dulapul se închide singur, scîrțîind.

Brațele lui Trăienel o duc pe Cireșica spre canapeluța lor. Plîng și se sărută. Își șterg ochii unul altuia.

— Ai slăbit, Trăienel.

Mîinile ei de gospodină sînt duios nemulțumite de obrajii lui.

Trăienel îi sărută mîinile ; Cireșica îl sărută pe frunte și pe ochi.

— De ce ne potrivim noi lumii ? se-ntreabă deodată Trăienel c-o bărbătească încruntare.

— Știu eu, Trăienel, suspină ea întretăiat.

Trăienel se smulge hotărît de lîngă Cireșica.

— Ce faci, Trăienel ?

— Pun lucrurile la loc.

Le-aruncă, nu le pune.

E o explozie de bucurie în toată casa. Rîd ferestrele, oglinzile și ochii. Parcă a început vacanța într-o școală de copii, dezordinea odăii materializînd tumultul fericirii cu bătăi de inimă.

Cineva bate la ușă.

— Cine-i ? se încruntă Trăienel, gata de luptă.

— Vrem să vizităm casa, răspunde un glas de afară.

— Pentru ce ?

— Nu-i de vînzare ?

Trăienel clipește înspre Cireșica și răspunde, îngroșîndu-și glasul :

— S-a vîndut.

Rîd amîndoi ca doi copii lăsați singuri acasă.

— Nu era păcat ? — oftează Trăienel ca după un coșmar, arătînd cu mîna spre dezastrul evitat.

*

Trăsura doamnei directoare, care așteaptă la poartă, s-a întors cu un bilet laconic : „Ne-am împăcat“.

Bineînțeles, maestrul Popazu a pictat și după dramă întocmai cum pictase înainte.

Căci, pîn' la urmă, Domnul cerurilor nu s-a îndurat să rupă aripele unui înger caligrafic, fără zbor.

INGERUL A ÎNVINS

Toate ferestrele salonului sînt deschise. Au poposit afară pomii de primăvară. Vin încă pîlcuri-pîlcuri. Drumul lor începe în depărtarea albă a Căii-Laptelui.

În mijlocul salonului, pe parchetul lustruit, e catafalcul. Ard luminări. Miroase a tămîie și postav negru. Matasa rochiei nu mai foșnește. Urechile de ceară au uitat să-și scoată cerceii. Mîinile galbene au rămas în frig fără mînuși.

Odinioară, în mijlocul salonului pîlpîia constelația pomului de Crăciun. Copiii sărăcimii — fracțiunea liberală — veneau cîte doi, după înălțime. Servitorii deschideau ușile salonului unde-i întîmpina, orbindu-i, pomul de Crăciun. Alături de brad, conu Todiriță Albu în redingotă neagră; cucoana Frăsînica în rochie de matasă, și el, Costăchel, în haine de catifea albastră cu guleraș de dantelă.

Apoi au început balurile pentru Costăchel, pînă atunci plecat la „studii“, de curînd întors de la Paris doctor în Drept, de la Montpellier.

Dar Costăchel nu și-a găsit Cenușăreasa la balurile din salonul casei părintești.

Apoi, Costăchel n-a mai putut respira în tîrgul de provincie și a rămas la București: „la centru“, cum spunea conu Todiriță care-l vedea pe Costăchel ministru în curînd. Costăchel n-a fost decît șef de cabinet, făcîndu-și relații în lumea bună. Și s-a lăsat și de politică.

Apoi a murit conu Todiriță, cu șervetul la gît, chiar în timpul mesei, la cafea.

Și de-atunci a rămas singură cucoana Frăsînica, privind de la fereastră; iarna, balul de copii al fulgilor; primăvara, balul de dudui al pomilor; vara, cotilionul verde; toamna, menuetul frunzelor de aur.

Și totuși, bătrîneța cucoanei Frăsînica la „Castel“ — așa se spune casei Albu în orașul dintre munți — n-a fost pustie. Veneau să-i ție de urît și babele — cucoanele din vremea ei —, dar inima cucoanei Frăsînica se dădea cu totul „drăcușorilor“. I-adevărat că semănau cu niște drăcușori făcuți de-un meșter drac în vreun Nürenberg al iadului. Ar fi putut să treacă unul după altul, ca printr-un tunel, printr-un manșon. De astrahan zburlit, cu moț în coadă, cu gheruțe ca de pisicuță, dințișori de șoarec, urechiușe cu zulufi, țupăind mai mult decît mergînd, parcă fragili ca ceștile păpușilor, și cu lătrat în miniatură învâțat de la pisici, prunci răi și păsări guralive. Uneori scînceau ca un orfelinat de greieri, iar alteori, tot porțelanul lor tăios se spărgea în sonoritățile timpanului, să-ți astupi urechile cu și mai multă vată decît pentru tun. Dar, dimpotrivă, pînă și țîntăreala lor soprană, de foste primadone încă ambițioase, o ferecea pe cucoana Frăsînica. Cînd vorbea cu alții despre ei, le spunea „drăcușorii“: cu mîndrie. Lor le spunea „dragii mamei“, fără pui-pui-pui, dar cu această intonație, cînd îi chema la ea pe toți. Altminteri, le vorbea pe nume, cu vocative de răsfaț:

— Pufușor, gîndăcelule, de ce nu vrei mata papiță?

Costăchel îi știe pe drăcușori de pe vremea pomului de Crăciun.

— Închide ușa, Costăchel, să nu fugă vreun drăcușor!

— Închide fereastra, Costăchel, să nu răcească drăcușorii!

— Uită-te unde calci, Costăchel, să nu dai peste vreun drăcușor!

De-atunci încă, drăcușorii au fost muștele lui — sacre —, viespile lui — intangibile —, dușmanii lui de moarte, pe care trebuia să-i ducă în brațe, să-i caute pe subt paturi, să-i dezmierde, și uneori chiar să-i pieptene

cu de-amănuntul — din coadă pîn'la urechiușe — subțochii umezi de duioșie ai cucoanei Frăsînica.

N-a știut ea, săraca, ce șarpe încălzește la sîn. Căci Costăchel — care să-i piște nu putea, fiindcă erau un nod de sonerii —, de multe ori, prin vis, strîngea de gît pe cite-un drăcușor, deșteptîndu-se mai ușurat decît în raiul dreptilor.

Dar toate trec.

În salonul celor trecătoare, cucoana Frăsînica doarme între luminări aprinse, după ani mulți de singurătate la fereastră. Iar pe parchetul străpuns de oglindirea flăcărilor, abia s-aud gheruțele celui din urmă drăcușor. Cucoana Frăsînica a murit cu el în brațe : o lingea pe obraz, dîndu-i zîmbet.

Costăchel încă nu sosise.

Și cucoana Frăsînica a lăsat cu limbă de moarte cămărășitei vorbă pentru Costăchel :

— Să aibă grijă de Chiți-Chiți, în suvenirea mea !

*

Costăchel stă la fereastră, în fotoliul mamei lui. O vechează pe moartă, lîngă pomul de Crăciun al amintirii.

Și el se simte musafir în viață. N-are pe nimeni : nici soție, nici copii, nici dușmani. Renta, casa, clubul, restaurantul, taifasul, tabietul, somnul. N-a făcut nimic în viață : nici rău, nici bine. A trăit curtenitor printre oameni străini și s-a deprins să numească prieteni pe cei cu care se vedea-ntr-aceleași locuri mai în fiecare zi.

Părul i s-a rărit și-i alb. Pe mîni au început să-i apară petele gălbui — ca de rugină ștearsă — cu care au intrat în anii albi și mînile lui conu Todiriță. Mortul i-a lăsat mînile. În locul monoclului cu șnur, poartă ochelari. În loc de ghetre albe, ghetre cenușii. Tot guler tare, dar gîtul e zbîrcit. Îl dor genunchii, șalele și brațele la-ncheieturi. Cu fiecare beteșug, învață alte cărți de medicină. Începe să-și cunoască trupul : anatomic.

Dar se ține bine. Drept, ca un condamnat la moarte care stă în fața puștilor fără basma la ochi. Cu unghiile

îngrijite, cu hainele călcate și dinții smălțuiți de-un meșter al Parisului canțonetelor din tinereță.

I-a trecut timpul. Miroase a paciuli, ca și rufele scrobite. Și lui îi vine rîndul fotoliului de la fereastră. Cărțile tinereței, recitite, gazetele ilustrate, tusa, pasiențele, țigara răsucită — numai așa-i mai rară —, cafeaua preparată în ibric — mai trece timpul —, grija ceasornicelor, să nu sune halandala, tizanele...

...Și Chiți-Chiți.

Chiți-Chiți i-a sărit în brațe, căutînd-o pe cucoana Frăsînica pretutindeni, negăsind-o, și deodată parcă presimțind-o.

— Ce faci, Chiți-Chiți ? se cutremură-n morminte drăcușorii.

Dar Chiți-Chiți, cățelușă tinărară, orfană de părinți, ultima din dinastia drăcușorilor, a semănat și a cules deodată inimă, în inima dușmanului.

— Chiți-Chiți !

Îi șoptește și o dezmiardă.

Mînile lui conu Todiriță, șaptele cucoanei Frăsînica.

Alături de conu Todiriță, dus cu șervetul la gît dintre cele pămîntești, cucoana Frăsînica poate să zîmbească din ceruri, cu ochii uzi.

Îngerul a învins.

Pomii înfloriți în livadă cădelnițează floare nouă și tîmîie veche.

*

În fund, după zid, e casa dintre nuci ; „Sihăstria“ — așa i se spune. Vorbă de piatră veche, între nuci amari.

Acolo a trăit, pe locul neamului și-n zidul lui, Timotei Condrea, ultimul bărbat al numelui de mitropoliți, sfetnici și cărturari, cu soția lui Despina, și cu fiica lor, Arabela.

Timotei Condrea a fost fruntaș al Partidului Conservator, ca și tatăl lui. L-a urmat întru toate. A trăit demn, fără să se plece — decît în biserică —, iubit cu ascultare și cu teamă de ai lui, stimat cu ascultare și cu frică de partizanii politici, dușmănit cu respect de adversari.

Todiriță și Timotei au urmat împreună clasele primare și liceul. Todiriță, fiu de dascăl; Timotei, Condrea. Cu Todiriță, câtă vreme au învățat numai alături, Timotei a stat în bancă. Dar când a venit ceasul ideilor, Timotei s-a ridicat din bancă și s-a dus.

Și dus a fost de lângă Todiriță.

De-atuncea nu și-au mai vorbit.

Avocat unul, avocat celălalt: niciodată alături.

Decani pe rind, unul și altul.

Timotei Condrea, șef al conservatorilor.

Todiriță Albu, devenit conu Todiriță, șef al liberalilor.

Trăiau față în față în viața de toate zilele, luptau față unul cu altul, dar parcă nici nu se vedeau, orbi unul pentru altul, ca stâlpii a două fruntarii.

Și-ntr-o zi, Timotei Condrea află de la tribunal că Todiriță Albu își face casă lângă Sihăstrie. La început nu i-a venit să creadă. Dar de îndată a văzut și a crezut. De-atunci i-a fost dușman — prin dispreț. N-a spus nimic, dar a pus să înalțe zidul despărțitor.

Așa că Arabela Condrea a copilărit alături de Costăchel Albu, auzindu-i numai glasul, dincolo de zidul și de nucii alor ei. O copilărie gravă, ca o stareț a jucăriilor, fără de alți copii. „Duduia“ — așa i s-a spus de mică — a crescut la umbra răstignirii lui Hristos, învățând de fragedă ceea ce alții nu știu nici la bătrîneță: tot ce-i înțelepciune-n cărți, colbăindu-și mintea cu lumini abstracte.

Fără copilărie, fără tinereță, cultivându-se mereu, Duduia a rămas Duduia.

Dar balurile? seratele? musafirii?

Cînd s-o face mare Duduia.

Cînd?

Căci părinții îmbătrînesc mereu, și pentru ei Duduia-i tot Duduia.

După ce s-a dus timpul cozilor pe spate și al rochiței scurte, Duduia a trăit lângă bătrîneța părinților ei, făcînd gospodărie pentru mama ei, Despina Condrea, și făcînd lecturi din hronici sau din clasicii latini, pentru Timotei, paralytic într-un scaun cu roțițe, sau jucînd șah cu el.

Apoi s-a aprins candelă pentru somnul Despinei.

Cine să aibă grijă de această candelă? Duduia.

Apoi a adormit de veci, lângă Despina, Timotei.

De-atunci Duduia le-ngrijește casa și mormintele, și tot Duduia a rămas.

S-a întîmplat totuși ceva și-n inima Duduii. E mult de-atunci, în ani, dar, într-un suflet limpede, *odinioară* e aproape ca și *acum*.

Duduia are paisprezece ani. Într-o noapte de primăvară, cu lună plină, se plimbă printre nucii, cu cozile pe spate și rochița scurtă, meditînd. Apare deodată, ca-n poveste, un fel de vietate năzdrăvană care latră mic. Vrea să vorbească? Un cățeluș pe care frunza nucilor l-ar fi cules în palmă, dîndu-l huța. Duduia îl ia în mîni, uitîndu-se la el cu zîmbet.

Apoi aude dincolo de zid un glas cam răgușit, dar tînar tare, chemînd:

— Cic-cic, unde ești, Cic-cic?

— Aici.

— Îmi dați voie să intru la dumneavoastră, domnișoară?

— Poftim!

„Domnișoară“.

Vorbă mai fragedă nouă decît floarea pomilor în lumina lunii.

Albă, Duduia se reazămă de zidul ispitei și așteaptă cu ochii spre poartă.

A intrat o umbră. Se apropie. Se înclină. Se prezintă. Ia cățelușul din brațele Duduii, mulțumește și pleacă.

Inima Duduii rămîne lângă zidul păcatului, ca o revărsare de trandafiri, dîndu-i abia atunci parfumul vieții.

În fiecare primăvară, Duduia s-a plimbat pe lângă zid. Acolo numai, la hotarul nucilor, avea înfilnire cu inima ei.

Dar după moartea părinților, inima Duduii, cea cu două candelii, a mai făcut ceva. A trimis-o într-o zi pe sufragița Safta să i-o aducă — dar în mare taină — pe cămărășița cucoanei Frăsînica.

I-a adus-o, noaptea.

Cămărășița a plecat c-o punguliță de galbeni. Și peste cîteva luni, o pereche de „drăcușori“ de-ai cucoanei Fră-

sînica s-au încălzit în brațele Duduii. Mici de tot : de-o lună.

Și asta-i tot ce s-a întîmplat în viața Duduii.

*

A venit tot târgul la înmormîntarea cucoanei Frăsînica.

E tinără lumina florilor în munți. Miroase a miere și a iarbă cu pelin

Și cerșetorii au aur, ca mîinile împăraților.

Cerul e numai rîndunele, grădinile numai pomi, pomii numai floare, floarea numai fluturi și albine.

Brazii munților sînt brazii învierii soarelui.

După dric, în mare doliu, merge Costăchel.

Și tocmai în urma convoiului pornit de la poarta Castelului vine la pas o cupea veche-veche, parcă de pe vremea veacului cu crinolină, scoasă dintre molii și păianjeni. E neagră cupeaua Sihăstriei, ca un alt dric, dar în ea e ceva mai alb decît miresele : Duduia.

Duduia a venit la înmormîntarea cucoanei Frăsînica Albu !

Vorbe mari cît munții, în târgul mic cît vorbele.

Unii oftează, alții dau din cap cu înțeles, alții ridică din umeri. Cei tineri nu pricep nimic. Zîmbesc cu ochi de primăvară.

„Ei și ?“

„Ei făca !“ spun bătrînii.

După înmormîntare, tot orașul se întoarce vesel de la cimitir. Dumnezeu s-o ierte. A plecat pe vreme bună. Costăchel se așază iar la fereastra salonului.

Bate luna plină peste munți, peste livezi. Ies toate umbrele.

Oftează a frunză veche sufletul lui Costăchel. Deasupra-i creanga tinereții : s-a uscat.

Vinde Castelul. Dă drumul la slugi. O ia pe Chiți-Chiți și se duce.

— Chiți-Chiți !

Cățelușa vine *pizzicato* pe parchetul lunecos. Costăchel o ia în brațe. Chiți-Chiți îl linge pe obraz, miaună, geme, sare jos, scurmă parchetul. N-are astîmpăr. Roiește.

— Ce-i, Chiți-Chiți ?

— Dar Chiți-Chiți oftează și geme ca o femeie închisă într-o cutiuță fermecată. .

— Ce-i, Chiți-Chiți ?

— Ei, ce-i ? oftează cămărășița. I-o mirosit a buruiiană verde ! Parcă cine-i vinovat c-o făcut-o Dumnezeu cît o vrabie și vre cîni...

*

Se urzește ceva atît de delicat în inima Sihăstriei, că și fluturii de noapte și-ar opri catifelarea palpitației de gene cu luceferi în extaz. .

Duduia îl așteaptă pe Costăchel Albu.

Costăchel i-a trimis o carte de vizită cernită, adresată „Domnișoarei Arabela Condrea“, în care-și exprimă emoția pe care a simțit-o văzînd cupeaua și coroana de flori la înmormîntarea mamei lui și, totodată, solicită favoarea de a face o vizită stimatei domnișoare la picioarele căreia depune recunoștința și devotamentul lui.

Moartea a făcut punte între Castel și Sihăstrie.

Timpul nu mai este o mișcare de ani și minutare : e transparența unei așteptări împlinite.

Ce-a fost este.

N-au nins ierni. Toamne nu s-au scuturat.

Aceeași, floarea primăverilor străluce pe aceleași crengi.

Ca un arcuș, ziua de ieri și ce-a de azi cîntă pe-aceeași strună.

— Unde ești, Cic-Cic ?

— Aici.

— Îmi dați voie să intru la dumneavoastră, domnișoară ?

— Poftim.

„Domnișoară“.

Vorbă mai fragedă ca floarea. Cade prin ani, aceeași, albă ca atunci, din lună, de pe creangă, lung în suflet.

Duduia îl așteaptă în salon pe Costăchel Albu.

Ferestrele sînt deschise. Albina primăverii cîntă. Călduț, vîntul din pomii albi trece prin nucii Sihăstriei, intră dulce pe ferestre, flutură perdelele, se duce spre Duduia și o bate lin.

Oglinzile-au uitat că sînt oglinzi.

Toate-au uitat ce sînt.

Numai în inima Duduii trandafirii și-au adus aminte.

*

Costăchel vine printre nuci în haină neagră, fără amintire. Sihăstria e mult mai veche decît Castelul. Și Duduia e domnișoara acestei vechimi.

„Biata Duduia! Cîți ani să aibă?”

Întrebare care încrețește fruntea și îngălbenește calendarile. Răspunsul parcă vine din gromolnice.

Cîți ani? Și mai mult decît cincizeci. Pe-aproape de șaizeci. Desigur, slabă și uscată ca acele ațe de paianjen care-atîrnă din plafon pînă-n podele, încolăcindu-ți fruntea, haina și piciorul e-un fir din creștet pînă-n tălpi.

Și e fecioară! Numai gîndindu-te, te prăfuiiești de molii pe iarba primăverii și-ți vine să tușești uscat.

Dacă n-ar fi Chiți-Chiți, Costăchel nu s-ar încumeta să-nfrunte pe Duduia Sihăstriei. Dar Chiți-Chiți a gemut o noapte-ntreagă. N-a vrut să bea nici apă de flori, nici să asculte concertul cutiei cu muzicuță, rămasă din copilăria lui Costăchel, nici să se joace cu șoricuțul cu resort care aleargă pe roțițe dintr-un capăt al odăii pînă-n celălalt, oprindu-se cu nasul de părete.

Chiți-Chiți a plîns ca o albă mioriță, Costăchel n-a dormit și, uitînd de toate ale lui, s-a gîndit numai la cățelușă. Dimineața, cămărășița cucoanei Frăsinica a crezut că iar i-aude glasul cînd l-a văzut pe Costăchel cu Chiți-Chiți în brațe, întrebînd-o:

— Ce-i de făcut cu Chiți-Chiți?

— I-om găsi pereche.

— Unde?

— La Sihăstrie.

Și cămărășița i-a mărturisit păcatul dintr-o noapte, cînd a dus Duduii pruncușori de „drăcușori“.

Iată de ce Costăchel se duce ca-n poveste printre nucii Sihăstriei să aducă leac lui Chiți-Chiți.

*

Sună. Intră.

Cine intră nepoftit la Sihăstrie?

Ochii Duduii l-au văzut. Se uită lung. Se vestejesc deodată trandafirii, arși de brumă.

Dar cine-l primește în salonul Sihăstriei?

Costăchel suride. Nu-i vine să creadă. Vede și suride, sărutînd o mîna pe care crinul ar putea s-o ducă mai departe, spre icoane.

Duduii-i naltă, dreaptă, pură. Nici ochii nu-s bătrini, nici umbra genelor, nici zîmbetul, nici gravitatea frunții albe subt pieptănătura părului în care-s cozile.

Anii în urma ei sînt drepti ca plopul aleilor medievale. Ea vine printre ei, albind în lună, aducînd un foșnet de mătasa lebedelor adormite pe oglinda lacului.

E Arabela Condrea, castelana Sihăstriei.

Stau, beau cafea, vorbesc despre cei duși, privind portrete, răsfoind albumuri.

Timpul trece. Costăchel nu pleacă. Venise pentru Chiți-Chiți. Acum rămîne pentru el. E-n timpul lui, în romantismul vechilor lecturi.

Costăchel suride, dar surisul îl îmbătrînește și mai tare, împăienjenind cu zbircituri ochii cețoși, faldul obrazurilor, vechimea — văruiată — a dinților de la Paris. După suris, vine țigara răsucită cu tabiet; după țigară, tusa cu obrazul într-o parte, ochii înroșiți, glasul dogit, baltista...

Stau împreună și, treptat, Duduia simte ațe de paianjen. Vin ca funigiei. Se destramă clipa-n ani, anii în clipe. Ning. Transparentele se troienesc. Roua se tulbură. Mîinile ostenesc stînd pe genunchi. Spinările parcă se pleacă. Vin și tăcerile. E ca un somn de iarnă. Costăchel vorbește despre lucruri vechi: copilăria lui. Apoi pleacă la școală; dascălii de-atunci. Toți în morminte. Apare și liceul. Costăchel în uniformă. Ah! tinereță! Universitatea. Pleacă la Paris. Parisul fredonează canțo-

nete de-altădată. Costăchel își freacă palmele uscat zbir-cite — palmele lui conu Todiriță — și zîmbește.

Parcă-i iarnă în zîmbetul lui Costăchel. Duduia pleacă ochii. Îi vine să plîngă.

Dar „drăcușorii“ ? Unde-s drăcușorii ? Parcă întrebă un copil de jucăriile ascunse.

Vrasăzică știe !

Duduia trimite după drăcușori. Nu-i bate inima. Se strînge.

Drăcușorii vin într-un galop de miniaturi, lătrînd — ca și atuncea — mic.

Zidu-i departe în noaptea lui de mai, alb ca o moarte printre nucii de atunci, cu trandafiri uscați ca varul.

Costăchel îi ia în brațe pe drăcușori, îi dezmiardă, le vorbește, îi lasă să-l lingă pe obraz, și oftează.

— Biata Chiți-Chiți ! A rămas singură. Toată noaptea n-a dormit.

O pulbere de trandafir uscat a colorat obrații Duduii.

A ! de asta...

Nu. Nu de asta. Venise pentru asta, dar acum Costăchel ar vrea pereche pentru el. Astfel ar fi și drăcușorii laolaltă.

Dar toate cu încetul. Costăchel nu se mai grăbește. Are minile lui conu Todiriță și răbdarea din fotoliul cucoanei Frăsînica.

Se întunecă albastru la ferestre. Lămpile se aprind.

— Am auzit că vindeți casa, spune Duduia.

Nu. N-o mai vinde. Rămîne la Castel, alături de Sihăstrie. Acolo-s toate amintirile. Rămîne cu ele și cu Chiți-Chiți, zîmbește Costăchel galant, spunînd la revedere drăcușorilor.

Dar Duduia, care-l însoțește, se uită înspre nucii și tace.

A răsărit și luna.

Costăchel merge încet, ca printre cruci.

Duduia închide ușa. Acum e singură. Nu cade pe un scaun, nu oftează și nu plînge.

Se vede într-o oglindă venețiană, la lumina lămpii, răsărind din umbră.

Și suride.

A fost în vizită conul Costăchel Albu la cucoana Arabela Condrea.

Și tocmai după ce-a plecat, într-o oglindă veche, cucoana Arabela și-a adus aminte de Duduia.

Căci și la Sihăstrie, ca și la Castel — unde conu Costăchel se va-nțilni cu Chiți-Chiți —, ca și la cimitir, unde părinții îi așteaptă pe Costăchel și pe Duduia : in-gerul a învins.

VĂDUVELE

Alai al arșiței cu icoane de aur, teii înfloriți stau, trec încet, iar poposesc și iar pornesc prin migrena doamnei Todirașcu.

Iftimie Todirașcu a murit subit la trei după-amiază, citindu-și ziarul la masa de lucru. L-a găsit servitoarea, cu ochelarii strîmbi pe nasul subțiat, o muscă pe buzele vinete și ziarul în mînă, degerat de moarte.

Și toate roțițele automate ale vieții de toate zilele s-au oprit. Numai ceasornicele merg înainte, tic-tacul lor ferindu-se de cel cu lumînarea la cap.

Servitoarea îi spune tot „domnul inspector“, ca și cum moartea n-ar fi decît o altă treabă de-a domniei-sale.

Cu toate că storurile sînt lăsate, vara arde și mai tare la ferestrele casei cu mortul.

Doamna Todirașcu a luat un antinevralgic și o cafea neagră fără zahăr, cu zeamă de lămîie. Acum e întinsă pe canapea, ducînd în răstimpuri, pe frunte și la nas, batista stropită cu apă de colonie.

Toate se miră, stînd pe loc, înainte de-a începe altfel. La trei jumătate, defunctul trebuia să se radă și să-și facă dușul; apoi să-și schimbe hainele și rufele cu care se dusesse dimineața la serviciu, punîndu-și rufe de mătase și hainele de fresco cu care se întorcea în fiecare seară, după opt, aducînd același feminin parfum. Doamna Todirașcu îl privea plecînd, gătît ca un student îndrăgostit, zîmbind c-un fel de duioșie malițioasă. Să mai faci

dragoste pe-așa căldură! Programul ei era mult mai cuminte. La patru jumătate, cînd căldura se mai potolește, trebuia să-și ia înghețata la Nestor; pînă la patru jumătate și-ar fi isprăvit romanul început azi-noapte, în pat, și continuat dimineața, în grădină. La cinci trebuia să se ducă la cinematograful. La șapte avea oră la dentist. Iar la opt, opt jumătate, îl și vedea sosind pe domnul Todirașcu, zîmbind cam somnoros, cu un carton de tarte de la Nestor.

Acum, doamna Todirașcu nu mai poate face nimic. Trebuie să fie cu de-amănuntul văduva mortului, cum a fost și soția lui. Doctor, preot, primărie, ultima toaletă, dric, înmormîntare. E mai mult mirată cu neliniște decît tristă din cauza morții. Se gîndește la noua ei situație ca cineva care a scris o viață întreagă cu mîna dreaptă, trebuind deodată să scrie cu stînga. Și pe deasupra va trebui să plîngă, ea care n-a mai plîns din cauza lui Iftimie de peste douăzeci de ani. A plîns cînd era logodită, a plîns în primii ani de căsătorie, pentru nimicuri pasionante, și după aceea s-a deprins cu Iftimie care a devenit vecinul din pat, vecinul de la masă, el cu-ale lui, ea cu-ale ei, punîndu-și aceleași întrebări, primind aceleași răspunsuri, cînd cu gutunar, cînd fără, cînd în haine de vară, cînd în haine de iarnă.

De la o vreme, inspecțiile domnului Todirașcu prin Moldova au devenit mai dese. Doamna Todirașcu și-a închipuit că nici în inspecții nu doarme singur, fiindcă știe că domnul Iftimie simte nevoia unei femei, mai ales noaptea. Dar niciodată nu și-a făcut sînge rău pentru atîta lucru. Bărbat ca toți bărbații, însă delicat și plin de atenții. A mai știut încă ceva: că de vreun an, domnul Iftimie e oarecum îndrăgostit. Nu și-a mai cumpărat cămeși gata făcute; a început să-și comande pe măsură, cămeși, pijamale și tot ce ține de cochetația nevăzutului de ochi străin. Apoi și-a cumpărat hîrtie de scrisori cu monogramă. Și de cîte ori venea din inspecții, aducea unda aceluiasi parfum prin care flutura în casă aceeași femeie, făcîndu-l parcă mai mătăsos pe domnul Iftimie. Și, în sfîrșit, în ultimele luni, după dușul de la amiază, domnul Iftimie, în loc să doarmă, pornea spre minister

de unde se-ntorcea cu tarte de la Nestor, dulce ostenit și visător.

Doamna Todirașcu nu s-a alarmat. Domnul Iftimie nu și-ar fi scos pentru nimic în lume veriga de pe deget. Funcționar în toate, s-a săturat de neorînduială și în aventuri, devenind credincios numai uneia. O soție la dreapta, o aventură la stînga și slujba la mijloc. Așa s-ar fi putut fotografia la lumina soarelui, simetric și senin, la patruzeci și cinci de ani.

Din cînd în cînd, doamna Todirașcu s-a gîndit : „Cine-o fi ?“

Dar pentru nimic în lume n-ar fi pus o astfel de întrebare indiscretă domnului Iftimie, lui Puiu : așa-i spusese în tinereță, cînd îl alinta. „Ea cum i-o fi spunînd ?“

Ș-acum, întinsă pe canapea, crispată, ca pe lunecuş, de primul pas al văduviei, cu fruntea încrețită de griji și de migrenă, copleșită de inedit, se gîndește c-un elan de solidaritate interogativă : „Ea ce-o să facă ?“

*

Izbucnește telefonul. Sună într-o casă-n care-i mortul și nu-i servitoarea : ea e dusă după preot. .

— Alo !

— Casa domnului inspector Todirașcu ?

Glas de femeie intimidată. Se silește să fie cît mai impersonal.

— Da. Cine întrebă ?

— Acolo cine-i, vă rog ?

Cu buzele întredeschise, doamna Todirașcu șovăie o clipă.

— Fata din casă.

— Doamna Todirașcu e acasă ?

— Nu. E-n oraș.

— Dar domnul inspector ?

— Cine întrebă, vă rog ?

— O funcționară de la minister. E ceva urgent. Spune domnului inspector că trebuie să-i fac o comunicare importantă.

— Regret, doamnă. Domnul inspector a murit.

— Cum ai spus ?

Întrebarea a țîșnit ca sîngele dintr-o rană.

— A murit.

— Nu se poate. Cînd ?

Sînt bătaii de inimă în glas.

— La trei. Subit. Anunțați, vă rog, la minister.

Tăcere neagră, carbonizată parcă, în pîlnia de ebonit.

Acolo-i doliul.

Apoi o tînguire și un plîns care răstoarnă.

— Alo !

Comunicația s-a întrerupt.

„Ea e !“ exclamă doamna Todirașcu.

N-o știe, n-o vede, dar i-a simțit trăsnetul căzînd pe inimă și i-a auzit furtuna.

Plînge acolo, undeva...

Doamna Todirașcu ar vrea să fie lîngă ea, nu lîngă mort.

*

Cum au aflat, colegii de la minister s-au și grăbit să vie, ocupîndu-se de toate, devotați, energici, pricepuți, cruțînd-o pe doamna Todirașcu de orice efort.

Era stimat defunctul. Ajutor de înmormîntare, coroane, discursuri. Dacă le-ar auzi, domnul Iftimie ar trebui să plece capul și să roșească. Dar stă pe catafalc ca o statuie consacrată.

Capela cimitirului e plină. Mai mult bărbați decît femei. Toți îmbrăcați în haine de rigoare, demni, severi, ștergîndu-și fruntea cu batista.

Doamna Todirașcu, în mare doliu, cu vâlul negru coborît peste obraz, e susținută de-o cumnată — sora mortului — și de bărbatul ei. O țin de braț ca pe ceva gata de leșin, comunicîndu-i repulsiv căldura și mirosul lor de haine negre scoase dintr-un dulap cu săculețe pentru molii.

Slujba e lungă și înceată ca și procesiunea teilor. Corul dă răspunsuri îngeresti — glasul sopranelor e numai crini — vorbelor de argint care pornesc în sus, înspre altar, cu fumul de tămîie din cădelniți.

Ard lumînări de ceară albă poleită, cu flacără de miere.

În jurul catafalcului, pe care nasul mortului e astupat cu vată, florile și-au pierdut parfumul din grădini, venind cu moarte înspre moarte.

Văduva vede și aude de subț vălul negru.

Preotul deschide *Evanghelia* cu scoarțe de argint.

Unii ingenunchează. Alții nu. Dar toate capetele se apleacă.

Astfel se întilnesc, ele două numai, ochi în ochi : ai doamnei Todirașcu strălucesc, ai celeilalte pling.

Cum e ? E tinără și albă ca un trandafir în noaptea lui. Și ea e-n doliu : după Puiu ? Plînge, ținîndu-și baltista pe gură. Are nas mic, ochi mari și gene lungi. Mai mult fetiță decît femeie. Stă singură, mai la o parte, lingă un stîlp, ca o rudă săracă.

Vorbele *Evangheliei*, străvechi, coboară de pe munți înalți, cu turmele de viață și de moarte ale cerului ursit.

Acolo e un mort, robul lui Dumnezeu, Iftimie. Stă în raclă, galben printre flori și luminări, la porțile pămîntului deschis. Toți îl îngroapă : preoții, văduva, prietenii și cunoscuții. Încep să-l uite chiar acolo, văzîndu-l mort, știîndu-l mort, lăsîndu-l mort cu moartea printre morți, pecetluit cu semnul crucii în miros ucis de floare și de ceară caldă.

Dar fata îmbrăcată în doliu, care plînge la o parte fiindcă l-a iubit, deschide numai pentru ochii doamnei Todirașcu o portiță tainică, acoperită parcă de-o perdea de trandafiri pe care intră, vag și tinăr, umbră-n aburul de lună, Puiu, așa cum într-o noapte de vară a intrat în grădina părinților ei, cînd era domnișoară. .

Plîng amîndouă.

— Dumnezeu să-l ierte !

Pe subț vâl, doamna Todirașcu își șterge ochii. Cumnata și cumnatul o privesc cu reprobare mută : tot n-a leșinat. Asistența o compătimeste cu discreție.

Corul cîntă sfișietor de alb, doliul bașilor îmbrăcînd beteala de argint a sopranelor.

Pornesc după sicriul legănat pe brațe spre lumina soarelui care-i așteaptă chiar pe prag, ca o mireasă.

Afară-i aerul de vară aerit de tei.

Umbra convoiului se tirie încet.

Popas lingă mormînt.

Cea din urmă clipă-n soare. Vară ! Viață ! Moarte ! Soarele-i alături, ca un coif de aur dincolo de capul care l-a purtat.

Capacul sună pe sicriu : lemn greu peste lemn greu. Șuruburile intră. Scîrție ca ciutura sicriul coborît cu frînghii în fîntîna umbrelor. Încep lopețile. Miroase a pămînt arat. Bulgării cad cu sunet surd.

Oftează lumea, fiindcă-i tare cald ; și s-a sfișit.

Pornesc, împrăștiindu-se printre morminte.

— Vreau să fiu singură, spune doamna Todirașcu.

Cumnatul a rămas cu plata. Doamna Todirașcu, pătîzî de vâlul de mare doliu, se duce singură, desprînzîndu-se de lingă sora mortului. Lumea o salută și-i face loc. Trece înainte, printre monumente, cruci, morminte, bănci, ca și cum ar căuta alte morminte, ale părinților sau fraților. Și tocmai în fund, dincolo de privirea celor care pleacă, se oprește lingă o altă văduvă, o ia de braț, strîngîndu-i-l.

Se privesc.

— Știu, spune doamna Todirașcu.

Și se duc amîndouă.

*

— Ești singură la București ? o întrebă doamna Todirașcu în automobil.

Cealaltă nu poate răspunde. Tinereța ei e un leșin alb pe umărul doamnei Todirașcu. Miroase a păr blond și tinăr. Doliul ei răspîndește parfumul acela de primăvară, care de un an vine spre nara doamnei Todirașcu lăsîndu-i pe față o întrebare zîmbitoare. Acum e alături. N-are unghiile lăcuite roș. Dar a suflat un trandafir pe toate. E tinără și dulce. Tulburător de tinără în haina de doliu și-n suspinul ei de mare plîns.

Doamna Todirașcu îi dezmiardă tîmpla aurită de pollenul părului ușor.

Ai crede că vin de la cimitir soția și fata mortului. S-aseamănă nu numai prin doliu. Obrajii lor par două vîrste ale trandafirilor.

— Unde stai ?

Întrebarea buzelor răsună astfel în sufletul doamnei Todirașcu : „Unde stați ?“ E ca și cum ar fi să afle adresa unei amintiri păstrată-n spațiu. Acolo-i Puiu.

Cea tânără spune adresa casei. Automobilul merge într-acolo. Și inima, strălucitoare ca veriga de logodnă pusă-ntîia oară.

E un cartier patriarhal care evocă hanul, diligența, vremea cu cerdac și luna plină rotunjită pe grădini intime. Pe pajiștea bisericii dintre copaci, o cloșcă are pui de aur. Acolo teii înfloresc în vremea veche.

Prin astfel de locuri, automobilul merge prea iute. Acolo-i locul pasului ; c-o mîna strînsă-n altă mîna, locul opririi pe subt frunze, locul băncilor, locul tăcerilor cu zîmbet și al șoptelilor împărtășite.

Casa e nouă, dar e ca din vechi. Mănăstirește albă, cu balcoane de lemn negru. Ochiul n-ar crede că-i o casă cu apartamente.

Doamna Todirașcu intră-n „cuibul lor“.

Fereastră e deschisă. Aur în aur, ca ovalul unei fete blonde într-o cadră aurită, parfumul teilor e la fereastră cu amiaza pe sfîrșite. Odaia nu-i frumoasă. E tânără. Dezordinea de față, parfumul, oglinda și fereastră cu perdele albe sînt tinere. Totul e trist și-ndrăgostit.

Se uită amîndouă. Văd ceea ce e, ceea ce nu-i, ceea ce a fost și niciodată n-are să mai fie.

Doamna Todirașcu își simte inima și plînge.

Cea tânără deschide o ușă și rămîne dincolo. Doamna Todirașcu se duce după ea. O găsește după ușă, cu fața la perete, plîngînd în mini. O ia de după mijloc, o aduce îndărăt. Cea tânără scutură capul, cade pe divan cu fața-n jos și plînge, plînge cu tot trupul, scuturată ca o creangă grea de fruct în fulgere și-n grindini repezi.

Doamna Todirașcu uită tot și devine mamă. Se apleacă asupra ei, o dezmiardă, îi vorbește, îi ia capul, îi culege fața în mini, îi pune capul pe genunchi, acoperind cu suflet deznădejdea ei, simțînd c-o potolește cu încetul. Respiră cu suspine lungi. Genele clipeșc c-un picur de lumină pe vîrful lor ud.

— Ești tânără. Ai să te deprinzi. Are să-ți treacă...

E și mai tânără cînd dă din cap cu îndărătnicie, parcă

lepădîndu-se de viață. Încearcă să vorbească. Buzele tremură, genele tremură, bărbia tremură. Spune :

— Ești bună.

Vorbește cum foșnește frunza nouă.

Îi strînge mîna cu amîndouă minile și o privește umed și sperios.

E o intimitate împărtășită. Tăcerea-i pe sfîrșite. Vorbele pot veni. Dar care vorbe ? Le găsește doamna Todirașcu, vrîsta ei de gospodină și de mamă fără de copii.

— Ți-aș face o cafea neagră. Ai nevoie.

Cea tânără își trece palma peste frunte, deșteptîndu-se în viață : în cea de toate zilele. Dă să se ridice de pe divan.

— Stai liniștită, o oprește doamna Todirașcu. Spune-mi numai unde să caut.

Cea tânără îi spune, dîndu-i cheile, arătîndu-i-o pe cea de la bufet. Toate cheile sînt nichelate și păstrate într-o învelitoare de piele cu verigi. Doamna Todirașcu le vede ieșind din buzunarul lui Iftimie. Așa își păstra cheile. Și nu-i plăceau decît cele nichelate.

Se duce în sufragerie, la bufet. Deschide. Tablăua nichelată, filtrul electric, cu priză și glob de sticlă, cutiile de zahăr și cafea, tubulare, închizîndu-se ermetic, de la Meinel. Aceeași ordine chirurgicală. Același tacîm.

Iftimie începe să apară odată cu zgomotele cafelii. Parcă-i aude și ziarul.

— Am și dulceață, spune de dincolo, c-un fel de mîndrie naivă, cea tânără.

Sigur. E de coajă de chitră. Dulceața favorită a lui Iftimie.

Iată și răcitorul electric. Alături e odaia de baie. Doamna Todirașcu întredeschide ușa, aruncînd o privire. Îi vine mereu să zîmbească. Ș-acolo Iftimie era tot Iftimie, neschimbat, implacabil același. Halatul de casă, pijamaua, papucii de piele cu tocure, halatul de baie, papucii de papură căptușiți cu pinză roșie, un pieptene și o perie întocmai ca acele de acasă, numai că acestea sînt și mai curate. Mănușa de baie, jumătate de păr, jumătate de burete. Un Iftimie mai nou, mai îngrijit, mai cu mătase, dar tot Iftimie cu toate ale lui.

Reîntorcându-se în odaia celei tinere, cu tacîmul de cafea neagră, doamna Todiraşcu mai observă ventilatorul şi perniţa de pe divan. I-a lui şi numai pentru el. Uneori îi place să stea întins, orizontal, rezemîndu-şi ceafa pe o pernă mică. Spune că aşa-i ca într-o barcă. Vorba lui.

Cea tină ră vede privirea doamnei Todiraşcu îndreptată spre pernuţă. Se roşeşte, cu ochii umezi. Vorbeşte cu bărbia-n piept. Parcă se spovedeşte.

— Stătea întins cu capul pe pernuţă. Spunea că aşa-i ca-ntr-o barcă...

Îl văd. E acelaşi. Nu e altul. Dar începe să fie. Şi în sicriu era ca într-o barcă.

Iată şi lopăţica de muşte. Identică. Mînerul lung de sîrmă suplă, împletitura de metal verzui, tivită cu post-tav. Pînă şi atîrnătoarea e aceeaşi : de metal nichelat. Iftimie avea o aversiune organizată pentru muşte. Le extermina cu metodă, urmărindu-le, pîndindu-le, anticipîndu-le itinerariile capricioase, cu o frunte intens meditativă. Parcă era judecătorul lor, în sala de şedinţă, înainte de-a le fi călău. Îşi alegea locul masacrului — niciodată pe perete sau pe lucruri albe —, zîmbind cu o căutătură plină de mîndrie, după fiecare victorie. Avea şi o vorbă : „Eu sînt un psiholog al muştelor“.

Postum, cu fiecare zbîrnîit de muscă, vorbele răsună. E bufon şi sinistru să te gîndeşti că a murit singurul psiholog al muştelor c-o muscă pe gură.

Iată şi teancul de ziare păturite ca şi acasă de aceleaşi mîni de funcţionar reputat ca ireductibil adversar al neglijenţei şi dezordinii. Mîinile lui Iftimie strîngeau şi pătureau tot ce întîlneau aruncat şi lăsat aşa. Ziarele le aduna, suprapunîndu-le cu-atîta desăvîrşire, încît deveneau ca un volum scos de la teasc, fără coperti. Hîrtilile pachetelor el le strîngea, dîndu-le forme potrivite dimensiunii, clasîndu-le pe categorii. Înfăşurată pe moşoare de hîrtie, sfoara pachetelor era o cantitate permanentă. Nu suferea covor cu colţul răsucit sau muşama răsfrîntă. Pe străzi îl supărau gunoaiile nestrînse, ca o pată pe surtucul lui. Necurăţat, omătul din oraş îl obseda şi cînd era acasă, ca o dezordine într-un dulap al lui. Ordine, ordine şi iar ordine. În toate cele, ordine şi simetrie. O casă

mare alături de o casă mică îl revolta estetic şi moral, ca un adulter. Pe toţi păreţii casei lui Iftimie, ce era în dreapta trebuia să fie şi în stînga, echivalent.

Abia cu-ncetul, doamna Todiraşcu îşi dă seama că dezordinea odăii nu-i reală. Ş-acolo-i ordinea şi simetria de acasă. Totul e rînduit şi hotărît, cu raft, cu loc şi cu agăţătoare, c-un fel de lege. Abia de cînd e mort Iftimie s-a strecurat la suprafaţă — cum cad şuviţele pe frunte cînd se apleacă, de tristeţă, capul — nu propriu-zis dezordinea, mai mult o lena a ordinii perfecte, o odihnă fără de constrîngeri, o decorsetare dintr-un ghips rigid.

„Biata fată“, o compătimenteşte doamna Todiraşcu, nu fiindcă a murit Iftimie, ci fiindcă a trăit cu el.

— O bei amară ?

Cea tină ră se uită ca un copil oprit de-a vrea ce-i place. Nu-i deloc deprinsă să fie stăpînă în casa ei. Parcă-i în vizită la oameni bătrîni, cerşindu-le răsfaţul.

— Dulce...

Aplecată asupra ceştii de cafea, pe care-o umple la robinetul filtrului, doamna Todiraşcu zîmbeşte, cu spatetele la cea tină ră. Era sigură de răspuns. Numai lui Iftimie îi plăcea cafeaua amară. Desigur că „biata fată“ se silea să fie ca el, convinsă de Iftimie că asta e iubirea : ascultare, supuşenie deplină. Să fie ordonată în casă ca o funcţionară la biurul domnului Iftimie. Să bea cafeaua amară, să păturească ziarele, să urască muştele, preocupîndu-se de fiecare în parte. Să admire fără rezerve politica Partidului Liberal, dezaprobind grav orice altă tîneretă politică. Să stea cît mai mult acasă, ocupîndu-se de gospodărie. Să blameze pe toate femeile care fac altfel. Să nu vorbească şi să nu rîdă tare. Să ştie să tacă şi să asculte admirativ judecăţile domnului Iftimie. Să nu-i discute sfaturile. Să-i ştie pe de rost toate deprinderile. Să-l maseze cu colonie la ceafă cînd îl doare capul — fără să-l întrebă dacă-l doare —, să-l ia de gît şi să-l dezmiereze cu obrazul nefardat, cînd îl vede preocupat sau abătut, fără să-l iscodească de ce-i aşa...

Doamna Todiraşcu îi duce cafeaua, punîndu-i-o pe scaun, lîngă divan.

„Dar fata asta-i plină de viaţă, şi nici nu ştie“, gîndeşte doamna Todiraşcu, văzînd-o de aproape, în lumină,

cu dinți albi în care-așteaptă risul la fereastră, cu ochi mari de curiozitate comprimată pentru toate cele ș-un năsuc care-i naivitatea însăși ca și gura sărutată de bomboane.

— Cîți ani ai ?

— Nouăsprezece.

Doamna Todirașcu își împreunează palmele.

Dar cea tînără adaugă un fel de corectiv al vrstei, care-o întinerește și mai tare.

— Sînt văduvă.

În gura ei, e cel mai zîmbitor cuvînt. Negrul devine alb ca noaptea-n zori cînd se deșteaptă glasurile dimineții.

Într-adevăr, are și verigă.

— A murit într-un accident.

Pleacă genele. Iar se spovedește.

— Domnul Todirașcu a fost foarte bun. Ce mă făceam fără el ?

Își frînge degetele. Haina de doliu devine un fel de uniformă de școlăriță.

— Ești din București ?

— De la Focșani. Mi-era urît acolo, singură. Am vîndut casa și pămîntul...

Și deodată doamna Todirașcu pricepe tot. Și ea a fost odată în doliu, demult, un an după căsătorie. Abia acum își dă seama că rochia de doliu i-a fost adevărată rochie de mireasă. Pantofii negri, ciorapii negri, rochia neagră, pălăria cu voal negru. Niciodată n-a fost mai blondă și mai fraged albă pentru Puiu decît în anul doliului. Trăia în brațele lui, dormea în brațele lui, și el, cu minile lui, o despuia de negru ca să fie albă numai pentru el : „Ce dulce ești în haină de doliu !“

De-aceea !...

Odată cu încetarea doliului, Puiu a început să devie domnul Iftimie, și-a tot fost, pînă cînd a întîlnit o altă fată blondă cu rochie de doliu. Dar doliul nu-i etern.

„Biata fetiță !“

Doamna Todirașcu oftează. Cea tînără are un fel de pornire oprită. Parcă ar vrea să-i sărute minile. Se simte plină de păcat, ca la împărtaşanie. Vede că doamna Todirașcu știe și iartă, și-ar crede și n-ar crede. Știa desigur

că domnul Todirașcu e căsătorit cu o femeie „vrednică de toată stima“, dar se teme de ea așa de tare, că uneori o vedea în vis, mascată și cu revolverul sau cu sticla de vitriol. Se deștepta cu minile pe inimă și un fior în spațe. Și-i era atît de frică, singură în odaie, încît îi venea să-l înșele pe domnul Iftimie, numai ca să nu doarmă singură, să fie c-un bărbat alături. Uneori visa că doarme c-un bărbat tînăr ca și ea și că se trezesc odată, bătîndu-se cu perne. Se deștepta oftînd, c-un gol alături. Se ducea la fereastră și se uita la trecători, ca dintr-un internat.

Desigur că-și dădea seamă că nu-i bine ce face trăind c-un bărbat căsătorit. Dar domnul Iftimie îi impunea atît de mult respect, încît avea impresia — bizară, dar reală — că-și face numai datoria lîngă el. Se simțea oarecum căsătorită cu domnul Iftimie și-l asculta ca pe un bărbat cu care-ar fi căsătorit-o defuncții ei părinți. Așa era și tatăl ei, ca și domnul Iftimie. Cu domnul Iftimie se simțea în siguranță, păzită, ocrotită și ferită de griji și răspunderi. Acum parcă i-au murit din nou părinții, lăsînd-o singură pe lume. Ce-are să facă ? Dacă-l visează pe domnul Iftimie, galben, cu buzele vinete și nasul subțiat și astupat cu vată ? Dacă-l vede intrînd pe ușă ?

Nu vrea să se mai gîndească la mort. Se strînge lîngă doamna Todirașcu, luîndu-i minile în minile ei mici.

Acuși va începe noaptea.

Doamna Todirașcu zîmbește, aplecîndu-se asupra celeilalte.

— Ești tînără. Te-așteaptă viața, dragostea...

Se uită amîndouă spre fereastră. Acolo-s teii, cu parafumul lor.

Cea tînără respiră mai adînc. La noapte are s-o roage pe servitoare să doarmă cu ea în odaie. Și pînă atunci ? Ce-are să facă singură după-masă ?

În timpul lui domnul Iftimie, niciodată nu ieșea seara de acasă. Se plictisea singură la fereastră, uneori gătîndu-se ca pentru bal și dansînd singură cu-nchipuirea și muzica aparatului de radio. Dar îl asculta pe domnul Iftimie, mai ales că servitoarea ar fi fost în stare s-o spuie, dacă ar fi văzut-o ieșînd noaptea.

Vrasăzică, de acum înainte e liberă să facă ce vrea ?

Dar soția domnului Iftimie ? Cu toate că-i atât de bună, o respectă ca pe-o soacră. Doamne, ce prostie i-a venit în cap !

Rîde școlărește — rușinată.

Dar rîd amîndouă, ochi în ochi.

Și libertatea de a rîde în odaia încă apăsată de seriozitatea taciturnă a domnului Iftimie aduce, fără logică, un rîs sonor, atât de tineresc, încît una și alta, deopotrivă, au senzația uitată a vacanței care-ncepe.

*

După plecarea doamnei Todirașcu — se vor mai vedea prietenește — cea tinăra așteaptă cîtva timp, se piaptănă, se răcorește, se pudrează și pleacă în oraș.

E vară pe subt tei. Și-i primăvară-n fiecare pas. Începe viața.

Iar doamna Todirașcu, ducîndu-se pe jos spre casă, se întîlnește deodată într-o oglindă de pe stradă.

Se vede de departe. Ea e. Se apropie, se uită și zîmbește sprinten.

Nu-i bătrînă. Încă nu.

Din nou se simte albă-n doliu, ca pe vremea lui Puiu.

Domnul Iftimie n-are de ce să fie supărat. Dimpotrivă.

A murit, ce-i drept, dar a lăsat în urma lui, simetric, două văduve, în culoarea preferată a domniei-sale.

POVESTE

Blondă ca floarea teiului, Cristinel are ochi albaștri, gene lungi, mîni albe și subțiri, și-i visător înaltă. Ar putea s-aștepte-n rînd cu plopii tineri răsăritul lunii pe la ceasul rugăciunilor cu mînile împreunate. Pielea obrazului o apropie atât de tare de crini, încît numai privind-o îi respiri.

Cristinel Deiu a fost premergătoarea Gretei Garbo. Cînd cea de ea vestită a apărut întîia oară pe ecranul umbrelor, cei care-o cunoșteau pe Cristinel au recunoscut-o la romantica fereastră de castel a Gretei Garbo.

— De ce nu faci ca Greta ? au întreat-o unii și alții. Adică ce ? Să intre în palatul umbrelor ?

Cristinel a suris ca Greta Garbo, cînd nu era încă ecran sonor, și-a continuat să fie mai departe Cristinel.

Deci s-a căsătorit, aducînd zestre părul, ochii, mînile și crinii, cu Săndel Fumu.

De ce Fumu ? Nici Săndel nu știe.

Dar într-o zi de întuneric, într-o odaie cu copii și cu lanternă-magică, i-a spus lui Cristinel :

— Fiindcă au ars atîtea generații ca eu să vin spre tine.

Pe-atunci Săndel era poet. Dar n-a căpătat-o pe Cristinel de la părinți decît după ce și-a luat licența în Drept, înscriindu-se la barou. Săndel însă n-a putut fi nici poet, nici avocat, decît numai cu Cristinel. Ea îi zîmbea și îl credea mereu. Stăteau într-o odaie, la părinții lui Cristi-

nel, umiliți ziua, fericiți noaptea, uitînd noaptea ce le-aducea ziua, amintindu-și ziua ce rămînea din noapte.

Pînă cînd într-o zi Săndel a devenit simplu funcționar de bancă. Ore fixe, de la pînă la, pe un scaun mai amar decît banca repetenților. Dar și-au luat două odăițe cu chirie.

Astfel au început să treacă anii fără flăcări : fum.

Numai Cristinel i-a mai spus lui domnul Fumu, Săndel, fiindcă numai ea a rămas aceeași. Săndel s-a îngrișat ; nu se mai rade în fiecare zi, are genunchi la pantaloni și lustru pe la coatele surtucului, povestește anecdote cu aluzii, comentează cu glas tare ziarul și critică pe șefi numai acasă, unde nu-l aude nimeni. Altminteri, e funcționar-model, bine văzut, bine notat. Dar stă pe loc. N-are protecție. Uneori, Săndel miroase-a vin. Dar niciodată nu e beat. Joacă la loterie. Niciodată nu cîștigă. E cinstit, dar nimeni nu observă, decît el. Căci Cristinel nici nu-și închipuie că ar putea fi altfel. E credincios lui Cristinel, dar lumea spune : „Nu-i păcat de Cristinel să se piardă cu unul ca Fumu ?“

Uneori domnul Fumu visează revoluții ca în Rusia. Dar se trezește și se duce iar la bancă.

Cristinel n-a fost niciodată veselă : nici cînd era fericită. Așa că nimeni nu poate ști dacă e tristă. E blondă, albă și albastră, cu-aceiași păr, cu-aceiași crini, cu-aceiași ochi.

*

Și iată că într-o zi, cînd vine dimineața de la piață, se încrucișează cu o limuzină nedormită.

Nu numai Făt-Frumos a întilnit în drum, lîngă fin-tînă...

Limuzina vine după Cristinel. Cu respirația tăiată, o însoțește pîn-acasă, într-o mahala.

De la fereastră, Cristinel se uită afară. Limuzina-i mai încolo. Îi bate inima : de frică.

Limuzina stă ce stă, privind fereastra, și se duce.

Nu-i primăvară. Sclipește la ferestre ger de iarnă.

Dar pentru Cristinel încep să inflorească în fiecare

dimineată, lîngă ușă, după ce se-ntoarce de la piață, toate florile țărmlui cald, bătut de mări albastre.

Cristinel nu poate să se supere pe flori. Căci în fiecare dimineată altceva nu vede.

Înspre amiază le ascunde-n pod, acolo unde-s căpăținele de varză, ceapa, nucile, făina de porumb, grăunțele... Acolo moare balul strecurat în casă.

Acesta-i singurul secret pe care-l are Cristinel : grădina care se usucă-n pod.

Vine și primăvara.

Într-o dimineată, aceeași limuzină a nesomnului apare în calea ei. Ușa e dată-n lături. Limuzina vine după Cristinel, umil. Parcă cerșește.

În fiecare dimineată vine după Cristinel, cerșind-o.

Ș-abia-ntr-o dimineată cu cireșe — tare ostenită și cu cearcăne în jurul ochilor — Cristinel a plecat fruntea și-a intrat.

Un leșin de argint cu gene lungi și păr ca floarea teiului.

*

Astfel...

*

Tot la o bancă. Dar e subdirector. A fost chemat. I s-a propus. A acceptat.

— Cristinel, s-a sfirșit cu sărăcia !

Cristinel s-a roșit ca o logodnică, și a acceptat.

Directorul băncii e mai tînăr decît domnul Fumu, cu toate că are păr alb. Nu-i căsătorit. E singur ca vulturul. Are ochi ageri, cu fulgere în gene, și ride cu dinți albi. În viață și la bancă e temut de toți. Dar în casa subdirectorului ride ca un copil. Cristinel suride cînd îl aude. Suride în fiecare zi, fiindcă în fiecare zi, de la cinci la șase jumătate, e oaspetele lor. Limuzina se oprește în fața casei dintre tei — așa au vrut teii —, ușa se deschide, rid dinți albi, surid cu gene negre ochi albaștri și de la cinci pînă la șase, Cristinel privește din fotoliu cum s-adună la aceeași masă ce-a fost și ce este.

Bărbații joacă *écarté*.

La șase, Cristinel îi lasă singuri. Se suie-n limuzină și se duce. Limuzina se întoarce și așteaptă. La șase jumătate pleacă iar, pe-același drum. Și de la șase jumătate pin' la opt, când se întoarce Cristinel, Săndel e domnul Fumu.

*

Ninge.

Cristinel stă la fereastră.

Bărbații joacă *écarté*.

Fulgi albi, dinți albi.

E cinci și jumătate.

Căldura fără flăcări a caloriferului i-un somn al focului. Lămpile sînt ascunse în pereți. Plafonu-i alb ca o fereastră ziua. Covoarele-s ca lenea somnoroasă a pisicilor. Afară, iarna împletește lînă albă. Și-n casă și afară-i moale, molcom.

Vine ceaiul. Sănătatea servitoarei e numai obraji — de rodie — sîni, coapse, pulpe. După ce pleacă servitoarea, iarna-i un sat robust în care-s numai turme, glume, crișme și flăcăi cu capu-ntors după o fată care trece.

Iar Cristinel rămîne ireală la fereastră. Domnul Fumu n-o privește. Dar dinții albi rid înspre Cristinel. Cristinel surîde din depărtarea ei.

Cristinel e-n altă parte. O limuzină neagră o duce printre fulgi și-o lasă. Deschide singură o ușă. Intră. Și așteaptă. Minutarele merg prea încet. Acolo-s numai flori. În sobă arde totdeauna focul. Ferestrele-s acoperite cu perdele groase. Apoi s-aude ușa și un glas :

— Cristinel !

Și teii înfloresc din nou.

*

Șase fără un sfert. Încă un sfert de ceas...

Deodată-i întuneric.

— S-a topit o siguranță !

S-aprind brichete. Tremură licurici prin întuneric.

S-aud glasuri : sfat departe.

— S-a stins de la uzină. Pană de lumină — anunță domnul Fumu.

Lămpi nu-s, nici luminări. E vremea electricității.

Stau deci prin întuneric.

Ninge. E tăcere. O așteptare parcă.

— Cristinel, nu pleci ? E șase fără cinci.

Domnul Fumu a vorbit, nu celălalt.

Dar Cristinel n-aude.

Căci, deodată, întunericul a aprins în amintire lanterna-magică din odaia copiilor.

Surorile mai mici ale lui Cristinel au o lanternă-magică. Odaia e modestă. Ferestrele sînt astupate, deși e noapte, ca să fie și mai multă, cu miros de gaz de la lanternă-magică abia aprinsă, cu o prostire prinsă de perete și cu două scaune lingă lanternă.

Surorile lui Cristinel stau pe-o canapeluță, mînă-n mînă și cu ochii mari. Întunericul e naiv și cu gene-n sus ca și ochii lor.

Cristinel umblă la lanternă. Apar pe pînză motani care fug după șoareci, iepurași, lei, gazele, tigri, elefanți și luna plină cu tichie a lui August-Prostul.

Fetele rid și parcă ascultă privind. Părul lui Cristinel e numai bucle. Îi îmbracă umerii. Din întîmplare, uneori, obrajii lui Săndel ating părul lui Cristinel. Cad stele amețite, lung.

— Săndel...

Chemat, obrazul lui Săndel vine mai aproape.

— ...de ce Fumu ? întrebă Cristinel Deiu, pe pragul numelui nou.

— Fiindcă au ars atîtea generații ca eu să vin spre tine.

Ca într-o fîntînă, un inel de aur a căzut — lăsînd inele de argint — în sufletul lui Cristinel.

*

— Cristinel, nu pleci ? E șase și un sfert.

Tot domnul Fumu a vorbit.

Cristinel dă din cap, scuturîndu-și teii. Nu. Nu pleacă. Nu mai pleacă.

E întuneric. Ninge. Timpul trece.
Pleacă celălalt, prin întuneric. Mîna lui Cristinel e rece.
Rămîn singuri, domnul Fumu cu soția.

— Săndel, de ce ?...

— Azi nu ieși ?

— Ba da.

Cristinel pleacă.

Ninge.

O limuzină neagră o așteaptă în ninsoare.

Intră, închide ochii și plînge.

— De ce, Cristinel ? o întreabă dulce glasul celuiilalt.

— De ce ? Săndel ?

Fiindcă numai după ce doamna Fumu se duce acasă la domnul director, domnul subdirector Alexandru Fumu sună, stinge lumina, dacă nu-i pană de electricitate, și rămîne singur pînă la șapte și jumătate cu fata din casă după care, într-un sat, toți flăcăii ar întoarce capul, răsucindu-și musteața.

TEOFIL

Pînă la patruzeci și opt de ani, judecătorul Teofil Ancel, după cum se va vedea îndată, n-a murit.

„Trăiește c-un picior în groapă.“

Așa s-a murmurat în orășelul de munte despre domnul Teofil Ancel. Nu-i băstinaș de-acolo. A venit din alte părți, numit judecător la tribunal. De cum l-au văzut, avocații s-au și grăbit să-l judece prin zîmbet, poreclin-du-l „Mucenicul Teofil.“ Slab, într-o redingotă slăbănoagă, de statură mijlocie, dar cu barbă de profet înalt, cu lavalieră neagră, păr călugăresc, paloarea lui cu barbă neagră ar putea s-apară la fereastra oricărui sanatoriu, cu pledul pe genunchi, șalul pe umeri și cu ochii duși în cer.

Pînă una-alta, colegii de la tribunal au crezut că are icter sau tenie. O lună, două, trei, un an, încă un an. Nici tenie, nici icter. Supt, dar fără tenie ; gălbejit, dar fără gălbenare.

„O fi tuberculos.“

Are un tic vecin cu tusa, dar nu-i tusă. Icenește înfundat din gît : ghî, ghî. Și vorba lui, ușor atinsă de estompa unei răgușeli, are suavitate și melancolie. Glas pentru versuri elegiace pe subt frunze călătoare. Un timbru de violoncel cu laringită, cîntînd un *Träumerei*.

„N-o fi avînd un cancer la stomah ?“

Paloarea, fața uneori crispată ca de-o crampă, spinarea cam adusă, pasul copleșit, ochii testamentari. Viața fra-

gilă atîrnînd de-o ață de paianjen. În fiecare an pare mai slab decît în anul precedent și mai cu crucea-n spate, pe-un urcuș mai greu.

„Îl îngrijește mama lui.“

Așa a hotărît orașul cîtva timp, pînă cînd a aflat că „mama“ e soția lui. Bine n-o știe nimeni. Dar în mintea tuturor e ca băbuțele care se duc la denii c-o luminărică. Mică, subțirică, bătrîioară. Pereche numai bună pentru Mucenicul Teofil.

În lume nu apar. Trăiesc retrași într-o căsuță de la marginea orașului, care-ar putea să aparție unui sat. Grădină cu legume, stupi și fructe, vacă, flori, fintînă. Totul curat și oarecum bucolic. Fac pîne-n casă. Vaca le dă lapte; stupii, miere; pămîntul, fructe și legume. Sînt vegetarieni. Cercul primește fumul fără de prihană al căminului Ancel.

Ca magistrat, domnul Teofil Ancel n-are alt obstacol în carieră decît boala. E cărturar și muncitor. În toate ramurile Dreptului știe mai riguros și mai înalt decît colegii săi. Revistele de drept îi reproduc considerentele. Prin pana lui juridică instanța periferică a căpătat o faimă jurisprudențială. În orice pricină mai grea, colegii îl consultă. În divergențe, părerea lui e greutate decisivă. Dealtfel, tot el a organizat biblioteca tribunalului, ștergînd volumele de colb, deprinzîndu-le să se deschidă, adunînd fonduri benevole pentru cărțile care lipseau și pentru producția contemporană. De fapt, e întemeietorul, bibliotecarul inițiat și singurul lector serios al bibliotecii tribunalului. Ceilalți sînt simpli consultanți sporadici pentru spețele mai grele, care vor ajunge la Casație.

I s-a propus să fie avansat la alte tribunale, în drum spre București. A refuzat c-o modestie monahală, spunînd că are sănătate șubredă și că preferă aerul de munte. Deci a avansat acolo. Nu și-a schimbat deloc felul de viață.

„Ce-o fi făcînd cu leafa?“

„O dă pe doctorii.“

Așa se spune, cu toate că nimeni nu l-a văzut intrînd într-o farmacie. Dealtfel, soții Ancel aproape nu-s clienții nimănui. Căminul lor e o autarhie. Trăiesc în doi, mai mult cu sufletul decît cu trupul, întru duh.

Încetul cu încetul, s-a mai aflat cîte ceva. Soții Ancel sînt muzicanți. El cu vioara, ea cu orga. Pe la ceasul stelelor, casa lor cîntă grav ca o biserică. Asta-i impresia celor de-acolo, de la marginea orașului, sau a celor care trec pe-acolo în plimbare. Acordurile orgei plîng ca sălciile plîngătoare, iar glasul violei e subțire și cu tremur ca o stea. Cei care ascultă se-ntristează și se duc. Muzica soților Ancel vine cu luminări aprinse și cu miros de tămîie.

Vara, în nopțile frumoase, se plimbă singuri pe aleile de brad. Întotdeauna însă la o parte. Fug de lume.

„S-or fi iubind?“

Întîmplarea a răspuns și acestei întrebări. Un avocat, amator de cărți vechi, a descoperit într-o anticărie de la Iași, iscălitura „Teofil Ancel“ pe un volum de versuri, închinat : „scumpei mele soții Gertruda“. Natural, a cumpărat documentul, aducîndu-l colegilor. Toți au răsfoit și comentat volumul poetului Ancel. Numai poeme de dragoste, savant versificate, aparținînd unui odinioară veșted, ca acele cununi de flori naturale păstrate la cimitir. Volumul s-ar putea intitula : *Psalmii Gertrudei*. Fiecare stih o preamărește, dar c-o puritate anahronică. Gertruda-i ca Maria în biserici : precurată.

În contrast cu literatura epocii, versurile lui Teofil Ancel au apărut ca un aghezmător liric. Chiar cei dispuși să-l critice n-au putut decît să-l stimeze și mai tare pe cel care trăiește c-un picior în groapă.

Cînd a fost avansat prim-președinte, toți au recunoscut valoarea și proeminența noului demnitar juridic cu-atît de sinceră unanimitate, că parcă Teofil Ancel ar fi dormit inofensiv pe catafalc. Căci numai morții pot determina postum atîta lepădare de sine în recunoașterea meritului lor.

Nu mort, dar oarecum nepămîntean, abia în viață. Discursul lui a căpătat accentul unui testament rostit.
„Bietul om ! Nu mai are mult...“

Și-ntr-adevăr, moartea a intrat în casa care parcă e aștepta, cu orgă și vioară, în fiecare seară, la aprinsul stelilor.

Dar a murit Gertruda, nu Ancel.

Tot orașul a venit la înmormântare, după redingota lui Teofil.

Cerul a fost crud luându-i-o pe Gertruda, lăsându-l singur cu vioara lângă orga mută.

Dar oamenii sînt mai mărinimoși decît destinul. Ei știu imperativ că, în curînd, pămîntul care a-nghițit-o pe Gertruda se va milostivi și cu psalmistul ei.

Așa că, în sufletul intim al orașului, înmormîntarea Gertrudei n-a fost decît repetiția generală, cu discursurile schițate în gînd, a înmormîntării lui Teofil.

Asta s-a întîmplat în al patruzeci și optulea an al celui care n-a murit pînă atunci.

*

Încă de cînd trăia Gertruda, Teofil părea mereu în doliu după cineva. Așa că, după moartea Gertrudei, Teofil a rămas atît de același, încît parcă nu i-a murit nimeni. Redingota — neagră —, paloarea — aceeași —, barba — la fel —, simplitate întru duh a vieții, ne-schimbată.

De la tribunal acasă, de acasă la tribunal.

„Ce-o fi făcînd singur acasă?“ oftează cîte-o inimă filotimă.

Nu îndrăznește însă nimeni să încerce să-l distreze, fiindcă-i Teofil.

Nu se mai aude nici orga răposatei, nici vioara fără soț. După Gertruda a murit și muzica.

Se întîmplă totuși ceva, de la o vreme, în casa de pînă atunci. Cîteodată la dejun, iar altădată seara, miroase a friptură. Miroas care n-ar însemna nimic pentru oricare altă casă, dar care, pentru casa veșnic vegetariană, înseamnă carne.

Carnea a intrat, friptă, în casa din care a plecat pe veci Gertruda.

Apoi, spre primăvară, Teofil Ancel care, deși bicisnic, n-a lipsit o dată de la slujbă, și-a luat concediu pe un timp de șase luni și a plecat peste hotar.

L-au însoțit la gară toți magistrații și demnitarii orașului. Despărțirea a fost patetică prin conținutul emotiv.

Pluteau biserici peste tren, ca și cum în fiecare inimă un cor ar fi cîntat : „Veșnica lui pomenire“.

S-a dus zîmbindu-le ca-n *Evanghelie*, palid și cu barbă neagră la fereastra ultimei călătorii.

Și, timp de șase luni, viața lui Teofil Ancel a fost ca trenul în tunel, numai în întuneric.

*

Primul-președinte Teofil Ancel s-a dus, dar niciodată nu s-a mai întors.

Căci peste șase luni s-a-napoiat, e drept, cu același nume, un alt om, un fel de fiu al răposatului prim-președinte.

Demisionat din magistratură, fără barbă, fără redingotă, avocatul Teofil Ancel e nou ca un adolescent maturizat. Tot palid. Altfel. Paloarea s-a înviorat. I-un bronz de soare-n ea. Părul s-a descălugarit, scurtîndu-se. În fața tinerește luminată și subt fruntea naltă cu elan, ochii răsar frumoși, cu gene umbritoare. În haine corect croite, trupul slăbănogit de redingota demodată apare sprinten.

S-a șters accentul șubrezeniei. S-a dus. Parc-a zburat de pe ființa lui Ancel un corb, venind în loc o vagă strălucire de lumină nouă.

Alt anotimp.

Pe stradă, femeile îl văd și îl privesc mai lung.

„El e?“

Da.

E Teofil Ancel.

Debutează în avocatură cu un proces la jurați. Prin prezența lui la bară, procesul devine un eveniment. Tot orașul vrea să-l vadă și să-l asculte avocat. Se dau bilete de intrare. Sala e prea mică.

Prestigiul fostului prim-președinte e intact. Magistratii parcă dau un examen în fața lui. De fapt, el prezidează. N-are nimic șicanator. Foarte rare întrebări de o urbanitate impecabilă, care impune și președintelui și procurorului același ton.

La început, s-ar putea crede că instrucția scrisă e sonorizată pur și simplu de dezbateră orală. E așa și nu-i totuși așa. Pe nesimțite, se întâmplă o nuanțare a acelorași lucruri, care transfigurează procesul. Parcă dispare un întuneric. Parcă apare o lumină. Aceleași fapte, dar în alt anotimp.

E o schimbare la față care amintește de cei doi Teofil Ancel, cu și fără barbă.

Procurorul acuză.

Ancel nu apără. Explică. Acceptă faptele procurorului. Nu-l contrazice. Nu-l atacă. Dar vede altfel, fiindcă vede mai de sus, de unde oamenii și legile devin doar simple linii. Glasul e blînd și muzical. Vorbele par aduse de arcușul unui grav violoncel.

E greu să spui, sau să gîndești măcar că un violoncel n-are dreptate. Tot ascultîndu-l, cînți cu el.

E cea mai unanimă achitare obținută vreodată la jurați.

Ș-abia tîrziu, după ce, recuprinși de viața zilnică și gîndurile ei, oamenii s-au dezmeticit, unii s-au întrebat tardiv : „Așa o fi ?“

Magistratura s-a mîndrit că ea a dat orașului un astfel de talent.

Iar avocații au văzut în Teofil Ancel primatul lor, învingerea magistraturii. L-au uns decan cu unanimitate, aclamîndu-l. E respectat și ascultat întocmai ca odinioară. Își alege procesele. Nu le acceptă pe toate. Și-a clădit o vilă confortabilă. Are secretari care-i sînt discipoli. E cea mai proeminentă figură a orașului. Un avocat cu înălțime de jurisconsult. Îl vîd, firește, și partidele politice. Dar Teofil Ancel nu-i om politic ; el e un simplu tehnician al disciplinelor juridice.

Nici o mirare că-ntr-o zi va deveni ministru : al Justiției sau al Finanțelor. Oameni ca el sînt rari.

Și asta e aproape tot.

Mai e încă ceva, fără de mare importanță. Nu suferă legumele. E carnivor în toate zilele. Îi place biftecul în sine, cum știe să-l prepare bucătarul lui : zemos ca pier-sica și dulce la mușcat.

Desigur, a rămas fidel Gertrudei, așa cum a slăvit-o-n psalmii tinereții : sufletește.

Altfel, de cîte ori pledează la Casație, din ce în ce mai des, noaptea, în camera de la hotel, la ceasul stelelor, al violinei și al orgei, ascultă un glas plin, de trupeșă contraltă, care spune gales : „Teo !“

LA PORȚILE NOPTII

LA PORȚILE NOȚII

Am ajuns ? Mi-s tălpile singe,
De-atîta pustie de cale
Stau frînt, așteptînd pe prag de prăpastie în umeda vale.
Nici pisc. Nici stea. Nici vultur. E tare-
Ntuneric. Nimic nu răsare : nici licăr, nici zare
Ce vuie-n adîncuri ? Tăcerea ? Prăpădul ? Ori zvon de
urale ?
O, Tată-al speranței, te-ntreb, Tu răspunde-mi :
Sînt Porțile Noții ? Sau Porțile Tale ?

Timpla mea visătoare s-apeacă mihnit cu luceafăr de
seară pe lume.

Viteaz pentru alții,

Sint singur, amar și pustiu.

Dar într-o zi, întors în pământ, voi uita de viață și
moarte.

Fraților mei de atunci, dacă-n file

Veți regăsi prospețimea pădurii în floare, ca cei de pe
mare,

Prin voi, dar fără de mine : cenușă sub cruce,

Voi fi iar pădurea-nflorită la marginea mării a dorului
mare de moarte.

ELEGIE

Poate că lutul acest pieritor a trecut printr-un pîtec
de mumă,

Dar inima mea a venit, zburător din genună.

(Sori tresăltau cu ochi de coșmar prin fumul de nori),

În fabulos galop de furtună,

Și a rămas cu înaltă solie pe vadul îngust de pământ,

De sine lăsată, cu aprig răsuflet ș-oprire fierbinte,

În timp ce marii ei frați de galop alergau viforos înainte.

De-atunci, a zvicnit tumultuos în pînza multor corăbii,

Ducîndu-le alb peste vinete mări ;

În steaguri cu fald pocnitor a fost mereu înainte,

Purtînd spre victorii sînge bărbat și sclipire vitează de
săbii,

Cu maci de incendii bălțînd adormitele zări.

Lavă sireapă și limbă de foc în telurici vulcani,

Verde-nfrunzit și foșnet de vară eternă în ani

Izvorînd cu detunet și clocot de ploi, din adîncul de munte,

Albă de spume, năprasnic la vale, cu riul,

Apoi răsărită blajin din pămîntul rodit, cu pîne în spice

În galbene lanuri ca raza de soare, odată cu grîul.

În toate livezile lumii, din Nordul mărilor reci,

Pînă-n Sudul de aur albastru al vechilor greci,

A copt sucuri dulci, dăruîndu-le gurii,

Suflînd cu zîmbire de rai obrazul de lut al făpturii.

În fum de tămîie și smirnă

A spus pentru oamenii vechi în mîhnire noi rugăciuni,

Aprinzînd epopei și dîre de soare în stînșii vetrei cărbuni.

...Sîngele inimii mele, venită cu semn și solii din genună,
A curs, gîlgîind de viață,
Ducînd tuturora în dar preacurată și bună furtună.
Oh ! Nu m-am cruțat.
Cu nemiluita m-am dat.
Ci, iată, acum mă simt vechi și uscat.
Inima mea legendar răsărită cu pîlc de vîntoase și taine,
Dinspre furtuni către om,
E cuprinsă și strînsă-n noian fumuriu de omizi,
Ca toamna-n paragini de moartă grădină un pom,
Învins,
Despuiat,
Uitat...
Trece negru un corb,
S-a-nnoptat,
Fără stea.
E fioros de multă cenușă în inima mea.
Stă ca o babă zbîrcită și știrbă pe prispă
Ținîndu-și obrazul de nucă-nnegrită în mîni fără seamăn
de triste,
Cețos privind zarea
Din care curînd o să-nceapă, odată cu umbra de veci,
Rece, sură, moartă,
Ninsoarea.

ELEGIE

Cum să nu fiu apăsăt,
Luminatul cer al amiezii de vară,
Cînd gura de rai a azurului tău e doar o crezare a ochilor
mei,
Iar eu, zbuciumatul, cu toată rîvna de rod,
Cresc și sporesc solitar pe crengile morții.

Și cum să nu fiu despuiat în penumbre și pîcle
Cînd fabulosul apus al soarelui zării ; novembre,
E încă o frunză de toamnă a zilelor mele, desprinsă,
Căzînd în livezile morții grele de noapte.

Și cum să nu-mi crească pe frunte dungă amară
Cînd inima mea,
Înălțată cu roșu tumult — și pînză, și steag — pe catargul
corăbiei vieții

Mă duce prin ziua albastră
De-a dreptul
Spre marea de umbră fără de val a morții solemne,
În Nord.

Inima mea, ochii mei, viața mea,
Priviți pe sub streășina palmei sihastre,

Iată obrazul de viață al lumii :
Din lună, din soare, din seve, pe mări, oceane, munți și
cîmpii.

În largile fluvii prelungi cu sclipit de soare în undă
Și-n codri cu plete de umbră,
Păunii culorii desfac clătinat belșugul cozilor lor,
Iar vara strălucitorului iulie — acoperă lumea cu trenă
— păună

A fastului ei de smarald și safir arzător,
Scriind cu splendoare de fulger cît e de vastă întinderea
mortîi.

Cum să nu fiu înnegrit de tristeță
Cînd știu că în Asia albesc minarete sub cer musulman
și azur beduin
Chemîndu-l pe-Allah gutural ca sirenele-n ceață : Allah !
El Allah !

Și că-n biserici cu crini în snopii de raze-ai luminii
Și stele în lușer de ceară
Cresc lanuri pioase de mîni și răsună genunchi în abur
de smirnă

Și brumărie tămîie,
Îndură-te, Doamne, de noi.
Iar tu, multchematul, slăvitul,
Mire-așteptat al mireselor nopții din suflet,
Cupolă de raze-a speranței,
Nu ești decît piscul din cer al fricii mele de moarte.

Din zorii mirați, din floare, din frunză, din clocot și aur
de grîie,

Din tunet de ape, din glas de copii, din tilinci, din aripi,
Din șuier de fluier naiv și mătăsoasă undă de harfe,
Din pom de Crăciun, din albastre Florii, din agheasmă-
nstelată,

Din naiul lui Pan,
Din unda fecioară-a ondinelor,
Din vinul băut de Horațiu și cel preamărit de Hafiz,
Din povești cu amurguri de jar în adînc țigănesc de sobă
bătrînă,

Din genele lungi ale fetei iubite,
Din clopote bune de Paști
Și cîntări de-nviere —
Lauda vieții mi-a spus : „Pace ție !
Cufundă-ți tristețea în ochii mei verzi.
Ai să uiți. Ai să vezi. Ai să crezi.
Ai să crezi cu adînc,
Cu adîncul cel mai adînc,
Lărgit de undele noastre creștine.“
Au rostit cu limbă de bronz și aramă
Solemnele clopote,
Clopote sfinte.

Parcă-nflorise din nou liliacul
Și iarba-nverzea
Sub tînăr tumult de ploaie de mai,
Dînd pieptului iar cu aripi victoria vieții.
Din nou apucînd toiagul speranței,
Am pornit cu surîs potolit și ochi mari,
Privind către cer, către crucile lui, către toate,
Crezînd c-am să uit
Scăldîndu-mă-n glasuri cu raze.
Dar surîsul, bietul acela surîs,
Nu era decît rana tristețelor mele
Într-alt fel deschisă
Spre toate-amăgirile dulci ale lumii din jalnicul vad al
trecerii noastre.

Cum să nu fiu sfîșiat, o ! luceafăr al serii,
Cînd stînd bîntuit pe treptele negre-ale nopții,
În vînturi și stea căzătoare,
Sub toamna în goarnă de stingeri și zbor de cocoare,
Cu mîna întinsă cerșesc peste ani
Odihna eternă a mortîi,
A mortîi care mă crește spre ea în pădurea crengilor
sale funebre.

JOC DE IARNĂ

Oraşul era acelaşi.

Exact.

Halucinant de intact.

Vitrinele toate,

Gălbui luminate,

La fel desuete şi decolorate.

Pe străzile goale,

Aceleaşi ! cu umbră în ele şi şoaptă ferită, părechi provinciale.

Alene ninge,

Dar cădea cu vechimi noua nea,

Turbure, sură, deasă,

Ninsoarea sporea îmbulzită, linoasă,

Din ea.

Iarna în alb mătăsos ca în raclă-o mireasă.

Copii

Clădeau un om de omăt cu vrăbii în pumni şi în glasuri zurlii.

Lunar

Omul creştea bulbucată şi cu ochi ca de zar.

De ce

Îmi vine deodată atîta pustiu de melancolie ?

Ai cui sînt ? Ai mei,

Genunchii aceştia grei ?

Iată-mă alb ca o navă în ceaţă,

Ivit în oglindă, faţă în faţă.

Cine e omul acesta nins ?
M-am scuturat de omăt,
Dar nimic nu cădea fumuriu
De pe fiinţa nălucă ; pe pragul pustiu
Eram eu — nu nins —
Singur, bătrîn, învins.

Neauzit de încet,
Moartea clădise din mine un om de omăt.

ÎNTUNECARE

Ca un havuz deodată în tumult,
Cu sprinten salt înalt în albe spulberări cașmire,
Îngerul,
Desfășurat în aripi orbitoare,
Laolaltă scoică naltă și mărgăritar destăinuit de raze,
Snop în zbor,
Avînt prelung și lin, ca înflorit din fumul de petale,
Lotus în azur.
Pe urmă cerul s-a închis.
Și n-a rămas decît o transparență de melancolie înspre
nevăzute,
Ș-au oftat mai negri nucii pămînteni ai toamnei galbene.

Hîită-n lemnul ei bolnav,
Troiața-și scîrțîie jelania în vînt,
Ca osia de car încet care aduce un sicriu pentru mireasă,
Printre fișiri de porumbiști uscate.
Sfîntul, luminos odinioară ca obrazul dimineții peste dea-
lul vrăbiilor,
Se-nnegrise,
Dincolo de castaniul înnoptat al vechilor icoane.
Stîns în strana lemnului cojit,
Stătea-n paragină,
Ca lampa în funingine.
Și nici un glas nu răsuna, și nici un pas nu s-apropia,

Și nici un vîz nu aducea o rază
Scufundării sfîntului vecernic.
Numai toamnele adîncului de codru
Glăsuiau asprit sub cer învinețit de picle,
Val în val cu mările-n răscoală și vîntoase
Și se-ngălbeneau în desfrunzire din septembrie-n
noiembrie,
Ca zările
Cînd zboară palid-arămie pe lenitele întinderi, printre
nouri, luna apelor.
Oh ! toamnele de-acolo, pîlpîind de vaierul plecărilor
— În codri, larg deschisă rana zărilor —
Cu despletiri de bocitoare-n cerul năruit de zboruri
Și cu tînguirile de ducă și de despărțenie,
Cocoarele !
Cocoarele !
Și vînturile deznădăjduit uuitoare,
Și ninsorile,
Și lupii albi ai gerului,
Și în viforniți noaptea spartă-a ciorilor,
De-a valma,
Fără lance în balaur,
Fără faclă în galop,
Nici stea,
Nici faptă, nu,
În zilele scîrțîitor încete, oarbe, surde, fără capăt...
Vin asupra mea !
Le-aud !
Le văd !
Și iarăși mă cuprinde noaptea ta, încrucișare a genurilor
din mine.
Umbră din răs_pîntii, cine ești ?
Dar eu ?
Poate totuna.
Sfîntul înnegrit de toamne, care a pierdut și-ncumetarea
vieții,
Și poteca de-albăstrimi în zbor a cerului ;
Și-a rămas numai în plîngerile lemnului pustiu,

Putred de ploi,
Ca sperietorile de pasări din livada udă,
Eu sint,
Doamne.

Prag lepros al tainei Tale ?
Sau lăcată-a neființei ?
Nici un glas n-ajunge pînă la răs_pîntia uitată.
Doară vau-cuvaul întrebării fără somn
Din turnul strîmb al gîndului.

...Pe cînd în codri cresc înalt sicriile
Și scîrție...

AGONIE

Moartea n-a intrat în casă,
E la geam,
Galbenă, între colțul lunii și întunecatul ram.

Cu îndoliat alai,
Corbii stau în jurul ei.
Fără toamnă, iarba-i arsă, frunza pică, stelele — stinse
scînteii.

Moartea n-a intrat în casă,
Dar mi-e teamă să mă uit la minutare,
Parcă numai miezul nopții arde negru-n fiecare,

Iar oglinzile-și acopăr
Ochii limpezi, să nu vadă
Cînd din ornicul odăii steaua morții o să cadă.

Cine vine ? Ce se-aude ?
Lemnul scîrție deodată ; pare că prin somn ar geme,
Iar afară, lîngă poartă, felinarul strîmb în noapte dă
să fugă și se teme.

Ușa casei spăimintată.
Vrea să fie înc-o dată încuiată,
Ferecată cu oțele, mîntuită cu agheasme, înnodată cu
lăcată.

Ce-i icoană ? Tu tresai !
Ești în cer ? Sau ești în casă ?
Tu, cu sfinții sau cu lemnul, rămii dincolo de coasă.

Moartea n-a intrat în casă,
Dară morții se preling din cimitire
Adunîndu-se-n uluca ploilor din amintire ;

Fumul nu mai vrea să iasă,
Prefirîndu-se-n hogoag
Înspre stea, cu barbă lină și toiag de rege-mag.

Dar vin munții mai în preajmă,
Și-n albastrul de frunzișuri și de zare cu nori suri
Cresc sicriile cu lacrimi de rășină în păduri.

Moartea n-a intrat în casă,
Dar de ce-mi vine s-o rog
Și de ce iarăși cobește corbul unui monolog ?

Iată, la fereastră crește,
Ca o altă noapte-n noapte.
Glasul spune : „Vă-mpresoară ! Spuneți rugăciuni în
șoapte.“

Oh ! Tăcerea te-asurzește
— Tren vertiginos prin gară —
Nu mai știi : ești tot în viață ? Sau îngălbenit afară ?

Moartea n-a intrat în casă,
Dar de ce-mi vine să strig ?
Unde este glasul gurii ? Cînd s-a spart un geam ? E frig.

Gura horcăie, crăpată,
Fața oarbă-i și mai suptă,
Și mereu tot mai aproape gîfîie mocnit o luptă.

Ș-apoi tace.
Deodată totul în încremenire tace
Ca înghețul Bobotezei. Straniu început de pace.

Pace mie, pace ție ;
Tace casa, tace viața —
Niciodată ce a fost n-o să mai fie.

Moartea n-a intrat în casă,
Dar obrazul mamei e acuma o fereastră
Unde-nchis plutește luna într-o-nvinețire-albastră.

Mama, care ne-a dat viața
Pieritoarelor tipare,
E acum fără să fie, zare mută, depărtare.

Tatăl nostru cel din cer,
Ușa neagră te așteaptă s-o deschizi la noi acasă.
Altfel numai mama pleacă, moartea însă n-o să iasă.

Crăciun, 1951.

CRĂCIUN

Luna înscrie în ceruri,
În medalionul oval,
Un chip aburit din albastrele geruri,
Lin înclinat într-un nimb de opal.

E ca o sfântă
Împrejmuată de candelii,
Crini, heruvi și arhangheli.
„Slavă ție, Marie“ — corul subțire cuvintă.

Odinioară, la foc de Crăciun cu taină-n cărbune,
Copil în genunchi pe patul acel,
Cu suflet naiv ca cireșa-cercel,
Intram îngerește în rugăciune.

Dar acum nu mai pot. Oh ! Parcă
Mă doare tot gerul cu licăr de stea.
Curg rănile lumii în inima mea.
Marie, roagă-te-n ceruri — de-a pururi în ceruri fecioară
și maică.

NOAPTEA OMULUI

Aceasta nu e o noapte ca oricare alta.
E iarăși aceeași biblică noapte-a Ajunului,
Noaptea copilului cerului,
A unei mame — Maria —,
Noaptea de leagăn a lumii.
Dar parc-au plecat toți copiii pământului,
Lăsînd o neagră pustie în locul glasului lor de argint,
Fără cîntec de stea,
Cu ferestrele oarbe,
Cu inima grea,
Cu gene lăsate,
Stînd singur,
Parcă cioplit în lemn găunos de udă pădure în ploaie,
Vorbesc către mine
Așa :
Ca cei care mor de sete pe mare,
Tu cauți și cauți prin toate femeile lumii,
Și n-ai s-o găsești în toată puzderia lor
Numai pe ea.
Avea și un nume,
Dar nu îndrăznești să-l mai chemi,
Căci acum nu-l mai are pe lumea pierdută.
Fără ființă,
Nici frunte,
Nici văz,
Nici bunele mîni devotate.

Ea, numai ea —
 Acum în țărină —
 A fost mama ta.
 Numai ea
 Te-a adus odată pe lume ;
 Așa cum veneau copiii apușilor ani,
 Purtînd cu lumina vestirii poza cu pruncul în stea.
 Numai ea.
 Inima ei a ars pentru tine zile și nopți
 De-a rîndul, în ani.
 Candelă, inima mamei : totuna ;
 Arde întruna.
 Acum nu mai e.

Te acoperă noaptea.
 Ca și icoana cu candela stinsă,
 Ești doar obraz de-ntunerice în umbră.
 Căci mama luminii din tine,
 Mama odihnei și-a somnului tău,
 Acum nu mai e decît un cuvînt
 Care duce spre moarte.
 Și totuși din nou te îndemn
 În sfîntă noaptea Mariei :
 Hai, spune cuvîntul !
 Cazi în genunchi la porțile nopții
 Și-avîntă cuvîntul din care-ai purces
 Ca pe-o rugă-nfășată-ntr-o singură vorbă :
 Mamă !

*

Dar eu, ca feciorul din basm, la fîntîna ivirii acelu
 balaur,
 Care, altfel la chip, nu era decît tot împăratul : tată cu
 grijă pentru copilul pornit înspre fapte —
 Dau îndărăt, ca bătut de vîntoasă și viscol,
 În stranie spaimă, cutremur
 Și-nghet.
 Și iată că nu pot rosti cuvîntul inimii omului.

Mama mea care-a fost nu mai e decît un cuvînt
 Pe care eu, fiul, nu-l mai pot spune
 Fiindcă mă tem.
 Mă tem să nu plîng.
 Și nu vreau să simt pe obraz acea umezeală învinsă.
 Căci lacrima nu-i decît numele dulce (totuși netrebnic)
 Dat de femeii prăbușirii bărbatului lor.
 Dar eu nu vreau să cad
 În prăpastia brațelor.
 Deci mă ridic în noaptea Ajunului,
 Pieptul se umple adînc, ca pe culmi, cu albastrul aer al
 nopții,
 Fruntea spre cer o înalț,
 Și cuvînt către munți, către fluvii și mări,
 Către cerul cu arderi de stele
 Spre înnoptatele zări :
 Domnul-a-toate mi-a dat puterea vorbeii de aur,
 Peste dureri, peste mlaștini.
 Lumea m-așteaptă în strai de mireasă
 În casa cu muzici și toate luminile-aprinse.
 E Frumusețea : obrazul de cer al pămîntului.
 Iată, de pildă, ș-acuma,
 Cerul doarme-n oraș pe toate străzile omului.
 Albul de lună : mulțime,
 Albastrul de noapte : desime.
 Astfel și țărani, cînd vin la oraș cu carele lor
 Domoale și scîrțitoare,
 Ei dorm alături de boii alb desjugați —
 Pîlcuri și pîlcuri,
 Și crește pădurea, satul, ogorul, din ei : țărani
 Și boii de-alături, cu steaua ce-atîrnă sub roțile-oprite.
 O ! Bethleem ! Bethleem !
 Țărani smeriți și boii blajini laolaltă sînt noaptea Aju-
 nului,
 Ieslea de aur a tainei din om.
 Nu mai e mult și va să înceapă lumina.
 Cu pași de clopote mari în mantii de bronz și aramă, iar
 va veni dimineața Crăciunului,
 Deschizînd ochii de soare în iarnă spre om.
 Parc-un îngheț sideral cuprinde fluviul solemn al Căii-
 de-lapte.

Curgerea ei se prefiră pe toată boltirea albastră,
Brumînd argintiu înstelarea de aur, în tremur ca prun-
dul în unde.
Mirare și zîmbet e somnul din spații înspre albastră
trezie,

Steaua se stinge sfioasă și dulce.
Dar iată, zarea uitată, zarea în care se naște lumina
Se îmbujorează,
Astfel cum se coace cireașa în umbrele frunzei.
Suflet al meu mohorît
Înalță pădure de steaguri în vînturi ;
Vezi dimineața mijind ?

E luptă !
Du-te viteaz înspre ea.
Crește

Și tu.
Vine din beznă.
Calcă pe noapte.
Și tu.

Fii alături de ea spre lumină,
Nălțînd pădure de steaguri în vînturi.
Și tu.

Cocostîrcul albastru plutește cu aripi deschise în clipe,
Înviorînd cu azur înzoria-copilă.
Fiece clipă e mai limpezită albastru decît cea din urmă,
Căci dimineața în fiecare clipă învinge o clipă de noapte.
Dar deodată toate s-opresc.

E schimbarea solemnă,
Hotarul afund,

Al revărsării fluviului larg în marea adîncă și vastă.
Goarna de aur răsună înalt în lumină ? Sau raze ?
Parcă armate avîntă cu fulger scuturi de luptă

Pe care pășește
Soarele, — soarele nostru,
Iată-l,

Purtat pe scuturi de oștile lui glorioase.
Tînăr uriaș, bălan, ca din nord mitologic.
El singur, cît o mulțime,
Dar numai el fără umbră,
Lumină supremă, în sine.

Spătos în zale bălaie,
Vine,
Calcă,

Ride,
Tot mai aproape-i,
Crește

Adînc, pînă-n inimă, dîndu-i putere și raze spre el.
Numele lui fabulos răsare pe buze
Odată cu el,

Ca din somn
În străfulgerată trezie.

Razele lui deșteaptă-n orbite văzul de aur
— Plutire argonaută —

Chipul lui e în ochi înviere,
Pasul lui e în inimi cald ca un grîu plin de maci într-o
vară,

Și ferestrele rid cînd îl văd, regăsindu-l în ele,
Ca-ntr-un vitraliu homeric,
Casele mute vor să-i vorbească sonor,
Oamenii rid cu obrații de aur...

Oamenii ! Oamenii ! Vechii oameni ai vieții !
Iată-i, dar altfel, în soare,
Fluvii compacte venind cu corăbii
În revărsări colosale

Numai obraz luminat, numai frunte,
Cum apa în curgere nu-i decît val lingă val.
Omul acesta transfigurat, omul-mulțime

(Nil, Gange, Amur, Euftrat
Așa îl numesc botezîndu-l din nou în marele soare.)
În numele lui, al omului-fluviu,
Cuvînt :

— Frate din cer, dă-mi mîna.
Mi-a dat-o cu soare în floare.

Am stat o clipită
Rază în rază,
Văpaie-n văpaie,
Aur în aur,
În contopire de fulger și slavă.
Apoi amîndoi am pornit,
Mîna în mîna,

Ca în biserici, înspre altar, pe sub coruri, heruve,
Mergînd spre fierbîntea amiază.

Acolo am stat

În belşugul de aur al culmii luminii,
Boltindu-ne darnic pe cerul încins.

Apoi, tot de mină,

Am coborît înspre macii amurgului.

Lin picura luceafărul serii în zarea mai gravă,

Aşa cum răsună la munte talanga-nspre somn.

Ajungînd pe toamnele zării din urmă, am poposit

Ca şi drumeţii cînd se opresc la fîntîna răscrucii,

De-acolo privind către cele lăsate în urmă.

Se însera.

Razele noastre luceau rubiniu ca un vin pe înaltele cruci
şi cupole.

— Noapte bună ! i-am spus.

Mi-a răspuns :

— Noapte bună !

El a apus,

Eu am rămas.

Pe urmă m-am dus

Singur în creşterea nopţii.

Venea

Tot cu umbre albastre şi licăr de stea.

Ş-atunci eu,

După drumul de aur şi soare,

În umbră,

În noapte,

Iar greu —

Şi-n veci fără mamă,

Om singur — plecîndu-mă-ncet,

Cu fruntea în mină,

Am plîns.

ELEGIE

Creştea din vinătul cerului fluid,

De noapte adîncă,

Un straniu rotund

În alb fumuriu de fantomă,

Luna.

Casa ivită odată cu astrul

Era în vis,

Sau în astralul spaţiu deschis —

Totuna.

Plutea prin fadul piper mucegai,

Un vaporos parfum de iris.

În toate încăperile, una dintr-alta, veştede şaluri, uscate
dantele, apusă matasă.

Nimeni în casă.

Dulcea stăpînă plecase.

Mănuşile lungi pîn'la cot — fără mină.

Toate în urmă — cui ? — nimănui să rămînă.

Taftaua rochiei lungi cu volane-n cascade nu mai foşnea,

Timpul din ornicul palid nu mai vîslea,

Candela întunecatei icoane nu mai ardea.

Şi totuşi, din toate

— Covoare, divanuri, scrinuri, straie —

Venea cineva în tăcuta odaie ;

Plutea

Într-o cerească distanţă de stea,

Pogora prin abisul albastru,

Sporea,
 S-apropia,
 Și ca un zîmbet în lacrimi din toate creștea.
 Intrasem cu straniu firesc pe-o fereastră
 — Ca numai în vis —
 Într-o plutire ușoară,
 Și de cum am intrat, oarecum zburător,
 Într-un fel de înot
 Și cu pas de balet
 Amețitor de încet,
 Am stat
 Nerezemat de nimic ;
 Ivit
 Și rămas undeva în văzduh,
 Ca un duh,
 Peste toate boltit,
 În casă plutea o lumină,
 Fără de flacăară,
 Fără de candelă
 Lină, senină,
 Ca atunci cînd a nins dinții albastru-n grădină.
 Îți venea să surizi
 Cu ochii închiși pe adîncuri,
 În dusele timpuri,
 Ascultînd vâlțuri de muzici uitate,
 Sau să cuprinzi în palmele meditativ depărtate
 O carte —
 Cu întîmplări desuete
 Și pagini încete —
 Sau un obraz cu rozele sîngelui moarte.
 Inima mea suferea,
 Nu ca din vechi și-n trecut,
 Înspre ieri,
 Ci acu, în aceste-nnoptate tăceri.
 Parcă din toate creștea o stea
 Fără s-arate
 Grîul ei galben de raze curate.
 Vie !
 Și cadă odată, cosită cu fulger, steaua tîrzie
 Că altfel începe o chinuitoare trezie.

Cine a trăit mătăsoasă ca funigeii amiezii de toamnă,
 Subțire, tăcută și bună,
 În casa aceasta străbună ?
 Cine a plutit cu mari aripi între perdelele de vară,
 Albă, luminoasă-n fereastra albastră a stelei de seară ?
 Cine a fost floare de lotus în lac de oglinzi ?
 Astfel neatinsă și astfel frumoasă
 Și niciodată mireasă ?
Greieri de toamnă, tomniți, nici voi n-o cîntați pe uscatele
 grinzi ?
 Oare păstrează cadrele sumbre-ale lemnului negru,
 Mîncate de cari,
 Rotunde, pătrate, ovale,
Melancolia obrazului ei de lumină de Paști pe morminte
 Și ochii ei de lunare opale,
 Sau au rămas și ele în noapte,
 Putrede, goale ?
 Oglinzile vor să-și aducă aminte
 De cine ?
Oh ! ca pe ultima filă, patetica filă a vechilor cărți îngăl-
 benite, un : Fine.
 Straiele ei de tafta, catifea și mătăasă
 Nu mai foșnesc,
 Toropite de muzici, lectură și vis,
 Irizînd vaporosul parfum de iris,
 În transparențe albastre de vas chinezesc,
În dulapul cu scame de molii, baluri atîrnă sleite, uscate.
 Toamna gîtuie toate,
 Fumegă moale păianjeni,
 Timpul cu gingii mîncate
 Leneș macină toate.
 Că altfel viața nu vrea să s-arate.

 Și totuși, adie-un surîs,
 Parcă ar vrea o vioară
 Să-nceapă un bang gutural,
 Cu brume de Grieg în strună,
 Solemn, astral solitară.
 Dar cine vine ?

Cine s-apropie dulce ca fumul de toamnă de mine ?
Cine străpunge inima mea
Cu raze de stea ?
Iată, perdelele lung-despletite la fereastra brumei lunare,
Înfiorate, trezite, învoalte,
Se umflă ca pieptul în mare suspin
Și, lin,
Să mlădie a zbor.
În ceruri luna se-nvăluie în aburi
Și pleacă în nor călător.
Iată, în casa umbrită,
Ceasornicul clipelor inimii ei.
Limba-i oprită.
Cheița rănit ruginită.
Atunci ce răsună într-însul deodată : tic-tacul pornește,
sau ce-i ?
Și, iată, enorm ca o Asie,
Negru,
Pianul cu coadă.
Închis în el, taciturn, masiv și superb ca un codru ;
O partitură albește —
Chopin ?
Tăcerea solemnă sporește,
Și glasul rostește ca-n basmul persian :
— Deschide-te, pian !
Minune !
Pianul cu Asii și clape de lună și spume
Se deschide ușor, de la sine, încet, ca o carte cu filele-
ntoarse de vînt,
Și clapele singure
(O, nici o mină — doar mina lunii îngălbenește din nou
Pe toate, din moarte și ceruri, stăpînă)
Fac un acord
Nostalgic, parcă născut într-un nordic fiord.
Perdelele flutură lung —
Așa deodată ajung
În galop ca de spumă.

Caii de-argint și de lună
Ai săniei trasă la scară
Pentru scufița plimbării de seară —
S-a deschis o fereastră ?
În casa deodată mult mai albastră,
Ca ochii deschiși de albastră,
Adie un suflu ? O taină ? Un mit ?
Stelele cad risipit ca din tei înflorit la fereastră :
„Bine-ai venit !
Fii iar a noastră.“
Cine a vorbit ?
Și cine a venit ?
O, numai atît :
Într-un vas chinezesc, de ani și ani prăfuit,
Un liliac deodată albește suav,
Ca o fată adusă de-o undă de vals,
Cu floarea cu galeș suris aburit :
„Bine-ai venit“.
Covoare atinse de haină,
Perdele cu aripi,
Icoane mult mai adînci decît lemnul,
Haină,
Voi toate în care e încă semnul
Ei,
De mult nepurtate inele,
Albume,
Aduceți-o iar în alb de salcimi înfloriți pe tăcute alei
Și destăinuiți-mi în șoaptă un nume.
Spuneți : cum o chema ?
Cine era ?
Dați-mi obrazul rămas în pierdutul ei nume,
Liliacul cel alb ca lumina
Spune în grai de parfum un nume de fată,
Iată, de albă fată uitată.
Unde-i aceea care a fost doar odată
Și numai odată
În casa pustie rămasă,
Albă, dulce, melodioasă,

Și niciodată mireasă,
ca urma de molii culeasă.
Dar totul tace sub coasă
În casă.

Pianul cu Asii și steaguri de moarte se-nchide,
Negru,
Cu nepătruns de ermetic luciul funebru.
Alb, liliacul de-o clipă

Se moaie
Și veșted se lasă,
Cules încet de păianjeni în plasă cețoasă.
Toate spun : „Lasă,
Du-te din casă“.

Melancolie,
Vină cu gheare, nu cu visare,
Și mă sfișie.
Numele Ei, în vecie,
Nimenea — nimeni nu va să-l mai știe.
Se-ntunecă luna în zorii cei negri de noapte tirzie.

Cine plînge în palme în casa pustie ?

ELEGIE

Cu glas din adîncul amar adunat
Strig : „Ioane !“
Nimic decît goarna tăcerii,
Din zare în zare.

Tu, Sfîntă Miercuri, tu, Sfîntă Vineri,
Sîmbătă albă cu ochii deschiși în Duminică,
Voi toate întîlnite-ntr-o dulce orbire
De-altare scîldate-n lumini de înviere,
Ați fost în poveste

— Și eu —

Acum, prăbușite din cinul acel,
În anii înceți,

Oh ! Pilcure de vreme — și pîcle — și oameni — în
curgeri mîlitate

Spre cimitire (locul de-apoi),
Și eu, ca și voi, apusele mele,
Fulger am fost

În aprinsul vitraliu al tinereții.
Neadormită, inima mea

Mereu a bătut întru gloria vieții : steag peste toate
Navele-i știu puterea bombată în mîndrele pînze corsare,
Prin brize și vînturi sărate — alge, iod și gudron —
Ș-amaruri de frunză de nuc
Pe vastele, asprele, grelele mări clătinate,

salturi de spumă în spațiul albastru.
Pădurile tot mai păstrează în foșnetul verdelui lor
Nomadul meu pas peste lume, spre vadul de taină,
Iar și mai de sus,
Din vinăt de noapte,
Înaltele stele-au privit
Prăbușirile singelui viu în crengi de luceferi.
Oh ! nara năucă de floare !
Obrazul întors îmbătat înspre lună,
Cu buzele verii pe gură în zvicnet de noapte !
Apoi în galop, peste moarte,
Cu tunetul vieții în patru copite-nstelate...

Ioane ! Ioane !
În dorul de mine, te strig ca pe altul.
Troița marei răspintii e putredă-n ierni,
Vină tu, luminându-mă iar
Deplin, în legendă și faptă,
Cu mantia-n falduri de fulger,
Ioane.

Nu vii ?
Sau n-ai fost ?

Steaua e neagră în lampă.
Aurul, acru.
Otrava din suflet vrea vin.
Crișmă, ultima soră, pune-mi mâna pe frunte.

ZIUA COPILĂRIEI

Aș vrea să fiu undeva, departe,
— Nu știu dacă-n spațiu, sau numai în timp —
C-un salt peste moarte —
Numai o zi, bunăoară,
Dar aceea deplină, fierbinte, de vară.
Cînd m-aș trezi dintr-un somn adînc,
Clipind somnoros și îndată stîrnit,
În zorii cu fragi de pădure-n surîsul pe zare ivit,
Să aud trîmbițînd din casă în casă,
Din lină-colină,
Și pînă într-altă soră-colină și mai albastră în lungă ei
pelerină,
Cocoșii clocotitori,
Cu crestele roșii în lumină de zori la marea zării fereastră,
Și pînă-n amurgul cu zare căpșună ;
Față în față
Cu zarea în care răsare ascuțit tăurește cornul de lună,
Cînd gata-i să cadă vinăt de coaptă
Noaptea,
Prună-n argintul de brumă,
Să fiu peste tot
Cu tălpi de pustiire.
O ! Dați-mi numai o zi,
Dar s-o văd,
S-o trăiesc,
S-o frămînt,
S-o vislesc,

Cu ochii în sus, fulgerați de albastru,
Și mină de copil pe visla trufiei,
Sfoara înaltului zmeu încordat
În unde de briză,
Ca armăsarul sălbatec cabrat,
Cu zbirniitoarea murmurătoare,
Ducînd în înalt glasul, ca lancea amiezii de vară.
Și cozi ca un cînt de cocoare
În vastul aur de soare,
Să mă simt între cer și pămînt ca un leu.

Eu,
singur și-n voie,
Să fiu numai eu pe pămînt, stăpîn după voie,
Ca Noe în arca lui Noe,
Ca cine ?

Cum era în pozele cărții iubite, Robinson, zis și Crusoe
Apoi, cînd doar iadul să știe ce drac
Din nou va veni să m-apuțe —
Oriunde, cît vreau —

Să mă-nec în ierburi și grîie de vară,
Făcînd zigzaguri și tumbe năuce
Și dănțuiri deșucheat-paparud-hăbăuce,
Să mă simt, deși singur cu mine,
Bogat de atîta amar de mulțime,
Și poate s-alerg după fluturi

Care clipeșc
laolaltă,

Albi în lumină, ca-n zare un sat românesc

Printre ierburi, cu maci
De mătase și soare, care sclipesc.
Să stau cu fața în sus,
Răsturnat deodată din goană de cerb
La dulce răcoare, sub nucul din fund,
Cetînd o carte cu inima-n file —
Cei trei mușchetari, sau *Haiducul* ;
Deasupra-mi, cu frunză de vară,
Deplin să mă-nvăluie nucul,
Cînte și cucul pe creanga lui : cu-cu.
Răsară din nou amiaza de cloște cu coteodacul,
Apoi din nou să mă-ncing
Dintr-una într-alta,

Sfinte !
O fugă
Și titirez, și zvirlugă.
Să fug și s-alerg
Prin marea lumină de vară
Dezlănțuit

Pină-n amurg și-n steaua de seară,
Parcă nu-n cer, ca un disc aruncat,
Ci chiar în gene, de-a dreptul ivită din mine, deodată !
Ș-atunci, la capătul zilei de vară,

Cu inima-n mare galop
Flămînd,
Fierbinte,
Cu părul năuc
Și tîmplele ude
— N-a vede, n-aude —

Și cu genunchii zgîriați
Și zmeul alături, ca scutul ostașului dac,
Să vin în goană acasă,
Spre blîndul ietac,
Și-ndată, la buna fereastră a lămpii de seară,

Să strig :

„Mamă, mi-e foame. Dă-mi un covrig.“

Dar pe cine să strig ?

O ! tristă vară albastră,
Mormintele nu au fereastră.

E vară,
E soare,
Mi-e frig.

MOARTEA AURULUI

Se pregătea ceva copleșitor și mai presus de om,
Căci deodată marele obraz al lumii s-a umbrit înspre
mihnire ;

Sau nu cumva (ca lămpile cu flacăra crescută înnegrit
În încăperile cu mort în care ceasul s-a oprit
Și filfiie lugubru alb perdeaua) —
Lampa cu raze și cu glob, a soarelui, fila ?
Ce se-ntîmpla,

Punînd nour pe inimă și nod în gît ?
Afară s-adunase fum și leșin, ca și toamna, cînd se nă-
ruie tăcut zidul ninsorii.

Dar era în plină vară !
Astfel, ochii nevăzutelor, nemaiputînd, au început să
plîngă mut,

Atunci, și din acestea, pe fereastra unei case
Au intrat răzleț cîteva stele stranii (stele sau albine ?)
una cîte una.

De aur stins sau cărunțit de pribegie-n colburi, ca soldații
oștilor învinse,
Veneau sleit din cine știe ce prăpăd, avînd în aripi

Mersul celor care sînt în cirje și în trențe,
Și cădeau, împiedicîndu-se în propria sfirșeală.
Se-nfățișau mărunț, întocmai ca albinele — scînteii — dar
nu aieveau,

Și parcă-nșelător apropiate prin distanțe milenare,
În preajmă, cum e steaua : tot departe.

Acum însă pluteau învins în casa omului
Reginele ferestrelor de vară.

Afară ploaia picura înăbușit, ca sugrumat,
Ele cădeau mereu : pe mese, pe icoane ;
Altele încercau stîngaci să umble pe podele,
Ele ! stelele înaltului, surori cu soarele și luna, se tirau
Pe-acolo unde merg picioarele cu tălpi netrebnice.

Apoi cerceau din nou, cu răstignire, aripa zborului.
Nu mai puteau. Desprinse din ele înșile,
Cădeau ca și în noapțile de august,
Dar fără de dîră, fără aur, fără slavă.
Scrum de stele : pe podele, pe covor, pe mese, pe per-
vazuri.

Și-a sporit cu-atîta sfișiere întristarea lumii,
Încît fără de îndoială că în ceruri toate stelele știau
Ce se întîmplă între ziduri pe tărîmul omului de lut
Și sufereau neputincios în depărtarea milenară.
În timp ce jos — în stele sau albine — aurul învins
murea...

TIGRUL

Stelara fintină uitată deschisă,
Cu lancea de aur a lunii adînc împlîntată în ea,
Se înfiora înspre aștrii-n lactee paloare.
Astfel vibra
Trezia gîndului singur.
Atunci, dintr-acestea, glasul a spus din mine,
Tot către mine
— În sine — în craniu,
Sub fruntea atinsă de straniu :
„Mult înainte de-a fi pentru tine
— Și numai —
În cușca îngustă a oaselor albe,
Am fost odrăslit de marele fulger
Tigru ;
Deodată,
Ca descărcarea de trăsnet în noapte,
Iluminînd pe întinderi splendoarea de vară în ape al-
bastre,
Bolid,
Călcam pe victorii în purpuri de sînge
Molatic,
Ca alții pe ace de brad în pădurea cu zmeură și mure.
Laba cu lănci de asalt cu gheare în ea,
Năprasnic de iute, pe cît de masivă,
Pecete de moarte
Pe orice făptură bătută de grindina strașnicei labe,

Grea,
Răpunea.
Coada lungă, prelung zvîrcolită, ca zvîcnetul șarpelui boa,
Ondulînd după marele trup,
Voinică, nervoasă, cu salt ca de coasă.
Mergeam legănat,
Numai mușchi,
Catifelat vălurit în putere felină,
Ca hula atlantică-n larg ocean.
Iar saltul
De lavă și flăcări, vilvoi din crater de vulcan,
Nimicea orice viață în cale.
Pe orice cădeam,
Din salt,
Ca din aripi de vultur,
Striveam.
Rege de aur, zebrat cu tenebre, al fricii !
Tigru !
Nume de noapte cu fulger în ochi de Satan.
Pînă și capul de soare-răsare al marelui leu-împărat,
Cu greaua lui coamă de raze roșcate,
Cînd mă simțea,
Apunea,
Întorcîndu-se lent și solemn dinspre tigru,
Nevrînd să-l atingă nici umbra șerpească a cozii.

*

Pînă cînd,
Într-o zi cu simbure negru al zării toride,
Sub arșiță de aur și vînt în delir,
Din parcă alt tigru,
Cu gura deschisă într-o coptură de iad,
Blestemul căzu.
Ceva filfii,
Înnourînd bucuria de-a fi.
Din soarele-fulger al ochilor,
Noaptea deodată țîșni
Cu aripi compacte de beznă.
Încleștat tot mai strîns de-o acvilă neagră,
În cange de fier,
Am săltat,

Ca în pinteni,
Turbat,
Năprasnic de sus am săltat,
Ca cel mai înalt val al trombei marine,
Dar am căzut prelins ca o spumă și moale
Învins.

Și iar m-am încins,
Și iar m-am zbatut,
Crescînd ca un foc într-o groapă adîncă.

Și iar am săltat,
Și iar am căzut,
Ș-am urlat,

Cu toate alarmele-goarneau lumii,
Vîntului vast și furtunii.

Am lovit,
Am zgîriat,
Am mușcat,

Cu ură și blestem în gură,
Și pocnet de coadă.

Și iar am săltat,

Pornind cu urgia furtunii
Cînd pleacă în lume, cu ape în spume,
Fugind.

Ș-am fugit,
Ș-am fugit,

Dar noaptea crește cu aripi uriașe de vultur funebru,

Din zbaterea tîmplelor mele,
Din vîzul meu înnegrit.

Înhămat de atunci

La pasărea beznei din iad,

Alerg,

Și nu cad,

Ca un soare

Orbit, cu noaptea pe tîmple,
Pe drumul fără sfîrșit.

*

Mă auzi ?
Noaptea e grea
Sînt inima ta !
Alerg !
Oh ! Alerg,
cu moartea în mine
și sînge
sub cer fără stea.

PARIA

Ieșeam din groapa lui Iov
Cu viermi și gunoaie,
În păr și pe trup cu puroaie,
Cu nările-aproape lipite,
Cu țarnă în ochii rămași în orbite,
Cu neguri de noapte în zdrențe,
Cu minile reci,
Ca abia deșteptat din somnul de veci,
Am respirat adînc ș-am spus : „Iată,
În soare, lumea luminii.
Fii binecuvîntată !“

*

Fata noastră se duce la bal.
Așa vesteau toate crengile,
Vrăbiile,
Apele,
Tălângile ;
Ardeau luminile azurului cu dinadins,
Dînd dimineții de lavandă galben de sulfină,
Primăvara încerca-n oglindă întîia rochie de bal,
Surizîndu-și sieși din grădină în grădină.
M-am îndemnat, uitînd de mine, pe acest picior de rai,
Și am întins deodată mîna, dar umil, ca cerșetorii,
Spre gloria zilei de mai.

Primăvara, adunîndu-și poalele rochiei în mînă,
S-a ferit îndepărtîndu-se c-un pas
(Fragedă și în cruzime tînăra livezilor stăpînă).
Mîna a căzut adînc, ca ciutura rostogolită în fintînă.
Am oftat.

Primăvara nu avea nimica pentru mine.
Și-am rămas în zdrențe și gunoaie,
În afara primăverii,
Singur ca o ploaie.

*

A început să-și pieptene alene părul galben toamna
Singură cîntîndu-și ca de leagăn, cum fac deseori femeile
cînd le cuprinde taina părului.
Știînd-o ca și mine singură și-nvînsă, am întins mîna
spre ea.

Umbrită de a mea,
O clipă, mîna toamnei s-a desprins,
Oprindu-se strălucitoare,
Cu părul roșcovan în mînă, și-n păr pieptenele blond
de soare.

Nici o frunză nu a mai căzut,
Nici o silabă n-a mai răsunit,
Totul a stat
Ca și atunci cînd e să cadă fulgul de ninsoare.
Ea mă privea sever și încruntat cu „du-te“.

Am plecat.
Ș-am mers, ș-am mers,
Rătăcitor ca umbra,
Ca și celălalt și printr-aceiași univers,
Apoi, într-un îndepărtat pustiu de zile,
La capătul de noapte al pămîntului,
Unde încep adîncurile negre,
Blajin și cu pornire bună,
Am întins mîna spre lună.
Dormea atît de alb în galbenul de stea și vinățul de noapte,
Că pare că ardea
Și lebadă, și lotus, și flacără de nea.
Pesemne însă, deșteptată de străin,
A tresăltat, înfățișînd în capul ei rotund ca începutul
unui rînjat,

Regina albului de seară
Avea și colț, avea și gheară

Ca dulăul boieresc.

Îndurerat, am plecat iară,

Gonit din ultimul popas ceresc.

Duceam stînci în călcîie și în fiecare mădular un : lasă-mă,
mi-ajunge.

Simțeam cum parcă din pămînt de-a dreptul crește-n
gura mea

Un gust amar de mătrăgună,

Nici lunii nu puteam să-i spun măcar atîta : noapte bună !

Și deodată m-am oprit :

Eram ca turnul stafiilor,

Năruit,

Hîit,

Bătut de Crivăț,

Bintuit.

Tu, lume rea,

Ai fost odată și a mea ;

Mai ești ?

Sau ai rămas închisă pentru mine ca o carte de povești ?

Căci iată, îi chemam,

Dar oamenii nu mă vedeau în răni,

Ca un apus de soare-n mărăcini. Așa eram.

Ei toți treceau.

Trăiau

Și se grăbeau,

Nemaiavînd timp și să vadă

Coșmarul pe aceeași stradă.

Atunci, atît de singur, că simțeam și umbra că mă doare,

Nu am urlat pustiilor,

Ci am întins mîna spre soare,

Dar soarele s-a răsucit cu-atîta aprigă minie,

Că deodată noaptea s-a lăsat pe lumea mea.

Cum ? Nimeni nu mă vrea ?

Și nimenea nu-mi dă și mie

Măcar un colț uscat de la ospățul celor din viață ?

Deodată, ochii mi s-au aburit de ceață

Și de la spate, dar aproape, parcă de pe umăr, un glas
palid

Ca al frunzelor de toamnă mi-a șoptit :

„Rătăcitorule, ai mers prea mult. Ai ostenit.

Bine-ai venit !“

Oh ! în sfîrșit, mărinimia unui glas și pentru mine !

Am spus : „Cine ?

Tu ! Cine ești, multășteptatele ?“ gata să-ntind din nou
o mînă.

„Nici nu știi de cînd te-aștept.

Sînt moartea ta.

Întinde-te. Închide ochii. Pune-ți mînile pe piept.“

BALADA DOAMNEI

La poarta bizară
Doamna în galben mă aștepta.
Nu mai era primăvară, nici vară,
Dar nici nu ninge.
Tocmai trecuse o înmormîntare.
Doamna în galben mi-o arăta,
Flacăra în soare ca-n noapte ardea
Cu *crêpe* funebru în felinare.
Obrazul mortului galben era
În sicriu de gală, totuși sicriu tare,
Sub un soare mare.
Am spus : „Doamnă-n galben, bine te-am găsit !“
Parcă a zîmbit,
(Ca o taină mare
Ca din depărtare),
Dar nu mi-a răspuns.
Frunzele cădeau : palori în paloare,
Soarele ardea ca o lumînare,
Ca o lumînare de înmormîntare,
Alte lumînări s-ascuțeau cu gheare,
Tot galben în soare.
Clopote sunau, popi făceau cîntare.
Greieri țîriiau ca-ntr-o aiurare,
Mirosea a floare ș-a înmormîntare.
Doamna din grădină
M-a luat de mină,

Nu mi-a spus nimic,
Dar parcă-mi șoptea
Că la nunta mea
O să cadă stea.
Frunzele cădeau
Oh ! Dar inima ?
Mi-am acoperit-o :
„Vai, nu mi-o lua !“
Doamna îmi zîmbea,
Straniu mă privea.

Clopotul suna,
Clopotul bătea,
Clopotul cînta,
Clopotul gemea ;
Groapa răsuna,
Bocetul pornea,
Inima cădea.

Doamna era Toamna.
Iar la nunta mea
A căzut o frunză sau poate o stea.

Ea, la fel, e ea, înscrisă
Poate ca și tine, în registrele stării civile
Ale Ȃluia-de-Sus.
Cu alte vorbe, e și ea un fel de funcționară la uzina de
lumină.

*

GALBEN

Orașul mare se trezise la ferestre de cu noapte
Cind dimineața neagră
Te privește parcă de sub mască pe fereastră,
În odaia robinetelor unde te razi absent,
Văzîndu-te aproape noțional într-o oglindă aburită
Repetînd simbolic (fără însă de intenție) același gest în
spumele săpunului de ras,
Gîndindu-te recitativ la ziua care-ncepe, de culoarea do-
liului
Și fără bună dimineața. Cui să-i spui? De ce?
Prejudecăți.
Le-ai depășit.
Nici nu zîmbești, nici nu oftezi,
Deși sătul de toate pînă-n gît.
Pe frunte doar o dungă
De preocupare cotidiană : pîrtia obișnuinței.
Deci haide, îți spui singur.
Pleci cu geanta și mînușile pleoștite, avînd în gură
Gustul pastei *dentifrice* și-o amenințare de dantură.
Afară dimineața e albastră.
(Bine că nu ninge sau nu plouă.)
Nu te uiți la ea. O știi. N-o vezi.
E ca și foaia calendarului, e ca și slujba,
E ceva obligator,
În cer, în loc să fie pe pămînt,
Dar e exact același lucru.
Tu ești tu, precum te-arată actul de identitate,

Mergeam pe-aceleași străzi,
Din timp în timp oprit de ochiul roș al semafoarelor
urbane
Cu secunde lungi, întocmai ca la *knock-out*,
Și liberat de felinarul verde ca bomboanele de mentă.
La fiecă răspîntie, în uniformă nou-nouță,
Cu un sceptru ca o zebra-n alb și negru,
Cu mișcări ca ale șefilor de-orchestră,
Dar rigid automate
Și declamatoare totuși,
Agenți de circulație ritmău marea flux-reflux
Și simfonia cacofonică și onomatopeică
(Urlet de sirene, roți scrișnind metalic, glasuri și claxoane),
A vieții cotidiene în orașul mare,
Detunat de cîte o motocicletă.
Oameni ! Oameni ! Oameni !
(Cum de nu-i găsise Diogene ?)
Uite-i !
Îmbulziți, grăbiți, urgenți, opaci, preocupați.
Gonind în zi spre altă zi la fel,
Trăind adică
Într-un an cu-atîtea sute de identități calendaristice,
Că parcă-n fond un an nu e decît
O vastă zi subdivizată.
Nu mai e mult și ai scăpat de zile.
Apoi : „Nu-nvie morții — e-n zadar, copile !“
Versuri : vagi reminiscențe ale dimineților școlare.
Ce curios !
Toți oamenii aceștia au fost copii !
Cu mîna lor de azi au înălțat ieri zmeie,
Cu ochii lor de azi ceteau povești.
Cu pașii lor de azi săltau spre joacă-ntr-un picior
Și nu călătoreau decît cu aripa covorului persan,

Covorul zburător.
Au scris și versuri poate mai tirziu,
Au plîns pe-o bancă-ntr-o grădină publică,
Simțind cum cade chiar pe inimă,
Înceată, frunza toamnei.
Oh ! Cum mă doare inima
Cînd mă gîndesc c-a fost odată...
Deci mergeam,
Cenușă,
În orașul de cenușă.
Cînd deodată
Am văzut ceva uitat,
Ceva atît de minunat,
Că m-am oprit cu aripi la călcîie și pe umeri
Ș-o bătaie de pleoape.
În dimineța nouă
Se-mbulziseră mulțimile de aur ale răsăritului,
Apoi chiar soarele intrase în oraș
Cu pașii lui de aur fabulos.
Orașul deodată fu de aur roz pe creste,
Ca o fată sărutată.
Una, două, trei.
O sută,
Casele sclipiră galben din ferestre
Într-o revărsare ca în noaptea Învierii.
Crucile bisericilor fulgerară.
Cărămida astfel luminată
Fu ca trandafirul, parcă dînd mireasmă în culoare.
Creștea din toate o zîmbire
Ca într-un avînt coral.
Piatra înflorea.
Pluteau faguri de miere,
Se coceau caise...
Dar iată,
Se întîmplă ceva încă mai minunat :
Un trotuar întreg,
Atins de o baghetă magică,
Se luminează subit de parc-abia atunci asfaltul sur
Și-ar fi adus aminte de seninul pur.
Deodată, devenind un bloc de aur tînăr,
Aur galben,

Cum era odată miezul cozonacilor scoși din cuptor de
mama,
Sau cum erau, dar numai în copilărie,
Pui-pui-puii de găină-abia ieșiți din coaja roză,
Piuind sopran pe-o iarbă verde,
Sub un cer de mai cînd înflorește liliacul.
Și oamenii care treceau grăbiți,
Pe-această punte magică a soarelui de dimineată,
Erau și ei de aur
Miruiți,
Dar ei treceau, ca orbi,
Treceau grăbiți,
Cînd ar fi trebuit să strige :
Aleluia ! Aleluia !
Și să cadă în genunchi lipindu-și fruntea de lumina
pămînteană.
Priveam mereu,
Fără de saț,
Orașul nou, naiv, încîntător,
Atins de soare,
Cu sclipiri cînd roșii, și cînd verzi,
Ca o enormă jucărie,
Tu,
Oh ! spune :
Nu
Eram din nou copil
La gura sobei plină de mormanele de aur ?
Pe covor,
Cu toate jucăriile grămadă,
Diligențele de tablă galbenă cu caii în galop, de tinichea,
Trenul cu șinele în cerc,
Vitele pe iarba verde din cutia de carton,
Jocul de loto,
Cuburile colorate
Și lanterna magică...
Toate erau aduse de Crăciun și Anul Nou,
Stăteau jos pe covor —
Dar nu : covorul lor era inima mea.
Bătea,
Creștea,
Bătea enorm de fericire,

Cuprinzînd norodul jucăriilor care sclipea,
În aurul blajin și cald al focului din sobă,
La bunici.
Bătea-bătea, cum bat copiii vestea mare într-o tobă.

Oh ! Nu !
Sînt iarăși în oraș.
E ora slujbei,
Trebuie să plec din nou în viață,
Cu indiferență, calm, uitare ș-automatisme,
Fără visare.
Bun rămas, galben din soare,
Bun rămas, covor cu jucării,
Tu nu mai vii,
Eu mă tot duc.
Am ostenit.
Prea mult am așteptat cu ochii mari deschiși.
Cenușă doar și vid —
E timpul să-i închid.

AMIAZĂ DE VARĂ

...Trecuse sfîntul călare cu fulger în mină,
Lăsînd diră, ca apusul soarelui pe apele lungi.

Orașul era rănit de vara orbitoare,
Ochiul nu cuteza să o privească
Decît acoperit de mila minii.
Toate ferestrele și ușile deschise
Într-un fel de leșin.

Amețitor de dulce brațele atîrnă moi,
Ca atunci cînd buzele sînt gîngave,
Ca atunci cînd stelele cad fără de vînt,
Cu o desprindere a fructelor coapte
Ș-a frunzelor line în galben tîrziu de toamnă ;
Aurul mergea pe toate străzile,
Venind din cer,
Ducîndu-se în cer.

Mai ușor decît umbra albastră a fumului de smirnă
Mai transparent decît lumina apelor de munte,
Vaporos în lenea de miere topită a amiezii,
Un fel de surîs din altă lume
Învăluia orice contur,
Ducîndu-l pe alte tărîmuri, în raiul uitării de sine,

Sau poate că nu era decit o rană
— Ca și ferestrele deschise larg în aur —
Rana dinspre cer a tristeții de-a fi.
Plînsul era pe-aproape,
Dar nu se destăinuise,
Cum așteaptă cu ochii umezi apele înainte de-a înflori

Înalt,
În havuzul țîșnirii lor.
Străpuns de lancea Sfîntului,
Lutul meu simțea, prin îngenuncherea,
Cu ochii acoperiți,
A singelui spăimîntat,
Învierea inimii.
Din ea pleca, plutind,
Ca odinioară pe ape,
Pasul de aur în aer
Al teilor înfloriți.
Aurul mergea desculț pe toate străzile,
Cu ochi albaștri de vară și părul lung al soarelui pe spate,
Ducînd în mînă ceară și miere, lujer și flacără,
Toate învierile lumii,
Peste toate mormintele lumii.
Pe marginea unei fîntîni
— Inima mea ! —
Dragostea ședea cu mînile pe ochi.
Și nimeni nu știa
Dacă surîde
Sau dacă plînge
Fîntîna mea.
Beția aceasta nu avea vin,
Lumina aceasta nu avea lampă.
Aurul mergea peste tot,
Cu vara,
Fără umbră,
În locul omului.
În văzduh,
Strălucea
Miracolul golului,
Soarele,
Cu toate razele pe frunte.

EU-ÎMPĂRAT

Primăvara se naște din zîmbetul buzelor mele
Sub care dinții sclipesc — cînd uit că trăiesc.
Această aproape poruncă e doar în treacăt, ușoară — dan-
telă de veac în dantelă.
Alb liliacul, tînăra floare de măr,
Vișinii verzi luminoși și toată făptura floriei dintii,
Pînă-n clopot de Paște,
Albăstrimea de mare sineală, a noului cer ;
Teii cu miere în floare
Și stea în dulceața culorii de aur.
Și floarea suavă a viței-de-vie
Pe galeș azure coline,
Salcîmii cei albi ca o toarsă de îngeri lumină de lună,
Castanii în largi, de brocarturi, somptuoase crinoline,
Și tot ce adună sub cerul de mai
Creanga de floare și apoi de frunză
Îmi aduc și-nmulțesc surîsul de o clipă,
Cîntîndu-l cu balul pădurilor verzi.
Genele mele clipeșc în pîlc de cocoare,
Întoarse din nou.
Nici un îngheț nu mai e,
Bunele ploii cu picioare înalte
Încep dăntuiri de argint și cristal,
Răscolind aroma țărîinii.
Mînile morții, învinse, lasă să curgă mierea de mai
Din fagurul marelui soare.
Sprintenul trup mlădios al izvoarelor vii,

Pe fraged prundiș,
 Se-mpletește cu păstrăvi în undă și spume.
 Ies căprioare,
 Sau înfloresc ;
 În poiana cu raze, în iarba cea verde,
 Vin cerbii,
 Cu nări fierbinți și coarne-cunună,
 Totul, străpuns, se coace din răni.
 Fluturii bat din palme naive,
 Ca și hulubii sub cerul albastru ;
 Rîde pămîntul,
 Cu desimi de ierburi și floare mărunță de mai.
 Soarele crește spre aur fierbinte.
 Vin trandafirii,
 Desculți ca și zorii,
 Și iată, punct de mărgean,
 Care crește rotund și lucios —
 Cireașa,
 Cărnoasa cireasă de mai,
 Neagră ca ochiul țigăncii
 Sau roșie-viu ca oul de Paști.
 Începe tumultul sevelor toate,
 Gîlgîie surd,
 Astfel se-ntîmplă cînd buzele mele surîd.
 Eu-împărat
 Poruncesc : Primăvară,
 Și este.

★

Cînd dragostea tună tumult de cascadă
 În inima mea,
 Numele singelui roș în trupul păgîn —
 E vară.
 Trimbița de arșiță înaltă, marea clamoare,
 Vară,
 Nume cu fulger și raze,
 Puzderii de broaște în bălți coplesite
 Toacă, ciocnesc și duduie
 Pînă la vaier și pocnet
 Numele ei.
 Parcă se bat din nou în poveste
 Munții în capete sparte,

Răsună surle și tobe-n delir,
 Gîlgîie lumea : iunie-iulie-august,
 Fulger din fulger,
 Soare din soare,
 Zări de cuptor,
 Jaruri de maci agrești se-nfierbîntă
 În lanul de raze solare al griielor blonde ;
 Livezile gem de podoabe rotunde,
 Caisa de aur, piersica-n singe de rodii,
 Para de ceară cu lacrimi prelungi de madonă,
 Harbuzul
 Cu-amurguri în doagele verzi —
 Foșnește belșugul în undă de fluvii, în papuri de lacuri,
 În marea sărată și-n oceanul cu adînc fabulos,
 Și balauri,
 Apele toate, purtînd în ele taina potopului,
 Cad și decurg,
 Ca o mantă cu fald,
 De pe umărul meu de titan.
 Astfel mă plimb
 În aur ;
 Lumini,
 Belșug. .
 Eu-împărat
 Poruncesc cu singele meu :
 Vară !
 Cînd dragostea tună tumult de cascadă
 Și cade
 În inima mea.

★

Cînd melancolia
 Fumegă palid pe naltul de frunte, ca luna pe zare,
 Noaptea începe în urma pașilor mei,
 Ca o umbră a inimii îngreuiate pe vaste întinderi al-
 bastre.
 Lumea încet se usucă și lin ostenit se prefiră în galben
 de toamnă,
 Stele cad lung, ca spinarea răpusă-n galop
 De săgeata vrăjmașă,

Frunzele-n virfuri de lănci ruginite — oștile-nvinse,
Totul se-nclină, s-apleacă, se frînge și cade.

Steaua, inima, frunza, fruntea —

Marele glas al vieții apuse se stinge —

Cine oftează-a moarte ?

Și cine cutează să fie în viață ?

Nouri s-adună ca anii

— Picle și fum —

Încep tăceri dinspre ghețuri polare, vînturi pustii,

Trec corbii

Și începe să ningă rar și scrumit.

Eu-împărat,

Ca o altă Islandă,

Cînd melancolia îmi pune coroană de lună pe frunte,

Numele meu de apus e Toamnă.

Iarna,

Clopot de moarte,

Dangăte reci.

Și totuși, Eu-împărat,

Acesta,

Al toamnei, al verii, al iernii

Și al primăverii,

Al vieții depline,

Sînt tare învins.

Numele meu dintre voi, o, frați de pe zare, o, frați din
valea tumultului vostru,

e Singurătatea.

Lăsați-mă deci să mă întind

cu brațele cruce pe piept.

Lutului meu zbuciumat — somnul de lut,

Versul meu aprinde făclie de moarte.

TUMULT

Vin ca oltenii dimineții, care strigă, legănîndu-și coșurile
cobiliței

„Hai la...“

Astfel deschizînd ferestrele, care sclipesc în soare, în-
cepîndu-și ziua,

Ca și ei, dar fără glas,

Decît al pasării văzduhului și crengilor,

Vin dinspre soare cu „cireșile-cireșile“,

Atît de vesel lucii și de fraged roșii,

Că în ochi străluce amintirea săruturilor dintăi,

Ale vacanțelor de vară lungă.

Duc spre despletirea florilor de tei

Harfa de aur a albinelor.

Clădesc bujori, garoafe, crini, zambile ș-alte dulci orbiri

În coșurile plutitoare pe pămîntul cald,

Ale țigăncilor de lut, tutun și umbră,

Cu lumină-n dinți și-n coada ochiului.

În soarele livezii,

Coc

Mărul văratec, para busuioacă, piersica, rencloda

Și harbuzul,

Strugurul îl crește și îl aprind

În fusta viei,

Dînd boabelor rotundul luminos al sînului de fată.

Prevestesc cuptorul pîinilor de soare și sclipirea roșie a
jarului,

Și argintul spuzelor
În grăiele cu maci și fluturi toropiți.
Și sint galopul de argint și fulgere al ploilor,
Torent pe-acoperișe,
Gîlgiere în burlane,
Cu detunete de tobe uriaș dezlănțuite,
Și piriituri ca de copaci rostogoliți din codru spre pră-
pastii,
Spăimîntînd și mama, și copilul,
Pînă la aprins de luminare la icoană,
Vinețind ferestrele cu noaptea rea.
Dar deodată rîd și las să cadă-un curcubeu
În genele copiilor degrabă răsucite afară,
La fereastra jilav însorită a furtunii duse,
Cu un deget care vrea s-atingă zîmbetul plînsorilor de sus.
Eu umplu luncile înalte ale munților
Cu pulberi de vitraliu : flori și fluturi de munte,
Și dau ierburile care cresc de-a dreptul din smaralde,
Deopotrivă sevă și lumină-n
Țîntărit și bizîit de gîze mărunțele,
Care sună-sună-sună...
Umplu apele spre văi, dîndu-le spume ca salcîmul în-
florit,
Dau licăriri mărgăritare vinetelor mări întunecate,
Portocale, crengilor mediterane,
Înălțimi de soare în azururi
Radioasei ciocîrliei.
Iar noaptea, luna mea, încinsă cu turban,
Și-n străveziu burnuz,
Vrăjește,
Bulbucînd tam-tamuri africane-n gușa broaștelor
Ținguitoare,
Și înnoadă umbra trupurilor tinere,
Pînă la geamăt,
Dulce scîncet, oftări adînci
Și palidul leșin cu cearcăne !
O ! noapte albă.
Și păgîne trupuri tinere, cu singele ca zmeura
În cofele țigăncilor.

Toți greierii mă știu : n-am somn în genele albastre,
Cum nici ei în struna lor de noapte.
Mă cunosc și stelele cu tremur
Ca de mini care se caută
Să se dezmierde,
Pe culcușul sărutărilor adînci.
Și totuși, dimineața, dar cu cearcănul azurului,
Cresc ascuțit ca rîndunica,
Săgetînd,
Sporesc,
Mă-ntind,
Ca inelările în apele adînci,
Splendoare din splendoare,
Orbitor în orice vîz sau oglindire,
Pînă la suprema arșită pe creștet a amiezii.
Cînd deodată despletesc tot părul lung al soarelui
Și-mi desfășor pe lume aripile-atît de vast,
Încît acopăr cerul dintr-o zare într-alta.
Nu cu noapte,
Ci cu auria mea dogoare
Luminînd.
Iubește-mă !
Sînt iulie.

IA-MĂ

Sint în adînc și în negru.
Zadarnic încerc să mai cînt ;
Răsună tot marșul funebru.
Viața m-apasă,
Avîntu-i sleit,
N-am întîlnit nici o coasă,
Dar tare-s cosit.
Caut s-apuc o pulpană, o lumină, o mină,
N-ajung.
Stau prăvălit în adînc de fîntînă,
Și totuși drumul mult încă-i lung.
Cad
Și tot cad,
Zdreliț și ciung,
Nici un vad,
Nimic nu mă cheamă.
Pe fruntea mea nu e nici o năframă.
Iar cad.
Și iată-s oprit, innegrit, pe ultima treaptă de iad.
Sint fundul fîntînii ;
Lumina-i abia cît o scamă —
Ești ciutura.
Ia-mă.

POEM SIMFONIC AL ORAȘULUI ZILEI NOASTRE

Cadă
Năframele dulci de pe față ;
Ochii deschiși cu fulger de facle spre viață
Vadă.
Mînile
Împlinte-se-n coama sirepilor faptei.
Urechea adîncă
Audă
Pînă-n afundul păgîn al ecoului viu.
Iar gura,
Din nou,
Cu limbă de clopot,
Și tot adîncul bărbat al făpturii
Cuvinte,
— Trăsnet și tunet pe munte —
Și cînte ;
„Eu sint cetățeanul orașului mare,
Mînjit de zguri și funingini,
Strident de sirene de fabrici, claxoane, goarne, țignale,
scrișnet de frîne subite,
Șine, uzine, hăli și furnale,
Ciocane chiloase,
Pistoane, motoare, baroase,
Șantiere de scîrțitoare, zăngănitore și amețitoare con-
strucții,
Prăpastii de scripete-n cer și-n adîncul crăpat,

Ca pe-acele uriașe vapoare care-nghit tone în port
 Pe pragul plecărilor albastre.
 Orașul ritmat de agenți de un plastic abstract,
 Turnați uniform în borcane de sticlă,
 Cu gestul exact,
 Dind de acolo comenzi cu lumini sacadat sclipitoare,
 Când verzi ca rachiul de izmă și solzul din ochii vădanei,
 Când roșu-carmin ca vișinata și buza codanei.
 Orașul turbat când trăiește diurn
 Prin amiezi orbitoare de iulie,
 — Arșiță, fulger și talger —,
 În avalanșă încinsă de roți,
 Și duduitor ca tam-tamul zării cu broaște când tace noc-
 turn.
 (Te întrebi : unde-i Domnul ? în țarcul cu morți ?)
 Orașul !
 Mai mult decît tentacular substantiv,
 Exclamație,
 Verb exploziv.
 Iar noaptea, aprins ca în cozi de păun, constelație.
 Neconținut ca tic-tacul,
 Ritm fără somn al zilei de lucru-n secunde, minute și ore,
 Al ministerelor, școlilor și al uzinelor veșnic în flux și
 reflux,
 Cu cadențe sonore,
 Și al săptămînalei duminici care zburlește mulțimea în
 enorme arene,
 Unde de-a lungul ovalei peluze,
 Pe geometria smaraldă a verdelui gol
 Sălbatecul minz în galop al puterii sportive e mingea
 rotundă
 Cu fulger în colțul de sus,
Knock-out în shoot,
Foot-ball !
 Orașul afișelor zilnic schimbate,
 Explozii de litere, gest și culoare,
 Orașul c-o mie și unul de glasuri sub soare,
 Chiop-chiop-cărbunele, chiop !
 Vibrează văzduhul, urechile țiuie,
 Parcă în toate pulsează zănitecul

Hop ! *Allez — hop !*
 Oprit deodată în pîntecoase autobuze și săgetătoare
 tramvaie,
 Hic-bildîbic, ca sughițul, la stop.
 Orașul cu circuri,
 Talcior.
 Atenee.
 Piața de Flori.
 Cu parcuri, străzi bandajate, asfaltul crăpat,
 Cazane de smoală topită,
 Faruri spectrale în noapte,
 Fumuri înalte cu gît bălălău de girafă-n palmieri
 Și gări.
 Răspîntii urgente de trenuri,
 Miros pipărat de cărbune în nări.
 Tumult gifiit și refrenuri.
 Olteni, geamgii, fier vechi, iaurgii,
 Lăptari, lingurari, spoiangii, ursari, tocilari.
 „Haine vechi, haine vechi cumpărăm...”
 Vinzători de ziare : derviși urlători ai ultimei ore.
 Coșari
 Negri ca lampa care filează,
 Și ăla cu clopot, deodată, la poarta deschisă,
 Cărînd de acolo gunoaie.
 Și ăl care intră tiptil ca fitilul în aburite guri de canal,
 Și paparuda cu dans deșucheat pentru ploaie,
 Și avionul de fum detunat argintiu, cașmir deșirat în azur
 abisal,
 Camioane în hăli cu hălci roșii de carne,
 Stive,
 Apusuri de soare,
 Rubens, Rabelais,
 Și răsturnări agresive, pe toate, orice.
 Și tone de pești brumăriu-sidefii,
 Lunari ca pădurea de fagi,
 Dar în sînge.
 Nisetru, moruni, calcani, scrumbii fumurii,
 Crapi grași,
 Cu garoafele ude din burta plesnită
 Și solzi argintii.

Chiop-chiop !
Allez — hop !
Cobilițe pe umăr în mers legănat,
„Hai la...”
Trece-un refren hai-hui : tra-la-la...
„Ghiocei-ghiocei ! Hai la ghiocei !”
„Să-ți ghicească baba !”
Copacul cu vrăbii de-arginți, zurgălăi : ce-i ? ce-i ?
„Geam—geamuri.”
„Spoim tingiri !”
„Lustru facem frumos !”
Tumult cu scintei de glasuri subțiri...
Și deodată, iată :
Înflorește iar liliacul cu rochie albă de fată.
Apoi, vara, cu amiezele blonde de soare de tei
Și crinii luminii și lenile ei,
Și somnoros bizăit de bondari lângă timpla de flori a gră-
dinii,

August cu pere și piersici, și topatani.
Septembre cu struguri și nuci,
„Vacanță, te duci !”
Și-ndată, cum ai întoarce cu deget de seară o filă,
Zălogul de aur în frunză al toamnei.
— Octombre, noiembre —
Orașul albastru de ploaie
Cu soare electric —
O filă ! Numai o filă !
Și-i iarnă cu ger în suris, o ! copii !
O ! moșnege Gerilă !
Lasă, că vine iar cu cireși la urechi primăvara.

Orașul acesta foșgăitor și zburlit de viață,
Contradictor, polifonic, strident, paradoxal și complex
E de toate : prea mult ?
(O, dragul tumult !)
Și din toate oleacă...

...Dar acum vreau să-l trag dintr-o dată din teacă,
Unificat,
Comasat.

Lucios, tăios și tare,
Ca pe-o uriașă spadă de luptă
Pentru paradă și sărbătoare
— Soare-răsare,
Uriaș cu chică de flăcări
Și chipul de aur al zării,
Tu calci ciorchinii culeși din via de sus a luminii,
Cu goale, sprintene — monumentale picioare,
Soare,
Toate cupolele ard,
Ferestrele sînt în delir, topaz și extaz,
Și lungile, șerpuitoare șine
Fulgeră în albastrul de rîndunică-al metalului lor
Purpuriu de rubine.
Orașul în zori de ceață opală
Clipește deodată,
Vulcanic,
Ciclopeian —
Față în față cu aurul mare
Al colosului soare călare pe zare,
Titan.
Orașul se scoală din vînat de noapte-n picioare
Să se măsoare cu astrul.
Începe albastrul de floare de cicoare-a luminii
Și vastul.
Omul, în sine obscur,
Curge din nou înspumat în mulțimi miriapode
— Nil, Eufrat, Don, Gange, Amur —
Sau chiar peste...
Așa s-ar putea boteza aceste
Superbe fluvii umane în soare, agale,
Cu revărsări sculpturale.

Soare !
Frate de zare,
Eu sînt Ion Zlataust,
Cetățeanul orașului mare.
Deci mă ridic,
Înalt mă ridic,
Voinic,

Și cuvînt peste tot ce-i în vale pitic și peltic.
Adunînd în vastul meu piept
Tumultul de viață
Ce curge-n văzduhul de raze, Niagară,
Pe lîngă țigănci cu explozii de crini în mîni de secară :
Eu, cetățeanul orașului mare,
În dimineața aceasta a zilei de lucru
— Luni, marți : orișicare —
Clădită pe piatră, oțel, asfalt și beton,
Cu clamori de ziare, sirene de fabrici, roți și claxoane
Și rotative duruitoare,
Și negru fum pe batiste,
Și poate că-n ceruri cocoare —,
Cu o mie de trîmbițe în buza de jar
Și creste de roșii cocoși,
Pojar în delir al dimineții,
Cuvînt peste vînturi :
Slavă la toți pe aceste grase pămînturi !
Și iar slavă vieții !

SOARELE

Înclinat cu umbre și stingeri de lampă tîrzie
Pe milenarele rîni ale lumii,
Am așteptat, neatins de somn dimineața,
Ca pe o oaste cu care am să lupt.
Și cînd, îndelung trîmbițată de crestele roșii,
S-a desfășurat în galop de argint,
Am spus într-o aspră trezire
Cu glasul în cer, căpeteniei ei :
„Soare, de-ajuns“.
Brațul meu a irumpt cu vulcanii,
Dar fără neștirea cu furii de taur în spații
A oarbilor lave cornute,
Ci drept ca balanța dreptății,
Ducînd-o în slavă !
Acolo, așa cum îngropi o ciatură grea
Cufundînd-o-n fîntînă,
Am prăvălit arzătorul soare-al luminii
În udă noapte adîncă.

Lumea, deodată, în beznă,
A stat chinuit, fără văz,
Zidită în iaduri,
Gemînd rugăciunile spaimei,
Spre Judecata de apoi,
Iar fiarele codrilor și-ale pustiei

S-au bulucit urlător,
Alcătuind laolaltă
Cosmica față-gorgonă a groazei.

Eu, înălțat peste toată suflarea hiită,
Cu timplele-n duh
Și mina încă fierbinte de faptă,
Am pus peste zarea ucisă alt soare,
Roșu ca litera sfântă din evanghelii.

Lumea a răsărit din înec,
Auroră.
Tot ce a fost s-a ivit ca din coșmar,
Deșteptat cu mirare
În altă lumină
Și alt început.
Omul, frate cu omul,
S-a lepădat de scut și de lance,
Gonind din adâncuri minia și ura străbună
Cu vîntul lor de furtună la pîndă,
Apoi, avîntîndu-și inima larg izbăvită de zboruri
Spre toți, peste maluri.
Lupul, purtat luminos de o albă visare,
S-a strecurat și mai blind
Decît oile lînei, ca fumul, cu ele, pe iarbă, între miei.
Colții oricărei fiare n-au vrut să mai muște
Cercîndu-se albi peste singe spre zîmbet.
Gheara n-a vrut să mai fie tăioasă,
Ci s-a oprit mătăsos,
Arcuindu-se a joacă mirată : Crai-nou.
Leu-împărat cu fața de soare,
Tigrul,
Jaguarul,
Crocodilul,
Scorpia rea,
Brațul hercule al șarpelui boa
S-au catifelat în uitare de sine,
Blîndețe și pace —
Ca jucării, pe-un covor de Crăciun,
Pentru mini de copii.

S-a stins pretutindeni
Minia și vrajba,
Harța și ciuda pizmașă
Din om,
Din văzduhuri
Și din adîncuri — oricare ale firii.
Marea cea mare, muntoasă de valuri,
A stat ca un piept care-și ține suflarea.
Topindu-se-n foșnete line,
Domol pieptănîndu-și răscoala,
Apoi, limpezindu-se astfel că parcă pe-ntînderea ei
Fără capăt
S-a deslușit un văz îngeresc
Din cei mai albaștri ochi ai mirării luminii.
Nimic pe pămînt,
Pe ape,
În cer și văzduh —
Decît pace
Și parcă o rază, ca pe-un obraz miruit.
Atunci m-am trezit.
Căzută în luptă cu cerul, inima nu mai era
Noul soare al zării,
Ci iarăși și iarăși subt coaste
Steagul cel mai învins.
Am oftat cu fața spre soare
Și n-am spus : „De-ajuns !“ ca în vis
Am tăcut, străpuns cu lănci de armata luminii,
Și iar am oftat.
Soare, sint ostenit de zilele vieții,
Dă-mi noapte...

QUOUSQUE TANDEM...

Dar pînă cînd doi și cu doi or să facă tot patru ?
De-ajuns cu acest teatru
Al ipocritei, hibridei și consacratei logice.
Pentru ce ?
La gunoi cu sclerozatele aritmetice,
Dați-mi absurdul, unde e seva,
Adam și cu Eva,
Proaspeți, nemijlociți, ieșiți din mîna lui Dumnezeu,
Neștiutori de bine și rău ;
Erau în rai, dar nu în logică,
Atunci cînd au rodit prin șarpe
Fapta illogică
A păcatului ispititor.
Bravo lor !
Ei doi, oameni de sînge și lut,
Au vrut
Iubirea
Și, gilgîind de sevele ei, au vislit în neștire.
Frate șarpe,
Ademenire de harpe,
Bine-ai făcut
Dîndu-le lor neștiutul știut.
Ci vie
A șarpelui unduioasă domnie,
Atunci eu, omul, punîndu-mi
Superba tichie — a nebunului —
Voi răcni în stupida ureche a surdului :
„Uită-te la mine : Sint Împăratul Absurdului !“

PACEA PĂDURILOR

Plutește iulie deasupra munților
C-un murmur toropit de zmeu suit amețitor
În vară.
E atîta argintire de albăstrime,
Că numai privind pădurile și munții —
De-un albastru înspre brumăriul prunii —
Știi deplinătatea sclipitorului azur,
Și e atît de bine, că respiri adînc,
Cu fața-n gloria amiezii
Calde.
Cele două seminții, a bradului, ș-a fagului,
S-au întîlnit acolo,
Pe o coastă,
Unde-ncep smaraldele poienelor de sus
Și vulturii balani.
Pădurile, mai la o parte și în urmă-s
Oaste
Așteptînd un semn.
În fruntea fiecăreia, cîte un uriaș
Al fagului și bradului
Se împletesc astfel cu ramurile
și cu umbrele,
Că par îmbrățișați pe cea din urmă treaptă a azurului
În numele pămîntului.

Bradul sever în pelerina acelor
Și ascuțit de rugăciune
E pe pragul dinspre ceea lume.
Mărgărităria lunii stăruie și ziua-n coaja fagului,
Înveșmîntîndu-l cu luciri molatec sidefii
Ca ale trupului,
Ca taina sînilor, a coapselor, ș-a umbrelor.
Pădurea fagilor e-un mal
De ape leneș luminoase,
Unde-atunci s-au dezgolit femeile
Pentru scăldat în vară,
Începînd cu Eva șarpelui din nou lingă Adam
Dar nu-i așa, nici altfel,
Nici întîmpinarea de pe culmi a semințiilor copacului
Și nici îmbrățișarea dinspre buza de garoafă a păcatului.
E luptă grea.
Omul, sfîrșit, ar gîfii,
Simțîndu-și duduind sub coaste și în tîmplă inima.
Pădurile-ostașe însă n-au odihnă,
Nici popas
Și nici dorinți de-a sufla.
Zi, noapte — ele luptă tot la fel de îndîrjit,
Anul făpturii fiindu-le abia o-ngustă zi
Cu patru pîlpîiri de anotimpuri
Pentru marea bătălie.
Vin vrăjmaș una spre alta din genuni,
Să ucidă.
Față-n față-n spațiul pastoral
Par visător oprite,
Dară ele cresc mereu,
Fieștecare aducînd pe crengi și-n rădăcini
Mormîntul celeilalte.
Fagul, ca un șarpe boa, balaurit,
Cu limbile în crengile fișiitoare,
Gîtuie,
Înnoadă,
Sfarmă dulce.
Bradul vîrfului de lance,
Verde ca veninul,
Încărcat de umbră mortuară,

Suge soarele,
Usucă
Și sleiește.
Sînt păduri de uri care merg
Una spre alta,
Veac din veac.
Dar pasul lor nu tună ca o talpă ostășească în atac,
Nici arma lor nu bubuie :
Numai tăcere, transparență și arome.
Nunta morții line.
Cadă stelele puzderii,
Pînă cînd, într-un alt mileniu,
O pădure dintre două va învinge,
Ridicînd victorioasă peste leșurile celeilalte
Steagul sevei !

Cîntă cucul, lin, silabele de fluier pastoral,
Și trece veverița printre cetini
Ca surîsul candelilor pe obrazul de icoană ;
Albăstrește peste vîrfuri neclintită-n moale adiere
Cerul îngerului.

Cresc pădurile lui Dumnezeu pe munți,
În soare și albine.

— Tatăl nostru ! —

Fiecare legănînd duios o moarte pentru sora ei.

CASTELUL

Veneam din mine,
Dintr-o vreme și un fum adînc,
Călare.
Singur,
Poate că învins,
Pribeag, desigur.
Șoimul vînătorii filfiise, mistuindu-se în zarea
Cerului cu moartea,
Cetluind un gol
Pe umărul îngreuiat.
Mă-ncredințam că nu visez
De vreme ce-auzeam ca tunetul unei cascade nevăzute
Inima sunînd,
Copita calului,
Viața.
Ochii nu se întîlniseră de-atîta vreme
Într-o oglindire limpede
Cu chipul meu,
Încît nu-l mai păstram întipărit în apa lor.
Citeodată m-atingeam cu degete de orb
Numai pe frunte,
Rămînînd într-o mirare-ngîndurată.
Eu !
Aievea ?
Sau numai în gînd ?
În gîndul somnului

Sau al trezeii ?
Și mergeam,
Mergeam,
Ca în povestea vorbelor : „Ș-au mers, ș-au mers...”
Fără să știu : de ce ?
Și încotro ?
Poate că numai inima mă îndemna,
Sau sora ei,
Copita fără somn a calului.
Sau, cine știe, vreo rază
A milostivirei unei stele
Mă călăuzea
Spre locurile unde înghețul morții e învins
De frăgezimea-nfiorată-a apei vii...
Cînd, deodată, rupt din mine, am tresărit,
Cu fruntea încordată
Și cu arcul inimii întins pînă la fulger,
Căci în zarea văzului, acolo unde sihăstriți în vînătul
înaltului
Sînt munții,
Răsărea ca ei un craniu
Care mă privea cu întunericul orbitelor,
Solemn,
Chemîndu-mă la el din valea calului.
Copita ridicată s-a oprit.
Și coama s-a înfiorat ca la ivire de dihanii.
Clipa însăși ridicase oceanic val înalt,
Gata să cadă-n spume,
Dar cu-nctul mi-am dat seama
Că era numai o amăgire-a văzului.
În fața ochilor treziți aveam doar un castel
Clădit pe stîncă
Și cuprins de gheturile și nămeții piscurilor
Sau poate albit de varul lunii pline.
Straniu, astfel, în amurgul zilei de cenușă,
Cînd lumina scade înspre umbră,
După ce luase chip de craniu,
În întîia clipă,
Ca să mă privească negru, cu orbitele.
Dar pe măsură ce creștea castelul alb,

In ochii dilatați
Se arăta că nu-i nici nins și nici lunar,
Ci mai curînd de scrum, rămas așa după prăpădul unui foc,
Gata să cadă pulbere,
La o atingere cit de ușoară,
Moaște de castel păstrată sub boltirea unei sticle.
Cînd, deodată, inima a izbucnit
Cu vulturi, steaguri și urale.
Ca o oaste-ajunsă la liman,
Acolo, între zidurile amintirei regăsite,
O lăsasem pe frumoasa adormită
Cînd luasem calea pribegiei,
Tot călare-n arme și cu ochii uzi,
De om care se duce peste inimă.
Acum, castelul din poveste pîlpiia
Ca vâlul de mireasă
Prins în întregime și țesut
În ațe de paianjeni,
Una peste alta,
Val din val,
Ca undele unui înec adînc.
Am stat bătut de amintire,
Ca în vînt,
Mai înainte de-a intra în noul oprit.
Pe urmă am descălecat încet,
Făcîndu-mi semnul crucii.
Drumul s-adunase în genunchi,
Lăsîndu-mi bolovani,
Ca riul revărsat din munte.
Totuși, am pornit cu pasul meu,
Trăgîndu-l.
Paloșul, fratele meu, luci tăios,
Ca pentru praguri de balaur,
Despicînd apăsătorul fum urzit.
Aproape nu se auzea nimic
Decît oceanul înstrunărilor tăcerii ;
Paloșul tăia mereu, înaintînd
Ca prora acvilinelor corăbii
Cînd despică spuma apelor.

Nici o ivire
Sau împotrivire,
Decît pînzele, ca un troian de molii
Sau fantome.
Fiecare pas mă prăfuia,
Albindu-mă.
Poate că încet cu-ncetul
Nu voi fi decît un fum
cu paloș.
Porțile se deschideau în calea lamei,
Ușile de fier masiv, la fel.
Numai că totul palpita în pînze,
Ca în aripi moșnegite,
Și domnea, sporînd mereu o apăsare.
Ca a genelor,
Cînd vine somnul,
Într-un întuneric alb.
Chiar dacă soarele
Cu tot tumultul razelor de vară
Ar fi răsărit în bolțile castelului-fantomă,
Ceața dinlăuntru l-ar fi despuiat de raze
Și l-ar fi lăsat s-atîrne ca o frunză moartă-n alb de brumă.
Eu mereu îmi petreceam pe frunte degetele unei mîni de orb

Și iar înaintam
În pas cu paloșul,
Privind și revăzînd
Ș-abia recunoscînd ce-a fost,
În scămoșarea aburului,
Care-ndepărta în năluciri de zare
Tot ce era abia la o întindere de mină.
Iată și păunii !
Ceața deasă le stînsese
Fastul nopții lor de vară
Din vitraliul cozilor cu fulgere albastre.
Oglizile de odinioară, acum zidite,
Într-un var scămos,
Nu mai luceau —
Orbiseră.
Ogarul, luminos în anii de poveste,

Ca un crai de lună,
Care își lăsase cerul
Pentru doamna foșnitoarelor plimbări,
Acum dormea, ca spermanțetele unei luminări,
Pe un prag al inimii, uriașe,
Căci parcă ea s-a ridicat
Să mă întâmpine,
Lovindu-mi pieptul ca un vînt
Venit pe-un geam deschis.
Ogarul n-a lătrat la om străin,
Nici nu s-a gudurat
Cu regăsire.
A crăpat un ochi, prin ceața care îl țesea
Într-o gogoasă alburie
Ca pe un vierme de mătasă.
M-a privit cu stingere de stele-n văz
Și s-a închis din nou
În scoica fumului.
Am depășit și pragul
Ș-am intrat, gata s-alerg cu brațele întinse și cu sîngele
în triumfuri,
Cu toate stîncile din piscul inimii
În prăvăliri tunătoare.
Înlăuntru, sub același baldachin
Cu aurul albastru-al cerului de vară în țesut,
Acum mucegăit în gheara gerului scămos,
Frumoasa adormită
M-aștepta,
Întinsă pe culcuș ca un fuior de borangic.
M-am despărțit de paloș,
Și îndată, credincioasa lamă s-a și stins,
Ca apa care-ngheață în ninsoare deasă.
În genunchi, cu mîni de rugăciune,
Am pornit spre baldachinul tainei.
Se intrupa în ochii dilatați,
Ca o corabie-fantomă prin văzduh de ceață,
Preacuratul ei culcuș
Pe care de atîta vreme odihnea,
Lactee-n noaptea ei de vară.
Dar nu-i zăream decît conturul nebulos
Căci fumgoasele urzeli ale paianjenilor

Mistuieste gleznele subțiri, condurii-rîndunele,
Luminosul piept
Și, ca-n altare —
Radiosul ei obraz,
Cu gene pînă-n inimă,
Acum pierdut în ceață
Ca un cer.
Un timp am stat așa,
Pe-o margine de țipăt,
Pînă cînd, într-o tăcere-n care
Tresăreau făclii
și rugăciuni
și lespezi date-n lături,
Ochii ei au pilpiit, ca atinși de raza învierii,
Deschizîndu-se treptat,
Atît de mari și de limpezi.
Și-n oglinda lor de luminoasă noapte
Mi-am găsit obrazul.
Oh ! al cui ?
Reîntîlnind în masca lui de os și mucegai,
Cu găuri în orbite,
Craniul,
Cea dintîi ivire-a castelului-fantomă,
Care nu era decît în spații
Oglindirea mea.
Am îngăimat cu geamăt
Astfel regăsîndu-mă în ochii dragostei :
Du-te, Moarte,
Și m-am stins.

MĂRUL SĂLBATIC

Acolo, deodată, în salt,
E Piatra Craiului,
Cu frunte și nume înalt,
Vinăt de aspru și cu pisc de argint fulgerat,
Ca o poartă a raiului,
Muntele stă luminos la capătul plaiului.
Iar în vale,
Față în față cu muntele mare,
Mărul sălbatec, de mult fără rod, stă în blestem și uitare,
Ca o mireasă de scame.
Ocolit cu fior de făptură,
Alb ca în spume amare de mare,
 Alb ca o ceață.
Putred de alb, nouri de sare,
Făinos ca luna în înnoirare.
Cusut în bale de ață.
Lemn mort, măcinat și scrumit.
 Fum împiclit,
 Zid năruit.
Ochi milenar orbit de albeață,
 Smoc năclăit de ninsoare,
Hoit viermănos putrezit pe picioare.
Din nou Iov, în aceeași biblică viață,
Troienit de lepre, puroaie, buboaie...
 Părinte înalt,
Crai al luminii din zări triumfale,
De ce ai vrut să fii la poalele tale
Mărul sălbatec, ce nu se prăvale,
Mireasa în trențe de putrede scame din jalnica vale ?

MOARTEA PITICULUI

Acolo, în mare îndulcire de soare și-n cuib de verdeață,
 În ani ca în ceață,
 Era ultimul pitic.
Picioar de om nu călcăse prin sihăstria celui tare fără de
 seamăn de mic ;
Munții în jurul lui crescuseră ca o iarbă necosită,
 Lăsindu-l singur și ferit în poiana tănuită ;
 Barba lui
Strălucea de albeață de-a lungul poienii,
 Ca o altă Cale-a-Laptelui,
 I-ar fi trebuit zece pitici
 Cum avea numai Albă-ca-Zăpada,
Ca să-i poată duce barba, buluc, o grămadă.
 Cei mai bătrâni elefanți,
 Sau crapi seculari din adânci eleșteie,
Sau lighioane, sau cine știe ce alte dihanii.
Erau ca și pruncul de-o dimineață
 Alături de legendara lui viață.
 Era fără rost,
Ca tot ce-i cuprins într-un a fost
 Odată,
 Deci singur. Iată,
 Rămas
Dintr-o lume apusă,
 Pitic de pripas
 Șezînd într-un cot.
Moțăia în poiană cel din urmă Barbă-Cot.
Somnul mereu îi creștea din pleoapele grele,
 Rareori ridicat.
Atunci, de după ele, o lume apusă căta cu mirare cețoasă
 La lumea rămasă.

MÎNA

Cel mai trist oraș de pe lume
E acel pe care într-o noapte l-am visat ;
Nu are nume,
Tot ce-a fost pe-acolo e șters și surpat ;
Oameni și fapte
Atîrnă ca o pînză de paianjen într-un pod cu vechituri —
Calea-de-Lapte —
Numai morții n-au plecat.
În vis, orașul sta încremenit,
Ca într-o aburire de lumină,
Și în el nimica nu trăia
Decît o mîină,
O singură mîină,
Stranie, crispată și atîta de intensă, că parcă te privea,
Cu raze ;
Aștepta.
Cerșea.
Dar nu trecea pe-acolo nimenea.
De dimineață, de cînd soarele a strălucit pe zarea luminoasă,
Galben ca un grîu în fulgerul întîiului tăiuș de coasă,
Și pînă seara, cînd enorm și mut s-a-nchis în sine
Cu palpitul unui fluture de purpuri în penumbre fabuloase,
Aceeși mîină a cerșit.

Ș-abia tîrziu, la ceasul stelei funerar aprinsă ca o candelă de moarte,
A căzut pe mîna întinsă de cu dimineață
O pomană
Stranie,
O frunză —
Și-n ea toamna, ca o rană.

PROCES-VERBAL

Nu ! Nici nu bănuim cît aur e în noi
Și cît întins de ape ne așteaptă
Cu ce Veneții pe întîia treaptă
Și ce ondine-n transparente moi.

Noi creștem înspre moarte culegînd
Din zile ore și din ore clipe,
— Uitînd că-n zare-s în delir aripe.
Puțini în fapte și pitici în gînd.

Tot ce-i titanic, aprig, tainic — e-n afară :
Furtună, Trăsnet, Dumnezeu, Infern.
Ne temem și de vast și de etern
Și de wagneriana lor fanfară.

Degeaba cîntă fluierul lui Pan
Și tot zădarnic, șold de aur, luna
Ne-ndeamnă. Noi ședem întruna
La adăpost, în lene de motan.

Paianjeni, molii — Șoarecii ne rod,
Nici lacrimă, nici mină-ntinsă — Silă —
Dispreț pentru băltoaca puerilă,
În timp ce mari corăbii se-nclină trist în pod.

ILUMINARE

O ceață blondă-nvăluia orașul,
Întîlnit întîiași dată, cu alți ochi
Și în alt timp
Sub cer de taine.
Parcă un zîmbet dinlăuntru
Aburea cu aur muzical de dulce
Bulevardele albastre ale dimineții,
Felinarele uitate opalin aprinse-n transparente ude,
Prospețimea geamurilor în trezie somnoroasă,
Frunțile atinse de visare ale trecătorilor necunoscuți
(Desigur că vorbeau o altă limbă, nordică,
De pe hotarul muzicii lui Grieg,
Și toți erau lăuntrici ca într-un poem de Rilke) ;
Eu atuncea,
C-un glas crescut din aurora boreală a adîncurilor,
Am vorbit cu mine :
„Mai ții minte cînd erai copil,
Ivit ca dintr-o stampă, luminat de lămpi vechi,
Candele cu glob trandafiriu
Sau auriu.
Dar trandafirul galben — tot lumină — scuturat pe-o
bancă,
Unde tinereța încă aburită de copilărie
A suris cam ud
Și a plecat cu stelele — tot galbene — sub nucii
galbeni.“

Ceață blondă, poate că și eu am fost odată luminos.
Mă văd apropiat, prin timp,
Crescut,
Obraz lângă obraz cu mine,
Aplecat pe-o carte
Și cu tîmpla visător în mîină.
Sufletul era la fel cu ceața
— Iată, mări, aurie-a orașului din clipe —
Și creștea ca nimbul peste lume nouă
Tuturor spunîndu-le un fel de :
„Bună dimineața, vouă, ca și mie !“
Dar deodată nu mai văd
Nici cartea, nici obrazul dimineții ;
Ceața-i sură ca ninsoarea.
O ! sfișietor e să-ți aduci aminte
De o lampă stinsă,
Lîngă ce-a fost.

MOARTEA LUI TAN

Vreau să spun tot,
Și iute.
Ca un plod care-a fugit, cu inima în fiecare vorbă,
Înecat de-o veste :
A murit de bătrîneță
Tan,
În fundul podului,
Acoperit de umbre,
De-un miros de șoareci
Și de rufe-ntinse la uscat,
Picurătoare :
Tac, tic-tac..
Afară-i vînt dezlănțuit și duruie castanele rostogolite
pe-un hotar de ploaie și rugină.
„Tan !“ îl strigă-n gol de craniu
Glasul marilor mirări ale tăcerii dinlăuntru.
Dară Tan nu mai răspunde miau-miorlău,
Nici ochii lui de miere verde nu se mai deschid
Rotunzi,
Arzînd nocturni ca ochii buhnelor.
Nici nu se mai ridică,
Din afunduri
Fumegînd de somn,
Cădelnițîndu-și mersul pe covor.
Tan a murit !
Lei-impărații, tigrii și jaguarii

Se catifelaseră-n ființa lui de condensări somptuare,
 Micșorați din zarea tropicală
 Pe covorul casei noastre
 — Nu cumva cel zburător —
 Al magicei copilării apuse ?
 Lin motan și întru totul blînd,
 Deși avea musteți tigrine,
 Labe grele de dulău,
 Cu ghearele în semilună sîdefie,
 Căpățîna strașnică în rotunzimea ei zburlită,
 Și în stare să-nspăimînte,
 Ca un ris ivit deodată
 În explozie felină,
 Orișice făptură mai neștiutoare într-acestea.
 Șalurile și covoarele îl cunoșteau prietenos,
 Și canapelele, divanele,
 Și tot ce-i moale într-o casă veche,
 Începînd cu sufletul.
 Ghearele lui găseau în orișice țesut
 Un fel de harfe.
 Toate sticlele ferestrelor știau că dacă-i Tan acolo,
 Pe pervazul lor,
 Și soarele e tot acolo,
 Dulce,
 Încălzind și-mbelșugînd cu lene
 Cîrlionții Tan-motanului stufos,
 Zebrat în brun-chilimbariu,
 Cu multe rubedenii la Stambul
 Și în Angora lînurilor mătăsoase.
 Tare-i mai plăcea să-nchidă ochii,
 Colăcindu-se în el ca fumul toropit al narghilelei.
 Dacă-n somn îl atingea un scîrțîit de umblet,
 Preajma unei apropieri,
 Un foșnet,
 Sau ceva,
 Fie dinspre ființă, fie că de dincolo,
 Crăpa un ochi — de orizont cu fulger scurt de soare
 galben —
 Și îndată se-ncuia lînos, acoperindu-și marele adînc
 De scufundări în spații,

Umbre,
 Căi-Lactee...
 Mai demult, în anii tineri, a mincat un fluture,
 Niște hulubi,
 Niște găini pîtice, dar de rasă,
 Și a urmărit pe-un plop o veveșită năzdrăvană,
 Iute ca surîsul Maicii,
 Care de pe creanga cea mai înaltă
 — Unde Tan se-ngreuiase cu mînie —
 A zburat, cum ai clipi, în plop vecin,
 Golînd mirat tot cerul de azur al Tan-motanului.
 Aceste fapte strașnice
 Sint scrise în vitraliul legendar
 Rămas în genele de seară și de lampă ale casei.
 Ii plăceau și florile, ca taurului tandru dintr-un *Silly*
simphony.
 Le adulmea adînc — regina-noptii, rozele, garoafele —
 C-un fel de visătoare regăsire,
 Parcă amintindu-și spre surîsuri numele de fată-al lor.
 Cînd răsunau tingirile
 Și duduia cuptorul de năvala marelui rubin,
 Și s-ascuțeau zmeiește la bucătărie
 Falnice ouțe lucitoare și satire,
 Pentru hălci și buturi,
 Se scula solemn de orișunde ar fi fost,
 Fără de pripă,
 Vestmîntat c-o majestate sculpturală
 Și pornea cu ochi de rege-mag spre steaua Bethleemului.
 (Asta cuvîntă despre carnea-n sînge,
 Crîșma lui, beția lui.)
 Dar lipăia și-n strachina cu lapte,
 Ca veliți-boierii de pe vremea săbioaselor musteți
 Cînd începeau tizanele medicinale, popii, bujmachiii,
 gura sobei, pocăințele.
 Bea el ce bea din alb pahar,
 Cu limba ca petala trandafirului din Ispahan
 Și botul fulguit,
 Apoi pleca de-ă binelea, dînd din picior cu ducă-se...
 De șoareci nu-și mai aducea aminte :
 Carte pătimaș cetită-n tinereța cu dinți albi,
 Apoi uitată-n podul cenușiu.

În schimb, ferestrele cu gălăgii de vrăbii ale primăverii
 îl chemau,
 Și le sorbea cu ochii fierbîntați de vin și vers,
 Intrînd în șerpuirea unei ondulări de hulă oceanică în
 mers,
 Zburlit de geruri și sclipiri electrice.
 Apoi cădea în somn,
 Avînd nevoie ca pămîntul cînd își vistierește griiele,
 De soarele lăuntric al dormirii grase.

★

Astfel,
 Tot somnînd în zile,
 A îmbătrînit pe nesimțite-n ani,
 Fără de dinți,
 Ca cea din urmă floare-a-soarelui.
 Cu blana fără spic, nici luciul,
 Luneca din năpîrliri în năpîrliri
 Spre rariștele pleșuviei.
 Încă mustăcios,
 Dar fără ifos,
 Ca haiducii care s-au călugărit,
 Și surd.
 Tan ! Tan !
 Dar numele de gong trecea pe lingă el,
 Neatingîndu-l.
 Oare n-a murit ?
 Oh ! inima, Tănuc !
 Dar, nu, o ! Doamne bun !
 Tan doarme numai, ca o rigă,
 În palat,
 Cu porțile și ușile surzeniei blănit închise.
 Cu încetul, toate racilele bătrîneții
 Și ponosul
 L-au ajuns și năpădit.
 Ros ca de molii,
 Slab ca secetoșii cai bătuți de vorba „gloabă”,
 Și pleoștit ca o căciulă-n ploaie,
 Tan s-a sihăstrit în pod.
 Nedus și nendemnat de nimeni,

De la sine,
 Cum se trage vietatea la o parte cînd o cheamă
 Gura umbrei.
 De acolo, muezin al cerului natal,
 Mai modula cu glas dogit
 Miaul cel mare,
 Psalmodiindu-și foamea,
 Cea din urmă însoțire de pe malul negru.
 Tan nu mai era decît un moș-strămoș,
 Sorbit din ce în ce de timpul dus, în împaijeniri de zare,
 Seara, —
 Și mai mult și mai puțin decît ființă :
 Duh.
 Cej peste cincisprezece ani ai lui
 La om ar fi-ntrecut o sută.
 Dac-o zîină i-ar fi răsturnat sleirea
 Într-un alt tipar,
 Tan ar fi răsărit cu plete albe
 Și obraz de nucă veche,
 Cirjă,
 Mini de frunză scuturată,
 Ochiul stins, —
 Cătînd la soare de pe prispă,
 Sau cercînd s-nduplece răceala oaselor
 Pe vatra jarului,
 Lătrat de cînele turbat al tusei bătrînești.
 Și poate c-ar mai fi venit la el nepoți
 În zilele de clopot ale Paștelui,
 Să-l cerce cu poveste,
 Să ciocnească oul roș.
 Dar el-motan e singur,
 Sus,
 În pod,
 Ca nourul gata să ningă pe tăceri de munte.
 Tan e numele rămas în valea tinereții,
 Căci din pod nu l-ar fi auzit
 Nici bubuit de gura tunului.
 Cîteodată mării casei și cei mici
 — În care Tan e o cenușă de legendă —
 Mai priveau în sus, pe unde-s lămpile,
 Cu Tan în gîndul podului :

„Acolo-i Tan, săracul !“
(Tot așa despre bătrînii care stau într-o odaie,
Dincolo de viața celorlalți,
Pe un hotar al stingerii,
Cu lampa lor.)
De-acolo sus, Tan totuși cobora încet,
Întrebător,
Mieunător,
Nesigur,
Poposind pe fiecare treaptă
De pe scara plîngerii,
Cerînd mîncare la boieri
Ca și cocoșul din poveste :
„Cucurigu, boieri mari, dați punguța cu doi bani“...

Dar într-o zi n-a mai venit.
Și a crescut deodată o mirare
Pe părății casei,
Pe podele
Și pe treptele scării lui Tan,
Ca buruiana, ploaia și ciuperca într-o casă cu tavanul
spart.

Și după ce l-au așteptat pe moș-Motan
Și l-au nădăjduit zadarnic înc-o dată,
S-au suit scîrțîitor pe scara plîngerii,
Cu lămpi de seară,
Luminări
Și umbre stranii
Ca-ntr-o noapte de-nviere.
Tan nu mai era la locurile lui.
Departe l-au găsit, departe, hăt,
În podul șoarecilor,
Dus din casă și din el,
Cu trupul lepădat,
Cu buza înghețată
Și cu ochii fulgerați de-o ultimă lucire-ncremenită,
Țeapăn.
(Tot așa, pe rînd, într-un culcuș,
Bunicii,
Apoi tata, mama,

Și cîțiva ai inimii,
Cu luminări, și cu tăceri, și cu mirări,
Care din nou s-adună pentru Tan.)

Și tu ?
De ce, motane Tan ?
Tăcerea casei odihnită
Tu erai ;
Acum e alta,
Fără somnul tău.

Dar cui să spun acestea ;
Stelelor
În care se deschid de aur ochii lui,
Astral departe-n marea noapte ?
Tan-motane !
Tan !

De ce mi-o fi venind pe buze-un cîntec
Al copilăriei :
Verde brad, o ! *Tannenbaum* !
Îl aud, o ! Tan-motane !
Pomul de Crăciun al morților
Din nou s-aprinde, luminare după luminare.
Iată calul cu basculă,
Iată ursul,
Iată pozele lui *Robinson Crusoe*,
Iată lanterna magică
Și iată inima, tot de copil,
Și laba ta, Tănuc,
Cu raze pînă-n inimă, o ! *Tannenbaum* !
Cui să spun mîhnirea mea
Și să nu ridă ?
Spune-mi tu, castan în ploaie,
Spune-mi tu, ulucă-a toamnelor,
Destăinuiește-o versului din gifiitul tău poem,
Mi-a spus buza de jale a ulucii plîngerii
Și ropotul castanelor în noaptea vîntului.

Ș-am spus...

ÎNTÎLNIRE

Moartea mi-a spus :
„Răzbună-mă. Redă-mi odihna,
Du-te, caută-l, găsește-l și ucide-l —
Nu raiul, iadul e în el.“

Eu, ascultînd acestea, înspăimîntător m-am înălțat în cer
Să-l aflu și să-l nimicesc pe cel care în ziua zămislirii,
Începînd viața,
A ucis seninul somn al morții,
Dîndu-i coasa insomniei în vecia vecilor.

Mergeam asupra lui cu gînd hain și braț de ucigaș,
Împins de moarte,
Cicloane pîlpiiiau în răsufllarea mea turbată,
Spulberînd solemnitatea întocmirii aștrilor
întocmai ca scînteile

unui netrebnic coș aprins.

Mîmile mele încleștate aruncau prin spații umbre,
Ca și nopțile apocalipsului.

Marea spaimă dinspre moarte mă-ntovărășea,
sporindu-mă haotic.

Pășeam prin timpul planetar,
Ducîndu-mă vrăjmaș spre el.

Mileniile îmbulzite în trecut îl străjuiau ca leii,
Dar fugeau înfricoșate de năvala mea.

Mergeam din ce în ce mai vălmășit, mai gîfîit ;

Simțînd că mă apropii și că sînt în preajmă,
Și goneam,

Mai iute-n pas decît în spaimă timpul.
Fluvii vălureau pe fața mea, udîndu-mi buza arsă.
Vulcanii îmi zvicneau în inimă.

Uram,
Scrîșneam.

Enormă, inima bătea cu lave și cu neguri.
Creșteam spre fundul-fundurilor, ca o beznă cu luciri
de fulgere.

Pășeam bubuitoar, vestindu-mi strașnic pasul,
Cu spinare încordată,
Ochi de pîndă,
Fiară.

Și deodată l-am văzut fără de veste,
Ca printr-o orbire ș-o mirare fără seamăn.
Nici sfinți, nici îngeri, nici heruvi.

Nimic decît el singur,
El cu raze, el în mare strălucire solitară,
Soarele de iarnă al singurătății.

Pumnii morții mi-au căzut din umeri osteniți de moarte
Și am spus atît : Și tu ești singur !

După care m-am trezit iar în culcușul meu.
O ! Tatăl nostru cel din ceruri al mîhnirii mele fără
moarte,
Nu sînt oare lacrima prelinsă chiar din ochii tăi ?

ACEASTA E-NTREBAREA

Cetitor trecător, cetitorule trist, cetitorule frate,
Aș vrea să transcriu aici, pentru tine și mine, cu mare
simplicitate,

O întâmplare atât de ciudat oarecare,

Că, iată, îmi pare,

Deodată, de necrezut, atât fiind de minunată ;

Mă întreb : am văzut sau numai am visat acele ce urmează ?
Nu știi. Dar văzul meu spune că ține minte, și amintirea
pare că-i trează ;

Iar urechea aude ș-acuma acel anume tic-tac, tic-tac...

Acestea s-au întâmplat cândva într-un cerdac,

La o stăreție, firește, la poalele unui năprasnic munte,
Cu smirna în brazi și cu neguri pe-nalt dințatele creste
cărunte.

Eu eram în afară — dar foarte aproape, văzînd ori visînd,
suprapus,

Sau departe cum este pămîntul din vale de toate cele
astrale de sus.

Astfel că nu mai știu bine dacă cerdacul era cu-adevăr în
afară,

Sau gînd și din gînd ?

Oricum, se ivea ca un lucru clădit, nu urzit, într-o zi sau
o noapte de vară.

Învăluit în geamlăc preacurat, se închidea întru sine,
Cum e încuiat în curbe transparente globul cu ninsori,
Ș-acolo, în el, în cerdac, era senin și era bine.

Dar ce anume era ?

Atît : un stareț alb care cetea,

Mai mult nimic ;

Păreți ca toți păreții, scaune monahicești, fotolii, mese și
un pic

De abur de tămîie,

De culoarea vinătă a prunii,

Cînd se coace-nfășată-n brumă, ca și răsăritul lunii

Cum s-ar zice, aburea o albăstreală.

Ardea ș-o candelă cu flacăra ca o codiță de beteală,

Și peste toate,

Peste capul alb al starețului, peste candela aprinsă, peste
sînta carte,
Alungit în straiul lui de lemn melodic, parcă luminos,
pendulul,

Cu obraz ca de călugăriță-n rugăciune,
Clătina o limbă de alamă, ritmic, pașnic, ca din vremile
străbune,

Și spunea : tic-tac, tic-tac.

Era atîta senin, atîta pace, împăcare și atîta bunătate-n
glasul monoton,

Ș-atîta miruită puritate,

Încît cu fiecare clipă-n tact : tic-tac,

Simțeam în inimă un spor de rai,

Cu pîlcuri albe-n galeș și surizător alai.

În urmă, adormea pămîntul nostru, lutul apăsatei noas-
tre vieți.

Iar eu, drumețul, pas cu pas creșteam în zorii radioasei
dimineți,

Cînd deodată, fulgerat,

Mi-am fost plecat spinarea cu smerenie și cu tărie am
ingenuncheat.

Starețul de raze albe spre care mă duceau bătăile
pendulului

— Tic-tac, tic-tac —

În simplul, monahalul și spăimîntător de-aproapele cerdac,

Era un stareț într-un vechi schit adormit

Sau era chiar Dumnezeu destăinuit ?

O ! Tatăl nostru cel din ceruri și din rugăciune,

Spune !...

*

Aud din nou (ca grindini) pietre-n timplă, în timpan și
în spinare,

Toate tic-tacurile ornicelor lumii,
Toate-toate mi-au împuținat treptat lumina
Și m-afundă în pământul fără cer,
Spunînd : tic-tac, tic-tac, într-un convoi de moarte,
Unul singur mă înalță ca în amintire în lumina cerului
sperat.

L-am întilnit aievea pe acela ?
Sau numai, biet de mine, l-am visat ?

DIALOGUL DIN PLOAIE

Plouă de-o lună, de-un an, de un veac ?

E totuna,

Plouă și plouă întruna.

Curg despletite toate ferestrele,

Curg duruind toate casele,

Streșinile curg cu bulbuci

Și burlanele curg.

Totul se stinge luciul și ud într-un negru amurg —

Asfaltul, mormintele, casele,

În veșnica ploaie.

Vîntul de pustă îndoiaie

Copacii despuiți și pădurea de ațe șiroaie,

Sobele vîntului gem,

Uuind un fel de sălbatec blestem.

Nimic nu se vede :

Nici trecători, nici lumină,

N-ai crede că ești pe un țârm locuit ;

Toate au pierit,

Abia ești,

Încat în adînc de negre fintini,

Ca steaua-n abisuri cerești.

Viața a fost și a plecat,

Oamenii vii s-au culcat,

Unul singur e treaz,

Fără somn, fără pat.

Capul ud, capul gol, în năprasnicul azi

Plutește

Cu pletele ude în ploaie și-n vînt,

Palid la față, lunar,

Abia pe pămînt,

Cu pași de nebun, dă din mîni,

Zbuciumat,

Și vorbește cu cine ?

Cu nime.

Cu vîntul, cu ploaia, cu dezlănțuita stihie —

Orașul, mort,

Numai el, tot rămas,

Merge absurd ca un ceas,

Cu ore deșarte

Și tic-tac postum, cînd stăpînul e galben de moarte.

*

Un cine urlă departe

Ca lupii,

Hau-hau !

Cu glas sugrumat,

Dinspre lupi, dinspre cîni — am urlat.

„Spune, cine

Ești tu, străine ?“

El mi-a răspuns cu ochi ca de orb

Și părul ca pana de corb :

„Sînt disperarea.“

Ploaia era amară ca marea.

„Du-te cu ploaia, străine !“

Mi-a răspuns :

„Zadarnic m-alungi. Sînt în tine.“

CĂLUGĂRII DIN VECHIUL SCHIT

Urzit e starețul din nouri și din lună,
Abia rămas pe un fundal de veac
Și nebuloș, dar cu sclipiri de drac ;
C-a fost el bîntuit rău de furtună.

Călugării, cu răbegită haină,
Zic ei că se îndeamnă spre Isus,
Dar mațul lor cel gros e mai presus,
Căci cina lor nu e deloc de taină.

Muierea, fruct de carne, sîn de brumă,
Cu noapte-n geană, zmeură în gură
Și iad în galeșa căutătură —
Tot mai răzbește prin spășita humă.

Pe la ferestre, mici gutui cu falcă
Zac galben și stelar în fum opal ;
Miroase-a cimbru, miere și santal.
Un cine mușcă lacom dintr-o halcă.

Pisica neagră doarme ca o lună,
Umbrită de eclipsa-ntunecată,
Dar are ochi luceferii de față
Încinsă de lăuntrică furtună.

Călugărul scrumit, de ani o sută
Și încă nu știu cîți, stă ca în pod :
Fotoliul scurs în cîlt — pe care-l rod
Guzganii — știrb și cută lîngă cută.

E și un frate tînăr, cu musteață,
Obraz de ceară, șolduri de vădană
Și gușa cum e perja cea goldană
Și malafie-n mina mălăiață.

Crezut-a el, nărod, că-n vis l-a-mpuns
Un taur năpustit cornut din zodii,
Însîngerîndu-i tainicile rodii.
Pesemne c-un călugăr l-a ajuns.

El n-a plodit ; cum tremura — ceva
Dinspre copil înspre vițea — dihanie
Iscată din năstrușnica pățanie.
Dar de atunci mijeste-n el Eva.

Mai e și un călugăr prisacar,
Cu barbă albă ca vechimea lunii,
Într-altul suflă viscolul genunii —
Altminteri, e bun frate poticar.

Un altul are glas de bas în strană,
Așa de strașnic, că auzi furtună
În munți cum tună și detună.
Iar altfel, țir cam bețivit în vrană.

E și un frate meșter la cîrnați,
Pe care-i umple cum înșiri mătânii,
Altul e orb, dar vede cu vedenii
Balauri, iaduri, sfinți și împărați.

Altul cioplește-n lemn icoane cu poveste
Despre Isus cel blînd și despre cruce ;
Pe cînd un altul tot mereu s-ar duce,
Catarg păgîn în fuste de neveste.

C-așa vru Domnul să rămîie-n voie
Bărboșii cu păcat și cu virtute,
Făcînd cu placul vrute și nevrute,
Ca fiarele corăbiei lui Noe.

Clopotnița e bîntuită des
De-atingeri stranii ca mînerul porții,
Spre care crește negru miezul nopții,
Sînt duhuri îmbulzite care ies,

Veni-va iarna în țarțam de geruri,
Cînd dудui-vor sobele popești,
Cu jaruri ca amurguri în ferești,
Și schitul va sclipi în fapt de ceruri.

Camara-i plină, podul e la fel,
Nici burta curioșilor nu-i goală,
Dar crește iadul unde fierbe smoală
Satan albastrul, umbră de oțel.

Mai e și vinul : aur în clondire
Cu rai și soare, zîmbet și visare,
Și dulce ca mușterea-n sărutare
Lipită de un zid de monastire.

Și că de ce să ne gîndim la dușii
Sub cruce și pămînt, cuiabar de rîme,
Cînd vinul gilgie de azi pe mîne ?
...Dar cine bate-o toacă-n lemnul ușii ?

Și cine horcăie într-un călugăr vechi
Cum fierăstrăul hîrșcăie în buturugă ?
E moartea care sfarmă și îndrugă
Apocalips în bieteles urechi.

★

Castanele la schit de-a valma cad,
Iar schivnicii pioasă cruce fac
Și ruga sfîntă-nfricoșat desfac,
Simțînd cum pîriie cu încă un călugăr focul roș din iad.

CÎNELE

Aceasta s-a întîmplat în vara unor munți
Cu miez de noapte în desimea brazilor
Și o răcoare mai solemnă decît orga catedralelor,
Departes, peste creste, cerul licărea într-altă lume,
Pe un dus tărîm,
Al altora.

Eram zidit într-o clădire fumurie,
Răsărită-n umezeala ploilor de munte,
Tot corabie-fantomă,
Printre cețuri sparte.

Umbra norilor ș-a munților acoperea orice,
Cu apăsare.

Zilele treceau, una dintr-alta, cenușii,
Ca mărăcini rostogoliți pe-un bărăgan, cu tînguires de
vînturi.

Eu pluteam pe un crivat de bolniță,
Topit.

Ceires de pe-acolo — stafii albe — mă-mpingeau spre viață.
Dar o mare osteneală resemnată mă vislea spre moarte.
Și în fiecare seară, la culcare, cu fereastra larg deschisă,
Ca și ușa,

Înspre negrul munților și murmurul de ape și de brazi
și de oftare fișiietoare.

— Nici icoană, nici luceafăr —

Pe la ceasul cînd odinioară-ngenuncheam, copil, vegheat
de mama,

Pentru *Tatăl nostru*,

Îmi spuneam acum, privindu-mi minile culese parcă
De pe cea din urmă creangă — a lui octombrie :
„Poate că la noapte mă despart de mine“ —

Și oftam

Ca cel care-o să plece dintr-o casă,
Năruită de trecut
Și toamne.

Zilele și nopțile treceau tîrîș,

Nimic nu se-ntîmpla,

Pluteam în patul febrilor

— Pat alb ca sloiurile care curg pe mările polare —
Și cu minile pe piept, în așteptarea lumînării
Pragului cu candeli.

Într-o noapte

Cerurile s-au deschis,

Și parcă muntele s-a dat în lături,

Ca oricare ușă,

Și s-a dilatat în noapte cu rotundul alb al lunii,

Pare că amiaza zilelor de vară

Din vacanțele copilăriei,

Cînd ferestrele-s cu storurile trase pe orbirea verii,

Spre răcoarea firului de busuioc din umbră,

Sună murmur ca de strună dincolo de geamuri.

Sînt albine dulci de iulie

Ș-adie o undă luminoasă de renclode,

O amiază tare,

În adînc de noapte și de munte negru,

Dar albastră,

Strălucea cu depărtări de orizont pe mare

Chiar pe pragul încăperii albe,

Încîndu-mi inima de nostalgie.

Priveam în lună

La petuniile ei împăunate înspre mine.

Ochi în ochi,

Orbit de alb, cuprins de muzică,

Cînd deodată, din vârtejul spumelor

Reginei lebedelor,

**S-a desprins o umbră, la-nceput ca fumul, iar apoi ca
nourul,**

Pe urmă cu relief, solemn

De aproape.

Astfel a intrat în încăpere,

Taciturnă, stranie,

Cu ochi galbeni, o ființă sau o neființă,

A venit spre patul meu

Și s-a oprit cercetător, la o întindere de mină.

A trecut un timp de noapte : numai toaca inimii

În învierea spaimelor copilăriei,

Dinspre cimitir, strigoi și miezul nopții...

Pînă cînd privirea s-a încredințat

Și inima s-a potolit.

„Dar nu-i decît un cîine !“ am oftat cu ușurare,

Scuturîndu-mi ultimii fiori.

Desigur, nu era decît un cîine negru

Răsărit din răsăritul lunii.

Dar ce căuta la mine ?

Ș-apoi cum intrase ca la el acasă, fără dibuire, nici sfială,

Într-o încăpere neștiută,

Pașnic,

Nedînd glas,

Numai țintindu-te cu aurul întrebător al ochilor

Pătrunzători, cum sînt pupilele portretelor străbune

În castelele cu stafii ?

Noaptea,-nvînsă-n munte, s-aduna în trupul lui de corb,

Îndepărtînd chiar și văpăile de transparențe ale lunii.

Iar ochii lui ardeau atît de galbeni,

Că se-nvecinau doar cu văpăile comorilor.

Un cîine negru, cu ochi galbeni, rătăcit pe-acolo ?

Straniu numai fiindcă apăruse ca adus de taina lunii ?

Sau venise moartea mea,

Privindu-mă pînă-n hotarul inimii,

Albindu-mi-l de brume ?

Cine știe ! Poate că dormeam adînc,

Cu viața și cu moartea-n mine,

Și că totul se-ntîmpla fără ființă, în afară...
Cînd m-am deșteptat, nu mă veghea decît o babă de la
munte,

Brobodită pînă peste gură.

Dimineața.

Apoi tusea cea de toate zilele

Și minile din racla sfîntei Paraschiva :

Muntele

Și noaptea bradului, clădită nalt în toiul zilei.

Însă nici un cîine negru cu ochi galbeni

Dinspre luna plină.

*

Totul a rămas în urmă și s-a mistuit în amintire :
Muntele, corabia-fantomă, anul negru dintre brazi,
culcușul bolniței

Și cel întins în pătîmirea trupului :

Poate eu, rapsodul,

Sau un alt frate, Ivan-gură-de-sînge.

Dar de-atunci eu știu că numele aceluia cîine negru

Care s-a ivit pe pragul somnului,

Din lună,

Și mă-nsoțește credincios, dar nevăzut,

Ca umbra fără astru,

Aducîndu-mi noaptea lumilor în trupul negru,

Insomnii de lună plină în ivire

Și privirea ochilor de-un galben de luceafăr

Pe morminte,

E singurătatea mea,

A mea, o ! cîine negru al unei nopți de vară.

Că i-aș spune ca oricărui cîine :

„Lasă-mă odată ; du-te“,

Dar mi-e milă să lovesc în mine

Și să mă gonesc,

Și-mi rupe inima singurătatea mea.

ÎNALȚAREA

Eram atît de treaz,

Că parcă luminam,

Ca soarele-n amiază albă cînd e contopit cu cerul.

Atuncea, cum vin fluturii la glob de lampă

Sau cum se adună babele la denii,

Și-n culoare și în foșnet,

M-au împresurat cu galbene mătăsurii stinse

Toamnele de aur arș din anii lor,

Cu vechiul lor obraz uscat ca al icoanelor din hrube.

Un timp au stat în jurul meu, fără cuvînt,

Dar adumbrindu-mi strălucirea,

Pogorînd-o înspre ele

Din înalta ei alpină nepăsare.

Apoi, desprinsă dintre ele, una singură

A glăsuît atît de stins,

Că parcă auzeam tăcerea :

„Îți aduci aminte de-o pădure

În care ai intrat cu tinerețea ?

Ți-am adus, pădure, aur“ — mi-ai spus mie.

„Vorbele acestea sînt, toamna aurului.“

„Dară unde-i fata ?“

au murmurat îndepărtările.

„Unde-s frunzele de-atunci ?“

Și inima s-a îngreuiat înspre țărîna, ca o aripă cînd i
se curmă zborul.

Alta mi-a spus,
Într-o vorbire știrbă, cu un fel de șoaptă,
Dar atît de moale că părea și putredă :
„Tu, toamnă, te duci cu frunzele, mi-a spus odată tinereța
ta, sub plop înalt, în fața munților albaștri,
Iar eu rămîn, găsindu-mi moartea, cu poienile.“
„Unde-s poienile?“ te-ntreb acum.
„Acolo unde-s frunzele de-atunci“ —
și fruntea s-a plecat.
Pe rînd, toate au vorbit, luîndu-mi aurul,
Lumina,
Zîmbetul ;

Viața mea se năruia ca un castan rămas din trecut
Cînd deodată toate au tăcut,
Dar apropiindu-se de mine
Și mai tare,
Am simțit că mă privesc
Cu lacrimi,
Ostenindu-mi umerii,
genunchii,
pleoapele.
Parcă eram împresurat de urne cu lungi umbre.
„Vreți inima?“ le-am întrebat cu tîmpla înclinată, galbenă.
Surisul toamnelor m-a împrejmuît ca o aureolă.
Și îndată inima mea s-a desprins
Și a căzut cu stelele și frunzele,
Și, liber, fumul neființei mele s-a suit la ceruri.

FATA-MORGANA

Cu mers greu de scafandru cu cablul tăiat,
M-am întors în orașul clopotelor scufundate,
Aurit de un suprem septembrie.
Eram singur. Pas cu pas și mai singur,
Încă un pas, și poate cădeam într-un gol fără fund.
Mi-a fost frică deodată, rămînînd pironit și în friguri,
Cu ochii închiși, cu spinarea plecată — pesemne —
așteptîndu-mi mormîntul.
Cînd deodată, pe pragul de vid al căderii,
O fată cu chip de ovală și blindă lumină
A răsărit neașteptat, ca ușa căldurii de aur în vifor
și beznă.
Mi-a spus : „Bine-ai venit ! Tot tu ești.“
(Glasul suna ca o strună de harfă în strane cerești.)
„Bine te-am găsit !“
Spuneam, dar nu știam cu cine vorbeam.
Inima însă mă îndemna : „Da, vorbește-i așa“.
„Vezi, mi-a spus ea, aici înflorea liliacul în noaptea
de mai.“
Cu zîmbet de soare de toamnă pe zid în ruină,
Am spus, regăsindu-l numai sub pleoape :
„Vai !“
Ș-am oftat : „Ce fraged era în noaptea scaldată
De lună, sub stea, în nara-mbătăta !“
Apoi, luîndu-mă de mîină, tot ea
Mi-a spus, cu privirea întoarsă în timp,
Ca lampa, în noapte, cînd vrei să revezi un chip de care
te desparți.

„Aicea rîdea luminos spre zilele vieții
(O vezi ?) Albă ca în floare casa dimineții.“
Am spus : „Rîdea ca un cuib. Eram în ea.
Nu știam pe atunci ce dragă-mi era.“
Apoi, tot ea, din ce în ce mai cu adînc intim
(Dar vechi ca întîmplat într-o uitată stampă),
Arătîndu-mi c-un deget parcă desprins de pe tîmplă
După lungă visare în lumină de lampă —
Mi-a spus :
„Vezi, pe acolo, pe ulița lină-n suiș,
Pîlcul de tei înfloarea,
Cu aur mărunt ca zimțul luminii de stea.“
Am spus înecat :
„Înfloarea ! Cu teii de-atunci și vara-nfloarea.“
Ș-am simțit cum vara de-atunci ca o stea lung în
noapte cădea.

Apoi fata atotștiutoare mi-a spus, privind în pămînt,
Cu glas gutural ca în frig de noapte de toamnă :
„Iată,
(Mai știi ?),
Aici te-ai întîlnit cu o fată.
E un loc oarecare,
Dar fata avea primăvară în ochi și raze în mină.
Acum e țărîină.“
Am spus cu fruntea plecată : „Da.
Ea era,
A murit în inima mea.“
Un clopot de moarte
Suna undeva în oraș, departe.
Suna, suna, suna, ca inima mea,
De moarte suna.
Cînd deodată, spăimîntător de mirat,
Am vorbit, gîfîind :
„Cum ? Toate numai au fost ?
Cum ? Nimic de atunci nu mai este ?
Cum ? Toate-au murit scufundate în inima mea ?“
„Dar eu nu sînt ?“ mi-a spus ea.
Am privit-o cu somn în privire :
„Dar tu cine ești, fata mea ?“
Ea mi-a răspuns cu genele ude :
„Nici tu nu mă mai recunoști ? Sînt tinereța ta.“

MONOLOG

Visam ?
Vedeam ?
Îmi aminteam ?
Sau nu eram decît în starea mea firească,
Făptuind ?
Sporea necontenit mirarea din ea însăși,
Cuprinzîndu-mă din toate părțile :
Vibram sub osul frunții unui craniu cosmic ?
Sau mă inelam șerpuitoar
Într-un adînc de pînde ?
O fluiditate parcă tentacular molatecă mă stăpînea,
Și totuși înfricoșător masivă,
Uneori ca lespedeza înghețului polar : încremenire sură
Dintr-o zare pînă-ntr-alta-n cîteșitoate patru.
Alteori, ca un pămînt vulcanic bivolit de lave,
Mișcătoare, cînd și cînd, ca cerul fumegărilor de nouri
Pe sub gura lunii strîmbă de ris galben.
Ș-alteori dezlănțuită cu turbare : munți călări, cu pelerini
de vînt,
Sfîrmînd sub tunetul copitelor furtuna fulgerilor violete,
Cîteva cicloane au lătrat la punțile de sus,
Dar porțile fără de lacăt nu s-au dat în lături,
Și minioasele văzduhului s-au prăvălit înspre pămîntul
urlător

Al malurilor.
Cîteva alcătuiți de fier și de oțel despicator
Pentru plutirea domnitoare a făpturii,
Truface în gușa țapănă a gurilor de foc
Ș-a pîlpîirii steagurilor pe catarge,
Ș-au rostogolit de-a berbeleacul

Ca și zmeiele copiilor încăierăți la joacă pe-un maidan.

Îndată, undele atlante, algele ș-adîncul

Le-au și luat întoarcerea,

Acoperindu-le cu somn,

Ducîndu-le în altă lume

— Ud catifelată —

Unde nu e vîlvă și nici grai nu e.

Sus, de pe-acolo unde cade despletită-n stingere

Torța stelelor din mîna toamnei,

Se învălmășeau fără putere, veșted.

Babilonul, huietul, răstirile și vaietele vieții,

Care, în sfiire de la pragul cel dintîi

Al scufundării,

N-au ajunsere pînă-n adîncul

Unde nu-i decît tăcerea lucie, în transparență arzătoare

De pupile uriașe

Dilatate de vedenii.

Pe-acolo, neted și neauzit de lin,

Ca și cum totul nu ar fi

Decît surisul nimănui,

Pești fără soare, ai adîncului,

Turțiți și orbi,

Trec : umbre peregrine pe un zid apocaliptic.

Umbre ?

Ale cui ? o ! necuprins al întunericului.

„Dacă ești cumva ascuns în tine ca un duh,

Peste puterea văzului ș-a vieții,

Spune de acolo :

Cine ești, ființă fără de chip și fără raze,

Neîntrupată, deși neasemuit enormă ?“

„Oceanul !“ a tunat genunea, clătînd stihile

Cu taina spusă.

„Oceanul ! Fără malul apelor nesomnului ?

Odraslă a potopului, în care a rămas coșmarul ?

Sau ești numele de afară al gîndului ?

Al gîndului spăimîntător sub fruntea-n care

Nebunia,

Moartea,

Neființa

Trec mereu, tăcut și orb.

Ca marii pești turțiți ai fundului ?“

FLAȘNETA

Pesemne că murisem

De vreme ce călătoream prin orișice, fără oprire, c-o
iuteală plutitoare.

Ca lumina unei stele stinse,

Cuprins în timpul vast al aștrilor,

Și fără de-amintirea clipelor rămase-n lutul pămîntean,

Nu mai știam ce sînt ;

Atît doar, că am fost :

Închipuire-ntr-un „odată“, sau aievea-ntr-un „odinioară“.

Apoi, fără de veste, m-am oprit

(Cu veșnica mirare a opririlor subite)

Și-am oftat că iarăși sînt, că reapar,

Fiîndcă din nou vedeam : cu ochii mei,

La început ca un orbit de soare

(Păuni de aur strașnic clătinau în văz un ocean de-un
galben-arzător),

Apoi deplin și cugetat.

Eram sub regăsitul cer, sub vechiul cer familiar,

Sub arcuita boltă vînată,

Înstrugurată auriu de-aceleași stele.

Carul-mic și Carul-mare

Erau ca două cărucioare de copii uitate-n iarbă.

Și Marte !

Și Venus !

Că iată, le știam și numele

Parcă cetit cu aducere-aminte în marele hrisov deschis
al nopții.

Le regăseam c-un fel de „tu“ pe fiecare.

Și totuși nu era nimic la fel.

Ceva schimbase întreaga întocmire a lumii :

Poarta !

Porțile-de-aur !

Trîmbițător de glorios,

Cu raze-n neasemuita strălucire gravă.

Eram așa cum te-ai opri pitic la poala unui munte,

Cu fruntea ridicată înspre miruitul pisc al soarelui-
răsare.

În fața Porților-de-aur

Mult timp am stat, poate îngenuncheat,

Smerit — ca viscolit de aur și de înviere.

Apoi deodată, straniu, am simțit că mina

(Acolo și atuncea regăsită-ndată după văz.)

Se mișcă-ncet în roată, învîrtind o manivelă.

Și-am auzit, întocmai ca pe ulițele vieții pămîntene,

O flașnetă.

Eu eram deci flașnetarul,

Cîntam cu pulberea vechimii pămîntene

O melodie roasă și decolorată : nu cumva *Călușarul din*
vechiul schit ?

Sau altceva, dar tot la fel, cum sînt surori sărace,

Cu obrazul palid la fereastră de mansardă toate cîntecele
de flașnetă.

Și deodată am simțit, întocmai ca atuncea cînd burează

Picături pe mîna.

M-am uitat mirat :

Ploua ?

Cu neputință !

În această slavă norul nu se-ncumeta s-ajungă.

Atunci ?

Cine plîngea pe mina flașnetarului ?

De necrezut, dar stelele plîngeau.

Lumina lor destăinuia un văz cu lacrimă — cu lacrimă
care cădea

Pe mina flașnetarului.

Toată-nstelarea nu era decît un plînset

Peste cîntecul tărăgănat.

Pe urmă, cu încetul, de la sine, cu solemnitate,

Porțile-de-aur s-au deschis,

Iar îndărătul mișcătorului lor scut, adînc și pur,

În radioasă strălucire

De piscuri înălbite de întîia nea,

În pilcouri-pilcouri, ingerii : înalți copii frumoși,

Cu plete lungi,

Obraji ovali

Și frunte gravă,

Și mîni atît de preacurate cu degetele lor prelungi,

Că le-ai fi dat și sufletul

Să-și afle tihnă în grădina degetelor îngerești.

Se-apropiau armonios, dar cu sfială,

Ca niște fumuri argintii, duse de-același vînt blajin,

Fără de nici un zgomot, lin,

Albind în mers întocmai ca un lan de crini,

Și-ncet cu-ncetul au împrejmuțit flașnetă,

Ascultînd cu sculpturală reculegere pioasă

Întocmai cum privesc copiii o poveste spusă de bunicul,

Dar și ei plîngeau !

Lungi lacrimi s-alungeau pe luminoșii lor obraji mîhniți

Și mă impresurau plîngînd, ca albele jocuri de ape

În grădinile lunare...

*

Atuncea m-am trezit —

Era amiază mare.

Fereastră mea ardea în aur,

Ș-afară răsuna ca și în fața Porților-de-aur o flașnetă.

Era aceeași : suspina în două lumi.

Cu inima adînc înfiorată

Și cu picioarele îngreuiate ca pentru-o îngenunchere la
icoană,

Am ascultat același cîntec auzit în cer.

Pe urmă am privit afară, pe fereastră Porților-de-aur :

Nimeni nu plîngea.

Totul trecea în ziua cea de toate zilele,

Firesc, cu grabă pentru sine și cu nepăsare pentru altul,

Cînta un flașnetar,

Și oamenii curgeau cu pașii lor pe lîngă el,

Fără să-l vadă, fără să-l audă,

Lăsîndu-l doar să fie, el și cîntecul,
Cum spînzură în pod c-un bîzîit de muscă ațe de paianjen.

*

O, îngeri dindărătul Porților-de-aur !
O, stele cu ochi uzi din amintirea cerului !
Abia acolo am aflat, la voi, cu voi, în însoțire,
Din ochii voștri neuitați,
O, îngeri albi ! O, stele căzătoare !
Ascultîndu-mi cîntecul adus de jos,
Cît de sfișietor de trist și singur este omul trecător în
Valea Plîngerii.

STRĂINUL

Din turla buhnei orelor
Un glas adînc de clopot
A sunat peste orașul nopții ude
Ora.
Nu altfel solemnă,
Dar parcă desprinsă din mulțimea celorlalte.
Geamul a căzut deodată, spart.
Lampa s-a înnegrit, scoțînd limbă de șarpe.
Focul sobei a fugit speriat.
Ușa s-a dat singură în lături, larg deschisă, scîrțîind.
Și fumul pîclei a intrat cu val încet.
Eu, părăsit de somnul magic,
M-am trezit
În frig, bătut de vînt, atins de pîcle, într-un pilpîit de
spaiume.
Cine intrase în odaia celui fără apărare,
Nelătrat de cîni
Și neoprit de ușa incuiată ?
Cine stinsese candela
Acoperind cu mască neagră chipul sfintului icoanei ?
Cine-mi luase minile viteze,
Lăsîndu-mi altele,
Pătate, vechi și istovite ?
Cine-mi pudrase părul cu tumult de valuri,
Dîndu-mi altul prăfuit și scămoșat,
Cine-mi gonise, deșertîndu-mi inima,
Acele vînturi care au purtat corsar pe mări corăbii aprige ?

Și cine-mi furase ochii de arcaș ai tinereții mele ?
Oglinzile vedeau obrazul, însă nu-și mai aduceau aminte.

Ca la fereastra casei străine,
Dintr-un ținut necunoscut
Al unui neam neîntilnit,
Alt om din ea mă privea,

Cu ochiul stins și dungi adânc săpate —
Mască a tragediei antice atuncea dezgropată de sub lave.

Am spus oglinzii bun rămas
Și am plecat, încă o dată despărțindu-mă de mine.
Am plecat, fiindcă fiecare pas pentru sleinile din mine
Era drum.

Apoi, cu oarbe mini îndepărtate-am vrut să privesc
galopînd frînturi de aur,
Dar gura sobei a rămas pustie-n noaptea și înghețul ei,
„Nici tu!“ am spus amar,
Și iar m-am dus, și mai învins, cu pas tîrșit și cu
spinarea îndoită,

Înspre lampa tîmplei ș-a visării,
Dară steaua ei, prietenă odinioară, a rămas tot stinsă.
La fereastră, stele reci, acele care-și pîlpiie vecia
Peste cîmpurile-n fum, vaier și rouă, după lupte.
Și nici vîntul nu mai aducea parfum de liliac,
Ci doar un huiet sfîșiat și umezeli de beci deschis.
Am vrut să strig un ultim nume de-nsoțire milostivă,
Dar pe-al cui, o ! noapte-a vîntului pustiu !

Tu, Tatăl nostru cel din ceruri,
Însă rugăciunea începută, ca și lampa, mi s-a înnegrit
În depărtarea vremilor, și a căzut : stea stinsă.

Nu mai aveam pe nimeni și nimic,
Decît un frig mereu sporit,
Eu însumi înc-o dată casa somnului ucis,
Cu ferestre sparte-n picle.
„Mamă, mi-am pierdut pămîntul,
Dă-mi-l tu pe-al tău.
Odinioară, cînd eram copil și mă descopeream în somnul
cu vis rău,
Ca pogorită din minunile cu raze ale luminii,
Mîna ta mă învelea,
Redîndu-mi somnul.
Mamă, învelește-mă cu țărînă.“

KIAN-ȘEN

La un capăt de lume
— Aievea ? —
Sau numai în somnul adînc, sub craniu ? —
Dar tot între China și cer,
Sînt munții Kian-Șen,
Telurici,
De vast și vinăt oțel,
Crescînd argintiu în cerul străpuns
Cu virfuri de lănci planetare,
Brumate de ger.
În valea lor abisală,
Prin transparența incremenită de aer polar,
Albește un rîu de fum nebulos,
Topit în distanța gigantă.
Apocalipsul zării chineze
Stă în zale de zare azură
Și uragan.

Iar umbra Kian-Șen, cînd curg Niagare de soare
Din cerul luminii,
E noapte lactee.
Acolo, la capăt de somn sau de lume,
În munții Chitai
E strana Singurătății.
Stă
În munte
Ea,

Fără chip,
Fără grai,
Închisă în ea ca într-un fel de zimbire lunară-a lui Budha.
Dar sufletul meu, în aceste întinderi de văz zodiac,
Plutește din pisc milenar în alt pisc.
Căci sufletul meu, cu aripi de viață și moarte,
E singurul zbor
— Vultur înalt răstignit —
Peste taina închisă sub marile pleoape-ntre
China și ceruri,
Kian-Şen.

TREI FLUVII

Fată cu vin de Rin în suris și şuvițe,
Soră a lămpilor și a paharelor mele de seară,
Tu nu știi câtă noapte s-adună în fratele tău.
E acesta numele fără de stea al tristeții depline,
Adânci și compacte.

Oh ! noapte !

Oh ! zări înnegrite ca de înmormintări,

Oh ! zări ca cetăți pustiite și arse,

Oh ! noapte,

Moale, stătută și putredă noapte !

*

Ci acum, strașnic scuturîndu-mă din aceste
(Ca Făt-Frumos din poveste),

Voi ridica peste bietul meu lut

O spațială splendoare,

Ascultă deci, cu spinare smerită,

Ca dintr-o evanghelie nenumită :

...Sus, pe creștetul lumilor

Ce-i zice platoul Tibetului,

Unde pământul, atât de înalt, miroase a cer năzdrăvan,

Trei fluvii enorme : Yangtse, Mekong și Salem,

Curg alături : în spațiu ? în timp ?

Pur și solemn,

Fabulos și etern

— Yangtse, Mekong și Salem —

Curg poate, oh ! peste valea bietului lut chinuit
Într-o splendoare de mit.
Cu mersul de stea în azur miruit.

*

Dar eu mă deștept atât de amar, din clipa aceasta de cer,
Că parcă nu sînt din lumea de jos,
Ci viez din vecia de sus
— Yangtse, Mekong și Salem —
Acesta fiind, pe creștetul lumii, de trei ori alături,
Numele fabuloasei mele tristeți revărsate în cosmos.

MELANCOLIE

Păianjenii țes — stelele cad — șoarecii rod...

Aici, în salonul uscat de vechimi, ca vioara uitată în pod,
A trăit cu gene adînci și s-a stins
— Aur de lampă, fereastră de seară —
Cu ochii în stea, îndepărtați de lume,
Pe notele marelui pian, pe cărți, cu încercănite poeme, pe
îngălbenite albume,
În încăperi cu șaluri, rame ovale și desuete parfume,
O dulce ca fumul de toamnă camee
(Numele ei, sub candelă spartă, îl știe o cruce,
Dar nu-l spune.
Steie...)

Pianul iarăși deschis, întru ea, e o noapte albită de
Calea-Lactee,
Fără răsunset,
Într-o tăcere de strune. Inima-i tunet.
Dă la o parte din fața ferestrei perdelele lungi luminos
toropite,
Cu albi toporași în țesutul brumos, ca palorile ei în
oglină.
Răsare deodată în oarba fereastră, de ani și de ani
oblonită,

Fluturător în perdelele vii, albăstrimea lunară a nopții
de vară,

Tigrată de aceleași astrale văpăi —
Și iarăși parfum acrișor-străveziu de petunii
Adie de-afară,

În nara nostalgic străpunsă.

Paragini foșnesc îmbulzite-n adînc de alei.

Stinge lămpile-apuse.

Nu căuta primăveri în oglinda înghețului ei.

Și nu întinde mîna spre nici o carte.

Nu tulbura. Nu deștepta. Lasă...

Cade cu lungă beteală din stele steaua mireasă.

Beethoven, pe-un zid năruit,

În muzici ca luna lividă în nori de furtună.

Dar pianul, de mult răstignit, nu mai răsună.

Cine cînta pentru steaua de seară ș-o frunte lăsată în
palme,

În pragul cu lampă al nopților calme,

Cîndva, în salonul cu stinse mătăsuri tăiate ?

Mîinile ei din raze de lună acum sînt falange uscate.

Tăcere ! Tăcere !

Pianul de noapte, în care vibrează pulberea tainei de-apoi,

Ascultă, Chopin, această postumă nocturnă.

Închide fereastra,

Pianul,

Tăcerea.

Aprinde o candelă,

Roagă-te-o clipă

Și lasă în umbrele ei încăperea ;

Dar afară

Din nou izgonit în noaptea de vară

Tresari deodată.

Cine îți pune dulce mîna pe umăr din urmă ?

Te-ntorci tresărînd în miracol.

Inima pilpiie iute.

Nimeni. Nimic.

Luna atîrnă, paianjen, deasupra casei tăcute.

Du-te.

FUM NEGRU

Veneam — nu știu, din mine ? sau dintr-o vechime a
lumii ? —

Și mergeam tîrîș, pe drum fără poteci, prin bălării.

Picioarele, din valea lor,

Abia mă mai duceau.

Se vede, cu toiag de pelerin,

Barba și părul, și sprincenele ca nourii pe munți.

Ceață în văz, în auz,

Ș-atîta apăsare pînă la sleire

Pe grumaz și în genunchi,

Că pare că pășeam, scafandru, în gigantica tăcere a fun-
dului de mare,

Spre corăbii scufundate în uitarea apelor.

Și nu știam : cine eram ? tot eu acesta ? una cu acela ?

Care însă ? și de cînd ? de unde ?

și de ce ?

Mirarea mă orbea, încovoiindu-mă în viscoalele ei.

Toiagul se călăuzea mai bine decît ochii mei,

Aproape stinși.

El mă ducea, ca o ființă

Milostivă

Pe o alta : frîntă și beteagă,

Spre acele locuri unde inima bătuse cu atîta cutremur,

Că acuma m-ar fi prăbușit, dîndu-mi mormîntul.

Dă-mi-l tu, inima mea.

Deodată, cu un început de rază-n piept,
Ca soarele cînd se deșteaptă-n bolta fumului de iarnă,
Am simțit sub pas întipărirea mersului de odinioară
Și am spus, cu aur de icoană regăsit pe buză :
„Sărut mîna, sfîntă Vineri“,
Așteptînd smerit,
Dar sfînta nu era decît răzleț copacul toamnei,
Dincolo de strălucirile de chilimbar în frunză ale galbe-
nului,
Înnegrît ca un obraz de moaște-n raclă.
Și abia atins de îngînaarea : „Sărut mîna, sfîntă Vineri“,
Tot frunzișul s-a desprins și a căzut,
Strai putred,
Cu un foșnet ars,
Lăsînd cer spart
Între crengi negre.

Am oftat
Și am trecut
Tușînd adînc.
Cine era moșneagul tusei care mă lătra ?
Uitasem că am suspinat lîngă o moarte.
Și uitasem că uitasem.

...Parcă mai cutreierasem căile acestor locuri,
Pe un cal alb ca dimineața...
Oare ?
Să fi fost — tot eu — și tînăr ?
Sau numai părere ? vis în somn ? poveste ?
Cine știe !
Poate că am fost odată.

...Nu departe de-ntîlnirea mea cu sfînta,
Rîndunica năzdrăvană,
După ce și-a ris de munții care se ciocnesc în capete,
Trecînd săgeată printre ei,
Cu apă-vie,

Mi s-a fost lăsat pe umăr,
Ca o rază-a zborului, ușoară, fulguită-n piept cu lună.
Mi-a vestit ceva
Cu strună și lumină,
Deșteptînd strălucitul zîmbetului din adînc.
Vestirea însă n-o mai știu.
Și nici să întorc capul spre umăr
Nu mai pot,
Sînt tare ostenit.
Pe locul fulguit de rîndunică,
Munții ei m-apasă.

...Și se pare că aveam și palos
Ca o albă zare-a răsăritului de lună plină,
Lama lungă, trasă scurt din teacă, fulgera.
Iar în vrăjmaș se înroșea ca asfințitul soarelui de iulie,
Toiagul stă și mă întreabă : unde e ?
Știu eu ! Poate că în somnul unui pod, cu măturile,
Sau, ciuntit și bont și știrb și ruginit, într-o bucătărie
Printre linguri și satîre.
...Deodată,
Păcură,
Fum negru,
Îmbulzirea norilor care vin cu vîntul în învinetirea
cerului

Și bubuie furtună,
Înspăimîntător, balaurul cu limbile vilvoi
S-a năpustit din beznele fîntîinii,
Miez de noapte,
Munte viu,
Cu trăsnete zburliate-n nară,
Ochii ca vulcanii cînd s-aprind de lave,
Verde totuși, ca pădurea verii, în mînia neagră :
Cîte capete să fi avut ?
De la o mie-n sus,
Mereu,
Puzderie,
Unul din altul,
Ca și valurile mării în cicloane ?
Nici un număr nu le-ncape,

Nici un văz nu le adună.
 I le-oi fi tăiat pe toate ?
 De acolo mi se trage osteneala brațului înspre toiag ?
 Că nu mai știu.
 Și poate că am fost viteaz și le-am răpus,
 Scăldându-mă cu calul alb și paloșul
 În sânge de balaur.
 Nu mai știu.
 Aducerea-aminte stă în noaptea stinsă.
 Dar dacă l-am despuiat de strașnica putere,
 Cine m-a învins acum pe mine
 Chiar pe locurile bintuirii lui ?
 Nu pot să spun.
 Atîta doar : că sînt înfrînt
 Fără ca nici un paloș să mă fi cînstit
 Cu lupta dreaptă a voinicului.
 A scîrțîit o osie neunsă ?
 Roata morii părăsită ?
 Sau o cumpănă în vînt ?
 Astfel, cu glas nebucuros,
 Mi s-a vestit fîntîna poticnită în paragini :
 „Fîntîna mea, străvechea mea fîntînă,
 Bun găsit.
 Sînt eu.
 Aproape eu.
 Nu știu care mi-i numele.
 Dar sînt același, parcă într-o piclă.
 Și-am venit din nou,
 Cu pasul inimii.“
 Ea s-a uitat la mine fără regăsire.
 Și-a tăcut, nedîndu-mi numele de odinioară,
 Nici eu nu-l mai știu. Îl caut,
 Dar e parcă pe corabia-necată
 Într-un fund de depărtare.
 Ne-a acoperit mîhnirea
 Și-am rămas ca doi străini
 Fără cuvînt,
 Fieștecare în sicriul său,
 Astfel numai alături,
 Și astfel departe.
 Și nici un pitic din șapte, și nici o jivină dintr-atîtea,

Nici o zîină,
 Nici o sfîntă,
 Nici un glas —
 Prieten sau dușman —
 Și nici o vorbă de însoțire.
 Nimic alt decît tăcerea cu adîncul scufundat
 În negurile celuilalt tărîm.
 Atunci,
 Cu fruntea-n mîină,
 Lîngă apa fără luciul, fără ciutură,
 M-am chinuit să-mi amintesc povestea,
 S-aprind lampa vechiului : „a-fost-odată...“
 Și să văd din nou marea trezie mîndră a vieții.

Spune :
 Dintr-ntîi a fost o babă,
 Sfînta Vineri.
 Toamnă.
 Apoi rîndunica,
 Nu-i.
 Apoi fîntina cu balaur,
 Iat-o : goală, mută, încuiată de paragini
 Prejmuită de pustie.
 Nu aceea. Alta e aceasta.
 Mai departe !
 Unde-i calul alb, al tineretii fără moarte ?
 Unde-i paloșul viteaz ?
 Unde-i povestea ?
 Eu nu știu.
 Ca și fîntîna, apa mea nu are ciutură,
 Nici luciul.
 Zvicnesc ca ciungul cînd avîntă brațe care nu-s :
 Și nu apuc decît durerea de-a nu prinde.
 Și nici numele acelei care m-a rănit
 Cu stele-n inimă,
 Dîndu-mi, spre mine, insomnia la fereastra nopților
 De august,
 În văpaia lunii pline,
 Nu-l mai știu ;

Ploaia de stele a căzut,
Lăsându-mi ploile de toamnă în burlane.

Sau poate că nici n-a fost nimic — nimic.

— O, inimă cu vînturile mării ! —

Decît sub pleoapele unde acum

E noaptea văzului,

Nu ştiu.

Fintină, tu, hotarul din poveste,

Spune, îţi aduci aminte ?

Scoate doar un nume din adîncul tău.

Dă-mi-l în mînile, cuc, să-mi răcoresc obrazul

Şi să-mi moi pleoapele în limpede şi bun, şi fraged,

INSOMNIE

Nu marea dimineaţă,
Cum visase, poate printre gene, văzul somnului.

Atîta :

Luna miezului de noapte,

Orbitoare,

Pe obrazul duşilor de veci,

Căci morţii nu-s în cimitire,

Sub cruci.

Ei stau acasă ca bătrînii,

Dincolo de orice văz,

În nişte umbre,

Zări,

Răsăriţi în noi,

Ca taina cu obraz de noapte înstelată

A icoanei, în biserici,

Devenind treptat cel mai lăuntric fund al vieţii,

Rana ei cu raze.

Poate că odihna în melancolie,

Bruma viei...

Nume n-au.

Sînt Tata, Mama — cum spui Toamna, Iarna, Zarea —

Fără să mai fie niciodată înaintea pasului din ei purces

Ş-a mîinii care-i speră cîteodată, cu visare,

Şi tresare,

Atingînd doar golul lor păienjenit în valea vieţii ;

Totuşi, uneori îi simţi chinuitor aproape,

Ca la o fereastră
— Alta decît orişicare —
Unde se inseninează din înduplecări înalte
O lumină
— Parcă nici de soare, nici de lună —
Care îţi surîde,
Prefirîndu-ţi rai pe genele înfiorate.
O ! atît de alături,
Încît inima, ca steaua, cade între ei şi tine,
Fără să-i ajungă nici pe ei
Şi nici s-atingă mîna ta întinsă ca a orbilor
Spre cei de-a pururea
Atît de singuri,
Fără umbră,
Lîngă inima rămasă în mîhnire pe un alt tărîm pustiu.
Ei stau mereu afară,
Ca şi ploaia în uluca ruginită,
Ca şi luna-n fum de nouri la fereastra oarbă-a cetăţii
năruite,
Ca şi toamna, înnegrită pe o bancă putredă.
În frig,
În noapte,
În uitare.
Mortii !

*

O ! şi eu !
Şi eu, cînd într-o zi aşă voi fi,
Atît voi fi
Numai atît —
Cerşind în alţii clipele fiinţei.
Dară tu să stai adînc în tine,
Îndelung,
Cu sfişiată veghe şi smerit nesomn,
Pe banca galbenă de lună, toamnă ş-amintire.
Dar nu cumva să-ntrebi dacă mi-i frig.
— Auzi ? —
C-ar îngheţa cuvîntul,
Şi nici mînile să nu le-ntinzi spre mine,
C-ai dezlănţui genuna.

Te cutremuri ?
Tremur eu în zdreanţa vieţii ?
Tremură steaua ?
Ploaia ?
Inima ?
Dar mînile mi-s reci
Ş-o frunză cade ca un nume plins.

Numai o frunză, toamna mea.

CRAA !

Nevăzutul ochi al frunții vede cum s-apropie sfârșitul.
Umbra marelui octombrie-n galop cu iatagan de aur.
Iat-o, inimă de noapte.
Greț genunchii !
Caii mei, și-i simt ca după lungă și trudită goană
Prin nămoale.
Numai leșin și sleire
Și încep să poticnească, întilnind pământul.
Astfel, caii faptei legendare, năzdrăvanii epopeiei,
După ce-au ajuns cu anii gloabe în noroaie sumbre.
Până când ?
Mă scutur de iubiri, de lupte și crezare,
Lepăd anii încă mătășos de lungi în umbre-ai viitorului
Și zile cu soare în fereastra dimineții.
Lepăd nopțile cu stele-n genele albastre
Și cu lampa lângă tîmpla gîndului albit de lună
Lepăd vinul, frate bun cu flacăra de noapte-a lămpilor
surori,
Și lepăd minile, oh ! minile acestea frămîntate, care au
vislit,
Argonaut,
Ca s-ajungă tot la țărîm lepros de mare moartă.
Alung din mine cu minie tristă orișice nălucă-a minții sau
a inimii,
Sparg balul cu oglinzi și policandre al fetelor-morgane
Și cu pumnii ridicați în lave dau poruncă aspră :
Cadă toate cîte le-am avut

Agonisite cu credință, zbucium, luptă.
Cadă vistiernicul păun al sevelor de vară-n ciocotele
Înfrunzirii și belșugului,
Deodată fulgerat, cu foșnet lung de toamnă,
Și nimic nu mai rămîie decît cerul lui octombrie,
Însîngerat de vînătoarea de fazani a răscolitului amurg.
Cocoare ! Rîndunele ! Berze ! Lebede ! Plecări ! Plecări !
Duceți-vă, duceți-vă ! Topiți-vă în zarea
Marelui adio.
Și purtați în dricul aripelor voastre călătoare
Leșul zborurilor mele.
Iar apoi, de-a valma, ciorile și corbii grași,
Puzderie,
Cu numai noapte-n aripele stînșilor cărbuni,
Să latre negru
Croncănindu-mă din cerul de funingini
Cra-craa-craa !
În pliscul cavernos răsune cea dintîi silabă-a craniului
— Chemare spartă înspre vîntul care-ncepe într-a doua —,
A craniului în care gîndul meu
În clipa răstignitului poem, cu singe-n fiecare vorbă,
Se-nnegrește răgușit cu ciorile și corbii.

Vie clipa cînd pădurile amare
Vor cădea-n genunchii aurului toamnei lor,
Ca și oștenii cu armură osîndiți la moarte prin secure.
Cadă prin tăiușul gîdelui.
Răsune osul spart.
Viața-n stelele-i de august picure prelung
Spre necuprinsa noapte de apoi.
Și nalt țîșnească sîngele, atît de nalt,
Încît de la un capăt pîn' la altul
Al acestui spongios, tentacular pământ urzit din cimitire,
Hotarul meu păgîn al mindrului galop centauresc,
Hotarul macului fierbinte
Pîlpiind de steaguri
Să vestească glorie
Acolo unde ultima secundă a ființei trecătoare
Picură-nghetată
Înghițită de oceanul vesniciei, neființei.

MAMA-LUNA

Apele mele au căzut în adîncă mîhnire
Și gem.

Din zare în zare

Buciumă ud geamanduri prin arderi mocnite de ceață.

Oh ! glasul acesta al morții pe mările negre.

Luați-l ! Luați-l !

Și dați-mi tăcerea și somnul deplin al țării.

Stafie albă,

Unde-i corsarul cu mini de văpaie ?

S-a dus ca un fum de cetini în toamnă,

Iar eu am rămas doar atît : jelanii pe-ntinderi de ape
amare.

Unde-s triremele, roi triumfal,

Ca al norilor în răsăritul de soare și vară ?

Unde-s catargele drepte ca spada vitează cînd jură ?

Unde sînt prorele curbe ca ciocul de vultur pe stîncă ?

Unde e malul cel tînăr pe care rîdeau portocalii ?

Unde e steaua polară : beteala miresei de aur în nalta ei
noapte albastră ?

Nimic.

Nici un glas,

Nici o vislă,

Și nici o poruncă,

Nici veste.

Udă tăcere oprită pe ape albite de stafii

Din zare în zare.

Ci iată.

Răsare din groapa genunii

Cu față de ceară

Luna,

Galben,

Din moarte cu moarte.

Și iată, auzi ?

Mai straniu decît cucuvaia pe crucea strîmbă de vînturi
Răsună pe amarul deșert al întinderii apelor moarte

Lung,

Legănat,

Toropit,

Ca un plîns de copil schingiuit :

„Mama-Luna !

Auuu !

Mama-Luna !“

CUFĂRUL

În mine se adună o plecare.
Lampa arde încă mai târziu decît pînă acum
Și flacăra e neagră pe de margini,
Iar tăcerea, ca și lampa, crește înspre înnoptare.
Ochii văd în orișice lucru
Amintirea,
Fereștriuca ei din fund, c-un ochi de mare cu catarge,
Tănuțită altora.
Și tot mereu aleg și strîng, și păturesc,
Cu mini târzii, prelung îngîndurate.
Uneori îmi vine să alint cîte-un lucru neînsuflețit,
Ca pe-un copil bolnav,
Care nu poate spune și privește numai.
N-oi fi eu acela?
Și oftez.
O! cum foșnesc în mine toamnele!
Cîteodată mă opresc cu tîmpla-n aer,
Aplecînd-o pe-o violină nevăzută.
Oare n-am uitat ceva în umbra strunelor?
Să fi cules cu aceste ostenite mini de-ajuns belșug de stele
Din nesomnul nopților?
Melancolia flutură aerian, delaolaltă cu perdelele,
Sau poate crește în marama îngerul de odinioară-n
Încăperea unde cuferile coborîte-s
Larg deschise,
La fereastra dată-n lături

Ca s-adune tinereța aerului și s-alunge
Mirosul înecăcios de naftalină și de pod.

Odinioară, cînd eram copil,
Mă apropiam de adîncimea cuferelor goale,
Unde încăpea plecarea,
Frămîntata ei neliniște
Pe care o simțeam în mine,
Ca o zare cu apus de soare și cocoare călătoare în adînc
de aur.

Cufărul adus din pod,
Deșert,
Cu pulberi
Gata să pornească înspre zarea clopoștelor subțiri,
A trenurilor și vapoarelor,
Cînta în mine cu tumult,
Clădindu-mă din muzici, nori și stele.
Auzeam ca-n scoică largul zbuciumat al lumilor deschise
Pin' la marea cu lavandă în culoare și zîmbire,
Albăstrița insulei lui Robinson Crusoe.
Mă scăldam în taina cufărului
Depărtărilor din mine,
Închizînd capacul peste creștet,
Botezîndu-mă.
Iar inima bătea — bătea în tîmple
Ca o aripă...
Ș-acuma bate a plecare,
Dar solemn ca tactul de ursită al lui Beethoven
Dintr-a cincea simfonie.
Voi intra poate curînd în cufărul sortit
Al ultimei călătorii din mine,
Care mă va duce sub o cruce,
Albăstrit de fumul de tămîie,
Nemaideschizîndu-se.
Iar pe deasupra lui Ion — apusul,
Vara și călătoriile
Vor trece peste amintirea lui în stingere,
Spre alte veri
Și alte umbre.

GOARNĂ DE TOAMNĂ

Unde sînteți, anii mei, tumultuoșii mei ani ?
Aurul vechi însolzit se tîrăște, se umflă și aspru foșnește
Ca un octombrie, cu soarele-n răni, sub castani.
Mă strig prelung, uuind cu bucium nostalgic — aud-aud ;
Plîng zările-n singe și cîrd de cocoare, dar nimenea-ni-
meni nu mai răspunde
Și crește tăcerea pe zarea căzută ș-albește pe toate nin-
soarea și aburul ud.
Eram drept și înalt. Oh ! Albastru de-nalt ca plopul în
arme, pe zare,
Sub lună de iele și aburi și-n soare de clocot, eu, Leu-
împărat.
Dar acuma plutesc despuiat, mîne — putred, în ape cocli-
te ș-amare.
Lăsați-mă singur, unda pustie și stearpă mă duce departe,
Depart de mine, de aurul meu legendar și de voi,
Dar aprindeți vulcanic pe zarea surpată făclie de moarte.

POVESTE

Deodată-n limpedele celei mai albastre nopți de iarnă
A fost o creștere mirată de lumini
— Oaspe nou,
Ca și atuncea cînd răsare luna, lin, pe vîrf de munte-ntu-
necat, negru,
Sau cînd un obraz mîhnit se descrețește și suride.
Eu, chemat din somnul marelui adînc,
Cu atingere pină în inimă,
Ca apa din fîntînă inelată de lucefăr,
Am clipit
Și-ndată am văzut din nou, nu înlăuntru, ca în somn,
Ci în afară, treaz de-a binelea,
Dar am crezut că-s iar copil în noaptea sacului lui Moș
Crăciun,
Spre somnul celor mici cu încălțările la sobă.
Și cu inima din nou învăluită de minune,
Căci nimic nu mai era cu neputință,
Pasul meu era vecin cu aripa cea mai înaltă,
Iar gîndul, tot la fel, un zburător.
Pesemne c-am respirat adînc, ca înecat,
Pe urmă am privit fereastra-n care palpitau filele tainei.
Nu se auzea nimic. Doar greierii de diamant ai gerului.
Iar în fereastră se aduna atîta transparență,
Încît ai fi spus că noaptea nu-i decît un nume,
Cu albastru în silabe,
Tot al dimineții soarelui.
Am deschis fereastra larg, ca-n nopțile de mai,

Cînd înflorește liliacul,
Dar ardea alb gerul, iar în casă soba duduia încinsă
Și dormea încolăcit iernatic marele motan, fără de aur
în orbite.

Ș-atunci, plecat afară, am întîlnit cu primul văz
Ș-ntîiul fum de-argint al respirației,
Cu o ciudată regăsire,
Deși niciodată nu-l văzusem
Cerbul alb.

O ! mai presus de toate alburile florii și luminii
Parcă pogorîse de pe Calea-Laptelui,
Anume înclinată pentru delicatele copite,
Spre pămîntul gerului,
Și ea îl adusese peste albul lunii,
dar în noapte.

După el,
Toată pădurea mișcătoare
Lupul, rișii, urșii, veverițe și mistreții,
Vulpea și-mbulzirea felurită a lighioanelor pădurii
În plutire însă ca de abur,
Parcă nu erau, deși atîtea, decît în tăcerea de oglindă
Sau ca peștii în adînc tăcut de apă
Sau în amintire de copil (care doarme adunînd sub
pleoape spusele bunicei).

Crengile copacilor și trunchiul lor compact,
Și chiar pămîntul orb
Se prefăcuseră în strălucire de sticlă înstelată și zimbire
parcă.

Iară crengile sunau mărunt,
Ca și cum orișice copac ar fi avut cerceii lui
Și fericirea fetelor, la început, spre întîiul bal, de-a și-i
suna în clătinare galeșă.

Cerbul plutea în fruntea nopții,
Dară lighioanele care-l urmau în imbulzire fascinată
Nu se încumetau să ajungă pînă la copite
De luceafăr alb.

Un spațiu pur, înfiorat de luminos,
Ca cel cuprins în Calea-Laptelui,
De la un mal la altul,
Despărțea pădurea fiarelor de cerbul nopții.

Iar cerbul binecuvînta cu albăstrimi de tămîie după slujba
în biserică.

Rînd pe rînd, toate ferestrele,
Și prin ființa lui, ca printr-un vâl subțire de mireasă,
Toată înstelarea palpita —
Era în el ?
Sau el era în ea ?
O ! taină ! Cerb al tainei !
Ca o lebădă de lin
Și plutitor ca fumul.

Iar ferestrele, chemate, rînd pe rînd se deschideau
Și apăreau din umbrele albastre chipuri de adolescenți,
Băieți îngîndurați în zîmbet, fetele cu gene lungi,
Obraji netezi, albi de lună și de tinereță,
Dulci, într-o catifelare fără seamăn,
Ca și cei aduși, mărgăritar, de valul marmurei eline.
Dar era de iarnă noaptea albă a cerbului ?
Căci, deodată, totul a purces a se desface ș-a se răsturna
Fulguitor, molatec, blînd
Ș-atît de fraged,
Într-un alb atît de dulce în migdala lui amară,
Că numai livada nopților de mai,
Livada nunții ș-a miresele în floare
Poate spune cum.

O ! spune, albă lună, singurul obraz rămas al insomniei
de odinioară,

Chiar a fost ?

Ș-așa a fost ?

Sau numai am visat cerb alb c-am fost odată
Și că tinereța mea, la o fereastră larg deschisă înspre
iarnă,

A încălzit-o, dăruindu-i primăvara. Dusă.

ULTIMA ÎNTÎMPLARE

Eram ca-ntr-o penumbră de eclipsă, stranie pe cît solemnă,
 Și într-o tăcere mare,
În orașul prin care mă plimbam cufundat în adîncă visare,
Dar nu ca unul singur, în melancolii de toamnă, stins în
 fumegări de ceață,
Ci învăluit, împins și dus de o mulțime deasă în tumult
 copleșitor de viață.
Se îmbulzeau amintirile și vorbeau delaolaltă, tare,
Cum îți sparg urechile liceenii răgușiți de-adolescență,
 cînd se-ntorc acasă din vacanța mare.

*

Fragede și melancolice risipe
Fetele pe care le-am iubit în ani mă-mpresurau învecina-
 te-n clipe.
Iat-o pe cea cu fundă, dar cu genele minăstirești și la
 privire serioasă ca măicuța,
Și iat-o și pe cea-nflorită ca-ntr-un vînt de scrînciob de
 pe vremuri : uța-uța.
Cea rumenă ca o cireasă iar coboară, sclipitoare-n ochi
 și-n dinți, pe dealul blind cu săniuța.
Ce nume dinspre muzică o fi avînd cea care-mi ride cu o
căciuliță ninsă, nasul cîrn, în sania cu zurgălăi în delir ?
Iat-o pe cea cu mini ca lebede solemne, pe claviatura
unui negru ca o noapte și parcă lunar clavier,

Ce auriu e luminoasă cea mereu rămasă lîngă tîmpla li-
 rică, la o lanternă magică !
Și iat-o, regăsită cu o strîngere de inimă, pe cea lăsată în
 trecut, pe un peron de gară, într-o noapte as-
 cuțit străpunsă de-o locomotivă tragică...
Dinspre toate îmi venea un foșnet mătăsos, o luminoasă
 adiere,
Ca și a perdelelor de vară într-o casă cu icoane vechi în
 umbră,
Și un delicat parfum de măr căzut în iarbă, de zi caldă
 și de miere.

Le-am spus la fiecare și la toate :
 „Vină. Și tu vină. Vină, vină“...
Le-am sărutat pe ochi, pe tîmple și le-am adunat la piept,
Ca pe-un mănunchi încîntător și dulce de sulfină.

*

Apoi m-au năpădit golani,
Toți cei cu care am copilărit pe ulițele vechi, în anii
întîii epopei (cea care rupe tălpile și pantalonii pe mai-
 dane).
Au răsărit ca aruncați năstrușnic de o trapă, toți zevzecii,
Strigîndu-mă ca și atuncea : „Măi Ioane !“
 Cu sania,
 Cu praștia,
 Cu zmeul sus,
 Cu bila, oina și arșica jos,
 Oleacă și cu Făt-Frumos,
 Cu dudușele și nucile,
 Cu podul și ulucele,
 De-a hoții și de-a potera
 Și cîrînd ca cioara : craa !
 Cu leapșa cea cu palmele,
 Stropsitul și sudalmele...
 „Lăsați-mă, lăsați-mă, că nu mai pot !“
Le-am spus răstit și năucit, cam îmbrîncindu-i cu un cot.
Ș-atunci, ca la un semn, s-au risipit de-a valma toți
 golani,
Așa cum deodată se despoaie cu tumult de grindină,
 toamna tîrziu, castanii.

Dar iată că a început să se învinețească fraged seara,
 Așa cum înfloresc pe la ferestre provinciale tufele de
 liliac,
 Când ești de-o zi numai îndrăgostit și ți se umflă și se
 infioară îmbătăta nara.

O, Doamne ! Ce se-ntîmplă ?

Îmi cade capul cu visare pe o tîmplă.

Începe dinspre liliac o noapte-atît de desuetă,
 Că parcă tot ce a murit revine-n arii de flașnetă.

Iată, pe cer s-aprinde steaua.

E aceea !

„La steaua care-a răsărit“...

Eminescian, străluce, licărind la moartea ei, drept can-
 delă, scinteia.

Iar la ferestrele de seară, albume cu paloare veche,

Iată lumina lămpilor cu afumat fitil și gaz ;

Și iată în albumele, cu mini de aur răsfoite,

O regăsire, un obraz,

E cineva de mult. Hai spune !

Are-o poveste, are-un nume.

Uite-mi suride, mă cunoaște.

Mă simt deodată tînăr, ca păstrat într-o fotografie de
 student.

De vreme ce acel care-mi suride la fereastra lămpii e la
 fel,

Desigur să nici eu nu m-am schimbat în ochii lămpii lui.

...Dar ce se tînguie nostalgic, ca în agonie, depărtat ?

Sînt clopotele care veșnic sună în orașul scufundat ?

Nu ! e un pian rămas deschis ca din trecut, cu o nocturnă
 de Chopin,

Uitată la fereastra reveriei de atunci,

Cu alte lumînări, alte oglinzi și alți obraji.

Auzi ?

Iar picură în inimă septembrie din pomii uzi.

Apoi au croncănit mulțimi de ciori,
 Cu zbor carbonizat (ca arsele scrisori).

Zarea s-a îngustat,

S-a scufundat,

S-a afumat.

Lumina s-a milit de nori

Ș-a început să ningă

Fără zbor.

Fulgerul desprins

Cădea învins,

Din nor.

Cu mort tumult se îndesa ninsoarea,

Ursuz și plumburiu la început,

Ca pinzele vechimii de paianjen într-un pod închis,

Apoi parcă un pui zburlit de lună a răsărit cu dinadins

În fiecare fulg,

Și l-a aprins

C-un fel de răsărit miniatural de lună plină.

Mai zîmbitor,

Mai pur,

Mai îngeresc

Și blînd, blajîn intim,

Dar și glumeț,

Ca și cum, hăt —

Depart, sau aproape, începea rotund omul de-omăt.

Ningea mereu cu pui de lună,

Copilăros în noaptea bună,

Văruind-o,

Înălbînd-o,

Înflorind-o alb ca miezul de alună.

Sculați-sculați, boieri mari,

Florile-dalbe se adună...

Și am știut cu inima aprinsă-n stea că a venit noaptea
 Ajunului.

Copilărie cu botinele la sobă, iată-te din nou. A nins.

Nu te scula. Mai dormi.

Tot ce e treaz e-nvins.

...Ningea atît de resemnat,

Încît surîsul aburit de nea era un prag de plîns.

„...Dar tu ce faci aici ?“ i-am spus lui Moș Crăciun.
(Căzuse în omăt ca un drumeț din cale-afară ostenit,
răzbit de ani, de frig și de mult tras la jug.)
L-am ajutat să se ridice (cum ? și tu ai adormit, biet moș
al somnului copilăriei ?)
I-am pus din nou în spate sacul de postav : povară,
Și a pornit din nou, șchiopîrc-șchiopîrc,
Spre casele copiilor cumiști care-l așteaptă de cu seară,
Și am rămas acoperit de fulgi ca, într-un film, Charlot-
cel-trist, pe locul unde-a fost un circ.
Dar iată, prin tăcerea albă, s-a-nduplecat și s-a trezit
spre cîntec o vioară,
Și cerul primăverii s-a deschis albastru ca un lac de
munte.
Au înflorit livezile, umflindu-se ca fusta fetelor într-o
vîntoasă, pe o punte.
Au răsunit de-a valma bronz, aramă, bang-balanga,
clopotele Învierii,
Ș-au revărsat pe toate crengile, cascade-n spume dese,
merii,
S-au îmbrăcat în aur înviat bisericile Domnului
Ș-a început să fie ca o transparentă magică a pleoapei
somniaului.
Plutea în noapte iz de ceară de albine, smirnă și parfum
de miere.
Iată-l pe tata, pe bunicul, pe bunica, luminați (ca înste-
lați), venind cu lumînarea-n mînă de la Înviere,
Și iată, gura mea răsună din adîncuri de-un „Hristos a
înviat !“

Cum ?

Nimenea ?

(nici tata,

nici bunicul,

nici bunica)

Nu-mi răspunde că-i : „Adevărat“ ?

Atunci Hristos n-a înviat ?

Cutremurat de straniu ca de-un aspru vînt de seară,

Am tresărit din mine și-am privit afară :

Nimeni — nimeni — nimeni !

Eram cel de pe urmă,

Singurul,

Supremul om,
Tăciunile rămas aprins în soba rece.
Noaptea, frigul și singurătatea începeau cu mine.
Doară umbra la picioare...
Umbra ? Cine mi-o dăduse ? Și de ce ?
Iată, pe o bancă s-așezase, ca bătrînii care fug de umbră,
Soarele,

Un soare-n stingere :

Obrazul galben ca al celor din azilul de bătrîni.

De frig, el singur își sufla în mîni,

Încovoiat,

Surpat,

Fără de raze,

Scofilcit.

M-am așezat alături, ostenit.

Nu m-a simțit.

N-am scos o vorbă ; numai am oftat.

N-am tresărit. Nu s-a mirat.

Stătea uitat într-o uitare — el, soarele vieții pămîntești.

Frunte plecată, inimă-nceată, piept apăsător.

(Unde mi-e viața ?)

Mînile reci, buze uscate, spinarea frîntă

(Începe ceața).

Cine m-apasă cu reci oșele ?

Cine mă sugă în bezne grele ?

Cimitirul, ca valul unei mări moarte, crescuse neauzit
de încet, pînă la picioarele mele.

Și noapte —
Inima ! Inima ! Inima !
Apăsat duduia între somn și viață,
Pe straniul hotar dintre mine de-afară și cel dinlăuntru.
Oare-am visat că eram o turmă de cerbi în galop
Sau tu, hăituită de toate zilele vieții,
Tu, roșie inima mea,
Cu toate săgețile lumii în tine,
Ești vînătoarea de cerbi ?

PASTELUL DESTRĂMĂRII

Transparențele de seară ale sufletului
Își aduc aminte
— Abur pe fereastra veche —
De o sanie-nălucă,
Sprintenă prin toropirea iernii,
Lunecînd printr-un păienjeniș lînos de alburi
Săgetate argintiu.
Ninsoarea somnoros mirată de ea însăși
— Ca-n oglindă —
Tremura cașmiruri îmbulzite
Peste genele-nstelate.
Lin departe-n zarea de mărgăritar a zurgalăilor
Înălbăstreau alene dealuri troienite.
Iar de jur în jur, gîturi de lebede încovoiate —
Fumuri lente.
Poate case, poate nu ;
Alcătuiri din nou și alb neînceput ale omătului,
Iar la ferestre, nimeni,
Doar obrazul de icoană stinsă-al umbrei.
Ulitele șterse de pe lumea pașilor uitați.
În nea, ca și poteca lunii în afund de nori,
Un om ! cel de omăt, naiv,
Cu luna lui solemnă pe obrazul zodiac,
Și în tăcerea ca de ceas oprit
Și alb,
Cu minutarele și orele căzute,

Și-n rotundul fulguit, ca în mai mare, al cristalului nin-
sorilor captive,

Sania — săgeată.

Și în ea gândul copilului de-atunci :

— Cling-cling ! —

Că într-o zi, în depărtarea vremii fundului de miază-
noapte,

El,

Ca altul,

Nu va fi decît dezghețul unui om de omăt,

Ș-atunci,

Ș-acum —

Mirare albă fumegînd în spații.

Iarnă ! Viață ! Moarte ! Vreme ! Om !

Dar e tot în sania de-atunci

Cu zurgălăii hohotînd strident pe-ntinderi ?

Sau se-ncrucîșează, fulger, două sâni

Trecătoare-n

Stingerile sure ale iernii ?

Poate că totuna.

Fum prin fum

Întretăindu-se

În ani.

HAMLET

Oprit între umbră și soartă,

Față în față cu marea,

Cuget în turnul fantomei :

Dacă

Aprigul vînt care clatină cer și corăbii

Ar tresări,

Tresăltînd din lucirea pumnalului mînilor mele crisbate,

Vînt n-ar mai bate în lume,

Ci numai în mine — turbat.

Și dacă

Porunca de foc a vulcanilor negrelor lave,

Tunetul vastelor ape-n galop înspre mări

Și urletul alb al torentelor

Date ar fi în păstrare inimii mele —

Trezii de vulcan n-ar mai fi în afară,

Iar apele supte de leșin ar sta toropite în tăcere,

În golul enormei opriri.

Fluvii,

Torente,

Bivoli de lave cornute,

De-a valma

Numai în mine.

Nimica și nimeni

Și nicăieri în afară.

Sînt ostenit.

Nu vedeți ?

Stelele curg printre coastele mele,
 Cascadă de răni căzătoare,
 Stelele, frunzele, toamnele, ploile, viețile,
 Numai surpare și moarte,
 În craniul hilar al sărmanului Yorick,
 În gânduri, în spadă, în clopotul nunții reginei-mame
 (Vai, mamă !),
 Dorul de ducă-n țărână înclină spadă și frunte,
 Luându-mi în veci diminețile faptei.
 A fi, a nu fi,
 Totuna.
 Când viața e umbră de fum pe genuna-căscată.
 Du-te, Ofelie,
 Du-te, fecioară și soră,
 Fereastră-nstelat de lunară a mării tristeți.
 Leapădă soarele părului tău
 Și dă-l umbrei.
 Îmbracă-te lung în maramele negre
 Și lasă-mi din tine doar somnul,
 În care ai fost vis și suris pe obraz viscolit de vedenii.
 Sună trompet, de pe creasta înaltului turn crenelat,
 Al stafiei mele de abur și geamăt de mare,
 Trîmbiță lung,
 Pentru un principe care
 Poartă pe frunte
 Nu stea
 — A căzut ! —
 Nu coroană
 — Țărîna-i —
 Ci numai și numai paloarea toamnelor lumii.
 Fii gata, gropare, cu tunet de lut în lopată,
 Aștept pe ultimul prag.
 Cu spada-n abis.
 Dați-mi pe umăr mantia nopții.

ZIDUL

Fără nici o anume vestire
 De buhnă adîncă
 Sau corb scorburos,
 În mine răsare cîteodată,
 Din gene umbrite de somn
 Ori trezii de lampă tîrzie,
 Ceva

Pe hotarul cel mai de taină din suflet :
 Acela e locul blestemului unde nesomnul pămîntului mină
 Umbra strigoiiului,
 Iar pe oceanele în ceață albește vasul-fantomă cu veștede
 pînze lunare.
 Acolo, în mine, răsare, deodată, aievea,
 Un zid,
 Așa cum s-arată din pîndă și umbră un om care stă în-
 cordat către tine.
 Îl văd înlăuntru, cum vezi în ziua de-afară
 Un lucru
 Pe care îl poți pipăi și avea.
 Parcă arde în vâpăi de lună.
 El însuși luminează de piatră și var
 Sau os, ca un craniu de lepră în ger.
 Deși n-are ochi, străvede prin toate,
 Ca orbii profetici cu vază zodiac.
 E mut ca acel care știe sub frunte,

Dar buza lui nu vrea să spuie cuvîntul
Închis în Sahara de sfînx,
Deși surd și compact, ca o stîncă,
Gîndul din mine în el e prezent ca ecoul,
Născîndu-se destăinuit.
Fără de chip al făpturii,
Parcă suride
— Cobe —,
Cu luciul fosforic al mărilor moarte
Și fără de pas, țintuit,
Sporește-n îngheț chiar în sîngele vieții.
Inima simte ghețarul cu aripi
Cum cade
Ș-apasă
Strivind.

ADDENDA

Aprindeți ! Aprindeți focuri în noapte,
Din culme de munte în culme,
Și-n zorii lor roșii, apocalips cu limbi de balaur,
Cînte odată cocoșii stridențe de sînge
Ș-alarme
În văile somnului lumii.

Oh ! de pe cel mai de veghe-străveche turn al cetății
înalte,

Îmi vine să urlu în picle,
Cu miezul de noapte în coif, în scut și în zale,
Și sulîța-n fumul de stafii sub luna-nnegrită :
„Cinee ?“
„Cineee ?“
Latră un cîne, în crăpătul beznei,
Spart,
Depart, e,
Latră...

MOTI SPAKOV

În orașul bisericilor în care ard toate tămăile trecutului pentru toate agoniile prezentului, în orașul poezilor palizi, al tocurilor strimbe și-al galoșilor vulcanizați, în orașul intoxicat de artă sedentară și de intelectualitate cu șpriț sau radio, în orașul tuturor bovarismelor, a descins alegru un om care pe cântarul puterii, nu pe al grăsimilor, cântărește optzeci și două de kilograme.

Citiți optzeci și două kilograme de putere pură, devenită os, sînge, mușchi, tendon și nerv.

Dacă această putere ar fi fost piatră, piatra ei s-ar fi miniat și ar fi vijiit în praștia lui David, cel care, zvelt, a biruit cantitatea lui Goliat.

Dacă această putere ar fi fost apă, lichidul ei nu s-ar fi trîndăvit în bălțile batracian guralive, nici n-ar fi înverzit în putini obeze, nici inelată n-ar fi stat adînc în fîntîni cu stele, ci, sireapă, și-ar fi ales cascadele, căzînd din înălțimea stîncilor pe albiile cu spinarea plecată sub cnuturile ei.

Dacă această putere și-ar fi ales flacăra drept trup, focul ei nu ar fi fost cel care-și culcă-n sobe lenea de aur la care se-ncălzesc minile, se rumenesc obraji și se coc castanele, ci lancea de galop a trăsnetului care cutremură inimile și închide ochii.

Și dacă această putere ar fi fost vînt, acel vînt n-ar fi mînat gunoaiele și colburile verii, ci ar fi bombat

pînzele unei homerice trireme, ducînd-o pe o mare verde spre victorii roșii.

Vreau să spun că destinul acestei puteri, în orice formă s-ar fi întruchipat, era năprasnica dominațiune, victoria vitează.

Alegînd întîmplător forma lui Spakov, concretul acestei făpturi omenești, puterea care-și căuta ființa și-a găsit-o. În piatră, pentru praștia biblicei fapte, în izbucnire de apă sau de foc, și-n vînt de triremă, puterea pură nu și-ar fi găsit o formă mai strict și mai plenar expresivă decît acest Spakov.

Și uitasem ! Iată : dacă această putere s-ar fi investit în vers, acel vers electiv ar fi fost galopul eroic dintr-un sonet al *Trofeelor* lui Hérédia.

Iată posibilul puterii închise în Spakov. Și iată de ce Spakov merită să fie prezentat de pana unui scriitor, mai ales suavilor intelectuali căzuți cloște pe vis, care văd în box apologia copitei.

Admir cu același creier și cu aceleași bătăi de inimă un vers înalt, vecin cu tremurul luceferilor, o pictură adîncă pînă la taină, o coloană antică în care marmura are elanul neted al unei nudități de zeu adolescent, cît și pe un Spakov ; fiindcă în toate acestea găsesc plenitudinea unui acord predestinat între conținut și expresia care-l destăinuiește.

Admir insomnia stînjinelului care poartă în aburul petalelor străveziul și delicatele învinețiri ale unei însemnări pe ape blinde ; dar admir deopotrivă, deși altfel, și buldogul, acest tanc canin, această dihanie de o feroce slutenie și de-o îndîrjire în atac neînvinsă nici chiar de poruncile instinctului de conservare.

*

Acest Spakov, despre care nu mă sfiesc să vorbesc apologetic, nu apare decît pe ring, în clipa metalică a gongului.

Pînă atunci, pe stradă, la teatru, la berărie sau în fotografie, e un băiat zdravăn, sanghin, jovial, cu dinți carnivori, ochi ager micșorați în fundul arcadelor ospitaliere, cu falcă agresiv dură, frunte dîrză și nas energic :

om ca toți oamenii tineri și teferi, care trec fără pesimism metafizic și fără urticării introspective printre ispitele vieții și semnele ei de întrebare.

Atîta vreme cît e un simplu individ social, nimic nu denunță substanța epică a ființei lui.

Dar în clipa gongului care răsună ca o virilă bătaie a unei inimi de bronz — inima epică a luptei —, Spakov apare în nuditatea lui sportivă ca în armura unei *Iliade*.

E un trup al puterii, al faptei violente, cu mască de junglă și pumni de catapultă.

Înaintează dens ca un val de adînc atlantic, purtînd pe ritmul picioarelor sprintene balansul unui atac la pîndă.

Masivitatea onctuoasă a șarpelui boa, îmbinată cu agerimile latente ale acestuia.

Toți mușchii trupului privesc, ascultă și judecă. E pînda unei mulțimi în acest unicat omenesc.

Auzi o respirație scurtă, deasă, nazală, un fel de gifiit de locomotivă pornită.

Un pumn izbucnește, imprevizibil, și parcă a fișnit chiar trupul lovit, fiindcă plecarea nu i-ai văzut-o. Un pocnet mai răsună, dînd inimii o anxietate chinuitoare. O roșeață inflamată apare pe trupul celui lovit, și poate o vinătaie pe inima ta, a spectatorului.

Trupurile se cuprind apăsate.

O scuturătură de mistreț, urmată de o grindină de pumni, și Spakov dansează — dansul șarpelui boa — în timp ce adversarul se îngreuiază masiv ca un turn în secunda supremă a năruirii.

Și pînă cînd cade pe spate sau în genunchi, implacabil, Spakov îl urmărește, cu pumnii înmulțiți, ca o haită de junglă mînată de un Kim răzbunător.

Înaintează mereu, oricîte kilograme agresive și oricîți pumni bolovănoși i-ar sta împotriva. Înaintează, așa cum fălcile buldogului apucă. Chiar și scurtele clipe de recul aparent nu-s decît boltirea spre un nou atac.

Spinarea arcuită.

Bărbia pieziș povîrnită în piept pe linia umărului avîntat.

Gît curb de taur îndîrjit.

Frunte posomorită, deasă, ca un nor de furtună în care zvîcnesc fulgerele.

Ochi ca țevi de pușcă în sîrmă ghimpată.

O zburlire a întregii ființe.

Și acel gifiit scurt, sacadat, care despică nările făcîndu-le parcă să fumege. Nările în care apare și dispare și iar apare mirosul victoriei...

Pînă cînd victoria e la picioare ca o marmură omagială.

În acea clipă, Spakov descinde din splendoarea barbarei *Iliade*, redevenind un simplu Spakov de toate zilele.

UN CAMPION DE ALTĂDATĂ : C. VÂRTOSU

Eram pe-atuncea, pare-mi-se, în clasa a patra a „Liceului-Internat“ de la Iași. Actualul conducător al *Adevărului literar*, domnul M. Sevastos, proaspăt bacalaureat pe atunci, îmi era din cînd în cînd darnic și binevoitor profesor de română. Îi țin încă minte chipul de-atunci, rumen, rotund ca al merelor domnești, cu ochi și mustață de cărbune glumeț ca pe obrazul de ianuar al omului de omăt. În sinea mea îl poreclisem, oarecum sadovenesc, „duduia Sevastita“, tenul obrajilor și rotunjimea lor apărîndu-mi mai profund specifice decît placajul mustăcioarei vanilat brune.

Cu un an înaintea mea, Mihai Ralea își denunța de timpuriu contrastele complexei unități, fiind agresiv în nas, balansat în mers, cu mîinile de prelat catolic, languros în ochi și în genele de sultană validè, și voltairian în colțul buzelor cărnos sarcastice. Colegul lui, Suchianu, mai școlărește : Sache, era și-atunci aproape ca și acum. Tot cu mișcări de veveriță în alun, cu agerimi de popîndău iscoditor, tot cu păr roșu de cațaveică boierească — nouă pe-atunci —, buzele nervos și sacadat volubile, ochi mici, dar încă micșorați de-un veșnic ris ghiduș, avînd și atitudini și înfățișare de frondă repetentă, deși era mereu premiant. Dar asta-i soarta lui Suchianu : seriozitatea lui de nobilă valută să nu fie luată prea-n serios, pîrînd o strategie umoristică vameșilor sociali prin fața cărora inteligența își strecoară contrabandele.

Mai mare decât noi, Demostene Botez, cu mască elegiacă și chică byroniană, cu pumn formidabil la oină, trimitea versuri delicat pasionate, ca săgeți împodobite, făcând conturul liric al primelor iubiri.

Vărtosu era colegul lui și eroul liceului.

Oina era în clipele de apogeu premergătoare declinului. Occidentul naționalofag nu zvîrlise încă peste hotarul nostru balonul pneumatic care-a devenit mormintul mingii românești. În licee, tenisul, de pildă, era socotit mai mult un snobism decât un sport; și adevărat e că pe acea vreme jucau tenis mai cu seamă școlarii care graseiau ostentativ franțuzeasca în recreații, fredonând cântecetele lui Mayol, recitînd tiradele lui Rostand, deși deficitari în ce privește ortografia limbii elegante.

Bătăile inimii sportive de pe-atunci erau în oină. Aceasta era sportul epopeic al vremii. Mulțimile se adunau în jurul lui — nu numai cele școlare, dar și cele vîrstnice —, pe mirosul de iarbă și lumină tinăra al cîmpiilor de mai, sub soare nou și cer de un albastru crud, participînd plenar la-nfrîngeri și victorii.

Oina de-atunci avea străluciri colective: „Normala“ din Cîmpulung. Cîmpulungenii erau o armată primitiv cumplită, un fel de huni ai năvălirilor cu mingea, mai mult temuți decât respectați; iuți la joc, cu strategii instinctive, avînd la „bătaie“ „cucuri“ astronomice, sub traiectoria cărora trece sălbatecul galop al hoardei, iar la „pascari“ purtînd cu viteze-revolver pe captivul careurilor, accelerîndu-i istovitor bătăile inimii, pînă cînd mingea mușca din el ca un ogar din iepurele prins.

Și mai avea oina de-atunci și supremații individuale: Basile Chefneux, un fel de Dempsy al mingii, Brudaru, Vasiliu și alții. Vărtosu era deasupra acestora: unic. În mintea copilăriei mele, Vărtosu a rămas alături de doi eroi ai literaturii epice: întiul e Messire Wolodiowski, trăsnet polon al epopeiei lui Sienkiewicz; următorul e d'Artagnanul lui Dumas; iar Vărtosu e al treilea mușchetar al trinității eroice, așa cum a întocmit-o voia închipuirii mele, rînduind realitatea alături de ficțiune pe aceeași panoplie a amintirii. De-a lungul anilor de oină, din zece mai în zece mai, mingea s-a năpustit asupra lui cu vicleșug șerpesc, cu francă violență, îndîrjire, răz-

vrătire, ură chiar, și nu l-a nimerit. Acestui Achile nimeni n-a știut să-i afle călcîiul vulnerabil.

Și singurul lui scut sportiv era alcătuit din două mini alăturate, mici, copilărește mici; împreunate, nu-ntreceau cuibul de rîndunică; răsfirate, nu erau mai mari decât un evantai de fetiță.

Sînt ochi hipnotici care atrag imperios în mările lor tari, adînci și fixe, privirile din calea lor: fluente ape.

Minile lui Vărtosu erau hipnotice ca unii ochi: mingea venea numai în ele și de-a dreptul, vîjiind, și-apoi cădea ca-n somn, jos pe pămînt, cu botul la picioarele stăpinului.

Intra în joc fără pripire, nici fanfaronadă, luînd trupul mărunt al călușilor de munte, se oprea în mijlocul geometric al careului și aștepta.

Numele lui trecea din gură-n gură ca ieșit din trîmbiți antice: „Vărtosu, Vărtosu, Vărtosu“ — alcătuiind clamoarea vestitoare a unui fapt viteaz. Apoi tăcerea se statornicea în cumpănă pe tactul mării inimi colective.

El, mic în mijlocul mulțimii, ca un Statu-Palmă în pădure, nu părea captiv, ochit de puștile cu mingea-n loc de glonț, la pîndă-n patru colțuri, ci, dimpotrivă, apărea ca un stăpin dispus s-acorde audiențe.

Viteza mingii începea, sărînd din colț în colț, din om în om, din mină în mină, făcînd zigzaguri nentrupte, e-un vîjiit gemut și-un pocnet mat în minile care primeau și trimiteau, ca pe-o secundă materializată, dur, mingea de piele.

Din clipă-n clipă, mingea devenea altceva; nu mai era rotundul unei forme, concretul mort al părului îngrămădit într-un burduf, boț semidur, bulgăr tăbăcit, guture împielită.

Nu. Așa fusese numai. Dar acum devenea puterea brațelor întruchipată agresiv rotund într-o mînușă grea. Pumn în salt năprasnic dincolo de braț, zvîrlitură de copită, sfărîmătură de bolid, bot de mistreț, frunte de taur, mat tăcănît de mitralieră: pac, pac, pac, pac. Din unghi în unghi, din om în om, din mină-n mină.

Fete crisplate-n jur. Pumni strînși. Anxietate. Pîndă. Respirații gifiite. Parcă solemnă, moartea s-apropia cu arcu-ntins cu o săgeată spre o inimă.

Și deodată mingea dispărea. Pac-pac-ul creșterii primejdiei, curmat subit ca în sincopă, lăsa mirarea unei mari tăceri întrebătoare.

Ce se întâmplase ?

Nimic. „*Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus*“, răspunde Horațiuul juxtelor școlare.

Redevenită fleac inofensiv, mingea cădea în minile lui Vărtosu, ca un ou atunci ouat. Și jocul, destins o clipă, reîncepea, mai îndârjit, c-un fel de scrișnet. Inima spectatorilor relua, în tactul mingii iar transfigurată, galopul primejdiei spre primejdie, prin semnele de întrebare ale riscului mereu posibil.

Și iar mingea pica, narcotizată, blândă și ridicolă, din mână, la piciorul jucătorului. El nu zîmbea. Dar surideau spectatorii, fiindcă primejdia astfel învinsă devenea mai rău decît o glumă.

Toți cei care l-au purtat pe Vărtosu în careu au înțeles treptat aceasta. De la o vreme, optimismul vitejiei lor se blaza. Și după un tacit acord al jucătorilor, mingea pornea spre halitor, spășită, lăsîndu-l pe Vărtosu să-și continue, cu același trap mărunț, drumul spre fund, ș-apoi întoarcerea.

Așa și munții care se băteau în capete într-o poveste au renunțat să curme zborul unei rîndunele.

*

Din an în an, faima lui Vărtosu creștea depășind hotarele „Liceului-Internat“ și pe ale Iașului sportiv.

La campionatele interurbane, mulți jucători s-au străduit să-l lovească, sperînd cu juvenilitate să răstoarne ceea ce părea un mit. Și n-au putut.

Pînă cînd, într-o zi neuitată, cînd Vărtosu a ieșit din careul, reputat invincibil, al fioresilor cîmpulungeni, aceștia l-au privit oarecum zburliți, c-un fel de mîrșit al fapturii lor de dulăi rurali, s-au uitat unii la alții, au zîmbit crunt, au ridicat din umeri și au trimis mingea la halitor, renunțînd la luptă.

Și Vărtosu a trecut printre cei mai glorioși ostași ai oinei, dușmanii lui din acea clipă, care, cu brațele plecate, într-un fel de salut de arme sau de ghioage, au lăsat să

plece, ca pe subt un arc de triumf, pe regele neînvins al jocului lor.

*

Nu l-a atins nici o minge pe mușchetarul amintirii mele.

Așa au vrut zeii.

Dar glonteze războiului l-a lovit printre cei dintîi, în plină frunte a tinereții.

Așa pesemne au vrut zeii, să-l aibă neînvins de viață, învăluit în purpura epică a sîngelui tinerec.

O FATĂ DIN NORVEGIA : SONIA HENJE

Patinele o așteptau de mult, încă înainte de a se naște, așa cum își așteptau în Orient cele o mie și una de nopți, Șeherezada.

Și iată că, într-o zi de iarnă norvegiană, botinele jupuite la vîrfuri și tocite la călcîie ale fetei Sonia au căpătat două netrebnice lame, patine de rînd, gloabe de fier prost, pistruiate de rugină, cu muchii fără tăiuș și șuruburi îndărătne.

Fetița a pornit strîmb, a lunecat pe tăblia apei dure, a căzut, s-a ridicat mînioasă și iar a pornit din nou să cadă, cu dinții strînși, cu pumnii încheștați și frunte dușmănoasă de berbecuț întăritat.

Mintea ei, proaspătă ca miezul de alună nouă în capul rotund, se întreba : de ce gheața n-o lăsa în voie să alunece ca și pe ceilalți ? De ce neastîmpărul din pulpele ei primea neconținut, și parcă înadins, piedici ? De ce capul devenea mai greu pe gheață decît pe uscat, trăgînd-o îndărăt, pe spate ? Și de ce picioarele, în loc să se ajute frățește, se dușmăneau vroind s-apuce fiecare în altă parte, lăsînd-o pe ea la mijloc, răsturnată parcă de cai nărăvași ?

Aceasta se întîmpla la începutul unei ierni, ca într-o poveste de-a Selmei Lagerlöf ; către sfîrșitul ei, Sonia cea mică vestea pe gheață zborul din ceruri sudice, al rîndunelilor.

Condurul cu tăiuș al ghețurilor își găsise Cenușăreasa. Balul avea să înceapă. A început.

Iat-o.

Apare pe gheață. Nasul e năsuc, prea mic ca să fie obraznic de-a dreptul, prea obraznic ca să fie mic de-a binelea. Ochii rotund albaștri sînt veseli și limpezi ca doi zurgălăi deveniți culoare și privire în loc să fie argint și zvon pentru goana unei sănii.

Zimbește cu toată rotundimea obrazului în care prospețimile sîngelui tînăr roșesc ca fragii de curînd culeși într-o ulcică subțire.

Nu-i mai mult decît o fată împodobită de sănătatea celor optsprezece ani. Înaltă nu-i, dar pare, fiindcă patinele o avîntă. Rochia scurtă descoperă pulpe robuste și pietroasele piersici ale genunchilor cărnoși. O simți plină, voinică, densă în carnea ei de fecioară nordică.

Se înalță în vîrfurile dințate al patinelor care fulgeră lumină, mușcind gheața faptei începute.

Această clipă e pragul de argint al fulgerelor.

Un vînt venit deodată, pentru ea, o apleacă și-o culge lung.

A pornit, dincolo de legile pămîntene care-au rămas să ferece pe spectatorii liberării Soniei.

Trupul ei se multiplică, parcă reflectat înmiit de oglinzi care-i împrejmuiesc dansul cu fulger la picioare. E aici și dincolo, acolo și pretutindeni, la miazăzi și miazănoapte, la apus și răsărit, de parcă ar țîșni din gheața imprimăvărată, ca dintr-un veac al gloriei Versailles-ului, jocul de apă-vie cu obraji de fată.

O fată cu un alb vîrtej în jurul soldurilor mlădiate, ca un lan de mari rochița-rîndunicii într-un vînt de primăvară.

Alunecările patinelor dezmiardă aprig gheața ca arcușul lăutarilor țigani coardele ceardașului ; lung, atît de lung, că-ți pierde respirația.

Pe o gheață vastă și pustie, picioarele cu fulger de argint spun în trei clipe tot ce mîna țesătoare a Persiei a inseris cu ani de trudă pe șaluri și covoare de moschei.

Zuluful serpentinelului desfășurat în nebunii de carnaval, zigzagul trăsnetului între munți, demențele tornadei despletite, spirala vie a vîrtejului de ape repezi, țîșnirea-n stele a focului de artificii, plutirea frunzelor căzute toam-

na dintr-un vîrf de plop, alintul fumului pe alintarea vîntului de seară, căderea stelelor de august, inelarea ștreangului zvîrlit în jurul calului sălbatec, vîrtejul viscolului, galopul aurului care fulgeră-n flăcări, înălțarea și rostogolirea valului, zveltetea aprigă a șfichiului de cnut și fumegarea blindă a linei toarsă în fuior — toate le vezi topite laolaltă, pe rînd și cîte una, în pașii care lunecă și fug și zboară pe aripi scurte de argint.

O sută, o mie sau zece mii de oameni o privesc de pe malurile faptei ei de foc și de metal.

Sînt oamenii vieții de toate zilele, oamenii acri ai lui Jules Renard, oamenii cenușii ai lui Cehov, oamenii absentului Dumnezeu, captivi în trupurile lor greoaie, regii robi ai unicei lor ființe. Toți au devenit frați cerești întru entuziasm și avînt. Îngerii le-au dăruit o clipă aripi. Sîngele lor arde atît de intens și de curat, aprins ca focul sacru care a trecut prin ei, încît atunci cînd dansul de pe gheață s-a isprăvit — cu o patină-nfiptă în gheață și alta înfiptă în văzduh —, Sonia Henje e ca o săgeată trimisă de arcul unui arhanghel, înconjurată de o mie de torțe aprinse, care au găsit-o, luminîndu-i tremurul ultimei vibrații.

Dacă scena operii din Paris pe care a dansat Nijinsky în fruntea baletului rusesc ar deveni sloi polar, luminată de aceeași rampă și privită de aceiași spectatori, și dacă Sonia Henje ar apărea singură pe nuditatea sură a gheții, spectacolul acestei seri ar dezlănțui aceleași aclamații și aplauze ca și o nijinskiadă.

Vreau să spun prin aceasta că Sonia Henje a depășit hotarul supremelor performanțe sportive, intrînd adînc în artă, pînă acolo unde patina ei întîlnește, tot aripă, călcîiul de zbor al lui Nijinsky, veacul marmorei eline și pe-al Renașterii italiene.

CALUL MAIORULUI CHIRCULESCU

În tremurul de gene al amintirii, calul e alb ca o lumină de lună a unei insomnii de altădată.

L-am văzut, și încă nu tare demult, printre oameni și călăreți, fără mister, la ceas de asfințit, pe un platou ieșean, în ziua unui concurs hipic. Și totuși amintirea îl cheamă și-l aduce parcă dintr-o veche poveste, începută și sfîrșită c-un „a fost odată“ în care se închid pleoapele de taină ale copilăriei.

E drept : calul a murit în plină vigoare. Nici nu se putea altfel.

Acolo unde-i calul lui Siegfried, tot alb, lebăda lui Lohengrin, și ea din Rin și spume, și lancea, de argint și ea, a Sfîntului Gheorghe, s-a dus și puritatea boreală a acestuia : dincolo de viață, în muzică, legendă și icoană.

L-am văzut, spuneam, la ceas de asfințit, pe-un platou ieșean. Sfîrșit de vară, pe hotarul de metal ornamentat al toamnei.

Concursul adunase lume multă de aiurea și din Iași ; trena obișnuită a concursurilor hipice. Totul era ca în-deobște : și călăreți, și cai, și curse, și obstacole.

Dar și ceasul asfințitului venise c-o splendoare sultanină, făcînd din preajma înnoptării un Bosfor pur, aerian, care chema și ochii înspre el, luînd și pasul dintre oameni, mînîndu-l spre singurătăți de barcă dusă-n larg.

Am pornit, lăsînd în urma mea sforăitul cailor întinși în galop și goarna cu clamorile semnalelor.

Cerul era în clipa astrilor. Vroiau să apară. Tremura zimbirea morții lor, dintre milenii, într-un fum albastru.

Așa mi-a apărut și calul. Alb, tremura în viorii umbrelor — alb cum numai tufele de liliac pot fi la optsprezece ani, sub ferestrele celei dintii iubiri, în paloarea celor dintii zori de veghe.

Ivit în noapte ca în amintire: atât de luminos era sub stelele presimțite.

Călărețul lângă el descălecat, sculptor alături de marmura statuii. Stăteau singuri, la o parte de lume. Îi aștepta goarna. Întirzia. Febra calului era și în călăreț. Stelele lor vroiau să apară. Venea seara.

Chemarea goarnei răsună ca din Homer și Dante.

Calul se întregi, centauresc.

Pornî c-un trup atât de alb din coamă pînă-n coada lungă, că parcă apăruse pe cîmpia înserării, ca pe-o clipă adriatică, un val în spume, aducînd zorii cu el.

*

„Piaffer“, „piaffer balloté“, „pas espagnol“, „trot nageur“, „ballotade“, „cabriole“, „croupade“ — iată acordul plinar al înaltei școli de călărie, expresia coregrafică a dresajului perfect. Rari sînt călăreții care au realizat acest acord, cuprinzîndu-i, fără greș, toate notele; dar sînt destui totuși, alcătuiind restrînsul grup al virtuozilor echitației.

Însă, deasupra lor, solitari în desăvîrșirea lor epocală, apar, în trecut, Laguerinière, Baucher și, mai de curînd, James Fillis; iar în prezent răsare unul singur: maiorul Chirculescu.

Acest călăreț e mai presus de orișicare concurs european. O comisie hipică, în fața lui, nu poate decît să aplaude, ca orișice spectator, nu să noteze. Căci competența ei se declină de la sine alături de o perfecțiune care-i depășește prețuirea calificativă, obligînd-o numai la actul omagial al admirației prin aplauze.

Prezența maiorului Chirculescu la un concurs hipic nu are dar semnificația unui concurent, ci a unei grații acordate.

Mîna maiorului Chirculescu pe dirlogii calului este egală mîinii lui Enescu pe arcușul viorii; stau amîndouă pe același hotar de la care gîtul comat al calului e frate cu gîtul muzical al violinii.

Am spus acestea numai pentru cei care, străini cu totul de letopisețul călăriei, nu cunosc nici numele maiorului Chirculescu.

Căci trebuie să afle și aceștia cine era în acea zi călărețul aceluia cal.

Caii de pînă atunci, și-n curse și-n dresaj, se mișcaseră în lumina evidentă a zilei, lăsînd celui din urmă stingerea ei albastră. Nimic mai mult decît o întîmplare.

Și totuși numai noaptea poate începe timpul de mărșărire al lunii, în valvele misterului deschis.

Ceasul acela deci, cu umbre și cu răsărit de lună, nu-i era străin; era al lui. Din el venea, ca pe o zare, ca dintr-un medieval vitraliu.

Lumea făcuse cerc închis și des în jurul lui, lăsîndu-i loc puțin. În preajma oamenilor, nu era totuși nici al lor, nici printre ei. El singur își aparținea, înalt în noaptea lui ca oglindirea lunii în fîntîna strîmtă.

Parcă-ncepea un ceas de primăvară.

Calul era alb — și dansa nu cu copite pe pămînt, ci desculț pe un covor ca o față goală în fața oglinzii. Dansul unei nudități fecioare, fragil ca o înflorire de primăvară pe frăgezimi de crengi legănate.

Capul calului avea mișcări de față care cheamă și alungă sărutări. Picioarele din față loveau ușor pămîntul, se-nălțau și fluturau parcă borangic pe-un mal de mare, în vînt lin.

Copitele se legănav ca două vechi cadelniți de argint, sporînd, c-o fumegare de tămîie parcă, umbrele din jurul lor.

Nu se întîmpla nimic voit în dansul calului; totul era atunci născut, spontan, din vînt și val, din umbră și lumină.

Penelul lui Watteau și acordul lui Lully erau pe aproape. Acesta era ritmul și aceasta muzica acelor clipe — zîmbetul din jurul lor astfel era.

Nici un efort.

Nici o comandă.

Neclintit în șa, călărețul avea masca unei meditații concentrate.

Mișcările calului nu se nășteau din pîteni și dîrlog, din degete și pulpă, ci de-a dreptul din inima călărețului, devenită ritmul dansului argintiu, forma necentenit alta a acestui voal în vînturi sculpturale.

Despletită și feminin suplă, coada avea fluturări de șal venețian cu franjuri lungi, la fiecare salt în lături, prelungind aerian grația mișcării.

Ușoară, de fulgi abia niși, de cașmiruri abia toarse, coama se răsturna cînd pe-o parte, cînd pe alta, ca un braț de ghiocei înfloriți în văzduh.

Toate curbele adolescente ale marmurei grecești — din pulpa, umărul și șoldul ei — reapăreau din fulgerul mișcărilor acestui cal, dînd minilor bărbaților involuntare nostalgii de dezmiardare și dînd obrajilor femeilor porniri de alintare pe un umăr gol.

Dar cea din urmă minune încă nu v-am spus-o.

Calul venise alb, din înserare, și odată cu ea, vestind parcă zorii.

Luna era pe coasta cerului cînd calul porni din nou, și zorii erau în el, căci trupul lui alb devenise roz ca un piersic înflorit în noapte.

Cînd m-am înapoiat spre casă, pe drumul dintre tei al Copoului, Calea-Laptelui era pe cer și amintirea calului în mine.

Și, tresărind, am ridicat deodată ochii în sus, căutînd, ca și cum m-aș fi așteptat să văd, pe covorul astral al nopții, trapul alb al calului arab, redat stelelor care-l aduseră.

ÎNȚIUL STADION : MAIDANUL

Sportul e în copii ca saltul în minge. Din întiile clipe ale vieții lor, cînd sînt captivi ai fașelor din leagăn ca viermii de mătasă în gogoasă, ei nu acceptă sedentaris-mul impus decît în somn — și încă ! Țipă cu o sută de greieri în trîlul sopran al glasului călător spre vorbă ! pedalează cu picioarele orizontale, alergînd pe loc ; iar cu bulbul floral al minilor se luptă și apucă, vroind să fie regi peste tot ce domnește asupra și în jurul lor, începînd cu îngerii luminilor de soare sau de lună și sfîrșind cu biberonul.

Apoi începe vremea covorului din valea patului, turismul de-a bușelea, în patru labe. Am spus turism, dar nu-i de ajuns. Căci turismul nu-i decît organizarea drumului prin pitorescul concretului geografic, și călătorii covoarelor întîlnesc mereu mai ales miraculosul. Așadar, voi spune : după tumultul leagănului, începe odiseea pe mările de lînă toarsă ale covoarelor. Căci pe vastitatea subiectivă a unui metru pătrat de covor, străbătut de sufletul unui copil în patru labe, se întîmplă cel puțin atîtea fapte minunate cît și pe covoarele homerice ale epopeiei.

Apoi vine ograda, uriașa ogradă a mirărilor copilăriei, aceeași, dar cu totul alta decît a părinților. Această ogradă are luna ei și soarele ei, ca două floarea-soarelui ; una de argint nocturn, alta de aur diurn, care răsar înalt deasupra zaplazului și chiar și pe acoperișul casei, pe-acolo

cam de unde pisica privește lătratul cînelui și fumul hornului face semn cu degetul ființelor din susul străveziu.

Această ogradă are cerul ei, care nu-i decît ograda de sus în care stă Dumnezeu. Și stelele sînt tot ale ei, simple zmeie fără coadă înălțate de copiii cu aripi ai ogrăzii de sus.

În această ogradă, pașii copilului nu calcă pe suprafețe dure de pămînt domesticit, ci pe capacul marelui șipet în care-s rochiile și jucăriile anotimpurilor, capac deschis în fiecare primăvară pe-o cutie de boboci de gîscă și pui de găină de culoarea sulfinei, capac închis în fiecare început de iarnă pe metalul rece al primului îngheț, cu fulgi ca naftalina.

Copilul care s-a jucat în această ogradă unică vine mult mai de departe acasă decît oamenii mari, înapoiuți sara la cămin după itinerariile vieții de toate zilele.

Apoi începe școala primară în care-s silabele primelor constrîngeri.

Și maidanul răsare, între școală și cămin, superb în zdrențele și noroaiele lui, ca un zeu veșnic tînăr al mahalalelor copilăriei !

Acest maidan !

Care oraș nu-l are, și care copil ! Oriunde ar fi, același e. În fața unei biserici care s-ar numi Ioan Gură-de-Aur — acest maidan e al copilăriei mele fără înviere, într-un Zlataust rămas și totuși dus ca o corabie pierdută pe mările timpului, c-o mină mică fluturată pe o înălțime de catarg —, alături de cimitir, de-o mahala, de-o fabrică sau de-o cale ferată, e maidanul golanilor, al dracilor împieliați și-al derbedeilor, spaima părinților, gloria copiilor.

Pentru oamenii mari, maidanul acesta e în spațiu, și pe el aruncă cutiile de sardele, gunoaiele, galosii fără talpă, cojile de ou și de harbuz, lăturile ; pentru oamenii mari, maidanul e rușinea municipiilor, locul puturos unde cioarele și muștele verzi își țin sinodul de iarnă și de vară.

Dar pentru copii, maidanul e în timp, și timpul nu adună gunoaiele și clipele, și aceste clipe de maidan sînt cele cu obraji fierbinți, ale libertății, ale recreației și ale egalității întru salt, joacă și pumn, glumă și ris.

Acest maidan își are vocabularul său. Numele nu există ; pe maidan devin porecle. Bicisnicii, fricoșii, plăpînzii, copiii-cu-mamă, care nici în somn nu sînt orfani, cei cu dădacă, bonă și cu educație aleasă, premianții cu cunună pe cap și vanitate n-au ce căuta acolo. Spartan, maidanul îi repudiază c-un picior în spate și c-o injurie, și ea spartană, în ureche.

Spun bîrfitorii că maidanul nu alege, că el e al golanilor ; ba, dimpotrivă, alege c-o strictetă implacabilă, de asta e al golanilor. Căci golanii maidanului sînt cei dinții și cei mai autentici boieri ai faptei. Maidanul e salonul lor, în care slugile nu au ce căuta, și dacă, din întimplare, intră, expulzarea lor e dur definitivă.

Pronumele bine cunoscute „mata“ și „dumneavoastră“ nu există pe maidan ; toți sînt „tu“ și „mă“.

Picioarele în genere-s desculțe, iar ghetetele, se-ntîmplă și de-acestea, se rod atît de repede, că parcă nici nu au fost altfel. Dealtminteri, pe maidan, tot ce-i de piele, stofă, tot ce-i fabricat se rupe, se ferfenițește, evoluînd spre zdreanță — în timp ce trupul care-o poartă se-nzdrăveneste ager, tot mai lat în umeri, tot mai agresiv în brațe, tot mai sprinten în picioarele cu pulpe lungi în care mușchii își destăinuiesc relieful.

Cuvîntul „sport“ adus din occident maidanul nu-l cunoaște, fiindcă limbi străine n-a învățat ; dar faptele cuprinse în acest cuvînt i-alcătuiesc viața de toate zilele.

Lupta franceză, greacă sau romană, pe maidan e trîntă, dreaptă zisă, fiindcă dreaptă e. O-ncep doi golanași bine legați, cu piept bombat și fanfaron, cu pulpă plină, cu turul pantalonilor cîrpit sau cu fereastră, cocoșindu-se o clipă. Se-mping cu fruntea, berbecește, tăurește, dirji și crunți, se caută cu brațele, se îmbrîncesc, se îmbufnează, se cuprind, se-nnoadă și se strîng, se-nalță de mijloc — avînd în brațe amintirea lui Jianu și-a lui Mărunțelul — se smucesc, se-ndoaie, gîfîie și gem, icnesc și mîrîie, și se răstoarnă, și se tăvălesc, copii ai valului și-ai vîntului, pe-o țărînă cam țigancă, cu parfum de primăvară, al cărei clopot e în ei ca și ea, pînă cînd unul e pe spate, lat și roș, răpus, cu ochii îndărătnici sub pleoape, iar celălalt, deasupra, c-un genunchi orgolios

ca al strămoșilor romani, pe pieptul biruinții drepte, în fața soarelui și a cerului.

Boxul domesticit în ring, cu legi și cu mănuși, cu public și arbitri, există pe maidan, dar liber, numindu-se bătaie națională sau bătaie, pur și simplu. Fără mănuși, fără reprize și fără cruțare.

Începe din senin, țîșnește. Pumnii sar, picioarele dansează, țupăind. Capul s-ascunde în piept și-n braț, vi-teaz, nu laș, căci ochii nu se-nchid, ci stau la pîndă. Pumnii lovesc la „fălci“. Obrajii se înroșesc. Focul bengal al singelui s-aprinde în nas, iese din buze, întetînd mîniile, dezlănțuind vitezele. Trupurile sînt vîrtej mînat de vîntul lor. Atunci ș-acolo ochii au văzut întîia dată metafora stelelor verzi. Pumnii aleargă-n salt mărunt din piept în falcă și din nas în burtă, ca ciocanele pe toacă și ca bețele pe darabană...

Ferească-l Dumnezeu pe cel care s-amestecă-n bătaia altora. Căci o primește toată-n cap, cu patru pumni uniți și patru brațe solidare — fiindcă bătaia e proprietatea suverană a perechii încăierate. Și cel care încalcă o proprietate e firesc să primească pedeapsa.

Maidanu-și are poarca, oina, praștia, hoții și poterașii, jocul în bunghi, bilele, jocul de-a prinselea, zmeiele, întrecerea în fugă, întrecerea la sărituri, tumele, bătaia cu zăpada, patinajul de-a-ncîrnitelea-n călcîie cu potcoave sau fără, iar uneori, pe o patină Mercur sau Hali-fax, pașii lui Guliver pe catalige...

Și maidanul își are și eroii, deși nu-i înscrie în nici o carte de aur.

Așa, maidanul copilăriei mele l-a avut pe Șampanis-tul Humidite, astfel numit fiindcă imita din buze pocnetul destupării sticlelor de șampanie ; pe Costică-Pupă-Luminare, care mai ținea și isonul popii la biserică, ajutîndu-l pe dascăl la stinsul luminărilor, pe Mitică Bonaparte, imperator napoleonian al ghiontului, al sfirlei, al sca-ciocului, al scatoalcei, al dupacului și al palmei, precum și-al piedicei concomitente ; pe Biță-Șapte-Măgari, care sărea peste spinările a șapte derbedei alăturați ; și cîții alți încă, șterși și din amintirea mea atentă, unii duși în mormintele vieții, alții într-ale morții.

*

Am scris aceste rinduri pe marginea trecutului, ca să aflu sportivii stadionului de astăzi că nu-s decît urmașii maidanului de ieri, așa cum vaporul mașinilor e strănepotul corăbiei cu pînze, care a călătorit pe aceleași mări în veacul străvechilor vînturi.

Și așa cum literatura noastră păstrează fluierul popular al *Mioriței* la loc de înaltă cinste, deseori umezindu-și buzele uscate pe fragedul lui lemn, sportul românesc să păstreze amintirea maidanului din care azi se duc copiii, lăsînd numai gunoaiele prezentului alături de clipele trecutului.

YO-YO ȘI DIABOLO

Moda de azi, viclean industrială, a pus în mîna copiilor, a fetelor și a snobismului — sportiv, să zicem —, al damelor coapte, ticul yo-yo-ului, pare-se importat din vreo Chină sau Japonie exotică.

Treacă la plozi, meargă la fete crude, dar la femei — le cer iertare — ba.

În mîna jucăușă a copilului, yo-yo-ul e un fel de salt cu mingea, captiv al zvicniturii perpendicular desfășurate, al unei sfori nervoase; fără de frumuseță, monoton, absurd, dar încă inocent e și în mîna unei fete, care parcă bate crupa vălurită, un galop mărunț, al unui cal liliputan ascuns în podul palmei; dar echivoc de-a binelea devine-n mîna unei doamne. În ea e prescurtarea și localizarea unui ritm specific; e un „un-doi“ impudic francamente; e reeditarea tactului din coada codobaturii, pasăre plastic definită de o inomabilă poreclă populară.

Am văzut odată, într-o cafenea, mîna yo-yo-izantă a unei doamne. Și am regretat atunci grația evantaiului de-odinioară, pe care l-aș fi pus — frunză de viță — pe nudismul mîinii cu yo-yo.

Nici n-aș fi pomenit de acest yo-yo, sughiț al gurii, bilbuit al palmei, nărav de a bate apa în piuă, dacă n-aș vedea în el, degenerat, domesticit, blegit și chiar trivializat, saltul spre cer al diabolului.

*

Acesta, da: era într-adevăr un sport. Țin minte și acum mosorul de celuloid, încorsetat cu un inel de nichel, avînd la capete, placaj de cauciuc, două runde.

O simplă jucărie infantilă, soră totuși cu săgeata, prin viteză, și cu ciocîrlia, prin delir.

Mosorul de celuloid era deci trupul jocului; iar aripele lui erau două baghete — lemn de trestie — cu mîner de piele, unite printr-un fir alunecos de sfoară mătăsoasă.

Șnurul încolăcea corsetul de metal, baghetele începeau o cumpănă mobilă, din ce în ce accelerată, devenind viteză de pistoane verticale, dar iuțeală vie, nu mecanică; inima diabolistului își trimitea bătăile-n mosor, dîndu-i rotație sporită, pînă cînd conturul macaralei de celuloid se prefăcea-n lumină albă, flacără vibrantă de cupatoare metalurgice, împroșcată deodată, ca în explozii, în plin cer, sus, mult deasupra plopilor de pildă; pîntec alb de rîndunică, nufăr, pisc alpin, clipă lactee...

Și de pe creanga astronomică a înălțării, sus, suprem, delaoaltă înflorită și desprinsă în spațiile primăverii, floarea cădea vertiginos, tot albă, goală și rotundă cum e un călcii de dansatoare, revenind pe sfoara suplă ca un pescăruș pe ape — iar săltînd, iar rămînînd înalt în spații, flacără de policandru a cerului, iar aplecîndu-și traiectoria ca gîtul lebedei cînd și-l cufundă, iar întorcîndu-se pe aceeași sfoară, părăsind-o iară, iarăși de argint în cer, deopotrivă fulg și glonț, linie curbă, lung tăiuș de sabie și punct, canaf decorativ.

*

Cu ani în urmă, pe malul Mării Negre, la Constanța, mi-am petrecut o amiază de vară privind cerul diabolului unui copil.

Știa el, plodul jucăuș, că e stăpînul cerului?

Desigur, nu. Era copil și se juca, ducîndu-mi ca și munții, vulturii și stelele, ochii în cer.

Dar tîrziu, cînd soarele musulman al Dobrogei și-a înroșit apusul, și cînd muezinul vechii moschei a început să-și nazalizeze ruga, eu am știut — veneam din cer — că saltul diabolului copilăresc dura minaretele mai apropiate de inima lui Dumnezeu decît toate minaretele moscheilor musulmane.

SANDA MOVILĂ : „CRINII ROȘII“

Lectura acestui volum mi-a rechemat în minte icoana delicioasă a copiilor din Vinerea Paștilor. Cine nu cunoaște fierberea gospodăriilor din acea zi măcar din auzite ! Jovial, cuptorul duduie, înecat parcă de un formidabil hohot de ris. Afară — înspăimîntînd hulubii cu pocnete inofensive — covoarele bătute bubuie. Casa miroase a soare și a podele ceruite. Pe marginea unei ferestre, într-un pahar cu apă luminoasă, o crenguță de zarzăr încearcă să suridă cu dinți de lapte.

Cele mai vînjoase brațe ale casei frămîntă aluatul cozonacilor — galben ca gutuile coapte —, care, în cuptor, va crește-nalt și chipeș, puhăindu-se fibros, blond ca fagurii pe dinăuntru, castaniu pe din afară, aromat și comestibil.

Pe masa din sufragerie, în pahare, în ulcele sau castroane, culorile lichide așteaptă ouăle răscoapte ca pentru un bal costumat. Gospodinele „nu-și văd capul de treabă“ : aceasta este obligator prin tradiție. Și cine încurcă treaba mai conștiincios decît copiii ? În principiu, sînt dați afară, „fiindcă n-au ce căuta în casă“. De fapt, niciodată copiii nu sînt mai amatori de stat în casă decît atunci. Și voința copiilor învinge, ca și voința florilor. Îi vezi cînd în bucătărie — în calea tuturor —, cînd în sufragerie — cu nasul sau cu degetul în culorile fierbinți —, cînd la dulap, explorînd rafturile cu migdale, stafide, zahăr și șocolată.

Apostrofele : „Sînteți mai enervanți decît muștele !“ ; „Am să vă rup urechile, draci împielitați !“ ; „Pic de cozonac n-o să vedeți !“ — sînt primite cu blîndeță și scepticism.

Dați afară pe o ușă, revin pe cealaltă sau pe geam — pocăiți, stăruitori și eroici —, isprăvind prin a învinge orișice împotrivire. La toată urma, sînt primiți și ei în cruciada casnică, avînd drept semn distinctiv mînecele suflecate și cîte un șorț alb de la bărbie în jos.

Și seara, cînd tatăl gospodarilor vine de la club, intrînd în casă cu vorbele rituale :

— Ei, au fost cumiți copiii ?

...corul sopran îi răspunde :

— Noi am făcut *treabă* ; să spuie mama...

Sigur c-au făcut „treabă“ ! Obrajii lor oglindesc încă focul cuptorului. Buzunarele mai păstrează resturi de stafide — fără codiță — și migdale — fără coajă — expropriate pe furis. Hainele lor răsfrîng dulcea aromă a cozonacilor, iar pe mîni aduc arlechinada culorilor ouălor de Paști. Mîndria de-a fi făcut „treabă“ îi face gravi și cumiți.

Cine-ar avea cruzimea să nu-i creadă că au făcut „treabă“ ?

Volumașul domnișoarei Sanda Movilă — cu o can-doare și o însuflețire egală — ne aduce culorile și aromele literaturii românești recente.

Cine-ar avea cruzimea...

DEMOSTENE BOTEZ : „ZILELE VIETII“

Întîmplarea m-a făcut să petrec o noapte de toamnă la țară, în salonul unui conac pustiu. Aflasem, din spusesele profesional informative ale unui jude-instructor, frînturi din viața stăpînilor conacului și drama care-l devastase cu doi ani în urmă.

Nici zvon de glasuri omenești, nici scîrțîit de care, nici lătrat de cîni. Nimic alt decît tăcerea și gestul rigid al minutarelor oprite arătînd-o înfricoșător ca pe cineva. Mă lungisem pe o sofa neînfățată. Aprinsesem toate lumînările celor două candelabre, ca să am măcar tovărășia clarelor lumini.

Afară, o ploaie care tot nu mai cădea din nourii opac oprîți pe cer dădea nopții fixitatea asfixiată a ochilor paralizicilor cînd vor să vorbească. În răstimpuri, violetul isteric al fulgerelor și crispata așteptare a tunetului prea depărtat ca să-l auzi și care totuși îți contractă inima.

În clipele cînd închideam ochii, salonul cu prea ample dimensiuni devenea solemn în juru-mi ca o catedrală în care-un catafalc își așteaptă mortul; deschideam ochii și întîlneam vidul atent al oglinzilor. Și-n mine și-n afară, două steme ale tăcerii. Mă cuprindea, absurd, neliniștea că sînt pîndit; astfel încep insomniile, cînd mușenia decorului ambiant nu exprimă potolirea vieții în odihnă, ci absența ei. Aș fi vrut să vorbesc tare și nu îndrăzneam să fac acest zgomot — e bizar să vorbești singur cu glas tare, și tocmai bizarul mă temeam să-l înfrunt; dar vor-

bele pe care buzele nu se încumetau să le articuleze le silabiseam în gînd, mirat de ele ca de niște pești care-ar murmura vorbele pămîntului în lespedea tăcerii unui fund de ocean.

Cine vorbea în mine ?

Această simplă întrebare — absurdă, dealtminteri — mi-a dat spaima care te cuprinde într-o odaie captușită cu oglinzi. Te pierzi într-o mulțime care ești tu singur multiplicat la infinit. Un gest devine pădure de gesturi identice. Un pas e un asalt de pași. Mirarea deschide mii de ochi...

Cine vorbea în mine ? Și ce limbă vorbea ? Căci vorbele articulate în tăcerea gîndurilor, deși perfect cunoscute, deveneau altele, transfigurate de tăcere. „Sînt treaz“, ar fi vrut să proclame buzele, tare, cu glasul cel mai normal. Nu îndrăzneau. Nerostite, sunetele cădeau în adînc și răsunau acolo, în fosforescența tăcerii. Dar nu spuneau : „Sînt treaz“, cum aș fi spus eu dacă aș fi vorbit, ci : „Ești treaz“, ca și cum eu aș fi fost altcineva față de cel care vorbeam în mine.

„Oare nu visez ?“

— Cine ?

— Eu.

— Tu !

— ... ?

Dialog cu mine însumi.

Izbucni, deodată, frica de mine. Aș fi vrut să evadez din mine, cu un salt *material*, ca dintr-o încăpere de straniu și necunoscut în care răsunau vorbele de nimeni spuse, fără sens, și inima-mi era o zvicnire grea de pumn, căutînd în vid o ușă.

Frica !

Cea de întuneric, de strigoi, de arătări ? Nu ! Lumina o alungă.

Cea de moarte ? E amară și-ți dilată vitalitatea ca marea cînd o respiri.

Dar cînd tăcerea și singurătatea te întorc la tine, ca un zid pe care-l credeai de neclintit și care deodată ar pivota în jurul unei nevăzute axe, și cînd deodată zidul dispăre, rămîi singur, absolut singur, în fața ta, și nu

vezi nimic, te cauți și nu te găsești, te chemi și nu răspunzi, și auzi niște sunete mute, grupate în vorbe fără sens și consistență, și simți atât : un straniu din care crește îndoiala, nebunia — atunci ți-e frică. Ți-e frică de tine. Asta e frica.

Am sărit de pe sofa, călcînd zgomotos prin odaie. Și-n acea clipă de nebulozitate, din care ființa mea trebuia să se nască iarăși sau să piară, ochii mei întâlneau o carte. Am apucat-o, deschizînd-o la întîmplare, și am început să cetesc. Versuri.

În portul blond al unei mări din nord
Au debarcat corsarii bruni din sud.
Și-n portul blond al unei mări din nord
Greoaietele otgoane se aud,
Cîntînd barbar, cîntînd în dezacord
Cu pinguinii tristului fiord...

Întîiul vers l-am cetit mut, cu ochii numai ; de la al doilea, chemate ca de un suveran repulsiv împotriva tăcerii, vorbele tresăriră pe buze. Treptat, pieptul mi se umflă ritmic : mîinile mi se legănau, picioarele valsau pe loc, în cadență.

Eliminam tăcerea.

Fără voie, poezia a doua o șopteam ; pe-a treia o murmuram ; de la a patra încolo, declamam în gura mare. Uitasem de mine, de sufletul meu, de îndoielile mele, de tăcere. Am cetit toată noaptea ; uneori de cîte cinci ori aceeași poezie. Nu mai eram singur. Mă transformasem într-un aparat de radiofonie, prin care năvăleau toate sonoritățile lumii. Dar tăcerea ? O desființasem. Nu mai exista.

Dimineața m-a surprins la geam, gesticulînd ca o moară de vînt, cu prețiosul volum în mîină. Și, la lumina zorilor, izbăvit de mine însumi, m-am uitat pe coperta volumului :

Ion Minulescu :
De vorbă cu mine însumi.

„Cum ? De vorbă cu mine însumi ?“

O cucuvaie, deasupra casei, un ochi de aur orb pentru lumina de afară, hamletiană în pelerina penelor, articulă :

„cu-vau, cu-vau“, — și se închise în tăcerea ei. Cîteva clipe, prin vaietul cucuvaiei, straniul tăcerilor de noapte se prelungi în lumină. Apoi, lung, trîmbițător, un cucoș izbucni. Alții îl urmară. Delirul dimineții începu, minulescian.

Poezia domnului Minulescu s-a născut atunci cînd pier stafiile, fricile, și stelele, odată cu cîntecul cucoșilor, în fața fastului jovial al soarelui. Exterioară tăcerii, cum fanfara cucoșilor e exterioară nopții — ea întîmpină viața cu sonorități aclamative.

Poezia domnului Demostene Botez a deschis ochii în negru miez de noapte și a privit ceea ce cucuvaiele, cu port solemn și ochi de aur, văd. Născută în tăcere, ea are silabele monotone ale cucuvaielei și recheamă în noi, zguduitor, ceea ce poezia domnului Minulescu alungă : fosforescența tăcerii.

★

Eu am știut că versul mi-i banal
Și-același : trist și monoton și vechi.
Dar viața mi-l tot sună în urechi.
Același : simplu și universal.

Ca niște minutare pe-un cadran
Ne învîrtim pe-același loc închis.
Ne deșteptăm și iar cădem în vis
Cu anotîmpurile unui an.

Eu am știut că versul mi-i sărac
Ca un tic-tac de ceas cu sonerie
Într-o odaie goală și pustie,
Că-i monoton, așa, ca un tic-tac...

Cu aceste versuri posace începe volumul domnului Demostene Botez ; poezia din care le-am desprins se numește *Monotonie*. Ea prefătează, oarecum, al treilea volum al domnului Demostene Botez, adică volumul maturității.

Îndeobște, poeții lirici, pe măsură ce se depărtează de incandescența primei tinereți, capătă ambiția didac-

tică de-a filozofa. În literatura românească, unul singur a manifestat cu precocitate această ambiție : Cerna, acel vultur împăiat, înzestrat și cu motor, care a izbutit să treacă glorios printre mai toți munții care se bat în capete de carton, ai criticii naționale, și să aterizeze direct în vârful prăjinii de drapel a celebrității.

Emanățiune a maturității unui poet eminent liric, poezia de frontispiciu, *Monotonie*, oferea domnului Demostene Botez un copios prilej de filozofie. Talentul său însă i-a interzis să cadă în lamentabila ispită. În această poezie, domnul Demostene Botez nu-și expune părerile sale asupra vieții, versificînd concepția cutărui filozof din raftul bibliotecii ; nu comentează cu creierul altora ; crează cu talentul său. De aceea nu-i solemn : poartă o haină care-i aparține în felul cum aparțin aripile celor care le au. Maturitatea domnului Demostene Botez nu apare în atitudinea intelectuală a acestei poezii, care, din acest punct de vedere, putea fi scrisă și de un băiat de șaisprezece ani într-un moment de acra lehamite, ci în plenitudinea sobră a sentimentului tragic al vieții.

Debitul verbal e sărac. Pasiunea cuvintelor, atribut al tinereții poezilor, a dispărut. Vocabularul *Monotoniei*, ca și al întregului volum, nu e de gală ; e cel de toate zilele, al dumatiale, al meu și al tuturoră cînd nu sîntem nici oratori, nici cabotini. Sînt vorbele prozaice, exactă tălmăcire a oftatului expulzat cu un căscat într-o seară cînd picurau ulucele, cînd servitoarea te poftea la masă, răspîndind miros de ceapă prăjită, și cînd ți-ai dat seama că viața e lungă fiindcă e făcută mai ales din minutare și din calendare. Cuvintele domnului Demostene Botez nu sînt frumoase, nu sînt zvelte, nu rid. Deseori, ele îngreuiază ritmul și-l hurducă. De pildă :

Că-i monoton, așa, ca un tic-tac.

Acest „așa“ se intercalează foarte des în versurile domnului Demostene Botez. Prin repețirea lui, domnul Demostene Botez nu urmărește vreun efect estetic. Sonoritatea cuvîntului e greoaie, flască, abătută. Am descoperit oare un tic, o defecțiune verbală, o automată complinire a unui hiatus de ritm ?

Nu. Acest „așa“, pe care moldovenii, cu limba lor de învinși resemnați, îl pronunță deseori „așă“, împovărîndu-l și mai tare, se individualizează plastic în frazarea domnului Demostene Botez, căpătînd o valoare de gest simbolic. Într-adevăr, nu evocă acest „așa“ acea bruscă și grea cădere a frunții omenesti, dezarmată în fața vieții ? Și, prin aceasta, nu devine un accent patetic, fără ca să fie declamator, tocmai din pricina banalității cuvîntului ?

Urmăriți din nou strofa : cu punctuația schimbată în ultimul vers :

Eu am știut că versul mi-i sărac
Ca un tictac de ceas cu sonerie
Într-o odaie goală și pustie,
Că-i monoton — așa — ca un tic-tac...

Tot ce exprimă această strofă e simplu și banal. Nicăieri, *afirmația verbală* a unei deznădejdi. Versurile sugerează un decor dezolant — odaia goală și pustie —, un ritm monoton : tictacul unui ceas, sublinierea ironică a monotoniei aceluși ritm — „de ceas cu sonerie“ — și atît. Dar în ultimul vers intervine deodată cuvîntul „așa“. Și deznădejdea, fără să fie notificată prin vorbe, s-a născut în noi. Toate cuvintele acestei strofe ne fac să vedem și să auzim : se adresează ochilor și urechilor. Un singur cuvînt cade de-a dreptul pe inima noastră : „așa“. Și, prin căderea acestui cuvînt, cel mai șters dintre toate, dar cel mai greu, domnul Demostene Botez ne-a evocat, zguduitor de omenesc, fatalitatea și prăbușirea omului în fața ei.

Deși cuvintele sînt îmbinate în vers, nu-ți vine nici să le cînti, nici să le reciți, căci ritmul coincide cu propria-ți bătaie de inimă. Cuvintele acestea, de toate zilele, nu vin în pas de defilare prin fața dumatiale, lector, care stai într-un balcon la stînga excelenței-sale, poetul ; nu fac decorative retrageri cu torți ; nu aclamă, nu dansează, nu gesticulează ; trec cum trec oamenii pe străzile orașelor, mînați de ploaia atît de veșnică și uniformă, că pare nevăzută, a zilelor vieții. Cetindu-le grupate în vers, nu

ai impresia că-ți sînt exterioare, ci că le gîndești singur, ritmate de normala bătaie a inimii.

Astfel — ștearsă prin vocabular, cu ritm simplificat — poezia domnului Demostene Botez nu e un obstacol amăgitor între lector și viață; involuntar sinceră ca sticla unei ferestre, prin ea privești tot ce-i mai cotidian și mai elementar în spectacolul vieții. De unde atuncea și de ce nodul, gîtuitorul nod de amărăciune, pe care-l ai privind numai? Spun privind, fiindcă poezia domnului Demostene Botez nu dă concerte jalnice; ea arată numai, mereu și stăruitor atentă în afară, spectacolul vieții. Privește printr-o fereastră obișnuită, dar nu ca să te distrezi, nu ca să-ți treacă timpul, ci ca să nu mai vezi spectacolul dinlăuntru. Astfel, în spitalele cu săli prea luminoase și obraji de ceară în paturile albe, tū, cel teafăr, vizitatorul întimplător, te duci la geam și privești afară, dar inima ți-i strînsă. Și, deși tot ce vezi afară e normal, identic cu ceea ce vezi de la orișice fereastră, îți pare altfel, straniu și înfricoșător, fiindcă, de la spate, din paturile albe, ochii celor întinși pe spate se uită la tine, hotar între suferința lor și nepăsarea vieții.

Poezia domnului Demostene Botez e o perfectă transparență între ochiul lectorului și priveliștea vieții. Dar îndărătul lectorului, nevăzută, presimțită numai, chinuitor presimțită, apăsător prezentă, e acumulată atîta durere mută, atîta deznădejde crispată, încît, pe nesimțite, plecată pe file, fruntea lectorului se apleacă în fața vieții, ca în dreptul unui convoi funebru în vastul lui absurd.

*

Voi cita în întregime o poezie atît de sfișietoare, încît, întrebuintînd o vorbă a lui Shakespeare, asupra ei și ingerii ar putea arunca tămîie.

Nicăieri nu e nimic,

Nicăieri.

Ba, e-un înger alb pe-un dric

Argintat de ieri.

Undeva după ferești

E-o iubită moartă.

Eu credeam că tu mai ești

Și ai să mai vii la poartă.

Șase cai în haine vechi,

Îmbrăcați pîn' la urechi,

Caraghioși ca niciodată,

Urcă sus, la cer, o fată.

Chipul meu în negrul geam

Joacă-n ape de mormînt.

Eu credeam că nu mai sînt,

Și mă văd în geam.

Zboară îngeri de colaci

Peste umeri de golani

Care poartă pentru bani

Prapure pe care-s draci.

Urlă clopotul năuc

În clopotniți care ard.

Dumnezeu de după gard

Mă privește cum mă duc.

Cad din negre lumînări

Peste mine picuri gri;

Iar au început cîntări.

Oare ce-i ?

Iar o duce, albă, fină,

Pe zăpezi ce duc la rai.

Poticesc cei șase cai

Încurcați în pelerină.

Au să cadă-n bot.

Și pe urmă iar nimic.

Ba, un înger alb pe dric

Zboară peste tot,

Peste tot...

Poezia de mai sus e intitulată : *Iubita a murit*. Nici o lamentație, nici un bocet, nici un suspin, nici o lacrimă. Descrierea aspectelor concrete ale unei înmormântări privityte cu ochii *foarte uscați* și care „ard“ ca și „clopotnițele în care urlă clopotul *năuc*“.

Dar rog stăruitor pe lector să ia aminte că această înmormântare nu-i jalnică și nu-i solicită plînsul. E poate singura înmormântare a literaturii noastre care nu-l situează într-o ploioasă zi de toamnă. Deși natura și anotimpurile nu sînt descrise, atmosfera acestei înmormîntări are o strălucire toridă, evocatoare parcă a soarelui răsfrînt de stînci calcaroase.

Incepe abrupt :

Nicăieri nu e nimic,
Nicăieri...

Și brusc, după cadelnîțarea cuvîntului „nicăieri“ pînă la „nimic“ și recăderea lui, răsare un amănunt impus ochiului, obsedant :

Ba, e-un înger alb pe-un dric
Argintat de ieri...

„Înger alb“ comunică o impresie armonioasă de lumină, întreruptă sarcastic de cuvîntul „dric“. Iar dricul e „argintat de ieri“ : a doua impresie de lumină, aproape obositoare pentru ochi, rechemînd-o pe întîia, dar și cuvîntul „dric“ de care au devenit indisolubil legate. Straniul s-a născut. Lumina acestei evocări e „dricul argintat de ieri“ purtînd un înger mortuar, pe care-l vezi tot timpul — fiindcă ochiul nu-l poate uita — dar care apare din nou abia în ultima strofă :

Și pe urmă iar nimic
Ba, un înger alb pe dric
Zboară peste tot,
Peste tot...

Înmormîntarea care poartă acest înger pînă în clipa cînd va zbura trece astfel :

Șase cai în haine vechi,
Îmbrăcați pin' la urechi,

Caraghioși ca niciodată,
Urcă sus, la cer, o fată...

Și mai departe :

Zboară îngeri de colaci
Peste umeri de golani
Care poartă pentru bani
Prapure pe care-s draci.

Înmormîntarea aceasta, cu amănunte burlești, nu e tristă, e sinistră.

Dar durerea, unde-i ?

Nu apare nicăieri. Atît numai : trei mirări.

Întîia :

Undeva după ferești
E-o iubită moartă.
Eu credeam că tu mai ești
Și ai să mai vii la poartă.

A doua :

Chipul meu în negrul geam
Joacă-n ape de mormînt,
Eu credeam că nu mai sînt,
Și mă văd în geam.

A treia :

Cad din negre luminări
Peste mine picuri grei ;
Iar au început cîntări.
Oare ce-i ?

Aceste trei accente de mirare, intercalate între strofe descriptive care desfășoară marșul funebru, urmărit cu un ochi exorbitant de lucid, au depășit durerea. Întîiul accent e mirarea speranței în miraculos :

Eu credeam că tu mai ești
Și ai să mai vii la poartă.

Al doilea accent e un progres în tragic al mirării de a nu mai întîlni nici viața — iubita —, nici moartea :

Eu credeam că nu mai sint
Și mă văd în geam.

În al treilea accent e paroxismul mirării în preajma
demenței :

Iar au început cîntări,
Oare ce-i ?

Durerea înfierbîntată pînă la alb — ca metalele —
devine mirare și pare absentă — dar arde. Omul stăpînit
de ea nu plînge umil, proclamîndu-i prezența prin lacrimi
și plecarea frunții. Nu ! Privește calm, dar cu gura
strîmbă.

În poezia *Iubita a murit* domnul Demostene Botez a
izbutit să creeze una dintre cele mai aprige și mai con-
centrate elegii ale literaturii noastre.

*

După apariția acestui volum al domnului Demostene
Botez, unii recenzenți l-au dojenit părintește : „Iarăși
tristeță ! Iarăși caterinci ! Iarăși înmormîntări ! Iarăși
goarne de cazarmă !“

Cu alte cuvinte, i-au reproșat poetului ieșean că nu
evoluează. Pentru un poet român a evolua înseamnă să
nu cînte de două ori același lucru. Ieri, de pildă, în pri-
mul volum, a glorificat Lesbosul ; astăzi, în al doilea
volum, să facă apoteoze ugerului vacilor ; mâine, în al
treilea, să urle cu sirenele uzinelor, iar poimîne, în al
patrulea, să strănute, să horcăie, să orăcăiască și să ragă
dimpreună cu jazul.

Astfel, poetul va fi denumit, rînd pe rînd, simbolist,
tradiționalist etc.

Domnul Demostene Botez de astăzi, față de cel de
ieri, se deosebește numai prin aceea că astăzi este mai
Demostene Botez decît ieri. Atît.

Iar recenzenților săi le voi aminti că dacă papagalul,
la nevoie, poate face și pe cucuvaia — prin glas —, cu-
cuvaia, în schimb, n-a făcut niciodată ca papagalul.

LĂMURIRE PRELIMINARĂ PE MARGINEA ROMANULUI „GAME“ DE STEJAR IONESCU

Ceea ce caracterizează debutul scriitorilor tineri e
izbuenirea anarhică a talentului lor încă în stare de ză-
cămint brut, tumultul, excesul, jocul gratuit al forțelor
nedisciplinate — oferind priveliștea zimbrilor cu coarne
heraldice și coame zburlițe, umplînd pădurile care n-au
cunoscut securea de ropotul copitelor.

Între scriitorii apăruiți după război, doi numai, după
cite știu, derogă de la această normă : Lucia Mantu și
Stejar Ionescu. *Miniaturile* Luciei Mantu și *Domnul de
la Murano* al lui Stejar Ionescu, deși opere de debut, au
calmul, sobrietatea deliberată și distincțiunea unei pre-
mature maturități. Emblema acestor volume nu este zim-
brul barbar, ci lebăda ostatecă în parcurile cu ape, tăceri
și toamne aristocratice.

Actual prin expresia artistică, *Domnul de la Murano*
este actual prin sufletul ponderat, cuviincios, abia ironic,
timid în fața vieții — sau poate distant — al creatorului
său. Expresia artistică a *Domnului de la Murano* este
contemporană cu metafora-monoclu a lui Paul Morand,
dar sufletul creatorului său se înrudește mai curînd cu
Henri Régnier, scriitorul care preferă ferestrelor, oglin-
zile : solemnele vitralii în care-ți vezi procesiunile su-
fletului. „Domnul de la Murano“ e captivul acestor
oglinzi și, de aceea, cetînd volumul, rămii cu o impresie
de pace melancolică, de reculegere, de tăcere și de sin-
gurătate resemnată.

Așadar, *Domnul de la Murano* nu este un câmp de luptă al vieții, ci, dimpotrivă, un refugiu împodobit împotriva vieții, așa cum e și întreaga operă a lui Régnier, cu care *Domnul de la Murano* are unele asemănări.

Întâiul roman al lui Stejar Ionescu se intitulează: *Game*. Semnificația titlului ar fi cam aceasta: după cum, într-o gamă, pornind de la *do* și trecând printr-o succesiune de note ajungi tot la *do*, registrul notei numai fiind altul, tot așa omul, pornind în viață cu o tonalitate sufletească, o regăsește, aceeași, mai opacă, fiindcă e în registrul altei vârste, tocmai atunci când socotea că se depărtase mai tare de ea.

Această viziune, a vieții sufletești, pare a-l fi determinat pe Stejar Ionescu să-și aleagă titlul *Game*.

Să fie oare în acest titlu amărăciunea, modest exprimată, de a nu putea evada din tine însuși, de a cădea mereu în brațele propriului tău suflet chiar în clipa în care te socoteai dezrobii de el, așa cum în nuvela lui Villiers de l'Isle Adam *La Torture par l'Espérance* prizonierul care evada cădea în brațele ironice ale marelui inchiizitor tocmai în clipa când vedea libertatea?

Sau, dimpotrivă, să cuprindă acest titlu mândria, iarăși modest exprimată, a inalterabilității sufletului pornit în viață ca legendarii cavaleri cruciați spre Sfântul Mormânt și ajuns la capătul vieții cu aceeași lance cu care pornise?

Cine știe !?

Stejar Ionescu își începuse „gamele“ în primăvara anului 1928. Proiecta două sau trei volume, în decursul cărora ar fi cuprins, întreagă, claviatura vieții eroului său principal, Marc Lecuja, desfășurându-i succesiunea de game sufletești, cu reeditarea periodică a acelorași note, schimbător fiind numai registrul din ce în ce mai grav al vîrstelor treptate.

În vara aceluiași an, Stejar Ionescu, ajuns abia către sfîrșitul primei părți a întîiului volum, s-a săvîrșit din viață, prin moarte năprasnică: un automobil care-l aducea de la Slănicul Moldovei către Tîrgul-Ocna l-a răsturnat în apa Slănicului, zdrobindu-l de o stîncă pe care a rămas o noapte întreagă, cu fața spre stele și brațele

în lături. Ursita a încheiat cu o disonanță aprigă zilele celui care concepea viața ca o succesiune de game.

Viața românească începe publicarea volumului neisprăvit, care va continua și în numărul viitor al revistei. După apariția întregului fragment rămas, sprijinindu-mă pe ceea ce Stejar Ionescu a realizat și pe informațiile pe care a binevoit să ni le dea soția lui, voi încerca să schitez linia de curgere pe care ar fi avut-o acest rîu calm și curat, absorbit brusc de pămîntul suveran.

OMUL CU MÎRȚOAGA : VASILE BOLDESCU

Dăunăzi, Bucureștiul cel de zile mari, în prezența majestății-sale regelui, a sărbătorit, cu o particulară amploare, retragerea artistului I. Morțun din cadrele oficiale ale Teatrului Național; Morțun și-a făcut cea de pe urmă apariție pe scena Naționalului călărind — artisticeste vorbind — mîrtoaga lui Ciprian. Omul cu mîrtoaga a biruit. Toate ziarele au durat în cinstea lui arcurile de triumf ale slovei festive, pe sub care a trecut de-a lungul și de-a latul țării gloria binemeritată a marelui artist moldovean. Dar, pe lângă podoabele platonice ale preamăririi, Morțun a fost răsplătit și concret, în așa măsură, încît bătrîneța pe care o implică o pensionare să fie cruțată de greutatea la care expune o pensionare pe, să zicem, beneficiarul ei.

Simbătă seară, Iașul e invitat să sărbătorească retragerea din teatru a artistului V. Boldescu.

Bietul Boldescu!
Fericitul Morțun!

Morțun s-a tot dus din Iași, valorificîndu-se în cea strălucitoare vitrină a produselor țării care e Bucureștiul; Boldescu însă a tot rămas în această dugheană de vechituri istorice și amintiri elegiace care e capitala Moldovei.

Mă umple de melancolie destinul împlinit al lui Boldescu — pensionar al teatrului ieșan —, fiindcă talentul lui e o profundă armonie ieșană, neîndestulător valorificată și prea puțin cunoscută.

Știu, știu... după cum, la înmormîntare, cel mai obscur și plat defunct devine o valoare nedreptățită de contemporani, tot așa artiștii pensionați — deci inofensivi în concurența artistică — devin mari talente și neprețuiți camarazi în elogiile celor însărcinați să ardă pentru ei tămîia verbală a panegiricului.

Dar congratulările de acest fel nu sînt, îndeobște, decît bacșișul ipocriziei conștiinței sau imbecile, al milei cu scurtcircuit, al înduioșărilor decorative, ori al generozităților vanitoase.

Și pentru Boldescu, eu — nu vremelnicul director de teatru, mască fortuită și superficială a ființei mele —, ci eul esenței mele ieșene nu se mulțumește cu atît.

*

Boldescu, alături și împreună cu Morțun, e o încarnare a specificului moldovenesc. Valoarea esențială a acestor doi artiști socot că este egală în fața divinei absențe a lui Dumnezeu; dar, în fața umane prezențe suplinitoare a pămîntenilor, sînt sigur că valoarea lor nu este egală. Fiindcă Morțun e un consacrat în capitala țării, pe cînd Boldescu nu-i.

Morțun e ca aurul marcat: are deci valoare circulatorie. Boldescu, al cărui aur brut e tot atît de pur ca și al celuilalt, n-are girul tatuajului metalului nobil.

Și totuși talentul acestor doi comici moldoveni e îngemănat. Ca să acuz specificul acestui talent, voi folosi metoda simplistă, dar lesne edificatoare, a contrastului.

Să ne gîndim, de pildă, la un alt artist comic consacrat de bursa artistică a Bucureștiului: Puiu Iancovescu. Acest Iancovescu, artist de reală valoare, dar inegal și năbădăios — Puiu — personifică pe scenă noțiunea idolatră a șmecheriei românești, mai ales valahă și îndeosebi bucureșteană. Reacția publicului față de acest iancovesc argint-viu e plasticizată stringent de vulgara expresie: „e dat dracului“ — sau de nu mai puțin grațioasa locuțiune: „mare pușlama“, ori: „mare papugiu“.

Rețineți, vă rog, nuanța admirativă a acestor exclamații.

Și, într-adevăr, Iancovescu pe scenă — pare-se că și în viață e tot atît de natural ca și pe scenă — e dat dracului. Ai sentimentul surizător alarmat că toate gesturile, actele și acțiunile lui sînt un căzăcesc galop de cacialmale destinate publicului și partenerilor deopotrivă. Fața lui Iancovescu face mereu cu ochiul, sau pare că face, celor prezenți și posterității — și gesturile lui, care par că bat peste burtă pînă și cuvintele, au o suverană și ghidușă impertinență. Ai impresia, văzîndu-l, că și în fața lui Dumnezeu — dacă Iancovescu ar intra prin efracție în rai — ar face cu ochiul înțgerimii, făcînd-o să bufnească de rîs, și, înaintînd cu pași de charleston spre Domnul cerurilor, prin risul constelat al înțgerilor, i-ar spune cu accent valah ca la cafeneaua Capșa : „Nene Dumnezeule, dă-mi o țigare cu vîrf aurit... s-o aprind în iad“.

Iancovescu epatează, uluiește, captivează și desfată — indignînd totodată — prin acel debit verbal de șmecher volubil, de-o universală ignoranță și de-o enciclopedică siguranță ; prin mimica și gesturile lui trepidante de automobil de curse mergînd printre tramvaie și pietoni ; și, în sfîrșit, prin aroganța anglo-parizo-dîmbovițeană a făpturii lui care se încrustează agresiv în scenă, ca monoclul în orbita cinică a unui potentat, sfidînd vulgul ale cărui aplauze îl fac așa cum este ; căci Iancovescu nu s-a născut dintr-o mamă și un tată, ci din aplauze, și, cum e și firesc, își iubește mult părinții.

Să ne gîndim acum, pentru a nuanța procedeul definiției prin contrast, la un alt actor comic al capitalei : Sârbu, jovialul, exuberantul, din plin dospitul Sârbu.

Făptura acestuia, rural robustă, croită parcă din arcuiri de vadră și prăvăliri de bute, risul lui enorm cu măsele oltenești, ochii lui incendiați, ca pădurile tropicale, de ilaritate, și glasul lui hăulitor ca al vechililor deprinși să strige și să suduie cu pumnii pîlnie la gură pe țaranii de pe ogoare au ceva gargantuelesc.

L-am văzut de curînd în *Revizorul* lui Gogol. Era printre ceilalți actori ca un contrabas printre violi, ca o tobă mare printre darabane, ca un taur printre mieluși și ca un harapnic muscălesc printre biciuști infantile. Păreau

sleți și bicisnici toți cei prizăriți pe lingă el, alături de zdrăhoana lui vitalitate.

Cînd rîdea, cu picioarele crăcănate povîrnite, cu minile săltîndu-și burta încinsă cu curea, cu fața holbată, cu ochii batracian bulbucăți, cu buzele sîngeriu pintecoase și nările tăurește căscate, parcă nu mai era om, ci cascadă, vulcan sau centaur.

Și Iancovescu și Sârbu sînt doi mari actori comici. Dar comicul amîndurora este expresia *vitalității de peste Milcov*, fie de pe marginea Dîmboviței, fie de pe marginea Oltului, a Jiului sau a Teleajenului, fie în forme și intensități felurite.

Vorba lor energetică, răsunătoare, net hotărnicită de accentul muntenesc, accent căruia urechea moldovenească — doritoare de moliciune și catifelări sonore — îi poate reproșa vulgaritatea, uneori, dar cărui accent trebuie, mai ales noi, moldovenii dulci, să-i recunoaștem exuberanța vitală, relieful, combativitatea, elanul spre viață.

Verva lui Iancovescu e spumegare de șampanie sau de sifon ; verva lui Sârbu e erupție vulcanică.

Iancovescu provoacă un rîs gîdilit și gîdilitor, de esență cam isterică, dus uneori pînă la paroxismul sughitului ; Sârbu, cu hohotul lui formidabil, te prefăce-n avalanșă de rîsete, cum ar umple o ploaie torențială toate ulcelele, toate poloboacele, gilgiîndu-și belșugul și cadențele dionisiace peste toate și cu toate.

Dar observați că risul pe care-l provoacă și unul și altul e un fel de *fecundare a vieții animale din noi*. Rîs robust, sănătos, înzdrăvenitor, în care te rostogolești euforic ca o vietate tinăra în iarba crudă și din care ieși cu ochii uzi de lacrimi ca de rouă și de sevă.

Iancovescu și Sârbu dăruiesc spectatorilor un rîs al *mușchilor*, un rîs al *sîngelui*, un rîs al *materiei*.

Acest rîs e o evadare din suflet.

*

Morțun și Boldescu, mucaliții mei moldoveni, nu vor provoca niciodată nechezatul acestui rîs, sau, dacă întîmplător l-au provocat, asta înseamnă numai că cei care

au ris astfel la îndemnul talentului lor nu știau și nu puteau să ridă altfel.

În fața artei lui Morțun și Boldescu, spectatorul mai mult suride decât ride; surisul e lumină și tăcere, risul e zgomot, tumult, explozie. Și acest suris nu destinde numai de mușchii obrazului, ci clipește-n ochi ca flori de ger; pur și aerian. E un suris al *spiritului*, nu al materiei. E surisul pe care îl provoacă *humorul*, cea mai înaltă treaptă a comicității, treapta cinstită în literatură de prezența unui Voltaire, a unui Shaw, a unui A. France, a unui Caragiale.

Nu mă sfiesc să afirm că Morțun și Boldescu, smoliți la chip, piperniciți la trup, cu ochii și spinările lor umile de lăutari, stau așezați modest pe muchea acestei mari trepte, la picioarele mitropoliților humorului.

Vedeți, și unul și altul sînt moldoveni — din țara gândurilor și a visurilor, nu a faptelor —; și-apoi acești moldoveni au talent. Și, deși talentul lor e comic, nu și-a scuturat cu totul tristețea natală, ca de altminteri tot ce se naște din elegiacul pămînt al Moldovei, pămînt melodic și trist ca lemnul violelor.

Și Morțun și Boldescu au ceva amar în privirea lor — ochii cu fir de pelin în apa lor — și mai au ceva înfrînt, umil, obidit, în portul lor, și ceva tărăgănat, dulce și nostalgic, în glasul lor de cocori moldoveni.

Morțun e vestit prin slujenia lui; nici Boldescu nu-i frumos. Dar ce vorbitoare expresivitate are masca lor de lăutari ai cîntecelor de altădată. Ce bine s-ar desprinde versul lui Barbu Lăutaru de pe buza lor mîhnit musicalită :

Dragi boieri de modă nouă,
Ziua bună vă zic vouă.
Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cîntec bătrînesc...

Frați buni dar, Morțun și Boldescu, întru același humor în care tainica sevă a Moldovei și-a exprimat aceleași arome grave și amare, pe care cîndva le-a dăruit și Cotnarului : vinul legendar.

*

Dar Morțun s-a tot dus la București.
Pe cînd Boldescu...

Morțun a jucat pentru cea din urmă oară pe scena teatrului care-l pensionase *Omul cu mîrtoaga*; și mîrtoaga lui Morțun a avut aceeași glorioasă ursită pe care a avut-o și mîrtoaga lui Chirică, devenind din biată gloabă *calul care a cîștigat cursa cea mare*.

Așa că singurul și adevăratul „om cu mîrtoaga“ e cel care-a rămas la Iași : Vasile Boldescu.

Consolează-te, Vasile Boldescu, gîndindu-te că sim-bătă, pe scena Teatrului Național din care pleci mai să-rac decât ai intrat — fiindcă odinioară n-aveai datorii, și-acuma ai —, alături de tine va fi, în acest oraș al umbrelor, umbra legendară a celui alt călăreț al mîrtoagei : Don Quijote, călărețul sfrijitei Rosinanta, cavalerul fără moarte al morilor de vînt.

Ieșind din teatru, vei intra în legendă.

SERGHEI ESENIN : „POEME“
TRADUCERE DE GEORGE LESNEA

Nu știu dacă, în ordinea cronologică, Lesnea e întiiul traducător al poemelor lui Esenin, și nici nu mă interesează. Căci astfel de întiietate poate da cel mult deținătorului ei o filă din calendarul timpului mort, neputându-i însă oferi nimic din punct de vedere artistic. Dar afirm cu pieptul plin de veste bună că, în ordinea calitativă, Lesnea e întiiul, suveranul traducător al poemelor lui Esenin. Prin harul lui Lesnea, limba noastră, cea mult și din vechi înverzită de iarba și frunza baladei populare, primește tumultul unui nou galop, venit tocmai din stepa muscălești. E acesta un dar crăiesc pe care Lesnea îl face literaturii noastre.

Dacă Esenin ar fi ascultat propriul său vers tradus de Lesnea, ar fi zîmbit cu ochii lui albaștri limbii românești, ca unui sat natal în care un alt Esenin se născuse într-o cîntec.

Rostul acestor rînduri liminare nu e al unui gir — și de prisos și temerar —, ci al unei întîmplări cu vorbe de argint în care ard boabe de tămîie.

*

Ah, voi sănii ! Și voi cai, voi cai !
Numai Dracul v-a scornit, mișelul !
Peste stepă-n goană cu alai,
Ride pîn' la lacrimi clopoțelul.

E și Esenin, dar și Lesnea e în paroxismul acestui vers, inscripție suprapusă a ursitei rusnacului și moldoveanului. Și pe unul și pe altul, așchii împielitate ale aceleiași vitalități, „Dracul i-a scornit, mișelul“, osîndindu-i la marea insomnie a sufletului care se agață, cîntec și delir, de grumazul galopului vital.

De cînd îl știu pe Lesnea, tot în picioare-l știu, drept și vibrant ca plopul cu frunză tremurătoare. Perpendicular pe viață, Lesnea nu cunoaște lenea orizontală a bieților fericiți. Patul și scaunul alții le-au făcut, dar nu pentru el. Și visul lui și versul sînt agerimi de ger, nu toropiri de vierme de mătasă.

Cînd l-am întîlnit întii, era zețar în tipografia *Vieții românești*. L-am osebit încă înainte de-a ști cine-i și de-a bănui ce va fi. Ceilalți zețari, tineri sau bătrîni, dădeau impresia că sînt cioclii unor străni sicriașe cu oseminte de plumb. În contrast cu tovarășii săi de muncă, Lesnea părea o flacără atunci fișnită, ca acelea care vestesc în basme ivirea lui Satan. Viu cu intensitate, nu prin sănătatea aparentă, cu relief și culoarea ei, ci prin licărirea vitalității. Neastîmpăr în fruntea lui rotund agresivă — craniul lui Lesnea îl amintește pe acela de rusnac al lui Verlaine ; neastîmpăr în ochii lui afunzi și treji, de vietate iscoditoare ; neastîmpăr în expresia feței neconținut luminată și umbrită de puzderia îmbulzită a gîndurilor ; neastîmpăr în mișcările minilor care, deși culegeau slinoasele litere de plumb, păreau mai curînd că silabisesc un ceardaș pe strunele unui țambal.

Salahor al literei de plumb, o învinsese totuși, cultivîndu-se prin mijlocirea ei.

Constrîns să-și otrăvească tinerețea într-o ocnă tipografică, nu blestema, nici nu ofta. Zimbea. Zimbea prin toate versurile lui de atunci, ca un cireș cu toate buzele de mai ale cireșelor.

Această Cenușăreasă nu simțea vitregia soartei, fiindcă balul începuse înlăuntru, în suflet — ca și în Esenin care, pe la paisprezece ani, cu ochi albaștri și ciuf blond, lăsînd în urmă mama și bunicul, și motanul, lanul, cerul de pe casă, plopul de la poartă și copilăria, s-a tot dus din satul lui natal prin împărăția milioanelor de ruși, să-i ducă un condur pierdut de sufletul rusesc.

*

Au trecut ani mulți de-atunci. Fostul zețar a devenit poet consacrat. Dar Lesnea a rămas același. Nici o obezitate sufletească nu i-a îngreuiat sprinteneala mereu ațîțată. Cu ani mai mulți, e tot atît de nou, parcă mai înfrunzit de tinereță. Nici cultura, nici succesul nu i-au alterat frăgezimea. Trupește e uscat și nalt ca un beduin. De cîte ori îl văd, chiar dacă-l descopăr într-o casă, am impresia că vine de afară, aducînd vești și taine pe care le știe numai vîntul naltului și zarea nunțială a cocoarelor.

Cunoaște toate întîmplările anotimpurilor, nu de la fereastra casei, ci de afară, ca și copacii. Cel dintîi poem înflorit el mi-l vestește, cinstindu-mă astfel ca un nipon pe un alt nipon din patria priorității florilor. Înaintea țigăncilor, el știe cînd și unde au înflorit toporășii. Peregrin în timp și spațiu deopotrivă, cunoaște ca nici un altul trecutul Iașului și toate rochiile-i de anotimp și peisaj. Fetelor frumoase le spune „zînoște“, astfel împrumutîndu-le un foșnet de poveste. Întîlnește multe, mereu altele, luîndu-le pe oblîncul unui poem, ducîndu-le cu un galop al inimii, și iar lăsîndu-le.

Prin troine, șargul, uite-l c-a turbat,
Undeva-n poiană joacă-n paltin beat.

Ne-am opri-ntrebîndu-l : ce-i cu tine, ce-i ?
Și-auzind harmonici, vom juca tustrei.

Așa îl știu de cînd îl știu, și de asta îl prețuiesc, deschizîndu-i casa și prietenia mea. Cu rari excepții, scriitorii înzestrați dezamăgesc ca oameni. Sufletul lor gușat de vanitate, căzut în trîndav sedentarism după fiecare victorie scurtă a talentului, dorește aplauze chiar atunci cînd nu dă nimic. Frecventîndu-i, ai penibila impresie că talentul lor e o față frumoasă, ademenită, încuiată și oblonită într-o casă netrebnică.

Lesnea e altfel. Poetul din el nu e un accident festiv, ci o permanență firească, un destin omogen și neîntre-rupt — așa cum buzele Șeherezadei sînt numai și numai

poveste de-a lungul celor o mie și una de nopți ale sultanului fără somn.

*

Mi-am petrecut vara trecută la Cheile Bicazului, înconjurat de ai mei, în cordiala atmosferă a pensiunii Wagner. Într-o bună zi, la ora prînzului, pe cînd toți oamenii pensiunii erau așezați la mesele noastre, în sufrageria comună, a apărut, subit, Lesnea. Sfrijit, neras, c-un sac în spate, tăbăcit de vînturi, ars de soare, cu toate glodurile Carpatului pe bocanci, cu ochi strălucitori, cu risul și dinții de lup flămînd. Venise singur de la Durău, peste Ceahlău, urcîndu-l și coborîndu-l, fără tovarăș, fără călăuză, fără busolă, fără armă — lătrat de cîinii stînilor, bătut de vîntul culmilor, întîlnit de păsările cerului. Vi-teaz și nebunesc drum — dar cit de tineresc !

Rîde pîn' la lacrimi clopoțelul.

Și eu eram în creier de munte mai bine de o lună. Scriam din zori și pînă-n asfințit, într-un fel de foișor, văzînd, de jur în jur, numai stîncă, brad și vultur, auzînd neconținut în adînc spuma și tunetul Bicazului.

Totuși, Lesnea era și mai în munte decît mine și decît noi toți de-acolo, turiști ai sufletului și ai pămîntului. Venea de-afară, din adîncul acestui „afară“, cu vești și secrete intransmisibile. Poate că, undeva, pe culmi, întîlnise glasurile *Mioriței*.

A trecut o zi de neastîmpăr, o noapte de odihnă, o altă zi de umblet, ș-a venit apoi o noapte rară prin acele locuri — noaptea fără picur, fără nour, fără abur, numai întuneric, cer și stele.

Ne adunasem cu toții, după-masă, pe două balcoane învecinate. Printre noi, bun și voios camarad, era și scriitorul Mihail Sebastian.

Creștea în juru-ne frigul acela pur și grav pe care șesurile nu-l cunosc decît toamna, cînd se scutură amară frunza nucului și tremură mărunță frunzulița stelelor. Sufllările se abureau. Toți eram cu paltoanele. Tăceam. Pămîntul, departe sub noi, în vale, era un iad compact pătruns de tunetul apei. Eram opriți ca pe-o punte, între pămînt și cer.

Atunci și deodată ne-a spus Lesnea poeme de Esenin. Avea mătăasă și fluier în glas, iar alteori șuier de bici și o scrișnire, și citeodată ca un scîncet de cocoare.

Sălbatica frumusețe a acestor poeme de-acolo era, și Lesnea — poetul ei român.

Apoi, într-un tîrziu, după ce glasul ostenit de vers fierbinte, ars de aer rece, căpătase acea stingere brumată care-i dă și o înăsprire, dar și o îndulcire, ne-a spus scăzut, aproape în șoaptă, *Vulpea*. Suna atît de afund românește versul acesta al morții unei vietăți sălbatice, în care cuvintele sînt simple, solemne și spre veacuri, ca munții în asfințit, încît noi toți de-acolo am simțit că Lesnea a adus din Rusia un fel de pui de *Mioriță*.

Dar ne era frig. Ș-apoi, e o tristețe sfișietoare în tot ce-i prea frumos.

— Ajunge, a hotărît un glas. Haidem la culcare!

— Vă las cu bine — ne-a spus Lesnea. Eu mă-ntorc la Durău.

Ne-am privit unii pe alții, ridicînd din umeri.

— Ești nebun? Du-te și te culcă!

Într-adevăr, nebunie era să plece în toi de noapte fără lună pe drumuri nesigure — de curînd apăruseră și niște tîlhari pe acolo —, pe deasupra, calea prin chei fiind aproape impracticabilă chiar și-n timpul zilei, din cauza dinamitei care răsturna mereu stîncile pregătind drumul stereotip al automobilelor.

Și totuși, îndărătnic ca ursita, trecînd peste înțelepciunea noastră, Lesnea a plecat.

Așa a plecat Villon odinioară...

*En ce temps que j'ai dit devant
Sur le Noël, morte saison,
Lorsque les loups vivent de vent
Et qu'on se tient en sa maison :
Pour le frimas, près du tison :
Me vint le vouloir de briser
La très amoureuse prison
Qui souloit mon coeur debriser...*

Așa a plecat Esenin, nu demult, din satul copilăriei, din orașul faimei, din țara gloriei, din trupul și din viața lui...

*O, Eli, Eli, Lama Sabachtani,
In asfințit scoboară-mă treptat...*

Așa a plecat și Lesnea, pe urma lui Villon și-a lui Esenin, cu sufletul pe umăr ca un șoim, pe subt stelele de aur care-au vibrat pe drumurile și care tremură pe mormintele lui Villon, francezul, ale lui Esenin, rusul.

Iași — 1937.

CEL DINSPRE NOAPTE

Cîteodată vine pe fereastră la, de aur, lumina lămpii, un mare flutur de noapte, mut în faldul lui de smalțuri, catifele și luciri astrale, greu de taină în abia ponderea pîlpîirii, mai mult privire a ochiului de noapte decît ființă întru lutul celorlalte.

Nu stingi lumina care-l cheamă înspre rug și nu-l alungi, nici nu-l atingi : cu ce ? Chiar și suflarea îngerului uragan i-ar fi. Dar mîna ta, om greu ?

Rămîi cu ochii mari, privind la cel care-i în aripi ca furtuna în adînc. Și iată că te-ncepi în amintire.

În copilărie, cîteodată, cînd doreai în zi noapte și taină, apăsai pumnii pe ochi. Și-atunci aflai în tine ce nu vede ochiul din afară : începutul lumii. S-aprindeau scînteii în zodiacul întuneric, tresăreau rotiri de stele și de rai, roiau albine, viscoleau planete, cozi mari de păun se desfăceau, dîndu-ți lanterna magică a haosului dintru început.

Fluturul nopții îți aducea aminte despre ochii tăi întorși în timp spre cel dintîi pierdut al tainei.

Dar iată că, uneori, acel flutur neîntîlnit decît în umbra clipelor și numai la, de aur, lumina lămpii, vine cu pas și chip de om spre tine, pe o stradă, într-o casă, fără să știe că tu știi. Încearcă, bietul, să se amăgească întru om.

Da, Virgil Gheorghiu, știi cine ești ! Vii dinspre noapte. Și trupul omului cu talpă, dîndu-ți pasul, ți-a strivit clipirea magică.

Nu știi să-ntinzi mîna, deși te-ncerci, fiindcă orice mîna e povară pentru fumegarea pulberilor unui zbor.

Nu știi să cuvîinți. Îți cresc ochii, spre, de aur, lumina celor dragi, dar buzele nu știu să se deschidă înspre vorba omului.

Abia stai pe scaunul celor care nu sînt semenii tainei tale, trăgîndu-te cît mai spre fereastră, unde te așteaptă amintirea ta de noapte, vislind spre la, de aur, lumina lămpii.

Cînd taci, parcă te-nchini. E solzul luciu de candelă în ochii tăi. Și taci mereu, cu gîndurile alipite-n sus ca aripile celui care și pe floare poate sta, printre polenuri daurite, fără să deștepte somnul raiului.

Abia rizi, dar fără glas. La fel lumina lunii, luminîndu-se din tare și-n mai tare pe obrazul transparențelor de noapte.

Îi fi avînd prieteni, frați, surori ? Cîne ? Oameni ? Dar prietenia nu-i tăcere. Vorbă e, ici, pe pămîntul robilor ; numai miresmele vecine știu, dar dincolo de om, cînd vin, desculț ca roua, ațipirile corale — ale tăcerii florilor.

Ai cămin ? Dar care să te-ncapă pe tine, al ferestrelor deschise și-al clavierului lunar ?

Ai iubit ? Desigur — desigur. Ești numai zbor spre acest aur cu moarte, care în fața ta de acum femeie se numește. Cît de greu ! Femeia cu petală în silabe, carne înspre fruct, suflet de polenuri risipite și cadru pierdut în calea celui care vine dinspre noapte, atît de fragil, că și întîlnirea cu îngerul i-ar spulbera vitraliul-fantomă.

Ai plîns ? Dar ce alta sînt ochii tăi, izgonitule, decît insomnia lacrimelor ?

Muncești ? Dar altu-i verbul aripelor tale nemărturisite de atîta amar de drum.

Atunci ce faci ?

„Am fost odată...”

Taci ! Nu spune ceea ce-i numai al aurului și al muzicii. Taci întru tine și-ntru ele, lîngă mîna lui Chopin, nocturnul tuturor nocturnelor, și sub privirea lui Verlaine, violoncelul tuturor viorilor.

*

Iubite cetitor, mîndre sînt mînile tale, frumoase, harnice și grele.

D-asta, numai ca să-ți aduc aminte mai nainte de-a intra cu ele în această carte a muzicei; am cuprins un fluture de noapte însemnându-i locul doar c-o umbră: umbră dinspre noapte.

Dacă-ai înțeles, deschide cartea lui Virgil Gheorghiu; iar dacă ba, întoarce-te cu spatele la pragul de tăcere al muzicei și-al nostalgiei zborului pierdut și du-te, lut.

Post-scriptum.

Iubite cetitor,

După cum vezi, post-scriptum-ul te apucă de pulpană și te ține totuși.

Stai, te rog.

Necuviințele lunare de mai sus binevoiesc a fi ale lui Don Quijote, știi, cel cu morile de vînt. Iartă-l pre el.

Acuma însă va vorbi și celălalt, dinspre măgar, Sanchico, mi se pare Pancho.

Ascultă-l dar.

Uite cum stau lucrurile. Virgil Gheorghiu s-a născut, trăiește și va muri poet. N-aș da fiului sau fiicei dumitale una ca aiasta: pacoste! Dar să mă explic oleacă. Dacă, de pildă, Virgil Gheorghiu s-ar duce, împins de foame, după o sfîrșială de grătar și dacă în drum ar întîlni o fereastră deschisă pe un clavier, stomahul lui Virgil Gheorghiu ar sta lângă fereastra muzicei pînă cînd s-ar stinge toți cărbunii grătarului. Dar ce spun? Ar sta acolo, în rînd cu plopii verzi, pînă cînd l-ar ajunge toamna lor, abia dîndu-i lepădarea frunzei.

E drept că n-a murit de foame pînă acuma — cu voința lui Dumnezeu-Tatăl — dar, pus într-o balanță cu Barbara Ubrich într-un taler, Virgil Gheorghiu nu l-ar descoperi pe celălalt. Îl vezi, iubite cetitor? Cum s-ar zice, e numai suflet; acesta, la poeți, e numele oaselor. Timid între oameni pînă la transparența dispariției și plecarea fumului, tace pe cît semenii lui vorbesc, nu c-ar fi mut, dar vorbele lui sînt altele: ale poeziei și ale muzicei.

Cal, nervul lui ar fi arab: pursînge. Și te-ar costa, iubite cetitor, o avere. Dar una-i calul arăbesc — nu? — și alta, aerul: vorbă-n vînt.

Da? Da!...

Desigur, iubite cetitor, ai auzit pînă la țiuire de urechi de unul Eminescu. E bine ca o țară să aibă și ceva poeți

morți cu monumente și alte paternități digestive. Dar ce ne facem cu domniii poeți cînd sînt încă în viață? Căci, din nenorocire, drumul lor spre eternitate — moarte — e tot prin viață. Spui dumneata, cu drept cuvînt: „Să muncească și să ciștige. Așa e drept.“

Desigur că nu e strîmb înțeleptul dumitale sfat. Așa faci și dumneata. Te trudești — cu sudoarea frunții — ca să agonisești pentru zile negre, avînd de unde lăsa și copiilor: cu testament.

Dar iată că domniii poeți nu știu să muncească după obșteasca rînduială. Munca lor e spre cîntec: poem, flacăra spre fum. Ș-atuncea mor de foame înainte de-a muri de altele. Căci domniile-lor sînt ca domnițele cerului, ce păsări le zice.

Cumplit, așa e și Virgil Gheorghiu, poet, muzician și moldovean — colac peste pupază — din Iașul cu ochi albaștri și picioare de cerșetor.

Și iată că, într-o cinstită zi, Virgil Gheorghiu s-a înfățișat în bîrlogul cu lampă al condeierului Ion. A venit, desigur, la Iași din București, c-așa e omul: trage la cele dinspre vechea inimă. Avea cu el plăcerea, ochii și o mînă cu un manuscris.

— Roman?

Vorba era a bîrlogului cu lampă.

Virgil Gheorghiu nu s-a evaporat, dar ca și!

Romanul lui era cel mult el, dar volumul — proză, ce-i drept — vorbea despre muzicieni, încondeindu-le portretul cu peniță de garoafă și de toporași.

Greu, tare greu să găsești editori pentru tot ce-i mai presus de marfă!

Cucurigu, boieri mari,

Dați punguța cu doi bani.“

Astfel ne-am dus amîndoi, bătînd multe uși, Ion cu toiagul vorbeii, iar Virgil cu traista manuscrisului.

„Acasă-s boierii?“

„Nu-s acasă.“

Astfel, din poartă-n poartă — munții noștri aur poartă — am ajuns la domnul — oarecum sultan — al editurii „Contemporana“, ad sum, adică:

Cucurigu, boieri mari,
Ne dați ori nu ne dați ?

Sultanul — fără cafea — ne-a făcut elogiul muzicii și mai cu seamă al iscusitei vorbiri despre cîntare și cîntăreți, cu care din miercuri în sfînta miercuri ne cinstește doamna Cella Delavrancea la radio, dea Domnul cît mai multe miercuri de acestea preamăritului așezămînt.

Bine, tare bine, dar ce facem cu Virgil Gheorghiu ?

Ne-a mai spus sultanul — cu telefonul în loc de harem — că muzica e o cadîină care tare a început să placă și ghiaurilor, bătui-i-ar drîmba !

Bine, tare bine, dar...

Mult timp a vorbit sultanul — cu stilou în loc de narhilea și secretară în loc de ieniceri — în timp ce una mie de dactilografe răsuna ca o meterhanea.

Bine, bine, dar...

Pină cînd, în sfîrșit, și-a adus aminte sultanul și de hăt-moldovenii de pe acolo.

Spus-a :

— Dacă domnul Ionel Teodoreanu ar face o prefață...

Pauză sultanită cu privire la fel.

— ...Dar o prefață lungă, oricît de lungă, nu mă supăr, să zicem un mic studiu introductiv, chiar și mai mare. Sînt atîtea probleme de dezbătut. Apoi, cetitorul trebuie să fie inițiat. Doamna Cella Delavrancea...

„Poate chiar un roman introductiv“, a spus în gîndul lui cel scos din birlogul cu lampă, hlizindu-se sarcastic la sultan ca și duiosul Caragiale, cel cu „vedea-te-ași mănuși !“

— Deci ne-am înțeles, a dispus sultanul. O prefață lungă.

— Bine ! au oftat moldovenii și s-au dus într-ale lor, izbăviți de manuscris.

Înțelegi, iubite cetitor ?

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani.

Căci, altfel, sultanul taie capul Moldovei.

Rămîn, iubite cetitor, al dumatăle, cu capul încă pe umeri.

101 VA ÎNCEPE CU 102 !

(COSTIN PĂUN : „101 PORTRERE DIN BOXUL ROMÂNESC“)

Și pen'ce, mă rog ? Păi domnia-sa „102“ e născătorul domniilor-lor 101 feți-logofeți ai boxului.

Să căutăm deci să vedem împreună, la lumina slovei, înfățișarea dinspre om a pomenitului număr.

„102“ a evadat de pe ecranul umbrelor, dintr-un desen însuflețit de-al lui Walt Disney.

Iată-l : cu cărare la mijloc, care despică un păr de vanilie ; frunte îngustă — adevărată fițuică frontală ; nas săltat, cu cogeamite nări veșnic în adulmecare ; ochi de arici și gură batracian elastică, domnia-sa din cap pînă-n picioare se numește *Pykomar*. Ghici, ciupercă, ce-i ?

Spun unii că *Pykomar* s-ar numi *Costin Păun*. O fi, dar nu cred. Costin Păun e un nume cu părinți și alte tradiții, pe cîtă vreme *Pykomar* începe numai cu el — abiografic — într-un salt extravagant care-l aduce pe ring așa cum Mickey Mouse se-mproașcă pe ecranul ficțiunilor.

Și unul și altul n-au astîmpăr și gesticulează. Pe unu-l știți, pe cestălalt, iată-l. Răsare între cele patru corzi ca adus de-o trapă, surîde hlizit, se oprește sub acreele de tinichea a reflectorului și întinde palmele astupînd c-un fel de parodiantă binecuvîntare gura mulțimii murmurătoare.

Apoi, cam legănîndu-se ca un bătut de vînturi, zice :

— Bolting Costică, 56 kg.

Zice și arată.

Mulțimea șuieră, aplaudă, cîrîie și huruie din clonț și din picioare. Bolting Costică face o reverență. Palma lui Pykomar îl trimite la loc să cadă cloșcă pe scaunul suprem.

— Kid Nae, 58 kg.

Mulțimea huiđuie, tună și aplaudă. Kid Nae dă din cap ca o fecioară de lămîiță. Palma lui Pykomar îl concediază.

Încep pregătirile. Spațiul vital al boxului e numai fumegare și zvoană. Un fel de ceață hăulitoare crește din mulțimea care așteaptă ciocnirea celor potcoviți cu mânuși.

— A-ten-țiune !

Cu palmele pilnie la gură, Pykomar își sloboade glasul în patru părți. Vorbele lui au intensitatea sirenelor — pe timp de ceață — și dimensiunea turnurilor.

Pykomar e unul dintre rarii cuvîntători care pot vorbi cu omul devenit mulțime — fără să fie orator. Sau, dacă vreți, Pykomar e un Cicero al urletului, o preistorie a oratoriei. Mulțimea îl consultă și înțelege.

Lupta începe, se leagă, se-ncinge. Mulțimea crește mitologic spre ringul luminat de focuri încrucișate, în care două trupuri dezlănțuite sînt ca două mori care se macină una pe alta.

Făina e cu sînge și sudoare, abjectă pentru unii — liricii, superbă pentru alții — epicii marginali. La capătul reprizelor, Pykomar răsare din nou — epilogant — glăsuind rezultatul. Vorbele lui, de cele mai multe ori, sînt huiđuite, dar și *auzite*.

Apoi mulțimea pleacă îmbulzită, oarecum istovită de ea însăși, iar Pykomar...

Credeam pînă acum — îmi dau cuvîntul de mincinos — că în acea clipă Pykomar dispăre ca și Mickey Mouse, mistuindu-se odată cu dezagregarea individuală a mulțimii și cu eclipsa ringului stins...

Ci iată că nu-i așa. Pykomar s-a prelungit dincolo de ring — ecranul ficțiunii sale — răsărind printre noi cu o carte : aceasta.

Cucurigu, boieri mari,
Dați punguța cu doi bani.

Cumpărați, oameni buni ai ringurilor și ai băncilor împrejmuitoare, această carte în care, cu pasiune și pietate, Pykomar a adunat frunzele de aur și de sînge ale pădurii cu pumni, care e boxul.

DRUM BUN :

Îndeobște, prefața e rudă piezișă a darabanei și trompetei, adică zgomot tipărit și iscălit în fruntea unei cărți al cărei autor, flămînd de notorietate, pe cît temător de anonim, recurge cu speranță la aritmetica „unde-s doi puterea crește“. Dar aceste rînduri spontane nu sînt o prefață, ci, mai curînd, într-alt fel, gestul de-a ridica o lampă cu aur de-acasă, în urma tinereții care-și începe drumul. Căci Dinu Pillat, cu toată a lui nevîrstnicie, e un vechi prieten al lămpii mele și, dacă nu mă înșel, drumul de teme al proaspătului pelerin e literatura.

*

Dar ce-o fi oare literatura ?

Domnia-ta, cetitorule, care ai buchisit atîtea cărți de și despre, vei fi știind, desigur, cît trebuie, ca să ridici din umeri la auzul întrebării de prisos. Căci iată că unul ca mine, oleacă de condeier, parcă nu se dumirește în-destul.

Să socotim, așadar, băbește, pe degetele noastre, fără să ne îmbulzim la hocus-pocus-ul tablei de înmulțire.

Ești copil : cum a lăsat Domnul. Te joci cu alții asemenea, de-o șchioapă și de-un salt.

Îndrăznesc să-ți atrag atenția, cetitorule, că plozii se joacă de-a orice, numai de-a joaca nu. Asta e ispravă de om mare ; numai unul de-acela poate lua în deșert sfințenia joacei.

Domnia-sa copilul nu e niciodată mai cu tragere de inimă serios decît atunci cînd zburdă.

Ca să călărească, cogeamite omul are nevoie logică de un cal, iar ca să călătorească, hăt unde va, nu se poate lipsi de roțile unui tren. Dar și călare și în tren, omul mare rămîne tot cu cele două picioare ale sufletului de-acasă, întrucîtva călăreț și întrucîtva călător, iar deseori abia călăreț și abia călător.

Pe cîtă vreme copilul încălecat pe un băț e însăși călăria, numai contopirea cal și călăreț și nimic altceva.

Transfigurarea copilului prin joacă e absolută.

Omul mare s-a argumentat categoric : Mă îndoiesc, deci cuget ; cuget, deci sînt.

Copilul s-ar putea defini astfel : Mă joc, deci trăiesc ; trăiesc, deci sînt copil. Sic ! Cel mai substanțial exponent al definiției rămîne finalul : „sic !“

Dacă te joci — astfel — cu alți copii, într-o uitare de tine atît de perfectă, încît, dacă ai fi ce nu ești, ai exclama : „sînt fericit !“ Numai că fluența pură a copilului nu cunoaște trezia patetică a unui astfel de cuvînt.

Te joci deplin, cînd iată că simți din senin că s-a făcut în minte un fel de oprire întrebătoare. Vezi deodată că te joci. Deci nu te mai joci ca pînă atunci, fiindcă, știind că te joci, te-ai desprins din raiul absolut, devenind marginal jocului, oarecum spectator.

Și nu o dată ți se întîmplă astfel de opriri ciudate în toiul fierbințelilor copilăriei. Parcă ai uitat ceva și te trudești să-ți aduci aminte, ca un moșneag care-și dibuie amintirile, deși, altminteri, clipele ți-s atît de sprintene, încît parcă trăiești numai în fecioria viitorului.

Nu știu cine nu te lasă în pace să fii copil, cine te strigă dinlăuntru, dîndu-ți ciuliri de căprioară, îngîndurîndu-te, neliniștindu-te, făcîndu-te să te pipăi ca într-o întîlnire cu cele din oglindă. Dar simți lămurit, în astfel de clipe, că nu ești tocmai ca ceilalți copii.

— Ce ai ? Ce-ai pățit ?, te iscodesc unii și alții, văzîndu-te ca pe un ceas oprit.

— Nimic !

Ce alt răspuns poți da, copil, la astfel de întrebare.

„Nimic“ e cel dintîi nume al tainei și poate că și cel din urmă.

Astfel, cu una, cu alta, și puțin cite puțin, te grăbești să crești stîngaci în înălțimea vrstei ; mai ai și ceva coșuri pe față, o răgușeală dospită în glas, peceti de sînge pe obraz, de cîte ori ești măsurat cu dinadins, și încă multe alte ponoase, care te fac cumplit vizibil și hidos concret tocmai atunci cînd ai vrea să fii ușor ca fumul și transparent ca ielele.

— Ce ai ?

— Nimic !

— O fi îndrăgostit ! spune eterna șoaptă cu floare și urzică deopotrivă.

Stai ca într-o odaie de spital, privind la ceilalți, fără dorința de-a fi altfel tînar.

Zilele babei sînt în tine ; numele lor e adolescența. Și ceea ce însemna în copilărie cîte o simplă oprire întrebătoare acuma se dilată apăsător, devenind pîndă. Pîndești viața prin cărți și, direct, prin cei din jurul tău și chiar prin tine.

Și timpul trece sterp și cenușiu.

Dacă nu ți-ar fi lene, te-ai sinucide. Oricum, te simți mult mai vecin cu moartea decît cu viața. Ești închis parcă între pereții umezi și între oglinzi verzui. Și ți-e dor, fără putere, de-o fereastră.

Pînă cînd, într-o zi, iată, o găsești în sfîrșit ; e caietul. Aprinzi atunci lampa — căci numai lampa e dimineata unei astfel de ferestre — deschizi caietul, scrii *Tinerețe ciudată* și începi să trăiești.

Căci literatura nu e altceva decît un drum spre viață al celor blestemați să nu-și găsească răsunetul pasului și umbra decît acolo.

Drum bun, Dinule !

„O POVESTE CU PITICI, GIZE MICI ȘI LICURICI“

Cu foarte rare excepții — în fruntea cărora e Cezar Petrescu — literatura românească pentru copii n-are nimic comun nici cu literatura, nici cu copilul.

Se vede totuși că această marfă (scumpă) se vinde, de vreme ce atîția impostori o fabrică și atîția naivi (părinții) o cumpără.

Meritul cel mai de căpetenie al cărții de față e acela de a încerca să depășească marfa.

E o carte de versuri, scrisă cu grație, poate cu prea multă grație poetică, în dauna fluentei epice : curcubeul e mai mare decît ploaia.

Dar, oricum, parfumul de flori naive, care doarme pe pragul acestei cărți, e mai bun pentru copil decît mirosul de clei comercial al celorlalte.

Lăsați copiii să vie la ea !

DU-TE CU EL, CETITORULE !

Îmi place titlul acestei cărți, direct, brusc, dominator ; e formula unei arestări literare a lectorului, dorită de toți autorii, nemărturisită de nici unul. Și mi-e simpatic și condeierul : are în toată ființa lui încordarea medie-vală a vânătorilor călări, c-un șoim pe umăr.

Stihuitor, prozator și dramaturg, desigur, gazetar, profesor, sportiv — firește, trainic la pahar, sprinten la taca și harnic la cîntec, Al. Raicu e un om — tînăr — care nu și-a găsit sațul astîmpărului. Patul și scaunul, aceste prefigurații ale scrisului, nu sînt instrumentele vieții sale. Scrisul lui Raicu, cel cu rimă, ca și cel fără, cel dichisit ca și cel izbucnit, nu e decît un umblet, mai de taină decît al trupului, dar umblet totuși, căci, iată, nu spune lectorului : „stai cu mine“, ca atîtea ambigue Dame cu Camelii ale scrisului, — ci *Hai cu mine*.

Hai, dar încotro ?

Nu întreba, iubite cetitor. Du-te cu el ! Nu-ți pară rău să mergi alături de-un om tînăr. Umbra propriei tale tinereți te va ajunge din urmă, însoțindu-ți inima.

DE VORBĂ CU I. VALERIAN

DEBUTUL MEU. G. IBRĂILEANU. CUIERUL
„VIEȚII ROMĂNEȘTI“. IMAGISMUL.
NOUL ROMAN.

O curte largă, moldovenească, scaldată de un soare prietenos. Un copil sprinten aleargă cu cercul pînă în fundul grădinii. Aici s-a oprit surprins : Într-un pom, un stol de vrăbii fac multă gălăgie. Cu mîinile la spate, privește un răstimp norodul păsăresc, apoi, deodată, zvîrr... a aruncat o piatră. Vrăbiile s-au împrăștiat ca un pumn de cenușă în vînt.

Prima metaforă.

Anii au trecut, îmbogățind experiența adolescentului. Pe copil l-a chemat Ionel sau Dănuț. Prietenii l-au poreclit „Metaforel“... pentru că a izbutit să umple un sipet întreg cu metafore. Autorul, bun la suflet, ar dărui bucuros jumătate poezilor care au nevoie.

Astfel au luat naștere Jucării pentru Lily publicate în însemnări literare.

CORBII

Craaa... Craaa...

Astă-vară, mi-aduc aminte, ascultam glasurile soprane ale greierilor : Cri-cri, cri-cri...

Acum însă pare că ascult greierii baritoni ai gerului.

MELCUL

La picioarele unui copac, pare statuia înghețată a semnului de întrebare.

Fulgii se îndărătnicesc să-i cadă pe cap. Dinlăuntru, șoptește : „Analfabeților, punctul se pune dedesubt !”

RĂTUȘTELE

Dintr-un capăt al ogrăzii pînă în celălalt, trec grăbite cu aripile desfăcute, clătîindu-și trupurile : „Noi sîntem balanțe delicate. Un fulg pe-o aripă, doi pe cealaltă, și echilibrul e cîntit”. Și se pierd în fundul ogrăzii, păstrînd în ele taina greutateii unui fulg.

CURCILE

Cu capetele ascunse sub aripi, par capete de marmură, desfigurate, căzute de pe soclu în omăt.

Tocmai curcile să deștepte această imagine !

DEBUTUL MEU

Eram în clasa IV-a de liceu. Ca profesor de limba română, îl aveam pe Calistrat Hogaș. Într-o zi, ne dă să facem o compoziție cu subiect liber. Eram pe atunci pasionat patinator. Manuscrisele mele le scriam cu ascuțișul patinei pe gheață.

Deci, întorcîndu-mă acasă, rog pe mama să-mi facă lucrarea cerută. Mama mi-a făcut o compoziție cu titlul : *Babeta*. În ora de română am cetit bucata cu glas tare, iar profesorul Hogaș a fost atît de încîntat de talentul meu, încît mi-a prezis o strălucită carieră literară. Am căpătat nota zece și am fost încîntat de debutul literar al... mamei mele.

Toată ființa lui Calistrat Hogaș degaja acea veselie robustă care se găsește în scrisul lui. Vorbea de munți

cu patimă, cum ar vorbi alții de femei. Este cel mai mare scriitor descriptiv al nostru. Într-o discuție avută cu d-l Ibrăileanu, Caragiale, atît de zgîrcit în laude, a mărturisit că-l apreciază foarte mult.

G. IBRĂILEANU

Înainte de a vorbi de mine, țin să vorbesc despre omul care pentru scriitorii ieșeni este un mare prieten și îndrumător. Cred că ai înțeles : d-l G. Ibrăileanu. Pentru mine este cel mai fermecător reprezentant al trecutei generații cu care am venit în contact. Ai impresia că stai de vorbă cu un camarad mai experimentat, cu sufletul mereu tînăr și elastic, gata să primească orice noutate. Acuzarea cu țărănismul care i se aduce de detractori este falsă în întregime. Dacă d-l Ibrăileanu ar fi fost convins că singura literatură este aceea a mediului țărănesc, cum ar fi putut să ne încurajeze de la început, încă de cînd eram niște mormoloci, pe mine și pe Al. Philippide. Pentru perspicacitatea d-lui G. Ibrăileanu îți mărturisesc că am o reală admirație.

Cînd, acum cîțiva ani, la *Insemnări literare*, am publicat *Jucăriile pentru Lily*, mulți mi-au prezis o curîndă istovire. Singur, d. Ibrăileanu a susținut că voi face roman, pentru că metaforele mele erau o încercare de apropiere către realitatea pe care căutam s-o absorb prin toți porii.

D-l G. Ibrăileanu, înainte ca criticii noștri să fi avut cea mai mică idee, într-o convorbire particulară avută cu mine și alții care-l frecventam, ne-a anunțat că în balanța literaturii europene, dacă pînă acuma Tolstoi și Dostoevski făceau echilibrul imposibil, a apărut Marcel Proust care restabilește echilibrul.

Un studiu despre Turgheniev, despre care presa străină s-a pronunțat elogios, a fost făcut cu multă finețe de același Ibrăileanu pe care detractorii îl fac profet hirsut al mămăligii și opincii. El n-are canoane literare ca M. Dragomirescu. În materie de artă admite numai talentul. Dacă nu răspunde tuturor acelora care-l bîrfesc, aceasta

se datorește fobiei de microbi. D. Ibrăileanu umblă totdeauna cu o sticlută cu alcool în buzunar și de câte ori dă mâna cu o personaj suspect se dezinfectează. Cum în polemici nu poate scoate sticluta, preferă să nu dea mâna cu nimeni și să întoarcă spatele.

Acei care pretind că este un scriitor sterp probabil că nu cetesc regulat *Viața românească*. D-l G. Ibrăileanu nu trăiește în vitrină ca d-l M. Dragomirescu. Activitatea d-lui M. Dragomirescu o putem asemui cu gesturile hazlii pe care le produc acei arapi automați care fac reclamă în vitrinele magazinelor.

CUIERUL „VIEȚII ROMÂNEȘTI“

La „Viața românească“ nu există propriu-zis un cerc literar, cu atât mai puțin faimoasa sinagogă obscură unde rabini haini oficiază liturghii lugubre.

Este o cameră albă, cu o masă lungă acoperită cu mușama și plină de manuscrise. Cei care se strâng acolo nu înjură pe nimeni, nu invidiază pe nimeni.

Ca să nu mai vorbesc de persoane, îi voi descrie după cuier. Îndeosebi, zărești atârnată pălăria de romantice dimensiuni a d-lui G. Ibrăileanu, sub care, în loc de spadă, întâlnești o pașnică umbrelă. Alături, se află pelerina amplă ca bolta unui castan a d-lui M. Sadoveanu. Mai vezi și paltonul d-lui Octav Botez, cu buzunarele pline de cărți ca o bibliotecă ambulantă, iar dedesubt, galoșii, căci Iașul este un oraș umed îndeobște, iar cărturarii sînt sensibili la răceală. Apare, în sfîrșit, geanta d-lui Demostene Botez, atât de dilatată, încît s-ar zice că conține manuscrisul *Comediei umane*. În realitate, e plină de dosare comerciale, căci poetul *Duminicilor* numai duminica are răgaz să fie poet liric, iar în restul săptămîinii un prozaic avocat comercial.

Ultima modă vestimentară în acest cuier intelectual o aduce pălăria, bastonul și paltonul d-lui M. Ralea, căci d-sa, atât în revistă, cît și în cuier, recenzează ultimele noutăți europene. Cel care apare mai tîrziu ca toți este

d-l Axente Frunză, așa de distrat, încît are aerul uluit al omului care a nimerit într-o cameră străină.

Însă imediat se reculege : pune pălăria pe călămară, iar paltonul pe umerii primului colaborator de la masă.

Lipsește numai d-l M. Sevastos, al cărui cap e mai curînd de Sevastiță cu mustață postîșă.

În această adunare de oameni maturi, d-l Ionel Teodoreanu, în bluză rusească, trăgînd dintr-o țigară groasă, are aerul unui elev de liceu, tolerat în cancelaria profesorilor. D-sa reprezintă în redacția „Vieții românești“ literatura imberbă, după cum d. M. Ralea înfățișează critica imberbă.

IMAGISMUL

Unii scriitori și critici mi-au reproșat abuzul de imagini (metafore) și m-au îndemnat să urmez simplitatea marilor predecesori, pe care, evident, au numit-o : clasicism. Trebuie să facem o distincțiune : dacă un om care are numai o haină umblă răpănos, și altul se îmbracă, trebuie să-l dăm ca exemplu pe cel dintîi ? De ce atunci bogăția metaforelor mele să fie un cusur ? Peste cîtiva ani, cînd tumultul din mine se va așeza, prin efectul vârstei și al evoluției literare, voi ajunge și eu la o formulă de simplitate, proprie ființei mele. Se confundă mult astăzi lipsa de fast stilistic cu clasicismul. Părerea mea este că din punct de vedere al inventivității stilistice în generația noastră se găsesc temperamente superioare celor din trecuta generație. Cei cari condamnă bogățiile noastre să aștepte maturizarea talentului pentru a vedea dacă nu cumva vom ajunge cel puțin la o egalizare cu literatura precedentă.

Căci, să nu se uite, atunci cînd cutare reacționar literar se ridică în contra literaturii de azi opune opere de maturitate ale scriitorilor de ieri. Și aceștia, în tinerețe, au fost criticabili, cum sîntem noi, tinerii de azi, bătrînii scriitori de mîine. Probabil că și noi, în minile reacționarilor de mîine, vom fi dați de model și vom servi la stăvilirea exuberanței talentelor viitoare.

În ce privește părerea mea asupra secetei literare, socot această afirmație ca o prostie goală. Nu se poate pronunța nimeni dacă este secetă sau nu.

NOUL ROMAN

Consider *La Medeleni* mai mult o introducere în atmosfera volumelor care vor urma. Aici am schițat în treacăt temperamentul eroilor de mai târziu. În volumul II, *Drumuri*, acțiunea se desfășoară mai tumultuos. Este epoca adolescenței, studiată sub toate aspectele. Paralel cu impulsul sexual care, după cum se știe, are la această epocă maximă intensitate, dezvoltă și celelalte aptitudini, cum ar fi cele intelectuale, artistice, sociale etc. Astfel, eroul meu, Dănuț, pe lângă pornirea nestăvilită către dragoste, mai are și preocupării serioase pentru studiu și chiar pentru literatură. Ar fi greu să-ți descriu, chiar schematic, cuprinsul acestui roman. Dealtfel, este aproape tipărit și cred că îl vei putea ceti înaintea de Crăciun.

Cel care nu admite seceta literară probabil nu cunoaște seceta de idei. Deși începusem vorba la trei, se făcuse seară și noi tot nu sfârșisem. Imbrăcat în aceeași bluză rusească de catifea, autorul Medelenilor și al Uliței copilăriei fuma țigară după țigară. Timbrul simpatic, cu accent moldovenesc, aducea o savoare specială convorbirii noastre. Și poate că mai rămâneam mult timp, ascultând tiradele vioaie ale tovarășului meu, dacă geamantanul deschis din mijlocul odăii nu mi-ar fi amintit că stăpînul trebuie să plece la gară.

DE VORBĂ CU A. P. SAMSON

CALISTRAT HOGAȘ ȘI DEBUTUL MEU ÎN...
LITERATURĂ. „ZESTREA LUMII“. „VIATA
ROMÂNEASCĂ“ ȘI D-L IBRĂILEANU. MORALISTUL
DIN BACĂU. MIHAIL SADOVEANU ȘI PERSANUL.
PHILIPPIDE ȘI VIZITATORUL INOPORTUN.
CUM SCRIE IONEL TEODOREANU.

Iașul, aristocrat încă și astăzi și mîndru de trecutul său, e o cetate pe colină : străbați o stradă, două, și te trezești pe nesimțite pe un vîrf de munte parcă, la poalele căruia se desfășoară minunatul peisaj al unui oraș ce se odihnește...

Capitala Moldovei e într-o veșnică și iremediabilă stare de odihnă. S-ar părea că pe laurii unor vremi de muncă și de viață impetuoasă își filfîie indolent satisfacția un moștenitor leneș și mulțumit cu ceea ce are...

O trăsură mică, cît o celulă de închisoare, în care îți stîlcești corpul și-ți frîngi picioarele, trasă de un singur cal, urcă anevoios de-a lungul străzii pe care a stat odinioară Mihail Kogălniceanu. O luăm mai întîi pe Muzelor și apoi pe Vasile Conta.

La capătul ei, o răscruce la care se despart drumurile pămîntului : cîțiva metri de urcuș și ne aflăm în fața unei case de vechi gospodari moldoveni.

Sunetele patefonului și veselie gălăgioasă din salonul cu geamuri la stradă ajung pînă afară.

E Sfîntul Ion, ziua lui „Ionel“, și prietenii au venit să-i dorească cele bune.

„Cînd ai sosit?“ mă întîmpină d-l Teodoreanu.

„Azi-dimîneață. Și am căzut cu interviul tocmai de ziua dumneavoastră.“

„Numai bine ! Păi să vedem, să-l facem...“

Intrăm în odaia de lucru. Un birouaș mic, cu rechi-

zite de scris în cea mai perfectă orînduială. Aici și-au căpătat poate ființă pe hîrtie și Monica, și Olgața, și Andy...

D-l Ionel Teodoreanu e exuberant și plin de vervă. Poartă o flanelă de sportmen, albă, spumoasă, cu gulerul răsfrînt, rotund : evocă în jurul său aspectul unui munte acoperit de zăpadă, din vârful căruia e gata să dea drumul săniuței...

Mi-l amintesc, ca un contrast, la măsura sprijinită de un stîlp, în librăria „Cărții românești“ din capitală. Cînd semna Balul mascat și cînd îl acopereau privirile curioase și galeșe ale numeroaselor sale cetitoare.

„Cum vă numiți, domnișoară ?“

„Cleo. Dar vă rog să-mi mai scrieți ceva !“

Și scriitorul, într-o continuă frămîntare de creier, într-o nesfîrșită risipire a fanteziei, sub presiunea unui ochi și a unei așteptări, așternea fiecărui cetitor și fiecărei cetitoare o altă amintire. Aici, la Iași, în casa din ulița Kogălniceanu, cufundată în tăcere, aproape de cer, d-l Ionel Teodoreanu e cu totul altul. E mai tînăr. Cufundat sculptural în fotoliu, își fixează capul pe spate, își frămîntă buzele și privește cu reflexe de pupilă în țesătura imaginară a trecutului și a ideilor.

D-sa scrie mult și vorbește tot atît de mult. E neas-tîmpărul minții, explozia și revărsarea vorbeii. Aici, la Iași, e creatorul.

Ionel Teodoreanu e printre primii romancierii ai vremii. Alături de Sadoveanu, e romancierul prin excelență al societății moldovenești. Aceasta e și tema Medelenilor și a Balului mascat : descrierea și explicarea societății burgheze a Moldovei, cu tipurile ei de provinciali, cu calitățile și defectele ei — acestea din urmă sînt mult mai numeroase —, cu darurile ei de a iscodi gîndurile și a ucide energia.

Atmosfera provincială e, pentru oamenii cu avînt de suflet și cu spiritul vioi, prilej de neconținută luptă. O luptă cu un mediu anemic ce vrea să te anemieze și pe tine, și din care de cele mai multe ori ieși învins. Andy Danielescu e un învins, și Iașul, învingătorul.

D-l Teodoreanu nu mai are nici un cuvînt bun pentru orașul în care trăiește și pe care totuși nu-l va părăsi.

Iașul se sprijină pentru domnia-sa pe un merit fictiv.

A trecut vremea „Junimii“ și chiar a „Vieții românești“. Tot ce-i bun s-a îndreptat spre capitala în care autorul Medelenilor a putut observa o viață spirituală intensă și un public cunoscător în ale literaturii și artei.

La București, crede d. Teodoreanu, există într-adevăr o mișcare culturală și un public care îi aparține.

Orașul colinelor însă există, ca viață intelectuală, numai prin cîțiva oameni izolați, ce-și consacră restul anilor unor opere definitive : bătrînul Philippide, cel care bea dimineața o halbă cu cafea neagră și-și împarte vremea între Universitate și masa de lucru, acopere paginile unui vast studiu de filologie. D-l Ibrăileanu s-a refugiat în poezia lui Eminescu. Nici o acțiune a mulțimii, nici o zvîcnire de pasiuni spirituale în viața cotidiană a Iașului.

Între Medeleni și Bal mascat, între galeria adolescenței și psihologia provincială, d-l Teodoreanu a încercat o evadare romantică în Turnul Milenei.

Mi-a răspuns zîmbitor, dar sincer, că e cartea la care ține cel mai mult și în care a pus cele mai multe frumuseți de stil.

D-l Teodoreanu se socotește nedreptățit cînd i se reproșează abundența de metafore risipită în romanele d-sale. Și se îndignează mai cu seamă cînd vede cine i-o reproșează.

„Să mi-o spună un André Gide sau un Arghezi. Dar oamenii săraci ca o surcică și care aleargă trei zile pînă găsesc o metaforă ?“

Lăsăm pe seama cititorilor să judece dreptatea d-lui Teodoreanu. Și tot la aprecierea lor lăsăm și legitimitatea preferinței d-sale pentru Turnul Milenei.

În ceea ce ne privește, rămînem la vechea noastră dragoste : Medelenii. Primul roman, prima valoare...

— Sînt născut la Iași. Bunicul meu era Gavril Muzicescu. Am avut în familie aproape numai magistrați și avocați.

Singura particularitate a copilăriei mele, care ar avea o înfrîurire asupra scrisului meu, e împrejurarea că, de mic copil, de la vîrsta de 7 ani, am fost crescut de un unchi, Laurențiu Teodoreanu, cu care am plecat la Bu-

curești cităva vreme, patru sau cinci ani. Până la venirea în Iași, unde am sfârșit cursul superior liceal, am trăit în mediul bucureștean, ceea ce mi-a dat posibilitatea să am, poate de mic copil, o viziune mai justă a mediului social moldovenesc, prin contrast cu mediul bucureștean, cu mediul valah, și la a cărui viață am participat ca actor și nu ca spectator, cunoscînd-o pe dinăuntru și nu pe din afară. Până la vîrsta de paisprezece ani am avut o viață în care a dominat sportul: tenisul, călăria, patinajul, sketingul, *foot-ball*-ul. Tot cam pe la paisprezece ani am început să citesc. Să citesc mult de tot, fiind elev al „Liceului-Internat” din Iași, un mediu cu desăvîrșire excepțional pentru cultură. Biblioteca literară a acestui liceu, încă de la acea epocă, avea volumele cele mai interesante și mai noi: *La vie littéraire* a lui Anatole France, *Propos littéraires* a lui Faguet, criticele lui Brunetière, criticele și *En marge des vieux livres* ale lui Jules Lemaitre, precum și versurile lui Verlaine, Baudelaire, Francis Jammes, Moréas și alții.

Volumele circulau din mîină în mîină și ele făceau obiectul unor discuții aprinse între elevii liceului, din acest punct de vedere cu adevărat excepțional în acele vremuri.

În clasa a patra de liceu am descoperit întîmplător că aș avea vocațiune de scriitor, în următoarea noștimă împrejurare:

CALISTRAT HOGAȘ ȘI DEBUTUL MEU

Profesor de limbă română îl aveam pe Calistrat Hogaș. Într-un rînd ne-a dat o teză trimestrială, să descriem fosforescența mării, reproducînd din memorie trăsăturile care ne-au impresionat mai mult, dintr-o descriere a acestui fenomen, făcută — dacă nu mă înșel — de Flammarion. Cetisem bucata pe care trebuia s-o reproducem, însă, pentru prima oară, pornind de la sugestiile pe care mi le dădea această descriere a lui Flammarion, am încercat să văd eu singur, cu ochii mei, fenomenul de care era vorba. Consecințele acestui efort, datorită

căruia îmi confruntam pentru prima oară imaginația mea lăuntrică cu expresia ei verbală, au fost că am înșirat pe două pagini de caiet, cu scris mărunt, vreo optzeci sau o sută de metafore prin care căutam să redau cît mai fulgurant, mai plastic, fosforescența mării.

La lecția următoare, Hogaș a intrat în clasă cu teancul de teze într-o mîină și cu o teză separată în cealaltă mîină. S-a așezat liniștit la catedră și, filfind în aer teza singulară, a exclamat congestionat:

„Cine-i porcul care se numește Ionel Teodoreanu?”
Î-am răspuns atunci, ridicîndu-mă din bancă:

„Nu mă numesc decît Ionel Teodoreanu.”

„Ești un porc totuși fiindcă debutezi în literatură cu un plagiat.”

Iar după o mică pauză:

„Ia să-mi spui acum, băiețele, de unde ai furat imaginile astea?”

Aș putea spune că acesta a fost debutul meu în literatură. Belșugul imaginației mele, pe care abia acum îl descoperisem eu însumi, a fost socotit de scriitorul Calistrat Hogaș ca un furt literar. De la această epocă și pînă la șaisprezece ani am umplut un sac întreg cu caiete de toate mărimile pe paginile cărora sînt consemnate mii de metafore prin care căutam să exprim absolut tot ce vedeam. Aveam de pildă un caiet de 100 de pagini intitulat *Zestrea lunii*. În el sînt trecute exclusiv metafore prin care am căutat să exprim toate formele și fiziomiile acestui satelit al pămîntului.

În acest timp, concomitent cu o felurită activitate exclusiv metaforistică, care devine mijlocul cel mai simplu, cel mai direct de exprimare, începeam să înregistrez toate realitățile din jurul meu, în legătură mai ales cu viața omenească, purtînd asupra lor judecăți mai degrabă amare decît optimiste. Judecăți pe care, în literatura publicată de mine pînă acum, nu le-am exprimat decît fragmentar, în *Medeleni*, de exemplu, și mai sistematic în ultimul meu roman, *Bal mascat*.

În publicistică am debutat la revista-pamflet *Hiena*, unde am publicat grupuri de metafore din sacii mei. Apoi am scris la *Însemnări literare*, revista care apărea la Iași

după război, la *Viața românească*, unde am publicat primul volum din *Medeleni*, iar în timpul din urmă foarte rar în reviste și mai mult în volum.

„VIAȚA ROMÂNEASCĂ“ ȘI D-L IBRĂILEANU

— Fiindcă ați vorbit de *Viața românească*, socotiți că influența ei e aceeași ca și înainte?

— Pentru mine, unul, care am asistat la a doua epocă a *Vieții românești*, această publicație, în vremea imediat următoare păcii, însemnează exclusiv d-l G. Ibrăileanu. Marele public nu cunoaște din activitatea d-lui G. Ibrăileanu la *Viața românească* decât cronicile și recenziile semnate de d-sa. Eu însă, care am trăit în intimitatea acestei reviste, știu că atîta timp cît *Viața românească* a fost un fel de curte de casație literară a țării românești acest prestigiu și l-a datorat numai d-lui Ibrăileanu care a însuflețit-o, știind să adune în jurul ei colaborări omogene, știind să termine și să îndeplinească polemici noi și inteligente, să fie pe rînd alimentator al tuturor rubricilor ale acestei reviste, fără să-și pună totdeauna iscălitura. D-l Ibrăileanu, la *Viața românească*, a fost un fel de om-orchestra. Cu alte cuvinte, a știut să cînte el singur și delaolaltă din toate instrumentele intelectuale. Totalizarea lor a dat ceea ce se cheamă o revistă. Astăzi, împrejurări străine de voința d-lui Ibrăileanu îl împiedică să mai fie ca pînă acuma animatorul direct al *Vieții românești*. Retras în cea mai strictă singurătate, d-sa a înțeles să-și închine maturitatea intelectuală la care a ajuns lui Mihail Eminescu.

D-l Ibrăileanu a scris despre poet singurele rînduri critice care, alături de ale lui Maiorescu, sînt vrednice de a fi alăturate numelui lui Eminescu.

De pildă, în ultimul număr al *Vieții românești*, d-l Ibrăileanu, cu o subtilitate pe care n-am întîlnit-o la nici unul dintre criticii noștri de azi, a realizat ceea ce pînă acum proclamase unanimitatea admiratorilor lui Eminescu: știm cu toții că Eminescu e un poet mare. Pentru mine, acest articol intitulat *Note asupra versului*

e cea mai de seamă producție critică de după război și mă mir că nimeni, dar absolut nimeni n-a semnalat importanța acestui omagiu, mult mai de seamă și mai durabil pentru Eminescu decît toate statuile care i s-au ridicat și i se ridică.

— *Despre Gîndirea și ideologia ei ce credeți?*

— Ideologia *Gîndirii*? Mi se pare o confecțiune cerebrală care suplinește o idee reală. E o atitudine novatoare necesară pentru cei grupați în jurul revistei, dar nu și existenței ei. În schimb, la prestigiul meritat în bună măsură al *Gîndirii* au contribuit cîteva reale talente.

O ȘEZĂTOARE LITERARĂ LA BACĂU

Și fiindcă e vorba de *Gîndirea* să-ți povestesc o întîmplare hazlie. Era în timpul cînd această revistă organiza șezători în diferite orașe ale țării. Într-o zi se anunță o asemenea șezătoare la Bacău. Eram anunțați că vor lua parte: Brătescu-Voinești, Sadoveanu, Pătrășcanu, Topîrcianu, Jean Bart, Ion Minulescu și alți cîțiva scriitori renumiți. Or, întîmplarea a făcut ca să nu ajungă la Bacău decît Cezar Petrescu, frații Al. O. și Ionel Teodoreanu, Ion Marin Sadoveanu.

Toți eram încă tineri și nu eram cunoscuți ca scriitori.

Seara, tocmai eram pe scenă și așteptam să se ridice cortina pentru ca să înceapă conferința. Cînd, deodată, apare un domn îmbrăcat în redingotă, cu Legiunea de Onoare pe piept și cu o figură de cioclu, urmat de alte cîteva persoane cu mutre foarte sinistre. Domnul în redingotă ne ține următorul discurs:

„Domnilor, e foarte urît ca dumneavoastră, oameni tineri, să vă începeți cariera cu ceea ce nu pot numi decît o înșelăciune. Ne anunțați pe afiș pe cei mai mari scriitori ai țării românești, vine tot Bacăul să-i vadă și să-i aclame, și în locul lor apăreți dumneavoastră, care-ți fi tineri de talent, dar pe care nu vă cunoaște nimeni.“

Această apostrofă dîndărătul cortinei fusese auzită și în sală. De aici, se formează atunci un al doilea grup de delegați ai opiniei publice care vin la noi pe scenă, cerîndu-ne să ținem mai departe șezătoarea. Ne hotărîm să începem.

Dar Cezar Petrescu m-a însărcinat pe mine să iau primul contact cu publicul și să îmblinzesc oarecum fiarele. Lecturile noastre au provocat un succes cum nu cred ca literatura să fi izbutit să-l provoace în vreun auditoriu provincial. Consecințele acestei șezători au fost cu adevărat humoristice: personajul în redingotă neagră care ne admonestase la adăpostul cortinei era președintele unei asociații culturale din Bacău, om de o virtute proverbială, care în viața lui nu intrase într-o crîșmă și nu făcuse un chef.

Or, în timpul șezătorii, indignarea lui inițială se transformase într-un entuziasm atît de generos, încît, nesatisfăcut de aplauzele și aclamațiile la care colabora impetuos, ne-a însoțit la băcăuana circiumă unde ne-am dus să prăznuim triumful.

În sunetele specific provinciale ale unui taraf de lăutari, am băut pînă dimineată. Cel mai beat dintre noi toți era virtuosul președinte al societății culturale. Cu lăutarii în trăsură, de la crîșmă, ne-a condus la gară, unde, beat mort, c-o sticlă într-o mînă și cu scripca lăutarului într-alta, în uluirea personalului ceferist ce-i cunoștea virtutea, plîngea cu hohote că nu vrem să-l luăm și pe el la celelalte șezători, el care, fără de noi, rămîne orfan la Bacău...

Rămăsesem la viața mea de liceu, dacă nu mă înșel, continuă d-l Teodoreanu, după evocarea acestei nostime șezători din urbea Bacăului.

Am terminat liceul la Internatul „Negruzzi“ din Iași. M-am înscris la facultate și mi-am luat licența în Drept. Am ales ca ocupație avocatura pe care o practic și astăzi. Mă vei întreba dacă există vreo legătură între această profesiune și creația literară. Îți voi răspunde că avocatura, și avocatura penală în special, pe care o practic mai ales, este un bun antrenament pentru literatură. Nu numai pentru că te confruntă cu aspectele de culise ale vieții, cu dramele cele mai abjecte, în care vezi adevărate plăci radiografice ale acestei vieți și nu cromolitografii, dar și din pricină că avocatura îți solicită ceea ce numesc eu minciună estetică, adică acea muncă creatoare care

constă în născocirea unor versiuni narative ale unor fapte — aceasta în Drept se numește a interpreta — pe care impunîndu-le judecătorilor ca mai verosimile, mai credibile decît realitatea consemnată în actele acuzatoare, să obții achitarea. Din acest punct de vedere, avocatura penală cred că este un bun antrenor pentru creațiunea literară, fiindcă mereu îți solicită inventivitatea, silindu-te să construiești ficțiuni susceptibile de a răstălmăci adevărul, impunîndu-le în locu-i.

CU MIHAIL SADOVEANU LA CONSTANTINOPOL

Puțin timp dintr-un an evadez din viața de muncă cotidiană a Iașului și plec spre alte meleaguri.

Astă-vară, de exemplu, d-l Sadoveanu, care terminase *Zodia Cancerului* și în care două capitole se petrec la Constantinopol, mi-a propus să facem o călătorie spre fosta capitală a Turciei. Am plecat împreună: d-l Sadoveanu, eu și soția mea.

Dimineată, luam tocmai masa, cînd vaporul a intrat în Bosfor. Nevastă-mea lăsă masa neisprăvită și se sui pe punte ca să vadă mai bine intrarea în strîmtoare. Acolo un grup de domnișoare de la Educația fizică care făceau o excursie la Constantinopol, vorbeau între ele, spunînd că au auzit că pe vapor sînt scriitorii Sadoveanu și Ionel Teodoreanu. Își exprimau toate regretul că n-au putut să ne vadă și să ne cunoască. Nevastă-mea s-a amestecat atunci în vorbă și le-a spus că d-nii Sadoveanu și Teodoreanu sînt într-adevăr pe vapor. Că d-l Sadoveanu e un om înalt, voinic, rotund, cu o vastă pelerină și o pălărie și mai vastă, și că d-l Teodoreanu e un tînăr cu figură copilărească și cu părul totdeauna zburlit.

„Acum îi veți cunoaște.“

Între timp, veniram și noi. Am fost, într-adevăr, recunoscuți. După o cerere gălăgioasă de fotografii și autografe, ne-am văzut înconjurați de toate părțile cu aparate fotografice și cu zimbete malițioase.

Și am văzut cu această ocazie ce înseamnă să fii popular. În legătură cu d-l Sadoveanu, îmi amintesc și o scenă petrecută într-un bazar. La Constantinopol, ne-am

duș toți trei la bazarul persanului Ibrahim-Lala-Irana, care avea lucruri remarcabile.

Mai entuziaști și mai naivi, nevastă-mea și cu mine am debutat în cumpărături dind, natural, prețuri exagerat de mari. D-l Sadoveanu, punându-și ochii pe niște miniaturi persane, s-a hotărât să-l întrebe pe Ibrahim: „Caci para?” (Cite parale?), așezându-se pe scaun în fața teighelei. Persanul îi răspunse:

„20 lire.”

D-l Sadoveanu, la acest răspuns, oferi foarte calm:

„3 lire.”

Soția mea și cu mine stam în picioare și așteptam plecarea. Au trecut vreo 20 de minute în care timp d-l Sadoveanu se uita la miniaturi, iar noi ne uitam când la d-l Sadoveanu, când la Ibrahim-Lala-Irana. Văzind că această poveste putea să mai dureze, am plecat din bazar, lăsând pe d-l Sadoveanu uitându-se la miniaturi și pe persan uitându-se la d-l Sadoveanu. Era tocmai ora de închidere a bazarului. Eram obligați să plecăm. Acum s-a petrecut minunea. D-l Sadoveanu a scos foarte calm trei lire, le-a pus pe teighea, a luat cele trei miniaturi, le-a pus în buzunar, fără ca persanul, magnetizat, să spună nimic și a plecat. Ibrahim-Lala văzuse, desigur, în viața sa și mai ales în bazar oameni care se tirguiesc cu frenezie, care-și smulg părul, având adevărate accese de epilepsie în fața unui preț ce nu le convine, oameni în stare să vorbească trei ceasuri ca să reducă un preț de o liră cu cițiva piaștri. Dar un om care să ofere un preț atât de disproportionat, 3 lire față de 20, și care să tacă atita timp așteptând rezultatul, nu mai văzuse persanul de când era în bazar.

Iată cum moldoveanul Sadoveanu a învins prin placiditatea sa pe cel mai iscusit negustor care e persanul prin definiție.

SĂ VII PESTE ZECE ANI

Să-ți mai povestesc o întâmplare nostimă și caracteristică pentru un moldovean. Sintem doar în lumea moldovenilor. Bătrînul savant Philippide de ani de zile lucrează la o operă fundamentală de filologie. Viața lui e

împărțită între orele de curs la Universitate și orele de lucru în birou. Nu face vizite și nici nu primește. Viața sa n-are nici un fel de contingentă cu viața unui orășan.

Într-o zi, întâmplarea face ca un cărturar din București, mare admirator al savantului, să vină la Iași și să se ducă să-i facă o vizită. Sună la ușă, așteaptă, așteaptă, în sfârșit, ușa se deschide și apare un om mic, dar viguros, cu bucle albe îmbelșugate, cu sprîncenele stufoase, tot albe, care îndreaptă o privire căutătoare și cruntă spre vizitator. Acesta se prezintă și bătrînul Philippide, cu aer ursuz și nedumerit, îl întreabă:

„Și ce vrei de la mine?”

Vizitatorul răspunse:

„Păi am venit să vă fac o vizită, domnule profesor.”

„Vizită, vizită! Vino altădată, domnule! Acum sint ocupat.”

„Cînd să vin, domnule profesor?”

D-l Philippide se scarpină în cap, socotindu-se cît mai are pînă să-și termine opera de la care fusese întrerupt, și după un calcul de cîteva secunde răspunde:

„Peste vreo zece ani, domnule!”

FIZIONOMIA SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

Odată cu amînarea peste zece ani a domnului Philippide, am părăsit acest domeniu anecdotic atît de interesant și am adus discuția la probleme mai serioase. Conșumarăm cîteva cafele și golisem o cutie întregă de țigări. D-l Teodoreanu e un pasionat fumător. Rotocoalele de fum sînt, pare-se, aerul pe care ideile au nevoie să-l respire.

Îl întreb deci pe autorul Turnului Milenei (acesta îi face mai mare plăcere decît oricare alt volum) despre maniera sa de a crea și despre personagiile romanelor d-sale:

— Ceea ce am urmărit, îmi spune d-l Teodoreanu, a fost să descriu, pe cît posibil mai just și mai rece, fizionomia specială a societății moldovenesti în actuala societate românească. Dealtfel, cred că în această privință urmez același drum ca și prietenul meu Cezar Petrescu.

Scriitorul român, spre deosebire de scriitorul țărilor din apus, atunci când descrie tipurile sale, este nevoit să explice și mediul social din care acestea fac parte. Societatea noastră nu e pe deplin formată și mediile sociale nu sînt perfect definite. Din acest punct de vedere, scriitorii străini au avantajul unei economii.

Există doar două maniere de a crea. Sînt unii scriitori care concep dintîi subiectul și apoi personagiile. Sistemul e practicat de romancierii francezi, conceperea subiectului e urmată de conceperea personajilor. Subiectul devine în acest caz o problemă confecționată cerebral, avînd caracterul unei ecuații pe care romancierul urmează s-o rezolve. Personagiile nu sînt altceva decît niște creații menite să ilustreze o acțiune care nu este rezultatul psihologilor lor, a voinței lor, a vieții lor, cu alte cuvinte, ci a voinței creatorului acestui conflict care a precedat nașterea lor. În această ipoteză, personagiile vor avea un deficit de viață. Avantajul acestui procedeu este perfecțiunea compoziției, o acțiune perfect dezvoltată, avînd un crescendo care stîrnește interesul lectorului și un final care dezleagă perfect problema pusă. Celălalt procedeu constă în a concepe mai întîi personagiile și a surprinde acțiunea (recte, subiectul romanului) care nu-i decît rezultatul conflictului dintre psihologiile lor.

Avantajul acestui gen de acțiune este că personajele vor avea un debit vital mai mare, o libertate de acțiune și o individualitate în stare să dea naștere la multe surprize. Prin aceasta, aceste personaje devin tot atît de diverse, tot atît de neprevăzute și complexe cum sînt și creațiunile lui Dumnezeu. Dezavantajul este, desigur, anarhia aparentă a compoziției...

DE VORBĂ CU N. CREVEDIA

De autorul Medelenilor ne leagă statornic amintirea celui portret 6 pe 4, pe care domnia-sa, cînd era în liceu, și-l va fi desfăcut de pe carnetul de identitate și l-a dat gazetelor să-l publice. Vi-l amintiți: un băiețandru frumos — de printr-a VI-a — cu blană la gît și cu frizură, pe cît de nedisciplinată, pe atît de adorabilă. Mult timp, l-am crezut un coleg cam de aceeași vîrstă cu noi și toți membrii societății literare de la „Sfîntul Sava” eram crunt de geloși cînd îl vedeam răsfățîndu-se între portretele unor Sadoveanu, Ibrăileanu, Topîrceanu, Demostene Botez ș.a.

L-am văzut mai tîrziu citînd la o șezătoare în capitală și atunci am avut impresia certă că trebuie să fie student, cu licența neluată, pe la Universitatea din Iași.

După ultima întrevvedere, vîrsta domnului Teodoreanu a rămas staționară la același punct, beau temps, iar domnia-sa, printr-un gest de feminitate, nu mi-a destăinuit-o, mi-a făcut însă o declarație senzațională: anume că are copii de 9 ani și, dacă nu i-aș fi văzut în carne și oase, aș fi crezut că și din asta face o cochetărie.

Am insistat într-adins asupra celor de mai sus, fiindcă dînsul s-a realizat la o vîrstă cînd alții cutreieră redacțiile cu poeziile în ghiozdan. Și am mai stăruit și pentru motivul că e, cum se știe, de o popularitate cum n-au avut-o la noi decît doi dictatori ai frumuseții: Leonard și Rudolf Valentino.

Am face însă o eroare gravă dacă am crede că marele sufragiu de care se bucură se datorește numai calităților domniei-sale fotogenice. Nu. Succesul enorm s-a produs în cursul apariției Medelenilor, acea grandioasă frescă în care, înmuind penelu-i prodigios pe-un șevalet încărcat de toate combinațiile coloristice, a zugrăvit cu vorbe, în tonuri însoarite, copilăria și adolescența. Nu voi uita niciodată gestul fiicei unui moșier când îmi arăta, teatral, o raclă aurită în care odihneau legate în piele și-n panglice seria Medelenilor, cu o inscripție deasupra: „Aici doarme copilăria mea“. De asemenea, cele două dudui care au vărsat lacrimi multe când au închis paginile în care Olgața era omorită de autor, și pe care lacrimi le-am cules într-o batistă și am arătat-o domnului Teodoreanu. În leagănele și în cataloagele grădinilor noastre de copii vei găsi acum foarte multe nume împrumutate de la Dănuș, Olgața, Monica.

Turnul Milenei și recentul Bal mascat, în care viscolul imagistic din celelalte volume nu mai bătea acum decît sub forma unei brize răcoroase, vădesc aceeași putere de evocare pe planuri întinse și multiple.

Pentru la toamnă, pregătește un roman, poate tot în serie — și care va îmbrățișa un mediu încă neexploatat. Inchipuți-vă ce va mai da încă la iveală domnul Teodoreanu, căci acum se consideră abia la începutul carierei.

*

Descinsesem în gara Iași după 16 ore de călătorie plină de riscuri din cauza apelor revărsate. O trăsură, mică aproape cît cărucioarele acelea cu care guvernantele duc copiii bogați la promenadă, m-a dus în Fundătura Buzdugan, la locuința domnilor frați Teodoreanu care trebuiau să-mi dea cheile cu care să descui porțile zăvorite ale scriitorilor cu domiciliul în capitala Moldovei. Primul pe care l-am vizitat a fost domnul G. Ibrăileanu, cel mai ascuțit spirit critic din cultura românească de azi, filozoful și restauratorul celui mai mare monument poetic ridicat în limba românească de augustul Eminescu.

*

Cînd am hotărît ceasul convorbirii, domnul I. Teodoreanu mă aștepta în camera lui Păstorel. Era îmbrăcat în faimoasa bluză rusească neagră și bine dispus.

A sărit ca un pui de cerb în mijlocul patului și și-a încrucisat picioarele :

— Dezideratele criticii dau de multe ori rezultate comice. Nu știu dacă dumneata cunoștri *L'Épithalame* de Jacques Chardonne. Ei bine, cînd a apărut, critica a spus : e o carte bună, dar e lucrată alandala ; trebuie purificată. Autorul a prelucrat volumul în sensul sugestiilor acestora. Aceeași critică a spus apoi că e o carte bună, dar lucrată... searbăd !

— Imi vorbești adineaori de Iași și cu oarecare nemulțumire.

— Capitala Moldovei e în plină decădere. E un adevărat exod al scriitorilor și intelectualilor ieșeni spre metropolă, spre București. După Unirea Principatelor, decăderea aceasta era de natură strict economică ; din punct de vedere intelectual, era o situație priitoare. Dovadă, mișcarea „Junimei“, mai apoi a „Vieții românești“ ș.a. Centrul de greutate politic mutîndu-se la București, oraș ce dă loc de-acum la o desfășurare de viață balzaciană, Iașul s-a purificat treptat de toate energiile. În ultimul timp, a devenit un fel de bilci, un fel de ceată de furnici războinice. Din alt punct de vedere, liniștea, pacea, împrejurimile lui frumoase dau impresia unei cetăți benedictine, în care nu mai pulsează decît energia spirituală, energia visului. Viața bucureșteană are o mișcare centripetă, mergînd din afară spre interior, creatoare de valori spirituale.

După război, a apărut și în București un public cu veritabile înclînări spre cele spirituale. Am asistat de multe ori la conferințe și-am observat cum publicul sesiza fiecare nuanță, oricît de subtilă, fie prin aplauze, fie prin alte gesturi. La Iași, cum spunea Péladan, s-a stabilit între public și creator acel *jeu de pomme* : amîndoi stabilesc un perfect echilibru de înțelegere reciprocă. Și, scriitorul, găsind înțelegere și acel mediu prielnic creației, e incitat să se dedea cu mai multă rîvnă preocupărilor lui

de artă. Când nu există acest public, ratarea scriitorului nu e departe.

— *Cum explicați exodul acesta spre București?*

— E un fenomen foarte curios. De vreme ce în Apus orașele de provincie sînt adevărate focare de intelectua-litate, la noi, după Iași, orașe ca Galați, Constanța, Cra-iova, Chișinău ș.a. sînt aproape nule din acest punct de vedere. Există oarecare animație la Cluj și la Cernăuți.

Metropola noastră atrage prin nucleele de cultură pe care le are, prin profesorii care locuiesc acolo, muzee, bibliotecă, dar mai ales prin ritmul acela de viață intensă cu care pare a se fi deprins nervii contemporanilor.

— *Dumneavoastră v-ați gîndit ca să vă mutați la București?*

— Aparent, n-aș avea nici un motiv să rămîn aici.

— *Poate că tocmai această atmosferă patriarhală vă e prielnică scrisului.*

— Tocmai de asta spun. N-aș avea de ce, întrucît eu nu scriu decît vara, pe care mi-o petrec aiurea, nu în Iași. Propriu-zis, vilegiatura nu prea constituie pentru mine prilej de odihnă.

— *Ce preferați: marea, muntele, străinătatea?*

— Toate, în egală măsură, sau poate mai puțin ma-re. E cald și scrisul merge anevoie. Așa, eram anii tre-cuți la Constanța. Locuiam același imobil cu prietenul Cezar Petrescu, care, de asemeni, scrie mult vara. Ca să putem lucra, ne dezbrăcam foarte sumar, așterneam cîte o pătură pe dușumea și, cu călimara alături, scriam lun-giți jos ca acei ofițeri care făceau rapoarte sau dau ordine de front ascunși în măști de apărare. Cezar Petrescu o ducea prost de tot în această privință, fiind gras.

Nici aici nu puteam însă scăpa de curiozitatea publi-cului care voia să ne vadă. Apăream din cînd în cînd, așa rufoși cum eram, la fereastră. Femeile își făceau cruce ca de cine știe ce arătări antediluviene.

— *Dar de cetit, cînd cetiți? Aveți o lectură vastă...*

— Cetesc încă din copilărie. Am început cu haiducii, cu fermecătoarele *O mie și una de nopți*, cu Sherlock Holmes, cu romanele lui Jules Verne. Pe cînd eram în cursul superior al liceului, m-am mutat de-acasă la niște bunici ai mei. Cunoșteam destul de bine viața, sportu-

rile, și petrecerile mă aduseseră într-o stare de blazare. M-am hotărit să mă retrag din lume. Mi-am tuns părul, am abandonat toate costumele elegante sau cel puțin co-chete și m-am așezat pe cetit. Am cetit în vremea aceea atît de mult, că mă mir că nu am orbit pînă acum sau că nu port cel puțin ochelari.

Acum, deși luat de vîrtejul atîtor preocupări, găsesc destul timp să mă pun la curent cu noutățile literare străine și indigene.

— *Și pe care autori străini îi preferați?*

— Bineînțeles, mai întii pe cei mari, a căror admi-rație ți-e parcă impusă. Iubesc pe Allain Fournier; ador de la vîrsta de 15 ani pe Rudyard Kipling și-l aplaud cu aceeași copilărie tumultoasă pe Kim, cea mai încîntă-toare poveste în plină realitate, pentru cele două volume ale junglei și pentru unele din nuvelele lui.

— *Cetiți englezește?*

— Nu, în traducere franceză. Un poet pe care l-am cetit și gîndit de-a dreptul în tot straniul și toate miră-riile ce răsar noaptea din cele mai adînci tăceri ale fiin-ței, de-acolo de unde parcă vin vaiete de hulubi și tăceri de mări, este Rainer Maria Rilke. Pe acesta îl savurez în original.

— *Dintre ruși?*

— *Frații Karamazov, Les Possédés, Les Messieurs Goloflieff, Salticov Scedrin ș.a.*

— *Dar dintre scriitorii noștri?*

— Prețuiesc mult pe Sadoveanu și Arghezi. Stimez activitatea culturală ce se desfășoară la București și ad-mir lupta pe care o dă Cezar Petrescu pentru a defini fizionomia socială a epocii noastre. Tuturor celorlalți scrii-tori care muncesc astăzi, le aduc aici la toți salutul meu frățesc.

Ai văzut cum trăiește criticul Ibrăileanu: numai noap-tea, ca buhnele și ca stelele, inconjurat de fumul tutunu-lui și împrejmuț de cărți ca și Silvestre Bonnard care-i spune atît de dulce motanului său: „*Amilcar, roi somno-lent de la citè des livres*“.

Profesorul Ibrăileanu nu este cum se crede un dezar-ticulat în viața socială. De la viața socială el a abdicat

voluntar, părindu-i-se mai prețioasă și mai scumpă meditația vieții între patru pereți. Cred că și-ar fi putut valorifica personalitatea, fie în politică, fie în orice alt domeniu, și cu destul de multă strălucire. Dar încă din tinerețe s-a mărginit la profesorat : n-a dorit nimic altceva. A refuzat statornic și demnitățile politice, și toate celelalte demnități. De curind, i s-a oferit un scaun la Academia Română ; l-a refuzat, preferînd scaunul din fața biroului său.

Și-a închinat energia și cea mai mare parte a anilor *Vieții românești*, revistă care a fost orăcăită de broaște și lătrată de cini, dar ocrotită în schimb de stelele unui ideal. Iar acum, în urmă, bolnav, neajutat de nimeni, a întreprins o faptă culturală ce socot că e tot atît de importantă pentru români ca dezrobirea Sfîntului Mormînt pentru creștinătate : a încercat să redea posterității textul integral al poeziilor lui Eminescu. Noi, urmașii marelui poet, cu o inconștiență savuroasă, nu pierdem niciodată prilejul să anatemizăm pe contemporanii lui care l-au lăsat să moară de foame, care i-au ucis trupul. Dar nu ne-am întrebat niciodată : noi ce-am făcut pentru nefericitul Eminescu ? Nu i-am ucis noi sufletul, lăsînd ani de-a rîndul ca versurile lui să fie măsluite sau alterate, fie de editori nepricepuți, fie de alți critici căzuți în erori grave de interpretare ?

Românul care a reparat această rușine și care ne-a reabilitat în fața viitorului este acest om singur, care, curățînd textul de zgură și urzică, a făcut cea mai măreață faptă culturală a epocii.

— *Directorul revistei Viața contemporană din Medeleni nu e altul decît domnul Ibrăileanu...*

— El este, desigur, în volumul II * al *Medelenilor*.

— *Ce spunea cînd l-a citit ?*

— Făcea haz. Un punct delicat a fost acela unde vorbesc de fobia lui pentru microbi. Spuneam acolo că microbii sînt un pretext, cînd, în realitate, dînsul vrea ca prin mijlocul acesta să-i ție mai la distanță pe oameni.

— *Ați cunoscut, desigur, pe Stejar Ionescu...*

* În realitate, este vorba de vol. al III-lea (n. ed.).

— Da, bietul Stejar ! Am fost colegi la „Liceul-Internat“, încă de printr-a V-a sau a VI-a și de atunci pînă în anii de după război am asistat la evoluția cu adevărat extraordinară a acestui băiat. Acum vreo zece ani, în timp ce apărea aici revista *Mișcarea literară*, a adus o serie de nuvele care aveau multă și fină psihologie, dar erau lipsite de viață ; nu cultivau dinamicul, ci foarte mult cerebralul.

Dar într-o zi, spre marea mea surprindere, Stejar Ionescu mi-a adus *Domnul de la Murano*, o nuvelă valoroasă care a avut mai mult succes de stimă decît de tiraj. Începuse și el ca mai toți scriitorii contemporani, adică arătîndu-și mirarea față de epoca posterioară războiului. Mai avea o lucrare intitulată *Saul*. A murit în cunoscutul accident de automobil și romanul acesta, din care cunosc numai o parte, nu știu ce se va fi făcut cu el.

Și pe el și pe mine, poetul Bărgăuanu ne-a convins să ne facem avocați. Stejar însă se simțea rebutat de această profesiune dură și a intrat în ziaristică. Scria la *Opinia* mirîndu-se mereu că eu pot să fac advocatură. Trăia foarte retras, izolat aproape complet de viața socială a orașului, citind neconținut, îngrijindu-și sufletul și mințea cu pasiunea cea statornică a unui horticultor pentru o floare.

De origine era moldovean. O parte din studiile liceale și le făcuse, nu știu prin ce împrejurare, la Ploiești. Era căsătorit. Soția lui n-a mai putut supraviețui acestei pierderi pe care a încercat-o prin moartea bietului Stejar.

— *Să mai vorbim despre gloriosul triptic al Medelenilor. Ce-ați avea de obiectat criticei ce vi s-a făcut ?*

— Îmi vine în minte reflecția lui Rilke despre Rodin : „...car la gloire n'est finalement que la somme des malentendus qui se forment autour d'un nouveau“. Răsunetul iscat în jurul *Medelenilor* și pe care dumneata, c-o politețe rabelaisiană, îl numești glorie are particularități umoristice. De pildă, după apariția întîiului volum, critica românească a luat act de un tînăr scriitor, încă necotat cu valută forte la bursa criticei, [care] a avut un succes de tiraj ce depășea în viteză toate succesele precedente. Critica explica această izbîndă prin prezența ele-

mentului sexualității. Or, — *risum teneatis!* — acest element afrodisiac nici nu există în primul volum. Abia în cel de-al doilea intervine într-o măsură destul de generoasă, corespunzând, firește, conformației sufletești și fiziologice a oricărui om tânăr.

Cu volumul al treilea, creîndu-se în mod arbitrar echivocul Dănuț-Ionel Teodoreanu, critica binevoitoare a găsit că succesul cărților mele se datorește... seducțiunilor fizice. Am avut, într-adevăr, reputația acceptată și propagată de tineretul feminin că sînt un fel de Rudolf Valentino al Balcanilor, că sînt un toreador, că sînt, în fine, un eventual suplinitor al celui ce strălucește atîta pe scîndurile scenei — înțelegi că e vorba de Leonard.

Acestei reputații îi datorez o adevărată prigoană din partea femeilor și a fetelor ce formează majoritatea ceteritorilor de literatură din țara noastră. Primesc zilnic scrisori — care trec de-a dreptul la coș — și nenumărate cereri de fotografii și autografe. Îmi dau seama cît e de greu să refuzi, și totuși trebuie s-o fac. Îmi pare foarte rău. Altfel, ar trebui să consum o bună parte din timpul de care dispun ca să răspund la scrisori, să-mi comand și să iscălesc fotografii, să expediez cărți, să copiez pasagiile din ele etc.

Cînd dam astă-iarnă autografe la „Cartea românească“, auzeam pe cîte o cumpărătoare șoptind alteia: „dragă (sau *ma chérie*) dar nu-i așa de frumos, cum... ar trebui să fie!“

— *Ce fel de autografe ați dat? Erau toate originale?*

— Aproape toate. Că se mai făcea cîteodată o rotație a aceleiași fraze, înțelegi și dumneata că era fatal. Mi-am dat silința să spun fiecărui cumpărător sau cumpărătoare în parte un cuvînt măgulitor, original.

— *Spuneți-mi, vă rog, și mie unul.*

— Iată acesta, pe volumul plătit de un ofițer superior: „Domnului colonel X, cu dorința ca ediția a II-a a cărții acesteia să-l găsească general“. Era încîntat. Mi-a mulțumit foarte călduros. Și așa mai departe. Ba unele fete mă rugau să le fac dedicația... în versuri, altele să le fac epigrame, în sfîrșit, fel de fel de întrebări indiscrete: ce vîrstă am, cînd și unde am făcut războiul, dacă am sau nu de gînd să mă căsătoresc.

Toată gloria aceasta literară în profesia mea de avocat mă deservește.

Un împricinat, oricît de subțire ar fi, ezită parcă să-și încredințeze destinele procesului unui avocat care face și literatură. Cred că succesul, dacă ești permeabil la el și la sugestiile lui, e cea mai mare primejdie pe care viața o pune înaintea carierei unui scriitor. Chiar de-l are, adevăratul scriitor trebuie să-l uite și să lucreze mai departe, ca și cum acest succes nici n-ar exista. De-ntrebi, omenește, de mă bucură succesul cărților mele, răspund că da.

— *Acum chestiunea Dănuț-Ionel Teodoreanu. Mărturisesc că și eu tot așa am crezut.*

— V-ați înșelat toată lumea, deși erau destule motive s-o credeți. La început, diagnosticul de scriere autobiografică a venit din afară, adică din opinia publică, apoi unii critici au întărit și ei această credință că Dan, băiat de oameni bogăți, n-ar fi decît eu. Țin să declar însă că moșiile mele au fost moșii de hîrtie tipărită și nici un bunic, străbunic sau părinte de-al meu n-au avut vreo proprietate la țară. Nici măcar proprietari urbani nu sîntem.

Da, după apariția volumului al III-lea, diagnosticul a apărut ratificat de faptul că însuși Dan Deleanu (adică eu, Ionel Teodoreanu!) a scris romanul *Medelenilor*. Ecuția era rezolvată autobiografic și, în conformitate cu această ratificare, foarte mulți s-au crezut îndreptățiți să creadă că romanul va apărea într-o nesfîrșită serie de volume, căci viața mea — considerînd că eu eram Dan Deleanu — nu se sfîrșea, cum vezi. Ar fi trebuit ca la fiecare sfîrșit de an să scot cîte un volum în care să fie expuse întîmplările survenite în viața membrilor familiei Teodoreanu. Mirarea mea a fost următoarea: de ce l-am făcut pe Dănuț autorul *Medelenilor*. Oare dintr-o dorință abjectă de exhibiție a propriului eu am vrut să arăt sub pseudonimul Dan Deleanu că am avut a face cu atîtea femei, de toate categoriile, inclusiv cu servitoarele? Să-mi împînzesc fabulația romanului cu date de felul celor de mai sus, trecîndu-le în seama mea?

Asta m-a determinat ? Dacă acesta ar fi adevărul, impudoria mea ar merita cele mai drastice sancțiuni. *À propos* : dacă aş fi făcut un istoric al familiei mele, un erou de seamă aş fi făcut din fratele meu, Păstorel, care e o figură de roman extraordinară. Nu. Lucrurile stau cu totul altfel. Sensul trilogiei mele ar fi că am descris funcția a două individualități : Olguța și Dănuț, individualități pe care le-am opus una alteia încă de la începutul întiiului volum. Olguța, în intenția mea, făcea parte din acea categorie de moldovence caracterizate prin impetuozitate și intransigență în fața vieții, cum, de pildă, în ordinea politică a fost un Petre Carp. Dan încarnează acel tip de energie socială și printr-un surplus de energie visătoare. În volumul I debutez, dacă ți-aduci aminte, cu scena în care Olguța îl palmuiește pe frate-său Dănuț și îi taie, în lipsă, sfoara zmeului legat de un stejar. Dănuț, față de această adevărată catastrofă pentru orice copil, nu reacționează cu fapta, făcând la rîndu-i un rău echivalent Olguței, ci, legat de realitate, se refugiază în imaginația lui și se răzbuună desfășurînd un întreg album imagistic.

Chemată de părinți la judecata tribunalului familial, Olguța nu face *mea culpa*. Refrenul răspunsului ei este : „Eu am dreptate.“ Dănuț iese biruit, Olguța învingătoare. În ultimul volum, Olguța Deleanu află că are cancer. Ea e în același timp îndrăgostită, ar fi trebuit să accepte o tranzacție oarecare spre a trăi. Dar nu acceptă nici o tranzacție, nici o cîmpîrtire a trupului, nici o împuținare a frumuseții ei. Ci se sinucide, cu aceeași impertinență cu care, în copilărie, tăia sfoara zmeului lui Dănuț. Își impusese ultimul punct de vedere.

Alt exemplu : Dan află că moșia părintească e scoasă în vînzare. Herr Direktor oferă bani, cu condiția ca el s-o cumpere. Dan n-are acest curaj și lasă să se vîndă conacul și pămîntul scump al copilăriei și tinereții lui. Asistă pasiv la intrarea în posesie a noului proprietar. E un visător, un lipsit de voință, un tip specific de moldovean care preferă bunurile materiale ce le are să nu le păstreze, ci, pierzîndu-le, să... le cînte apoi.

Eu nu susțin totuși că *Medelenii* nu sînt tributari vieții mele. Nu sînt însă un roman autobiografic. Nu există între

mine, familia mea și ei o analogie. Sînt o sinteză a copilăriei și adolescenței fiilor unei anumite clase sociale. Cînd a apărut *Anna Karenin*, toate femeile din aristocrația rusă s-au recunoscut în roman. A fost un succes imens.

Nu e cazul cu *Pădurea spînzuraților*. Apostol Bologna e un caz prea individual. Aceasta n-a împietat asupra succesului acestui roman de mare valoare. *Medelenii* sînt o radiografie a vieții, nu un plagiat al ei.

— *Destul, domnule Teodoreanu. Vă mulțumesc. O întrebare acum, pe care mi-ați sugerat-o chiar dumneavoastră : ați făcut armată ?*

— Da, însă în condiții foarte proaste. Eram aici, la școala militară, și pe mine și pe un alt coleg al meu, care numai cu gîndul la instrucție și la teme nu eram, ne persecuta grozav un căpitan. Întîmplarea a făcut ca același ofițer, mai tîrziu, cînd ieșisem avocat, să vină la mine să-i susțin un proces în care era implicat ca... fraudator. L-am achitat.

— *Dar bluza asta rusească vă place așa de mult — căci văd că o purtați mereu.*

— Cazacă, așa-i spune. Am vreo 10—12 bucăți, din tot felul de pînzeturi și de toate culorile. În casă port exclusiv cazacă. Pe lingă că sînt drăguțe, sînt și comode. Îmi plac enorm.

— *Rusește vorbiți sau cel puțin citiți ?*

— Cu toate astea, nu. Bunica mea a fost rusoaică. Autorii ruși i-am citit în franțuzește.

— *Ce noi opere aveți în sertar ?*

— Vrei să spui ce opere mai am în cap. În sertare, am altceva. O să vezi. La vară voi scrie romanul care o să apară în toamnă. Va fi probabil în două sau mai multe volume și va fi plasat în lumea sporturilor. În străinătate, au apărut de mult opere în genul ăsta.

— *Dar ce va fi cu domnul Păstorel Teodoreanu ; văd că nu mai vine și trebuie să fac și cu dînsul un interviu.*

— Fratele meu e un băiat admirabil, afară de cîteva calități, inofensive de altfel, care-i diminuează meritele. Cum ai aranjat cu el ?

— *Mi-a spus că ar prefera să las întrebările și dînsul scrie răspunsurile.*

— Nu trebuia să accepți. Se decide greu să scrie. Dar și când le-o scrie, să vezi ce strașnic interviu are să iasă. O să mai stărui eu pe lângă el.

— *Mulțumesc. Și unde credeți c-o să scrieți viitorul roman?*

— Cred că la Constanța. De-abia aștept să plec. Vara e pentru mine o evadare, un voiaj în lumea visului. Am impresia că acest anotimp e făcut, vorba poetului italian :

*Per cantare, per cantare
Solamente...*

Ce face *Viața literară*? Apare, văd, mai rar și dă impresia unei anemii.

— *Vremurile grele de azi, domnule Teodoreanu.*

— Dumneata văd că nu mai colaborezi la ea. V-ați certat, cum se întâmplă de obicei?

— *Deloc. Sîntem încă în termeni buni. Am fost prea ocupat.*

Se făcuse tîrziu noaptea. Prelungisem vizita aceasta peste limite. Nu mă puteam însă despărți de șarmul verbului domnului Teodoreanu, uns cu un mios accent moldovenesc, și nici de cei doi Feți-Frumoși, Gogo și Afane, feciorii d-sale, viitori mari pictori.

Am ieșit. Iașul, plouat de mireasma florilor de salcîm, avea un aer, un sunet sătesc.

DE VORBĂ CU VALER DONEA

COPILUL RĂSFĂȚAT AL IAȘULUI

Înainte vreme, pe cînd nimeni încă nu știa că se va scrie Medelenii, pe străzile Iașului întâlneai adesea un tînar original, cu capul gol, c-o cazacă rusească de mătase neagră suită sus la gît. Avea o figură excentrică: brună tare — cum e coaja verde-negrie a nucilor trecute —, cu pomeți mongolici, ochi oblici și-o frunte lată, puternică. Părul îi zbura dezordonat în bucle șatene, dansînd odată cu pasu-i sportiv. Cu toată figura-i asiatică însă, o vioiciune și-o expresivitate explozivă depărta îndată gîndul de la tipul visător și concentrat al mongolului. Acest copil răsfățat al Iașului, pe care toată lumea îl cunoștea, își trezea îndată imaginea primăverii debordante, cu copaci zbuciumați de vînt, cu pomi îmbrăcați cu floare și roadă, cu ploii repezi și furtunoase, cu soare arzător pe nesfirșite ierburi, pe care fișnește galbenă și viguroasă ciuboșica-cucului.

„JUCĂRII PENTRU LILY“

Îndată după încheierea sîngerosului război mondial, cînd viața intelectuală innoda firele rupte și căuta să ridice capul din nou din ruinele mucezite și crescute cu mușchi, Iașul îndrăznește să scoată o revistă nouă, pe care o numește modest : Însemnări literare.

Aici lucrează G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Păstorel Teodoreanu, Al. Philippide și alți ieșeni de baștină ori de adopțiune.

Curînd, în foițele pămîntii, apărură regulat, desenate parcă pe hîrtie, un stolișor de metafore colorate, purtînd titlul Jucării pentru Lily. Erau iscălite Ionel Teodoreanu, și cetățeanul care șoptise acest nume cu simpatie, întorcînd capul după posesorul lui, pe stradă, reflecta cu mirare că răsfățatul copil al Iașului — „care vrasăzică” — se cam dă cu poezia. Citea acele „jucării” plăcute despre vînt, ploi, soare, păsări și toate cîte se pot evoca în imagini plastice și zîmbea amuzat.

„Are talent!” — spuneau unii, dînd din cap cu gravitate.

„Aș! Fleacuri!” — rînjeau alții, considerînd că a te ocupa de florile lui Dumnezeu e o pierdere de timp.

G. Ibrăileanu însă, împreună cu tot cenaclul „Vieții românești”, pusese părintește mîna pe capul de armăsar clocotitor al tînărului începător și-l primise între cei „aleși”.

Iar în odăița lui, pe fereastra căreia se revărsau ramurile pline de spumă albă a caișilor și zarzărilor, Ionel Teodoreanu scria despre hulubii bunicilor și despre ulița copilăriei.

„MEDELENI”

Cînd au izbucnit Medelenii la lume, a fost furtună de vorbe, cu ploi și torente de laude și uimiri, și soare fierbinte — după uragan — cu strălucire și căldură.

Născuse, odată cu primul volum al copilăriei scriitorului, un nou artist al condeiului. Scriau gazetele, trîmbițînd, dispăreau volumele din librărie, cu suflare de vînt; iar din mîna în mîna, cartea se uza și devenea ferfenițoasă de atîta citit.

„Ce-nseamnă asta, Irinuțo?” spunea mama fiicei sale de paisprezece ani, elevă de liceu.

Și scoate, de sub căpățiiul ei, un volum gros, bolnav de încheieturi, cu picioarele și minile foilor spinzurînd, palid și boțit, fără cap și coadă.

„De cîte ori l-ai cetit?...”

„De vreo patru ori,” mărturisește, cu jumătate de voce, vinovata.

Dacă l-ar fi cetit numai de atîtea ori, n-ar fi fost chiar așa de prăpădit. (Era vorba de volumul al doilea.)

S-au mai văzut și alte cazuri: cînd din carte nu s-au mai găsit decît un smoc de foi, sub o vană, în pivniță. Ori o bucată, udă de ploaie, în grădină. Părinții care au vrut numaidecît să aibă Medelenii în bibliotecă au fost siliți s-o cumpere din nou.

PATINAJUL

Acum, Ionel Teodoreanu nu mai era „copilul răsfățat” al Iașului, era pur și simplu faima orașului. La librăria Sococ, în localitate, cînd scriitorul dădea autografe, veneau domnișoare și tineri chiar și din provincie, numai ca să aibă un cuvînt scris de idolul lor. Scrisori nenumărate soseau zilnic, iar fotografiile tînărului cu cap asiatic și cu cazacă stăteau în Adevărul literar ca niște steaguri.

De pretutindenii cădeau peste el laudele. Îl înfierbîntau și-l sufocau în îmbrățișările lor entuziaste.

De asta, scriitorul ieșea să se mai răcorească, în prospețimea iernii, la terenul de patinaj de la Cercul militar din Iași.

Cine voia să-l vadă „în carne și oase” se scobora ori suia pe strada Carol și stătea zgribulit o jumătate de oră, privind zborurile și sinuozitățile patinatorilor.

Ionel Teodoreanu, înalt și zvelt, în pantalon lung gris și flane colorată, dansa ritmic, în ondulări grațioase în jurul gheții. Nu dădea spectacol cu figuri complicate și savante; mergea și se învîrtea, făcînd „olandeza” ori „op-turi” și piruetînd vioi, în vîrfuri.

Astfel îl puteai vedea pe autorul Medelenilor, în natura albă, înconjurat de gerul iernii ca de un nimb de glorie.

LA MĂNĂSTIREA NEAMȚULUI

Scriitorul e și avocat. S-a însurat și are doi băieți gemeni, pe care îi vezi uneori pe aleile Copoului, iarna, încotoșmânați ca niște ursuleți, iar vara, în tricouri de sport și cu băscuțe pe cap.

„Ce mai faci, Gogo?” întrebi pe cel mai scund, copil bucălat și solid legat — boxer în miniatură.

„Bine,” răspunde încrunțat, zimbând fără sfială sub bandiții sprincenelor lui îmbinate.

„Dar mata, Afani?” te adresezi celuiilalt.

Acesta nu răspunde nimic. E subțirel și nălțuț, părînd cu cel puțin doi ani mai mare decît geamănul său — și te privește fugar, ferindu-și privirile în lături, ca o fetiță.

Asta era atunci pe cînd tatăl lor scrisese Medelenii — acum sint mari, în uniforme de liceu.

Pe-atunci, Ionel Teodoreanu — dealtfel ca și acum — se retrăgea vara undeva, la mare ori la munte, ca să poată scrie în liniște romanul proiectat un an întreg.

Eu l-am văzut la Mănăstirea Neamțului.

Sta într-o casă înaltă, cu cerdac mare, care privea direct spre pădurile Vovideniei, ale Procovului și ale muntelui Pleșu. Acolo, în una din chiliuțele lăturalnice, sta de dimineață și pînă seara, la masă, lucrînd cîte zece-douăsprezece ore pe zi.

„De dimineață și pînă seara” e numai un fel de-a zice: pentru că oricine îl putea vedea, la ora zece dimineața, coborînd din cerdac, c-un prosop și c-un pachet în mînă, și luînd drumul Nemțșorului, dincolo de zidurile mănăstirii.

„Bună dimineața!” îi spuneai bucuros că-l vezi.

„Bună dimineața!” răspundea răs-picat scriitorul, plecîndu-se puțin, cu tot corpul, ca la un salut cordial și bine dispus.

Își lua baia zilnică, pe valea largă, la un cot unde Nemțșorul se iezea, strîngîndu-și puțină apă pentru a realiza un mic bazin pentru scaldat.

În afară de această plimbare în aer liber, numai după-masă, pe la ora cinci, puteai să-l mai vezi, dacă aveai

norocul să fii admis la ceaiul de familie, din odaia mănăstirească care servea de hall.

Aici, în jurul mesei încărcate cu tot felul de lucruri bune: cozonac, dulceață, pîne atunci scoasă din cuptor, plăcinte, ceai, prăjituri, stătea împreună cu familia, într-o caldă atmosferă de moldovenism.

Ionel Teodoreanu povestea atunci cum scrie romanul, ce idee i l-a provocat și ce tipuri a descris.

Ascultai — dacă ai avut norocul să fii admis la această „cină” de familie.

O ÎNTÎLNIRE CU IONEL TEODOREANU

Îl vezi de departe venind, cu servieta sub braț, mergînd repede, scuturîndu-și parcă coama imaginară de leu brun.

Te întîmpină c-un zîmbet amical și surprins, cu ochii calzi și c-o strîngere puternică de mînă.

„A! Ce mai faci?”

Din amîndouă părțile, natural, întrebarea țîșnește cordială. Interesant e ca Ionel Teodoreanu să răspundă.

„Plănuiesc acum o carte — îți spune, vorbînd cu mult suflet — ce cred c-are să stîrnească proteste și revoltă! O carte amară, acerbă, usturătoare, otrăvită! O carte care mă apasă și mă frămîntă, mă chinuiește. O scot din adîncuri negre, din cele mai afunde și mai tainice ascunzișuri de nemulțumiri și obidă. O carte pe care trebuie s-o smulg din mine, altfel mă sufocă, mă otrăvește.”

Cu-o deosebită voluptate, tinîndu-te îngrămădit într-o vitrină, cu spatele la stradă, ori într-o margine de trotuar, îți povestește în cîteva cuvînte subiectul, îți spune care e eroul sau eroina romanului și ceea ce vrea să realizeze. Ceea ce spune, evident, e cît se poate de interesant, așa că totdeauna te trezești c-ai întîrziat de la treburi — ascultînd și demonstrația romancierului.

Te desparți încîntat c-ai aflat — înaintea altora — date prețioase asupra viitoarei cărți pe care Ionel Teodoreanu o va scrie în vacanță.

„BAL MASCAT“

„Iubesc Iașul — mi-a spus în vara aceea, la Mănăstirea Neamțului, pe când scria Bal mascat — și, ca pe-o ființă scumpă, îmi permit numai eu să-l judec și să-i găsec cusururile, suferind că nu are numai calități.“

Tot ce are un tîrg de provincie dezgustător: trivialitate, clevetiri, pretenție ridicolă, tembelism, a căutat să puie în lumină această carte, în contrast cu umbrele distinse și catifelate ale cîtorva suflete îngropate în acest oraș — totuși pitoresc și drag.

În afară de Andi — eroul — care, ca de obicei, oglindește parte din caracterul scriitorului, am recunoscut în acest roman pe soția lui, d-na Teodoreanu, aceeași Lily, căreia „copilul răsfațat al Iașului“ îi scria „jucării“ în însemnări literare.

Pe strada Carol, cu pași mari și elastici, întovărășită de-un puternic cîne mops, trece o ființă mică și brună, cu ochi mari, negri — strălucitori și vioi — și c-o față de miniatură orientală, fină și aristocratică. O mare energie și stăpînire de sine degajă mersul hotărît și bărbătesc de larg. Pe urma ei rămii surprins și intrigat, ca după trecerea unei mici prințese asiatice — complet europeanizată.

Aceeași imagine în Ștefana din Bal mascat, aceeași impresie în mine, cînd, înainte de-a o cunoaște, întilneam pe Lily Teodoreanu plimbîndu-se pe aleile Copoului.

„FATA DIN ZLATAUST“

Mă trezesc față-n față cu Ionel Teodoreanu.

— A! Ce mai faci? Ce-ai mai scris?

— Gata! Am încheiat noua mea carte *Fata din Zlataust*. Am scris-o la Borsec, în vara asta.

— A ieșit mare?

— Două volume. Dar să vezi ce curios: întâi am scris volumul al doilea și-apoi volumul întâi. A fost o întreață poveste. Eu subiectul îl aveam de mult. La munte, în două-trei săptămîni, am dat gata volumul al doilea. Pe

urmă însă mi-am dat seama, deodată, că este nevoie de o explicare și am simțit nevoia să lămuresc și epoca înaintată evenimentelor întimplate. Și m-am pus pe lucru. Vedeam cu-atîta claritate ceea ce trăiseră personajele mele, încît, ca niciodată, în trei zile am isprăvit primul volum! Am stat și noaptea, într-o febră continuă, și n-am putut lăsa condeii din mînă pînă ce n-am isprăvit ceea ce mă frigea.

În trei zile! În adevăr — așa spusese singur într-o discuție — el e dintre aceia care, ca un pîriu sălbatec, vine la vale, crescut și turbure, luînd în cale-i ce găsește, bolovani, plante.

„GOLIA“

Încă din Turnul Milenei, Ionel Teodoreanu a simțit nevoia să evadeze din realitate, refugiîndu-se într-o lume jumătate vis, jumătate preștiință a destinului.

În Golia, această tendință s-a accentuat și a prins putere, realizînd un roman al destinului omenesc, cu simțirea veșnic prezentă că cele ce se întimplă sînt de mult scrise în cartea zodierului bătrîn și că autorul comunică direct cu vrăjitorul care conduce mîngea soartei, avînd știință de toate cele puse la cale de mai înainte.

Izbutînd un vis puternic, înrudit uneori cu cauchemarul, cartea aceasta suferă pușin de lipsă de balans realist, în ceea ce privește materializarea în fapte a acelei concepții fataliste.

Iată însă că, anul acesta, Ionel Teodoreanu vine cu un roman nou, în care se pare că defectul de care vorbeam nu mai este și că desfășurarea evenimentelor mult mai „veridice“ nu numai că nu strică acelu vis al destinului, ci îl pune frumos în evidență, ca un joc de umbre și lumini.

„CASA DIN FUNDACUL VECHI“

Acesta era să fie de fapt titlul unei cărți a scriitorului. *Înspre seară, acum câteva zile, m-am îndreptat spre Păcurari — un cartier al Iașului — să gădesc strada Buzdugan, în fundacul căreia se află casa în care locuiește Ionel Teodoreanu.*

Se înnoptase. Am nimerit destul de repede. Într-o liniște de câmpuri subțilă, casa sta luminată de dinăuntru, prietenoasă.

Mi-a deschis Gogo, elev în uniformă „Liceului-Internat.“ De la o masă, în hall-ul înalt, s-a ridicat un tânăr stângaci, cu amprentele adolescenței zugrăvite pe față și cu vocea nesigură. Era Afane.

Stăpînii casei. Lily și Ionel Teodoreanu, luau ceaiul obișnuit. M-au poftit și pe mine.

— Vrei să-mi pui câteva întrebări? mi-a luat-o înainte romancierul.

Ne-am retras într-o odaie din fund, unde patul larg, vișiniu, mobila artistică veche, tablouri de preț pe perete, bijuteriile orientale și șalul persan alcătuiau un interior cu totul personal: stilul Teodoreanu.

Iată-mă, la o măsuță-birou, gata să notez tot ce-mi va spune cel solicitat.

Ionel Teodoreanu — al cărui roman trebuia atunci să apară în câteva zile — e plin încă de noua sa carte. Fără știre, ne trezim vorbind despre ea și autorul îmi vorbește tot ce se poate povesti într-un ceas.

„LORELEI“

— E cea mai amară carte a mea! îmi spune romancierul, trecîndu-și furtunos mîna prin părul de aceeași vîrstă cu Gogo și Afane.

Cine nu-l cunoaște pe Ionel Teodoreanu nu-și poate imagina cîtă căldură și zburciună lăuntric pune acest scriitor pătimaș în tot ce spune.

— Cartea aceasta a avut șapte începuturi — îmi comunică și mie emoția avută de el cînd, frămîntat de plă-

mă creației, se necăja să-i găsească prima notă din cîntec.

A fost concepută foarte curios — îmi mărturisește, căutînd cu ochii în urmă, în clipele plecate. Ceea ce mi-a trezit ideea cărții a fost înflorirea extraordinară a teilor, într-o primăvară, la Galați, moartea unei fetițe a unui prieten de-al meu și urmele unor pași mici pe zăpadă, lăsați parcă de această copilă gingașă și iubită — moartea brusc, ca o floare ruptă de furtună. Toate aceste lucruri mi-au sunat pe suflet, cîntîndu-mi melodia romanului meu. Și tot timpul cît am lucrat, același sentiment mi-a fost prezent. Am scris foarte ușor, transpunînd pe hîrtie ceea ce îmi dicta emoția lăuntrică.

De fapt, e cartea acestei case, a destinului pe care îl evoca colțul acesta retras de lume. Am numit-o *Lorelei* însă, pentru că mi s-a părut că se potrivește mai bine cu ființa care dă tonul cărții și chiar cu fondul de legendă a soartei, ce se desprinde din întregul roman.

Și scriitorul îmi spune care sînt personajele principale, care e începutul și cum se desfășoară acțiunea de-a lungul cîntecului care se împarte în șapte părți.

Lucia Novleanu, eroina cărții, supranumită Luly-boy, apoi, simplu, Luli, poartă cu ea un parfum nelămurit, imaterial, care se degajă din întreaga-i ființă. Acest parfum i-l dă prezența scrisului. Luli scrie — și asta nu știe decît prietena ei Gabriela, care îi sugerează pseudonimul „Lorelei“, ca scriitoare.

Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, Vară,
Trupul și sufletul meu sînt începutul unui mare cîntec
Și tremurul mîinii care-l caută.
Anii mei tineri au sunat a cîntec,
Dar am trecut pe lîngă el cu dragostea de mîină.
Și am rămas cu mîina întinsă ca a regelui Lear.

E un poem pe care-l are scris într-un caiet lunar Luli și pe care scriitorul l-a pus să figureze ca titlu la începutul fiecărui capitol: șapte rînduri, șase capitole; al șaptelea — care de fapt e al 4-lea — e un capitol cu totul aparte, în care se descriu cele două personaje masculine,

Catul Bogdan — eroul romanului — și Nathan Sabbetai, prietinel său evreu.

Întîi asisti la trei părți de desfășurare a acțiunii ; apoi, după ce destinul este în fierbere și zarul aruncat, autorul te-ntoarce îndărăt și-ți trece pe dinaintea ochilor viața de pînă atunci a eroului, în „casa din fundacul vechi“, cu toate rădăcinile și florile unei lumi retrase și interioare.

Destinul, apoi, își urmează cursul, neîndurător, așa cum „nu se poate să nu se întîmple“... Cîntecul lui Lorelei palpită, de-a lungul cărții, slăbește și apoi rămîne neclintit, în suspensie, ca un deget pus încetîșor pe buze, cînd copilul a adormit după zbcium, ori poate a murit.

Ionel Teodoreanu mi-a spus, eu am ascultat. Apoi mi-a citit cîteva pasaje, dintr-un caiet de format mare, aproape pătrat, scris cu creionul : manuscrisul.

Luasem puține note ; mă furase căldura și emotivitatea puternică a celui ce-mi povestea viața unor oameni ce nu existaseră decît în imaginația sa.

„A-ți aminti despre oameni care n-au existat, devenind biograful destinului lor“, e o definiție a literaturii, a spiritului creator.

— E o carte a destinelor, îmi spune tare gîndul romancierului, terminînd. Am țesut ca în acele jocuri fugare și complicate de vitralii, multe destine, unele începute, altele pe jumătate, altele pe sfîrșite ori chiar dispărute. Ca și în viață, nu poți deosebi cînd începe o poveste și cînd se isprăvește alta. E un fel de joc de fond, care ridică intruna la suprafață lumini, reflexe, linii.

Avea dreptate. Ca și-n Golia și ca și în Turnul Milenei, preocuparea destinelor omenești cînta misterioasă — crudă și totuși poetică — de-a lungul paginilor. Eu nu apucasem decît cîteva crîmpeie și imagini, însă cîntecul îl întrezărisem bine și-i prinsesem sensul.

Îmi rămăsese un sentiment de vis fugar — dintre acelea care îți pune dinaintea ochilor o clipă de lumină și culoare fericită, și din care te trezești apoi cu inima frîntă, ca după ceva impalpabil, ce putea să fie și numai a început...

Am visat ? Ori numai mi s-a părut ?

Sufletul totuși e mărturie c-a trecut peste el valul aceluia destin nelămurit și l-a lăsat îndurerat și cuprins parcă de presimțiri triste.

Dar pe urmă ? Ce va mai fi ?

Lorelei știe, dar tace, cu degetul pe buzele-i mici.

„SCRISOARE“ CĂTRE UN MORT

Iubite domnule Ibrăileanu,

Aproape fără tranziție, după ce am isprăvit ultimul rînd al noului meu roman, *Arca lui Noe*, și după ce auto-mat am scris cuvîntul „Fine“, în clipa cînd ochii mei se ridicau asupra vieții reale, grei încă de somnul cu visuri al scrisului lung, am simțit nevoia să-ți trimit cel dintîi gînd, cu creionul cald încă și sonor de drumul abia isprăvit prin lumea umbrelor : a umbrelor mele.

Te regăsesc în fața sufletului ca întotdeauna după ce am isprăvit de scris o carte. Acum, ca și altădată, cuvîntul „Fine“, subtilul hotar al ficțiunii, e între noi. Atît de obișnuit sînt cu această apropiere în distanță, încît nici o mirare nu-i că te văd fără să fii : fără să mai fii.

Îți scriu de pe un balcon înalt, scînduri și birne albe de brad, din care se fac și sicriile, dar acestea sînt încă atît de tinere, încît lemnul lor trăiește plîngînd ca obrajii unui copil mic dus la școală. E declinul unei calde amiezi de vară. În față am munți, în stînga munți, în spate munți. E vast și totuși foarte intim. Toți brazi sînt în mine cu fiecare respirație și fiecare privire. Gîndul e un spațiu cu cer și rîndunele, cu zări și tălângi. Adînc subț mine, curge o apă ca o ploaie a lumii celor din văi. O aud ca în amintire. La începutul amiezii, s-a apropiat o furtună cu tunete și nori negri, încruntînd munții. Dar totul s-a isprăvit numai cu zîmbet, căci din furtuna care n-a mai fost prin înălțimile aceste a rămas un fragment

de curcubeu, nu pe cer, pe brazi culmilor din stînga, un curcubeu de glumă și mister, vecin cu timpla mea aplecată pe manuscrisul *Arcei lui Noe*.

Sînt atît de departe de mine însumi, încît nu mai știu bine pe unde mă aflu : subț cer, pe lîngă niște munți, deasupra ploilor, vecinul curcubeielor care încep și uită calea-n jos, multicolor mirate-n spații.

Dacă vezi pulsații stranji în rîndurile mele, nu te mira. Lucrez de-o lună și mai bine, zi cu zi, de la cinci dimineața pînă la opt seara, zidit în mine însumi, ascultînd zvonuri și glasuri în scoica singurătății, vorbind cu ele ca și cum ar exista într-adevăr un alt suflet îndărătul lor, transcriindu-le spusele ca pe niște vorbe auzite cu urechea, nemaștiind să osebesc ce e numai în mine de ce e numai afară și de ce nu mai e deloc.

E și ceasul acela fumuriu dintre amurg și noapte, premergător stelelor. Cînd cea dintîi se va ivi, voi revedea în ea țigara pe care o aprinzi cînd stăm de vorbă. Și vastitatea va deveni intimitate, noaptea, solemnitatea ochilor negri care l-au privit pe Eminescu.

Sînt la Cheile Bicazului, peisaj wagnerian pe care-l cunoști dintr-o excursie făcută acum cîțiva ani cu Ralea și doctorul Enescu. Nici nu-ți închipui ce concert înviorător îmi aduc, în aceste clipe de spații și mirări, numele prietenului Ralea și al doctorului Enescu. Prin realitatea lor, amîndoi, noi care-i știm, ne apropiem pe același plan real al amintirii, existînd unul față de altul ca și pînă acum.

Lily — „doamna Lily“, îți evoc glasul, apropiindu-mi-l urechii și prin modul cum o numești mata pe Lily — se plimbă prin munți, cu bocanci, pantaloni și obraji rumeni, aducîndu-mi vești despre brazi, poiene, culmi și spații vaste, care o fac și mai mică în clipa revenirii la cuib. Azi-dimineață îmi spunea :

„Vezi, tot domnului Ibrăileanu îi datorăm Cheile Bicazului. Fără de el nu veneam...“

Așa e. Ca întotdeauna, doamna Lily are dreptate între noi. Cînd am intrat în chei — scrisoarea lui Lily îți va descrie latura umoristică a episodului — deși ostil universului care-mi întrerupea scrisul, cedînd vechiului meu

nărav, am și făcut o metaforă : „Din Evanghelia deschisă a munților de piatră, răsare cuvîntul Bicazului.“ De fapt, răsărea cuvîntul domnului Ibrăileanu, care de cîțiva ani tot ne spunea :

„Doamnă Lily, domnule Teodoreanu, duceți-vă la Cheile Bicazului. Convinge-l, doamnă Lily !“

Iată, ți-am îndeplinit voia. Îți mulțumesc în numele lui Lily, care, de dimineață pînă seară, încălțată cu bocancii celor șapte leghe din poveste, calcă pe munți ca rîndunelele, răsărind deodată peste umărul meu drept. Și-ți mulțumesc în numele ființei mele sedentare, pe care ai urnit-o, deprinzînd-o să călătorească prin cuvîntul entuziasmului și al prieteniei.

Dar despre altăceva vroiam să-ți vorbesc, despre *Arca lui Noe*. Mi se pare că și această „arcă“ ți-o datoresc, iubite domnule Ibrăileanu, dușman acerb în intimitate al „talentului“ meu, al abuzului meu de talent.

„Domnule Teodoreanu, domnule Ionel Teodoreanu, de ce atîtea flori, atîția zarzări, atîtea curcubeie, atîtea fructe, în loc să te ocupi de oameni și de viață ? Fă-mi plăcerea, domnule Teodoreanu, și scrie-mi un roman informativ, fără stil, fără frumuseță, mizerabil, neglijent, în goana mare. Să pleci așa de grăbit la scris, încît să-ți uiți talentul acasă. Știi cît sînt de curios să aflu ce se mai întîmplă, ce se mai aude. Fă-mi un roman care să fie o scrisoare cu oameni și fapte, cu «mahalagisme», adresată mie, numai pentru mine. Îți cer acest serviciu confidențial. Uită că ești poet. Uită că există lectori pe care să-i seduci. Gîndește-te numai la ființa mea prozaică, la bolnăvicioasa mea curiozitate și spune-mi repede și de-a valma lucruri care să-mi aducă viața în odaie. Trimite-mi o telegramă urgentă de patru sute de pagini... Aprobă-mă, doamnă Lily, susține-mă, căci fără de alianța doamnei Lily nu pot avea dreptate față de domnul Ionel...“

„Așteaptă, domnule Ibrăileanu. Sînt prea tînăr pentru a renunța la «talentul» meu : la acest involuntar abuz. Romancierii care au norocul să nu fie poeți, nici pictori ai vorbei, sînt simpli fără efort și fără sacrificiu, direcți ca o cădere fără rezistență. Mîna lor e goală, fiindcă n-au idee. Sînt o simplă transparentă de fereastră, fiindcă ni-

ciodată n-au avut vitralii. Cînd mîna mea va fi goală, înseamnă că mă voi fi lepădat de inelele belșugului meu blestemat. Înainte să scriu un roman, ar trebui să scriu un volum de poeme, cum cei din legendă sacrificau o fecioară balaurului de la fîntînă. Dar nu pot încă. Scriu cu două vîrfuri : unul în real, celălalt în poem. Cînt cu două sunete ale aceluiași arcuș : unul e geamătul vieții, celălalt melodia artei. Surid și plîng în același timp, cu săgeata în mine și ochii în cer. Cuvîntul meu nu e nici în soare, ca al romancierilor, nici în lună, ca al poezilor... Dar așteaptă, domnule Ibrăileanu, cresc încet, dar cresc spre viață și spre maturitate, limpezindu-mă, mereu altfel, căutîndu-mă pe toate zările, chemîndu-mi cu pasiune viitorul, sălbatic și singur printre aplauze, simțîndu-mă vînt printre ocări, știind că-mi voi găsi drumul plinitudinei virile. Înțelepciunea e o presimțire a inteligenței : am uneori această presimțire. Nu voi fi etern un adolescent împodobit în purpura orgoliului tinereții. Într-o zi îți voi aduce supremul omagiu al mînilor mele însîngerate de luptă...“

Așa-ți spuneam mereu, rămînînd metaforic și poet chiar și pe pragul aspru al simplităților sperate.

Și mereu așteptai, crezîndu-mi cuvîntul, dacă nu și harul.

Iată, *Arca lui Noe*, încărcată de oamenii vieții și de viața lor, îți aduce poate ceea ce sperai.

E un roman antiliric. Poate că e cea dintîi victorie a lui Ionel Teodoreanu asupra lui însuși, asupra nopții lui de vară. Poate...

Căci e o carte scrisă în anul 1936. Europa e numele unui spital în care țările așteaptă. Fiecare frunte e palidă în fața viitorului. Trăim spre moarte, adunîndu-ne viața.

Am adunat-o cu mîni febrile în această „arcă“ din preajma potopului. Cu ce bucurie gravă ți-o aduc, iubite domnule Ibrăileanu. E singurul dar pe care voiam să ți-l fac, știind cît doreai să fii mîndru de mine pe toate hotarele, ca de acei scriitori pe care i-ai iubit cu adevărat, lipindu-ți-i de inimă.

Iată de ce mă grăbesc să-ți scriu.

Cu mini reci de emoție, ridic manuscrisul *Arcei lui Noe*, dăruindu-ți-l.

Dar s-a făcut noapte, domnule Ibrăileanu. E ceasul lămpilor, când viii ca și morții au candelă.

Și între noi, pe nesimțite, lăsându-ne pe-un mal și celălalt, a început să curgă, albă de spume, milenii și tăceri, Calea-Robilor.

Amare sînt victoriile al căror destin e să fie alături de moarte.

Ionel Teodoreanu

Cheile Bicazului — 18 August 1936

NOUL ADAM. LITERATURA CONSTATATIVĂ ȘI REZOLVATIVĂ

Și criticii, și scriitorii, și editorii au observat de o vreme — indiferent cum și în ce măsură recunosc, notifică și comentează acest fenomen — un declin al succesului romanului românesc. Un singur roman, mi se pare, a întrecut — c-un salt trecător — destinul liniei scoboritoare : romanul ciclic al lui Stere, mai cu seamă primele volume, datorită într-o mare măsură surprizei și exotismului adus de el, precum și personalității politice a autorului. În tot cazul, acest succes a fost un accident festiv, nesemnificativ pentru generalitatea recoltei de roman. Încolo, tirajele scad — în realitatea intimă —, edițiile se rarifică, iar publicul cetitor nu mai smulge romanul de curînd apărut al cutărui romancier băștinaș, acordîndu-i aprioric o încredere pasionantă, ci abia îl descoperă — și numai dacă-i bine așezat în raftul librăriei —, îl cercetează, circumspect și mefient, cum face țăranul la iarmaroc cu vita pe care o cumpără, se uită chiorîș la preț — punîndu-l în cumpănă cu prețul unor lucrări mai direct utile și de cele mai multe ori îl lasă acolo, repudiat, după ce și-a imprimat amprente digitale pe coperta nouă. Iar eroii ultimelor romane românești își limitează viața cel mult la *circulația literară*. Rămîn, cu alte cuvinte, închiși în cartea care i-a adus pe lume și în amintirea *izolată de viață reală* a celui care i-a întîlnit prin lectură în cartea respectivă, dar din carte nu mai *evadează* ducîndu-se în viața de toate zilele a oamenilor reali, influen-

ținându-le-o, determinându-le-o chiar în actele ei cardinale, așa cum s-a întâmplat cu un Werther — care, deși ficțiune, a provocat mai multe sinucideri decât o femeie fatală, cu o doamnă Bovary, cu un Oblomov, cu un Bazarov, cu o Anna Karenina, cu un Julien Sorel, cu un Raszkolnikov etc. Romanul românesc devine din ce în ce mai *ineficient* ca forță socială, iar ca distracție, din ce în ce mai puțin căutat.

Ce s-a întâmplat? E vinovat publicul? publicul năra- vit să-și găsească de-a gata, mură-n gură, agrementul zilnic — ca o altă versiune a aperitivului la cinematograful, radio, în magazinul ilustrat sau la spectacolul sportiv; publicul dezvățat de răbdarea lungilor lecturi și în literatură și în dragoste, prin ademenirea din ce în ce mai perfecționată la viteza plăcerilor care exclud *idilismul* și cu femeia, și cu cartea?

Nu cred că vinovatul e publicul, cu toate că și scriitorii și teatrele îl acuză, de câte ori cartea nu se vinde și sălile sînt goale. Căci să nu uităm că același public a fost generos pînă la răsfăț cu primele romane românești apărute curînd după război. Pe-atunci, romanul românesc era „cocuță“, făcea primii pași pe covor, și publicul îl primea cu brațele deschise, gîndindu-se cu orgoliu patriotic la viitorul lui. Dar viitorul lui de-atunci iată-l acum, devenit prezent sub ochii noștri, veritabil. Cocuța tot cocuța a rămas, dar publicul dorește altceva, o maturitate pe care romanul românesc i-a făgăduit-o, fără să se țină însă de cuvînt.

Să ne înțelegem. Nu se scrie astăzi mai prost decât ieri. Dimpotrivă, standardul colectiv al creațiunii literare s-a ameliorat. Sînt astăzi douăzeci de scriitori — să zicem — dacă nu chiar și mai mulți —, să sperăm, care scriu tot atît de corect și de îndemînatec ca și cei cîțiva privilegiați de mai ieri. Numai că acei cîțiva de ieri erau o surpriză măgulitoare și o investire de speranță, pe cînd cei mulțiori de astăzi vin cu ponosul unui accent de dezamăgire, întîlnind un saț și o blazare. Avem o literatură bună — vrednică pe unele pagini de nota zece —, dar mi se pare că n-avem o literatură mare care să depășească pre-

țuirea școlară cu note de referință, corijență, promovare și premiu.

Sîntem încă în faza literaturii *constataive*. De la Caragiale — vedeți, întrebuițez un superlativ consacrat — și pînă la creatorii contemporani, literatura românească a făcut, cu luciditate, ironie, sarcasm, amărăciune, revoltă și anatema, o contabilitate strînsă a aspectelor individuale și colective ale societății românești. Toată literatura epică de pînă acum e un proces-verbal, redactat uneori chiar lapidar și incisiv — Caragiale —, alteori tumultuos și cu năduf — Cezar Petrescu —, alteori masiv și aspru — Rebreanu —, alteori nebulos, pasionat și posomorît — Gib Mihăescu —, alteori doinit și buciumat — marele Sădoveanu —, al oamenilor și întîmplărilor, al faptelor, evenimentelor și stărilor realității istorice, sociale, politice și psihologice. Ne putem mîndri cu efortul de a ne defini și cu eminența variată a rezultatelor acestei literaturi constataive; din ea știm ce-am fost și ce sîntem în suprafețele noastre. Obrazul realităților noastre și-a lăsat tiparul în aceste luturi maleabile și în aceste năframe, surori cu a sfintei Veronica.

Dar asta nu-i tot. Căci marea literatură e o literatură *rezolvată*. Vorbînd despre romancierul Wassermann, criticul german Siegmund Bing spune că acesta e romancierul semnelor de întrebare ale epocii lui; cu alte cuvinte, că Wassermann a izbutit să definească prin literatura lui ceea ce viața nu articulase net, răs-picat, prin ea însăși, prin oamenii ei, prin faptele lor, prin evenimentele colectivității umane.

Și noi sîntem înconjurați de semne de întrebare pe care viața prin ea însăși nu le-a rezolvat. De la război încoace viața s-a desfășurat mereu sub semnul provizoratului și al neliniștei. Viitorul e mereu imprevizibil; oamenii de azi nu-l mai concep ca cei de odinioară, deducîndu-l prin logică, proiectîndu-l într-o durată anticipabilă, ci se tem de el fără să-l descifreze, neîndrăznînd să-l presimtă. Războiul nu mai apare, ca vechilor generații, noțional, ca un accident posibil, extrinsec normalului, ca o realitate imanentă, care ne macină nervii, limi-

tindu-ne în insomnia prezentului, dîndu-ne alternanțe de panică și frenezii de evadare într-un absurd mistuitor. Trăim în incertitudini, fără să avem o filozofie organic încorporată, o resemnare, o îndirjire, sau o religie eroică, așa cum o au japonezii, de pildă. Neadaptat la condițiile vieții de azi — clocotitoare de evenimente — sufletul nostru e bîntuit de neliniști, căutîndu-și o nouă structură, un nou echilibru, fără să și le fi găsit. S-a schimbat femeia, tovarășa noastră cu păr lung, care după ce s-a băiețit vrea să se bărbătească ; s-au schimbat copiii care abia ne lasă să fim părinții lor, fără ca ei să mai fie odraslele noastre ; s-au schimbat și se schimbă toate în jurul nostru, în galop de hoarde, lăsîndu-ne nedumeriți, zăpăciți, înfricoșați — și singuri unii lingă alții.

Unde-o fi literatura care să rezolve aceste semne de întrebare între care trăim ? Unde-i literatura care să ne arate calea de urmat, adevărul care să ne dea răspunsul la aceste semne de întrebare care ne lovesc cu bicele iadului, prefăcîndu-ne viața într-o goană năucă ?... Cînd se va ivi — slavă ! — fiți siguri, voi, editori, voi, scriitori, voi, critici, că publicul va smulge-o ca pe un mesagiu divin, găsindu-și în sfîrșit răspunsurile la întrebările fără de leac.

Pe acest creator al literaturii rezolvative îl așteaptă epoca noastră neîndestulată.

Pînă cînd va veni ? Cine știe ? Poate abia s-a născut în noul Bethleem. Sau poate că deja mina lui liberatoare coboară din înălțime înspre noi, pe paginile manuscrisului mesianic.

Dar eu, de cîte ori, la București, la Iași, pe ulițele unui tîrg provincial, mă plimb noaptea și zăresc undeva la o mansardă o fereastră luminată de aurul unei lămpi de veghe lungă, mă întreb : nu cumva acolo începe viitorul ?

Nu știu. Dar sufletul meu salută adînc aceste ferestre de aur ale speranței, îndărătul cărora dintr-o frunte trudită va pogori noul Adam al literaturii românești — așa cum, întorcîndu-mă spre trecut, îmi plec genunchii lingă umbra lui Mihail Eminescu.

VALER ȘI TRABUC

Pe vremea noviciatului liceal am cunoscut în bancă intruchiparea definitorie a noțiunilor „turist“ și „aventurier“. Turistul se numea Valer ; unii îi spuneam și Fețița. Aventurierul, lepădat prin repetență de alte licee și pripășit la al meu, se numea nu știu cum și era poreclit Trabuc. Valer era un înger miop cu uniformă și ochelari, mirosind a cerneală și burete uscat. Se oprise cu o grațioasă nedumerire pe hotarul dintre fetie și băieție, parcă mirat de cîte ori strigarea catalogului îl obliga să răspundă „prezent“, cu glas sopran, sincronizînd absența unei Valerii pe băncile școlilor de fete și a unui heruvim în corul heruvimilor.

Trabuc, în schimb, avea bărbia de contrabas mefistofelic a repetenților. Mirosea a tutun ca un matroz — duhnea ; obrajii îi erau oxidați de barbă, nările întunecate cărbuniu, degetele îngălbenite de nicotină ; glasul gros, păros parcă și el. Ședea în fundul clasei — codaș nărăvit — picior peste picior, fie cetînd romane, sub pupitru, fie uitîndu-se pe ferestre, spre deosebire de Valer care, girbovit de sirguintă, contabiliza meticolos explicațiile profesorilor cu mîni care aminteau hărnicia degetelor Penlopei.

Și Trabuc și Valer aveau un secret : plecarea. A ! nu plecarea domestică spre casa părintească, obsesia sentimentală a mai tuturor școlarilor, ci plecarea în lumea largă, dincolo de ambianța vieții de pînă atunci. Însă

dorința aceasta de plecare, comună amîndurora, la Valer izvora din *curiozitatea de a cunoaște*, iar la Trabuc din *nostalgia necunoscutului*. Pentru Trabuc, necunoscutul era personificat de Marea Neagră. Imenșii ochi vineți ai Mării Negre îl priveau, decolorînd toți ochii copilelor și ai femeilor întîlnite de trupul și sufletul lui : „*Fuir, là-bas, fuir ! Je sens que les oiseaux sont ivres...*“ Trabuc poate nu cunoștea inscripția de medalie a nostalgiei, așa cum a turnat-o versul lui Mallarmé, dar versul bătea captiv în inima lui. Într-o zi, l-am descoperit pe Trabuc la gară. Nu conducea și nici nu aștepta pe nimeni. Privea plecările altora. Gara era singurul loc al orașului unde se simțea mai puțin captiv, mai aproape de ducă. Beția lui nu-și găsea vinul în sticle, ci în mersul tare al locomotivelor. Trabuc era un substantiv, zburlit de nostalgia de a fi verb, aiurea.

Între timp, Valer, după ce-și făcea lecțiile pentru a doua zi, se ducea la biblioteca liceului, unde se cufunda în cercetarea hărților și a cărților de călătorie. Nu numai atît. Era în corespondență cu agențiile de turism din Europa. Știa hotelurile, corespondențele trenurilor și vapoanelor, prețurile, monedele fiecărei țări și vocabularul minimal al călătorului care nu vrea să-și irosească banii nici cu talmaci, nici cu călăuză. La ceasul lămpilor, l-am privit de multe ori pe Valer aplecat pe obrazul continentelor. Nu era nici logodnic, nici amant. Pe fața lui concentrată, calmă, serioasă, nu apărea decît o curiozitate științifică, profesională, întocmai ca a medicului cînd se apleacă spre bolnav, spunîndu-i : „Scoate limba“, în timp ce mîna îi ia pulsul.

Au trecut anii. Într-o zi, Trabuc a dispărut. S-a vorbit și-n ziarle timpului despre „misterioasa dispariție a unui elev de liceu“. Călătorise fără bilet la Constanța ; de acolo se imbarcase pe un vapor grecesc spre Constantinopol. Apoi... Nu mai știe nimeni. Poate că Trabuc a devenit hamal într-un port, chelner pe un transatlantic, schelet în fundul unui ocean, sau rege al unui trib african.

Valer, în schimb, călătorește și astăzi.

Romanul nu-i decît o vastă călătorie prin continentele sufletului ; astfel concepîndu-l, putem împărți pe romancieri în două mari grupuri : aventurieri și turiști. Și unii și alții au comun imboldul plecării lungi în ei înșiși. Dar pe cînd aventurierii sînt mînați de *nostalgia necunoscutului* din ei, de fecioara magică a îndepărtărilor interioare, turiștii sînt determinați de *curiozitatea de a se cunoaște*. Aventurierii sînt vecini cu poezia — „*Fuir, là-bas, fuir*“ !, iar turiștii — „*Chercher, là-bas, chercher*“ — vecini cu știința.

Înainte de a se descoperi ca scriitor, aventurierul va trăi cu frenezie, spontan și dezinteresat, dorind numai și numai viața. Copilul incomod din pricina vitalității lui va neliniști mereu solicitudinea înțeleaptă a părinților. Va fi mai mult „drac împielit“ decît copil ca toți copiii. Neascultător la sfat, insurect la poruncă, își va scutura mereu hamul disciplinelor, afirmîndu-și libertatea temperamentală. Tutunul, femeia, vinul, jocul de cărți, vagabondajul, alternanța de suavități și brutalități, de evlavii și cinism, entuziasm și negativism îl vor stăpîni mereu, justificînd cele mai pesimiste prevestiri ale oamenilor mari — profesori, părinți, rude — din preajma lui. Plin de apetituri culturale, va fi totuși inegal ca elev — dacă nu chiar detestabil — căci învățătura manualelor îi va părea fadă alături de gusturile tari ale experienței directe. Rebelă oricărei discipline, ca părul african pieptenului, tinerețea lui tumultuoasă și dezordonată va deștepta neconținut alarmele spectatorilor ei. Și, pe deasupra, instabil. Mereu dorind altceva, neputîndu-se fixa în nimic, inapt pentru efortul metodic al celor care aspiră la desăvîrșire, premeditîndu-și-o. Și într-o zi, brusc, „copilul rău“, „demonul“, sătul de această viață, spun unii, *saturat* de această viață, spun alții, își va descoperi sufletul așa cum grecii s-au întîlnit cu apele vinete ale epopeiei lor : „*Thalassa ! Thalassa !*“ Și destinul aventurii se va împlini. Argonautul va porni după lîna de aur, numîndu-se Thomas Mann, Panait Istrati, Knut Hamsun, Tolstoi, Stere sau Sadoveanu.

Turistul va căuta și el viața, dar nu dezordonat și frenetic, zvîrlindu-se în ea ca acel care nu știe dacă se va îneca sau va înota, ci metodic și ponderat. Și nu va căuta în ispitele ei directe, în tumultul ei anarhic, ci mai cu seamă în cultură. Biblioteca îl va atrage mai tare decît viața exterioară. Ideile îl vor interesa mai mult decît oamenii. În viață nu va fi actor; atitudinea spectativă va înfrîna mereu spontaneitățile impulsive. De tînr încă, va considera și va judeca viața prin ideile culeșe în biblioteci. Evident, și acesta va trăi, dar contactul lui cu oamenii nu va mai fi dezinteresat, ci va avea numai sau și caracterul unei experiențe, va verifica meritoriul ideilor acumulate prin lectură și meditație. Și, într-o zi, romanul va epiloga această lungă confruntare dintre idee și viață, dintre lege și om. Astfel, turistul își va verifica prin creațiune soluțiile prealabile ei, itinerariile prestabilite prin cultură și meditație. Numele lui de romancier va fi Paul Bourget, Marcel Prévost, E. Lovinescu etc. Se întîmplă uneori ca un romancier-aventurier să devină un romancier-turist. E cazul — foarte interesant — al doamnei Hortensia Papadat-Bengescu.

Specificul cel mai semnificativ al acestor categorii de romancieri e următorul: aventurierul își concepe romanele prin personaje, pe cînd turistul și le concepe prin subiect. Turistul își pune o problemă *in abstracto*, o rezolvă tot *in abstracto* și apoi își construiește personagiile care vor *demonstra-o*. Astfel clădit, romanul va avea o evidentă calitate: claritatea și gradăția compoziției. Toate personagiile vor deservi cu strictetă linia precisă a acțiunii, comportîndu-se concentric spre un efort final. Aventurierul, în schimb, nu gîndește cu idei, ci cu halucinații de oameni. Așadar, el pornește dela personaje. E suficient să existe cîteva în mintea lui și să intuiască în ele posibilitatea unui conflict care va face din grupul lor încă nefabulos *familia unui destin* pentru ca să poată începe romanul, fără ca să știe cum va fi, ce se va întîmpla în el; căci acțiunea romanului e secretul — încă nedescifrat — al personajilor, nu porunca romancierului, extrinsecă ființei personajilor, cum e acțiunea romancierului-turist.

Cine se apropie de marea creațiune: turistul sau aventurierul?

Cred că aventurierul.

Căci primul romancier al lumii noastre, Dumnezeu, dinții a făcut pe Adam și Eva — personagiile —, romanul omului începînd cu surpriza păcatului originar, faptă a eroilor, nu a creatorului lor.

CUM AM SCRIS „MEDELENI”

Nu un sentiment de blamabilă impudoare mă determină să vă vorbesc despre <propria mea>¹ opera mea, devenind glosatorul propriilor mele scrieri — ci, dimpotrivă, un sentiment de reverență și <respect> evlavie pentru/adevăr.

Voi cerca astăzi, în fața domniilor voastre, să dărim o legendă, să înlătur un neadevăr: /acela al autobiografismului *Medelenilor*. Și fapta mea e legitimă nu fiindcă-mi apăr casa, /ceea ce nu mă interesează decât pe mine, ci fiindcă apăr însăși casa literaturii, care trebuie să / ne intereseze, deopotrivă, pe toți: fie că-i sîntem oaspeți, fie că sîntem gazde.

Cînd a apărut întiiul volum din ciclul *Medelenilor*, volum intitulat *Hotarul nesta []*² *tornic*, opinia publică a cetitorilor de literatură, de acord cu opinia criticilor literari, a decretat / că *Hotarul nestatornic* nu-i decât biografia romanțată a copilăriei mele. Așadar, și cei mulți, / și cei puțini au dat acestui volum semnificația de amintiri convertite în literatură.

Și chiar unii critici, dînd valoare de axiomă acestui diagnostic pripit și arbitrar, au relevat inso [] litul unui roman autobiografic, avînd de subiect copilăria autorului, atunci cînd autorul unui / astfel de roman e foarte tînăr.

¹ Cuvintele sau sintagmele șterse de autor au fost marcate cu semnul < >.

² Parantezele drepte aparțin editorului.

Mirarea celor care-au relevat această ciudățenie era legitimă. Într-adevăr, scriitorii nu-și / istorisesc propria copilărie decât în epoca maturității, sau, maicuseamă [sic !] a bătrîneții.

Și-așa e și firesc să fie.

Omul tînăr e stăpînit de prezent și viitor — adică de viață. El va cînta lupta, orgoliul, dragostea, / prefacerile. Opera omului tînăr, și fapta lui, e ca furtunile: nori, fulgere și ploaie în marș / spre viitor.

Omul bătrîn, însă, e stăpînit de amintire. Tributară mai ales amintirii, opera / lui e ca un curcubeu care apare peste locurile prin care i-a trecut furtuna <pacificată> / a vieții: copilăria și tinereța. El re trăiește c-un zîmbet înduioșat, din pacea declinului, / anii frăgezimii și ai puterii.

Așadar, cu drept cuvînt, critica s-a mirat că un scriitor tînăr debutează în cariera / scrisului cu amintiri din copilărie — în dezacord cu majoritatea scriitorilor care-și încheie / cariera literară cu astfel de amintiri.

Nimeni nu s-a gîndit că explicația acestui roman era extrem de simplă: / *Hotarul nestatornic* nu era autobiografierea copilăriei autorului, ci o etapă, cea / dintii, din viața celor trei eroi; așa după cum *L'aube* a lui Romain / Roland nu e consemnarea literară a amintirilor din copilăria lui Roland, ci / copilăria lui Jean-Cristophe, a eroului romanului.

*Cherchez midi à quatorze heures.*³

În conformitate cu acest adagiu, s-au căutat altfel de explicații pentru / această ciudățenie.

Paseismul moldovenesc. Într-atît adoratori ai timpului mort, ai / amintirii, încît un scriitor tînăr, nu numai că elogia [sic !]⁴ acest trecut, dar / debuta așa cum isprăvesc scriitorii bătrîni: prin amintiri din copilărie.

³ Subliniat de autor în ms. În celelalte cazuri de subliniere, nu vom specifica acest lucru, ci vom proceda prin culegerea cu alt caracter.

⁴ *Lectio incerta.* Posibil: *elegia*. De multe ori, în scrierea lui Ionel Teodoreanu, literele *o*, *a* și *e* sînt caligrafiate, mai ales la sfîrșit de cuvînt, astfel încît, în unele cazuri, pot duce la lecțiuni diferite.

Recte : un nou semn de astenie liricizantă, caracteristic producției literare moldovenești.

[recto 2] Așadar, cu primul volum din *Medeleni* fusesem clasat în podul cu vechituri, fusesem trecut în rindul precocilor scribi⁵, / care încep să [cuvînt indescifrabil] în scris, istorisindu-și cu înduioșare începuturile vieții.

Din punct de vedere al carierii mele literare, îmi era indiferent caracterul găsit operei mele, interpretarea / dată ei ; dacă volumul era socotit roman sau colecție de amintiri, puțin îmi pasă. Viața cărții mă interesa, / circulația ei ; mulțumit⁶.

Dar de la această primă întîlnire cu judecata criticilor, am avut o profundă dezamăgire. / Unele dintre criticile ce mi s-au adus dovedeau inteligență în abstracto, cultură și, totodată, soli[/]citudine pentru literatură.

Dar nu asta este totul pentru un critic.

Cultură găsești și într-o bibliotecă. Dar o bibliotecă inzestrată cu o sută de mii de volume / critice și literare nu < reprezintă > este un critic, ci o bibliotecă, adică o colecție de cărți, / după cum un hambar cu uniforme, cizme și arme nu reprezintă o armată, ci numai / hainele unei armate.

Doctor

Temperatură mare. Îmi pune diagnosticul de febră ganglionară. Îmi vorbește / savant despre această boală și mă tratează în consecință. Îl *admir*. Dar nu / mă vindecă, fiindcă eu am friguri palustre. Ce voi spune ? *Cult* — dar nu poate pune diagnosticul. Deci caduc.

Finalitatea profesiei n-o are.

Jude

instructor
<[text indescifrabil]>⁷

Dacă în fața unui complex de fapte penale, după ce va fi adunat materialul / doveditor, va da o calificare penală eronată, făcînd însă dizertații savante asupra / de-

⁵ *Lectio incerta.*

⁶ *Lectio incerta.*

⁷ Textul șters de autor și indescifrabil e subliniat în ms.

lictului respectiv, va dovedi că e cult, dar inapt de-a aplica practic cultura. Ș-aici, *diagnosticul primează*.

Cînele de vinat al lui Topîrceanu
biftecul de carton —
flairul — diagnosticul — absența lor face
caducă critica.

Ori diagnosticul pus întîiului volum din *Medeleni* dovedea *deficitul* acestei vocațiuni.

Și iată de ce.

Prim volum Ulița copilăriei	două grupuri	Bunicii Ulița ⁸	Ionel Puiuțu	Sonatine trans- figurări lirice ale unor reali- tăți exterioare.
-----------------------------------	-----------------	-------------------------------	-----------------	---

Cu celelalte bucăți însă cunoscusem *voluptatea* de a minți, adică de a născoci oameni și întîmplări, / cercînd pe oameni să-i fac vii și viabili, iar întîmplările credibile.

Dealtfel, voluptatea acestei minciuni o cunoscusem de mic copil, deprinzîndu-mă de-atunci / s-o deosebesc de alte două categorii de minciuni.

((biologică))⁹

[1] *Minciuna practică* 1) < **inculpabil**
Mîncarea dulceții din sobă : pisica >

((instinctului de /
conservare /
minciuna e un imperativ
biologic / adevărul, un de-
siderat social))

Radu : *am asudat*
sau parfumul din șifonieră :
trăsurile *zguduie*. /
Minciună practică, biologic
justificabilă, izvorită din /
instinctul de conservare.

Cași [sic !] dentistul femeilor
adultere

Clubul bărbaților

⁸ Vezi nota 4.

⁹ Toate fragmentele de text între (()) sînt adaosuri ulterioare ale autorului, în creion chimic.

2) *Minciuna apologetică.*

A intrat o pasăre, o dihanie zburliță și fioroasă, m-am luptat cu ea / și am gonit-o : era o muscă.

((3) Minciuna

Sau : mică bătaie ; m-am luptat cu cinci băieți care tăbăriseră.

[bovarică] ¹⁰⁾)

I-am / *biruit*.
De ce ?

((fabulativă)) ¹¹

Nevoia fanfaroană de a se afirma eroid : epic, / cași [sic !] *funcționarul umil* care spune nevastei : i-am arătat eu șefului.

4) *Minciuna estetică.*

Bicaz. Am văzut o herghelie de cai albi în galop prin albia bistriței [sic !] / Luna, hop, hop — ca o minge.

Mișteam : de ce ? Ca să-i epatez ? Nu. Cauza : o înfrumusețare a realității. O primă [recto 3] creație imaginativă.

Tartarinismul, adică forma larvară a imaginației creatoare, apăruse. / Toată copilăria, plină de minciuni estetice. Neștiind să scriu literatură, o făceam în viață.

Apoi, mai târziu, metafora.

[[Metafora]] ¹²

(([text indescifrabil] —
versurile imitative))

Cînd spui lunei, lună, spui
un adevăr

dar un adevăr
pe care-l spun o
mie de guri /

¹⁰ *Lectio incerta.*

¹¹ Toate fragmentele din text între ((())) sînt adaosuri ulterioare ale autorului, cu creion negru.

¹² Toate fragmentele de text între [[]] sînt adaosuri ulterioare ale autorului, cu cerneală.

acolo se sfîrșește
tunelul nopții,
sau noia mie-
zului de noapte./

Cînd îi spui darabană, spui o minciună, dar prin această minciună ai înnoit / estetic, plastic, un adevăr tocit, dîndu-i viață, așa cum metaforicul Satan îi dă lui Dumnezeu cel adevărat.

Astfel, treptat, înainte de a scrie, cunoscusem voluptatea minciunii estetice.

Cu primul volum, *Ulița*, am încercat-o în plan literar — născocind, / suprapunînd realității exterioare, realitățile mele interioară [sic !], dovedindu-mi că-ntr-adevăr / lumina e reprezentarea mea și bucurîndu-mă de acest regn al ființei mele lăuntrice.

Cu primul volum din seria *Medelenilor*, am cunoscut delirul acestei minciuni estetice.

Nu metafore. Nu oameni schițați mai mult exterior de fulgerul epic al unui fapt.

Oameni, construiți pe de-a-ntregul, prezentați într-un plan de acțiune mai amplu.

Stăpîn de oameni, ai mei, nu ai vieții, pe care-i dau vieții, fără să-i fi primit de la ea. / Ce mîndrie, să poți da bacșiș viață, acestei regine : vieții.

În acea clipă, nu eram stăpînit de *amintire*, ci de imaginație creatoare, de minciuna / estetică, de voluptatea ei.

Cînd faci un lucru, cînd întreprinzi o acțiune deliberat, din propria ta determinare, / îți îndestulezi nevoia, apetitul cel mai imperios al acelei clipe.

Ți-e foame : te duci să
mănînci / nu la concert.

Cînd ți-e somn te culci
acasă / nu vii la teatru să
ascuți o conferință, / fi-
indcă radio [sic !] e mai
adormitor.

Ei bine, în clipa cînd am început *Medelenii*, tînr de douăzeci de ani, clocotind / de o putere imaginativă care mă comprima — avea [sic !] nevoia s-o cheltuiesc, creînd, /

Consecințe

- 1) Compoziția | Anarhică, stufoasă, vitalistă, aventurier, / păduri / tropicale. perfectă, clară, gradată, la turist
- 2) Aventurierul crează și vede personajile, subiectul e / consecința ciocnirilor dintre ele. turistul crează un subiect prealabil, tematic, cu personajii / < [text indescifrabil] > noționale, și apoi personajile

Bourget

Așadar | caracteristic romancierului turist este spontaneitatea, / neprevăzutul primului roman scris, pentru care nu / s-a pregătit. — Dumnezeu — romancier sub semnul aventurii.

„Dacă vecinii îmi omoară hulubii“
[rector 3, continuare] Omnia mecum [indescifrabil]¹⁴

Dar cu atît mai puțin m-am pregătit pentru volumul I *Medeleni*.

[recto 4] Volumul acesta a țîșnit literalmente, ca petrolul dintr-un pămînt plin.

M-a copleșit.

„Non agit, sed agitur“¹⁵ spune | Sigheli | (((Dacă vecinii îmi omoară / hulubii.)))

Îmi aplic această formulă a unui penalist, pentru a defini starea mea în / timpul creației *Medelenilor*.

Nici o premeditare, nici un efort.

Tumult și izbucnire. Ca vîntul într-o livadă cu poame coapte.

În timpul cît am scris primul volum, îmi răsunau în urechi în permanență, / vorbe și risete de copii — imaginativi — dialoguri de copii, așa cum îți sună vara / în urechi zvonurile ierbii și ale văzduhului : păsări, broaște, gingăanii.

¹⁴ *Omnia mea mecum porto* — Duc tot ce am cu mine. (Port cu mine tot ce am.)

¹⁵ Nu acționează, ci este acționat.

„Mă asurzeau“ copii [sic!] mei imaginativi, așa cum asurzesc pe părinți copiii reali.

— Tăceți odată!

Și nu tăceau. Un amănunt. Scriu pe o singură pagină. Ei bine, pe / pagina albă a manuscrisului, țîșneau ca niște serpentine, dialoguri de / copii, scrise în fuga creionului, marginale acțiunii, pe care nu le-am / folosit.

În toate părțile copii [sic!] mă însoțeau. Eram ca un Gulliver captiv al unor / pitici, invizibili pentru alții.

Eram ca un om mare, care a intrat în joaca unor copii, punîndu-și / hamul lor copilăresc și devenind robul zburdălniciei lor.

Visam noaptea fragmente de acțiune pe care le transcriam / literalmente în timpul zilei, avînd impresia că plagiez.

Această stare de euforie, datorită primei beții creatoare, a ținut în / tot timpul vol. I — și ei cred că se datorește succesul acestui volum.

„La joie] de vivre“¹⁶ a lui Jammes
tonifiant

<Iată de ce bănuiala că>

¹⁷ Dar în legătură cu afirmația că acest volum e autobiografic, să-mi / dați voie să vă mai împărtășesc o descoperire făcută de mine atunci.

Și-n *Hotarul nestatornic*, ca și în majoritatea romanelor, voi distinge / două grupuri de personaje.

Principale : protagoniștii. Personajile din ale / căror <acțiuni> comportări și ciocniri se naște <subiectul> acțiunea romanului.

Secundare : cele cu caracter episodic, decorativ, / lipsite de eficiență directă în ce privește acțiunea / romanului.

Aci copiii sunt protagoniști, născători de acțiune.

Părinții, fond, contrast, repousoir.¹⁸

¹⁶ Bucuria de a trăi.

¹⁷ De aici și pînă la paragraful marcat cu nota 19 — text raturat cu creionul chimic.

¹⁸ „Țap ispășitor“.

Copii [sic!] sînt apa care curge; părinții, oamenii mari, / albia și malurile.

Ei bine, personajii secundare, în genere, pot fi mai direct și mai plenar / tributare unor persoane reale. Așa, de pildă, în întiiul volum din *Medeleni*, / [recto 5] soții Deleanu au unele trăsături exterioare, împrumutate direct de la părinții mei.

[[(((text indescifrabil)))]]

Dar soții Deleanu nu-s soții Teodoreanu — decît superficial, / și prin unele trăsături de pitoresc exterior. Soții Deleanu, părinții copiilor / din roman, au o ființă și au comportări cu totul altele decît persoanele reale / care mi-au servit ca punct de plecare. — Minciuna estetică a operat și acolo.

În schimb, domnilor, în nici un roman adevărat, personajii / principale nu-și vor găsi echivalentul în ființe reale.

Și iată de ce. Un personaj de roman nu e un *portret*, fizic și / psihic, obținut prin descriere și analiză. E un <principiu > generator de / fapte și comportări.

((*Procuror, Doctor, Ministru | Jammes | brațele suflecate*))

Ori [sic!] un om real există ca atare, nu în sine, ci în raport cu un grup / de oameni, în mijlocul cărora trăiește. Alături de ființa lui psihologică, trăiește / ființa lui socială: [[un om nu e numai individul, insul, cum spune Arghezi, ci și configurația lui tipică de fapte / și comportări]].

Ori transpunîndu-l întocmai într-un roman, adică între alți / oameni, într-alt mediu și într-alte acțiuni decît ale vieții lui, amintirea / vieții lui reale îți va paraliza mereu viața imaginativă la care vrei să-l / faci să participe. Îl pui să facă o acțiune — și cea reală a lui o dezmente.

Ș-atunci, în loc să-ți înlesnească munca, ți-o complică, paralizîndu-te.

Creatorul de roman are nevoie de ființe inedite, libere, intacte, / nealterate de viața reală.

Iată de ce n-aș fi putut împrumuta pe eroii mei principali / vieții sociale, vieții reale.

Creîndu-i pe deantregul [sic!], puteam să-i fac să trăiască liberi, / pe acest pămînt virgin care e romanul>. ¹⁹

Împrumutîndu-i realității, viața lor reală m-ar fi / paralizat.

(((oamenii reali, transpuși în literatură, îți interzic
putința / controlului în ce privește eficacitatea lor,
existența / lor romanescă. / Ca atunci cînd scrii cu
muzică)))

Dar, doamnelor și domnilor, învinuirea de autobiografism era, în / definitiv, benină, raportată la primul volum.

Viața copiilor e inocentă. *Copii* [sic!] pot trăi înconjurați și de ziduri de sticlă. / Numai oamenii mari au nevoie de pudoarea zidurilor opace.

[[*Manenchen Piss*]] ²⁰

Dar după un an, public al doilea volum: *Drumuri*.

De astă dată, calificativul de autobiografism devenea supărător, jignitor, / Fiindcă dacă e exactă afirmația că *Medelenii* nu-s decît transpunerea literară a unor / oameni și fapte reale, — atunci *Drumuri* e un act de reprimabil exhibiționism.

[recto 6] *Drumuri* e criza roșie a sexualității la un adolescent.

E dragostea trupească cu Adina Stephano, cu Ioana Pallă, cu Rodica, cu Sevastița, ((cu Adina Stephano)).

Cum? Să-ți pui în vitrină, pentru văzul norodului, acte de strictă intimitate?

Un om delicat nu spovedește nici unui bun prieten intimitățile de acest ordin — dar publicului.

Ibrăileanu.

Mireasa e prea frumoasă.

Adevărul nu e invitat la balurile vieții: e cenușăreasă.

¹⁹ Aici se încheie textul raturat de autor cu creionul chimic, care începe la paragraful marcat cu nota 17.

²⁰ E vorba de faimoasa statuie a omulețului-fîntînă din Bruxelles, Manenkenpiss.

Poporanismul.

Poporanismul = cultul opincei.

Și el, Ibrăileanu, intoxicat de Proust, avea aceea urticarie / analitică, caracteristică intoxicației proustiene.

Peste un an Vol. III *Intre Vinturi*.

Identitatea Dan Deleanu = Ionel Teodoreanu

avocați

literați

amîndoi scriu *Medelenii*.

Deci eu însumi, aparent, ratificasem diagnosticul de autobiografism. / Deci adevăr imuabil: *Medelenii* erau Letopisețul familiei Teodoreanu.

Consecință 1

Anunțasem în V.R. trei volume dintru început.

Dar lumea mă întreba: cînd apare al patrulea, cînd al cincilea etc.

În ordine logică: Căsătoria lui Dan Deleanu.

Romanul copiilor Deleanu.

Apoi copiii trebuiau să continue romanul.

Enciclopedia familiei Teodoreanu.

Consecință 2

Cine-i Olguța

Cine Monica

Consecință 3 Eu: Erou frivol | Dănuț ((Rasputinul))

Oferte de subiecte. Scrisori: romanul vieții.

Avocatură: romane penale.

Domnul care-ți istorisește un roman, sucindu-ți nasturul / surtucului.

Iată consecințele parțiale ale acestei legende care trăiește parazitar pe / adevărul creației *Medelenilor*.

Țin, doamnelor și domnilor, să dezmint această aglomerare de erori / și inexactități.

Eroinele *Medelenilor*, Olguța și Monica, nu-s surorile mele: n-am avut / niciodată surori.

Moșia *Medeleni*, în care și în jurul căreia gravitează acțiunea celor trei volume, nu este / și n-a fost moșia

părinților mei. *Nimeni din neamul meu n-a fost proprietar de pământ*²¹. Singura / moșie care a aparținut cuiva din neamul meu nu este o moșie de pământ arabil, ci o / moșie de hîrtie tipărită: am numit romanul *Medelenilor*, nu moșia *Medelenilor*.

Iar ființa lui Dan Deleanu este tributară ființei mele sufletești și vieții mele exterioare / în măsura în care orișice personaj care are contingențe de viață și situație socială cu autorul cărții / în care trăiește este tributار acestuia.

[recto 7] A! asta nu înseamnă că unele dintre trăsăturile unor personaje din roman nu sînt împrumutate / de la oamenii reali pe care i-am cunoscut.

Doar nu creăm din neant. Sintem chiar creatorii celor mai pure ficțiuni, tributari vieții / reale. *Materialul prim* e cel pe care ni-l dă viața din juru-ne.

Dar acest material suferă o transformare, o transfigurare, atît de substanțială, încît el / devine altul, proprietate suverană a creatorului.

Anecdote. Mănușile papii.

²²< Cu toate acestea confuzia e veșnică.

Anna Karenin

societatea contemporană lui Tolstoi a găsit nu una, ci / zeci de Ane, adică echivalentul real, modelul eroinei / lui Tolstoi.

„E prea vie ca să fie născocită, ficțiune.“

Adresa eroinei — ca a unei Greta Garbo oarecare.

Cavaleri mai buni decît Wronski.

Nu numai atît: dar o sumă de femei, cunoscute de Tolstoi, / revendicau realitatea ace-tei creațiuni.

Prosper Merimée

Sute de Irene, din *Fum* al lui Turgheniev.

Proust

Albertina: băiat sau fată?

Charles — Robert de Montesquieu

²¹ Singurul text subliniat cu creion roșu.

²² De aici, și pînă la nota 25, text raturat cu creion chimic.

La Berna — Rachel sau Sarah Bernard

La Sonate de Vinteuil ! Sonata lui Franc.

Scrisoarea lui Proust publicată de Marta Bibescu în *Au bal avec Proust*²³; nu s-a / gândit la o sonată, ci la mai multe.

Eroii nemulțumiți : nu-s exacti.

Balzac = idem.

Rebreanu = studenți trimiși să identifice. / **Rampa**

Maurois = *Climats* : Odette : scrisoarea bărbatului / gelos.

< În sfârșit, romanul Stere >²⁴ ((Dikens [sic !] — Popa cult Huxley.))>²⁵.

Iată soarta cărților de succes : declanșează acea mare putere care e mahalagismul ((decretativ)). / Majoritatea lectorilor, în loc să se bucure dezinteresat de o carte care aduce vieții un om, sau mai mulți, / creați nu de legile fiziologice ale naturii, ci de mintea unui om, — majoritatea lectorilor vede în personajii / unui roman, un pre-text de mahalagism.

Fetele tinere care au găsit în roman un erou captivant vor să-i afle adresa.

Băieții tineri, idem.

Reacția normală

Cine-i Anna Karenin
Cine-i doamna Bovary

Ca și cum existența ei în roman n-ar / fi suficientă

[recto 8] Pe marginea acestor observațiuni, trebuie să ne punem următoarea întrebare : adevărată este interpretarea / obișnuită a publicului cetitor, care vede în orice personaj literar echivalentul unui personaj real ?

²³ *Au bal avec Marcel Proust (La bal cu Marcel Proust)*, carte de evocări a Marthei Bibesco, apărută în colecția „Les cahiers de Marcel Proust“.

²⁴ Text scris în cerneală și șters ulterior cu creion chimic.

²⁵ De la nota 22 până aici, text raturat de autor cu creion chimic.

Categoric : nu.

Dacă ar fi astfel, creațiunea literară s-ar reduce la o simplă operațiune de imitare servilă, / de plagiere a vieții ; și roștul scriitorului s-ar reduce la un simplu oficiu de grefier / al dramelor vieții reale.

< Dacă ar fi așa > O astfel de interpretare e un neadevăr și totodată o înjosire a / puterii care egalează pe creatorul de ficțiuni cu marele creator al universului.

Dar atunci, cum se crează un personaj literar, dacă nu e o copie și / o reeditare a naturii.

Voi formula dintii pe scurt acest act, al creațiunii unui personaj literar. Spun : fiecare / personaj literar e o mixtură, un amestec al trăsăturilor exterioare ale mai multor / personajii reale, avînd însă ca element *nou și dominant* sufletul creatorului, / într-o încarnațiune ad-hoc.

Doamnelor și domnilor,

Actul acesta al creațiunii unui personaj literar, din punct de vedere fizic, exterior, are atîtea similitudini cu creațiunea / unei metafore, încît ași [sic !] putea spune că un personaj literar este o metaforă și că / e tot atît de departe de punctul de plecare, ca și metafora.

Răsărit de lună la munte : o ciură brumată ieșea din fîntîna de noapte a munților.

Soarele arșiței de vară : vultur care zboară cu aripile-n flăcări.

fluturii = aplauzele florilor

cioare iarna = galoși care zboară

lăcustele = fistici acrobate

Natura îmi dă ambii termeni, dar rezultatul, metafora, e al meu.

Am comparat personajul literar cu metafora, nu numai din cauza originalității, / ineditului rezultatului față de termenii reali, dar și din cauza unei stări / sufletești analoge în sufletul creatorului.

Să vedem, aplicat.

((Timpul))

((Viteza psihică-trap))

((Bergson)) ((rîndunică))

Eroina romanului meu /
e o fată de șaisprezece
ani

Ca să scriu despre ea, trebuie
dintii să existe / pentru mi-
ne față de mine.
Trebuie să aibă un trup,
un suflet
și un nume.

Trebuie să-mi apară.

O aștept — ca și cum ar veni de undeva, ca și
cum / sufletul meu ar fi o ușă închisă, care se
va deschide, / lăsându-mă s-o văd.

Sânt [sic !] pragul unei apariții.

Cum construiesc eu această ființă pe care o aștept ?
E unul dintre momentele cele mai emoționante ale
scrisului : preajma apariției / personajului.

În această clipă, memoria tuturor simțurilor lucrează
prodigios, așa [sic !] spune prin fulgere.

[recto 9] Sint ca un sultan, înconjurat de sclavi care-mi
aduc fate pentru harem.

Amintirea a sute de fete văzute, întrevăzute sau cu-
noscute, trece-n lumini / de fulger prin fața mea.

Nu mă opresc asupra nici uneia.

Dar le despoi pe toate de câte ceva.

De la una iau un suris stîngaci, de la alta iau o mlă-
diere a trupului, / de la alta gravitatea ochilor.

Compozitez un personaj cu trăsături luate de la sute.

Dar această compoziție nu e o operațiune rece. < Nu
proced > Această compoziție / de aspecte exterioare este
ea însăși creatoare de viață. O faci subt imperiul unui
ritm / unitar, grație căruia însușirile luate de la persona-
jii felurite, sint convergente și / totalizarea lor îți dă apa-
rența unui personaj nou.

E încă în ceață, ca soarele la mare.

Răsare, limpezindu-se fraged.

Îi vezi ochii, gura, părul.

Îi simți mirosul. Îi simți dulceața pielii. Îi vezi ritmul /
respirației.

În clipa aceasta de răsărit de viață, cînd ai văzut pe
fata astfel / creată, ea există halucinant pentru tine. N-o
vei uita niciodată.

Privind-o, îi vei afla numele.

Vei începe să-i cunoști particularitățile.

Acesta e primul moment al creațiunii unui personaj
literar. Crearea / lui fizică. Portretul lui viu.

Moment esențial. Condiția ca personajul să existe pen-
tru lector / e să existe pentru tine. Să-l simți prin toate
simțurile. Să-i vezi toate / particularitățile. Concret.

Altminteri, îl descrii rece, pașaport, generic, conven-
țional, / și nu vei putea notifica sau comunica lectorului
ceea ce pentru tine / e abstract.

(Verificarea creațiunii, din acest punct de vede-
re : Cum se dezbracă ? / Cum se spală pe dinți ?
Cum strănută !)

Olguța

Al doilea moment :

După ce-a apărut, după ce ți-a apărut, să intre în /
trupul tău, în singele tău, ritmul ființei lui fiziologice. Să
te constrîngă să schițezi tu însuși mișcările pe care le /
face. Să te constrîngă să-l imiți ca pe cineva. Șchiop. Îl
doare capul : să ai gestul durerii de cap. / ((Cozile Monicăi))

Își scoate rochia : în vîrfuri.

[recto 10] Acest al doilea moment îl voi intitula : lua-
rea în posesie de către personajul creat / a propriei tale
ființe fizice.

[[Personajul ieșit din tine, străin.]] Intră în tine
[[devenindu-ți intim, lăuntric]]. Îți schimbă bătăile ini-
mei. Îți dă alte ticuri.

Scriitorul român cel mai fenomenal din acest punct
de vedere e Caragiale. Niciodată nu / trișează.

((Ramadan actorul
mireasa din Tărăscău))

((Verificarea : la baie de aburi—
călărind))

((Căci un personaj nu-i portret /
ci fapte — generator de acte)))

Moment 3

Dar sufletul ?

Presupunem : scriitor 50 ani — personaj — fată care roșește, care-și / mușcă buzele, emotivitate dintii, cele care-s o lună mai a singelui / din care ies roșelile obrazilor, cum răsar cireșile pe crengi.

Ce vei face ! Documentare. Scrisori. Confesii ?

Fals [sic !], exterior, placaj.

Sufletul trebuie să fie o emanațiune / proprie personajului[ui], cum parfumul e al / unei flori.

Sau : scriitor-tîrgoveț — erou țăran ?

Sau : scriitor-om de treabă — personaj criminal.

Cum ?

Aici intervine cel mai emoționant moment al creațiunii : clipa cînd sufletul / tău, în disprețul legilor firii care te condamnă la unicitate, se încarnează într-un / suflet nou, altul decît al tău.

E clipa cînd te simți Dumnezeu, căci, mai presus de legile creațiunii / vieții, ai făcut viața.

E o nouă, imaculată concepțiune.

Această posibilitate de-a-și încarna sufletul în orice, în individualități nouă, / opuse chiar individualității creatorului, este marea și esențiala însușire a creatorului literar.

((Mulțimile din [text indescifrabil])).

Cum s-o numim. *Proteism* psihologic [sic !] poate e termenul cel mai / potrivit.

[[materialul prim, brut, al omului, conține totul : și femeie, și bărbat ; și bun, și rău ; și rafinat, și frust, / dar se simplifică — dispar — la creatorul literar rămîn ca niște virtualități declanșabile.]]

Acest proteism psihologic este condiția adevăratei creațiunii. Și el nu / se limitează numai la materia umană, ci la toate aspectele creațiunii.

Turgheniev l-a întrebat pe

Tolstoi : Ai fost cal ?

[[Oamenii au mult virtual / Personalitatea implică / renunțări. / Scriitorul le are vii.]]

Așadar, în creațiunea unui personaj literar, disting trei momente : *Crearea / tipului fizic* ; stăpînirea pe care o pune acest tip fizic, fiziologicește, asupra / ta : intră în tine, dîndu-ți ritmul lui fiziologic ; și al treilea și supremul / moment, acela cînd sufletul scriitorului devine sufletul personajului. / Cei care pleacă de la suflet la trup sînt abstracti [[sînt romancierii-turiști]].

[recto 11] Vrasăzică, doamnelor și domnilor, însușirea esențială a adevăratului romancier este / proteismul psihologic [sic !].

Cu cît aptitudinea aceasta de transformare sufletească este mai universală, / cu atît creațiunea scriitorului va fi mai mare.

Adevăratului creator, nimic, nici o transformare nu trebuie să-i fie imposibilă.

< Cînd descrii un stejar, dacă tu însuți nu >

Horatîu : „Si vis me flere, primum est dolendum ipse tibi“.²⁶

Parafrazînd : Dacă vrei să crezi, trebuie să poți fi tu însuți tot / ceea ce descrii, tot ceea ce apare în creațiunea ta.

Cînd descrii un stejar, dacă tu însuți în acea clipă nu vei fi stejar / aspru și puternic, masiv și dominator, împlîntat în pămînt, purtînd pe crengi corul vegetal / al frunzelor, stejarul tău nu va exista.

Să poți fi orice, asta e condiția creațiunii.

Sufletul tău să fie în zaplazul prăvălit, pe care camioanele îl / hurducă, în șinele care țipă la curbe sub roțile locomotivei, / sufletul tău să fie în ulița pe care ai copilărit, în biserica / strîmbă, în zborul vulturului, și în fiorul de argint al greierului ; / și sufletul tău să fie în umerii gîrboviți ai moșneagului, în / pașii fetei care iubește, și-n saltul copilului care se joacă.

E mare Sadoveanu, fiindcă sufletul lui e însăși / Moldova lui, pe care o ține pe umăr ca o vioară ale cărei / coarde sînt Prutul, Siretul, Moldova și Bistrița.

Și-i mare Tolstoi, fiindcă sufletul lui e întreg / pămîntul

²⁶ Dacă vrei să plîng, trebuie să suferi mai întîi tu pentru tine.

cu apele lui, cu munții lui, cu viermii lui / și cu stelele lui.

Această încarnație desăvârșită în creaturile închipuirii / tale este suprema fericire, suprema răsplată a scriitorului.

O fericire asemănătoare prin intensitate cu aceea pe care / o simt drept-credincioșii când, prin rugăciune, se contopesc cu Dumnezeu.

Dar pe când contopirea în Dumnezeu e o renunțare la individualitate / — e fluviul care se varsă în mare —/ clipa creației literare, când sufletul se încarnează într-un suflet / nou, e o exuberanță a individualității, o fecundare conștientă a ei, —/ e muntele din care izvorăște o apă imperioasă care se revarsă gîlgîind spre cîmpiile vieții!

[recto 12] Iată dar că încarnațiunea sufletului scriitorilor în personajii literare este o sfintă, o religioasă / fericire a scriitorului.

Dar acest act de transformare substanțială a sufletului este istovitor.

Uneori, deseori, ești istovit de propria, de unica ta viață. Simți că inima ta are nevoie / de pauze, de recreații, de odihnă.

Dar când această inimă, care e unică, bate în zeci de piepturi, cu bucuriile și / suferințele a zeci de personajii?

Flaubert, descriind moartea Emmei Bovary, otrăvită de arsenic, / a avut toate simptomele unei otrăviri cu arsenic.

Un personaj care moare într-un roman duce în mormînt și ceva din sufletul / scriitorului. ((Dickens — scrisori să nu moară cutare.))

Am scris volumul trei din *Medeleni* la Mănăstirea Agapia. Mă apropiasem de/ final în octombrie. Lumea plecase. Rîndunele[le] zburaseră de mult. Cerul era pustiu. / Mănăstirea, pustie. S-auzeau numai clopotele. Și apăreau negre și mortuare numai / călugărițele ducîndu-se la slujbă. Cerul era albastru rece. Pădurile de brazi, severe și / întunecate. Munții erau vineți spre seară, împrăștiînd mirosul acela grav, mortuar, de / tămîie vegetală, al munților de brazi în miez de toamnă.

Olguța trebuia să moară. Scriam dimineața 5—1, după-amiază, 2—5, apoi / mă plimbam singur printre brazii munților.

Pînă atunci scrisesem repede. Ciștigasem viteza de final a unui roman. Știam / sfîrșitul. Îl aveam în mine.

Totuși nu îndrăzneam să scriu. Pendulam în fața morții acelei fete care-mi / ținuse tovărășie 4 ani de viață.

Eu, omul, aș fi vrut s-o scap de moarte, — și nu puteam.

Moartea ei era ca un destin antic, mai presus de voința mea. /

Trebuia să moară. Și simțeam sub frunte, mereu deschși, ochii negri / și amari în care se stingeau luminile vieții, ca flăcările unei biserici în care a intrat un vînt mare.

Mă plimbam prin păduri, vedeam brazii negri ca niște sfinți bizantini, / proiectați pe paloarea de flacără de mort a apusului din munți, și parcă / pădurea îmi murmură cadențele lugubre ale marșului funebru al lui / Chopin.

Purtam în mine o tristețe, o sfișiere atît de grea, încît osteneam zi cu zi, / deși suspendasem scrisul. Eram ostent ca acei cai răniți pe cîmpurile de luptă, care / duc, schiopătînd, trupul călărețului mort în șa. Vroiam s-o duc spre viață pe Olguța / și nu puteam. O duceam moartă, după mine, pe un cîmp de moarte.

În mine murise. Trebuia s-o omor și în scris. În noaptea când m-am / hotărît se reiau scrisul, descriind moartea Olguței, am avut un vis ciudat / care mi-a măcinat somnul.

Visam o apă curgătoare [text lacunar, hîrtie ruptă] tea un brad verde, plin de sevă. / La cotiturile apei, bradul se [text lacunar, idem] și răsuna în inima mea, prin vis, un / dangăt jalnic de clopot. Mă [text lacunar, idem], murmurul de octombrie al brazilor, al munților.

[recto 13] Adormeam.

Iar visam apa, cu bradul plutitor care se izbea de alt mal. Alt dangăt. Iar / mă trezeam.

Ș-atunci, în miez amar de noapte de octombrie, m-am hotărît să sfîrșesc *Medelenii*, / s-oucid pe Olguța.

M-am sculat. M-am dus în odaia mea de lucru. Am aprins o luminare. Și, aplecat / pe caiet, la lumina mică a luminării, am început să scriu.

Nu scriam, notam. Fraze scurte, ca vorbele unui om înghețat de ger.

Minile reci, picioarele reci, spinarea înfrigurată.

Și genunchii grei. Parcă-mi erau picioarele în umedă clisă de mormînt.

Iată moartea Olguței, așa cum a fost scrisă la acel ceas de noapte.

„Ca să asculte inima, își ținu respirația. Avea o arsură de ger în toate încheieturile, și fruntea-i nădușea în valuri, / lăsîndu-i gust sărat în colțul buzelor. Mîna cu revolverul se înalță, îndreptînd țeava spre degetul care marca locul / inimii încă vii pe pragul morții. Degetul <cel gros al> mîinii drepte pîndea inert pe trăgaci. — Olguța privi lumina, c-un / suris mirat. Era ca o tăcere incremenită a unei mulțimi, în preajma panicei sau a uralelor. În lacătul inimii, glonțul / intră. Viața năvăli afară. Ploaie de stele, zilele viitorului căzură în noapte. Capul bătăbăni descumpănit. Trupul / căzu, ca aruncat din galop cu săgeata în inimă. Pleoapele se zbătură pe ochii albi. Și tăcerea fu de moarte în / fața icoanelor la care se-nchinase, în anii vieții, moș Gheorghe pentru fericirea Olguței“.

Și, după ce am scris aceste rînduri, am rămas singur, ca o salcie trăsînită pe un mormînt. / Nu plîngeam. Îmi erau ochii afunzi în orbite și uscați. Dar pe tîmplele mele curgeau cîteva broboane / de sudoare rece. Atît.

Dar dacă Dumnezeu ar întinde o balanță și într-un[ul] din talerele ei aş pune / toate capetele acelor care-au plîns cetînd această moarte, iar în celălalt taler, broboanele / mele de sudoare de-atunci, vă asigur că [balan]ța s-ar înclina spre mine.

Așadar, și cu aceasta închei partea principală a conferinței, intrînd în final, / toate creațiunile literare viabile nu-și au un echivalent în viața reală. Anna / Karenin e unică, fără surori pămîntene, doamna Bovary e unică, unic e / Stavroghin, și unic Ivan Karamazov.

Aceste personaje au unele trăsături împrumutate de la oameni ai vieții / reale, dar sufletul lor, individualitatea lor, nu-i decît încarnare proteică a / sufletului creatorului lor.

În *Medeleni*, Olguța, Monica, Dănuț sînt virtualități încarnare / ale sufletului meu.

Să cauți în realitate echivalențele reale ale acestor personaje nu / este numai o eroare, dar și o pingărire a celui mai solemn moment al creațiunii / literare, acela cînd din propria ta substanță sufletească dai naștere unei / noi ființe, perfect distinctă de tine, creatorul ei.

NOTE ŞI COMENTARII

Fenomen indeobște cunoscut, în acțiunea sa de stabilire a graficului valorilor, timpul ține prea puțin seama de dorințele și previziunile creatorilor, fie că aceștia au în vedere locul lor în marele ansamblu al istoriei literare, fie că se gândesc la o anume ierarhizare în interiorul propriei opere. În cazul din urmă, „calculul hîrtiei“ apare nu o dată subminat datorită inevitabilei și, la urma urmei, omeneștii părtiniri din unghiul căreia autorul își evaluează propria producție. Cauze dintre cele mai diferite și mai imprevizibile — în ordine biografică, sub raportul orientării tematice, sau legate de cantitatea efortului depus în decursul elaborării etc. — îl fac, așadar, pe autor să-și exprime preferințele ce vin adesea în contradicție cu adevărul obiectiv, statornicit prin judecata ineluctabilă a timpului la scara istoriei literare.

Că faptele se prezintă într-adevăr astfel, o dovedesc, între altele, frecvențele și paradoxalele schimbări de poziție valorică ce au loc între operele așa-zicînd preferate de autor, investite deci cu multă încredere, și acelea „uitate“ sau neglijate atît de plăsmuitorul lor, cît și de critică. Tocmai o asemenea confruntare postumă constituie cauza susținutelor acțiuni de restituire și, firește, de reevaluare critică, obiectul atenției formîndu-l, cel mai adesea, lucrările de debut, acelea uitate prin reviste sau rămase în manuscris.

Desigur, într-un asemenea context al confruntărilor interioare, unele dintre cazurile cele mai curioase sînt acelea în care este vorba de autori asupra operei cărora, pe de altă parte, timpul a operat cea mai severă selecție, decizîndu-se de numeroase titluri

ce au făcut la apariție o adevărată carieră în rîndul cititorilor, uneori nefiind lipsite de succes nici la bursa criticii.

Nu încapă îndoială că și destinul postum al operei lui Ionel Teodoreanu propune un atare caz elocvent. Nimeni nu poate contesta realitatea că o serie întreagă dintre romanele creatorului trilogiei *La Medeleni* (să menționăm, astfel, romane precum *Crăciunul de la Silivestri*, *Hai-dîridam*, *Zdrulă și Puhă*)¹, astăzi, prin completa lor lipsă de substanță artistică, sînt de-a dreptul irecuperabile. Însă, în ciuda unei asemenea stări de lucruri, tot atît de adevărat e că aceiași scriitori are dreptul la o atentă reconsiderare a lucrărilor ce fac parte din una sau alta dintre categoriile menționate mai înainte. Prezentul volum de „restituiri“ își propune să atingă tocmai un atare țel.

JUCĂRII PENTRU LILY

După cum se știe, prima carte tipărită a lui Ionel Teodoreanu este culegerea de nuvele *Ulița copilăriei*, apărută în 1923 la Editura Cultura națională, colecția „Scriitori români“. Dar majoritatea acelor care au comentat, în momentul apariției ei, această culegere sau aceia care mai tîrziu au scris despre proza lui Ionel Teodoreanu n-au uitat să menționeze că de fapt acesta a debutat ceva mai înainte cu o suită de poeme lirico-epice intitulate *Jucării pentru Lily*: „D. Ionel Teodoreanu a debutat acum șapte ani cu notații metaforice și cu «legende». De la aceste «jucării» (cum le numea însuși), expresie a primei tinereți, un fel de acordare preliminară a instrumentului artei sale, d-sa a trecut la schițe și nuvele“²; „După simplele arpegii metaforice din «jucăriile» publicate în *Însemnări literare*, d. Ionel Teodoreanu, Veniaminul literaturii moldovene, a debutat prin *Ulița copilăriei*“³; „Debutul literar și l-a făcut imediat după război, la *Însemnări literare*, unde sub titlul *Jucării pentru Lily* a publicat scurte no-

¹ Asupra problemei, am stăruit în monografia noastră *Ionel Teodoreanu*, Editura Minerva, 1970.

² G. Ibrăileanu, „*La Medeleni*“, *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 9, septembrie, p. 354—356, text retipărit în *Scriitori români și străini*, Editura Viața românească, Iași, 1926, p. 176—199.

³ E. Lovinescu, *Ionel Teodoreanu, Istoria literaturii române contemporane*, IV, *Evoluția prozei literare*, cap. XIII, *Contribuția „Vieții românești*“, Editura Ancora, 1928, p. 143—157.

tații metaforice în spiritul «fanteziilor» lui Anghel și apropiate ca factură de *Istoriile naturale* ale lui Jules Renard“⁴.

Parcurend aprecierile critice de mai sus, apare limpede spiritul general din unghiul căruia au fost receptate primele manifestări literare tipărite ale lui Ionel Teodoreanu. Cum lesne se poate observa, totul stă sub semnul unei nedisimulate tonalități de circumstanță. Menționarea acestor scrieri este făcută absolut în treacăt; un simplu pretext pus în slujba uzualelor fraze de introducere în analizele critice consacrate nuvelor din *Ulița copilăriei* și romanului *La Medeleni*. Cît despre ceea ce se spune în planul judecății de valoare propriu-zise, deși într-un mod extrem de sumar, ni se pare deosebit de important să reținem următoarele două idei: mai întii, stricta raportare a „jucăriilor“, în sensul totalei lor dependențe artistice, la operele ulterioare ale autorului („un fel de acordare preliminară a instrumentului artei sale“, zice G. Ibrăileanu), apoi situarea lor într-o perspectivă cronologică complet minată de spirit juvenil, de imaturitate artistică; ceea ce vrea să însemneze că este vorba de simple exerciții scriitoricești („simple arpegii metaforice“, după expresia lui E. Lovinescu), al căror rezultat, evident, nu are cum să fie analizat pe larg și, eventual, recuperat. De vreme ce nici autorul nu a reacționat în vreun fel la judecata criticilor săi (spre deosebire de alte împrejurări, cînd, temperamental prin excelență, nu i-a cruțat deloc!), e de presupus că el însuși, în chip tacit, a acceptat un atare punct de vedere. Iar faptul că, totuși, la un moment dat, în *Întoarcerea în timp* (1941), Ionel Teodoreanu își va aminti cu plăcere despre *Jucării pentru Lily* trebuie interpretat în alt sens decît în acela al unei presupuse recunoașteri tîrzii. Pur și simplu, *Jucăriile* îi readuc în memorie decisivul moment al primului său contact cu cerul „Vieții românești“ în general, și cea dintîi întîlnire cu G. Ibrăileanu, în special; așadar, un punct de pîcare cum nu se poate mai potrivit pentru captarea nostalgic-exultantă, din plin aureolată de spirit romantic, a amintirilor dragi. Căci iată începutul pasajului în care este evocat memorabilul eveniment:

„Poate o amiază de primăvară, poate una de toamnă. Nu mai țin minte. Dar totuna era. Căci aurea soarele ca teiul înflorit asupra Iașului copilăriei mele — dragul —, mai mult cald

⁴ Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, Editura pentru literatură, 1967, p. 359—367.

decît fierbinte, dînd vieții parfum de faguri dăruiți de fete...“ Cit despre cunoștința sa cu G. Ibrăileanu, precum în alte numeroase locuri din memorialistica scriitorului și chiar în romanul *La Medeleni* (vol. III), identificăm și acum sugestive mărturisiri. Iată, mai întîi portretul : „Profesorul Ibrăileanu, cu pelerina pe umeri, fuma atît de îmbelșugat și de înșuvițat încît parcă fumega într-un orizont vulcanic, amăgitor apropiat cu oceantul. Totul în el era îmbinare de noapte neagră și lumină de lună, de palori întunecate și umbre viorii, din care răsăreau ochii lui homerici de buhnă a Minervei, în veșnică insomnie“. Apoi, felul în care a decurs confruntarea legată de prezentarea manuscrisului :

„Vorba s-a legat degrabă, sprintenă, curgătoare. Căci arta profesorului Ibrăileanu era de-a face pe fiecare nou venit să se simtă la el acasă. M-am simțit de îndată în așa măsură printre binevoitori ai mei, încît am scos manuscrisul din buzunar, dînd glas, fără emoție, *Jucării pentru Lily*. Emoția m-a copleșit însă după succes. Îmi ardea sufletul ca obrazii fetelor după întitul bal.

«Oglindă-oglinjoara mea, cine-i mai ca mine?»¹

Dorim să fim bine înțeleși : nu dintr-o superficială plăcere pentru anecdotică am decupat aceste citate din *Întoarcerea în timp*. Încă o dată atragem deci atenția că, aflîndu-ne în fața unei autentice transfigurări în planul prozei de tip memorialistic, datele biografice invocate capătă altă semnificație decît cea strict documentară, aptă a fi utilizată ca argument istorico-literar peremptoriu. Dealtminteri, în același sens se cuvine înțeleasă fraza concluzivă a pasajului în cauză din *Întoarcerea în timp*, dată fiind, aici, revenirea autorului la un ton mai lucid, menit a-i tempera efuziunile :

„Cam așa gîndeam — precizează deci memorialistul — îmbătut de înțîia victorie literară, care-mi acorda loc de cinste în paginile unei reviste vămuită de înțelepciunea și gustul profesorului Ibrăileanu și de acerbul criticism al necruțătorului Topircanu“.

În fine, împrejurarea că Ionel Teodoreanu nu s-a hotărît niciodată să strîngă și să tipărească într-o carte primele sale lucrări constituie încă o dovadă a redusei atenții pe care el le-a acordat-o. Totuși afirmația scriitorului că *Jucării pentru Lily* i-au plăcut lui G. Ibrăileanu — drept care acestea au fost tipărite în

¹ *Întoarcerea în timp*, Editura Cartea românească, București, 1941, capitolul *Popasul printre oameni*, p. 69—97.

Insemnări literare — merită și ea o succintă analiză. Trebuie astfel arătat că însuși mentorul „Vieții românești“ confirmă, mai tîrziu, cele spuse de tînărul scriitor : „A venit acum vreo șapte-opt ani un prieten (Demostene Botez, n.n.), însoțit de un tînăr sportiv și simpatîc, cu niște bucle încîrlionțate. M-a uimit de la prima discuție cu inteligența și cu imaginația lui năstrușnică [...]. Apoi mi-a citit niște bucăți care mi-au atras în mod deosebit atenția. Mi-am dat seama imediat că am în față un viitor scriitor de mare talent și iată că nu m-am înșelat“.¹ Mai mult decît atît, prevalîndu-se de activitatea tînărului scriitor desfășurată doar în paginile *Insemnărilor literare*, cu un an mai tîrziu, în 1920, criticul depune eforturi deosebit de susținute spre a-i convinge pe colegii și amicii săi de generație (pe C. Stere dar mai ales pe D.D. Pătrășcanu) spre a-l accepta pe Ionel Teodoreanu în rîndul membrilor fondatori ai prestigioasei Asociații literare și științifice „Viața românească“².

Dar, este limpede, și într-o situație și în cealaltă, că G. Ibrăileanu, deși plăcut impresionat la lectura lor, acordă „jucăriilor“ o valoare virtuală, nutrînd convingerea că, de vreme ce semnele talentului sînt cu totul relevante, tînărului autor îi rămîne să le confirme într-adevăr. Prin urmare, s-ar putea spune că atît autorul cît și critica au adoptat aceeași poziție — una îngăduitor-incurajatoare —, în privința valorii scrierilor în cauză.

După mai mult de patru decenii cîte s-au scurs de la apariția lor, ne îngăduim să afirmăm că acest punct de vedere e susceptibil de serioase amendamente. La o lectură completă și la un examen atent, detașat, „jucăriile“ impun o sensibilă schimbare a opțiunii critice de care au avut parte la apariție.

Firește, nu se pune problema contestării caracterului lor anticipativ, chiar de exercițiu pregătitor pentru elaborarea următoarelor opere ale autorului. Căci ar fi, într-adevăr, o absurditate să angajăm discuția pe un astfel de făgaș, de vreme ce e în firea lucrurilor ca orice debut aparținînd unui creator autentic să divulge cît mai multe din embrioanele viitoarelor „structuri“ în virtutea cărora se va constitui opera sa de maturitate. Chestiunea care ne preocupă însă este aceea dacă, în același timp,

¹ N. Crevedia : *De vorbă cu d-l G. Ibrăileanu*, *Universul literar*, XLII, nr. 26, 22 iunie 1930, p. 339—340.

² Chestiunea este pe larg prezentată în menționatul nostru studiu monografic, la p. 59 și următoarele.

scrierile acestea sînt recuperabile, în sensul retipăririi, și datorită valorii lor ca atare, privite deci în sine. Or, din acest punct de vedere, considerăm că *Jucării pentru Lily* sînt o „carte“ cu adevărat originală, fie că o raportăm la ansamblul operei autorului ei, fie că luăm în considerare peisajul literar al epocii. În primul sens, împreună cu culegerea postumă *La porțile nopții, Jucării pentru Lily* constituie opera poetică propriu-zisă a lui Ionel Teodoreanu. În al doilea sens, *Jucării pentru Lily* reclamă un loc cu totul distinct pe axa evoluției poemului în proză în literatura română.

Ceea ce ni se pare mai important decît orice este faptul că *Jucării pentru Lily* ni-l prezintă pe Ionel Teodoreanu ca poet în stare pură, adică neatins încă de cel mai obsedant avatar al carierei sale scriitoricești : disimularea lirismului cu mijloacele epicii de anvergură romanescă. Nu încapă nici o îndoială că întreaga operă narativă a acestui scriitor stă sub semnul unei asemenea contradicții interioare, contradicție care — cum prea bine se știe — s-a soldat cu o seamă de rezultate excepționale, dar și cu nenumărate eșecuri spectaculoase. Așadar, *Jucării pentru Lily* se dovedește a fi adevărata matrice a poezicului în proza teodoreaniană ; în același timp însă ele dețin poziția privilegiată a unei opere de sine stătătoare, circumscrisă întru totul poeziei, ca gen, și poemului în proză, ca specie. Gîndindu-ne la tenacitatea orgolioasă cu care după apariția *Mădelenilor* Ionel Teodoreanu a dorit să se impună în conștiința publicului și a criticii ca un creator epic în exclusivitate, nu neglijăm ipoteza ca el să fi „uitat“ de primele sale scrieri cu oarecare premeditare ; sintagma *prozator-poet* ce i s-a atribuit întotdeauna îl va fi agasat și așa destul de mult spre a mai fi dispus să suporte și povara unor atare „păcate“ săvîrșite în primii ani ai tinereții.

Prin urmare, în intimitatea substanței lor lirice, *Jucării pentru Lily* sînt emanația unei indiscutabile vocații de poet, o vocație divulgată în chip paradoxal pe aproape întreg cuprinsul activității de prozator a lui Ionel Teodoreanu și apoi reconfirmată, direct și cu strălucire, de opera sa poetică postumă. Dacă, din acest punct de vedere, faptele apar cît se poate de limpezi, în schimb, cu adevărat complicată este întrebarea ce vizează definirea acestei suite de poeme în proză din unghi strict estetic, prin raportare la contextul istoric-literar căruia îi aparțin. Sub cel de-al doilea aspect, impresia de spontaneitate, de notație in-

genuă, nu trebuie să ne înșele și să ne îndemne a crede că e vorba de simpla manifestare a unor predispoziții juvenile necontrolate. E adevărat, de pildă, că citind chiar din primele „Jucării“ tipărite de autor, e destul de greu să rezistăm ispitei de a judeca faptele într-un asemenea chip :

„Cioara, privind hulubii albi, îi insultă graseind : «Ciori decolorate»“.

*

„Acoperișurile bisericilor sînt tipsite cu ciori.

S-a înnoptat. Pe-o creangă de castan, despuiată, zăresc o cioară în dreptul lunei. Pare un as de pică aureolat de un as de lumină. Vîntul desprinde o frunză, ca un as de aur.“

*

„O fi destupat primăvara mărul înflorit, ca pe-o sticlă de șampanie, căci vrabia a sărit ca un dop și crengile sînt înspumate de flori.“

Și totuși, scrutînd cu mai multă atenție mostre precum cele de mai sus, încă de pe acuma ne dăm seama că, în fond, ne aflăm în plină convenție artistică ; totul decurge în baza unei riguroase reazășări a materiei percepute spontan, „în joacă“, — de fapt, imaginate — în tipare poetice pe deplin coerente. Jocul ingenuității originare se metamorfozează în „joc poetic“ la nivelul metaforei cu iradiție simbolică. Nu e greu de sesizat că, într-un sens mai larg, ne aflăm în plin *imagism poetic*, tendință literară dintre cele mai distincte atît în literatura europeană cît și în cea românească de la sfîrșitul secolului trecut și începutul celui de față. Fără a se constitui neapărat într-un curent literar, nici aiurea nici la noi, imagismul, se știe, a făcut carieră în acele decenii, mai ales prin acțiunea sa de „dizolvare a poeziei epice“, cum se exprimă E. Lovinescu vorbind despre D. Anghel și Tudor Arghezi, mai exact, despre proza acestora, care, în ciuda faptului că are meritul „de urbanizare și de rafinare estetică“, e condamnată în totalitate ca „hibridă“, „tinzînd împotriva sensului poeziei epice“¹. Sigur, nu intrăm în amănunte cînd e vorba

¹ *Istoria literaturii române contemporane*, vol. II (IV), *Evoluția „prozei literare“*, cap. XXIII, Editura Minerva, 1973, p. 156 și următoarele.

de această chestiune, poziția lui E. Lovinescu în ceea ce privește idealul său de proză obiectivă, eliberată de subiectivitatea și lirismul povestirii (mai ales al celei moldovenești), fiind îndeobște cunoscută. În esență, e de observat că îndreptățita sa pledoarie vizînd scoaterea prozei de sub influența poematicei, în vederea constituirii unor premize solide pentru dezvoltarea romanului de „creație obiectivă“, nu ține seama de proliferarea unor altor fenomene, exterioare chestiunii care îl preocupă. Astfel, în ciuda unei oarecari „hibridități“ de compoziție, poemul în proză e o specie lirică în primul rînd, iar faptul că el rezultă și de pe urma unui anume proces de „dizolvare“ a epicului nu trebuie să ne alarmeze pînă într-atît. Ca fenomen post-symbolist, dar din plin stimulat de fantezismul dezlăntuit al impresionismului, manifestat în cîmpul artelor plastice mai întii, imagismul în literatură este expresia directă a potențării lirismului prin mijloace plasticizante cît mai pregnante, atît ca substanță, cît și ca mod de rezolvare în planul expresiei. Așa încît poemul în proză își asuma sarcina de a face joncțiunea dintre liric și epic, ambiționîndu-se, în același timp, prin esența sa, să aparțină totuși poeziei. Ceea ce s-a și întîmplat în literatura noastră, dacă ne raportăm la anumite părți din opera lui Macedonski, Dimitrie Anghel, Emil Gârleanu, Bacovia, Arghezi, Otilia Cazimir, Geo Bogza și mulți alții.

Ionel Teodoreanu este și el unul dintre exponenții de seamă ai genului. În afara *Jucăriilor pentru Lily* și fără a mai aminti de faptul că din absolut toate romanele sale pot fi detașate numeroase și veritabile poeme în proză, avînd o autonomie estetică deplină, însăși opera sa de memorialist, în special volumul *În casa bunicilor*, prin multe din părțile lui, aparține genului în cauză. Revenim însă, precizînd că primele manifestări literare ale scriitorului, ca poeme în proză, dețin o poziție distinctă, chiar dacă le raportăm la ansamblul creației sale și dintr-o atare perspectivă. Nu încapе îndoială că, din perspectivă istoric-literară, poemele în proză ale lui Ionel Teodoreanu aparțin momentului în care, pe acest plan, literatura română receptează experiența *Povestirilor din natură* ale lui Jules Renard, apărute în 1894, filiația autohtonă fiind marcată, pe de o parte, de Al. Macedonski și Dimitrie Anghel, iar pe de alta de Emil Gârleanu, cu al său volum *Din lumea celor care nu cuvîntă*. Făcînd această disociere în ceea ce privește căile de infiltrare în magma autohtonă a spiritului operei renardiene — Macedonski și Anghel, de o parte, Gârleanu de cealaltă — vrem să remarcăm o interesantă

confluență de viziuni sesizabilă în poemele lui Ionel Teodoreanu. Anume, ne gîndim la placarea unei simțiri poetice de inflexiune simbolist-romantică pe fondul unei materii anecdotice pregnante, ca urmare a realismului nedisimulat de care beneficiază materia întregului edificiu poetic. Farmecul poemelor în proză ale lui Ionel Teodoreanu stă în modul original în care miniatura naturistă se supune transferului metaforic impregnat de reflecția poetică, așa-zicînd, egotistă. Spre deosebire de Emil Gârleanu, la Ionel Teodoreanu finalitatea miniaturii naturiste constă nu numai în obținerea unui dublet umanizat, trăind, artisticeste, doar prin antropomorfizare: tînărul scriitor supune totul unui proces de „egotizare“; la el se face simțită din plin prezența eului poetic. Sigur că, la primul contact, prospețimea, strălucirea și varietatea plastică a „apologului zoologic miniaturist“, despre care vorbește Tudor Vianu¹ în cazul lui Emil Gârleanu, ne încîntă, ne reține atenția și la Ionel Teodoreanu. Jocul imagistic de o infantilitate aproape nedisimulată din primele secvențe ale ciclului *Jucării pentru Lily* predispuie, într-adevăr, spre o asemenea receptare strict plastică, încîntarea la lectură fiind produsă tocmai de diversitatea unghiurilor de incidență circumscrise acestei zone dominant vizuale. Într-o succesiune feeric-amețitoare, precum în contemporanele noastre filme de animație, parada necuvîntătoarelor ne prinde cu totul în cadența ei. Hulubul, ciorile, vrăbiile, gîndacul, cocoșul, cloșca, ciinele, curcanul, ariciul, omida, fluturii, furnicile, caradașca, țînțarul, licuricii, broaștele, privighetorile, șarpele, musca, veverița, rățușca — iată protagoniștii acestui alai. Capacitatea poetului de a întocmi fiecăruia portretul cel mai caracteristic apare într-adevăr remarcabilă:

„Sătul de-a fi curcan, el vrea să fie floare. Din două pufnituri a și-nflorit, încordîndu-și capul ca un semn de întrebare, congestionat.

Acum, stă în mijlocul ogrăzii, pe o singură tulpină vînjoasă, așteptînd fluturi, albine... sau, poate, o mină albă care să-l cuileagă. Cum însă nu vine nimeni, uriașa floare se înfurie și bilbiie ridiculă.

¹ Tudor Vianu: *Arta prozatorilor români*, Editura Contemporană, 1941, p. 126.

Sătul de-a fi floare, se face din nou curcan ; și în mijlocul curcilor care, mai practice, ciugulesc, stă îmbufnat și nedumerit. Iar nasul îi atîrnă ca un semn de exclamație, decolorat.

A stat atîta timp în arșița soarelui, încît dă în foc ca o oală cu lapte !¹

Asemenea „desene“, ce tind spre portretul mai complet, fac loc schiței trasate doar din cîteva linii, precum în metafore-ghicitori de acest tip : „Pe șoseaua prăfuită pare un uriaș scai, turist (*Ariciul*) ; „Numai în scrumelnița unei flori poți găsi scrumul întreg al unei țigări“ (*Omidă*) ; „Arătînd fulgilor, amenințător, o păreche de foarfeci : «să nu intrați la mine acasă că vă fac ferfenițe», fulgii intră și se fac apă !“ (*Racul*) ; „La picioarele unui copac, pare statuia înghețată a semnelui de întrebare. Fulgii se îndărătnicesc să-i cadă pe cap. Dinlăuntru șoptește : «Analfabeților, punctul se pune dedesubt !»“ (*Melcul*).

Dar, în acțiunea sa de naturalist sui-generis, tînărul autor se angajează și la „studii“ succesive, gravitînd în jurul unui singur „personaj“ :

„Unui trandafir i-au căzut petalele, așa de potolit, așa de drăgălaș, încît ai fi crezut că mireasa adormită se dezvelea prin somn.

Fluturile care veghea însă a acoperit-o la loc cu șalul subțire a aripilor.

*

Pe o garoafă, două petale fac sluj.

*

Iată-l pe o frunză. În anotimpul florilor, e firesc ca și o frunză să aibă o floare la butonieră“ (*Fluturi*). La fel în *Furnicile*, *Vrăbiile* ș.a.

De la poemul în proză în care transferurile metaforei antropomorfe au în atenție, cum s-a văzut, un singur „personaj“, ceea ce se soldează cu obținerea unor încîntătoare fabule în miniatură, pe măsură ce lectura înaintează, chiar în ciclul *Jucării pentru Lily*, sesizăm vădite intenții de depășire a tehnicii ce se rezumă la notații mai mult sau mai puțin spontane. Astfel, rămînînd tot în sfera fabulei de inspirație animalieră, cu totul izbutit ni se pare dialogul comic intitulat *Piramidă*.

Într-un fel sau altul, în texte de natura celor comentate pînă acum, „morală“ jocului imagistic e dedusă la un mod oa-

recum „didactic“ (ne aflăm doar în sfera fabulei, specie poetică eminentamente didactică). Așa se face că filonul liric are o existență relativ obiectivă, decurgînd din situațiile plastice în care se află „personajele“. Eul poetic își divulgă prezența doar prin atitudinea (de azeziune afectuos-ironică și chiar satirică, uneori) față de acestea și, bineînțeles, se insinuează în conținutul moralei propusă de fabulă. Oricum, prin efortul constant de strunire, în sensul obiectivării la nivel fabulistic, a imaginației, deocamdată, poemul în proză cultivat de tînărul Ionel Teodoreanu dovedește maximum de fidelitate față de prototipul renardian. Chiar și în compunerile de mai largă cuprindere descriptivă (*Ograda*) sau în acelea în care prezența autorului evită disimularea, relevîndu-se, dimpotrivă, ca prezență epică directă, în calitate de martor și interpret a ceea ce cîmpul de observație zoomorfic îi pune la dispoziție. Este cazul bucății *Musca*, de o vervă satirică și poematică debordantă, sau al celor intitulate *Veverița* și, respectiv, *Răzuștele*, interesante prin discreta lor undă melancolică, deși încercarea de dramatizare excesivă a faptelor poate apărea pe drept cuvînt destul de naivă.

Cum o dovedește însă întreg spiritul operei sale, chiar și în faza primelor manifestări literare, Ionel Teodoreanu nu se putea lăsa definitiv captivat de modelul poemului în proză propus de Jules Renard cu ale sale celebre *Histoires naturelles*. Și el un pasionat „vînător de imagini“ (cum s-a autodefinit Renard în introducerea la scrierea sa)¹, tînărul scriitor român, fire romantică, visător înaripat, nu se poate limita doar la un cadru „mic și domestic“², la un cadru dimensionat din unghiul „unui așa-numit realism liric“³, structurat în conformitate cu frecventul (în epocă), proces de „reducțiune monistă descendentă“ a universului zoo-botanic ; ceea ce îl făcea pe un Emil Gârleanu să „îmbrățișeze destinul cu pietate panteistă“⁴ și să nutrească, în intimitatea scrisului său, „convingerea că umanul se rezolvă în

¹ Jules Renard : *Scrieri alese*, Editura pentru literatură universală, București, 1967, p. 303—365, *Povestiri din natură*, în românește de Demostene Botez.

² Paul Miclău : prefața la volumul citat.

³ *Ibid.*

⁴ Tudor Vianu : opera și locul citat.

biologic și că spiritul nu are alte legi decât acelea ale vieții în general¹. Eliberarea de jocul metaforei închise în propriul cadru fabulistic se produce datorită intervenției a două noi elemente : preponderența imaginarului de tip feeric, de anvergură cosmizantă, în dauna observației minuțios portretistice, pe de o parte, și totala clintire a autorului din poziția detașat analitică — așa cum îi stă bine oricărui entomolog și botanist, fie el și amator —, cu prețul afirmării generalizatoare a propriei spiritualități, a propriului eu, pe de altă parte. Mutația principală ce are loc constă în punerea necondiționată a jocului imagistic în slujba autoportretului. De data aceasta (ciclurile *Jucării cu luna*, *O toamnă*, poemele *Icoana făurarului*, *Imn*), „sufletul romantic“ al scriitorului se manifestă fără opreliște.

În curgerea lor maiestuoasă și gravă, versetele poemului își asumă vădite sarcini emoțional-meditative ; acestea străbat, difuz dar penetrant, prin bogăția metaforică a expresiei. În acest punct, funcționalismul stilului metaforic în opera lui Ionel Teodoreanu se relevă în forme dintre cele mai pregnante. În ciuda naivității juvenile a unor comparații, alegorii și, mai ales, epitete, ceea ce se remarcă acum este fericitul acord dintre starea de spirit o poetului și infrastructura lingvistică a poemului. Majoritatea secvențelor din ciclurile *Jucării cu luna* și *O toamnă* (partea cea mai valoroasă a „cărții“) are însușirea rară de a crea adevărate „stări poetice“, prin sugestivitatea stilistică, dar și prin prezența unui eu liric dăruit cu o candidă sinceritate. Mai puțin convingător apare însă poetul în postura de creator demiurgic („Ce trăsnet vajnic scrișnește în adâncuri ? Ce încordare istovitoare încremenește pădurile ?“ etc. — *Icoana făurarului*) sau în aceea de sacerdot inspirat („Prefă-te, cer, c-un spasm nebun, din nor albastru de senin în vast soare boltit ; și despletește-te în tumultoase holde de raze să-nvestmînți pămîntul în fulgerătoarea lor beteală, să-nvestmînți o fericire care-l cuprinde tot“ — *Imn*.) Este evident că acum retorica avîntată a expresiei beneficiază prea puțin de patetismul ideatic revelator, element absolut necesar unei atare formule poetice.

Cît despre cele *Două legende albe* (a „lebedelor“ și a „lăcrămioarelor“) le propunem atenției cititorilor numai pentru însușirea lor de povestiri duios-lacrimogene, în maniera I. A. Bră-

¹ Tudor Vianu : *loc. cit.*

tescu-Voinești, deși fabulația propriu-zisă dezvăluie un interesant aliaj dintre prototipul popular autohton (sugestia ar putea veni de la culegerile lui Simion Florea Marian, de exemplu) și cel propus, iarăși, de Jules Renard.

Situație firească, primele scrieri ale lui Ionel Teodoreanu dezvăluie mai peste tot însemnele experiențelor poetice juvenile, mai ales în direcția invenției, a asocierilor metaforice. Semnificativă este însă constatarea că tocmai acest „joc“ de-a poezia, în pofida unor vădite deficiențe de substanță artistică, e de natură să conserve intact unul din atributele esențiale ale poemului : ingenuitatea lirică. Astfel, structura, „calofilă“ a expresiei se acordă de minune cu „sufletul poetic“ prin excelență adolescentin al autorului. Dealtminteri, pe cuprinsul întregii sale opere Ionel Teodoreanu va dovedi că este el însuși, credincios vocației sale artistice mai ales atunci cînd se va produce acest impact revelator evidențiat pentru prima oară în ale sale poeme în proză.

În ceea ce privește ordinea dispunerii textelor în sumar, ne-am abătut de la criteriul cronologic din următoarele două motive : pe de o parte, este vorba de faptul că momentul elaborării lor nu este cert și că tipărirea lor pentru prima oară în reviste nu pare a fi rezultatul unei anumite intenționalități din partea autorului, acesta încredinșînd tiparului ce se nimerea a fi extras din caietele sale ; pe de altă parte, procedînd astfel, am putut trece la regruparea „jucăriilor“ pe cicluri tematice relativ unitare, cu șansa de a le recompune într-o anumită măsură structura originară.

Sursele din care am reprodus textele sînt următoarele :

Jucării pentru Lily — de la poemul *Hulubul* pînă la poemul *Elefantul*, inclusiv, din *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 16, iunie, p. 6—9 ; de la poemul *Piramidă* pînă la poemul *Curcile*, inclusiv, *ibid.*, nr. 43, din 7 decembrie, p. 8—10 ; poemul *Musca*, *ibid.*, nr. 44, din 14 decembrie, p. 6—8 ; poemele *Veverița și Răfuștele*, *ibid.*, nr. 45, din 21 decembrie, p. 6—7.

Jucării cu luna, din *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 14, 14 mai, p. 11—14.

O toamnă : Capitolul I : subcapitolul *Din viața decorurilor*, pînă la pasajul : „Cu gestul blind și luminos al frunzelor căzătoare, copacii binecuvîntează pămîntul care i-a rodit“, inclusiv, din *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 23, 20 iulie, p. 9—11 ; de la acest pasaj pînă la sfîrșitul capitolului, *ibid.*, nr. 25, din 3 august,

p. 11—13 ; capitolul II : *ibid.*, nr. 30, din 1 septembrie, p. 13—15 ; capitolul III ; *Viața românească*, nr. 6, iunie, 1920, p. 20.

Bucolice : din *Gîndirea*, nr. 5, 1 iulie 1921, p. 82—83.

Ograda : *ibid.*, nr. 7, din 1 august 1921, p. 122—125.

Două legende albe : din *Însemnări literare*, nr. 22, 13 iulie 1919, p. 11—13.

Icoana făurarului : *ibid.*, nr. 28, din 24 aug. 1919, p. 12—13.

Imn : *ibid.*, nr. 15, din 24 mai 1919, p. 5—6.

NUVELE ȘI POVESTIRI

Din motive care vizau dorința unei cit mai judicioase proporționări a analizei critice, dar, recunoaștem acum, și pentru că la acea dată nu găsisem încă un loc potrivit în cuprinsul lui, studiul nostru monografic despre Ionel Teodoreanu nu a acordat atenția pe care o merită narațiunilor scurte, situate în afara volumului *Ulița copilăriei*. Ne limitam, atunci, doar la inserarea unei note de subsol¹ unde atrăgeam luarea-aminte asupra respectivei părți din opera scriitorului, formulînd totodată opinia că, prin calitățile ei literare, aceasta are darul de a-i nuanța și întregi ipostaza de nuvelist. Este acum momentul să încercăm a dovedi temeinicia afirmației făcute cu zece ani în urmă.

Cum e și de așteptat, prima tentație este de a vedea dacă aceste povestiri și nuvele invederează sau nu anume adevăruri la singura carte de proză scurtă publicată de autor (*Ulița copilăriei*), în particular, și la opera sa de romancier, în general.

Sub cel dintîi raport, faptele contrazic într-o mare măsură așteptările, iar în ceea ce privește al doilea aspect al chestiunii, și aici vom fi nevoiți să procedăm cu multă precauție.

Într-adevăr, relația cu *Ulița copilăriei*, și nu numai cu aceasta, dacă avem în vedere perpetuarea temei și a viziunii de aici în multe alte scrieri ale prozatorului (*La Medeleni*, *Bal mascat*, *Crăciunul de la Silivestri*, *Arca lui Noe*, *Prăvale-Baba*, *Tudor Ceaur Alcaz*, vol. I și, normal, *În casa bunicilor*), nu e posibilă, practic, decît dacă avem în vedere povestirile *Mărțișor* și *Risul verii*. Cea dintîi povestire pare, într-adevăr, o reminiscență, caracterul ei aproape direct autobiografic trimițîndu-ne cu gîndul la secven-

¹ Monografia citată, p. 237.

țele memorialistice din *În casa bunicilor*. Iar prin ideea artistică inoculată textului, apropierea de primul volum al *Medelenilor* (*Hotarul nestatornic*) se impune de la sine. Precum în cazul micilor eroi din amintitul roman, și cei din *Mărțișor* sînt protagoniștii jocului cvasiimagar declanșat de aspirația lor ingenuă spre alt gen de comportament în viață decît acela propriu vârstei lor. Jocul de-a oamenii mari, cu atîta voluptate practicat în *Hotarul nestatornic* de Dănuț, Olguța și Monica, aici capătă forma unui alai de nuntă pus la cale cu o specifică virtuozitate și seriozitate infantilă de cei cinci micuți eroi.

O povestire care anticipează anumite elemente ale psihologiei și ideologiei „medeleniste“ este și *Risul verii*. Ne gîndim mai întîi la personalitatea eroului central, bătrînul, însinguratul și ciudatul Moș Neculai, figură tipică de „boier“ moldovean închis în tainele firii lui contemplative. „Viața lui — notează autorul — era o taină pentru toți. Bunicul vorbea despre el cam așa : «Neculai ? i-un om foarte cumsecade. Știe multă carte, a călătorit mult. Fuge de oameni fiindcă nu le seamănă și e un înțelept». Bunica hotăra despre el mai scurt : «Ia, un sărit !» Ba chiar se îmbelșugau, înăsprindu-se, vorbele bunicii «giudecîndu-l» pe Moș Neculai“ etc. Apoi, tot atît de „medelenistă“ este și viziunea din unghiul căreia sînt urmărite relațiile dintre personajele de vîrste diametral opuse : bătrînii și copiii. Axa epică a povestirii se sprijină tocmai pe „studiul“ acestui element. Cuplul Moș Neculai — eroul povestitor (autorul însuși plasat în vîrsta copilăriei) exprimă una din marile linii de forță ale idilismului consubstanțial, artisticește valabil, din opera lui Ionel Teodoreanu. *În casa bunicilor* (1938), cea mai mare parte a ei, va fi, realmente sinteza acestui proces de potențare idilizantă a amintirii. Povestirea *Risul verii* ne pune pentru prima oară în contact cu inefabilul mecanism al comunicării dintre cele două categorii de personaje. Cum se va întîmpla în numeroase locuri din opera scriitorului, una din regulile „jocului“ este de pe acum statornicită, copilul să-l presimtă pe bătrîn, iar acesta din urmă să-l retrăiască pe cel dintîi. Într-adevăr, la Moș Neculai, ceea ce ne reține în chip aparte atenția e tocmai figura lui (prin înfățișare și comportare) de „bătrîn-copil“.

În fine, este lesne de presupus că o atare comunicare interumană are nevoie de un cadru pe măsură, caracteristic prin atmosfera de basm al copilăriei. Și, fenomen inevitabil, debordantul

metaforism al scriitorului — deja pus în funcțiune odată cu elaborarea *Jucăriilor pentru Lily* — nu întârzie să-și arate efectele.

Dar cea mai mare parte a prozelor scurte pe care le propunem atenției cititorilor se integrează mai degrabă semnificativului curent antimedelenist care, de la un moment dat, se insinuează cu deosebită tenacitate în structura operei epice a lui Ionel Teodoreanu. Apăsător de povara celebrității venită fulgerător, odată cu apariția trilogiei *La Medeleni*, scriitorul s-a angajat ulterior la o adevărată suită de tentative menite să-l emancipeze de sub tutela atât de tiranică a marelui său roman. Într-un fel sau altul, aproape toate romanele sale ulterioare divulgă, în această direcție, o anumită tendință spre răzvrătire. Tentația pentru alte motive tematice și mai ales pentru alte forme românești (de exemplu, aceea a romanului fantastic-grotesc sau aceea a romanului de observație și analiză „obiectivă“) își are originea tocmai într-o asemenea dorință arzătoare de autodepășire. Cu ce rezultate practice s-a soldat efortul în cauză pe ansamblul operei de romancier a lui Ionel Teodoreanu am încercat să arătăm pe larg în studiul introductiv al ediției și în partea de analiză a monografiei noastre din 1970. Revenind însă la majoritatea narațiunilor scurte incluse în volumul de față, trebuie să arătăm că, în mod cu totul neașteptat, ele se constituie în autentice izbâzi antimedeleniste. Privite ca un tot relativ unitar, aceste nuvele și povestiri vin să răzbune multe din eșecurile sau semieșecurile de anvergură romanescă înregistrate de autor în decursul efortului său aproape sisific de a se elibera de tirania propriei capodopere. Oricât ar părea de nefiresc, încordatul efort al scriitorului de a se realiza în sfera creației epice de tip obiectiv este încununat de succes mai ales în aceste narațiuni aproape complet ignorate. Fără a nega reușitele pe această linie din romane precum *Fata din Zlataust* (vol. I) sau *Arca lui Noe* (acesta din urmă, după părerea noastră, unul dintre cele mai originale romane ale scriitorului), trebuie să arătăm totuși că acest grup de nuvele evită într-o mult mai mare măsură capcana recidivării în „medelenism“. Ceea ce atrage de îndată atenția în cazul lor este situarea într-o arie tematică având o existență complet detașată de lumea ficțiunilor cvasiautobiografice din *Ulița copilăriei* și din *La Medeleni*. Consecințele acestei stări de lucru sînt deosebit de semnificative; autorul nu mai e o prezență tutelară nici măcar în ipostaza de personaj-narator sau în aceea de personaj-martor, ca să nu mai

spunem că obișnuita practică a disimulării filonului autobiografic dispăre și ea. În totul, surpriza e de a face cunoștință cu un novelist stăpîn pe tehnica narativă a prozei clasice, în cadrul căreia epicul autonom și observația morală cu intenții de clasificare larg tipologică sînt elementele suverane. Prin aceasta, Ionel Teodoreanu se relevă ca un demn urmaș al marilor noștri nuveliști de la sfîrșitul veacului trecut și începutul celui de față. Dacă ne gîndim la o eventuală ierarhizare valorică, nu încapă discuție că din grupul acestor narațiuni *Mascarada* se situează pe primul loc. Poate că în nici una dintre scrierile sale în proză Ionel Teodoreanu nu a reușit să îmbine atât de armonios cunoscutele lui disponibilități pentru epica de sugestie și atmosferă poetică cu investigația psihologică revelatoare. De fapt, mai exact ar fi să spunem că *Mascarada* este o excelentă nuvelă psihologică, datorită surprinzătoarei potențări morale a cadrului ei epico-poematic. Prezența mării, ca un adevărat personaj fatidic, capabil să „îmbolnăvească“, printr-un soi de demență toridă, tot ce o înconjoară — peisaj și oameni —, iată certa izbîndă artistică a prozatorului. Așa se explică de ce drama pasională a negustorului ambulant Tudorică, la prima vedere decupată parcă din rubricile de senzație ale ziarelor, capătă, în chip miraculos, dimensiunea unui eveniment de amplitudine existențială. Dacă luăm bine seama, premisele strict factice ale nuvelei sînt, într-adevăr, dintre cele mai banale. Tudorică, invalid din războiul balcanic, îns ursuz, trecut de prima tinerețe, e părăsit pe neașteptate de tînăra, focoasa și nestatornica lui nevastă, o anume Maria. Aceasta, în absența soțului care este plecat după mărfuri la Constanța, fuge în lumea largă cu tînărul Miltiade, june „cu bicicletă, inel și unghie lungă la degetul cel mic“. Dar nuvela începe să ne rețină atenția de-abia de aici încolo, căci substanța ei o constituie „studiul“ cufundării totale a lui Tudorică în amintita stare de demență toridă, odată cu aflarea năucitorului eveniment. În continuare, autorul aduce în prim plan „duhul“ mării, care își pune amprenta asupra comportamentului tuturor personajelor, în frunte cu Tudorică. Nebunia devastatoare a lui Tudorică (ajunsă la apogeu odată cu nimicirea sărăcicioasei lui prăvălii), coroborată cu integrarea în același „joc“ isterizant a grupurilor de copii și adolescenți aflați pe plajă, se consumă integral sub semnul unei asemenea stări de halucinație colectivă, încît numai efectul malfelic al acestui „duh“ poate explica totul. Artisticește, marea

insușire a nuvelei *Mascarada* constă în faptul că acutul ei filon psihologic este emanația unor temeinice structuri epic-descriptive încărcate cu o subtilă și densă forță de sugestie.

În contrast cu dramatismul psihologic din *Mascarada*, în scurtele narațiuni care ne-au mai rămas de analizat, apare dominantă viziunea comică. De data aceasta, relația cu nuvela clasică românească, mai ales în linia celei moldovenești — Negruzzi, Alecsandri, Creangă, Duiliu Zamfirescu, Vlahuță — se impune de la sine. Într-un asemenea context, poate să surprindă invocarea numelui lui Ion Creangă; de aceea, ne grăbim să arătăm că cele *Două povești* aparțin exclusiv genului snoavelor, cultivat de marele humuleștean. Astfel, prima poveste — *Pentru copii* — pare o adevărată „pastișă” a epicii populare de inflexiune comică avînd o finalitate moralizatoare, dar vădit trecută prin retortele imagismului teodoreanian.

A doua „poveste” — *Pentru vizători* — își dezvăluie spiritul de anecdotă neocrengiană într-o măsură mai redusă decît prima. Motivul „prostiei omenești”, din care Arghezi, mai tirziu, va construi una dintre cheile de boltă în fabulele sale, la Ionel Teodoreanu este tras pe făgașul melodramei enorm șarjate, într-o transpunere narativă amuzantă, dar nu îndeajuns de percutantă totuși. Așa se face că „drama” amarnicei „țațe Lența” trăitoare în Mahalaua Tăciunilor (dramă iscată odată cu hotărîrea bravei femeii de a trimite pe cealaltă lume singura ființă care i-a alinat singurătatea vieții: un falnic cocoș, ajuns, din nefericire, la adinci bătrînețe) se soldează cu efecte ce nu depășesc prea mult limita unei binevenite destinderi a spiritului. Celelalte șase narațiuni aparțin în chip vădit portretisticii realist-satirice. Apare dominantă impresia că avem de-a face cu o suită de „scene de moravuri” derivînd din clasicul model al „fiziologiilor” lui C. Negruzzi și V. Alecsandri, un Radu Rosetti sau un Iacob Negruzzi putînd fi și ei invocați. Firește, vremurile în care trăiesc eroii lui Ionel Teodoreanu sînt altele și din această pricină locul „provințialului” ori al „bonjuristului” de altădată este luat de alte specimene, cu psihologia, cu comportamentul și cu problemele lor specifice, de oameni ai noului veac.

De exemplu, tipul cosmopolitului ridicol, simpatic totuși pentru idealismul său pueril, acum se metamorfozează în „boier” modern, parazit stilat, „estet” și cinic dezinvolt, eliberat de orice scrupul moral, de ins ce impune prin aparenta bogăție de spirit, în spatele căreia se ascunde totala sărăcie de sentimente:

„Cum se spune în Moldova, Beîșor a păpat tot; moșiile și casele părintești, moara și via rămase de la tante Hălăceanu și grajdul de curse lăsat de oncle Albert.

La cafeenea, mîinile lui Beîșor — bărbătește fine și încă îngrijite — parcă dau cărțile la masa verde.

Chefliu, lunatec, cartofor, afemeiat, fumător, duelgiu, spiritual și secătură — spun bărbații. Dar femeile tot îi zîmbesc, privindu-l lung: în viața lui a dezmiertat atîtea! Încep să aibă amintiri numai văzîndu-l.

Nume mare; i-l știu biserici din Moldova, luminîndu-i-l cu candelii. Dar toată lumea îl știe Beîșor. Așa i-au spus părinții și-n glumă, și-n răsfăț; la fel, colegii primelor strapațe; tot așa, femeile” etc. etc. (*Beîșor*).

Tehnica „fiziologiilor” este continuată cu fidelitate, căci după portretul „de prezentare”, creionat de unghiul retrospectivii biografice, se trece la povestirea „dramei” vîrstnicului curtezan. Avaraturile bătrîneții de crai căzut în mizerie constituie de fapt problematica lucrării. Meritul autorului este de a se fi menținut tot timpul într-o tonalitate satirică de o remarcabilă sobrietate. Să mai reținem și abilitatea cu care este utilizat „trucul” clasic din finalul nuvelei. Eșecul lui Beîșor în tentativa de a-și redresa situația prin apel la de mult dispărutele sale calități de seducător irezistibil implică un subtil tîlc moral: ceea ce numim ironia destinului nu ocolește pe nimeni, nici măcar pe un ipochimen de talia lui Beîșor.

Diversitatea temelor și acuitatea coeficientului satiric captivează și în celelalte bucăți: *Trăienel și Cireșica* e o antrenantă comedie burlescă pe tema mediocrității și a veleitarismului în artă; *Îngerul a învins* impune prin înfățișarea ei de romanță degradată, aristocrat-provincială; *Văduvele*, ca expresie a ipocriziei feminine, cufundată în melodramă paradoxală, ni se pare o nuvelă psihologică realmente izbutită; *Poveste*, într-o suită de episoade pătrunse de o discretă malițiozitate, surprinde jalnicul proces de cădere în duplicitate mercantilă a unei tinere familii mic-burgheze (păcat, în cazul acestei nuvele, de finalul fals-romantios, inautentic, propus de autor); în fine, *Teofil* e un savuros portret consacrat unui intelectual aflat în pragul bătrîneții dar care reînvie din propria-i cenușă odată cu eliberarea de vicisitudinile unei existențe familiale împotmolite pînă la anchi-lozare în propriile-i habitudini.

Disponerea în sumar a „prozelor scurte“ ce alcătuiesc această parte a volumului se face în ordinea primei lor apariții. Iată sursele de unde sînt transcrise: *Două povești*, din *Viața românească*, anul XII, 1920, nr. 10, decembrie, p. 558—561; *Risul verii*, din *Gîndirea*, anul I, 1921, nr. 2, 15 mai, p. 29—32; *Mărțișor*, din vol. *Iarbă*, București, colecția „Biblioteca pentru toți“, nr. 1433—1434, [f.a.], p. 3—8; *Mascarada*, *idem*, p. 8—32; *Literatură*, din vol. *În casa bunicilor*, Editura Cartea românească, București, 1938, p. 167—191; *Beșor*, *idem*, p. 192—202; *Trăienel și Cireșica*, *ibid.*, p. 210—233; *Îngerul a învins*, *ibid.*, p. 234—249; *Văduvele*, *ibid.*, p. 250—268; *Poveste*, *ibid.*, p. 269—276; *Teofil*, *ibid.*, p. 277—285.

LA PORȚILE NOPTII

Este îndeobște recunoscut faptul că obsedantul deziderat al unității în diversitate, căruia aspiră a-i face față, în totalitatea ei, opera oricărui creator autentic, nu se rezolvă doar la treapta simplelor inițiative, succesiv și deliberat programate, vizînd, într-o direcție, mutațiile de ordin strict tematic și, într-altă direcție, recurgerea la noi și noi forme de expresie, inclusiv sub raportul genurilor și speciilor literare. Sigur, nu putem nega adevărul că în nu puține împrejurări o asemenea tendință reprezintă simptomul cel mai lesne sesizabil în ceea ce privește eventuala structură proteică, vădită în opera unui creator sau altul. Este tot atît de adevărat însă că a rămîne exclusiv în limitele acestei constatări, practic dar și în principiu, nu e întotdeauna recomandabil. Esteticeste, alții sînt factorii chemați să autentifice esența fenomenului. Nu este vorba nici măcar de vreun paradox, arătînd că se întîmplă, adesea, ca tocmai obstinată angajare în cursa de urmărire și captare a altor teritorii tematice sau a altor forme de expresie să divulge, cu dezolantă forță de convingere, prezența celui mai păgubitor fenomen extensiv-cumulativ. După cum, pe de altă parte, se întîmplă tot atît de frecvent să ne aflăm în prezența operei unui important autor, capabilă literalmente a ne surprinde și chiar deruta la maximum, grație aproape inepuizabilului ei registru de leitmotive, de filoane reflexive și de nuanțe stilistice subsumate, în pofida izbitoarelor ei atitudini refractare la una sau alta dintre cele două ispite anxioniste la care ne refeream. De unde — pe scurt spus — încheierea

că mult rîvnita unitate în diversitate, înainte de a fi probată de multitudinea direcțiilor tematice, a formulelor stilistice ori a genurilor și speciilor, constituie o realitate avînd la origine existența unei complexe și organice confruntări dintre curenții centripeti și curenții centrifugali, localizați, cu superbă și tiranică siguranță de sine, în însuși nucleul vital al impulsului creator. Problema, prin urmare, rezidă în capacitatea acestui nucleu vital de a-și exercita prerogativele cu toată tenacitatea, în sensul de (să spunem astfel) a chema la ordine pe scriitorul asaltat de diversitatea tentațiilor extensive ce-l înconjoară din toate părțile.

Există însă scriitori care se simt tiranizați de ceea ce formează zestrea nativă a vocației lor într-o asemenea măsură, încît, literalmente, ajung să trăiască, cu amară și iritată luciditate, complexul unui soi de captivitate pusă la cale de propriul lor talent. De aceea, obsesia depășirii complexului acestuia căpătă forme de manifestare dintre cele mai imprevizibile. Cîteodată nu sînt excluse de la aceasta nici atitudinile de negare deschisă a celei mai evidente însușiri ce își pune pecetea inconfundabilă asupra talentului artistic încă din primele momente ale afirmării lui. Astfel prezentîndu-se lucrurile, se înțelege că exegeza critică este obligată să facă dovada unei circumspecții aparte, tocmai pentru a nu se lăsa prinsă în capcana unor reacții exclusiviste. „Cazul“ propus de structura și destinul operei lui Ionel Teodoreanu — cum am încercat să arătăm și în alte împrejurări¹ —, într-un asemenea context delimitat de ceea ce numim psihologia creației, ni se pare cu totul semnificativ. Nu mai departe, volumul de poeme postume *La porțile nopții* nu face decît să probeze intensitatea „dramei“ trăite de scriitor de-a lungul întregii sale cariere literare și, implicit, să depună mărturie impresionantă în ceea ce privește supremul triumf înregistrat de cea mai adînc-intimă însușire a talentului său — lirismul, poematicele în general — însușire împotriva căreia, cum bine se știe, Ionel Teodoreanu însuși a reacționat cu o constantă îndîrjire. Firește, datul natural, în esență, s-a dovedit mai puternic decît voința reprimării lui totale. În cele mai bune momente ale demersurilor sale românești, scriitorul face dovada unei indis-

¹ *Ionel Teodoreanu, Opere alese*, Editura pentru literatură, 1968, în studiul introductiv, după cum și în comentariile la volumele acestei ediții.

cutabile originalități, mai ales grație subtilei convertiri în forță centripetă a apetitului pentru expansiunea narativ-superfluă prin apel cvasiinstinctiv la „serviciile“ sufletului său de poet. Nu e însă mai puțin adevărat că, la rîndul ei, această irepresibilă disponibilitate nativă, chiar în contextul general al operei românești, de nu puține ori se abate de la funcțiile ei constructiv-creatoare, lăsîndu-se antrenată în „jocul“ păgubitor al expansiunilor pseudoepice și pseudoanalitice. Efectul ultim, în ordine artistică acum, este exact contrar celui scontat. Verbiozitatea, supraabundența metaforică și patetismul excesiv liricizant fac ravagii, anulînd atît tensiunea narativă a textului cît și capacitatea poeticului de potențare existențial-umană a acestuia. Semnificativă este constatarea că acest proces de degradare a epicului — la a cărui origine se află și masiva proliferare a inflației poetizante — își vădește prezența cu deosebire în seria romanelor elaborate de autor în a doua perioadă a activității sale: *Crăciunul de la Silivestri* (1934), *Secretul Anei Florentin* (1937), *Fundacul Varlamului* (1938), *Tudor Ceaur Alcaz* (1940—1943), *Hai-Diridam* (1945), *La porțile nopții* (1946), *Zdrulă și Puhă* (1948). Sînt, desigur, și cîteva excepții în care reușita artistică ține fie de nesperata supremație a epicului de tip analitic-obiectiv (cazul navelei *Mascarada* din volumul *Iarbă*, al schițelor din ciclul *Octave*, cuprins în volumul *În casa bunicilor*, 1938, și, în bună măsură, al romanului *Arca lui Noe*, 1936), fie de fericita „recidivă“ poetică autentic „medelenistă“ (romanul *Prăvale-Baba*, 1939), fie, în sfîrșit, de surprinzătoarele sondaje în structurile narațiunii grotesc-fantastice (precum, de pildă, în volumul I al romanului *Gotia*, 1933)

Rezumîndu-ne doar la enunțarea aspectului esențial al problemei, să arătăm totodată că în seria romanelor citate poeticul nu își mai îndeplinește funcția de innobilare a epicului (precum, de pildă, în *Ulița copilăriei* și în *La Medeleni*), pentru că în problematica și tipologia eroilor de aici proiecția alter-ego-ului teodorenian, organic implicată în „eul“ prozatorului-poet, absentează aproape cu desăvîrșire. „Medelenismul“, metafora-concept (v. în studiul nostru monografic menționat) ce-i definește în chipul cel mai pregnant viziunea romanescă, își are obîrșia tocmai în acest proces de trăire și tratare esențial poetică a epicului. Ceea ce estetica modernă a romanului numește „tema autorului“ într-o elaborație narativă, la Ionel Teodoreanu se suprapune cu acest proces de implicare a eului creatorului. Mai în adîncime

privite, romanele din seria *Crăciunul de la Silivestri*, *Secretul Anei Florentin* ș. c. l. suferă grav tocmai de pe urma dezolantei alienări a naratorului față de materia lor. Tendințele centrifugale, acum, pun stăpînire mai peste tot. Faptul rezidă, în primul rînd, în alterarea poeticului. G. Călinescu arată cu mare exactitate despre ce este vorba: „Eroarea scriitorului — precizează criticul — este a crede că romanele sale (din seria menționată, n.n.) displac fiindcă în loc de observație dau poezie. Însă în ele nu-i de căutat decît poezia, și cît displace acolo e din chiar cîmpul poeziei. Cărțile lui Ionel Teodoreanu nu sînt făcute din puțină observație și inele de aur, ci numai din inele. *Însă prea multe din aceste inele sînt de cositor* (s.n.)¹. Oricît de obstinat în orgoliul de a dovedi că și în perioada la care ne referim (aproximativ, a doua jumătate a deceniului al IV-lea și prima jumătate a deceniului următor) e capabil a da romane, dacă nu mai bune, cel puțin la fel de bune precum cele din anii tinereții, avem totuși motive să credem că, în intimitatea conștiinței sale artistice, scriitorul simte din plin că ceva nu e tocmai în ordine. De aici, fără îndoială, și frecvențele accente iritat-revendicative din intervențiile sale publicistice ori eseistice, divulgate într-o anumită măsură și de materia textelor cuprinse în *Addenda* prezentului volum al ediției noastre. În aceeași direcție, mult mai concludentă este însăși decizia scriitorului de a aborda alte genuri literare. Sigur, e destul de riscant a vedea în faptul că în a doua perioadă a activității sale, cea bucureșteană — să-i spunem astfel — Ionel Teodoreanu elaborează cele trei cărți de memorialistică (*În casa bunicilor*, 1938; *Întoarcerea în timp*, 1941; *Masa umbrelor*, 1947) — la care se adaugă poemele ce vor alcătui volumul postum *La porțile nopții* — expresia unui gest deliberat menit a-l duce la depășirea impasului creator circumscris activității de romancier. Privită din acest unghi, situația apare îndeajuns de complicată. Este necesar să nu uităm că scriitorul e și acum, în timpul cînd redactează cărțile de memorialistică, refractar la ideea de a nu mai scrie roman. Dar, simpla constatare a acestei dedublări e totuși de natură să pună pe gînduri. Nemulțumirea de sine resimțită de romancierul Ionel Teodoreanu pare a se constitui în resort ce declanșează hotărîrea de a scrie și *altceva* decît roman. Și dacă sorții, deocamdată,

¹ *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, Buc., 1941, p. 672.

cad pe genul memorialistic, iată o împrejurare deloc întâmplătoare. Totul are semnificația unui act reflex, a unei mișcări centripete, în sensul întoarcerii la ceea ce constituie zestrea cea mai de preț a vocației sale scriitoricești. În egală măsură, universul uman explorat în primele cărți (*Ulița copilăriei*, *La Medeleni*) și viziunea originar-poematică, elegiac-evocatoare de aici revendică dreptul unei noi erupții creatoare; cum am arătat cu alte prilejuri,¹ se înțelege, nu în afara unor revelatoare schimbări de „regim“ artistic, ci dimpotrivă. Important este însă că, după nu puțini ani de „rătăcire“, „sufletul de poet“ al scriitorului începe a se reafirma. Poate că și aici, în această resurrecție a poeticalului asumat la modul nedisimulat autobiografic, stă explicația aproape completei secătuirii a resurselor romancierului. Dată fiind alarmanta „despersonalizare“ a „vocii“ autorului (inculcată, altădată, cu o atît de subtilă, inefabilă poezie, biografiei spirituale a eroilor săi), asistăm, în această perioadă, la expansiunea romanelor de serie, în măsură a satisface doar gustul unui public complet deficitar sub raportul educației estetice.

Oricum, (spunem o banalitate necesară!) și în cărțile sale de memorialistică Ionel Teodoreanu rămîne în continuare un prozator-poet; ceea ce vrea să însemneze că poezia are o prezență subsumată structurilor prozaistice iscate de filonul narațiunii rememorative. Mai mult: datorită modului extrem de liber în care este trecut prin filtrul portretisticii idealizant-elegiace, acest filon, în cele din urmă, cată adesea a se detașa de solul realității originare tinzînd la dobîndirea unei anume autonomii „romanești“.² A fost, așadar, imperios necesară relativ extinsa incursiune de mai înainte în „biografia“ operei teodoreniene, limitată la a doua jumătate a desfășurării ei, cu specială aplecare asupra circumstanțelor ce au dus la elaborarea cărților de memorialistică, întrucît sîntem convinși că procedînd astfel avem șanse sporite de a putea stabili poziția volumului de poeme postume *La porțile nopții* pe axul respectivei „biografii“.

Metamorfozele pe care poeticalul, în general, și nucleul său intim-iradiant în ordine gnoseo-psihologică, adică lirismul, în particular, le suferă odată cu trecerea creației scriitorului de la

¹ Nicolae Ciobanu, Ionel Teodoreanu: *Memorialistică și viziune „romanească“*, în *Insemne ale modernității*, Editura Cartea românească, 1977, p. 69—100.

² *Idem*.

„vîrsta“ operei de memorialist la aceea a poemelor din *La porțile nopții* sînt demne de cea mai mare atenție. Dealtminteri, fără speciala luare în considerare a acestui proces, socotim, dacă nu imposibilă, cel puțin discutabilă înțelegerea reală, în complexitatea lui, a statutului estetic sub zodia căruia se zămislește suita poemelor din această culegere.

Înainte de orice, trebuie arătat că mutația ce se produce are drept cauză principală fenomenul de radicalizare a viziunii scriitorului cu privire la sensurile proprii existenței, a propriului destin, în accepția cea mai adîncă și mai cuprinzătoare a noțiunilor. *La porțile nopții* este, într-un fel, o carte în cazul căreia actul de creație, mai mult decît oricînd pe parcursul întregii activități literare a autorului, pare literalmente decis să refuze orgoliul de a fi evaluat, în privința rezultatului final, ca faptă artistică sieși suficientă; aspirația respectivului act de creație este de a se constitui, direct parcă, în document moral revelator, capabil a face cunoscut marele și insurmontabilul impas existențial căruia îi este victimă, în cei din urmă ani ai vieții sale, omul și scriitorul Ionel Teodoreanu. Într-adevăr, conștiința tragice ajungeri „la porțile nopții“, cum limpede se vede, concret de halucinant motivată atît din unghiul biografiei fenomenale, cît și din acela al biografiei spirituale, este răs-picat afirmată în chiar poemul titular al întregului ciclu: „Am ajuns? Mi-s tîlpile sînge / De-atîta pustie de cale / Stau frînt, așteptînd pe prag de prăpastie în umeda vale. / Nici pisc. Nici stea. Nici vultur. E tare- / Ntunerice. Nimic nu răsare: nici licăr, nici zare. / Ce viaie-n adîncuri? Tăcerea? Prăpădul? Ori zvon de urale? / O, Tată-al speranței, te-ntreb, Tu răspunde-mi: / Sînt Porțile Nopții? Sau Porțile Tale?“ (*La porțile nopții*).

Limitîndu-ne fie și numai la textul poemului de mai înainte, se impune a face, dintr-odată, o constatare esențială: în pofida situației umane limită, căreia simte imperioasa nevoie de a-i da glas, totuși, ca mijloc de exprimare propriu-zisă, Ionel Teodoreanu nu poate și, după toate indiciile, nici nu dorește să evadeze din „literatură“. Vrem, adică, să spunem că nici acum, cînd, într-un fel, s-ar putea zice că își întocmește testamentul, autorul *Jucăriilor pentru Lily* nu este capabil a se mărturisi pur și simplu, în sensul de a comunica tot ce i se întâmplă, ce simte și gîndește la modul direct-concret, în afara oricărei disimulări figurativ-metaforice. „Blestemul“ talentului poetic despre

care Ionel Teodoreanu însuși vorbește în „scrisoarea” către G. Ibrăileanu este și acum cel puțin tot atât de puternic. Aceasta explică nu atât opțiunea, cât mai ales obligația scriitorului, izvo-rită din propria-i fire, de a recurge la o anume — și nicidecum la alta! — formă de exprimare. Contrar așteptărilor, „ieșirea din metaforă” este exclusă și de data aceasta; nu postura de grefier ce consemnează cu încordată luciditate detaliul evenimen-țial și psihic este aceea care îl solicită pe autor, ci procesul de sublimare suprareal-halucinantă, adică poetică, a unei asemenea aventuri supreme. Punând în atare termenii problema, și, pe de altă parte, avînd în vedere numeroasele recidive ale inautenti-cului înregistrate de elementul poetic pe ansamblul operei lui Ionel Teodoreanu, e cit se poate de firesc a ne întreba dacă amintitul proces de sublimare este real și ce anume îi chează-șuiește prezența. În punctul lui de plecare, răspunsul vizează încercarea de a identifica statutul aparte propriu gândirii poetice teodoreniene din poemele cuprinse în volumul *La porțile nopții*. Mai exact, se cere a identifica natura relației dintre impulsul uman al acestei gândiri și exprimarea ei prin metaforă, prin imagini. Slujindu-se de o revelatoare definiție a lui Tudor Vianu¹ cu privire la mecanismul metaforei, în prefața volumului *La por-țile nopții*,² Al. Philippide observă cu deosebită pătrundere că, în împrejurarea de față, „această putere de exprimare prin ima-gini se confundă la Ionel Teodoreanu cu gândirea sa poetică”. Întrucît substanța afectivă și ideatică a poemului beneficiază de o „argumentare metaforică” ce „se desfășoară cu precizia argumentării abstracte” — mai arată interpretul —, impresia ultimă este că „cititorul se află mereu în fața unui fenomen natural de gândire metaforică”. În fine, cum este și de așteptat, delimitarea de statutul gândirii poetice, prezentă în opera de romancier a scriitorului, se impune ca o operație de la sine înțeleasă :

„Gîndirea poetică a lui Ionel Teodoreanu și bogăția de eve-nimente interioare se arată, în aceste poeme de *La porțile nopții*, cu toată plenitudinea, fără constringerea pe care le-o impunea, în romanele sale, dezvoltarea acțiunii, motivarea obiectivă a per-sonajelor, în sfîrșit, toate aceste nevoi ale narațiunii pe care scrii-torul era obligat să le respecte. În aceste poeme el nu mai ține

¹ *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*. Editura pen-tru literatură și artă, 1957, p. 45—46.

² Editura Minerva, București 1970.

seama decît de adevărul întîmplările interioare, de mișcările su-fletului, de mersul gândirii sale poetice, care îi este, aici, singura poruncă de care ascultă”.

Aceasta fiind în esență situația, se poate totuși trage înche-ierea că poetul Ionel Teodoreanu nu datorează nimic romancieru-lui Ionel Teodoreanu? Este de observat, mai întîi, că în gene-ral orice tip de poezie care tinde la explicitarea fondului liric, la punerea în ecuație metaforică a acestuia, nu se poate dispensa fie și de o minimă *figurație epică*. Or, din acest punct de vedere, poemele din *La porțile nopții* își argumentează „întîmplările in-terioare” (așadar, *întîmplări* și, să spunem astfel, nu *stări*!), „miș-cările sufletului”, într-un cuvînt, demersul gândirii poetice, prin apel cvasiconstant la serviciile metaforei, convertită în infrastructură narativ-simbolică. Cum o dovedesc și variantele manuscrisului, adevărate exerciții de compoziție baladesc-epică, în majoritatea lor, poemele tind la edificarea unor universuri imagine pregnante, mizîndu-se tocmai pe coerența și densitatea lor... romanescă. Comparativ cu structura poemelor în proză din *Jucării pentru Lily* — scrierile de debut ale autorului —, acum este de reținut marele profit pe care Ionel Teodoreanu îl trage de pe urma experienței sale de narator tocmai în direcția subor-donării impulsului pentru înregistrarea spontană — e adevărat, congruentă — a metaforelor scînteietoare unui „traseu” epic-sim-bolic amplu și cit mai coerent, sieși suficient. Incapabil — chiar și în atare împrejurări-limită în ordine existențial-biografică — de a se mărturisi, adică de a spune ceea ce are de spus în forme nude, nedisimulate prin metaforă, scriitorul își „încenează” gîndurile, stările de spirit, într-un cuvînt, obsesiile organic loca-lizate în sufletul și conștiința sa, prin apel constant la serviciile unei asemenea tehnici a figurărilor obiectivate. Maniera impres-ionisto-pointilistă din *Jucării*... face loc acestei tehnici, neîndo-ielnic, cu mult mai pretențioasă și, firește, investită cu funcții de natură majoră în planul cunoașterii poetice. Mai ales expe-riența marcată de romanele cu tentă imaginar-fantastică (*Turnul Milenei* sau *Golia*, de pildă) este aceea care își vădește efectele, dată fiind, acum, obsedanta înclinație a eului poetic de a se cufunda într-o suprarealitate de tip halucinant. Deosebirea (esen-țială!) rezidă în natura schimbată a resortului ce pune în mișcare mecanismul imaginativ, implicit, în diferența netă a mesajului.

În scrieri precum cele amintite, dominant este impulsul in-venției romanești deliberat solicitat ca factor de construcție na-

rativă propriu-zisă, ca laborator de creație conștient constituit, avînd deci menirea să „dezsubiectivizeze“ materia poetică atît din unghiul expresiei, cît și din acela al eventualei dependențe intim-umane față de eul autorului. Prin contrast, „epica“ poemelor din *La porțile nopții* nu își mai are cauza dinamizantă „în afară“. Tehnica de aici nu mai constituie doar o simplă chestiune de invenție lucid dirijată; ceea ce atrage de îndată luarea-aminte este organicitatea subiectiv-onirică a stărilor de conștiință pe teritoriul cărora imaginarul își exercită prerogativele. „Multe poeme ale acestui volum — arată în același loc Al. Philippide — dau impresia adîncă și susținută de *vis treaz* (s.n.)“. Și mai departe: „Dar nu este acesta oare unul din caracterele de bază ale mării poezii de explorare a aceluia labirint al inimii, a aceluia *Labyrinth der Brust*, de care, într-un lied al său, vorbește Goethe? Visul treaz e unul din firele conducătoare ale acestor poeme“. Ei bine, la rîndul ei, organicitatea „romanescă“ a poemelor are drept sursă primordială laboriozitatea excepțională a acestei stări de *vis treaz* sub regimul căreia se zămislește aproape întreaga culegere.

Din unghi general moral și filozofic, raportate la gîndirea artistică a autorului, așa cum aceasta este relevată de opera teodoreniană de pînă acum, poemele din *La porțile nopții* dau expresie unui fenomen de sciziune suflătoare pe cît de dramatic în structura lui intimă — cum vom vedea —, tot pe atît de „productiv“ în direcția asociațiilor metaforice. Consecința a unei mentalități artistice de tip idealizant-himERIC, metafora epică, în esență imaginarul, din romanele teodoreniene, „forțează“ convenția estetică tinzînd la structurarea unui univers de gîndire și acțiune închis și unilateralizant. Eul personajelor, implicit al autorului, acceptă cu încîntătoare ingenuitate să „uite“ de propriile rădăcini înfipte în realitatea spirituală și materială a existenței palpabile. O asemenea contagioasă pierdere a simțului realității traduce obstinată înclinație de fetișizare a imaginarului, căruia, normal, i se conferă însușiri de *deus ex machina*. De aici decurge, fără îndoială, acea ciudată și contradictorie stare de spirit pricinuită de lectura a numeroase pagini din opera epică a lui Ionel Teodoreanu; într-o direcție, ne lăsăm efectiv captivați de exultanța naiv-visătoare a textului, într-alta, nu ne putem reprima insatisfacția, resimțînd accentuatul lui deficit de substanță în planul investigației psihologice. Or, „visul treaz“, în cazul poemelor din *La porțile nopții*, are tocmai această funcție

de cantonare obstinată în real, fiind, cu alte cuvinte, un veritabil obstacol în calea tentației de a „mistifica“ prin intermediul imaginarului exaltat adevărul existenței individual-umane, așa cum aceasta se materializează, direct, la treapta experiențelor de viață concret biografice. Imaginarul, acum, nu mai reprezintă o formă de eludare a complexității dialectice încorporată în legile insurmontabile ale vieții, ci, dimpotrivă, este solicitat realmente a explicita și generaliza prin intermediul simbolului poetic stări de spirit limită în ordinea dublei cunoașteri, cea de sine și cea a esenței vieții în genere. Fundamentală este, așadar, apriga și istovitoare confruntare a sinelui și a sinei poetului; ceea ce, să zicem astfel, spintecă, dedubland-o, conștiința poetului, hărțuind-o, concomitent, cu întrebările „formulate“ cînd de eul fenomenal, cînd de cel poetico-mitic. Constrîns pînă la sufocare de întîmplările proprii și apăsător cu disperare de întrebările etic-filozofice decisive pe care aceste întîmplări le iscă, autorul, mai mult decît oricînd în decursul existenței lui, se află singur cu el însuși. „Visul treaz“ despre care vorbește Al. Philippide este rama neîndurătoare oglinzi în ale cărei fatidice ape trebuie să se privească. Descrierea a ceea ce se arată în luminile turburi și halucinante ale acestei oglinzi echivalează cu însăși operația critică de identificare și interpretare a simbolurilor poetice revelatoare din cartea *La porțile nopții*.

Aflat la ora supremului bilanț, este lesne de înțeles că, în afara oricărei premeditări, scriitorul este stăpînit de obsesia nevinderabilă de a-și întocmi propriul testament. Ca atare, cititorul este chemat să ia cunoștință de datele acestui „document“. Este în firea lucrurilor ca tema dominantă a ciclului să aibă în atenție fapta literară, adică visul împlinirii prin artă a destinului individual teodorenian. Lucrul acesta nu trebuie să mire, întrucît, cum am subliniat în numeroase împrejurări, autorul *Medelenilor* face parte din rîndurile acelor scriitori pentru care „blestemul“ creației se constituie efectiv în unic mod de existență. Iată însă că tocmai o asemenea certitudine, întreaga viață nutrită, la ora de față, ora adevărului, este pusă în discuție. Contradicția insurmontabilă rezidă în calitatea optimist-visătoare a mesajului inculcat operei literare de pînă acum și constatarea amară că acest mesaj își trădează propriul „emițător“ care, dintr-odată, se simte ireversibil înstrăinat de tot ceea ce gîndise și, mai ales, visase în activitatea sa. „Enunțul“ e limpede, dezarmant prin dichotomia lui tranșantă: „Numai flacăra dreaptă

și limpede-am fost în lampa cea mare, / Dar arderea mea luminoasă n-a dat funingini. / Și iată că eu, cîntărețul viteaz pentru alții, / Sint singur, amar și pustiu“ (*Țimpla mea visătoare s-apleacă mîhnit*). Mai direct spus (ne referim la același magnific poem), pe de-o parte, afirmarea orgolios-elegiacă a crezului estetic și moral convertit în act creator: „Deși bîntuit de arderi cumplite, / Eu nu am sporit cenușile vremii. / Ascultîndu-mi urzelile scripcii cu jar de garoafă în strună, / Dinții fecioarelor au sclipit și mai albi; / Ochii tristeții din lume i-am înălțat cu speranță spre inimă, inviorîndu-i / Ca mîna copiilor prinsă pe sfoara întîiului zmeu zbîrnîit în azur. / Bătrîni, ca vinul oprit în clondire cețoase, / Atunci cînd din purpura viei pornește pîgîna poruncă, / Și-au întîlnit tinereța: prin clocotul mustului meu. / Iar fruntea de lut apăsă a omului greu trudit prin pîdurea zilelor vieții, / Simțînd înstrunarea din cer aprîlin a cocoarelor, / S-a înălțat cu uitare de sine, sunînd în azur ca și ele prin creșterea mea“. Pe de altă parte, este exprimată dureros lucida constatare că un asemenea mesaj poetic străbătut de lumină, de binefăcătoarea încredere în bine, lui, autorului, i se refuză fără drept de apel; partea lui, acum, la ceasul marelui bilanț, este singurătatea, înstrăinarea de chiar ceea ce a sperat și a făcut spre binele altora: „Țimpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară pe lume. / Nu vreau să mai fiu. — Dă-mi pămîntul, cer darnic“.

Definitoriu pentru întreaga culegere în ceea ce privește perspectiva etic-filozofică din care autorul își „redactează“, cum ziceam, testamentul, ca om și ca artist, poemul *Țimpla mea visătoare s-apleacă mîhnit* merită a fi analizat pînă la capăt. Să vedem, așadar, ce se spune în continuare, după ce este exprimată cu amară luciditate inevitabila disjunție dintre spiritualitatea umană a faptei artistice și însăși starea de conștiință a exponentului acestei fapte, ajuns, acum, la limanul vieții. Cu totul surprinzător este să constatăm că nevindecabilul presentiment al extincției nu atrage după sine, cum ne-am așteptat, cufundarea în disperarea neantizantă. Teza morală de extracție romantică potrivit căreia moartea biologică a artistului este neputincioasă în fața aspirației spre veșnicie a operei sale vine să „optimizeze“ tragismul stărilor de fapt, reale, înscrise pe axa biografiei fenomenale. „Visul treaz“ al poetului, mai departe, acționează tocmai într-o asemenea direcție eliberatoare; se face apel la credința în valențele sempiternale ale actului de creație.

Nu mai puțin caracteristică pentru înfățișarea structurii alegorice a mai tuturor pieselor ce alcătuiesc volumul *La porțile nopții* este și modul fastuos-amplu în care se dezvoltă prin „epicizare“ metaforic-simbolistă „teza“ în cauză. Ca și în numeroase pagini din romanele scriitorului, libertatea inventiv-asociativă a imaginației se arată suverană: „Nu vreau să mai fiu. — Dă-mi pămîntul, cer darnic. / Crește în mine un dor de a fi ce n-am fost, ce nu sint, mici voi fi: / O coastă de mare suflată cu soare, bătută de aripi și val, / Înflorită din capăt în capăt, ca dinții în zîmbet, / De-o pură și dulce pădure de portocal. / Crească spre crengile mele-n florie, din zarea cu dungă albastră, / Larg legănate corăbii solemne, cu sprintene pînze bombate“. În aceste stihuri, de fapt, nu facem cunoștință decît cu exordiul discursului; exortația urmează a beneficia de cutezătoare transpoziții, insinuîndu-se cu patetic orgoliu în fragmentul ce urmează, vădit contaminat de duhul epopeiei homerice: „Pămînt nu se vede; de jur împrejur, numai marea adîncă și gravă, / Cu roata de moară în spume-a delfinilor cînd și iar cînd. / Matrozii zbîrciți ca miezul de nucă din poduri, / Cu brațe vinoase, pietroase, ca unse cu iod roșcovan, — / Neguros de bîrboși, duhînd a mahorcă de pipă, / Sint singuri pe unda amară / În schitul lor plutitor, / Sub trîmbe de ape, sub arșiți, în picile în lună, sub stea, / Aspriți, taciturni, sihăstriți“. Firește, invocația vizînd ancorarea corăbiilor „cu sprintene pînze bombate“ la coasta de mare „bătută de aripi și val“, și inflorită „de-o pură și dulce pădure de portocal“ etc. își află împlinirea în finalul episodului epopeic: „Dar deodată, așa cum ostașul homeric descoperă marea, / Cîrmaciul cu ochiul de proră tresare. / Privește la gongul albastru al zării bătut cu privirea; / Nu vede. / Tot ape. / Așteaptă. / Și iată: suride!“ ș.a.m.d. Fidel planului compozițional din primul moment prefigurat (ceea ce răspunde în chip programatic dialecticii ideatice și confesive a poemului), normal, poetul nu ezită a reveni la mărturisirea formulată în stihurile introductive, incredințat fiind că figurația simbolic-„romanescă“ ce a urmat impune cu necesitate o asemenea încheiere, prin explicarea celor mărturisite dintru început: „Țimpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară pe lume. / Viteaz pentru alții, / Sint singur, amar și pustiu. / Dar într-o zi, întors în pămînt, voi uita de viață și moarte. / Fraților mei de atunci, dacă-n file / Veți regăsi prospețimea pădurii în floare, ca cei de pe mare, / Prin voi, dar fără de mine: cenușă sub cruce, /

Voi fi iar pădurea-nflorită la marginea mării a dorului mare de moarte.“

Izbitoarea linearitate compozițională a poemului, la primul contact, poate deruta, îndemnând la suspiciuni, în sensul de a se acredita opinia că totul pare cam simplist, că, mai exact, autorul s-ar arăta mult prea încrezător în eficacitatea unui asemenea mod poetic ce operează de regulă cu antiteze extrem de limpezi nu numai ca semnificație ci și ca alcătuire metaforică. Cine face însă efortul de a pătrunde efectiv în atmosfera spirituală a cărții, realizând adevărul esențial că se află în prezența unui document de viață convertit în poezie prin „accident“, adică datorită unui caz de imposibilă ieșire, chiar și în împrejurări de viață limită, din strînsoarea „blestemului“ de a gândi și comunica prin metaforă, așadar, cine e capabil a sesiza un asemenea fenomen de totală „uzurpare“ a umanului de către artă este îndreptățit să judece în alt chip lucrurile. Se constată astfel că, prin ricoșeu, structura compozițională a poemului este de o „linearitate“ revelatoare. Înșușirea ce se reține nu stă în ineditul schemei compoziționale și cu atât mai puțin în ineditul argumentării prin metafora simbolică a acesteia. Din acest punct de vedere privite, poemele din *La porțile nopții* nu se abat cu nimic de la canonul statornicit prin uzitarea îndelungată a leitmotivelor cu evident statut de arhetipuri poetice. Apropiindu-se de ele ca de o schemă ritualică niciodată perimată sau măcar „obosită“, autorul nu aspiră la recrearea lor, ci pur și simplu își trăiește prin ele propria suferință umană, „bocindu-și“ propria existență. Ceea ce impresionează cu adevărat este tensiunea sufletească a acestui „bocet“ izvorit din firescul impact al stărilor de spirit obsesionale cu „schemele“ arhetipale, instinctiv „convocate“ de simțirea poetică. Din acest punct de vedere, rețin atenția în primul rînd poemele cu aspect de parafrază fățișă, pe al căror cuprins eul poetic capătă întrupări de anvergură. Citeva exemple: *Intunecare* este un pastel funebru dominat de chipul sfîntului ce „decorează“ troița părăsită în cîmp și înnegrită de trecerea timpului („Hiită-n lemnul ei bolnav, / Troița-și scîrție jelană în vînt, / Ca osia de car încet care aduce un sicriu pentru mireasă, / Printre fișiri de porumbiști uscate. / Sfîntul, luminos odinioară ca obrazul dimineții peste dealul vrăbiilor, / Se-nnegrise, / Dincolo de castaniul înnoptat al vechilor icoane“); în *Moartea aurului*, același motiv al efemerității este racordat la ideea unei ipotetice cîntiri din „imuabilitatea“ sa

veșnică a însăși dinamicii stelare („Ele! stelele înaltului, surori cu soarele și luna, se tîrau / Pe-acolo unde merg picioarele cu tălpi netrebnice. / Apoi cercau din nou, cu răstignire, aripa zborului“); strigătul de moarte al tigrului, falnic altădată, acum, după o viață de fugă, hăituită, ajuns la capătul puterilor, la fel de obosită și ea („Mă auzi? / Noaptea e grea / Sînt inima ta! / Alerg! / Oh! Alerg, / cu moartea în mine și sînge / sub cer fără stea.“ — *Tigrul*); finalitatea ieșirii la lumină din „groapa lui Iov“ (*Paria*) vădește o limpiditate candid-atroce („Și de la spate, dar aproape, parcă de pe umăr, un glas palid / Ca al frunzelor de toamnă, mi-a șoptit: / «Rătăcitorule, ai mers prea mult. Ai ostenit. / Bine-ai venit!» / Oh, / în sfîrșit, mărînimia unui glas și pentru mine! / Am spus: «Cine? / Tu! Cine ești, multasteptatul?»), gata să-ntind din nou o mină. / «Nici nu știi de cînd te-aștept. / Sînt moartea ta. / Întinde-te. Inchide ochii. Pune-ți mîinile pe piept»“), pentru ca, la rîndul ei, operația de „rescriere“ a monologului hamletian să închidă în sine același și același obsesiv „dor de moarte“ („Sună, trompet, de pe creasta înaltului turn crenelat / Al stafiei mele de abur și geamăt de mare, / Trîmbiță lung, / Pentru un principe care poartă pe frunte / Nu stea / — A căzut —, / Nu coroană / — Țărîna-i —, / Ci numai și numai paloarea toamnelor lumii. / Fii gata, gropare, cu tunet de lut în lopată, / Aștept pe ultimul prag, / Cu spada-n abis, / Dați-mi pe umăr mantia nopții“ — *Hamlet*). Se observă numai decît că în poemele din această categorie, dubletul „romanesc“-alegoric își asumă sarcina de a „impersonaliza“ starea de spirit și de conștiință intim originară, adică de a conferi acesteia statutul de temă poetică sieși suficiență sub raportul fondului meditativ, ideatic. Procedînd astfel, autorul izbutește nu numai să evite alunecarea în lamentația egotistă ci, totodată, să-și delimiteze în chip convingător eul metafizic de cel empiric. Cît privește discursul propriu-zis, este de subliniat că acesta își reprimă pe cît posibil elanurile retorizante care sînt absorbite de materia „epică“.

Nu se poate însă afirma că procesul de „obiectivare“ a stărilor de conștiință-limită ce declanșează „bocetul“ din *La porțile nopții* apelează exclusiv la „însenări“ de tipul celor relevate mai înainte. „Visul treaz“ sub al cărui impuls „lucrează“ imaginația poetică se dovedește la fel de productiv în împreju-

rările cînd autorul se angajează pe pista elaborațiilor „romanesco-baladești” sui-generis. Capacitatea inventivă a prozatorului Ionel Teodoreanu este frecvent valorificată și acum. S-ar putea chiar zice că asistăm la tulburătoarea confruntare a poetului cu prozatorul. Cel dintîi îl cheamă la „judecată” pe cel de-al doilea. Luciditatea dramatică a poetului își exercită prerogativele în direcția unei obsesive acțiuni de reconsiderare a unghiului din care, altădată, prozatorul percepușe sensurile celor dintîi vârste ale propriei existențe, sublimată și transfigurată în opera epică. Nu este mai puțin adevărat însă că un asemenea „examen critic” nu se produce „la rece”, prin completa detașare față de timpul trecut. Dimpotrivă, mitologia paradisiacă a acestuia se însinuează obsesiv în gândurile și în simțirea poetului. Edenul „medelenist” invadează literalmente închipuirea, populînd-o cu imagini de o concretețe halucinantă : „O ! Dați-mi numai o zi, / Dar s-o văd, / S-o trăiesc, / S-o frămînt, / S-o vislesc / Cu ochii în sus, fulgerați de albastru, / Și mîna de copil pe visla trufiei, / Sfoara înaltului zmeu încordat / În unde de briză, / Ca armăsarul sălbatec cabrat, / Cu zbirniitoarea murmurătoare, / Ducînd în înalt glasul, ca lancea amiezii de vară” (*Ziua copilăriei*). Epica faptelor rememorate se desfășoară de așa manieră încît impresia produsă este de „copiere” a universului medelenist : „Să mă-nec în ierburii grîie de vară, / Făcînd zigzaguri și tumbă năuce, / Și dănțuiri deșuheat-paparud-hăbăuce, / Să mă simt, deși singur cu mine, / Bogat de atîta amar de mulțime, / Și poate s-alerg după fluturi / Care clipeșc laolaltă” etc. (*idem*). Numai că reinvierea unor atare imagini, de data aceasta, nu mai echivalează cu actul efectivei trăiri perpetui a vârstei revolute și, implicit, cu actul eludării timpului biografic prezent cu prețul uitării de sine. Este vorba doar de o fierbinte dorință exprimată la modul optativ, o dorință a cărei împlinire, fie și în planul visării, este imposibilă atît timp cît „vocea” clipei de față nu poate fi în nici un chip înăbușită. Prăpastia dintre realitatea acestei clipe și „epica” visării proliferante apare definitivă : „Ș-atunci, la capătul zilei de vară, / Cu inima-n mare galop / Flămînd, / Fierbinte, / Cu părul năuc / Și tîmplele ude / — N-avede, n-aude — / Și cu genunchii zgîriați / Și zmeul alături, ca scutul ostașului dac, / Să vin în goană acasă, / Spre blîndul ietac, / Și-ndată, la buna fereastră a lămpii de seară, / Să strig : / «Mamă, mi-e foame. Dă-mi un covrig.» / Dar pe cine să strig ? / O ! tristă vară albastră, / Mormintele nu au fereastră. / E vară, / E soare, / Mi-e frig” (*idem*).

Cel mai adesea, dramatismul liric al poemelor din această categorie își are originea în tensiunea stării sufletești din unghiul căreia elanul cufundării prin visare în universul paradisiac al aducerilor aminte se izbește nemilos de vocea lucidă și avertizantă a vârstei prezente. Din această pricină, orice tentativă de reinviere idealizantă a trecutului, în chip paradoxal, nu face decît să sporească senzația de singurătate și de instrăinare față de sine. Ceea ce conferă noutate leitmotivului poetic chemat să dea contur universului infantil memorat este tocmai extrema lui vulnerabilitate existențială. Autonomia de altădată a acestui univers, acum, constituie o simplă și întristătoare aparență. La cea dintîi atingere cu realitatea circumscrișă vârstei de față totul se năruie. „Ulița copilăriei”, de data aceasta, este teritoriul unui alt gen de „joc”, chiar dacă, la prima vedere, decorul pare a fi același ; de pildă, al iernii feerice, cu vitrine desuet colorate, cu trecători tihniți în fericirea lor domestică și, îndeosebi, cu copii exuberanți, angajați în marele lor efort creator de a construi „veșnicul” om de zăpadă : „Orașul era același. / Exact. / Halucinant de intact. / Vitrinele toate, / Gălbui luminate / La fel desuete și decolorate. / Pe străzile goale / Aceleași ! / cu umbră în ele și șoaptă ferită, părechi provinciale. / Alene nîngea, / Dar cădea cu vechimi noua nea, / Turbure, sură, deasă, / Ninsoarea sporea îmbulzită, lînoasă / Din ea” (*Joc de iarnă*). Cum se observă, începem deja să asistăm la un alt „joc”, e un „joc” al cărui mecanism se bizuie pe tehnica „fotografiilor mișcate”, ceea ce, mai departe, face ca imaginile să se suprapună halucinant : „Iarna în alb mătășos ca în raclă-o mireasă. / Copii / Clădeau un om de omăt cu vrăbii în pumni și în glasuri zurlii. / Lunar / Omul creștea bulbucată și cu ochi ca de zar. / De ce / Îmi vine deodată atîta pustiu de melancolie ? / Ai cui sînt ? Ai mei ? / Genunchii aceștia grei ? / Iată-mă alb ca o navă în ceață, / Ivit în oglindă, față în față. / Cine e omul acesta nins ? / M-am scuturat de omăt, / Dar nimic nu cădea fumuriu / De pe ființa nălucă, pe pragul pustiu / Eram eu — nu nins — / Singur, bătrîn, învins. // Neauzit de încet, / Moar-tea clădise din mine un om de omăt” (*idem*).

În mare măsură, tema dominantă a volumului *La porțile nopții*, am zice, este aceea a lui „*fugit irreparabile tempus*”. Ne amintim însă că în cărțile sale de amintiri și memorii¹, scriitorul abor-

¹ V. și vol. VI al prezentei ediții, Editura Minerva, București, 1977.

da această temă dintr-o perspectivă euforic elegiacă. Punctul de vedere existențial cu intim patetism inculcat demersului rememora-tiv viza tocmai posibila și completa „întoarcere în timp“ a povestitorului, în sensul deplinei și binefăcătoarei eliberări a propriului eu de tot ceea ce, într-un fel sau altul, constituie avata-rul momentului biografic de față. Marea performanță a autorului volumelor *În casa bunicii, Întoarcerea în timp și Masa umbrelor*, la acea dată, era aceea de a „corecta“, adagiul vergilian de-monstrând că, artisticeste, autenticului „vis romantic“ nu i se poate refuza privilegiul de a contribui la edificarea și permanen-tizarea *unei alte realități*, sieși suficientă, autonomizantă; aceea rezultată din „întoarcere“ în timpul trecut, timp capabil (grație superbei lui ubicuități autobiografice) a se substitui întru-totul timpului prezent, căruia, s-ar putea spune, îi sint anulate aproape toate resursele în planul afirmării prin sine a duratei psihologice.

Euforică, jubilant-paradisiacă în creația narativă, cu deosebire în *Ulița copilăriei* și *La Medeleni*, și elegiac-voluptuoasă, sentimental-cathartică în cărțile de amintiri, așadar, nostalgia pentru „vîrstele de aur“ ale existenței omului, această adevărată *supratemă* a operei lui Ionel Teodoreanu, acum, în ultima sa scriere, se dovedește incapabilă a-și mai păstra funcția esențială ce o consacrase. Necruțător asaltată de „vocea“ timpului biografic prezent, tema *întoarcerii în timp*, acum, apare nu numai definitiv subminată în drepturile ei socotite inalienabile; totodată, dat fiind noul ei statut, de rai pe vecie pierdut, ea este chemată să potențeze, dacă vrem, să expliciteze dramatismul intim-uman sub semnul căruia este trăită clipa de față. Tocmai în acest apăsător coeficient de durere sufletească individual-biografică se află sursa puțin obișnuitei și, în multe privințe, straniei tensiuni morale ce străbate discursul poetic.

Evident, captivați într-un asemenea grad de autenticitatea morală a confesiei lirice, în genere, de ceea ce constituie fondul de mărturisire dureros elegiacă al cărții, nu trebuie totuși să pierdem din atenție faptul că aceasta se recomandă spiritului critic ca un produs al travaliului artistic sieși suficient. Cum am subliniat și mai înainte, chiar și în circumstanțe de viață limită precum cele în care au fost scrise aceste poeme, Ionel Teodoreanu nu dorește — și se pare că nici nu e capabil de așa ceva — să nu *facă literatură*. Starea manuscriselor dovedește că, întotdeauna, poemele din *La porțile nopții* încep a se zămisi din mo-

mentul în care durerea sufletească, în genere, suferința umană strict individuală se sublimează în stare de spirit poetică pe față animată de aspirația circumscrierii într-un anume tipar, într-o anume structură figurativă. Impresionantul număr de variante prin care trec toate piesele ce alcătuiesc volumul arată limpede că autorul „nu uită“ nici un moment statutul estetic al genului cultivat acum. Normal, tenacitatea cu care se revine asupra textului are drept țință obținerea celei mai potrivite „forme“. Interpretarea noastră, în fond, n-a urmărit decît să arate cum se produce și ce cote valorice atinge acest proces de *supraimpresiune* poetică. Pe scurt spus, implicit, s-a degajat constatarea că „medelenismul“ înțeles ca stil poetic specific, în *La porțile nopții*, dobîndește o vigoare și o expresivitate de netăgăduit, semn că autorul depășește măcar o singură dată marea și îndelungul im-pas pseudometaforic marcat de numeroasa serie a romanelor poetizant-liricizante, scrise în ultimii 10—15 ani ai vieții sale. Toate acestea nu însemnează, însă, că poemele din volumul *La porțile nopții* se eliberează complet de insuficiențele stilistice care, într-un fel sau altul, grevează întreaga operă literară a lui Ionel Teodoreanu, chiar dacă fenomenul cunoaște grade de manifestare și a.e efecte cu totul diferite de la o etapă la alta. Fără a mai deține o poziție dominantă, totuși, avatururile stilului „medelenist“, ca o fatalitate, își vădesc și acum prezența. Oricît de neplăcută, operația de „inventariere“ a acestora nu poate fi evitată nici acum. Portretistica retoric-superfluă din *Noaptea omului* („Razele lui deșteaptă-n orbite văzul de aur / — Plutire argonaută —/ Chipul lui e în ochi înviere, / Pasul lui e în inimi calde ca un grîu plin de maci într-o vară, / Și ferestrele rîd cînd îl văd, regăsindu-l în ele, / Ca-ntr-un vitraliu homeric. / Casele mute vor să-i vorbească sonor, / Oamenii rîd cu obrajii de aur... / Oamenii/ Oamenii / Vechii oameni ai vieții!“), obositoarea beție metaforică din *Tumult* („Clădesc bujori, garoafe, crini, zambile ș-alte dulci orbiri / În coșurile plutitoare pe pămîntul cald, / Ale țigăncilor de lut, tutum și umbră, / Cu lumină-n dinți și-n coada ochiului. / În soarele livezii, / Coc / Mărul vîratec, para busuioacă, piersica, rencloda / Și harbuzul, / Strugurul îl cresc și îl aprind / În fusta viei, / Dînd boabelor rotundul luminos al sînului de fată“), aspectul banal și îndeajuns de forțat al intrigii fabulistice din *Pacea pădurilor*, dezolanta convenționalitate a meditației din *Proces-verbal* („Tot ce-i titanice, aprig, tainic — e-n afară: / Furtună, Trăsnet, Dumnezeu, Infern. / Ne temem și de vast și de

etern / Și de wagneriana lor fanfară“) reprezintă recidive lesne de identificat și acum. Dealtminteri, ni se pare cu totul semnificativ să observăm că, în esență, insuficiențele de natura celor semnalate mai înainte aparțin poemelor care, atent scrutate, dovedesc că leitmotivul obsesional al cărții, în asemenea momente, nu beneficiază în chip real de iradiația cufundării dureroase a eului poetic într-un timp autobiografic palpabil. Căci, nu încapă îndoială, prin tot ce are cu adevărat viabil, *La porțile nopții* este expresia emoționantă a unei asemenea aventuri spirituale și sentimentale la modul autobiografic asumată.

Textul este reprodus după volumul: Ionel Teodoreanu, *La porțile nopții*, Editura Minerva, 1970. Ediție pregătită pentru tipar de Ștefana Velisar-Teodoreanu după manuscrisele scriitorului.

ADDENDA

Ionel Teodoreanu aparține acelei categorii de scriitori cărora le face o deosebită plăcere faptul de a se înfățișa publicului direct, cu toată insistența și din unghiuri cât mai diverse. Cei care l-au cunoscut, fie de aproape, fie ocazional, afirmă despre autorul romanului *La Medeleni* că aparițiile lui publice (la șezătorile literare, în decursul pledoariilor avocațești, dar și în discuțiile amicale purtate în cercuri mai restrinse) aveau întotdeauna caracterul unor captivante spectacole, grație scînteietoarei verve a „discursului“ și sincerității impregnate de patetism a confesiunii. Nu încapă îndoială că acest mod de a ieși în lume are drept explicație natura fundamental expansivă, retorică, a temperamentului cu care este dăruit scriitorul. Faptul este pe deplin confirmat atît de structura operei sale (ne gîndim, firește, la tonalitatea liric-spectaculară a acesteia), cît și de personalitatea atît de distinctă, excepțională chiar, a avocatului Ionel Teodoreanu.

Într-o atare situație, e de la sine înțeles că portretul moral și intelectual al scriitorului, spre a fi cît mai complet, nu poate fi redus doar la deducțiile propuse de opera literară propriu-zisă (în speță, proza de ficțiune) și la interpretarea documentelor extrase din arhivele civile. Tot atît de utilă este cunoașterea aspectelor ce dau conținut existenței sale publice. Or, precum în cazul autobiografiei circumscrise copilăriei, adolescenței și primei tinereți a căror imagine se reflectă atît de pregnant în memorialistica sa

(volumele *În casa bunicilor*, *Masa umbrelor* și *Întoarcerea în timp*), moștenirea lăsată de scriitor este și de data aceasta bogată în date și sugestii. Această secțiune a volumului de față își propune tocmai un asemenea scop: să aducă la cunoștința cititorilor o seamă dintre piesele ce alcătuiesc „dosarul“ biografiei sociale a lui Ionel Teodoreanu. Vorbind de existența publică, de biografia socială a scriitorului, este însă necesar să precizăm numaidecît că, într-un fel sau altul, această dimensiune a destinului său se integrează pe deplin în spiritualitatea „biografiei“ proprii operei literare. Cu alte cuvinte, e de remarcă că, în general, diversele forme de activitate socială, la acest scriitor, se metamorfozează în ipostaze ale unui mod de existență prin definiție artistic. Percepția estetică și apoi trăirea ca atare a socialului apar dominante, așa încît tradiționala dihotomie om-scriitor, în ce-l privește pe Ionel Teodoreanu, își pierde aproape orice bază de susținere. De exemplu, spre deosebire de majoritatea membrilor cercului „Vieții românești“ — nu puțini dintre ei oameni înzestrați cu spirit practic, angajați cu toată patima în viltarea vieții politice —, creatorul trilogiei epice *La Medeleni* pare să fi fost complet străin de asemenea tentații. Din cite cunoaștem, nu l-a ispitit niciodată ideea activității politice așa-zicînd profesionalizată și, drept urmare, nu l-a urmărit nici gîndul ocupării unor funcții de stat cît de cît importante; după cum nici cel puțin în sfera vieții literare nu s-a angajat la vreo inițiativă practică de reținut, cum ar fi, să zicem, înființarea unor publicații sau cel puțin participarea la conducerea altora.

★

În ciuda structurii romantic-imaginative a unei bune părți din opera sa de romancier și a însăși existenței sale, într-un fel detașată de concretețea social-politică și istorică a timpului în ambianța căruia această existență se desfășoară, Ionel Teodoreanu se impune totuși atenției și ca un pasionat publicist. Masive părți din volumele *Întoarcerea în timp* și *Masa umbrelor* aparțin exclusiv genului respectiv. La rîndul ei, investigația întreprinsă în paginile unor reviste și ziare din perioada interbelică face să ne întîlnim, adesea, cu Ionel Teodoreanu în ipostaza de publicist. Cum e de așteptat, însușirile literare ale textului sînt prevalente și de data aceasta; căci despre orice subiect concret-ziaristic ar fi vorba, propensiunea spre „creație“ se dovedește mai puternică

decit orice. Unghiul de percepție estetică a faptelor e suveran și de data aceasta. Alături de Camil Petrescu sau de Mihail Sebastian, Ionel Teodoreanu este unul dintre importanții cronicari sportivi recrutați din rîndul scriitorilor; autorul *Medelenilor* e un strălucit precursor al pasionaților sportului de azi aparținînd mînuitorilor condeiului. Insemnele integrării speciei gazetărești la care ne referim în sfera creației literare autentice vizează, în principal, două aspecte: unghiul de percepție și mijloacele de expresie. Pentru Ionel Teodoreanu — punct de vedere aprig controversat și la ora actuală —, sportul este o formă de manifestare eminentamente artistică a ființei umane. În aceasta rezidă modernitatea concepției sale de publicist sportiv. „Admir cu același creier și cu același bătăi de inimă — declară scriitorul în articolul dedicat cunoscutului boxer Moți Spakov — un vers înalt, vecin cu tremurul lucefierilor, o pictură adîncă pînă la taină, o coloană antică în care marmura are elanul neted al unei nudități de zeu adolescent, cît și pe un Spakov: fiindcă între toate acestea găsec plenitudinea unui acord predestinat între conținut și expresia care îl destăinuiește.“

Cum se vede, chiar și cel mai dur dintre sporturi, boxul, face pe scriitor să formuleze atare postulate circumscrise sferei frumosului artistic (să mai amintim că același articol se încheie cu afirmația potrivit căreia, la sfîrșitul luptei sale, învingător, marele boxer pare a „descinde din splendoarea barbarei *Iliade*“). Aceasta fiind situația, ideea de a asimila domeniului artei discipline sportive care chiar de la prima impresie reclama un asemenea unghi de percepție se justifică de la sine. De data aceasta, orice reticență dispare și exultanța lirică a scriitorului-publicist atinge punctul maxim. A situa pe același plan valoric arta celebrei patinatoare norvegiene Sonia Henje cu aceea a trupeii de balet a lui Nijinsky constituie un act perfect îndreptățit, el înscrisindu-se în ordinea firească a lucrurilor:

„Dacă scena operei din Paris pe care a dansat Nijinsky în fruntea baletului rusesc — postulează autorul — ar deveni sloi polar, luminat de aceeași rampă și privită de aceeași spectatori, și dacă Sonia Henje ar apărea singură pe nuditatea pură a gheții, spectacolul acestei seri ar dezlănțui aceleași aclamații și aplauze ca și o nijinskiadă“. „Vreau să spun prin aceasta — citim în încheiere — că Sonia Henje a depășit hotarul supremelor performanțe sportive, intrînd adînc în artă, pînă acolo unde patina ei

întîlnește, tot aripă, călcîiul de zbor al lui Nijinsky, veacul marmorei eline și pe-al Renașterii italiene.“

La rîndul ei, echitația, arta acesteia, incită la comparații nu mai puțin îndrăznețe: „Mîna maiorului Chirculescu pe dîrlogii calului este egală mîinii lui Enescu pe arcușul vioii; stau amîndouă pe același hotar de la care gîtul comat al calului e frate cu gîtul muzical al violinii“.

„Literatura sportivă“ a acestui scriitor este revelatoare, așadar, pentru una dintre dimensiunile tipice sufletului de artist cu care era înzestrat însuși omul Ionel Teodoreanu.

*

A-i cere unui scriitor al exultărilor liric-sentimentale și al imagismului luxuriant, precum Ionel Teodoreanu, să se dezbare de toate aceste daruri, ce se manifestau uneori supraabundent, atunci cînd trece la redactarea unor comentarii critice e, desigur, o imposibilitate. În ce-l privește pe autorul *Medelenilor*, în această ipostază, absența spiritului critic e totală; de menționat fiind, în același timp, faptul că, spre deosebire de alți confrăți, pe el îl ocolesc cu desăvîrșire și stările de idiosincrasie față de opera altora, stări ce s-ar putea materializa, eventual, în răbufniri pamphletare. Act autentic de creație, critica lui Ionel Teodoreanu stă exclusiv sub semnul impresionabilității ingenuae și al generozității amicale. Din această pricină, în ciuda eludării, cu superbă candoare, a judecății de valoare, recenziile, cronicile și prefețele redactate de el rețin atenția prin valoarea lor de document psihologic și, firește, prin originalitatea lor stilistică. Raportată la peisajul general al criticii beletristilor, critica lui Ionel Teodoreanu se distinge cel puțin prin următoarele calități: refuzul convenționalismului trucat și al apologetismului interesat, circumscris spiritului de grup, într-o direcție, și evitarea lamentabilului veleitarism vizînd competența profesională, într-alta. Recenziile, cronicile și prefețele scrise de autorul *Mesei umbrelor* constituie o suită de compoziții epico-portretistice miniaturale, avîndu-i drept protagoniști, în egală măsură, pe semnatarul lor și pe autorii despre ale căror cărți este vorba. Așa se face că nevoia unui cadru narativ și descriptiv cît mai captivant se impune cu necesitate. Numai astfel e posibilă dezvăluirea stărilor de spirit ce prezidează lectura, iar exprimarea afecțiunii confraterne, în consecință, beneficiază de condiții ideale spre a nu mai putea fi suspectată de

convenționalism. La primul contact, ești înclinat să crezi, cu oarecare surprindere, că scriitorul te va introduce, pur și simplu, în universul cvasifictiv al rememorărilor.

„Întimplarea m-a făcut să petrec o noapte de toamnă la țară, în salonul unui conac pustiu. Aflasem, din spusele profesional instructive ale unui june judecător, frânturi din viața stăpînilor conacului și drama care-l devastase cu doi ani în urmă.“ Acestea sînt frazele cu care debutează frumoasa cronică despre volumul *Zilele vieții* al lui Demostene Botez. Sau iată cum începe un pasaj din introducerea la culegerea de tălmăciri a lui George Lesnea din poezia lui Serghei Esenin : „Mi-am petrecut vara trecută la Cheile Bicazului, înconjurat de ai mei, în cordiala atmosferă a pensiunii Wagner. Într-o bună zi, la ora prînzului, pe cînd toți oamenii pensiunii erau așezați la mesele noastre în sufrageria comună, a apărut, subit, Lesnea. Sfrijit, neras, c-un sac în spate, tăbăcit de vînturi, ars de soare, cu toate glodurile Carpatului pe bocanci, cu ochi strălucitori, cu risul și dinții de lup flămînd. Venise singur de la Durău“ etc. Altădată, vocația scriitorului pentru poemul în proză se face vădită din primul moment, cum se întîmplă în cazul cuvîntului-înainte la volumul lui Virgil Gheorghiu *Din muzica și viața compozitorilor* : „Cîteodată vine pe fereastră, la, de aur, lumina lămpii, un mare flutur de noapte, în faldul lui de smalțuri, catifele și luciri astrale, greu de taină în abia ponderea plpîirii, mai mult privire a ochiului decît ființă întru lutul celorlalte“ ș.a.m.d. Iată și un exemplu semnificativ pentru încîntătoarele abateri de la rigorile profesionismului critic, rezidînd în tonul colocvial în care este recomandat cititorului un roman de debut (*Tinerețe ciudată* al lui Dinu Pillat) : „Dar ce-o fi literatura ?

Domnia-ta, cetitorule, care ai buchisit atîtea cărți de și despre, vei fi știind, desigur, cît trebuie ca să ridici din umeri la auzul întrebării de prisos. Căci iată că unul ca mine, oleacă de condei, parcă nu se dumirește îndestul.“

Cum se poate lesne constata, „creația“ critică a lui Ionel Teodoreanu, în cele mai inspirate momente ale ei, farmecă prin tonul tandru, prin verva invenției verbale care, nu o dată, ne abate pe fîgașul exercițiului portretistic animat de o jovialitate contagioasă. Căci iată, de pildă, cum sînt trase primele linii la portretul consacrat cronicarului sportiv Costin Păun, autorul interesantei cărți *101 portrete din boxul românesc* :

„Și pen'ce mă rog ? Păi domnia-sa 102 e născătorul domniilor lor 101 feți-logofeți ai boxului.

Să căutăm deci să vedem împreună, la lumina slovei, înfățișarea dinspre om a pomenitului număr.

102 a evadat de pe ecranul umbrelor, dintr-un desen însuflețit al lui Walt Disney“ ș.a.m.d.

De pe urma faptului că esențială în critica lui Ionel Teodoreanu este propensiunea spre creația literară, nu e totuși ni merit să se tragă încheierea că intuiția critică ar absenta cu desăvîrșire și că, pe acest plan, cititorul nu s-ar alege cu mare lucru. În maniera sa specifică, avîntat-afectuoasă, prozatorul-critic formulează frecvent caracterizări demne de toată atenția. Atragem, astfel, luarea-aminte asupra pătrunzătoarelor disociații dintre citadinismul poeziei lui Demostene Botez și acela al poeziei lui Ion Minulescu, asupra procesului de „autohtonizare“ revelatoare a poeziei lui Esenin în tălmăcirea lui George Lesnea, asupra condiției creației epice în faza debutului (prefața la romanul lui Dinu Pillat) și altele.

Circumscriș scurte perioade în care Ionel Teodoreanu a deținut funcția de director al Teatrului Național din Iași — singurul privilegiu de care scriitorul a avut parte în decursul întregii sale existențe ! —, textul conferinței omagiale „*Omul cu mîrtoaga*“ : *Vasile Boldescu* dezvăluie aceeași înclinație de a situa relațiile social-umane într-o perspectivă „literaturizantă“. Urmarea e că, dintr-o dată, discursul se convertește în portretistică și în eseu. Persoana celui omagiat, într-o măsură mai mare sau mai mică, slujește drept pretext pentru confesiile și considerațiile de ordin sociologic și artistic ale oratorului. În chip explicit, conferința „*Omul cu mîrtoaga*“ : *Vasile Boldescu* face loc uneia din temele obsesive ale prozei și memorialisticii lui Ionel Teodoreanu : paradoxul ieșenism-antieșenism, formă particulară de abordare, în cazul scriitorului nostru, a ideii de provincialism, aflată în perpetuă confruntare cu spiritul metropolei, adică al Bucureștiului. Dincolo de caracterul adesea hazardat al disociațiilor, artistic, textul conferinței se impune prin verva încîntător pamfletică de care este străbătut.

Nu e, desigur, cazul să ne mirăm că un text omagial precum „*Omul cu mîrtoaga*“ : *Vasile Boldescu* face loc în substanța lui unor frecvente devieri în portretistica literară, de vreme ce, așa cum o dovedesc arhivele Teatrului Național din Iași, înseși

procesele-verbale întocmite de director în timpul întrunirii consiliului de conducere surprind literalmente prin însușirile lor artistice.

*

E adevărat că, precum la majoritatea beletristilor, nici la Ionel Teodoreanu nu poate fi vorba de existența unui spirit critic complet detașat de structura fundamental creatoare, în sens artistic, a personalității sale. În schimb, atât cât există — și el există realmente! —, atributul respectiv se constituie în principalul resort ce pune în mișcare însăși conștiința estetică a scriitorului. În acest punct, chestiunea merită un examen mai atent, dacă ne gândim că, la prima vedere, autorul trilogiei *La Medeleni* pare a se situa la polul opus tipului de scriitor care acționează în virtutea unui crez teoretic explicit, chemat să contribuie direct la definirea condiției estetice a operei sale; dintre contemporanii lui Ionel Teodoreanu, cazul unui Camil Petrescu, Felix Aderca sau Anton Holban, de exemplu. Firește, în comparație cu autori precum cei citați, scriitorul nostru nu dovedește prin nimic vocația necesară elaborării unei „estetici“ proprii coerente, beneficiară a unui sistem de referință teoretică riguros alcătuit. Ceea ce nu exclude însă existența certă a unei conștiințe artistice proprii, cu puțință să fie dedusă din ansamblul operei sale. Cel puțin în legătură cu „condiția romanului“, moștenirea lăsată de Ionel Teodoreanu se dovedește deosebit de generoasă.

În speță, publicistica și memorialistica sînt acelea care, cum e și normal, divulgă în cel mai înalt grad trăsăturile conștiinței artistice a scriitorului. Nu vom eluda adevărul că, strict teoretic, conștiința artistică a autorului conferinței *Cum am scris „Medelenii“* poartă în chip vădit însemnele unui amatorism superior. Acest atribut se materializează, într-o direcție, în impulsul pentru confesiunea spontană, impregnată de metaforismul retoric; cu alte cuvinte, amintitul (încă de la început) apetit pentru spectacol, pentru reprezentajia orală de fascinant efect public. În altă direcție, acest cadru de improvizație discursiv-confesivă, spectaculară, face loc unui spontan și surprinzător amestec de elemente anecdotice cu altele vădind un pragmatism teoretic mustind de spirit paradoxal. Ca atare, formule mai potrivite decît discursul și interviul pentru valorificarea unor atare elemente constituente

nici că s-ar putea găsi. Or, dacă asupra marelui talent oratoric al lui Ionel Teodoreanu am avut deja prilejul să ne edificăm, să arătăm că, și în ipostaza de interlocutor al unor reporteri, scriitorul dovedește inegalabile virtuți. Cele câteva mostre de interviuri inserate în prezentul volum, spicuite dintr-o serie mult mai întinsă, stau mărturie indubitabilă sub acest raport.

Revenind la tema critică ce ne călăuzește acum, să încercăm, în continuare, a depista măcar o parte din „ideile literare“ dezbătute de scriitor în conferința *Cum am scris „Medelenii“*, în articolele și interviurile selectate în acest volum, și în nuvela-eseu *Literatură*. În fond, e vorba de câteva dintre marile „locuri comune“ ce apasă conștiința artistică a oricărui prozator modern de superioară vocație. De aceea, interesul critic real e legat de modul particular în care asemenea probleme-cheie sînt enunțate, interpretate și, eventual, aplicate de un autor sau altul. În această latură, opiniile critic-teoretice ale lui Ionel Teodoreanu iau, nu o dată, aspectul unor dezbateri de-a dreptul captivante.

Una din „ideile literare“ care a obsadat și obsedează în continuare conștiința estetică a prozatorilor în general — dincolo de temperamentul artistic, de curentul literar, de universul tematic etc. — este aceea a raportului dintre realitatea social-umană a vieții și ficțiunea epică. Autorul romanului *La Medeleni* abordează chestiunea pornind de la nevoia de a se disculpa în fața afirmației (cvasiunanim acreditată de critică și cititori) cu privire la presupusul conținut autobiografic al scrierilor sale, în special al celor din tinerețe. Așa se face că unul din leitmotivele confesiunilor din interviurile sale și din conferința *Cum am scris „Medelenii“* gravitează în jurul acestei teme. Argumentele strict documentare pe care scriitorul le extrage din propria-i biografie sînt într-adevăr concludente, ele dezmințind net ideea plagiatului sui-generis de care ar păcătui, chipurile, romanul *La Medeleni*¹. Avînd caracterul unui instructiv „jurnal de creație“, textele pe care le publicăm acum stîrnesc încă mult interes și prin postulatele teoretice pe care le conțin. Dintre acestea, îl remarcăm în special pe acela cu privire la „minciuna estetică“ (în raport cu alte trei tipuri de „minciună“: „practică“, „apologetică“ și „bovarică“, mod de a exprima în termeni teodorieni ideea de invenție epic-conflic-

¹ Asupra chestiunii am insistat pe larg atât în studiul nostru monografic *Ionel Teodoreanu*, Editura Minerva, 1970, cit și în notele și comentariile la ediția de *Opere alese* a scriitorului, vol. I—III, Editura pentru literatură, 1963.

tuală, analitică și caracterologică în plan românesc : „Stăpîn de oameni, ai mei, nu ai vieții, pe care-i dau vieții, fără să-i fi primit de la ea. Ce mîndrie să poți da bacșiș viața acestei regine : vieții“. Ceea ce nu vrea să însemneze nici pe departe că în Ionel Teodoreanu poate fi identificat un romancier al invenției pure. „Dar — precizează totodată scriitorul — nu creăm din neant. Sîntem, chiar creatorii celor mai pure ficțiuni, tributarii vieții reale. Materialul prim e cel pe care ni-l dă viața din juru-ne.“ Însă, și acum, cu o precizare absolut indispensabilă : „Dar acest material suferă o transformare — mai zice scriitorul — o transformare atît de substanțială, încît el devine altul, proprietatea suverană a creatorului“. Desigur, cititorul va înțelege pe deplin modul în care scriitorul pune în discuție problema în cauză, urmărindu-i pasionanta confesiune și demonstrație din conferința *Cum am scris „Medelenii“*. Astfel, atragem atenția, în special, asupra celor spuse în legătură cu geneza și cu procesul de elaborare a personajelor principale din romanul *La Medeleni*.

Și, fiindcă a venit vorba de acest element central al romanului — personajul —, să trecem la altă importantă „idee literară“ asupra căreia atît în conferința *Cum am scris „Medelenii“*, cît și în cele patru interviuri inserate în volumul de față, scriitorul insistă în chip deosebit. Avem în vedere chestiunea raportului dintre personaj și contextul epico-analitic merit a-i reliefa și defini tipologia și problematica. Chestiunea este enunțată și dezbătută de Ionel Teodoreanu din însăși perspectiva genezei romanului. De-a lungul anilor, prozatorul a revenit în dese rînduri asupra acestui punct de vedere, transformîndu-l într-un adevărat nucleu teoretic inculcat unei concepții mai largi cu privire la condiția romanului. În felul acesta, intervențiile lui Ionel Teodoreanu pe această temă — cum se exprimă un reputat cercetător, Dinu Pillat¹ — se înscriu în seria „dilemelor de creație ale romanului în conștiința noastră estetică dintre cele două războaie mondiale“. În notațiile, cîteodată disparate, din conferința *Cum am scris „Medelenii“*, observăm că aria discuției privind raportul dintre personaj și acțiune în opera epică este lărgită prin aceea că se are în vedere o posibilă împărțire în două tipologii distincte a romancierilor ; pe de o parte, grupul romancierilor „aventurieri“, pe de alta, acela al romancierilor „turiști“, cu precizarea că pe cei dintîi i-ar

caracteriza „nostalgia necunoscutului“, iar pe ceilalți imboldul „de a verifica prin experiență itinerarii prestabilite“. După un an de la așternerea pe hîrtie a notelor conferinței *Cum am scris „Medelenii“*, Ionel Teodoreanu revine asupra „teoriei“ sale, în articolul *Valer și Trabuc*. Prin invocarea a doi colegi de școală, Valer și Trabuc, autorul urmărește să arate că viața însăși pune în circulație cele două tipuri umane — aventurierul și turistul. Apoi se trece la exemplificări directe și la formularea în termeni explițiți a „teoriei“. Iată, mai întîi, numele de scriitori care, în concepția lui Ionel Teodoreanu, ar ilustra cele două categorii : pentru „aventurieri“ sînt citați, în ordine, Thomas Mann, Panait Istrati, Knut Hamsun, Tolstoi, Stere și Sadoveanu, iar printre „turiști“ Paul Bourget, Marcel Prévost, E. Lovinescu. În fine, ar exista și categoria acelor care se îndreaptă spre o poziție de mijloc, drept exemplu fiind dată Hortensia Papadat-Bengescu, cu scrierile elaborate în „anii din urmă“, adică înainte de 1938, anul apariției eseului lui Ionel Teodoreanu.

Interesant de remarcat este faptul că articolul *Valer și Trabuc* apare după o lună și ceva de la apariția unui alt articol semnat de Ionel Teodoreanu — *Noul Adam — Literatură constatativă și rezolvativă* —, în care, într-un fel, „teoria“ romancierului „aventurier“ și a romancierului „turist“ se implică în ideea critică de aci. Pe un ton excesiv patetic, în acest articol se pledează pentru genul de roman „rezolvativ“, în dauna celui „constatativ“, care, după opinia sa, la data respectivă ar fi invadat piața literară românească. Se înțelege că misiunea de a îndrepta o atare stare de lucruri ar reveni romancierului „aventurier“, categorie din rîndurile căreia, avem toate motivele să presupunem, Ionel Teodoreanu consideră că face și el parte.

Sigur, întreaga „teorie“ a romancierului „aventurier“ și a romancierului „turist“ poartă pecetea unui amatorism estetic cuceritor tocmai prin franchețea etichetărilor simplificatoare atît în ceea ce privește exemplele invocate, cît și în ceea ce privește definirea „ideilor literare“. În schimb, ca pledoarie *pro domo*, „teoria“ ni se pare extrem de bogată în sugestii menite a ne face să înțelegem mult din „sufletul“ operei scriitorului, operă ale cărei calități și scăderi — la rîndul lor — pot fi mai bine explicate apelînd la asemenea surse.

Dar conținutul celor patru interviuri și al celor două articole publicate în prezentul volum — dincolo de multitudinea datelor strict biografice din plin exploatare în studiul nostru

¹ *Mozaic istorico-literar*, ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura Eminescu, 1971, p. 82—132.

monografic — reține atenția și prin alte aspecte circumscrise portretului moral-intelectual al scriitorului. Fără a mai insista, să menționăm astfel doar sugestiile pe care aceste texte ni le propun în vederea elucidării mult controversatei probleme a stilului metaforic din opera lui Ionel Teodoreanu (în sensul dezvoltării surselor temperamentale) și a nu mai puțin controversatei probleme a „moldovenismului” acestui scriitor, reflectat, deopotrivă, în opera și în existența sa. Trezind cu vederea futilitatea fondului așa-zicând ideologic al problemei — element de care scriitorul face, într-adevăr, prea mult caz —, să reținem valențele subtil intelectuale și spirituale ale „moldovenismului” personalității lui Ionel Teodoreanu. În acest punct, ceea ce se relevă a fi realmente viabil rezidă într-un mod aparte, am spune specific moldovenesc, în care este înțeles și trăit sentimentul prieteniei literare. Interviuurile impresionează prin patosul liric, prin vibrația sentimentală cu care scriitorul vorbește de prietenia ce-l leagă de viața literară ieșeană, de cercul „Vieții românești” în speță. Mare, prin admirația dezinteresată ce-o străbate, iubirea pentru membrii cercului „Vieții românești”, la Ionel Teodoreanu, este expresia cea mai pregnantă a moldovenismului său sentimental-romantic.

În altă ordine de idei, apare evident faptul că mărturisirile făcute de scriitor celor cărora le acordă interviuri constituie materia primă a unei anumite părți din viitoarea sa operă de memorialist. Ne referim — se înțelege — la acele capitole din cărțile *Întoarcerea în timp* și *Masa umbrelor*, în care este evocată viața literară a Iașului tinerețelor sale.¹ Calea străbătută prin timp de materia interviurilor, conservată de memorie, nu atenuază cu nimic intensitatea sentimentelor. Dimpotrivă, această intensitate sporește considerabil. Amintirile se înscriu de așa manieră în fluxul tristeții elegiace atotcuprinzătoare, încît totul pare că aparține unui tărîm al prieteniei de anvergură mitică.

Dat fiind profilul acestei părți a volumului și orientîndu-ne după natura relativ comună ca specie publicistică a textelor grupate aici, am procedat la organizarea sumarului, subîmpărțindu-l în trei secțiuni: I — *Literatură sportivă*; II — *Pro amicitia*; III — *Pro domo*.

¹ V. notele la vol. VI al ediției de față.

Ordinea în care sînt dispuse textele în cadrul fiecărei secțiuni — cu o singură excepție pe care o vom explica — este cea cronologică.

Datele bibliografice referitoare la textele incluse în volum sînt următoarele:

I. *LITERATURĂ SPORTIVĂ*: *Moți Spakov*; *Un campion de altădată*: C. Vărtosu; *O fată din Norvegia*: Sonia Henje; *Calul maiorului Chirculescu*; *Intiul stadion*: maidanul; *Yo-Yo și diabololo* sînt reproduse după volumul: Ionel Teodoreanu, *Iarbă*, București, colecția „Biblioteca pentru toți”, nr. 1433—1434, [f.a.], 111 p. Este vorba de a doua parte a volumului respectiv, intitulată *Literatură sportivă* (pag. 73—110).

II. *PRO AMICITIA*: *Sanda Movilă*: „*Crinii roșii*” reproduce textul recenziei la volumul de poezii cu acest titlu, pe care scriitoarea îl tipărește în Editura Casei școalelor, București, 1925. Recenzia apare, cu același titlu, în *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 1, ianuarie, p. 141.

Demostene Botez: „*Zilele vieții*” reproduce textul cronicii dedicate de Ionel Teodoreanu acestui volum de poezii. Cronică, cu același titlu, apare în *Viața românească*, anul XX, 1928, nr. 2, februarie, p. 290—292.

Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game” de Stejar Ionescu este reprodus din *Viața românească*, anul XX, 1928, nr. 12, decembrie, p. 343—344.

„*Omul cu mîrtoaga*”: *Vasile Boldescu* reprezintă textul conferinței omagiale ținută de Ionel Teodoreanu, în calitate de director al Teatrului Național din Iași (1930—1933), cu prilejul retragerii din viața artistică a preștitului actor comic ieșean Vasile Boldescu. Textul conferinței, astfel intitulată, a fost tipărit în broșură la Editura *Viața românească*, Iași, 1931.

Serghei Esenin: „*Poeme*”. *Traducere de George Lesnea*, cu o prefață de Ionel Teodoreanu, Iași, 1937.

Cel dinspre noapte reproduce textul prefeței astfel intitulate la volumul Virgil Gheorghiu: *Din muzica și viața compozitorilor*, Editura Contemporană, București, 1942.

101 va începe cu 102 reproduce prefața astfel intitulată la volumul Costin Păun: *101 portrete din boxul românesc*, Editura „Unic”, București, 1943.

Drum bun! se reproduce după prefața cu același titlu la romanul *Tinerețe ciudată* de Dinu Pillat, Editura Modernă, București, 1943.

„*O poveste cu pitici, gize mici și licurici*” reproduce prefața cu

același titlu la volumul semnat de Tantz Constantinescu, Editura „Provincia“, 1946.

Du-te cu el, cetitorule! reproduce prefața cu același titlu la volumul *Hai cu mine*, de Al. Raicu, Editura Cultura românească, [f.a.].

III. *PRO DOMO* : *De vorbă cu I. Valerian* reproduce textul interviului apărut în revista *Viața literară*, anul I, nr. 31, din 11 decembrie 1926, p. 1, 2. Titlul interviului, în revistă, este următorul : *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu*.

De vorbă cu A. P. Samson reproduce textul interviului apărut în *Rampa*, anul XV, nr. 3599, din 20 ianuarie 1930, p. 1, 3. Precizăm că partea finală a interviului a fost imposibil de copiat, dată fiind starea complet degradată a respectivului număr din colecția ziarului *Rampa* a Bibliotecii Academiei R.S.R. În ziar, titlul interviului este următorul : *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre el și despre alții*.

De vorbă cu N. Crevedia reproduce textul interviului apărut în *Universul literar*, anul XLVI, nr. 27, din 29 iunie, și nr. 28, din 6 iulie 1930. Titlul interviului, în revistă, este următorul : *Cu Ionel Teodoreanu*.

De vorbă cu Valer Donea [Profira Sadoveanu] reproduce interviul-portret intitulat : *Ionel Teodoreanu*, apărut în *Adevărul literar și artistic*, anul XVI, nr. 785, din 22 decembrie 1935, p. 9.

Scrisoare către un mort reproduce textul astfel intitulat din *Adevărul literar și artistic*, anul XVII, nr. 822, din 6 septembrie 1936, p. 1. Textul este apoi tipărit ca prefață la romanul *Arca lui Noe*, București, Editura Cartea românească, 1936 ; vol. I — 269 p., vol. II — 271 p.

Noul Adam. Literatură constatativă și rezolvativă se reproduce după *Universul literar*, anul XLVII, nr. 37, din 29 octombrie 1938, p. 1, 4.

Valer și Trabuc se reproduce după *Universul literar*, anul XLVII, nr. 42, din 3 decembrie 1938, p. 1, 2.

Titlurile ambelor articole sînt cele formulate de autor.

Cum am scris „Medelenii“. În legătură cu acest text sîntem nevoiți să dăm mai multe explicații. Știam de existența lui în arhiva Muzeului literaturii române — după informația primită de la doamna Ștefana Velisar-Teodoreanu — încă din faza pregătirii primelor trei volume ale ediției noastre : *Ionel Teodoreanu : Scrieri alese*, Editura pentru literatură, București, 1968. În consecință,

am dorit să-l cunoaștem și, firește, să-l utilizăm la redactarea notelor și comentariilor ediției. Neavînd însă atunci acces la el, a trebuit să renunțăm pentru moment la această intenție. De abia odată cu tipărirea lui într-o formă concentrată de către Horia Opreșcu (în volumul *Scriitori în lumină documentelor*, Editura tineretului, 1968, p. 231—243), accesul la textul conferinței *Cum am scris „Medelenii“* a fost posibil. Drept urmare, l-am consultat ca atare în decursul redactării studiului nostru monografic *Ionel Teodoreanu*, Editura Minerva, 1970. Între timp, textul a fost tipărit integral în revista *Manuscriptum* (anul II, nr. 1, 1971, p. 119—133), de unde îl reproducem, însoțit de o notă critică introductivă și de comentarii adecvate, semnate de Al. Oprea.

Ciorna conferinței *Cum am scris „Medelenii“* datează din 1937, autorul vorbind prima oară pe această temă în ziua de 5 decembrie a anului respectiv la Sibiu (v. nota introductivă citată a lui Al. Oprea). Întrucît spre conținutul conferinței *Cum am scris „Medelenii“* duc toate traseele ideatice din secțiunea *Pro domo*, ne-am abătut de la criteriul cronologic inserînd-o ultima în sumar.

BIBLIOGRAFIE

A. OPERA

I. SCRIERI APĂRUTE ÎN VOLUME

1. ANTUME

Ulița copilăriei, Editura Cultura națională, „Scriitori români“, București, 1923, 152(—155) p. Cuprinde următoarele titluri: *Bunicii*, *Ulița copilăriei*, *Vacanța cea mare*, *Cel din urmă basm*. În edițiile a II-a, 1929, și a III-a, 1938, este introdusă și povestirea *Ș-atunci*.

La Medeleni, vol. I (*Hotarul nestatornic*). Editura Cartea românească, București, 1925, 384 (—388) p.

La Medeleni, vol. II (*Drumuri*). Editura Cartea românească, București, 1926, 562(—567) p.

La Medeleni, vol. III (*Între vânturi*). Editura Cartea românească, București, 1927, 421(—425) p.

Turnul Milenei, roman. Editura Cartea românească, București, 1928, 301(—303) p.

Bal mascat, roman. Editura Cartea românească, București 1929, 448 p.

Ulița copilăriei. Cuvinte mai rare, în *Povestitori români, Bucăți alese, 1880—1925*, publicată de E. Bucuța, Ministerul Muncii, cooperației și asigurări sociale, meserii și învățămînt muncitoresc, Biblioteca muncii, cultură generală“, 1929, p. 125—136.

Fata din Zlataust, roman. Editura Cartea românească, București, 1931, vol. I, 244 p. ; vol. II, 315 p.

Bucolique (ciclu din *Jucării pentru Lily*), în *Contes roumains d'écrivains contemporains*, de Sarina Cassvan. Preface de la Contesse de Noailles, Editions de la „Revue Mondiale“, Paris, 1931, p. 202—208.

„Omul cu mîrtoaga“ : Vasile Boldescu. Editura Viața românească, Iași, 1931, 11 p.

Golia, roman. Editura Cartea românească, București, 1933, vol. I, 274 p. ; vol. II, 204 p.

Crima de la 13 Septembrie. Magistrala pledoarie a d-lui Ionel Teodoreanu în procesul locotenentului Dumitrescu, care a ucis din gelozie pe camaradul său locotenentul Pantazi (după note stenografice, revăzute de autor), cu o prefață de I. Flavius, Iași, Institutul de arte grafice „Presa bună“, Strada Ștefan cel Mare, 156, 1933, 24 p.

Crăciunul de la Silivestri, roman. Editura Cartea românească, București, 1934, 361(—363) p.

Lorelei, roman. Editura Cartea românească, București, 1935, 447 p.

Arca lui Noe, roman. Editura Cartea românească, București, 1936, vol. I, 227(—2) p., vol. II, 272(—3) p.

Iarbă Editura librăriei „Universala“ Alcalay & co., 1936, „Biblioteca pentru toți“, nr. 1433—1434 ; [f.a.], 112 p. Cuprinde : Mărțișor, Mascarada, Fata din Brazi, Literatură sportivă (Un campion de altădată : C. Vărtosu, O fată din Norvegia : Sonia Henje, Calul maiorului Chirculescu, Întîiul stadion : maidanul, Yo-yo și diabol).

Secretul Anei Florentin, roman. Editura Cartea românească, București, 1937, 363 p.

* * * Pagini din viața și opera scriitorilor ieșeni contemporani. Proză și versuri de Mihail Sadoveanu, Mihail Codreanu, Gh. Topirceanu, Ionel Teodoreanu, Otilia Cazimir, Lucia Mantu ș.a. Editura Socec et. Co., Iași, 1937, 94 p. Ionel Teodoreanu este prezent cu nuvela Mascarada, la p. 40—50, textul fiind precedat de o fotografie a autorului, de o prezentare a acestuia și de bibliografia operei sale.

Cel din urmă basm fragment ; La Medeleni, vol. I, fragment, în : Cartea copilăriei. Antologie românească de Ion Negoescu. Editura Cartea românească, București, 1938, p. 361—375.

Fundacul Varlaamului, roman. Editura Cartea românească, București, 1938, 421 p.

În casa bunicilor. Amintiri, eseuri, povestiri. Editura Cartea românească, București, 1938, 285(—287) p. Cuprinde ciclurile :

I. ÎN CASA BUNICILOR (Bunicul a fost, bunica este, Vizita, Nasul bunicei și păcatele nepoților, Și s-a tot dus, În castel la poartă oare cine bate ?, Și l-a pus bunica la treabă, Ce e cu nepotul ?, Bunicii au nepot cu firman de la motan, Ce a spus bunica, Ce a spus bunicul, Cornetul cu rășină, Măriuca, Motanul bunicului, Ceașca roșie, Popa Pădure, Duminică, Nănoaia, Pasiența bunicului, Șpițeria bunicei, O vorbă de-a bunicei, O filă veche, Musca, Hrubă, Desagul călătorului, Dialog) ; II. CURCUBEUL DIN SI-PET (Casa celor trei, Povestea cu moșul, Miracolul mielului, Numai de n-ar ploua, Furtuna, Reine-Claude, Călărețul Domniței, Frunze) ; III. OCTAVE (Teză la română, Literatură, Beșor, Trăienel și Cireșica, Ingerul a învins, Văduvele, Poveste).

Prăvale-Baba, roman. Editura Cartea românească, București, 1939, 303 p.

Die Kindheitsgasse, [povestirea Ulița copilăriei] trad. de Reinhold Scheibler. Extras din revista Făt-Frumos, Cernăuți, 1939, Glasul Bucovinei, 1939, „Biblioteca «Făt-Frumos»“, nr. 9.

Ce-a văzut Ilie Pinișoară, roman. Editura Cartea românească, București, 1940, 196(—193) p.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, vol. I, Coca Duduș. Editura Cartea românească, București, 1940, 237 p.

Medeleni, fragment din vol. I, în Textes roumaines traduites en français... par M. Fontaine et C. D. Papastate, Tipografia „Biruința“, Craiova, 1941, p. 202—205.

Întorcerea în timp. Amintiri, articole. Editura Cartea românească, București, 1941, 240(—236) p. Cuprinde ciclurile : Lămpile vieții, Melancolie, Popasul printre oameni, Un boier moldovean, Slugile noastre, Prietenii noștri, cinii.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, vol. II, Drumul magic. Editura Cartea românească, București, 1941, 388 p.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, vol. III, Inima. Editura Cartea românească, București, 1942, 388 p.

Tudor Ceaur Alcaz, roman, vol. IV, Frunze. Editura Cartea românească, București, 1943, 564 p.

Literatura română contemporană. Antologie de Vladimir Streinu. Editura Dacia, București, 1943. Fragmente din Ulița copilăriei și La Medeleni, p. 499—517.

Hai-Diridam, roman. Editura Cartea românească, București, 1945, 312 p.

La porțile nopții, roman. Editura Forum, București, 1946, 298 p.
Masa umbrelor. Amintiri, articole, reportaje. Editura Forum, București, 1946, 290(—292) p. Cuprinde : I. *ÎN DULCE TÎRGUL IEȘULUI* (*Ceasul umbrelor, Din floare s-a născut umbra, Palatul nou, Moș Neculai, Deniile, Cei din jurul mesei, Dintr-un caiet vechi, Acolo mi-am numărat morții, Jocul umbrelor, Spuma valului, Cenușile*) ; II. *CEI TREI : EMINESCU, IBRĂILEANU, SADOVEANU* (*Urmele bietului împărat, Într-o noapte de toamnă, Ramurile nu mă lasă, Înălțarea singelui, Într-o noapte de primăvară, Ferestrele de aur, Un moldovean al tăcerii*) ; III. *CEILALȚI* (*Despre cutremur, Țigăncile, Mărțișorul, Un inger depășit : cortelul, O taină a bărbatului : cârciuma, O taină a femeii, Talentul de a vinde, Scoroboștea, Capșa, Profesori și elevi, „La briciul vesel“, Oameni în apă, De întâi april, Hulitul nostru prieten, tutunul, Colind pentru umbre, Redesteptarea primăverii, Cine mă strigă din urmă, Flașnetarul*) ; IV. *BUNICII* (*Cele patru anotimpuri, Icoana bunicei. Zdrulă și Puhă*), roman. Editura Socec, București, 1948, 170(—173) p.

SCRIERI ÎN COLABORARE

Ionel Teodoreanu și Al. Bălănescu : *Aritmetică pentru clasa III-a primară*, București, 1936, 125 p.
Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Carte de citire pentru clasa III-a primară*, București, 1936, 271 p.
Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Exerciții de compunere și gramatică pentru clasa IV-a primară*, București, 1936, 93 p.
Ionel Teodoreanu și Valeria Dimitriu : *Carte de gramatică pentru clasa II-a primară*, București, 1936, 63 p.
Ionel Teodoreanu și Paul Elian : *Aritmetică pentru clasa I-a primară*, București, 1936, 143 p.
Ionel Teodoreanu și D. A. Gheorghită : *Noua metodă a scrișciti-tului în școala primară*, București, 1936, 31 p.
Ionel Teodoreanu și D. A. Gheorghită : *Întîia carte a copilăriei*. Abecedar, partea I, 58 p., partea a II-a, 48 p., 2 vol., București, 1936.
Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Aritmetica pentru clasa IV-a primară*, București, 1937, 110 p.

Ionel Teodoreanu și Nicolae Bîrliba : *Aritmetica pentru clasa II-a primară*, București, 1937, 125 p.

PREFEȚE

Serghei Esenin : *Poeme*. Traducere de George Lesnea, cu o prefață de Ionel Teodoreanu, Iași, 1937.
Virgil Gheorghiu : *Din muzica și viața compozitorilor*, cu o prefață de Ionel Teodoreanu (*Cel dinspre noapte*). Editura Contemporană, București, 1942.
Costin Păun : *101 portrete din boxul românesc*, cu o prefață de Ionel Teodoreanu (*101 va începe cu 102*). Editura „Unic“, București, 1943.
Dinu Pillat, *Tinerețe ciudată*, roman, cu o prefață de Ionel Teodoreanu (*Drum bun !*). Editura Modernă, București, 1943.
Tantzy Constantinescu, *O poveste cu pitici, gize mici și licurici*, cu o prefață de Ionel Teodoreanu, Gruparea literară „Provincia“, 1946.
Al. Raicu : *Hai cu mine*, cu o prefață de Ionel Teodoreanu (*Du-te cu el, cetitorule !*). Editura Cultura românească, [f.a.].

2. POSTUME

Masa umbrelor. Întoarcerea în timp. Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1957, 408 p.
Ulița copilăriei, cu un cuvînt înainte de Demostene Botez, copertă și ilustrații de Dan Hatmanu. Editura tineretului, București, 1966, 132(—136) p.+1 f. portret.
Kodós hotár [Hotarul nestatornic]. Fordította és uz utószót írta Gáldi Laszlo, Budapest, Európa Könyvkiado, 1966.
La Medeleni, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Nicolae Ciobanu. Editura pentru literatură, București, 1967, colecția „Biblioteca pentru toți“, nr. 377—380 ; vol. I, 304 p. ; vol. II, 372 p. ; vol. III, 356 p. ; vol. IV, 456 p. Ediția a II-a, 1971 ; ed. a III-a, 1975.
B dome y dedyŝki i babyŝki. [Selectie din *În casa bunicilor*.] Perebod T. Bernoei. Predislobne : Ar. (Eidylescki). 48 p., Biblioteca „Rumânia“ nr. 9, 1968.

În casa bunicilor. Antologie și prefață de Eugenia Tudor. Editura tineretului, 364(—368) p., colecția „Biblioteca școlarului“ nr. 20, București, 1968.

Gyermekkorom utcája. [*În casa bunicilor*] Elbeszélések Fordította Tamás Mária, Bukarest : Ifjúsági Könyvkiadó, 1969, 100(—103) p. *Lorelei*. Editura Eminescu, 1970, 301(—304) p., colecția „Romanul de dragoste“ nr. 7.

Bal mascat, roman. Cu o prefață de Ovidiu Papadima. Editura Minerva, București, 1970, 376 p.

La porțile nopții, poeme, ediție pregătită de Ștefana Velisar-Teodoreanu, cu o prefață de Al. Philippide (*Poezia lui Ionel Teodoreanu*), Editura Minerva, 1970, 198(—2) p. Cuprinde poemele : *La porțile nopții*, *Timpla mea visătoare s-apeacă mihnit*, *Elegie* („Poate că lutul acest pieritor a trecut printr-un pîtec de mămă“), *Elegie* („Cum să nu fiu apăsă!“), *Joc de iarnă*, *Intunecare*, *Agonie*, *Crăciun*, *Noaptea omului*, *Elegie* („Creștea din vinătul cerului fluid“), *Elegie* („Cu glas din adincul amar adunat“), *Ziua copilăriei*, *Moartea aurului*, *Tigrul*, *Paria*, *Balada Doamnei*, *Galben*, *Amiază de vară*, *Eu-împărat*, *Tumult*, *Ia-mă*, *Poem simfonic al orașului zilei noastre*, *Soarele*, *Quosque tandem...*, *Pacea pădurilor*, *Castelul*, *Mărul sălbatic*, *Moartea piticului*, *Mina*, *Proces-verbal*, *Iluminare*, *Moartea lui Tan*, *Întilnire*, *Aceasta e-ntreba-rea*, *Dialogul din ploaie*, *Călugării din vechiul schit*, *Cinele*, *Înălțarea*, *Fata-morgana*, *Monolog*, *Flașnetă*, *Străinul*, *Kian-Șen*, *Trei fluvii*, *Melancolie*, *Fum negru*, *Insomnie*, *Craa !*, *Mama-Luna*, *Cu-fărul*, *Goarnă de toamnă*, *Poveste*, *Ultima întimplare*, *Vinătorea*. *Pastelul destrămării*, *Hamlet*, *Zidul*.

Ulița copilăriei. Editura Ion Creangă, 1970, „Biblioteca pentru toți copiii“ nr. 8, 114 p.

La Medeleni, studiu introductiv de Marian Popa, tabel cronologic de Nicolae Ciobanu. Editura Albatros, colecția „Lyceum“ nr. 82—84, București, 1970, vol. I, 312 p. ; vol. II, 496 p. ; vol. III, 372 p. *Turnul Milenei*. Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți“ nr. 550, seria nouă, 1970. Prefață și tabel cronologic de Nicolae Ciobanu. XXV+338 p.

Să vie Bazarcă !, roman. Text îngrijit, prefață, note de Silvia Tomuş, Cluj, Editura Dacia, 1971, 218(—220) p.

Cum am scris Medelenii, conferință rămasă într-un manuscris-cior-nă, ținută întâia oară în ziua de 5 decembrie 1937 la Sibiu, publicată integral de Al. Oprea în *Manuscriptum*, anul II, 1971, nr. 1, p. 119—133, cu o notă critică introductivă și comentarii.

Gasse meinerkindheit [Ulița copilăriei]. Aus dem Rumanischen übertragen von Renate Molitoris, Bukarest : Ion Creangă Verlag, 1971, „Büchereifür alle Kinder“ nr. 2, 157(—160) p.+f. pl.

Lorelei, cu o prefață de Tudor Olteanu. Editura Minerva, București, 1971, XVIII+313(—317) p.

Ulița copilăriei. În casa bunicilor. Ediție îngrijită, prefață și note de Nicolae Ciobanu, Editura Eminescu — „Biblioteca «Eminescu»“, București, 1973, 224 p.

Pagini cu copii și adolescenți. Prefață și antologie de Dinu Pillat. Editura Cartea românească, București, 1973, VIII+370(—375) p. *Hotarul nestatornic*. Ilustrații de Vasile Olah. Editura Ion Creangă, București, 1973, „Biblioteca pentru toți copiii“, nr. 27, 342(—344) p.+f.pl.

Jucării pentru Lily. Introducere și text stabilit de Nicolae Ciobanu, Editura Junimea, Iași, 1974, 200 p.

Cu bilet în circular. O antologie (posibilă) a schiței românești, de Mircea Zăciu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974. *Ionel Teodoreanu : „Frunze“*, p. 199—205.

Maskenball [Bal mascat]. Deutsch von Lotte Berg. Bukarest, Kriterion, 1977, 378(—383) p.

La Medeleni, roman. Ediție îngrijită și repere istorico-literare de Nicolae Ciobanu, Editura Minerva, colecția „Patrimoniu“, București, 1978, vol. I, 744 p. ; vol. II, 440 p. La repere istorico-literare sînt prezenți : Pompiliu Constantinescu, Camil Petrescu, G. Ibrăileanu, Izabela Sadoveanu, Mihai Ralea, G. Călinescu, E. Lovinescu, Perpessicius, Ionel Teodoreanu (fragmente din conferința *Cum am scris „Medelenii“*), Tudor Vianu, Marin Bucur, Ov. S. Crohmălniceanu, Dinu Pillat, Nicolae Ciobanu, Const. Ciopraga.

Cum am scris „Medelenii“. Ediție și studiu introductiv de Nicolae Ciobanu. Editura Junimea, Iași, 1978, 184 p. Selecție din publicistica lui Ionel Teodoreanu. Cuprinde ciclurile : *I.ÎN CONTEMPORANEITATE* („*Omul cu mirfoaga*“ : Vasile Boldescu, *Moți Spa-*

kov, *Un campion de altădată* : C. Vârtosu, *O fată din Norvegia* : Sonia Henje, *Calul maiorului Chirculescu*, *Întiul stadion* : mai-danul, *Yo-yo și diabol*); II. PRO AMICITIA (Sanda Movilă : „Crinii roșii”, *Demostene Botez* : „Zilele vieții”, *Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game” de Stejar Ionescu*, „Poeme” de *Serghei Esenin* în traducerea lui *George Lesnea*, *Cel dinspre noapte*, 101 va începe cu 102, *Drum bun!*, „O poveste cu pitici, gize mici și licurici”, *Du-te cu el, cetitorule!*); III. PRO DOMO (De vorbă cu I. Valerian, De vorbă cu A. P. Samson, De vorbă cu N. Crevedia, De vorbă cu Valer Donea [Profira Sadoveanu], „Scrisoare” către G. Ibrăileanu, *Literatură*, Noul Adam. *Literatură constatativă și rezolvativă*, Valer și Trabuc, *Cum am scris „Medelenii”*).

De la *Constantin Negruzzi la Pavel Dan*. Antologie de proză scurtă românească. Ediție îngrijită, prefață și note de *Nicolae Ciobanu*, Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți” nr. 990—993, București, 1979. *Ionel Teodoreanu* : *Mascarada*, în vol. IV, p. 129—150.

Ulița copilăriei. În casa bunicilor. Postfață și bibliografie de *George Gibescu*. Editura Minerva, colecția „Arcade”, București, 1980, 262 p.

II. SCRIERI APĂRUTE ÎN PERIODICE

Bunicii, în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 13, p. 16—18.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *Jucării cu luna*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 14, 14 mai, p. 11—14.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *Imn*), în *Însemnări literare*, Iași, nr. 15, 24 mai, p. 5—6.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemele în proză : *Hulubul*, *Ciorile*, *Vrăbiile*, *Gîndacul*, *Cucoșul*, *Cloșca*, *Curcanul*, *Ariciul*, *Omida*, *Fluturi*, *Furnicile*, *Caradașca*, *Țînșarul*, *Licuricii*, *Broaștele*, *Broasca rîioasă*, *Privighetorile*, *Șarpele*, *Elefantul*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 16, iunie, p. 6—9.

Jucării pentru Lily (sub titlul comun : *Două legende albe*, sînt cuprinse narațiunile poematice *Legenda lebedelor* și *Legenda lăcrămioarelor*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 22, 13 iulie, p. 11—13.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *O toamnă, I*, subintitulat *Din viața decorurilor*, pînă la, inclusiv, secvența : „Cu gestul blind și luminos al frunzelor căzătoare, copacii binecuvîntează pămîntul care i-a rodit”), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 23, 20 iulie, p. 9—11.

E sabatul vîntului — trei viziuni, în *Hiena*, anul I, 1919, nr. 13, 22 iulie.

Jucării pentru Lily (continuarea poemului în proză *O toamnă, I*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 25, 3 august, p. 11—13.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *Icoana făurarului*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 28, 24 august, p. 12—13.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *O toamnă, II*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 30, 1 septembrie, p. 13—15.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemele în proză : *Piramidă*, *Ariciul*, *Racul*, *Corbii*, *Melcul*, *Gîndacul*, *Giștele*, *Răfuștele*, *Găina*, *Cucoșul* — alt text —, *Curcanul*, *Curcile*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 43, 7 decembrie, p. 8—10.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *Musca*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 44, 14 decembrie, p. 6—8.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemele în proză *Vevețița* și *Răfuștele*), în *Însemnări literare*, Iași, 1919, nr. 45, 21 decembrie, p. 6—7.

Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *O toamnă, III*), în *Viața românească* anul XII, 1920, nr. 6, iunie, p. 20.

Ulița copilăriei, în *Viața românească*, anul XII, 1920, nr. 7, p. 51—58.

Parabolă, în *Hiena*, anul II, 1920, nr. 7, 1 august, p. 23—25.

Jucării pentru Lily, în *Hiena*, anul II, 1920, nr. 11, 29 august, p. 6—8.

Fabula mea, în *Hiena*, anul II, 1920, nr. 12—13, 12 septembrie, p. 27.

Bețița fructelor, în *Hiena*, anul II, 1920, nr. 14, 19 septembrie, p. 16.

Amurg de iarnă, în *Hiena*, anul II, 1920, nr. 14, 19 septembrie, p. 16.

Moldovei, în *Hiena*, anul II, 1920, nr. 15, 26 septembrie, p. 10.

Fabula mea, în *Gîndul nostru*, anul I, 1920, nr. 1, 10 decembrie, p. 4.

Două povești, în *Viața românească*, anul XII, 1920, nr. 10, decembrie, p. 558—561.

Maxim Gorki, „Amintiri despre Tolstoi”, traducere de *Ionel Teodoreanu*, în *Viața românească*, anul XII, 1920, nr. 10, decembrie, p. 570—590.

Risul verii, povestire, în *Gîndirea*, anul I, 1921, nr. 2, mai, p. 29—32.
Ș-atunci, în *Viața românească*, anul XIII, 1921, nr. 4, p. 44—51.
Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *Bucolice*, cu secvențele : *Primăvara*, *Căprioara*, *Fragii*, *Zmeura*), în *Gîndirea*, anul I, 1921, nr. 5, iulie, p. 82—83.
Jucării pentru Lily (cuprinde poemul în proză *Ograda*, cu secvențele : *Cinele*, *Coadă cinelui*, *Urechile cinelui*, *Nările cinelui*, *Ochii cinelui*, *Cuviință*, *Noaptea cinelui*, *Cușca*, *Anotimpurile în ogradă*, *Cealaltă ogradă*), în *Gîndirea*, anul I, 1921, nr. 7, august, p. 122—125.
Vacanța cea mare, în *Viața românească*, anul XIII, 1921, nr. 11, p. 205—207.
Cel din urmă basm, în *Viața românească*, anul XIV, 1922, nr. 10, p. 21—45, republicat în *idem*, anul XIV, 1922, nr. 11, p. 192—214.
Căsuța păpușelor, fragment din romanul *La Medeleni*, vol. I, în *Viața românească*, anul XVI, 1924, nr. 3, martie, p. 313—348.
La Medeleni (inceputul capitolului I, *Potemkin și Kami-Mura*, din partea întâia, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVI, 1924, nr. 10, octombrie, p. 5—34.
La Medeleni (continuarea capitolului I, *Potemkin și Kami-Mura*, din partea întâia, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVI, 1924, nr. 11, noiembrie, p. 196—217.
La Medeleni (capitolul II, *Căsuța albă și rochița roșie*, din partea întâia, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVI, 1924, nr. 12, decembrie, p. 358—382.
La Medeleni (capitolul III, *Herr Direktor*, din partea întâia, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVI, 1925, nr. 1, ianuarie, p. 5—40.
La Medeleni (inceputul capitolului I, *Mediul moldovenesc*, din partea a doua, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 2, februarie, p. 179—200.
La Medeleni (continuarea capitolului I, *Mediul moldovenesc*, din partea a doua, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 3, martie, p. 333—352.
La Medeleni (capitolul II, *Robinson Crusoe*, din partea a doua, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 4, aprilie, p. 10—30.
La Medeleni (capitolele III și IV, *Păpușa Monicăi*, și, respectiv, *Moș Gheorghe, nu trași din lulea?*, din partea a doua, vol. I, *Hotarul nestatornic*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 5—6, mai-iunie, p. 175—209.

La Medeleni (capitolul I, *Sfîrșitul unui an școlar*, din partea întâia, vol. II, *Drumuri*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 9, septembrie, p. 305—344.

Matei Cantacuzino, articol omagial, în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 9, septembrie, p. 394—400.

La Medeleni (capitolul II, *Il était un petit pommier*, din partea întâia, vol. II, *Drumuri*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 10, octombrie, p. 33—67.

La Medeleni (inceputul capitolului III, *Escapada Olguței*, din partea întâia, vol. II, *Drumuri*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 11—12, noiembrie-decembrie, p. 188—222.

La Medeleni (continuarea capitolului III, *Escapada Olguței*, din partea întâia, vol. II, *Drumuri*, al romanului), în *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 1, ianuarie, p. 5—26.

Sanda Movilă : „*Crinii roșii*“, recenzie, în *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 1, ianuarie, p. 141.

Rodica (capitolul II din partea a III-a, volumul II, *Drumuri*, al romanului *La Medeleni*), în *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 10, octombrie, p. 5—43.

Femeia roșie (fragment din capitolul I, *O noapte*, din partea a doua, vol. II, *Drumuri*, al romanului *La Medeleni*), în *Adevărul literar și artistic*, anul VII, 1926, nr. 308, 31 octombrie, p. 1.

Printre caisele din virfuri (fragment din capitolul II, *O zi*, din partea a doua, vol. II, *Drumuri*, al romanului *La Medeleni*), în *Adevărul literar și artistic*, anul VII, 1926, nr. 310, 14 noiembrie, p. 1, 2.

Ioana Pallă (fragment din capitolul I, *Ioana Pallă*, din partea a treia, vol. II, *Drumuri*, al romanului *La Medeleni*), în *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 11, noiembrie, p. 185—208.

Monica (fragment din capitolul III, *Monica*, din partea a treia, vol. II, *Drumuri*, al romanului *La Medeleni*), în *Adevărul literar și artistic*, anul VII, 1926, nr. 313, 5 decembrie, p. 1, 2.

Între vînturi (fragment din partea întâia, vol. III, *Între vînturi*, al romanului *La Medeleni*), în *Viața românească*, anul XIX, 1927, nr. 8—9, august-septembrie, p. 79—116.

Procesul (fragment din partea a doua, vol. III, *Între vînturi*, al romanului *La Medeleni*), în *Adevărul literar și artistic*, anul VIII, 1927, nr. 360, 31 octombrie 1927, p. 1, 2, 3.

Să dăm Cezarului ce e al Cezarului, în *Adevărul literar și artistic*, anul VIII, 1927, nr. 364, 7 noiembrie, p. 8.

Cheful (fragment din partea a doua, vol. III, *Între vânturi*, al romanului *La Medeleni*), în *Adevărul literar și artistic*, anul VIII, 1927, 18 decembrie, p. 1, 2.

Între vânturi (fragment din partea a treia, vol. III, *Între vânturi*, al romanului *La Medeleni*), în *Viața românească*, anul XIX, 1927, nr. 10—12, octombrie-decembrie, p. 79—116.

Cum a abdicat Costică I-iu Descălecătorul, în *Bilete de papagal*, anul I, 1928, nr. 9, 11 februarie, p. 1—3.

Între vânturi (fragment din vol. III, *Între vânturi*, al romanului *La Medeleni*), în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1928, nr. 377, 26 februarie, p. 7.

Demostene Botez: „Zilele vieții”, recenzie, în *Viața românească*, anul XX, 1928, nr. 2, februarie, p. 290—292.

Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game” de Stejar Ionescu, în *Viața românească*, anul XX, 1928, nr. 12, decembrie, p. 343—344.

Baletul musafirilor, fragment din romanul *Bal mascat* (din partea a doua, *Bate cineva la poartă?*), în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1929, nr. 462, 20 octombrie, p. 1, 2.

Bal mascat, fragment din romanul cu același titlu (capitol din partea întâia, *Andi*), în *Viața românească*, anul XXI, 1929, nr. 9—10, septembrie-octombrie, p. 217—246.

O fată energică, fragment din romanul *Bal mascat* (partea a treia, *Nu-i nimeni. Se scutură castanul*), în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1929, nr. 465, 3 noiembrie, p. 1, 2.

Fata din brazi, fragment din romanul *Bal mascat* (din partea a doua, *Bate cineva la poartă?*), în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1929, nr. 469, 1 decembrie, p. 3, 4.

Fata din brazi, fragment din romanul *Bal mascat* (*idem*), în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1929, nr. 470, 8 decembrie, p. 1, 2.

* * * *Ionel Teodoreanu despre „Viața românească”*, în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1930, 26 ianuarie, p. 4.

Mascarada, nuvelă (prima parte), în *Adevărul literar și artistic*, anul X, nr. 532, 1931, 15 februarie, p. 1, 2.

Mascarada (partea a doua), în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 533, 22 februarie, p. 3—4.

Elegie ieșeană, în *Opinia*, 1931, nr. 7144, 27 februarie, p. 1, 2.
Hronicul „Stagiunii Timișoara”, în *Opinia*, 1931, nr. 7173, 7174, 7175, 7177 și 7178.

Oratorul Iorga și scriitorul Sadoveanu. Rezumat al cuvintului festiv rostit de Ionei Teodoreanu la sărbătorirea profesorului Iorga, în *Opinia*, 1931, nr. 7244, 5 iunie, p. 1—2.

Fata din Zlataust (fragment din romanul cu același titlu), în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 559, 23 august, p. 1, 2.

Corpul didactic în vibrație (fragment din romanul *Fata din Zlataust*), în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 561, 6 septembrie, p. 1, 2.

Corpul didactic în vibrație (continuarea fragmentului din romanul *Fata din Zlataust*), în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 562, 13 septembrie, p. 3, 4.

Scena ieșeană în preajma deschiderii stagiunii. Interviu cu d-l Ionel Teodoreanu despre spectacolul de deschidere, în *Opinia*, 1931, 17 septembrie, p. 1—2.

Golia (fragment din romanul cu același titlu), în *Viața românească*, anul XXV, 1933, nr. 1—2, ianuarie-februarie, p. 30—40.

Calul căpitanului Chirculescu, în *Adevărul literar și artistic*, anul XVI, 1933, nr. 639, p. 8.

Yo-yo și diablo, în *Adevărul literar și artistic*, anul XVI, 1933, nr. 642, p. 8.

Golia (alt fragment din romanul cu același titlu), în *Viața românească*, anul XXV, 1933, nr. 8, august, p. 51—53.

Anișoara Nemțeanu (fragment din romanul *Crăciunul de la Sili-vestri*), în *Adevărul literar și artistic*, anul XIII, 1934, nr. 722, 7 octombrie.

Liceenii, în *Manifest*, anul II, 1935, nr. 2, 15 februarie, p. 4—5.
Profesorul Ibrăileanu, în *Viața românească*, anul XXVIII, 1936, nr. 4—5, aprilie-mai, p. 119—131.

Scrisoare către un mort (adresată lui G. Ibrăileanu, inserată apoi ca prefață, la romanul *Arca lui Noe*, datată: „Lacu-Roșu 18 august 1936”), în *Adevărul literar și artistic*, anul XVII, 1936, nr. 822, 6 septembrie, p. 1.

Mircea Ionescu (fragment din romanul *Arca lui Noe*), în *Adevărul literar și artistic*, anul XVII, 1936, nr. 824, 24 septembrie, p. 1, 2.

Cortelul tradiției hușene (fragment din romanul *Arca lui Noe*), în *Insemnări ieșene*, anul I, 1936, nr. 19, 1 octombrie, p. 232—236.

România — Ungaria (fragment din romanul *Arca lui Noe*), în *Adevărul literar și artistic*, anul XVII, 1936, nr. 829, 25 octombrie, p. 5.

Melancolie (evocare închinată lui Gh. Topîrceanu, ce va intra în volumul *Intoarcerea în timp*), în *Insemnări ieșene*, anul II, 1937, nr. 12, 15 iunie, p. 1011—1013.

Secretul Anei Florentin (fragment din romanul cu același titlu), în *Insemnări ieșene*, anul II, 1937, nr. 21, 1 noiembrie, p. 455—466.

Un campion de altădată: C. Vărtosu, 40 de ani ai Liceului-Internat „C. Negruzzi” din Iași, extras, Institutul de arte grafice „Brawo”, 1937, p. 62—65.

Călărețul Domniței, în *Universul literar*, 1938, nr. 1, 11 februarie, p. 3.

Miracolul mielului (secvența cu același titlu din volumul *În casa bunicilor, ciclul Curcubeul din sipet*), în *Insemnări ieșene*, anul III, 1938, nr. 3, 1 martie, p. 397—404.

Beșor, schiță, în *Universul literar*, 1938, nr. 3, 5 martie, p. 5.

Teză la limba română, în *Universul literar*, 1938, nr. 8, 9 aprilie, p. 3.

Ușa diavolului, nuvelă, în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 10, 23 aprilie, p. 5.

Ușa diavolului (continuare), în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 11, 30 aprilie, p. 2.

Schiță ieșană, în *Insemnări ieșene*, anul III, 1938, nr. 5, 1 mai, p. 192—194.

Fundacul Varlaamului, Sarah Boculeinic (fragment), în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 32, 24 septembrie, p. 3.

Dialog între frați (fragment din romanul *Fundacul Varlaamului*), în *Adevărul literar și artistic*, anul XIX, 1938, nr. 928, 25 septembrie, p. 6, 7.

Fundacul Varlaamului (fragment din romanul cu același titlu), în *Insemnări ieșene*, anul III, 1938, nr. 10, 1 octombrie, p. 69—78.

Fundacul Varlaamului (fragment din romanul cu același titlu), în *Viața românească*, anul XXX, 1938, nr. 10, octombrie, p. 3—21.

Noul Adam. Literatură constatativă și rezolvativă, în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 37, 29 octombrie, p. 1, 4.

Reacția epatativă, în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 39, 12 noiembrie, p. 1, 8.

Valer și Trabuc, în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 42, 3 decembrie, p. 1, 2.

Colind printre umbre, în *Universul literar*, 1938, nr. 45, 24 decembrie, p. 1—2.

Mitropolitul Nicodin, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIX, 1938, nr. 942, 25 decembrie, p. 1, 3.

Slavă, în *România literară*, anul I, 1939, nr. 21, 27 mai, p. 102.

Casa scriitorilor, în *România literară*, anul I, 1939, nr. 11, 8 martie, p. 1, 2.

Dobay (cronică sportivă), în *România literară*, anul I, 1939, nr. 1, 2 aprilie, p. 30.

Taina mulțimilor, în *România literară*, anul I, 1939, nr. 2, 9 aprilie, p. 34.

Al doisprezecelea, în *România literară*, anul I, 1939, nr. 3, 16 aprilie, p. 29.

Popasul printre oameni (portret omagial dedicat lui Mihail Sadoveanu, ce va intra în vol. *Intoarcerea în timp*), în *Insemnări ieșene*, anul IV, 1939, 1 mai, p. 299—307.

Tălmăcitorul psalmilor, în *România literară*, anul I, 1939, nr. 15, p. 23.

Scriitorii și legea casei lor de pensiuni, în *România literară*, anul I, 1939, nr. 16, 7 mai, p. 29.

Prăvale-Baba (fragment din romanul cu același titlu), în *România literară*, anul I, 1939, nr. 36, 9 septembrie.

Prăvale-Baba (fragment din romanul cu același titlu), în *Revista Fundațiilor regale*, anul VI, 1939, nr. 10, octombrie, p. 64—69.

Cască Doamna, cronică fantezistă, în *Viața românească*, anul XXXII, 1940, nr. 3, martie, p. 49—51.

Cuvîntare la mormîntul lui Eminescu, în *Viața*, 1943, nr. 923, p. 2.

Tramvaiul nostru cel de toate zilele, în *Poporul* — „cotidian independent de atitudine democratică” — anul I, 1946, nr. 1, 2 februarie, p. 1, 3.

Scoroboștea, cu supratitlul: *La antipodul crinului* (secvența cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 8, 10 februarie, 1946, p. 1, 3.

Poftiți vă rog! „La briciul vesel“ (secvență ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 11, 14 februarie, 1946, p. 1, 3.

Capșa, cu supratitlul: *Unde trecutul se întâlnește cu prezentul* (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 14, 17 februarie, 1946, p. 1, 3.

Țigăncile, cu supratitlul: *Mereu prezente în peisajul bucureștean* (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 15, 18 februarie 1946, p. 1, 3.

Redeșteptarea primăverii (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 18, 22 februarie, 1946, p. 1, 2.

Într-o circumioară la Șosea, *idem*, nr. 21, 25 februarie 1946, p. 1, 2.

Mărțișorul (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 25, 2 martie, 1946, p. 1, 2.

Hulitul nostru prieten, tutunul (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 31, 9 martie 1946, p. 1, 2.

O taină a bărbatului: *cîrciuma* (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 35, 14 martie 1946, p. 1, 2.

Talentul de a vinde (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 39, 18 martie, 1946, p. 1, 3.

Un înger depășit: *cortelul* (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 42, 22 martie, 1946, p. 1, 3.

Profesori și elevi (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 45, 25 martie, 1946, p. 1, 3.

De întâi april (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 51, 1 aprilie, 1946, p. 1, 3.

O taină a femeii (secvență cu același titlu ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 57, 8 aprilie, 1946, p. 1, 3.

Comedia socială a bacalaureatului, *idem*, nr. 63, 15 aprilie, 1946, p. 1, 3.

Un ou roșu de Paște (fragmentul intitulat *Gura de iad și nasul gheaurului* din capitolul *Un moldovean al tăcerii*, ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a II-a, *Cei trei: Eminescu, Ibrăileanu, Sadoveanu*), *idem*, nr. 68, 21 aprilie, 1946, p. 1, 6.

Despre omul divers, *idem*, nr. 72, 29 aprilie, 1946, p. 1, 2.

Lustru facem frumos (fragmentul cu același titlu din secvența *Cine mă strigă din urmă*, ce va intra în volumul *Masa umbrelor*, partea a III-a, *Ceilalți*), *idem*, nr. 77, 6 mai 1946, p. 1, 3.

„Aici se naște un an nou“, ne spune Ionel Teodoreanu, în *Flacăra*, anul I, 1948, nr. 19, 9 mai, p. 3.

Pacea pădurilor, Pastelul destrămării, poeme inedite din volumul postum „La porțile nopții“, în *Orizont*, anul XVIII, 1967, nr. 11 (163), noiembrie, p. 23—26.

„Literatura este pentru mine o religie“, în *România literară*, 1974, nr. 6, 7 februarie, p. 16—17.

Interviuri

- I. Valerian: *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu*, în *Viața literară*, anul I, 1926, nr. 31, 11 decembrie, p. 1, 2.
- I. Berg: *Ionel Teodoreanu despre literatura adolescentină*, în *Complex artistic-literar*, anul I, 1927, nr. 1, 3 aprilie, p. 1, 7.
- I. Fr. Botez și Constantin Cerbu: *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre trilogia „Medelenilor“*, în *Rampa*, anul XII, 1927, nr. 2946, 18 noiembrie, p. 1, 2.
- A. P. Samson: *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre el și despre alții*, în *Rampa*, anul XV, 1930, nr. 3599, 20 ianuarie, p. 1, 3.
- N. Crevedia: *Cu Ionel Teodoreanu*, în *Universul literar*, anul XLVI, 1930, nr. 27, 29 iunie, și nr. 28, 6 iulie.
- L. S.: *Convorbire cu Ionel Teodoreanu*, în *Rampa*, anul XV, 1930, nr. 3766, 14 august, p. 4.
- Petre Gancea: *De Anul nou ce ar dori componenții regiei autonome a Teatrului Național din Iași* (interviuri cu Ionel Teodoreanu), în *Opinia*, 1 ianuarie, 1931, p. 1, 2.
- D. Mihăescu: *D-l Ionel Teodoreanu despre literatura noastră*, în *Opinia*, 1931, nr. 7388, 13 decembrie.
- C. Vlad: *În casa d-lui Garabet Ibrăileanu, de vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu despre „Golia“*, în *Adevărul literar și artistic*, 1933, nr. 670, 8 octombrie, p. 1, 2.

- Teodor Scarlat: *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu*, în *Revista scriitoarelor și scriitorilor români*, anul VII, 1933, nr. 9—10, p. 1, 2.
- Sandu Eliad: *Vorbind cu Ionel Teodoreanu*, în *Facla*, anul XXII, 1933, nr. 811, octombrie, p. 2.
- g.l.: *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre „Lorelei”, ultimul său roman*, în *Manifest*, anul II, 1935, nr. 9, 25 octombrie, p. 5.
- Valer Donea [Profira Sadoveanu]: *Ionel Teodoreanu*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XVI, 1935, nr. 785, 22 decembrie, p. 9.
- Geo Pavel: *Intr-o dimineață de toamnă la Iași cu d-l Ionel Teodoreanu*, în *Rampa*, anul XVIII, 1935, nr. 5386, 23 decembrie, p. 1, 3.

B. SCRIERI DESPRE VIAȚA ȘI OPERA LUI IONEL TEODOREANU

- * * * *Asociația literară și științifică „Viața românească”*, în *Viața românească*, anul XII, 1920, nr. 1, martie, p. 151.
- * * * *„Ulița copilăriei”* (recenzie), în *Ideea europeană*, anul V, 1923, nr. 121, 17 ianuarie, p. 4.
- Vintilă Rusu Șirianu: *Ionel Teodoreanu: „Ulița copilăriei”, în Gîndirea*, anul III, 1923, nr. 5, p. 107—109.
- Al. Bădăuță: *Un poet al adolescenței, Ionel Teodoreanu*, în *Cugetul românesc*, anul II, 1923, nr. 6, iunie, p. 542—554.
- Demostene Botez: *Ionel Teodoreanu „Ulița copilăriei”, în Cugetul românesc*, anul II, 1923, nr. 12, decembrie, p. 878—881.
- G. Bogdan Duică: *Ionel Teodoreanu: „Ulița copilăriei”, în Societatea de mîine*, anul I, 1924, nr. 9, 8 iunie, p. 194.
- P. Nicanor & Co.: *Romanele noastre*, în *Viața românească*, anul XVII, 1925, nr. 5—6, mai-iunie, p. 345—346.
- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu („Medaliaoane”)*, în *Mișcarea literară*, anul II, 1925, nr. 46, 26 septembrie, p. 1.
- M. Sevastos: *Anul literar* (Ionel Teodoreanu este prezent alături de: M. Sadoveanu, L. Rebreanu, M. Codreanu, G. Topîrceanu, D. Botez, Jean Bart, I. Minulescu, I. Agârbiceanu,

- I. Al. Brătescu-Voinești), în *Adevărul literar și artistic*, anul VII, 1926, 3 ianuarie, p. 3.
- Cronicar: *Ionel Teodoreanu: Drumuri*, în *Viața literară*, anul II, 1926, nr. 39, 26 februarie p. 3.
- G. Ibrăileanu: *Creație și analiză*, în *Viața românească*, anul XVIII, 1926, nr. 2—3, februarie-martie, p. 214—251.
- D. Tomescu: *D-l Ionel Teodoreanu romancier*, în *Ramuri — Drum drept*, anul XX, 1926, nr. 1, p. 39—40.
- G. B.: *Cărți, reviste, ziare* (referiri la romanul *La Medeleni*, vol. I), în *Viața literară*, anul I, 1926, nr. 4, p. 4.
- * * * *A cincea șezătoare literară la Fundația regală „Carol I” a grupului de scriitori ieșeni, din 27 februarie 1926*, în *Universul literar*, anul XLII, 1926, nr. 10. Este vorba despre M. Ralea, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Mihai Codreanu, Jean Bart, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, A. Mindru, Natalia Negru. La șezătoare, Ionel Teodoreanu citește un fragment din *La Medeleni*, vol. II, reproduș și în revistă.
- Romulus Dianu: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni”*. „*Hotarul nestatornic*”, în *Rampa*, anul XI, 1926, nr. 2556, 7 mai, p. 1.
- Constantin Șăineanu: *„La Medeleni”, roman de Ionel Teodoreanu*, în *Adevărul*, 1926, nr. 13006, 13 mai, p. I—II.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni” („Hotarul nestatornic”)*, în *Universul literar*, anul XLII, 1926, nr. 23, 6 iunie, p. 10.
- Octav Botez: *Un roman al copilăriei („La Medeleni”)*, în *Lumea, bazar săptămînal*, anul II, 1926, nr. 55, 20 iunie.
- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni” — „Hotarul nestatornic”*, în *Sburătorul*, serie nouă, anul IV, 1926, nr. 4, iunie 1926, p. 51.
- Camil Petrescu: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni”*. „*Hotarul nestatornic*”, în *Cetatea literară*, anul I, 1926, nr. 9—10, iulie, p. 66.
- George Dumitrescu: *Ionel Teodoreanu, „La Medeleni”*, vol. I, în *Ritmul vremii*, anul II, 1926, nr. 6—7, p. 194.
- G. Ibrăileanu: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni”*, cronică literară, în *Viața Românească*, anul XVIII, 1926, nr. 9, septembrie, p. 354—365.
- Izabela Sadoveanu: *Ionel Teodoreanu: „Ulița copilăriei”, „Hotarul nestatornic”*, în *Adevărul literar și artistic*, anul VII, 1926, nr. 311, 2 noiembrie, p. 1; *Ionel Teodoreanu, „Ulița*

- copilăriei*“, în *Adevărul literar și artistic*, anul VII, 1926, nr. 313, 21 noiembrie, p. 1.
- Octav Botez: *Anul literar 1926*, în *Almanahul pe 1926 al ziarelor „Adevărul“ și „Dimineața*“, în care *La Medeleni*, vol. I, este discutat împreună cu Ion de Liviu Rebreanu, *Sub flamura roșie*, de Dem. Teodorescu și *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, de Carol Ardeleanu.
- G. Ibrăileanu: *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“, în vol. *Scriitori români și străini*, Editura Viața românească, Iași, 1926, p. 176—199.
- George Ștefan: *Poetul copilăriei, Ionel Teodoreanu*, în vol. *Insemnări filozofice și literare*, București, 1926, p. 126—130.
- Pentapoliu: *Editurile în 1926. Cartea românească* (referiri și la romanul *La Medeleni*) în *Universul literar*, anul XLII, 1927, nr. 2, 9 ianuarie, p. 31—37.
- Constantin Șăineanu: „*La Medeleni*“, vol. II, „*Drumuri*“, roman de Ionel Teodoreanu, în *Adevărul*, 1927, nr. 13225, 29 ianuarie, p. 1—2.
- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu*: „*Ulița copilăriei*“, „*La Medeleni*“, II, „*Drumuri*“, în *Sburătorul*, seria nouă, anul IV, 1927, nr. 7, ianuarie, p. 94.
- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“, vol. III, în *Viața literară*, anul III, 1927, nr. 72, 4 februarie, p. 1.
- Mircea Eliade: *Ionel Teodoreanu*, în *Revista universitară*, anul I, 1927, nr. 2.
- I. D. Suchianu: „*Medelenii*“ lui Ionel Teodoreanu, în *Adevărul literar și artistic*, anul VIII, 1927, nr. 327, 13 martie, p. 2.
- Mihai Ralea: *Ionel Teodoreanu*, în *Adevărul literar și artistic*, anul VIII, 1927, nr. 336, 15 mai, p. 1, 2.
- Ion Darie [Cezar Petrescu]: *Ionel Teodoreanu și romanul adolescenței*, în *Gîndirea*, anul VII, 1927, nr. 6, p. 229—230.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“ („*Drumuri*“), în *Universul literar*, anul XLIII, 1927, nr. 32, 7 august, p. 507; *idem*, nr. 33, 14 august, p. 522, continuarea aceluiași articol.
- Perpessicius: *Post-scriptum* (la cronică despre *La Medeleni*, vol. III), în *Universul literar*, anul XLIII, 1927, nr. 39, 25 septembrie, p. 624.
- Paul I. Papadopol: *Despre limitele limbii literare* (observații privitoare la prezența regionalismelor moldovenești în *La Medeleni*), în *Universul literar și artistic*, anul XLIII, 1927, nr. 41, 9 octombrie, p. 654.
- Octav Botez: *Romanul adolescenței*, în *Adevărul literar și artistic*, anul VIII, 1927, nr. 359, 25 octombrie, p. 7.
- Mihai Ralea: *Interpretări, Ionel Teodoreanu*, Editura literară a „Casei școalelor“, București, 1927, p. 133—153.
- N. Davidescu: *Ionel Teodoreanu*, „*Între vinturi*“, în *Universul literar*, anul XLIV, 1928, nr. 1, 1 ianuarie, p. 10.
- Cezar Petrescu: *Trilogia „Medelenilor“*. *Cartea a III-a, romanul capitulărilor*, în *Curentul*, anul I, 1928, nr. 6, 16 ianuarie, p. 1—2.
- G. Călinescu: *Ionel Teodoreanu*, în *Gîndirea*, anul VIII, 1928, nr. 1, p. 32—35.
- N. Davidescu: *Anul literar* (referiri la romanul *La Medeleni*), în *Universul literar* anul XLIV, 1928, nr. 4, 22 ianuarie, p. 2.
- Mircea Eliade: *Suflete moarte* (despre *La Medeleni*), în *Cuvîntul*, anul IV, 1928, nr. 965, marți, 24 ianuarie, p. 3.
- Perpessicius: *Literatura în 1927*, în *Cuvîntul*, anul IV, 1928, nr. 973, luni 2 febr., p. 7. (Este elogiât vol. III din „*La Medeleni*“, „*Între vinturi*“.)
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“ („*Între vinturi*“), în *Cuvîntul*, anul IV, 1928, nr. 998, vineri, 27 ianuarie, p. 1—2, *idem*, nr. 1005, vineri, 3 februarie, p. 1, 2.
- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“, vol. III, „*Între vinturi*“, roman, în *Viața literară*, anul III, 1928, nr. 72, 4 februarie, p. 3.
- P. Nicanor & Co.: *I. Teodoreanu și recenziții moderniști*, în *Viața românească*, anul XX, 1928, nr. 2, februarie, p. 307—308.
- Ion Clopoșel: *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“, în *Societatea de miine*, anul V, 1928, nr. 4, 1 martie, p. 88.
- Mihail Sebastian: *Cazul Ionel Teodoreanu*, în *Cuvîntul*, anul IV, 1928, nr. 1070, 14 aprilie, p. 1—2.
- Gabriel Drăgan: *Ionel Teodoreanu*, „*La Medeleni*“, vol. III, „*Între vinturi*“, în *Floarea-soarelui*, anul II, 1928, nr. 3—6, martie-iunie, p. 67—68.

- Nichifor Crainic: *Premiile S.S.R.* („Cronica mărunță“), în *Gîndirea*, anul VIII, 1928, nr. 5, mai, p. 3.
- * * * D-l Liviu Rebreanu și „Medelenii“, în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1928, nr. 391, 3 iunie, p. 8.
- E. Lovinescu: *Istoria literaturii române contemporane*, IV, *Evoluția prozei literare*, cap. XIII, *Contribuția „Vieții românești“: Ionel Teodoreanu: 1. „Ulița copilăriei“, 2. „Medelenii“, 3. „Drumuri“. 4. „Între vînturi“*, Editura Ancora, București, 1928, p. 143—157.
- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu („Ulița copilăriei“, „La Medeleni“)*, *Opere și autori*, Editura Ancora, S. A., Benvenisti et. Co., București, 1928, p. 92—93.
- Perpessicius: *Mențiuni critice*, I, *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni“, „Hotarul nestatornic“*, Editura literară a Casei școalelor, București, 1928, p. 274—278.
- Perpessicius: *Mențiuni critice*, I, *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni“ — „Drumuri“*, vol. cit., p. 311—321.
- Al. Bădăuță: *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei“*, în *Viața literară*, anul IV, 1929, nr. 10, 12 ianuarie.
- Ion Jianu: *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei“*, în *Ultima oră*, 1929, nr. 22, 23 ianuarie, p. 2.
- Ion Darie [Cezar Petrescu]: *O legendă simfonică: „Turnul Milenei“*, în *Gîndirea*, anul IX, 1929, nr. 1—2, p. 229—231.
- Ion Dumitrescu: *De la „Medeleni“ la „Turnul Milenei“*, în *Curentul*, anul II, 1929, nr. 379, 4 februarie, p. 3.
- Mihail Sebastian: *„Turnul Milenei“ de Ionel Teodoreanu*, în *Tiparnița literară*, anul I, 1929, nr. 4, februarie, p. 96—97.
- Al. A. Philippide: *În preajma „Turnului Milenei“*, în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, seria II, 1929, nr. 430, 3 martie, p. 3, 6.
- I. Valerian: *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei“*, în *Viața literară*, anul IV, 1929, nr. 14, 2—16 martie.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei“*, în *Cuvîntul*, anul V, 1929, nr. 1400, vineri 15 martie, p. 1, 2.
- Profira Sadoveanu: *Ionel Teodoreanu, „Bal mascat“*, în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1929, nr. 463, 20 octombrie.
- Romulus Dianu: *„Bal mascat“*. *Pe marginea noului roman al lui Ionel Teodoreanu*, în *Curentul*, anul II, 1929, nr. 681, 9 decembrie, p. 3.
- Romulus Dianu: *„Bal mascat“ sau metamorfozele fluturelui vîrzar*, în *Curentul*, anul II, 1929, 14 decembrie, nr. 686, p. 3.
- Romulus Dianu: *Bovarismul ieșean*, în *Curentul*, anul II, 1929, nr. 688, 16 decembrie, p. 3.
- I. Valerian: *Ionel Teodoreanu: „Bal mascat“*, în *Viața literară*, anul IV, 1929, nr. 122, 21 decembrie.
- Paul Papadopol: *Anul literar* (este comentat și romanul *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu), în *Universul literar*, anul XLVI, 1930, nr. 2, 5 ianuarie, p. 26.
- Al. Bădăuță: *Romanul urban românesc* (sînt analizate romanele *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu și *La Paradis General* de Cezar Petrescu), în *Gîndirea* anul IX, 1930, nr. 4, p. 139—141.
- Cornelia Buzdugan: *Ionel Teodoreanu, „Bal mascat“*, în *Darul vremii*, anul I, 1930, nr. 2, martie, p. 55—56.
- Gh. Trandafir: *„Bal mascat“, roman de Ionel Teodoreanu*, în *Datina*, anul VII, 1930, nr. 1—3, p. 46—48.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Bal mascat“*, în *Cuvîntul*, anul VI, 1930, nr. 1800, duminică, 27 aprilie, p. 1, 2; *idem*, nr. 1807, duminică, 4 mai, p. 1, 2.
- h.: *Un interviu cu d-l Ionel Teodoreanu*, în *Adevărul literar și artistic*, anul IX, 1930, nr. 502, 20 iulie, p. 7.
- * * * *Consiliul de administrație al Teatrului Național din Iași a fost instalat*, în *Rampa*, anul XV, 1930, nr. 3786, 6 septembrie, p. 4.
- Profira Sadoveanu: *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Domniile-lor doamnele și domnii*, Editura Adevărul, S. A., [f.a.], p. 213—224.
- h.: *„Vasile Boldescu“*, în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 535, 8 martie, p. 5.
- H. Burileanu-Grancea: *Bilanț teatral 1930—1931*, în *Opinia*, 1931, nr. 7197, 3 mai, p. 3.
- Al. A. Philippide: *Considerații confortabile* (sînt analizate scrierile lui Ionel Teodoreanu apărute pînă la acea dată, cu precădere *Bal mascat*), în *Viața românească*, anul XII, 1931, nr. 7—8, iulie-august, p. 133—137.
- h.: *Noul roman a d-lui I. Teodoreanu („Fata din Zlataust“)*, în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 580, p. 5.

- Al. A. Philippide: *Literatura adolescenței*, în *Adevărul literar și artistic*, anul X, seria a II-a, 1931, nr. 557, 2 august, p. 3.
- Mihai Ralea: *Ionel Teodoreanu. Descoperirea adolescenței*, în *Adevărul literar și artistic*, anul X, 1931, nr. 558, 9 august, p. 3.
- Emanoil Bucuța: *Sub zodia romanului*, în *Vremea*, anul V, 1931, nr. 7197, p. 3.
- * * * *Ionel Teodoreanu*, în *Buletinul cărții românești*, anul III, 1931, nr. 9, septembrie, p. 9.
- C. Vlad: *Indiscreții despre „Fata din Zlataust”*, în *Opinia*, 1931, nr. 7319, p. 3.
- Romulus Dianu: *Ionel Teodoreanu: „Fata din Zlataust”*, în *Curentul*, anul IV, 1931, nr. 1353, 2 noiembrie, p. 3.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Fata din Zlataust”*, în *Cuvîntul*, anul VIII, 1931, nr. 2361, duminică, 15 noiembrie, p. 1, 2; *idem*, nr. 2368, duminică, 22 noiembrie, p. 1, 2.
- I. Dobridor: *Ionel Teodoreanu: „Crăciunul de la Silivestri”*, în *Viața românească*, anul XXVI, 1931, nr. 11—12, noiembrie-decembrie, p. 82—83.
- Constant. I. Ionescu: *Ionel Teodoreanu: „Fata din Zlataust”*, în *Gîndirea*, anul VI, 1932, nr. 1, p. 43—45.
- Scarlat Struțeanu: *Ionel Teodoreanu, „Fata din Zlataust”*, în *Limba română*, anul III, 1932, nr. 3, ianuarie, p. 10.
- Al. A. Philippide: *Ionel Teodoreanu — rubrica „Portrete literare”*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIII, 1932, nr. 584, 14 februarie, p. 3.
- C. V. Gerotă: *„Fata din Zlataust”, roman de Ionel Teodoreanu*, în *Secolul*, anul I, 1932, nr. 4, 6 martie, p. 4.
- Ion I. Cantacuzino: *Ionel Teodoreanu, în România literară*, 1932, nr. 2—9, martie-aprilie.
- G. Călinescu: *Premiile Societății Scriitorilor Români*. (Articol în care se critică vehement faptul că premiile S.S.R. au fost acordate lui G. M. Zamfirescu pentru romanul *Madona cu trandafiri* și lui Ilarie Voronca pentru volumul *Incantațiile*, în loc să i se acorde lui Ionel Teodoreanu pentru romanul *Fata din Zlataust*), în *Adevărul literar și artistic*, anul XLII, 1932, nr. 592, 10 aprilie.
- Ioan Massoff: *Ionel Teodoreanu în intimitate*, în *Rampa*, anul XV, 1932, nr. 4318, 13 iunie, p. 3.
- Romulus Dianu: *Ionel Teodoreanu: „Golia”*, în *Curentul*, anul VI, 1933, nr. 2077, 12 noiembrie, p. 1, 2.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Golia”*, în *Cuvîntul*, anul X, 1933, nr. 3085, duminică, 26 noiembrie, p. 1, 2.
- Vlaicu Birna: *Ionel Teodoreanu, „Golia”*, în *Herald*, 1933, noiembrie, p. 13—14.
- Romulus Dianu: *Un portret Tudor Arghezi* (în comparație cu Ionel Teodoreanu), în *Viața literară*, anul VIII, 1933, nr. 149, 12 noiembrie-1 decembrie, p. 3.
- Aida Vrioni: *Ionel Teodoreanu: „Golia”*, în *Revista scriitorilor și scriitorilor români*, anul VII, 1933, nr. 11—12, noiembrie-decembrie, p. 20, 21.
- Cronicar: *Ionel Teodoreanu, „Golia”*, în *Facla*, anul XII, 1933, nr. 860, 6 decembrie, p. 2.
- G. Călinescu: *Ionel Teodoreanu: „Golia”*, în *Adevărul literar și artistic* anul XIV, 1933, nr. 682, 24 decembrie, p. 4.
- Rep[orter]: *Un om. Cu Ionel Teodoreanu în librărie*, în *Viața literară*, anul VII, 1933, nr. 149, p. 1—3.
- G. Călinescu: *Ionel Teodoreanu: „Golia”*, în *Viața românească*, anul XXVI, 1934, nr. 1, ianuarie, p. 36—39.
- Șerban Cioculescu: *Romanul românesc, 1933*. (Se fac referiri și la romanul *Golia* de I. T.), în *Revista Fundațiilor regale*, anul I, 1934, nr. 2 februarie, p. 455—466.
- Emil Gulian: *Ionel Teodoreanu: „Golia”*, în *Vitrina literară*, anul II, 1934, nr. 6, p. 5.
- Petré Pandrea: *Despre sociologia literaturii lui Ionel Teodoreanu*, în *Viața românească*, anul XXVI, 1934, nr. 8, august, p. 51—58.
- Izabela Sadoveanu: *O carte frumoasă — Ionel Teodoreanu, „Crăciunul de la Silivestri”*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIII, 1934, nr. 725, 28 octombrie, p. 1.
- Al. A. Philippide: *Metaforismul, boală modernă*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIII, 1934, nr. 729, 25 noiembrie, p. 1—2.
- Adrian Ranta: *Mic atlas de geografie literară. Provincia natală așa cum o văd scriitorii: M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, T. Arghezi, E. Lovinescu, I. Minulescu, Ionel Teodoreanu, Ion Barbu, Al. Philippide, Ion Marin Sadoveanu*, în *Lupta*, anul XIV, 1934, nr. 4254, decembrie, p. 3—4.

- Pompiliu Constantinescu: *Ionel Teodoreanu*, „*Golia*“, în *Lanuri*, anul I, 1934, nr. 46, p. 98—100.
- ed. g.: *Ionel Teodoreanu*: „*Crăciunul de la Silivestri*“, în *Viața literară*, anul IX, 1934, nr. 164, 1—15 decembrie, p. 4.
- Nicolae Iorga: *Istoria literaturii românești contemporane*, II, *În căutarea fondului*, Editura „Adevărul“, București, 1934, p. 311—315.
- Perpessicius: *Mențiuni critice*, II, *Ionel Teodoreanu*: „*La Medeleni*“, vol. III — „*Între vinturi*“, Editura Fundațiilor regale, București, 1934, p. 97—109.
- Perpessicius: *Mențiuni critice*, II, *Ionel Teodoreanu*: „*Turul Milenei*“, vol. cit., p. 364—371.
- G. Spina: *Evreii în opera d-lui Ionel Teodoreanu*, Adam, Biblioteca socială, nr. 11—12, București, 1934, 57 p.
- Șerban Cioculescu: *Aspecte epice contemporane (Ionel Teodoreanu: „Crăciunul de la Silivestri“, roman)*, în *Revista Fundațiilor regale*, anul II, 1935, nr. 1, ianuarie, p. 153—168.
- Ion Tomuță: *Crăciunul de la Silivestri*, în *Societatea de miine*, anul XII, 1935, nr. 1, ianuarie, p. 25.
- Constant. I. Ionescu: *Ionel Teodoreanu*: „*Crăciunul de la Silivestri*“, în *Gîndirea*, anul XIV, 1935, nr. 1, p. 50—51.
- Romulus Demetrescu: *Ionel Teodoreanu*: „*Crăciunul de la Silivestri*“, în *Pagini literare*, 1935, nr. 12, aprilie, p. 569—660.
- R. D.: *Ionel Teodoreanu*: „*Crăciunul de la Silivestri*“, în *Munca literară*, anul III, 1935, nr. 19, p. IV.
- g. i. *Cu d-l Ionel Teodoreanu despre „Lorelei“, ultimul său roman*, în *Manifest*, anul II, 1935, 25 octombrie, p. 5.
- Ovidiu Constan.: „*Lorelei de Ionel Teodoreanu*, în *Mișcarea*, anul XXVIII, 1935, nr. 1409, 16 decembrie, p. 2.
- G. Călinescu: „*Arca lui Noe*“, roman de *Ionel Teodoreanu*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIV, 1935, nr. 838, 27 decembrie, p. 3.
- Ovidiu Papadima: *Ionel Teodoreanu*: „*Lorelei*“, în *Gîndirea*, anul XV, 1936, nr. 1, p. 51—52.
- George Demetru Pan: *Ionel Teodoreanu și ediția a III-a din „Lorelei*“, în *Gazeta*, anul III, 1936, nr. 671, 10 ianuarie.
- Mihail Sebastian: *Ionel Teodoreanu*, „*Lorelei*“, în *Rampa*, anul XIX, 1936, nr. 5402, 17 ianuarie, p. 1.
- Mihail Sebastian: *Ionel Teodoreanu*, în *Rampa*, anul XIX, 1936, nr. 5417, 5 februarie, p. 1.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu*: „*Lorelei*“, conferință la radio, 15 februarie 1936, tipărită în *Opere*, 7, Editura Minerva, București, 1975, p. 219—221.
- Șerban Cioculescu: *Aspecte epice contemporane (Ionel Teodoreanu „Lorelei“, roman)* în *Revista Fundațiilor regale*, anul III, 1936, nr. 3, martie, p. 652—668.
- D. Mercaș: *Ionel Teodoreanu*: „*Lorelei*“, în *Insemnări ieșene*, anul I, 1936, nr. 8, 15 aprilie, p. 376—377.
- Erasm [Petru Manoliu]: *Ionel Teodoreanu*, „*Arca lui Noe*“, în *Credința*, anul IV, 1936, nr. 889, 30 octombrie, p. 4.
- Perpessicius: *Ionel Teodoreanu*, „*Arca lui Noe*“, conferință la radio, 10 decembrie 1936. Tipărită în *Opere*, 7, București, Editura Minerva, 1975, p. 307—309.
- Iolanda Bob: „*Arca lui Noe*“, roman de *Ionel Teodoreanu*, în *Credința*, anul IV, 1936, nr. 931, 18 decembrie, p. 3.
- Perpessicius: *Mențiuni critice*, III, *Ionel Teodoreanu*: „*Bal mascat*“, Editura Fundațiilor regale, București, 1936, p. 215—225.
- N. I. P.: *Conversiunea d-lui Ionel Teodoreanu la romanul realist (cronica literară la romanul „Arca lui Noe“)*, în *Insemnări ieșene*, anul II, 1937, nr. 1, 1 ianuarie, p. 42—47.
- Ovidiu Papadima: *Ionel Teodoreanu*: „*Arca lui Noe*“, în *Gîndirea*, anul XVI, 1937, nr. 1, p. 41—42.
- Ovidiu Papadima: *Ionel Teodoreanu*: „*Secretul Anei Florentin*“, în *Gîndirea*, anul XVI, 1937, nr. 10, p. 519—521.
- Al. Piru: *Ionel Teodoreanu*: „*Secretul Anei Florentin*“, în *Insemnări ieșene*, anul II, 1937, nr. 23, 1 decembrie, p. 795—796.
- Mihail Straje: *Ionel Teodoreanu*, „*Secretul Anei Florentin*“, în *Viața literară*, anul XI, 1937, nr. 13, 25 decembrie, p. 2.
- G. Călinescu: „*Arca lui Noe*“, roman de *Ionel Teodoreanu*, cronică literară, în *Adevărul literar și artistic*, anul XVIII, 1937, nr. 838, 27 decembrie, p. 3.
- E. Lovinescu: *Istoria literaturii române moderne, 1900—1937, Semănătorismul și poporanismul moldovean, Ionel Teodoreanu*, Editura librăriei Socec, București, 1937, p. 209—213.

G. Călinescu: *Cartea românească*, Anul literar 1937, referiri la romanul *Secretul Anei Florentin*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XVIII, 1938, nr. 1, 1 ianuarie, p. 14, 15.

Șerban Cioculescu: *Aspecte epice contemporane (Ionel Teodoreanu: 1. „Arca lui Noe“, roman 2. „Secretul Anei Florentin“, roman)*, în *Revista Fundațiilor regale*, anul V, 1938, nr. 1, ianuarie, p. 142—158.

Victor Popescu: *Ionel Teodoreanu*, „*În casa bunicilor*“, în *Universul literar*, anul XLVII, 1938, nr. 11, 30 aprilie, p. 2.

V. I. Cataramă: *Ionel Teodoreanu: „În casa bunicilor*“, în *Insemnări ieșene*, anul III, 1938, nr. 6, 1 iunie, p. 551—552.

Dinu Pillat: *Nuvelistica lui Ionel Teodoreanu*, în *Universul literar*, anul LIV, 1938, nr. 16, 2 iulie, p. 4.

* * * *Ionel Teodoreanu: „Fundacul Varlaamului*“, roman, în *Literatura*, anul I, 1938, nr. 9—10, p. 41—42.

* * * *Sărbătorirea d-lui Ionel Teodoreanu* (cu ocazia mutării în București), în *Universul literar*, anul LIV, 1938, nr. 36, 23 octombrie, p. 2.

Izabela Sadoveanu: *Tinăra generație a „Vieții românești*“, în *Adevărul literar și artistic*, anul XIX, 1938, 6 noiembrie, p. 10.

Vladimir Streinu: *Ionel Teodoreanu: „Prăvale-Baba*“, roman, în *Revista Fundațiilor regale*, anul VI, 1938, nr. 11, noiembrie, p. 431—436.

Constantin Fintineru: *Ionel Teodoreanu: „Fundacul Varlaamului*“, cronică literară, în *Universul literar*, anul LIV, 1938, nr. 40, 19 noiembrie, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu „Fundacul Varlaamului*“, în *România*, 16 decembrie 1938, reprodus în *Opere*, 7, Editura Minerva, București, 1978, p. 317—324.

Perpessicius: *Mențiuni critice*, IV, *Ionel Teodoreanu: „Fapta din Zlataust*“, Editura Fundațiilor regale, București, 1938, p. 197—207.

Petru Iroaie: *Din estetica lui Ionel Teodoreanu*, extras din revista *Făt-Frumos*, Cernăuți, anul XIV, 1939, nr. 1—2, ianuarie-aprilie, 16 p.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu: „Fundacul Varlaamului*“, în *Insemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 1, 1 ianuarie, p. 172—174.

Gr. P.: *Meșterul confuziei*, în *Insemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 2, 1 februarie, p. 344.

Grigore T. Popa: *Ionel Teodoreanu și criticii*, în *Insemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 2, 1 februarie, p. 330—340.

M. Sevastos: *Ascunderea adevărului*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XX, 1939, nr. 948, 12 februarie.

Camil Baltazar: *Cum trăiesc, cum lucrează și cum mor scriitorii români*, anchetă, în *Adevărul literar și artistic*, anul XX, 1939, nr. 957, aprilie 9, p. 14.

George Fonea: *Despre singurătate și scris*, în *Insemnări ieșene*, anul IV, 1939, nr. 8, august, p. 268—271.

Cartea săptămânii („Prăvale-Baba“), în *Universul literar*, 1939, nr. 43, 28 octombrie, p. 8.

George Mihail Dragoș: *Ionel Teodoreanu, „Prăvale-Baba*“, în *Jurnalul literar*, anul I, 1939, nr. 48, 26 noiembrie, p. 3.

P. Com.[arnescu]: *Romanul lui Ionel Teodoreanu, „Tudor Ceaur Alcaz*“, vol. I, „*Coca Duduș*“, în *Revista Fundațiilor regale*, anul VII, 1940, nr. 11, noiembrie, p. 471.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu, „Prăvale-Baba*“, în *România*, anul II, 1939, nr. 571, duminică, 31 decembrie, p. 4; *idem*, anul III, 1940, nr. 580, duminică, 12 ianuarie, p. 4.

Eugeniu Haralamb: *Ionel Teodoreanu: „Ce-a văzut Ilie Pinișoară*“, în *Revista Fundațiilor regale*, anul VIII, 1941, nr. 1, p. 230—232.

G. C. Nicolescu: *Ionel Teodoreanu, „Ce-a văzut Ilie Pinișoară*“, în *Chemarea vremii*, anul XIV, seria a II-a, 1941, nr. 35, 6 februarie, p. 4.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Ce-a văzut Ilie Pinișoară*“, în *Acțiunea*, 29 aprilie 1941. Reprodus în *Opere*, 9, Editura Minerva, București, 1979, p. 145—150.

G. Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent; Romancierii, 1920—1930, Romanul gloatei. Romanul copilăriei, Proustienii*, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1941, p. 666—671.

Tudor Vianu: *Arta prozatorilor români*, cap. XII. *Romancierii. Al treilea realism*, Editura Contemporană, București, 1941, p. 366—372.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu „Întorcerea în timp*“, în *Acțiunea*, 30 aprilie 1942. Reprodus în *Opere*, 9, Editura Minerva, București, 1979, p. 335—360.

Nicolae Roșu: *Ionel Teodoreanu „Întoarcerea în timp“*, în *Gîndirea*, anul XXI, 1942, nr. 4, p. 216—218.

Petre P. Ionescu: „*Eroii d-lui Ionel Teodoreanu*, în *Gîndirea*, anul XXI, 1942, nr. 4, p. 222.

Petre P. Ionescu: „*Tudor Ceaur Alcaz“*, *ultimul roman al lui Ionel Teodoreanu*, în *Gîndirea*, anul XXI, 1942, nr. 6, p. 354—356.

e. v.: *Scurt popas la mormîntul poetului Eminescu* (relatare despre cuvîntul lui Ionel Teodoreanu), în *Viața*, anul III, 1943, nr. 10—23, 10 noiembrie, p. 2.

Ovidiu Papadima: *Creatorii și lumea lor*. Schițe de critică literară. *Ionel Teodoreanu sau agonia unei lumi sufletești*, Editura Fundațiilor regale, București, 1943, p. 277—295.

Marin Sîrbulescu: *Literatura codanelor*, în *Fapta*, anul II, 1944, nr. 40, 2 aprilie, p. 3.

Nina Cassian: *Insectar* (recenzie despre romanul „*Hai-diridam*“), în *Națiunea*, anul II, 1945, nr. 32, 12 mai, p. 5.

Valentin Silvestri: *Fapte și idei („Hai-diridam“)*, în *Lumea*, anul I, 1945, nr. 10, 25 noiembrie, p. 4.

G. Călinescu: *Istoria literaturii române*, compendiu, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1945, cap. XXIII, *Romancierii. Ionel Teodoreanu*, p. 293—295.

Șerban Cioculescu: *Ionel Teodoreanu: „Hai-diridam“*, *roman în Revista Fundațiilor regale*, anul XIII, 1946, nr. 1, ianuarie, p. 132—139.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu, „Hai-diridam“*, în *Lumea*, anul II, 1946, nr. 16, 13 ianuarie, p. 7.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu, „Hai-diridam“*, în *Națiunea*, 1946, nr. 12, 1 aprilie, p. 2.

* * * *Requiem la „Hai-diridam“*, în *Lumea*, anul II, 1946, nr. 34, 2 iunie, p. 8 — semnat: „Eu, copertă, osînditul“.

Șerban Cioculescu: *Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor“*, în *Adevărul*, 1946, nr. 16643, 20 august, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor“*, în *Jurnalul de dimineață*, 30 septembrie și 7 octombrie 1946. Reprodus în vol. *12 prozatori interbelici*, antologie, text îngrijit, cuvînt înainte și notă asupra ediției de Dumitru D. Panaitescu, Editura Eminescu, București, 1980, p. 329—335.

Al. Raicu: *Profiluri din literatură: Ionel Teodoreanu*, în *Fapta*, anul IV, 1946, nr. 682, 13 decembrie, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu: „Crăciunul de la Silivestri“*, *Mențiuni critice*, V, Fundația pentru literatură și artă, București, 1946, p. 407—412.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu, „La porțile nopții“*, în *Națiunea*, 1947, nr. 227, 24 februarie, p. 2.

Perpessicius: *Ionel Teodoreanu, „La porțile nopții“*, în *Jurnalul de dimineață*, 22 iunie 1947. Reprodus în vol. *12 prozatori interbelici*, antologie, text îngrijit, cuvînt înainte și notă asupra ediției de Dumitru D. Panaitescu, Editura Eminescu, București, 1980, p. 335—338.

Ion Negoițescu: *Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor“ și „Întoarcerea în timp“*, în *Viața românească*, anul XX, 1957, nr. 12, decembrie, p. 202—204.

Ion Apostol Popescu: *Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor“*, în *Steaua*, anul VIII, 1957, nr. 12, decembrie, p. 90—91.

G. Călinescu: *Material documentar* (despre Ionel Teodoreanu), *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, anul X, 1961, nr. 2, p. 362—363.

Dumitru Micu: *Poporanismul și „Viața românească“*, Editura pentru literatură, București, 1961.

Camil Petrescu: *Ionel Teodoreanu, „La Medeleni“, Opinii și atitudini*, Editura pentru literatură, 1962, p. 185—187.

Marin Bucur: *Ionel Teodoreanu, în Viața românească*, anul XVI, 1963, nr. 6—7, iunie-iulie, p. 309—402.

Silvia Tomuș: *Ionel Teodoreanu și teatrul*, în *Tribuna*, 1964, nr. 24, 11 iunie.

Marin Bucur: *Poetul Ionel Teodoreanu*, în *Luceafărul*, anul IX, 1965, nr. 1, 2 ianuarie, p. 4.

Ion Caraion: *Momente și moduri lirice*, în *Viața românească*, anul IX, 1965, nr. 12, decembrie, p. 121—135.

Mircea Zăciu: *Ionel Teodoreanu, poetul mărturisit și nemărturisit*, în *Steaua*, anul XVI, 1965, nr. 11, noiembrie, p. 56—61.

Demostene Botez: *Evocări, amintiri, mărturisiri*, în *Viața românească*, anul XIX, 1966, nr. 3, martie, p. 163—170.

Otilia Cazimir: *Amintiri*, în *Viața românească*, anul XIX, 1966, nr. 3, martie, p. 170—174.

- Demostene Botez: *Amintiri despre Ionel Teodoreanu*. în *România literară*, anul III, 1966, nr. 6, 15 februarie, p. 344.
- Dinu Pillat: *Ionel Teodoreanu, reconstituit autobiografic*, în *Gazeta literară*, anul XIII, 1966, nr. 26, 30 ianuarie, p. 7.
- Ilie Dan: *Răsfoind vechi reviste ieșene*, în *Cronica*, 1966, nr. 46.
- Lucia Olteanu: *Un poet al copilăriei*, în *Luceafărul*, anul X, 1967, nr. 2, 14 ianuarie, p. 7.
- Aurel Leon: *Teodorenii*, evocare, în *Iașul literar*, anul XVIII, 1967, nr. 2, ianuarie, p. 32—41.
- Dinu Pillat: *Evenimentul literar al „Medelenilor“*, în *Contemporanul*, 1967, nr 18, 5 mai, p. 2.
- Ion Dodu Bălan: *Ionel Teodoreanu: „La Medeleni“*, cronica literară, în *Luceafărul*, anul X, 1967, nr. 21, 27 mai, p. 2.
- Nicolae Ciobanu: *În jurul unei cronici despre romanul „La Medeleni“*, în *Orizont*, anul XVIII, 1967, nr. 7 (159), iulie, p. 78—82.
- M. Bordeianu: *Arghezi văzut de Ionel Teodoreanu* (scrisori inedite), în *Cronica*, 1967, nr. 42, p. 8.
- M. Bordeianu: *Ionel Teodoreanu la 70 de ani*, în *Cronica*, 1967, nr. 43.
- Grigore Botez, M. Bordeianu: *Teodorenii și Arghezi* (scrisori inedite), în *Cronica*, 1967, nr. 46, p. 7, 8.
- Nicolae Ciobanu: *Preliminarii la proza adolescenței și copilăriei*, în *Cronica*, 1967, nr. 48, p. 8.
- Const. Ciopraga: *Etapele „Vieții românești“*, în vol. *Portrete și reflecții literare*, Editura pentru literatură, 1967, p. 274—299.
- I. Valerian: *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967, p. 147—152.
- Ion Negoitescu: *Scriitori moderni. Ionel Teodoreanu: „Masa umbrelor“ și „Întoarcerea în timp“*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 281—286.
- M. Sevastos: *Amintiri de la „Viața românească“*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 358—379.
- Mircea Zăciu: *Masca geniului*, Editura pentru literatură, 1967, p. 221—231.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu — itinerarii în sfera romanului sentimental*, în *Orizont*, anul XIX, 1968, nr. 4, (168), aprilie, p. 19—27.
- Ion Crișan: *Ionel Teodoreanu la Timișoara* (fișe de istorie literară), în *Generații*, 18 mai 1968, p. 2, supliment al ziarului *Drapelul roșu* (Timișoara).
- Ion Maxim: *Ionel Teodoreanu: Opere alese*, cronica literară, în *Orizont*, anul XIX, 1968, nr. 10 (174), octombrie, p. 79—84.
- Ov. S. Crohmălniceanu: *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, Editura pentru literatură, București, 1968, p. 359—367.
- Horia Oprescu: *Scriitori în lumina documentelor*. (Este publicată în text prescurtat, însoțită de comentarii, conferința înedită *Cum am scris „Medelenii“*), Editura tineretului, București, 1968, p. 231—243.
- Al. Piru: *Panorama deceniului literar românesc 1940—1950, Ionel Teodoreanu*, Editura pentru literatură, București, 1968, p. 241—244.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu — fragment de biografie*, în *Orizont*, 1969, nr. 1, p. 9—19.
- V. Firoiu: *Cezar Petrescu în dedicații și acuarele*, unde este reprodus și textul dedicației lui Ionel Teodoreanu la romanul *Bal mascat*, în *România literară*, anul II, 1969, nr. 4 (16), 23 ianuarie, p. 13.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu — director al Teatrului Național din Iași*, în *România literară*, 1969, nr. 18, p. 13.
- Nicolae Ciobanu: *G. Ibrăileanu, „Viața românească“ și Ionel Teodoreanu*, în *Luceafărul*, 1969, nr. 33, p. 8, 6.
- Paul Anghel: *Arhiva sentimentală*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 296—304.
- Mihail Șerban: *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Amintiri*, Editura pentru literatură, 1969, p. 268—283.
- Al. Oprea: *Ionel Teodoreanu poet („Dunga de aur“)*, în *Manuscriptum*, anul I, 1970, nr. 1, p. 11—15.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu, viața și opera*, Editura Minerva, 1970, 265 p.
- Adrian Angheliescu: *Nicolae Ciobanu: „Ionel Teodoreanu. Viața și opera“*, în *Știința*, 1970, nr. 3516, 14 august, p. 4.
- Dumitru Micu: *O monografie Ionel Teodoreanu de Nicolae Ciobanu*, în *Tribuna*, 1970, nr. 20, p. 14.

Nicolae Manolescu: *Ionel Teodoreanu*: „La porțile nopții“, „La Medeleni“, „Lorelei“; Nicolae Ciobanu: „Ionel Teodoreanu“, în *Contemporanul*, 1970, nr. 32, 2 august.

T. Tihan: *Ionel Teodoreanu, poetul*, în *Steaua*, nr. 9, 1970, p. 71—75.

Ion Maxim: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu, viața și opera“*, în *Orizont*, 1970, nr. 10, p. 61.

Nicolae Țirioi: *Ionel Teodoreanu, „La porțile nopții“*, în *Orizont*, 1970, nr. 10, p. 86—87.

Mircea Angheliescu: *Ionel Teodoreanu și lumea copilăriei*, în *Cronica*, 1970, nr. 20, p. 8.

Al. Piru: *Ionel Teodoreanu postum („La porțile nopții“)*, în *România literară*, 1970, nr. 29, p. 13.

Mircea Iorgulescu: *Ionel Teodoreanu „Lorelei“*, în *România literară*, 1970, nr. 37, p. 14.

Ov. S. Crohmălniceanu: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu — viața și opera“*, în *România literară*, 1970, nr. 31, p. 14—15.

Șerban Cioculescu: *Amintiri despre Ionel Teodoreanu*, în *România literară*, 1970, nr. 39, p. 5.

Dinu Pillat: *Ionel Teodoreanu, „La porțile nopții“*, în *Viața românească*, 1970, nr. 10, p. 82—83.

Eugen Simion: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu“*, în *Lucăsfărul*, 1970, nr. 49, p. 2.

Demostene Botez: *Memorii. Partea a II-a, cap. I, Colegi și prieteni: Ionel Teodoreanu*, Editura Minerva, 1970, p. 218—229.

Aurel Leon: *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Umbre*, Editura Junimea, Iași, 1970, p. 127—138.

Vasile Netea: *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Interviuri literare*, Editura Minerva, 1970, p. 55—65.

Al. Philippide: *Poezia lui Ionel Teodoreanu*, în vol. *Considerații confortabile*, Editura Eminescu, 1970, p. 274—299.

Dorina Grăsoiu: *Nicolae Ciobanu, „Ionel Teodoreanu“*, în *Revista de istorie și teorie literară*, 1971, nr. 1, p. 180—183.

Al. Oprea: *Ionel Teodoreanu („Ad astra...“)*, în *Manuscriptum*, anul II, 1971, nr. 1, p. 117—118.

Gheorghe Iancovici: *Persistența viziunii bovarice la Ionel Teodoreanu*, în *Orizont*, 1971, nr. 18, 31 august, p. 2—3.

Al. Piru: *Un roman postum de Ionel Teodoreanu („Să vie Bazarcă!“)*, în *România literară*, 1971, nr. 46, p. 11.

I. S.: *Un roman pînă ieri necunoscut al lui Ionel Teodoreanu („Să vie Bazarcă!“)*, în *Cronica*, 1971, nr. 46, p. 7.

N. Barbu: *Vîrsta „Medelenilor“*, în vol. „*Sine ira...*“, Editura Junimea, Iași, 1971, p. 145—150.

Ștefana Velisar-Teodoreanu: *Ursitul*, Editura pentru literatură, 1971.

Dinu Pillat: *Dileme de creație ale romanului în conștiința noastră estetică dintre cele două războaie mondiale și Ionel Teodoreanu*, în *Mozaic istorico-literar, secolul XX*, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Eminescu, București, 1971, p. 82—132 și 265—284.

George Muntean: *75 de ani de la nașterea lui Ionel Teodoreanu*, în *România literară*, 1972, nr. 3, 13 ianuarie.

Constantin Ciopraga: *Ionel Teodoreanu în retrospectivă*, în *Cronica*, anul VII, nr. 4, 5 ianuarie, 1972, p. 2 și nr. 5, 29 ianuarie 1972, p. 2.

N. E.: *Ionel Teodoreanu — 75 de ani de la naștere*, în *Revista română de Drept*, anul XXVIII, 1972, nr. 1, p. 173.

Diana Cristev: *Ionel Teodoreanu*, în *Manuscriptum*, anul III, 1972, nr. 9, p. 56—63.

Silvia Tomuș: *Forme ale eului la Ionel Teodoreanu*, în *Steaua*, nr. 12, 1972.

Șerban Cioculescu: *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, 1972, p. 361—372 (cuprinde cronicile despre Ionel Teodoreanu, publicate de critic de-a lungul anilor).

Ion Rotaru: *Ionel Teodoreanu*, în *O istorie a literaturii române*, II, Editura Minerva, 1972, p. 684—689.

Mihail Sebastian: „*Turnul Milenei*“, „*Lorelei*“, *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Esecuri, Cronici, Memorial*, Editura Minerva, 1972.

Emil Manu: *Ionel Teodoreanu, lectura a doua*, în *Orizont*, 1973, nr. 11, 15 martie.

Iuliu Racotă: *Ionel Teodoreanu la Sighișoara*, în *Vatra*, 1973, nr. 5, 6 mai, p. 16.

- Emil Manu: *Drumurile lui Ionel Teodoreanu prin adolescența noastră*, în *Tribuna*, 1973, nr. 16, 19 aprilie.
- Al. Săndulescu: *Exuberanță și nostalgie*, în *Ateneu*, 1973, nr. 12, p. 8.
- Ioan Massoff: *Ionel Teodoreanu în intimitate*, în vol. *Despre ei și despre alții*, Editura Minerva, 1973, p. 313—321.
- Silvia Tomuș: *Ionel Teodoreanu*, „*Ulița copilăriei*”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Philologia*, 2, 1973, p. 105—110.
- Virgil Carianopol: *Ionel Teodoreanu*, în vol. *Scritori care au devenit amintiri*, Editura Minerva, 1973, p. 181—197.
- G. C. Ursu: *Amintirea lui...*, în *România literară*, 1974, nr. 6, 7 februarie.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu*, în *România literară*, anul VII, 1974, nr. 6, 7 februarie.
- D. I. Suchianu: *Dulce prietenul meu Ionel Teodoreanu*, în *Viața românească*, 1974, nr. 3, martie, p. 24—32.
- Ion Munteanu: „*Jucării pentru Lily*”, în *Cronica*, 1974, nr. 39, p. 9.
- Victor Atanasiu: „*Ulița copilăriei*”. „*În casa bunicilor*”, în *România literară*, 1975, nr. 7, 13 februarie.
- Destăinuiri* — „*acele chiote permanente care de multe ori se numesc metafore*” (Ionel Teodoreanu evocat de: Virgil Carianopol, Șerban Cioculescu, Emil Serghie, D. I. Suchianu, Al. Philippide, Radu Tudoran), în *Manuscriptum*, anul VI, 1975, nr. 3, p. 99—113.
- Nicolae Ciobanu: *Memorialistică și viziune mitică*, în *Lucăfărul*, 1976, nr. 41, 9 octombrie, p. 1, 6.
- Ioan Massoff: *Ionel Teodoreanu, director al Teatrului Național din Iași*, în vol. *Teatrul românesc*, VI, Editura Minerva, 1976, p. 393—402.
- N. Barbu: *Teatrul Național din Iași*, în vol. *Momente din istoria teatrului românesc*, Editura Eminescu, 1977, p. 239—258.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu: Memorialistică și viziune românească*, în *Insemne ale modernității*, I, București, Editura Cartea românească, 1977, p. 69—100.
- Nicolae Ciobanu: *Ionel Teodoreanu*, „*par-lui mème*”, în *Insemne ale modernității*, II, București, Editura Cartea românească, 1979, p. 52—67.
- Silvia Tomuș: *Ionel Teodoreanu sau bucuria metaforei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 224 p.

SUMAR

<i>Notă asupra volumului</i>	VII
--	-----

JUCĂRII PENTRU LILY

Jucării pentru Lily	3
Jucării cu luna	19
O toamnă	25
Bucolice	38
Ograda	41
Două legende albe	50
Icoana făurarului	53
Imn	55

NUVELE ȘI POVESTIRI

Două povești	59
Rîsul verii	64
Mărțișor	74
Mascarada	77
Literatură	95
Beșor	112
Trăienel și Cireșica	120
Îngerul a învins...	136
Văduvele	148
Poveste	161
Teofil	167

LA PORȚILE NOPTII

La porțile nopții	177
Timpla mea visătoare s-apeacă mîhnit	178
Elegie [Poate că lutul acest pieritor a trecut printr-un pin- tec de mumă]	181
Elegie [Cum să nu fiu apăsât]	183
Joc de iarnă	186
Întunecare	188
Agonie	191
Crăciun	194
Noaptea omului	195
Elegie [Creștea din vîntul cerului fluid]	201
Elegie [Cu glas din adîncul amar adunat]	207
Ziua copilăriei	209
Moartea aurului	212
Tigrul	214
Paria	218
Balada Doamnei	222
Galben	224
Amiază de vară	229
Eu-împărat	231
Tumult	235
Ia-mă	238
Poem simfonic al orașului zilei noastre	239
Soarele	245
Quousque tandem...	248
Pacea pădurilor	249
Castelul	252
Mărul sălbatic	258
Moartea piticului	259
Mîna	260
Proces-verbal	262
Iluminare	263
Moartea lui Tan	265
Întîlnire	272
Aceasta e-ntrebarea	274
Dialogul din ploaie	277
Călugării din vechiul schit	279
Cinele	283
Înălțarea	287

Fata-morgana	289
Monolog	291
Flașnetă	293
Străinul	297
Kian-Șen	299
Trei fluvii	301
Melancolie	303
Fum negru	305
Insomnie	311
Craa !	314
Mama-Luna	316
Cufărul	318
Goarnă de toamnă	320
Poveste	321
Ultima întîmplare	324
Vînătoarea	330
Pastelul destrămării	333
Hamlet	335
Zidul	337

ADDENDA

I Literatură sportivă

Moți Spakov	341
Un campion de altădată : C. Vărtosu	345
O fată din Norvegia : Sonia Henje	350
Calul maiorului Chirculescu	353
Întîiul stadion : maidanul	357
Yo-yo și diablo	362

II Pro amiciția

Sanda Movilă : „Crinii roșii“	364
Demostene Botez : „Zilele vieții“	366
Lămurire preliminară pe marginea romanului „Game“ de Stejar Ionescu	377
„Omul cu mîrtoaga“ : Vasile Boldescu	380
Serghei Esenin : „Poeme“. Traducere de George Lesnea	386
Cel dinspre noapte	392
101 va începe cu 102	397
Drum bun !	400

„O poveste cu pitici, gize mici și licurici“	403
Du-te cu el, cetitorule!	404
III Pro domo	
De vorbă cu I. Valerian	405
De vorbă cu A. P. Samson	411
De vorbă cu N. Crevedia	423
De vorbă cu Valer Donea	435
„Scrisoare“ către un mort	446
Noul Adam. Literatură constatativă și rezolvativă	451
Valer și Trabuc	455
Cum am scris „Medelenii“	460
<i>Note și comentarii</i>	485
<i>Bibliografie</i>	539

Lector : VIRGINIA SERBĂNESCU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar : 28.XI.1981.
Coli ed. : 27,76. Coli tipar : 37.

Tiparul executat sub comanda
nr. 5 079/1981 la Intreprinderea
poligrafică Bacău, str. Eliberării
nr. 63

Republica Socialistă România
Lucrearea a fost tipărită pe hîrtie fabricată
de C.C.H. Letea Bacău